IO. FERNELII AMBIANI,

Medicina.

AD HENRICVM II. GALLIARVM
REGEM CHRISTIANISSIMVM.

LVTETIAE PARISIORVM,

APVD ANDREAM WECHELVM, SVB
PEGASO, IN VICO BELLOVACO.

Cum Priuilegio Regis.

IO. FERNELII AMBIANI, Medicina.

AD HENRICVM .II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM.



LVTETIÆ PARISIORVM,

APVD ANDREAM WECHELVM, SVB PEGASO, IN VICO BELLOVACO.

1564.

Cum Priuilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CVM Ioannes Fernelius Regis Consiliarius ac Medicus, de opere suo, cui titulus, Ioannis Fernelij Ambiani Medicina, publicæ vtilitatis nomine in lucem emittendo apud Regem verba fecisset, postulans vt de illius editione Priuilegium irrogaretur authoritate atque imperio Regio: de ea re Regi placuit priuilegium sanciri in Fernelij postulationem conceptum, ne mendosum mutilúmque aliis in locis excusum, sibi ipsi dedecori, Chalcoghraphorũ autẽ magistro cui opus suum edendũ mandauißet, fraudi esse posset. Quapropter Regia Maiestas diploma iußit priuilegij, quo interdictum omnibus voluit huius libri aut partis eius impreßione, sexennio proximo à diplomate dato, præterquam cui, quibúsve Fernelius id licere voluerit. Additúmque si qua alia in prouincia extra Regis ditionem Medicina Fernelij eiúsve pars vlla imprimeretur, ne cuiquã liceat venalem in Regno publicè proponere, nisi id permissu Fernelij eiúsve qui Fernelij mãdato eã ediderit, factum fuerit. Qui contra hæc quippiam admiserit, pœna est in sanctione constituta confiscationis id genus voluminum & mulctæ arbitrariæ: vt apertè in diplomate ea de re apud Regem disertè concepto videre est. Datum Parisiis Anno Domini M. D. LIII. XVIII. Nouembris.

Regis edicto subsignabat DEASTE.

AD HENRICVM. II. GALliarum Regem Christianissimum,

IOANNES FERNELIVS AMBIANVS.

QVAECVNQVE olim causa, Christianiss. Rex, homines latè dispersos passímque bestiarũ more errãtes ad ciuilẽ vitæ cõmunitatem conuocauerat, eadẽ quoque ad instituendas artes humanæ societati necessarias excitauit. Ea autem (siue rerum ad vitã cõducẽtiũ fuerit necessitas, siue politica hominis natura, siue ratio gloriæ stimulis concita) non modò inuentas quondã institutásque artes alit, tuetur atque conseruat: sed præclara quæque ingenia ad eas magnificẽtiùs augẽdas exornandásque continenter accendit. Tandiu sanè inueniendarum atque exornandarum artiũ homines desiderio tenebũtur, dum illorũ vitæ societas cõmunitásque manebit. Ita enim homines hominum causa generati sunt, vt ipsi inter se alij aliis prodesse possint.

Medicina verò vna ex omnibus artibus deorũ munere & beneuolentia hominibus concessa, ad eorum vtilitatẽ salutémque tuendã in primis est cõstituta. Quicquid igitur diuturna meditatione longóque medendi vsu quotidie obseruatur, id in commune bonum ingenuo liberalíque animo conferendum. Neque eorum æstimationibus vtendum standúmve iudiciis, qui permultos causantur nobilissimos & clarissimos scriptores extitisse, quorũ scientia vbertatéque rerum & copia, ars medendi inuenta consummatáque sit: quíque non vltrà progredi oportere contẽdunt, omnémque scribendi laborem vt superuacaneum refugiunt & aspernantur. At certè siue quòd ars ipsa iam clariùs illuxit, siue quòd rerum omnium quædam sit vicissitudo, quicunque ad vnamquamque rem æstimandam momentóque suo ponderandam, seueriore & æquiore vtuntur iudicio, probabiliore consilij causa ac ratione putant vix vllum veterum huic ætati satis esse posse. Galenum nanque (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè institutam post Herophili, Dioclis, Archigenis, Athenæi aliorúmque præcepta auxit & illustrauit) Asiaticæ redundantiæ insimulant, quòd πολυγράφος nimiùm multa artium librorúmque cõgerie (nam præter ducentos & quadraginta quos de aliis disciplinis, de medicina supra quadringentos conscripsit) multorum studia restinguat, & ad rem properantes distineat. Eum quidem fatentur mira persuadendi necessitate disputasse subtiliùs, sed quòd initio minimè statuisset vniuersam artem complere, breuem præcipiendi legem non obseruasse: ea identidem locis compluribus inculcasse, nunc huc nunc illuc studio re-

prehendẽdi auidè ferri, sicque sæpius ambiguitate lectoris animũ distrahere. Aretæum, Aëtium, Paulum, Alexandrum, Actuarium, reliquósque Græcos iuniores nimiùm concisos existimant, nec satis ratione niti, nec artẽ vniuersam, sed eam maximè partem quæ in actione tota versatur, perstrinxisse. Arabes autem barbarè, spurcè, fœdè in Latium traductos, pharmacopœos & circumforaneos potius quàm veros medicos experientésque genuisse. Quúmque nullis neruis, nullis demonstrationum legibus, sed puris nudísque verbis singula persequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborum causas hactenus ignoratas fuisse, vnde alij dissentaneam, alij prorsus nullam curationem accepcrũt. Vacuandi quoque leges turbidè adeò & inconstanter traditas, & cõtrouersiarum obscuritatibus sic implicitas, vt sæpius inter peritißimos haud facilè constet quodnã vsurpandum remedij genus. Plurimas denique medicamentorum cõpositiones nulla certa ratione concinnatas empiricã nimiùm redolere vetustatem. Horum querimoniis & sermonibus quũ sæpe intellexisses, Inuictißime ac Humanißime Rex, artem medendi mancam adhuc & solùm inchoatam esse, & ætatem dierúmque numerum multa produxisse ad quæ nulla ingenij acies penetrauerat, sine quibus tamen artis absolutio non sit perfecta, communi hominum saluti consulens iußisti, vt veterum medendi præceptiones, pleniore doctrina pluribúsque obseruationibus illustrarem atque locupletarem. Id nimirum compertum habens, quod omnibus est in confesso, nullam toto terrarum orbe ciuitatem esse, in qua philosophiæ ac medicinæ controuersiæ doctiùs crebris disputationibus dirimi, aut pluribus artis operibus noua simul ac vetera probari examinaríque poßint, quàm in hac tua Parisiorum Lutetia, ídque propter summam vrbis tum celebritatem tum frequentiam, in quam nõ è Gallia modò, verumetiam ex omnibus propemodum Europæ regionibus admirabiles ac sæpe inauditi morbi vel curandi vel diiudicandi perferũtur. At ego principum obsequiis ciuiũmque nostrorum officiis implicatus non citra valetudinis meæ & rei familiaris dispendium, magnis lucubrationibus hoc scribẽdum opus suscepi: atque eo certè lubentiùs, quòd doctorum virorum hortatu ac precibus quasi stimulis ad perficiendum acriùs incitarer, qui aliis cõpluribus nõ mihi vni viuendum esse proponebant. Quãquam autem magnũ hoc & summè arduum prouinciæ munus esse video, iudiciorum tamen seueritate minimè deterritus quicquid periculi est subire, ingeniíque vires experiri honestum cum primis & generosum esse duxi. Si summam quæ desideratur perfectionem non sum assequutus, eam tamen conatus sum adumbratione quadam exprimere. Cognito enim veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de philosophia atque medicina aptiùs aliquid posteris tradiderunt, non quæ cogitatione sola plerique fingunt atque comminiscuntur, sed quæ vera ac solida ab optimis quibúsque tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmissimis argumentis probata ad medendi vsum conducere obseruaueram, excerpsi & in vnum contuli. Quid de quaque re controuersa sentiendum putarem liberè pronuntiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogantiam, aut in errorem magnopere incurrerem. Sic multorum lites diremi, dubia stabiliui, obscura illustraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incõprehensa paßim adieci: adhæc

rationibus

rationibus, argumentis, demonstrationibus, signis, testimoniis, exemplis usus sum frequenter. Caeterùm ubique modum tenui, & rem omnem sic temperaui, ut neque lectorem immodica profusione verborum onerarem, neque breuitate nimiùm concisa suspendere, neque vel experientiam solam, vel rationem sequerer: sed viam breuem primùm cognoscendi, deinde agendi curandíque indicarem. Quod igitur tibi quondam Regi designato inchoatum opus deuoueram, idem nunc amplo diademate insignito, multis partibus auctum & locupletatum, non dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id scilicet perspiciens, in grauissimis te occupationibus leuiora non aspernari. Summa quippe natus humanitate suauissimísque moribus, neminem unquam ne offensus quidem acerba animaduersionis seueritate videris persequutus: sed tua clementia & animi lenitate sic omnia piis iustísque legibus prudenter moderaris, ut te omnes mirificè colant, venerentur ac obseruent. Bella certè varia, eáque acerrima pro veteri Galliarum iure, próque externorum tibi foedere deuinctorum libertate, terra maríque cum hoste potentissimo iam diu geris quàm foelicissimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditionéque, ea tranquillitate administrantur, leges tam piè sanctéque seruantur, literarum sic vigent studia, philosophiaeque genus omne ita excolitur, ut placidissima omnes frui pace videamur. Nullus usquam turbulentus errantium militum insultus, disciplinae militaris summa obseruatio, infima quaéque plebecula suis liberè potitur, nec usquam nisi magna aequitate tuorúmque beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immensos belli apparatus comparas. Tantarum rerum administratione meritò omnes in te uno probitatem, vigilantiam, prudentiámque singularem, omnium denique virtutum cumulum admirantur & suspiciunt. Praeclara haec prosperis coepta auspiciis Deus Optimus Maximus bene fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine consecret immortalitati.



ΙΛΕΡΜΟΣ Ο ΠΛΑΓΚΙΟΣ ΕΣ ΤΟΝ
ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ ΦΕΡΝΕΛΙΟΝ.

Πῶς τε τὰ σώματ' ἔχει φύσει, ἠδ' ἐς νοῦσον ὀλισθεῖ,
Ἔργον τ' ἰητροῦ, κάλλιον οὔτις ἐρεῖ.

IO. FERNELII AMBIANI, IN Medicinam, Præfatio.

RERVM omnium quæ naturæ lege imperioq́ue continentur princeps homo, etſi diuinorum caducorumq́ue particeps, amborũ ſocietate gaudet, excelſiorum tamen ardenti deſiderio inflãmatus, parcè ea ſequi debet, quę ſordida, vilia, atque abiecta perſequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & deteſtabile videatur, ſi quam ſui partem ſuſcepit homo cœleſtem atque diuinam, ſic eam aut turpitudine vitiorum contaminari, aut blanditiis voluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atque ſolicitudine obrui ſinat: vt oppreſſa ac perdita nequeat aliquando recreare ſeſe & altiùs extollere. Qui enim eum vitæ curſum tenent, vt ſolis ſenſuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur præſtantiores: quoniam & beſtiæ neceſſaria vitæ præſidia inquirunt & parant, ſummaq́ue tum ſui, tum prolis cura ipſis ineſt, vti & voluptatum. Generoſiſſimi verò ſapientiſsimiq́ue hominis eſt, mentem corporis inquinamentis obſitam, ad rerum præſtabiliũ cõtemplationem erigere: vt quãtum vnus inter hęc omnia excellit, perſpiciat, & corporis hiſce cõpagibus licet implicatus, mentis agitatione tamen fiat originis ſuæ memor, & conſors diuinitatis. Hęc ſumma humanæ vitæ perfectio, hęc optima maximéque diuina ratio viuendi, qua qui inſignes olim fuerunt, Dij ritè ſunt habiti, & ampliſsimis honoribus affecti, tum quòd alta ſapientia eſſent admirabiles, tum quòd magna fructuoſaq́ue beneficia in homines contuliſſent. Inde accenſo cęteris animo inflammatoque ad gloriam, vt multiplex erat mentis impetus & intentio, vtq́ue varia erant ea quorum ſtudio capiebãtur, complura diſciplinarum genera perpolita ſunt, quæ partim neceſſitate, partim ſtudio

Mẽtis agitatiõe cõparatas fuiſſe diſciplinas.

Duabus ex cauſis diſciplinarũ ſumi differentias.

Tria philoſophiæ genera à mente contēplante cognoſcendi fuerant inchoata. Alij operum naturæ concentum eximiamq́ue formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum ſuauitate pellecti, quæ corporibus innixæ, mutabiles, mortaléſque ſub ſenſum cadunt: ortus earũ cauſáſque magnis ſudoribus ſeduláque vigilantia ſcrutati, naturalem philoſophiam condiderũt. *Naturalis philoſophia* Alij animi ſublimioris impulſu in res diuinas acerrimè intenti, illas quidem ſempiternas, immutabiles, ſeparatas, nulloq́ue ſenſu comprehenſas, quoad fert humana fragilitas theologiam cognitionémque Deorum prodiderunt. *Theologia, & quæ eius ſubiecta materia.* Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas diſciplinas erexerunt: illuſtres quidem illas, & demonſtrandi ſubtilitate certiſſimas. *Mathematicæ.* Has Plato diuinarum naturaliúmque rerum confines & intermedias ſtatuit, quòd ſempiternæ ſunt & immutabiles, ſed in corpore poſitæ atque ſubiectæ ſenſibus. Sunt hæc tria iam multis ſeculis celebrata ſapientiæ ſtudia, ex rerum quas verſant varietate nata, mentis vnius ſublimioris contemplatione formata. *Cõtemplationis præſtantia.* Non enim vitæ illa commodis, non voluptatum illecebris, non vllis denique fortunæ corporíſque bonis aptantur, neque in res tanta contemptione deſpicatas ſe demittunt: ſed proprijs coërcita finibus in ſe tota tãquam in orbem vertuntur, propter ſe non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtq́ue potiſſimùm inſcitiam erroréſque turbulentos ab animis depellamus. Cæterùm qui animo minùs excelſo, nec ſatis ad philoſophandum nato comparatóque fuerunt, ij item ne otioſam ætatem & ſine contentione inertẽ traducerent, hominum aut commodis aut voluptatibus deſtinati, mentis illius quam πρακτικὴν, id eſt agentem dixerunt concitatione, inferiores pepererunt diſciplinas, prudentia omnes & arte comprehenſas. *Mens agẽs artium effectrix.* Horum enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè viuendi inſtituto omne ſtudium collocaſſent, ij ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuilem & œconomicam, quæ moderatrice prudẽtia adminiſtrantur. *Circa actus & mores diſciplinæ.* Accedit his hiſtoria, rerum geſtarum memoria & antiquitatis commemoratio: vti & Geographia, locorum gentiúmque deſcriptio, ſine qua ne illa quidẽ illuſtratur atque ſplendeſcit. Omneis porrò artes excitarunt, quicunque non actus hominúmque mores, ſed effectus & opera ſunt perſecuti. *Circa opera ſunt artes.* Primùm vt animi ſenſa locutione (hęc enim effectus eſt, quòd linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei inſtrumenti ope indiget) exprimerent, grãmaticam concinnarũt, quę emendatè loquendi ars eſt, & poëſim numeris aſtrictam, & rhetoricam quæ ornatè copioſéque dicendi doctrina, & dialecticam, quæ rectè diſſerendi eſt ratio. *Actus & effectus differentia.* *Circa locutionem.* Ad humani corporis ſanitatem vel tuendam vel recuperandam medicina, ad alimentorum vitæ neceſſitatem agricultura, ad ædificiorum extructionem architectura inuenta excultáque eſt. *Circa ſanitatem corporis.* Sic textores, fabri, aurifices, ſutores, zonarij, piſtores, lanij, fictores, pictores, librarij, aliíque innumeri ſuas artes hominum commodis aptauerũt. *Artes vtiles.*

Sic

Sic musici, cantores, tibicines, histriones, gladiatores, saltatores, venatores, piscatores, aucupes, coci, fartores, lenones, scurrę, aleatores, quasdam artes celebrarũt ad hominum delicias atque voluptatem, quæ aut prorsus sordidæ, aut parùm ingenuæ sunt. Sed quum omnis philosophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiúsque proprium, vt in materiam quæ spõte suapteque natura prodijt in lucem effectionem quandam & facultatem inserat, quę sine hominũ aut mente aut manu per seipsa non accederet. Non enim ars materiam, sed artificium in materiam extrinsecus confert, quod aut stabile est ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxũ atque præceps, vt in tibicinum harmonia. Hæc igitur sunt philosophiæ (quæ mater omnium bonarũ est artium) studia, hæc prudentiæ, hęc artium discrimina, summáque disciplinarum genera, quæ tum diuersa mentis agitatio, tum rerum quas tractant varietas, quàm maximè disiunxit. Iam verò id inde scrutemur, quàm sit ars vnaquæque vel disciplina præstans & ingenua, quantóque dignitatis splendore aliæ aliis præluceant. Deorũ cœlestiúmque animorum actio pręstantissima sententiis omnium iudicatur, quòd in rerũ optimarum contemplationem penitus incumbat: beluarum verò (quę vitę necessitati seruiunt, & ad voluptatem omni impetu feruntur) humilis, vilis & obscœna. Hęc si ad humanas transferimus actiones, nobilissima summéque liberalis & ingenua videbitur hominis cõtemplatio, omnéque genus philosophiæ pręclarum, illiberalis autẽ & sordida omnis opificum industria, quorum labor & opera non ardua vis animi censeatur. Inter hæc autem ars consedit, quæ suo genere tanto digniore quæque loco ponetur, quanto pręter cęteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari: idque maximè si non illa odium offensionémque hominum in se struat, sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cũ aliis omnibus tum ipsi quóque artifici. Quænam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis inclusi compagibus vitam transigere possimus beatam atque tranquillam? Marco Tullio sola naturæ cognitio contemplatióque rerum haud quaq̃ placet, sed ignaua ac iners prorsusque manca, & dũtaxat inchoata habetur, si nulla comitetur administratio rerum, nec sit ad hominum cõmoda societatémque tuendam comparata. Si omnes omnium artium commoditates, facultates, atque copias dispicis, nihil est medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præstabilius. Nam si est vita cunctis mortalibus charissima, si lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, spiramus, & iucunda consuetudine inter nos coniungimur, si ea primum est & præstantissimum munus animantibus attributum: ars quæ illam seruat, continet, ac tuetur, quo pacto non sit omnium præstantissima? quid ea potest homini magis in votis esse, quæ infestissimos humani generis hostes,

Artes voluptariæ.

Philosophiæ & artis differentia.

Artiũ genera duo.

Vnde philosophiæ & artiũ dignitas spectetur.

Artiũ vtilitas spectãda.

Medicina artium dignissima & vtilissima.

Vtilitas eius.

hoſtes, morbos inquam & aduerſam valetudinem propulſat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutiſſime tutatur? Vt corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labante illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Qui ergo in hoc periculum diſcrimenq́ue adductis ſubuenire & opitulari queat, tantum abeſt vt in illorum offenſionem incurrat, vt etiam illos ſumma conſuetudine & amicitia ſibi coniungat, atque quaſi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes reſtituerit, per quas externæ quoque fortunæ obtineri poſſint, illarúmque vſus iucundus atque dulcis habeatur. Cæterùm ad ea quæ medicina ratione perluſtrat conuerſus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas perſequatur atque peruestiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturámque explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occaſus, ipſamque omnium ex elementis compoſitionem, animalium, ſtirpiúmque proprias vires (tametſi non abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtiferæ) inquirit atq; parat. Quin & altiùs ſubiens quæcunque ex patefactis terrę faucibus eruuntur ſcrutatur, indeque ſublata cœlorum & ſyderum conuerſiones, & quę inde fluunt dimanántque virtutes orbis inferioris moderatrices obſeruat. Hæc autem quia non aliter quàm certa demonſtrandi ratiocinandíque via obtineri poſſunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad hæc patefacere? ac multo etiam magis rhetoricen, atque grammaticen deſiderari: ſine quibus non modò copioſè ornatéque dicere, ſed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd ſi ex vel neceſſariæ ſunt, vel opis quiddam & auxilij conferunt, & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiſcendæ: quòd vt inquit Ariſtoteles, eiuſdem ſit finem ipſum & ea quæ finis gratia ſunt cognoſcere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineamẽta & pigmentorum aſperſionem, nouit tabulam perpolire, colores iuſta temperatione permiſcere, penicillum in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquàm rudem ignarúmque damnet, qui nullam iſtorum cognitionem habet, ſine quibus maiora percipi nõ poſſint? Idem quoque de medicina ſtatuo, vt nemo hanc tentet vel à limine ſalutare, qui non antea illis diſciplinis meritam & iuſtam operam impenderit, ſitq́ue illarum inſtitutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus cõplexu ſuo coërcet, naturam atque vires ſolerter conſequatur, quas demum ad vnius hominis (cuius præcipua illi cura eſt) commoda ſalutémque referat, vt illorum vſu & appulſu integram corporis valetudinẽ conſeruet, aduerſam depellat: quanquam non ſemper hunc ipſum finem attingit. Hinc nos ſic illi definitionem adhibebimus. Medicina eſt ars ad

Præſtantia.

Quæ & quàm multa debet medicus nouiſſe.

Quæcũque medicina tractat hominum cõmodis aptari.

Medicina quid.

ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandóſque morbos cõparata. Quoniam enim quæcunque medicina ratione perluſtrat, ad hominum vtilitatem refert & accommodat, artis nomine vniuerſam contineri par eſt. Non enim vt quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia, partim ars dicenda, tametſi ex multis conſtet theorematis, quę ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continentur. Verùm quoniam omnium medicinæ partium inter ſe quàm aptiſſimè cohærentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is cõſenſus, vt homo ſaluus & incolumis ſeruari poſſit, æger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine vniuerſa artis nomen accipiet.

Medicinã totam artẽ eſſe.

Porrò autem vt cuiuſque artificis intereſt, ſubiectam quam tractat materiam omnino perſpectam habere, quò expeditiùs in omnem artificij ſpeciem & decorem flectere illam poſſit & torquere: ita & medico humani corporis natura primùm cognoſcenda eſt omnibus ſuis partibus abſoluta, quod ſanè totius medicinæ ſubiectam materiam eſſe confirmamus, non autem morbos ac vulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia quam variè tractat: ita & dum medicus ex ęgro corpore ſanum facit, vnum idémque corpus manet, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ægrotatione comparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma: huius autem efficiens cauſa, medicus: aut potius ars medendi. Dum enim hæc præceptiones tradit vnde procuratio eſt valetudinis, dicitur ſanitatem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimirum id eſſe ſtatuit, à quo demum omnis motio proficiſcitur. Medicus eſt artis perinde atque naturæ miniſter: cuius eſt officium curare appoſitè ad ſanandum. Finis autem cuius gratia ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, vt ſanitatem in corpore conſeruet, vt morbum depellat. Atqui neutrum planè conferre poteſt, niſi eorum quot differentiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcuntur, iam antè perſpectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinæ partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογική, quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functionéſque perſequitur. Altera παθολογική morbos & affectus indagans, qui præter naturam homini poſſunt impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quæ ſigna demonſtrent. Tertia προγνωστική ſigna explicans, quibus medici futura præſentiũt, & quis morborum decurſus quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινή quæ firmã corporis conſtitutionem bona viuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ægrotis propriam & accommodatam victus rationem decernit. Omnium poſtrema pars θεραπευτική ægram corporis affectionem ſalutarium vſu & admotione propulſat ſanitatémque reſtituit: quæ vt ſumma totius medicinæ artem via & ratione condit, variáque præſidia ſuggerit, quibus tum toti corpori, tum cuique laboranti parti-

Prima artis cuiuſque cognitio ex materia ſubiecta.

Humanum corpus ſubiectam eſſe medicinæ materiam.

culæ

culæ opportunè ſuccurrit. Ex his igitur quinq; partibus medicina conſtituitur: quarum tres priores in contemplationem & ſimplicem rerum cognitionem feruntur, duæ poſteriores omnino in actione conſiſtunt, omne ſtudium in tuenda ſanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde à quibuſdam quinque partes in duas redactæ ſunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege viuēdi, aut medicamentorum viribus, aut manus opera & adminiſtratione, quæ imponit, ſecat, incîdit, vrítque ferramentis. Vnde iam practicæ nō partes, ſed ſpecies tres ſtatuentur διαιτητική, φαρμακευτική χειρουργική. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperiſſe creditur. His ita in genere primo aditu ſtrictim breuitérque conſtitutis, ſingula deinceps accuratiùs perſequi par eſt, primúmque totius hominis natura qualis ſit explicanda.

Medicinæ partes duæ cōtemplatio & actio.

Actiōis medicæ tria genera.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, Physiologiæ Lib. vij.

DE PARTIVM CORPORIS HVMANI DESCRIPTIONE, LIBER PRIMVS.

Quo doctrinæ atque demonstrationis ordine ars medica constituenda sit. Cap. I.

CVM liber solutúsque est animus, nudas & apertas rerum substantias perspicuè cernẽs, clarissima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergastulum cõiectus, obrutusq; obliuione tanquã densa caligine, in summa versatur ignoratione rerum. At nihilominus semina quædam etiamnũ retinens diuinitatis suæ, rerúmque maximarũ dulci recordatione quasi igniculis accensus, perpetuo sciendi noscendíque desiderio flagrat. Hinc magno cum labore & studio multa recuperat perscrutatúrque sensuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ sensibus sunt obuia, occultiora tandem ratione colligit sola mente comprehensa. Ita quidem à sensibus tanquam à certis rerum internunciis stabilita olim fuerunt disciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis humana cognitio ducta deriuatáque est. Hæc summa est inuestigandi facultas, quam probatissimi quique Philosophi ἀνάλυσιν, id est dissolutionẽ appellarunt: quæ nimirum vel à toto & vniuerso ad partes & singula, vel à cõposito ad simplicia, vel ab effectu ad causam, vel à posterioribus ad priora serie deducens, abditiores illas causas inuestigat, ex quibus singula ortu processerunt. Huic aduersa est altera componendi ratio, quam maximè natura nónunquam & ars ipsa sequitur, ex partibus ea totum, ex simplicibus compositum, ex causis effectús, ex prioribus posteriora nectit, atque id omnium primum statuit, quod dissoluendo postremum fuit peruestigatum. Doctrinæ suæ initium ab analysi duxerunt, quibus curę fuit omnia dilucidè atque certo demonstrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, sic Astronomiam Ptolemæus, sic & Philosophiam Aristoteles posteris tradidit, eáque solida doctrinæ suæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia vulgo & mõstri vel portenti simillima. Hos igitur quasi vestigiis odorati tradendæ medicinę initium ab humano corpore ducemus, quod & artis subiectũ existit, & omnium primum sensibus occurrit notissimum: à quo dein per minima quæque de-

ducti ad ea denique mentis impulsu feremur, quæ cogitatione sola comprehendi possunt.

Quid hominis corpus à cæteris distat animantibus, quásque partes habet illis communes. Cap.II.

VT vniuscuiusque animantis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum est, non modo vt diuersorium, verum etiam vt organum accommodatum illius insitis viribus expromendis. Atque vt mens, dicente Aristotele, formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires potestate contineat: ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum. Itaque homini corpus datum est, tum figura tum partium commoditate princeps: quod vt diuinæ mentis munere fungeretur, tria obtinuit quæ cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figurã celsam & rectam, quæ in cœlum suúmque conditorem se attollens, cœlestes igniculos & semina diuinitatis suæ testatur. Deinde summo corpore cerebrum amplissimum, animi eiúsque partium sedem: vt enim animus permultis facultatibus præditus est, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, ídque pluribus instrumentis contineri. Præterea manus exporrectas beluis denegatas, quibus facilè persequatur quæcunque mens iusserit. Licet quidem & claues soli homini datas, & alia multa multò aliter atque cæteris animantibus informata numerare, sed quę tamen sint illorum trium vsibus accõmodata: vt sit partium omnium summa symmetria, ex cuius præstantia signum quoddam & specimen sapientis cõditoris ostenditur. Hæc igitur homini quòd rationis esset particeps, sunt attributa. Cætera obtinet aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam quũ summa omnium actio in sensu ac motu consistat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, ossa, cartilagines, vincula, neruos, musculos, tendones: & alias quibus hæ aluntur maximéque venas & arterias. Sensus atque motus primæ partes effectrices sunt, cerebrum, spinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque sensus, à quo medulla in omnem spinam fusa porrigitur: ab hac demum neruorum frequens propago, per quos vniuersum corpus mouẽdi sentiẽdíque vires accipit. Cùm verò minimè tutum esset nec decorũ, vermiculorum serpentiúmque more repere hominem tot rerum principem, firmis ossibus illi natura corpus erexit atque stabiliuit: vt tanquam propugnacula essent aduersus omnes impetus, & stabilimen atque robur corpori sustinendo, haud secus atque basis & columna ædibus subiecta. Cæterum non in animante (nec enim commodum atque vtile fuerat) os vnicum ídque solidum positum est, sed quò in omnem partẽ flecti mouerique posset, ex variis discretísque compactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus cõstaret, idcirco articulis

Tria sunt quibus humanũ corpus distat à cæteris.

Ossiũ vsus

Articuli.

lis ita iuncta & cõtinuata sunt ossa, vt cuiusque extremitas alterius sinum & capacitatem subeat. Ea structura Græcis est ἄρθρωσις, ossium extrema sic aptè composita, articulos appellamus. Quoniam verò periculum erat ne motu violento ossa seiugata distraherentur, néve dum artus animal quo-
5 cunque vult inflectit, contorquet, porrigit, aut cõtrahit, ex sedibus exciderent, natura omnem ossium copulationem & structuram arctissimis firmissimísque vinculis extrinsecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non sinant motus agitatione diuelli. Validum quidem est vinculum, durum atque firmum, sensu vacans & impatibile, sed quod tamen in an-
10 gustum adduci possit & relaxari. Addidit & articulis munitionem, dum ossium sinus & summas partes, quæ supercilia à quibusdam vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuítque lubrica leuíque materia, quò sint in motibus ab attritu & quassu tutiores. Iisdem quoque auriculas, nares, extremásque costas muniuit, vt duriorum corporum oc-
15 cursui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, sic & vincula expertia sunt sensus, quæ nil mutuantur à cerebro, qua de causa ne se ipsa quidem mouere põssunt. At verò neruis quorũ è cerebro aut è spinæ medulla est origo, prima sentiendi mouendíque facultas data, qui tamen quoniam molles sunt, soli trãsferre
20 nequeunt ossa, tam magna pondera. Vt hæc igitur mouerentur, necesse fuit motus instrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo solidius & durius, vinculo mollius, quod in sensu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem est τένων, qui cœpit à nostris tendo appellari, ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. Tenuia
25 quasi fila tutum non erat sine firmamento in omne corpus distribui, ossáque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore substantia inferciens, quasi rimas expleuit. Ea est caro simplex fibris ad robur circumiecta, ac veluti molle stragulum data cadenti aut recumbẽti animali, vtque præsidium quoddam omnibus particulis principibus
30 obtenta, ne aut vulnerentur, aut frigore rigeant, aut æstu contabescant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui verò præterea carnem habent fibris inductam & impositam, musculi appellantur & lacerti, hi plerũque in tendonem desinunt. Nunc autem si omnia conferre volumus, quæ ad motionem vim quandam &
35 locum obtinent, ossa primùm & maximè impelluntur cientúrque: quæ illis motum afferunt instrumẽta, sunt tendones, lacerti, nerui duriores præsertim: mouendi principium, cerebrum & spinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat. At in sensu longè impar &
40 dissimilis est ratio. Cùm enim motio actio quædam sit, sensus verò perpessio verius quàm actio: haudquaquam sensus eum apparatum ornatúmque partium, quem motus desiderabat. Nam tactionis sensus quem omneis ex æquo animãtes participant, neruis neruorúmve fibris in omne corpus dif-

Vincula. Cartilago. Nerui. Tẽdones. Musculi. Quæ partes ad motum conferant. Sensuum partes.

fuſis indigebat: quibus ſuſceptæ tractabiles qualitates cum ſpinæ medulla & cerebro, quæ (vt aliquando demonſtrabimus) ſenſus & motus principia ſunt, cõtinuatione communicantur. Cæteri autem ſenſus quibus animantes perfectiores ſunt præditæ, neruis item conſtant, per quos ſenſum capiant. Partes in ſingulis inſtrumẽtis circũiectæ neruis, horum duntaxat 5 gratia cõſiſtunt. Ex quibus perſpicuũ fit, homini quà animal eſt, cerebrũ, ſpinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut ſenſum concurrere: de quibus rurſum ſigillatim dicemus, ab iis exorſi quæ cæteris quaſi fundamenta iaciũtur. Etenim hominem arte deſcripturi, σκελετὸν, id eſt aridum & oſſeum primùm extruemus, quem deinde vin- 10 culis, neruis, lacertis, venis, arteriis, cute, reliquis denique partibus interioribus adornatum perpolitúmque reddemus. Sic ex ſimplicibus hominis partibus vniuerſi cõpoſitionem perſpiciet qui volet, & luculentius quàm ſi conſectionis ordine compoſitiores partes ſeorſim ſcrutetur. Harum ſiquidem inſpectione, nihil certũ ſciri, nihil planè cognoſci ac percipi po- 15 teſt earum, quæ ſimplices in omne corpus feruntur.

Ordo ſequentium.

De Oſſibus. Cap. III.

Omnium oſſium ſedes & origo ſpina eſt, quam veteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque 20 vt hac clitellarij muli perferunt grauiſſima pondera, ita in homine corporis moles huius ope ſtat & erigitur. Ad neceſſitatem actionum cùm hominem flecti curuaríque oporteret, pluribus coagmentata & compacta eſt oſſibus tanquam nodis, quæ vertebræ nobis dicuntur, omnes oſſe ſacro ſuffultæ. Vniuerſa ſiquidẽ ſpina quatuor 25 in partes fuſa exporrectáque eſt, os ſacrum, lumbos, dorſum, & collum. Os ſacrum quod & latum appellant, primo aſpectu vnum atque continuum videtur, at aqua vel oleo feruẽti diu multúmque demerſum, ſex quaſi vertebris conſtare. Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur, quod Græcis κόκκυξ, noſtris cauda dici poſſit: hoc quoque compactum quatuor 30 oſſibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginoſis. Supra os ſacrum lumbus quinque oſſibus conſedit, cui dorſum inſidet vertebris ſtructum duodecim, proximè ceruix ſeptẽ. Itaque triginta ſunt omnes in ſpina vertebræ. Omnium os ſacrum eſt ampliſſimum, cui tum magnitudine tum craſſitudine ſuccedunt lumborum vertebræ, arcto cauo mediæ per- 35 foſſæ. Reliquæ ſuperiores quantum ſitu ab infima, tantundem & mole diſtant: vt ſit illarum ad occipitis radices continuata quædam attenuatio. Cæterum quæ in ſummis ineſt interior capacitas, medullæ labẽti peruia, omnium eſt ampliſſima, inde verò tantum coarctatur, quantũ dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam, ſuperiores vertebrę interceptis inanitatibus am- 40 plæ ſunt, mole graciles, contrà inferiores, omnes mira cõpage ad συμπάθειαν contextæ: atque vt his ſtructura foret tutior, figuram variam acceperunt. Quà quidem intrò ad inteſtina vergunt, rotundæ ſunt & in orbem cõuolutæ

ἄκανθα

Spina dorſi.

Os ſacrũ.

Coccyx.

Lumbus.

Ceruix.

Vertebræ.

lutæ, læues, nullis tuberibus exaſperatæ, ſed vt nodi (hinc σπόνδυλοι nomen inuenerunt) aliis alij ſuperpoſiti columnam exprimũt: quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpaciis inanibus intercepta. Extrà multiplices efferuntur productiones (ἀποφύσεις appellantur à Græcis) denſiore illæ & cõpactiore ſubſtantia, à quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alij enim ſunt è medio prominentes, alij trãſuerſi vtrinque additi, alij ſurſum deorſúmque ducti, per quos vertebræ texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis, habet cæterarum vnaquæque inferiore ex parte mediocres vtrinque ramos deorſum ſpectãtes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autem eſt vertebrarum contextus, vt proceſſus ſurſum euecti, modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſus à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex inferioribus vertebris maximè cõſpicuum eſt vnamquanque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At verò ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autẽ ſuprema medium eminentem quaſi ramum & extimum non nouit: hunc reliquę omnes ad decimam vſque dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in rectum verò, quęcunque illi ſubiectę ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui trãſuerſi dicuntur, è vertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrinque prodeunt parte externa. Inſunt hi lõgiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur. Sex in ceruice ſummis, tranſuerſi ramuſculi in longum perforantur, ſeptimæ rarò, cæteris nunquã, tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendunt, parte interna pluribus patẽt foraminibus, & quaſi anguſtiis in quas venulæ cõmeant, quorum nihil in reliquis magnopere videas. Vertebrarum proceſſuúmque omniũ extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & valida inſeruntur, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohæreſcunt, vtpote quę inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur ſurſum deorſúmque ſpectantibus, vt aliis aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligatæque videantur. Præter hæc tamen vinculum membranis validis intextũ vniuerſam ſpinam extrinſecus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iam de capite. Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus cõcaua. In hac ſuturæ ſunt tres: vna in priore parte quam στεφανιαίαν, id eſt coronariam vocãt, quia è temporibus vtrinque in ſummũ verticem per trãſuerſum viam capeſſit: alterã λαμβδοειδῆ dixere quæ in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinq; partibus ſurſum cõtendens, in angulum coit ad Λ. literæ figurã. Tertia ὀβελιαία in capitis longitudinem porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Græci nũcupant. Atque in iis ſunt dentatæ more ſerræ rimarum connexiones, nec vinculis nec cartilagine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſuræ ab obelæa interuallo pari

Tres vertebrarum proceſſus.

Vertebrarũ tenuia foramina.

Cartilago vertebrarũ.

Capitis oſſa.

Suturæ.

disiunctæ, à squāmæ specie λεπιδοειδεῖς dictæ, per quas ossa quæ petrosa vo-
cant subditis ossibus squammarum modo, &(vt nonnulli dicūt) imbrica-
tim agglutinantur. Ea autem sic enumeres. Parte postrema os occipitis id
quod cerebellum nominant cōcludit, quod triquetra sutura circunseptū,

Quot ossa caluæ.

ad posteriora deorsum vergit. Omniū quę in capite sunt illud maximo fo- 5
ramine perterebratum, quo medulla è cerebro in spinę fistulam delabitur.
Huic vtrinque sinus adiuncti, in quos prima vertebra additamētis quibus-
dam & appendiculis inseritur. Inde factum os multò angustius ad cerebri
radices contendit, vbi per transuersam commissuram vix pollicem longā
ei ossi arctè connectitur, quod Græcis à cunei specie σφηνοειδὲς est appellatū. 10
Occipitio latera capitis innitūtur, quæ syncipitis, nonnunquā & τοῦ βρέγμα-
τος ossa dici solent: hæc ad summum verticem acta vtrinque ei commissu-
ræ assident, quæ recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo sunt
ad suam quodque auriculam: quę à lapidis specie & duritia λιθοειδῆ dixerūt.
In horum cauo ossa duo visuntur malleo aut incudi similia. Ab vtroque 15
processus quasi surculus intrò subit στυλοειδὲς, in quo foramen quo soni ad-
mittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particu-
læ, altera mammæ similis parte postrema sub auris via, altera teres & pro-
cera sub temporibus eminens, quæ ossi iugato committitur. Os sextum
frontis est, quod in superciliorum sede vbi eminet duplex est, cōcludítque 20
gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars superior coro-
naria sutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, summum in his

Faciei cōmissuræ.

parietem facit. Finitimum hoc ossibus faciei, à quibus tenui commissura
disterminatur, vtrinque à temporibus & saxeis ossibus prognata, quę ocu-
lorum caua dirimit, inde ad summum nasum se applicans vbi superciliis 25

Basis cerebri.

interiecta vallis est. Iam his totique cerebro ceu basis quædam substerni-
tur os σφηνοειδὲς, quod qua parte occipitis ossi iungitur, angustum est & ra-
rum, attamen profundum. Parte priore frontis ossi occurrit & annectitur,
in ea via quę in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque fo-
ramina, per quæ sentientium neruorum propagines dimanant in sensus. 30
Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus est illud rete ple-
num admirationis, aliáque cerebri arcana. Processus concauos emittit ab
alarum similitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum sursum ad caua tēporum,
frontis ossi & ei quod à lapide nomen habet commissum, alterum canalis
& tubi instar deorsum ad postremos dentes versum, qui reflexo extremo 35
palatum terminat eíque committitur. Nunc de facie.

Faciei ossa

Faciem totam ge-
minam discernit ea commissura, quæ ab interuallo superciliorum per me-
dias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudinem se-
cat. Maximum in ea est os malæ, in quo dentium superiorū radices figun-
tur: excurrit id intrò ad palatum, pars verò eminentior sursum effertur ad 40
nasi latus & maiorem oculi angulum. Supra radices dētium maxillarium
capacitas ingens concluditur, ad oculi sedem sursum lata, quam alba ac si-
milis glandis substantia communit. Superiore maxilla (quam propriè ma-
lam

lam Celſus appellauit) ad radices primorum qui ſecant dentium, oſſa duo ſita ſunt, intus duntaxat lineis diſtincta: rurſúmque duo perexigua quo loci interſtitium eſt narium, & vnde ſuperius labrũ enaſcitur. Quæ quatuor tenuiſſima cùm eſſent & obſcuris lineis ſeparata, maxillæ ſuperioris partes
5 effecimus, ne quenquam fortè multitudo tanta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & tẽporum muſculo tanquam præſidium & propugnaculum, cuius pars poſterior oſſi cui à lapide nomẽ eſt, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduerſum ſpectat: pars infera oſſi maxillæ, ſupera ad oculi paruum angulum frontis
10 oſſi cohęret. Naſus oſſa duo geſtat, quadrangula, procera, à iugo naſi deorſum per illius longitudinem ducta, in quorum extrema cartilagines inſeruntur alæ vocatæ. Vtriuſque oculi foſſæ tria ſubſtituuntur oſſa, præter ea quæ veluti parietes ſunt, aut frontis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ à cuneo manant. Horum ſiquidem omniũ extrema in ocu-
15 lorum ſedes concurrunt, lineis diſcreta conſpicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorem oculi angulum collocatur, quod à zygomate & frontis interiore pariete, obſcuræ vix dirimunt commiſſuræ. Alterum conſpiciendum magis foſſæ parte infima, ferè ab eo malæ foramine quo neruus in labra ſuperiora deducitur, intrò recurrens, auricularis digiti latitudine. Ter-
20 tium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem poſitum, malæ ſuperioris extremo à latere annexũ. Inter palatum & cerebri baſim vſque ad nares vtrinque diuerſa diſiecta ſunt oſſa, tenera quidem atque tenuia, ſed quæ tertij huius propagines videri poſſint. Ea variè contexta ſpongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc eſſe, quod Græ-
25 cis σπογγοειδὴς appellatur. Præter id ad ſummam naſi radicem, intus fixũ hæret aliud tenue & latum, magno illi obtruſum foramini, quo è cerebro in nares curſus eſt: hoc variè pertuſum more cribri Gręcis ethmoides dicitur, ab eo diuerſum quod eſt ſpongoides. Illius è medio mittitur eminétque ad cerebrum quaſi verruca prædura: deorſum autem per medios narium ſi-
30 nus ducitur ἔκφυσις laminæ ſpecie, quę nares ęquè diſcriminat gemináſque reddit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interſtitium appellare, cui cartilago innaſcitur naſi pars infima. Parte interiore alterum exiſtit palati interſtitiũ, quod malæ propago quædam eſt, vt ipſa quoque mala geminum. Id à ſupera palati parte natum cuneo innectitur pede firmiſſimo,
35 ſurſúmque ſeſe erigens dum narium interſtitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facítque geminam. Hæc veteres anatomici, tãquam nulla eſſent, ſilentio prætererunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quę putida ſunt atque confecta, verùm ſingula monſtrabit purgatio diligens, móxque ex feruente oleo facta diſſo-
40 lutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt oſſa mento extremo ſtrictiſſimè agglutinata. Vtrinq; ſummis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis aſciſcit, alterum poſterius in exiguum ſinum τῶ λιθοειδοῦς, quod ſub audiendi via ſe inſerit, nõ

quidem cartilaginosa aut serrata cõpage firmatum, sed vinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt sit mobilis vna ex omnibus capitis ossibus. Hac enumeratione quæ integra & absoluta censetur, totius capitis ossa duo sunt & viginti: sex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim nu- 5 merantur malæ ossa duo, nasi totidem, in oculorum antris sex, ethmoides seu cribrum vnum, cuius narium interstitium portio quædam est: palati autem interstitium apophysis est malarum. In horum numerum si quæ ad primorum dẽtium radices sunt, rursúmque duo ad narium ingressum posita referes, erunt omnia sex & vinginti. In linguæ radice à cæteris discre- 10 tum os existit, quod à υ specie ὑοειδὴς appellarũt. Vtraque porrò maxilla crebrò perfossa quibusdam quasi alueolis, vt in singulas fossas singuli dentes infigantur. Hi autem ferè sexdecim sunt, rarò plures, pauciores nonnunquam: ex iis quaterni primores dicuntur à nostris, à Græcis (quia secant) τομεῖς. Post hos canini sunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinque 15 quaterni, quorum duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui aliis nunquam, aliis serò gigni solent, genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores vna minus quàm superiores. Is est ossiũ capitis numerus eáque structura.

Dentes.

Thoracis ossa.

Thorax totus dorso innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, 20 vnde & costæ vtrinque duodecim. Proditum est à Galeno nonnunquam vnam deesse, vnam rarò accedere, quod inter portentosa cõnumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem transuersi processus, sinus inest leuiter concauus, qui costæ principium extanti tuberculo, quod illius est caput, excipit. Illinc costa originem ducit, quæ non ita longè transuerso proces- 25 sui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinãs curuatur, cúmque ita multum prodiit, protinus in os pectoris curuata resilit. Septem superiores integrę atque perfectę cum pectoris osse cõmittuntur extremis cartilaginosis, & in leues sinus illius ossis conduntur. Nectuntur autẽ tenuibus mẽbranarũ vinculis, quæ sunt tã multa vt omnia velent & obducant, 30 atque vix à sensu noscãtur. Os ipsum pectoris quod στέρνον appellãt, ex septẽ ossibus constat in transuersum cohærẽtibus, vt singulis integris costis singula pectoris ossa respõdeant. Ab ossis huius extremo depẽdet cartilago oblonga, quæ á Græcis ξιφοειδὴς, id est ensis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinque costæ neutiquam 35 ad os pectoris perueniunt, sed inchoatæ & quasi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ sursum retortæ inter se quasi conglutinatæ cohærent, inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendum. Regionem totam quæ ponè pectus sita est, scapulas appellant, in quibus ossa duo sunt lata, figura triquetra, ex- 40 terna facie tumescente, interiore reducta. Hęc sunt ὠμοπλάται Græcis, Latinis scoptula operta, nonnunquam & scapulæ. Quà in dorsi spinam deuexa sunt, lata videntur & prętenuia, hinc paulatim crassiora facta coarctantur,

Costæ.

Scapularũ ossa.

tur,

tur, tandem eminent ad extremũ acutiora. Id genus oſſis alteri nulli commiſſum, coſtis poſterioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductum, vbi validis muſculis neruíſque conſtringitur. Extremum autem anguſtius (ceruicem quidam appellant) quaſi in acetabulum
5 deſinit, quod humeri caput excipit. Interiore ex parte exiguus acutúſque ductus exit, qui à coruini roſtri ſimilitudine κορακοειδὴς vocatur à Græcis. Alterum quaſi ramum externum, magnum quidem & à ſuprema oſſis parte natum ἀκρώμιον dicũt: ſolius is eſt hominis ſub finem leuiter ſinuatus, quà iugulum clauéſque admittit. Os enim in pectore ſummum iugulum eſt,
10 quod ſupremæ coſtæ incubans dextra lęuáque ad ſcapularum oſſa promanat, acromiis vt dixi affixum. Duo ſunt iuguli oſſa pectoris oſſi in tranſuerſum cõmiſſa, quæ & figura & craſſitudine ſunt inæquabili, plurimúmque more fiſtulę perforata. Nunc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, cubitus ſeu brachium, & manus. Humeri os eſt
15 vnicum, teres, durũ, medulla inundans, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiuſculum eſt, globoſum, in ſcapulæ ſinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui validis vinculis tum intus tum foris ambiẽtibus aſtringitur. In huius parte externa patula rima ineſt, ceu via qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò cõmeat. At
20 imum humeri ad cubitum ſpectans non globoſum, ſed vno & altero tumore turgidũ eſt, altero extrinſecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hæc ſinus duo ſunt, in quibus cubiti ſumma pars trochlearũ modo conuoluitur: duóque quaſi vertices extant in orbem flexi, caua itẽ duo, quorum poſterius multò maius eſt aduerſo. Brachium duobus ſtruitur oſ-
25 ſibus, quorũ maius cubitus appellatur, minus verò illi inſidens radius eſt, Græcè κερκίς. Illud ſummo ſuo capite medium quaſi verticem habet, qui in medium quoque humeri ſinum ſe inſerit. Extant & proceſſus duo peracuti vtrinque medium verticem finientes, poſterior qui maior eſt, dum cubitus tenditur, in poſterius humeri cauum ſe recondit: prior verò cùm is fle-
30 ctitur, in aduerſum. Radius ſuperiori ſuo capite rotundo & leuiter ſinuato, exiguum humeri tumorem excipit, illícque robuſtis vinculis cubito illigatur. Quod in articulo extrà prominet ἀγκὼν appellatur, cui aduerſus eſt flexus, quemadmodum genu poples. Cubiti radiíque media hiantia ſunt & diſiuncta, quæ tamen rurſum inferiore parte ad primã palmæ par-
35 tem coëunt, occurrítque cubitus minimo digito, radius pollici: à cubito proceſſus exit ϛυλοειδὴς, cui palmæ pars ſumma inſiſtit. Brachiale nonnulli vocant primam ſummámque palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, oſſiculis octo cõſtructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum eſt, altero quatuor, quæ omnia ſunt exigua, dura tamen nec me-
40 dulla perfuſa, neruoſis cartilaginoſiſque nexibus per ϛυνάρθρωσιν conſtricta. Totius figura à ſummo leuiter tumens intus ſinuata. Succedit illi μετακάρπιον, id eſt ima palma, oſſibus quatuor contextum, quibus eſt carpo per συνάρθρωσιν adhæſio. A ſingulis ſinguli digiti directè porriguntur vno pollice dempto,

Iugulum.

Brachii totius oſſa.

Man⁹ oſſa

dempto,qui obliquè μετακαρπίῳ videtur additus.Ex ternis oſſibus digiti cóſtant ſinguli,prioríſque nodus conſequentis ſinum perpetuò ſubit.Breuiter,oſſibus quindecim continentur aptantúrque digiti,duodecim palma, duobus cubitus,vnico humerus,præter ea perexigua,quæ σησαμοειδῆ vocantur, in iuncturis conſtituta. Hæc de ſuperiorum partium oſſibus,nunc de inferioribus. Os ſacrum magnos rectóſque ſtipites & proceſſus vtrinque emittit,quibus aſtricta ſunt oſſa coxarum longè valentiſſima.Horum autem partes,quanquam diſcretæ nō ſunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt:nam ſummæ, ilium oſſa dicuntur, quæ inteſtina ſuſtinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus ſinus rotundos habent:hinc in priora ductæ partes,oſſa ſunt pectinis, quæ amplis patent foraminibus & media commiſſura arctiſſimè conglutinantur. Vtraque coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur.Femoris enim vt humeri os eſt ſingulare,cuius pars ſumma ceruicem habet exertam,quę tamen intrò conuerſa in coxendicis acetabulum reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant proceſſus, maiorē qui foras exilit alij γλουτὸν, id eſt natem, alij τροχαντῆρα magnum dixerūt,minorem verò,τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis eſt diſcretū duobus,quibus cruri cohæret. Eſt quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talum interiecta eſt,tibia verò grādioris in ea oſſis nomen,hoc ſummo capite gemino ſinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculum exciperet. Alterum in crure os minus extera parte conſtitutum cubiti radio conſimile, ad genu non aſcendit: attamen duo hæc oſſa ſuprà infráque coniunguntur, mediis partibus diſſociātur atque dehiſcunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmátque extrinſecus patella, os quidem paruum,rotundum & cartilaginoſum,nulli oſſi conſertum,ſed aliis quaſi incubans nexúmque vi tendonum atque membranarum, cui poples eſt à tergo. Tibiæ radiíque partes infimæ malleoli ſunt, non modicè prominentes,& carne nudæ. Hæ talo vt firmæ baſi innituntur, quem intrò demerſum attingere vix poſſis.Talo calx ſeu baſis altera maior ſubiicitur,craſſior,figura tetragona.Monti pedis nuncupato oſſa quatuor impacta ſunt,inæquabilia:imæ plantæ quinque,figura tereti & oblonga: digitos omnes explent oſſa quatuordecim, ſingulos quidem præter pollicem terna,vt ſit totius pedis ſtructura oſſium trium & viginti.Inter digitorum tum manus tum pedis articulos,oſſa ſita ſunt σησαμοειδῆ,rotunda quidem & plerunque adeo exigua vt ſenſum omnē effugiant, quēadmodum quæ in corde,in gutture,in linguæ radice,in aliíſque nōnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnē videor oſſiū deſcriptionē & numerū impleuiſſe.

Oſſa coxarum variis prædita nominibus.

Femoris os

Cruris oſſa duo.

Patella.

Malleoli.

Talus.

Pedis oſſa.

Oſſa tenuiſſima.

De cartilaginibus,articulis,& vinculis. Cap. IIII.

Multa ſunt à nobis de cartilaginibus in oſſium explicatione quadam conſecutione propoſita, adeo vt nunc cùm neque illarum vſui, neque propriæ ſubſtantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda reſtant.Plurima oſſiū extrema cartilago cingit,nullus

Cartilagines in oſſium extremis.

lus articulus non læuitate illa oblinitur, nullus expeditè obuolui circun-
ducíque poteſt,neque neruis aut vinculis coniungi,niſi quædam materia
intercedat. Præter eas autem aliæ quædam extant in coſtarum præſertim
(quæ adulterinæ vocantur) extremis, vbi oſſium,ex quibus prodierunt fi-
5 guram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, ſuperiores
verò in ſuam quęque ſedem ad os pectoris applicentur.Aliæ os ipſum am-
biunt atque prehendunt, aliæ extrema naſi communiunt molliúntque,
vti & malum punicum è ſterno pendulum.Aliud cartilaginum genus ſo-
litarium per ſe conſiſtens víxque vlli oſſi impactum : in quo eæ numeran-
10 tur,quæ in ciliis ſunt oculorum ταρσοὺς appellant,quę in auriculis,in fauci-
bus,in epiglottide,in larynge,in aſpera pulmonum arteria,in cordis baſi:
omnes quidem non oſſium,non motus, ſed firmitudinis & ſolidi roboris
gratia conditæ. In quod genus ea fortaſſe referri poſſit, quæ craſſa denſá-
que & perfoſſa medium genu articulum implet, de quibus rurſum ſigilla-
15 tim ſuo loco verba faciemus. Iam verò oſſiũ congreſſus & adhæſio duo-
bus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc
σύμφυσιν Græci vocant. Per hanc quidem oſſa quorum nõ eſt motus diuer-
ſus,quaſi vnum atque idem ſint inter ſe nexu indiſſolubili cohærẽt, ídque
vel inter ſe ſtrictim conſerta nullius corporis interpoſitu,vt cùm mollia &
20 rara ſunt,veluti in ſterno atque mento,vel medio quodam corpore ceu vi-
ſco agglutinata, quod aut cartilaginoſum eſt vt in pectine, aut neruo aut
carne plenum.Per articulum vinciuntur oſſa mobiliter: quòd ſi obſcurior
ſegniórq; motus eſt vt in coſtis,in ſpina dorſi,& metacarpio, Græcis dici-
tur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis ſuturam
25 eſſe voluit Galenus & ſerratam compagem,qualis eſt in calua frequens,ſi-
militer dentium inſitionem & cõmiſſuram, quæ nihilominus videri poſ-
ſint aptius in συμφύσεως genus conferri.Sin verò conſpicuus eſt & facilis oſ-
ſium motus, velut in cruribus,in brachiis,in manibus atque pedibus, διάρ-
θρωσις eſt,quaſi laxior articuli copulatio, licet nõ omnium par ſit & eadem
30 laxitas.Ex his promptum faciléque ſit oſſium quę numerauimus adhęſio-
nes,ad ſuum quãque genus redigere. Nunc de vinculis. Non quicquid
oſſa colligat hoc ſtatim nomine dignamur, ſed id dũtaxat neruoſum præ-
durúmque corpus,ſenſu expers(niſi fortè obtuſi) ſolidũ & exangue, quod
à ſumma oſſis cartilagine in aduerſi caput inſeritur.Id nequaquam vna eſt
35 vbique figura vel magnitudine, ſed à loci conformatione & vſus neceſſi-
tate varium,raró neruoſum,at ferè membranoſum eſt id quod extrinſecus
articulum cingit.Quæ in calua ſunt commiſſuræ compage dentata cohę-
rent,non vinculis,vt neque reliqua tum faciei tum capitis oſſa. Verùm in-
feriorem maxillam ad aurium radices vincula connectunt vtrinque præ-
40 ualida.Caput & ceruicem firmant duo,ab imo oſſis cui à lapide nomẽ eſt,
ad primam dorſi vertebram, rurſúmque duo ex eodem propè loco ad cla-
uium extrema ſterníque ſumma protenſa: & quod à tergo ex occipite ad
mediam inter ὠμοπλάτας ſedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia,
robuſta,

Cartilagines ſolæ & per ſe.

Oſſiũ connexio multiplex.

Vinculum quid.

Capitis & maxillæ vincula.

Spinæ vincula. robuſta, procera, teretéque figura. Vniuerſam autem ſpinam extrinſecus ambit vinculum vnicum, amplum, craſſum, validum atque neruoſum, è ſecunda colli vertebra in oſſis ſacri imum & coccygem deſinens, omni fibrarum genere contextum, & quaſi in progreſſu complicatum, in medias illarum ſedes ſe coniicit, quò cartilagini immiſtum conſtantiori illas ad- 5 hæſione nectat. At ſummam vertebram minora quædam eáque tenuia & laxa imo capiti illigant. Inſunt & ſua coſtarum capitibus, aſtricta illa quidem parúmque laxa: qualia propemodum & illarũ extrema cartilaginoſa deuinciunt. Lata ſcapularum oſſa vertebris ſubditíſque coſtis copulant mẽbranæ firmiſſimæ, & qui illis ſunt interiecti muſculi. In illorum ſinum 10 qui ſumma eſt ceruice, humeri caput illigatur vinculo, quod inſtar ſolidæ membranæ è ſinus ſupercilio ad humeri verticem pertinẽs, tum caput ipſum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Prẹter id tria numerantur quæ illi inſident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulò his amplius. Humeri verò pars ima cubito adhæret eo vinculi genere, quod eſt 15 omnium articulorum commune, nempe quod ab oſſium extremis ortum, illa extrinſecus circumligat, deuincit, & continet: membranoſum id & validum, laxũ tamen & flexibile quocunque velis, aliud illi opem confert minùs latum, brachium continens ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum eſt, quod tum imum radium imo cu- 20 bito, tum verò vtrunque carpo nectit, omnia tamen laxè circunſepit. Id mox longius porrectum, omnia inſuper quæ in carpo & metacarpio oſſa recenſuimus copulat tegítque. Cæterum ſinguli digitorum articuli propriis ambiuntur colligantúrque vinculis, quorum quæ extrema ſunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam verò coxendicum oſſa 25 coëunt in pube per cartilaginẽ, ſimilíque copulatione oſſi ſacro ponè conectuntur. Amplo ſinu & quaſi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur, illíque adhæreſcit, tum communi illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è ſummo femoris capite in medium ſinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, vt neruus cartilaginoſus cenſeri poſ- 30 ſit. His ſimilia ſunt in genu duo, alterum circumfuſum: alterum intus ab ea parte natum, qua ſummi in tibia ſinus inter ſe committuntur, per cartilaginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium ſe cõiicit. Aliis quoque duobus latera ſtipantur, quæ vt nerui quidam ſunt cartilaginoſi. Quatuor ad iſtorum proportionem tibiæ partem imam pedi 35 connectunt: præter quæ alia aſtant tria iiſdem propè ſedibus circumiecta. Pedis digitorúmque articuli perinde vt in manu vinculis cohæreſcũt: vnde omnis abſoluta iam videtur vinculorum explicatio. Vnicum ſupereſt, quod à pectinis oſſe natum in penem contendit: rotundum id & vnum ex omnibus concauum, quódque à publico cæterorum munere deficere 40 videtur. Talis quidem eſt omnis vinculorum inſertio, quæ quanto nexus robore vinciant & illigẽt, tum artus, tum oſſa quæque corporis, dum hæc conderemus, patefecit comes ille Sebaſtianus Frãciſci Galliarum Delphini

Cõmune vinculorũ genus.

Aliud vinculorũ genus.

Genitalis vinculum.

ni

ni instructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis veneficus:
quem Lugduni præpotẽtium quatuor equorum in contrarias partes horã
propè distrahentium nisus discerpere dilaceraréque nõ potuit, nedum sua
compage dissoluere, nisi cùm districti gladij in articulorum nodos infixi
5 adactíque sunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

De musculis & tendonibus. Cap. V.

LACERTORVM substantia quanquam non vt ossium
simplex videtur, hîc tamẽ statuo de illis facere verba, quòd
10 in partibus externis primas obtinẽt. Conditus est enim qui
dicitur musculus neruorum fibris ad motum accommoda-
tis, his caro circuncreuit tanquam fulciẽs illarum robur at-
que confirmans: venæ & arteriæ consperfæ, illæ quidem ad
alimenti distributionem, hæ ad natiui caloris custodiam: omnia demum
15 circũscriptè tenuis membrana complectitur, musculúmque definit. Tres
sunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas solent qui-
dam caput, ventrem & caudam appellare. Planè neruosum est caput, ven-
ter omnibus quæ numeraui constat, extremus tendo cõtextis confusisque
neruorum & vinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, du-
20 rior & robustior ad motum fieret quàm neruus, at vinculo mollior & in-
firmior: hoc rursum sensus acumine superaret, ab illo verò plurimùm defi-
ceret. Non omnis musculus tendonem habet, sed is duntaxat qui os mo-
turus in summam illius cartilaginẽ, aut in vinculum se inserit. Figura qui-
dem hic, vti & musculus, varia præditus, prout loci ad quem pertinet con-
25 formatio ferebat. Quocirca non vnus idémque esse potest tum musculo-
rum tum tendonum numerus: sed cùm aliàs vnius musculi plura sint capi-
ta pluré sque tendones, aliàs plurium vna sit origo vnicúsve tendo, singula
seorsum ex propria cuiusque circumscriptione æstimare dinumeraréque
liceat, hoc modo. Frontem vnus musculus tegit latus & tenuis, à summo
30 vertice ad supercilia & oculorum radices diffusus, à quo non vt à cæteris
eximas cutem, sed sic illi est innexus, vt sit amborum motus vnus, qui su-
percilia sursum adducit euehítque. Palpebræ superioris (inferior enim per-
stat immutabilis) duo sunt lacerti: vnus ex maiore angulo qui propter na-
sum est, ad tarsi medium eiectus, cuius contractione palpebra attollitur:
35 alter ex minori angulo eodem attingens, qui oculũ claudit: vtrique enim
ob tarsi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi septem continen-
tur, quatuor recti, quorũ vis est mouere sursum, deorsum, ad maiorem mi-
noré mque angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferunt, se-
ptimus opticum ex cerebro neruũ obuoluit & quasi circummunit & ob-
40 uallat, ne qui tener & mollis est, vehementer concussus laxetur aut obte-
ratur oculúsque demum excidat: quod in illius quoque paralysi solet acci-
dere. Ex fibrarum quas emittit varietate, alij hunc duplicem, triplicem alij
esse dixerunt, cùm tamen sit fibrarum quæ in eo sunt omnium idem vsus.

Musculi cõpositio.

Tendonis substantia.

Musculi capitis.

Musculi oculorum.

Maxillæ musculi quatuor.

Ad inferiorem maxillam excurrit latus musculus, qui suprà os petrosum & tempora ambit, deinde contractior factus, sub os iugale se recondit, prolapsúsque longiùs non à fine instar cæterorum, sed à medio tendonem emittit magnum & præualidum, in summum maxillæ adactum: quo sursum illa adducitur & os clauditur animalis. In tāta motus vi & impetu illi 5 venit adiutor alius in ore delitescens, qui post maxillares dentes sursum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillámque diducit musculus ex tuberculo ponè radicem auriculæ natus, deinde applicatus imæ parti maxillæ adusque mentum: huius extrema carnosa sunt, pars media quę amygdalas integit membranosa, veram tendonis speciem ostētat, huiusmodi figu- 10 ra & compositio cæterorum nulli concessa. Musculus circūducens maxillam μασσητὴρ, id est molitor dictus, quòd mandendo plurimùm valeat, trianguli speciem refert, cuius summum ad tempus figitur: latus vnum ad iugalis ossis imum, alterum ad inferiorem maxillam protenditur, tertium velut basis illa copulans per maxillæ longitudinē excurrit. Vt autem necesse 15 fuerat motum eius multiplicem in mandendo & varium fieri, ita neruorū fibris diuersis omnísque generis hunc implicari contexíque par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is est qui ad tempora peruenit, secūdo loco masseter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. Ad labra vtrinque pertinent musculi duo, capitibus quidem conspicui, obscuri 20 verò dum in cutem sparsi obliterantur: prodeunt quidem à malis & obliquè feruntur, alter in superum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo possunt efficere, quatuor quidem rectos, sursum, deorsum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor cùm vel plurimùm separantur disiunguntúrque labra, vel coëunt & alliduntur, vel in- 25 uertuntur, vel intrò adiguntur. Eandem quam illi originem sub temporibus habet exiguus musculus, illos aliquantū comitatus, mox deinde obliquè in alas nasi deflectēs, vtrinque vnus. His ergo musculis facies tota cōprehenditur.

Labrorum musc.

Ceruicis musc.

In collo & ceruice complures sunt, qui caput vniuersum mouēt. A tuberculo, cui nomen est à mamma, vtrinque ad clauiculam & 30 sterni summum profertur vnus, tendonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino rectè, sed aliquātulum obliquè, quem alij simplicem, alij triplicem statuere solent ex fibrarum varietate. Duo alij sub œsophago siti, ab osse capitis in primā & secundam colli vertebram inseruntur, quorum est solum caput in priora flectere immota cer- 35 uice. Retrò autem octo sunt exigui, qui in ambitu ab osse capitis in primā & secundam vertebram se figunt: ipsúmque articulum multo robore confirmant, vti & duo qui sub œsophago iam sunt descripti. Quatuor ex his recti sunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at situ aduerso. His alij insident octo ab occipitis osse per totam cerui- 40 cem eiecti, quorum duo summi ampliores sunt vt reliquos possint contegere. Variis præditi sunt neruorum fibris, quæ omnes è septem colli vertebris dimanarūt: vnde aliis plures, aliis pauciores octo creduntur. Hi caput

retrorsum

retrorſum flectunt, cum hoc autem ceruicis aliàs duas, aliàs tres, aliàs omnes vertebras. Lateribus colli vtrinque duo inſunt magni atque validi, alter ex ſecunda vertebra in priora, alter ex prima retrorſum cõtendit, caput & ceruicem ad dextram læuámque conuerſione modica flectunt. Horum
5 eſt igitur caput & ceruicẽ mouere, quos vna quidem ratio quatuor & viginti, alia octo & viginti dinumerat. Tres porrò cartilagines quæ in ſtructura ſunt laryngis muſculi cõplures continent: quatuor enim primam ſecundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor ſecundam tertiæ copulant: quorum contractu ſumma
10 pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertiæ cohęret, quorum intereſt ſummam partem laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius baſin & radicem, qui iſtis veniunt adiutores. Præter iſtos laryngẽ alij octo circumſtant, qui illum vicinis corporibus copulant, cúmque neceſſitas eſt, diſtendunt vel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore ſurſum
15 ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorſum vellunt: duo reliqui ſurſum, quorum ſitus eſt aduerſus. Os in radice linguæ, ὑοειδὲς dictum, nectunt atque ſtabiliunt octo muſculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo ſub mẽto, reliqui ex tuberculo, quod eſt ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protẽdunt per latera, duo ex oſſis parte ſuprema
20 per linguæ medium: inter vtroſque alij duo in longitudinem porriguntur ab oſſis lateribus prognati. Similem propemodum productionem habent alij duo, quos edit inferior maxilla. Octo his muſculis lingua quoquo verſum flectitur, omnéſque naturales obit conuerſiones. Præter quos nonus eſt coniugij expers, ab oſſe quod ὑοειδὲς Græci vocant ductus, qui linguam
25 intrò contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum muſculorum nulli datum eſt, vt motuum ſit opifex cõtrariorum. Eſt enim ſimplex ſua cuiuſque actio, qua ad capitis ſui & ad nerui originem adducitur. At cùm nullus neruus in linguę extremum extrinſecus inſeratur, qui foras illam rapiat, probabilius eſt
30 hanc eductionẽ illi muſculo attribuere, quàm cum quibuſdam fateri motum quendam voluntariũ in nobis eſſe, cuius nullus muſculus aut neruus ſit author. Hactenus qui ſuperant clauiculas muſculos cõiunctè recenſuimus: nũc reliquos ſeparatim perſequamur, qui alterutra parte corporis cõtinẽtur. Pectori foris ſparſi ſunt muſculi, qui ipſum attollẽtes ad animã
35 ducendam ſunt vſui, è quibus à ſummis ſcapulis vnus ad primam coſtam pertinet: alter ad ſextam, tres præter hos à collo in varias pectoris priores ſedes profecti, id latiùs explicant. Eſt & alius parte poſteriore ab imis partibus ſcapularum ortus, qui in tres veluti digitos diſcretus iniectúſq; mediis coſtarum quà maximè curuantur, pectus vniuerſum reuellit atque di-
40 ſtendit. Subter hos autem iacent muſculi inter coſtas poſiti vtrinque duo & vinginti: in ſingulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac ſtringens remittendæ author eſt. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos eſſe prodiderunt,

Laryngis muſculi.

Linguæ muſculi.

Quis muſculus linguã exerit.

Pectoris muſc.

vt ſint inter coſtas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam muſculorum vis eſt pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorſum excurrens ſeptem ſuperiorum coſtarum radices fibris attingit, quem eo nomine pro ſeptem plerique connumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad muſculum rectum abdominis contingat ac ſubeat. Horum contractio coſtarum extrema depellit atque ſtringit. Eorum autem qui ſcapulam duntaxat mouent, magnus vnus eſt & amplus ex capitis oſſe ſecundum dorſum productus, altérque tenuis illum ſemper comitatus ſcapulam ſurſum attrahit. Duo alij hanc retrò abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorſi uertebris proficiſcitur. Alius ex dorſi principio in oſſis lati caput deſinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem inſertus, ſed ex occipitis oſſe natus. Surſum ſcapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque ſubleuare. Deorſum verò trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes ſcapulæ imas diſſeminatur, íſque ſimul brachium deprimit. Hos muſculos alij maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum ſede in humeri caput ſe confert, brachiúmque ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediámque humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat inferior incitata brachium infrà depellit, ſuperior altiùs id erigit: ambæ intentæ æquabiliter ad pectus adducunt. Sub iſtius parte inferna alius enaſcitur, quo brachium quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiúmque tendit, & inclinat moderatè: alterum ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, brachium ſimiliter extendit, ſimul ad exteriora reflectit: ambobus autem æquè intentis brachium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſſidet alius è vertice lati oſſis tractus, cuius eſt brachium attollere, ſed quo alius inferior, id ad dorſi media æqualiter reflectit. Sequuntur alij duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demum exiguus quidam ſub ala, cuius ope brachium citra vllam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipſum variè contorquent. Brachium (hoc & multi Latini vlnam vocant, vti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os vndique obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, vnus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorem radij regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intrò conuerſus ad vlnam, alteri obliquè inſidet ad. X. literæ ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertent, ſi alter altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionem nacti, quorum attractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor autem

Scapularũ muſc.

Humeri muſc.

Muſc. ĩ humero qui brachium mouent.

autem vlnam circumferunt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inferũtur, & illum obliquè poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui verò illum ad ſupinum ducunt, extrà quidem poſiti ſunt. In cubito muſculi ſunt duplices, alij carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intrò agunt in interiore cubiti regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum, hic verò ſupra pollicem. Iidem quoque muſculorum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: veruntamen in pronum motum, natura inſuper quintũ muſculum illis adminiſtrum dedit, qui ab exteriore cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum autem in cubito muſculorum, qui digitis mouendis ſunt, tres parte interiore ſibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt aliis ſubſtratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius vniuſcuiuſque articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tẽdonem tenuem latúmque ſub omnem cutem interiorem manus diffundit, vt promptior ea ſit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigãt, quatuor ſunt in extera vlna, regione media: vnus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medici laterib⁹ tẽdones iniicit. Suprà verò alij duo, quorum hic in pollicem, ille in indicem & medium digitum fibris tendonum expanditur. Trium poſtremorum vis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atque pronum deducere. Manum ſummam muſculi integunt ſeptem, omnes interiore facie conſpicui: ex his duo maximi, alter ſub pollice, alter ſub minimo digito, vbi palma altior eſt & editior. Hi quos diximus tẽdones iuuant, quorũ eſt digitos ab aliis plurimùm deducere. Tertius medius inter pollicẽ & indicem conſtitutus, ad indicẽ illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tẽdonibus flectentibus ad digitorũ radices cohæreſcunt, tenuéſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinũ conuertant. Præter hos alij numerãtur vndecim exigui ſub palmæ lato tenuíque tẽdone, è quibus duo ad primũ cuiuſque digiti articulũ pertinent: triũ reliquorum vnus ad primũ pollicis, duo ad ſecundũ. Per hos nexus firmãtur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. Dorſum vt nõ oſſe vnico conditũ eſt, ita neque id vnicus vtrinque muſculus à capite ad os ſacrũ excurrẽs mouere poſſit: ſed cùm ſingulas ſeorſum vertebras flecti oporteret, à ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli vtrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ obliquè ducuntur, vt pariter intentæ dorſum eiúſque vertebras erigerent, aliàs ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo verſum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo vtrinque numerãtur tres &

Muſcu. in cubito.

Manus muſc.

Dorſi externi muſc.

 viginti.

Interiores

viginti. Interiores verò qui ſpinã in pronum & priora incuruant, vtrinque duo, vnus à capite ductus per colli pérq; thoracis quinque ſuperiores vertebras productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab vltima thoracis vertebra pergens in os ſacrum. Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longũ proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt à cute & adipe proximè duo ſequantur ex obliquis, qui vtrinque à quarta & quinta coſta nati, horúmque muſculis pectinatim implexi, per ventrem obliquè feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequũtur à quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum, directo tractu permeantes in pubem. His proximè ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranæ ſpecie ventrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant. Viro teſticulus vterque binis fulcitur ab imo ventre prodeũtibus: fœminæ verò, quia teſtes intus gerit, vnico. Veſicæ ceruicem muſculus vnus ambit in orbem, cuius vis eſt exitum & quaſi oſtium occludere & vrinam continere: cùm autem fluere deſierit, vehementer expellere ne quid inſideat reliquiarũ. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intẽti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt impetúmque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, vnus rotũdus in orbem ductus, cuius eſt podicem coanguſtare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in trãſuerſum finit, illúmque ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum vtrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur. Iam verò qui femur mouẽt à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impinguntur, quorum alij crus extẽdunt, alij ſurſum adducunt, alij circunducunt. Ex his qui extendunt, vnus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos pòſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τροχαντῆρος immittitur, qui extendit, intróque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus, ab oſſe ſacro in trochãteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris vniuerſum ambit, & ad genu vſque cingit: cuius complures extãt fibræ, aliæ poſteriores à coxendice, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtræque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducunt: omnium altiſſimæ aliæ idipſum ad priora ſuperioraque cõuellunt. Qui verò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma vnico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femori circumtenſus,

Abdominis muſc.

Genitaliũ muſculi.

Muſc. in coxa femur mouentes.

5 10 15 20 25 30 35 40

ſus,qui ſurſum ducit intrò ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis iliũ neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt non ſolùm femur inflectere,ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt præterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent: in quo ge-
5 nere præter alios duos,quos enumerãs iam dixi à pectine deriuari, vnicus eſt ab huius parte priore femori circumtenſus deſinénſque in genu caput interius. Circumducunt autem id duo maximè,vnus ortus ab occultis,alter à ſummis partibus pectinis, qui coëunt ad coxendicem, illámque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnũ trochantera per-
10 tinẽt. Eundem motum,licet infirmiùs,efficere valent quidam ex his,quos paulò antè recenſebam. Femur integunt & obuallant ij,quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti rectà ad genu progreſſi, vnus quidem ad patellam duntaxat,duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes, qui patel-
15 lam continet illigátque ſubditis oſſibus,hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahítque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus, hic quidem interior ex oſſium pectinis cõmiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpacium à tergo implent alij tres or-
20 dine poſiti,quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducũt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit,in poplitis eminẽtiorem partem ductus inſertúſque tibiæ capiti,quam prorſum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit.

Muſc. qui in femore poſiti tibiã mouent.

In crure muſculi oriuntur,qui pedis tarſum pediúmque mouent. Tres
25 prior pars continet, vnum tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit,ad pedis pollicem vtrinque ductus. Alterum radio ſeu fibulæ circumuolutum,cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui æquè intenti pedem ſurſum mouẽt: altero verò actionem obeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor,qui per mediam ti-
30 biam rectà ad quatuor fertur digitos,hóſque contractus extendit. Huic vtrinque vnus aſſidet trifariã diuulſus. Quocirca tametſi præcipui tres ſunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vſibus,ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt. Parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum,qui ad calcem primùm pertinet,ſed hinc demum excedens in
35 omnem plantæ cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionẽ ſe profert, quæ antè pollicem eſt. Quintus ſub illis demerſus ad calcẽ effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè verò medio digito,& ei qui pollici eſt proximus. Sextus inter cruris oſſa conſertus,dupli-
40 ci tendone tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur. Hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamẽ in eundem vſum alij ſunt in pede ſiti,quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enĩ quod metacarpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus

Muſc. qui in tibia poſiti pedem mouent.

Pedis muſculi.

ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & æquè tenſi illos ęqualiter flectant, inæquabiliter verò contracti illos intrò per obliquum ducãt. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt, illic & alij duo viſuntur ad pollicẽ minimúmque inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt vel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere, prout varia fuerit illorum contentio.

Quis vſus partium interiorum, quarum beneficio viuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. Cap. VI.

QVas ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe viderẽtur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeũdas, ſi in eis conſidere poſſet & cõtineri illa vis animi omnia ciens & agitans motibus ſuis: pulchrúmque foret ſi ex illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra vllam viſcerum & inteſtinorum opem. At verò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine vitali conſiſtere, quæ vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitæ tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum velut materiam confert & impartit: idcirco cor velut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eóq; arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmonéſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendum ſpiritũ aërémque aptiſſima: ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci circumiici, per quos dilatari contrahíque poſſent. Porrò autem quoniam eorum & vniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis calore, tum à circũfluo aëre aliíſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac diffluit, neq; diutiùs poteſt conſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutioníſque iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earúmque corpori iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones, propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro ſenſus rationíſque ſedes: media pectore comprehenſa ſpiritus ac vitæ domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricúmque partiũ officina. Ita enim immortalis Dei prouidẽtia haſce partes ſordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinã corporis relegauit, procúlque amãdauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrũ principum facultatũ ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent cõturbaréntque. Hic enim locus habetur veluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteríſque præparant, quarum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui vẽtriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alij miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, viæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio.

Cordis neceſſitas.

Partiũ nutrientium neceſſitas.

Partiũ nutrientium vſus.

ſtributio. Oeſophagus enim à linguæ radicibus in ventriculum illapſus, quęcunque accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic parátque iecori: inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciunt: quicquid purius eſt iecori ſuggerunt venæ quæ dicuntur meſaraicæ, vt hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitáque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem id deducit ſibíque iungit, quod in ſanguine velut fex & limus ſubſidebat: fellis folliculus ſecretã bilem: renes dilutum humorem, quem demum in veſicam profundunt. In hæc autem opera vias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibíque adhærent. Tot igitur taléſque partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatæ, par erat imo ventre comprehenſas teneri: quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad communem referunt iecoris commoditatem & vſum. Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſſitatem: omnia denique ad ſenſuum mobiliúmque partiũ geſtiones & opportunitates, vt videri poſſit eximius partium omnium concentus, & in vnam ſummámque animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriáque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque cõſenſu: his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integráque conſeruatur. Horum enim nihil temerè conditũ eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones vſúſque partium hoc loco, ſed meram corporis hiſtoriam perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quam particularũ ſuarum cõpoſitionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinẽ, quem ſitũ atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

Partiũ omnium conſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

De partibus interioribus infero ventre concluſis. Cap. VII.

VENTREM externa circumſcriptio comprehẽdit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hypochondria Græci vocant, nos præcordia) ad ilia & inguina tandémque ad pubem porrigitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id vniuerſum abdomẽ perhibemus, Græci ὑπογάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus, ſuccingit interior membrana peritonæos inde dicta, quòd à ſpina vtrinque emergens vmbilico prioribúſque ventris partibus, ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque venter inferior continet, tenſa illa prenſat atque circumſepit. Quanquam enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & virium habet, ne inteſtinorum pondus ſuſtinens atque coërcens, diuulſa facilè diſrumpatur: mollis ſimul illa

Peritonæũ

vt quodammodo laxari poſſit, dum venter quauis de cauſa turgeſcit. Duabus membranis continetur, quæ ad poſteriora cernuntur iuxta ſpinã conſpicuò ſeparatæ: parte autem ventris priore vſque adeò cohærentes & implicatæ, vt vna eadémque cenſeatur. In ventris autem detecta capacitate

Omẽtum.

primum conſpicitur omẽtum, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd veluti innatet, ſummúmque inteſtinis inſideat. Duabus id clauditur ex peritonæo natis membranulis, firmo adipe cõſperſis, quem venæ & arteriæ exiles paſſim penetrant. Prima illi origo iuxta ſpinam eſt ſub diaphragmate, vnde ſurgens altero quaſi extremo in ventriculi fundum defigitur, à quo mox delabitur ventrem imum contegens, híncque reflexum colo inteſtino cõmittitur, quà id ventriculum contegit, vt ſic duplicatum veram marſupij ſpeciem exhibeat. Obtenſum autem imo ventriculo & priori inteſtinorũ regioni, tanquam tegmentum quoddam, inſitum in illis calorem tuetur ac fouet.

Inteſtina.

Omento detracto deſectóque in apertum proferuntur inteſtina, multis inuolucris ventriculo, huiúſque continuata ſtomacho. Singularis enim in ventrem inferiorem communis patet per os ingreſſus, exitúſque communis per podicem, quæ quaſi portæ duæ continuatione communis viæ conſentiunt.

Gula.

Quãdoquidem ab ore in ventriculum ſtomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσόφαγον, nos gulam appellamus: is velut inteſtinũ quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, móxque ſub pulmones demerſus in quinta dorſi vertebra conſidit. Hinc paulùm exurgens mox vt ſe erexit diaphragma penetrat, atque demum ſummo ventriculo à læua committitur. Vnde videri poſſit œſophagus ceu via quædam eſculentis potulentíſque deuorandis ad ventriculum directa: hic

Ventriculus.

autẽ velut cõmune receptaculum & prima concoctionis officina. In eum

Figura.

quippe vſum ampla huic intus eſt capacitas, ſimúlque figuræ ſpecies rotũda & globoſa, vt in ſe plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium inſertionem in modicam longitudinem ſe diffundit.

Situs.

Poſitus eſt ſub ſepto tranſuerſo, & à malo punico initium ducit medio corporis ſpacio, niſi quòd leuiter in ſiniſtrã deflectit, huc enim maximè ſuperior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Poſterior pars vniuerſa ſpinæ inſidet, cum qua ad primam lumborum vertebram cohæreſcit: os verò quod veteres cor appellare conſueuerunt, non

Cõſenſus.

illi, ſed diaphragmati veluti pendens & ſublatum affigitur. Neque verò illis duntaxat, ſed omnibus denique circumſedentibus partibus nexu atque conſenſu iũctus eſt iocineri, lieni, inteſtinis, cordi & cerebro, ídque membranarum, venarum, arteriarum, aut neruorum communione & interie-

Cõpoſitio.

ctu. Ab ima eius parte quæ ad dextram ſub iocineris fibras in profundum ſe abſtruſit & abdidit, exitus eſt ad inteſtina, πυλωρὸς dictus, quòd prolabẽtia è ventriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hũc autem parte ſuperiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus: at è ventriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquiſitè (ſi quidem id potuit) perfractum ſit & comminutum. Duo intus

intus glandulosa tubercula πυλωρῷ assistunt, quæ dum applicant sese propiúsque admouent, viam exitúmque claudunt, reserant verò dum relaxata se abducunt atque diuellunt, non nutu quidem & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc exordium capiunt intestina flexuosis gyris circumiectúque longissima, extremo continuata podici. Exportandis purgandísque fæcibus condita quidem sunt: at tãtam tótque gyris implicitam circumductionem natura ad absolutæ distributionis munus accommodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insaturabilíque abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciendi crebriùs ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos manciparet. Itaque in tanta viæ longitudine vix vlla potest alimenti portio foras elabi, quę non antè cuipiam sugentium venarum ori se applicuerit, vt inde quicquid vtile est & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. Omnium porrò intestinorũ vnus est continuúsque ductus, vnus & idem vsus, vt proinde vnum videri possint, nisi figura, magnitudo, substantia, sitúsque ea disiungeret: quamobrem senario sunt numero veteribus comprehẽsa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enascitur omniũ arctissimũ, ἔκφυσις id est exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectà sub iecur & venã portam se recõdit. Proximum illi ieiunum, inde nomen habens quòd inane perpetuò videtur: nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluẽtis in se bilis acrimonia lacessitum. Id modicè inuolutum ad spinam ex dextris retorquetur, longius quàm duodenum & laxius. Tertium εἰλεόν, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile, sed tamen maximũ ex omnibus & longissimũ, in orbes plurimos atque anfractus actũ, quod subter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque positum eminentiores totius ventris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur distributio. Quartum est cæcum, à quo alui fæces speciem primum & nomen habent: ab alimentis siquidem dum per tenuia intestina ferebantur, sucta est & allecta purior vtiliórq; substantia, reliquię verò superuacuæ sunt fæces: quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc intestinũ peruenerint. Cæcum idcirco dixere, quòd egressui introitum aduersum non acceperit, sed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur: figura enim paruum aliquem oblongúmque ventrem repræsentans, reni dextro secũdum coxam insidet. Hinc sequitur κῶλον, quod per iecoris caua primum obrepit, vbi folliculum bilis attingens illíque nõnunquam annexum, amarorem colorémque luteum contraxit: inde paulùm exurgens ventriculi fundo insternitur: hinc ad sinistrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in posteriora demergitur cohærétque reni sinistro, à quo demum laxius apud coxam sinistram eminet. Sextum inde postremúmque in os sacrum deuoluitur, rectáque pergit in podicem: vnde rectũ appellatur intestinũ, plerisque aluus. Vnum cωlon præter cętera plurimis quasi cellulis discretũ extumescit, nisi qua parte sinistro reni assidet: hîc enim læue conspicitur, & multo angustius se ipso factum; quod vt in coxam sinistrã sese

Intestina.
Vsus.
Numerus.
Pylorus.
Ieiunum.
Ileon.
Cæcum.
Colum.
Rectum

ſeſe extulit, à recto inteſtino anguſtia quadam velut ſtrictim premẽte vinculo facta, perſpicuè diiungitur. In cœlo fæces diutiùs commoratæ, vel potiùs ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tãtiſper retinentur, dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat ventriculi, gulæ, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atque ſitum deprehendere: compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtãtiam, ita in ſingulis inueſtigemus. Gulam ventriculum inteſtináque omnia duplex tunica cingit atque componit: quarum interior nerui & membranæ, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectũ & longitudinẽ porrectæ, ad ipſam quoque gulam pertinent, vt ventriculo gulæ, totíque ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tum gulæ in trãſuerſum fila producit, ſed ea in ventriculo, corporea magis atque carnoſa, in gula mẽbranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa gerit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulæ omnino deſunt. Cæterum vtraque in inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire, quæ ſubditos eóſque tranſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè nõ propriæ harum ſubſtantiæ, ſed peritonæo accepta referri debet, è quo reliqua quoq; viſcera ambientes tunicas communiter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerãdam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hæc ventriculo connecti, nequaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina quę tria eſſe prodidimus, prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quam inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyùs in procliue quaſi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atque cumulatior. Inteſtinorum omnium cõmunis eſt per μεσεντέριον, quod & μεσάραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectuntur. Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eíſque per lumborum & oſſis ſacri longitudinem aduſque podicis extremum cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo mẽbranarum productionibus ſeſe mox latiùs explicat, vt demum crebris flexuoſiſq; marginibus quaſi implicata inteſtina adhæreſcant. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones, dúmque ad deuincienda inteſtina progreſſæ meſenterium componunt, tutò inter eas conſertę ſunt venæ frequẽtes, ab inteſtinis tanquam viæ in portas iocineris directæ, quas proinde meſaræas & meſaraicas appellant. Intexũtur his & arteriæ complures ab aortæ trũco qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſæ. Spargũtur illuc quoque multi neruorum quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri cõiugatio promittit. Media inter vaſa neruóſque ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad vaſorum diremptus

&

Cõpoſitio

Meſenterium.

& diductiones, adenes, id est glandulę insistunt, quę tum fissiones illas diuelli non sinant, tum intestina suo madore proluant. Itaque si à mesenterio vasa, neruos, & membranas demes, adipe glandulísque reliquum omne refertum conspicaberis. Supra mesaræon primis lumborum vertebris
5 insidet caro πάγκρεας appellata: plurimis scatet ea glandulis, quibus & sua mole venarum, arteriarum, neruorúmque tenues illic ramos sustentet ac fulciat. Diffunditur enim à septo trãsuerso deorsum ad renes: vtrinque autem ad iocineris lienísque sedes. Duodenum intestinum atque ei per trãsuersum innixam venam portæ, huiúsque riuulos in vẽtriculum & lienem
10 traiectos, tum denique arteriarum ductus & tubos neruorúmque tenuitates, quotquot illic sunt, amplexu illa firmo comprehẽdit. De his hactenus, nunc de iocinere cæterísque visceribus. Viæ ab intestinis ad iecur ductæ ac directæ, venæ, illæ quidem sunt mesaraicæ, quæ illuc è ventre alimẽtum deuehunt. Id enim primam & principem statuimus nutriendi officinam,
15 quòd ingenita sibi facultate sanguinem efficiat proferátque: est enim ipsa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnum id datum hominibus, pręsertim helluonibus abdomini suo natis, subter quidem concauum, suprà & extrinsecus prominẽs, ferè in fibras quinque (Græci λοβοὺς appellant) dissectum: quamuis conspectum à nobis est (nec raro) solidum nullísque fibris diuul-
20 sum. Dextram corporis regionem sub septo transuerso obsidet, ab eo digiti latitudine disiunctum, ne fortè obesset illi quasi flabello præcordia ventilanti. Insidet autem leniter ventriculo, omnémque illius æditiorem partem non modò dextram, verumetiam priorem fibris suis amplexatur. Ex septo transuerso ex dextris præcordiis atque ex spina id pendet ac nititur,
25 quibus atque ventriculo per medias membranas & venam cauam adhærescit. Vix denique pars vlla corporis habetur, qua cum illi per venas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuissima, in qua exilis neruus sensu præditus è sexta cerebri coniugatione excidens absumitur: multis arteriis, sed quamplurimis venis, vt quarum initium est &
30 origo, conspergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci vocant) stabilit atque firmat, propria quidem visceris substantia atque moles, primúsque αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit speciémque sanguinis ardore tosti, exhaustóque vapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore sæpius fibra bilis folliculus parte caua resimáque propendet, vesi-
35 cula quidem ex simplici tunica constans, omni staminum genere intexta, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco vbi vena portæ iecur subit, quo bilem in se allicit: alter ad duodeni terminum ieiuniq; initium, aliàs autem in ventriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque ex-
40 pellitur. Hac enim solent intestina ad fæcum deiectionem quasi adhibito stimulo acui & irritari, ipsæ autem fæces subflauo colore infici. Hanc vesiculam nonnunquam deprehẽdimus subnigris calculis iisque duris ac solidis confertã. Lienis parte sinistra sub præcordiis ex aduerso iocineris po-

Pancreas.

Iecur.

Cystis fellis.

Splen.

positus est, viámque veluti porum quendam ex illius cauo suscipit, quà crassam lutulentámque succorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in se recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, aliàs rotunda linguæ bubulæ speciem offert: quà ventriculum cingit concauus, extrinsecus intumescens. Non vna omnibus magnitudo, vt neque 5 color vnus, sed facilè commutabilis ex naturarum varietate. Turgescit enim hoc viscus humorum appulsu, quos laxa raritate combibit. Perexiguũ simiæ ac propè nullum: visum est aliquando mole sua & magnitudine iecur superare, quod adhibitorum medicorum sententia existimatum est iecori ad sanguinis confectionem opitulari. Conditus est sub costas adulte- 10 rinas, in longum ventriculo incumbit, cui sicut & omento connexus adhærescit: appensus autem est conuexa parte non è septo vt iecur, sed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunica etiam hunc extrinsecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æstimator. Venæ intrò se inferunt, per quas ex iecoris ca- 15 uo succus ater quasi haustus allicitur: arteriæ insuper plurimæ & eæ amplæ, ab aorta mox vt è septo transuerso excidit acceptæ, quarum spiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in vtile accommodatúmque sibi alimentum cõuertit: eo enim enutritur tenui, nigro tamẽ & squalido. Quod à nutritione reliquum fecit, crassum quidem & vinaceæ fæcis æmulum, in 20 os vẽtriculi per venæ suæ extremũ eodem pertinens desinénsq; profundit. His vasis diffusum circũiicitur lienis corpus, nó id quidẽ caro simplex sed παρέγχυμα, rarum, molle, fungosum & solutum, excipiẽdis fæcibus destinatum. Ad renes & vesicã ipsa nos rerũ series iam accersit.

Renes.

In lumborũ vertebris ingens illa vena caua cósidit, quæ à iocineris cóuexo illuc prolapsa, 25 mox deinde in femora & in omnes quæ subiectæ sunt partes velut in ramos sparsa diffunditur. Huic vtrinque accumbunt renes alliciendo è sanguine sero (οὖρον Græci vocãt, nos vrinam) accommodati. Positi sunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior est, quanquam aliquando is depressior comperitur. Incubãt ambo muscu- 30 lis dorsi interioribus, quos ψόας Græci dicũt, inanibus iis subiecti partibus, quæ inter costarum extrema & os coxæ interiectæ sunt. Inhærẽt autem illis vincti tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipsos velat & contegit, sensum simul illis quendã obtusum impartita. Geminos quidem illos natura condidit, ne vno præpedito aut obturato, eius humoris cessaret profusio qui 35 longè copiosissimus est in nobis. Visus est cui secundum naturã vnicus esset, sed qui quod numero diminutũ fuerat, mira magnitudinis mole exæquaret compensarétq;: gemini autem cùm habẽtur, minores eos esse optima ratio est. Quà venam cauã spectant sinuati sunt: extrinsecus ad ilia gibberi oblongi, & quasi in retusæ lineæ speciem curuati. Ne autem immodi- 40 ca laxitate exceptam vrinam sinerẽt fusiùs elabi, cópacta densáque substãtia firmati sunt, quã multus circũcirca concretus adeps inuoluit. Sua vtriq; vena (emulgentem recentiores dixere) è proximis venæ cauæ sedibus deri-

uatur

uatur, in reſimã partem inſerta. Similis eſt arteriarũ ex maiore quæ lumbis eſt annexa propagatio: & vtrorũque vaſorum tenuiores rami, in renũ ſubſtantiam diſperſi oblitеſcunt. In medio concauus eſt ſinus propria mẽbrana ſuccinctus, quæ propriè incerniculum eſt percolandæ vrinæ: non enim
5 cum multis exiſtimãdum eſt id in rene ſinum medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinem per venas emulgẽtes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiam recondunt vice alimenti: hinc quod planè aquam aut ſerum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranã colatum excidit, móxque per οὐρητῆρας profunditur in veſicã. Sic enim appellãt Græ-
10 ci ductus & vias vrinæ, qui ex reducta parte emergunt, & deorſum ad veſicam contendunt. Proceri ij quidem & valentes, qui tametſi ſimplici tunica vt venæ pręditi ſunt (hinc pleriſque venę albæ nũcupantur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec vlla ſocietate copulantur: ſed veſicæ prorſus ſunt aſſimiles cuius propriam ſubſtantiam planè
15 referunt. Protẽduntur autem à renibus in coxarum regiones, vnde mox in veſicæ latera retorquentur, eáque ſubeunt, non quidẽ directò ſed obliquè: membranam enim findunt, in quam (quaſi ea duplex eſſet) ſeſe medios inſinuãt, ne ſi directus pateret ingreſſus, qui in veſicæ capacitatem inciderat humor, retrò cõpelli regeríq; facilè poſſet. Itaq; vrinæ receptaculũ eſt veſi-
20 ca, vbi tanquam in lagũcula quadam ea aſſeruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globoſa illa quidem, quò fieret humoris capacior, ſub os pectinis in coxarũ antrũ deiecta recõditur, recto inteſtino innixa affixáq;. Hæret autẽ illi ipſiq; coxarũ oſſi mẽbranarũ interiectu, quas peritonæũ expromit: ex eóq; genere tunica illã extrà circũſepit, quã ſuprà monuimus o-
25 mniũ eſſe viſcerum communem. Propria enim veſicæ ſubſtãtia ſimplex eſt membrana, ſed quæ triplici ſtaminũ genere cõtexitur. In hãc venæ cõplures tendũt, per quas alimẽtum capeſſit: ſimiliter & arteriæ tenues quæ illuc vitæ ſpiritus effundant. Cõſpicuus eſt canalis vietus iam totus & emeritus, è fundi tumẽtiore parte in vmbilicũ ſurrectus: hoc olim dũ vtero geſtare-
30 tur infans, necdum pudẽdo meieret, vrina è veſicæ capacitate in vmbilicũ cõfertim redundabat. Ceruix qua vrinã reddimus particeps eſt carnis, vtpote muſculo cincta quem ſuprà σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius eſt exitum intercludere, ne nolẽtibus nobis effluat vrina. Fœminæ breuis eſt ceruix, mari productior, vt quæ in extremũ vſque penẽ porrigitur. Sequun-
35 tur nunc teſtes δίδυμοι Gręcis dicti, quos inter prima gignendi inſtrumenta commemorãt: quia in eis facultas inſit σπερματικὴ, id eſt ſeminalis. Subſtantia ij quidem molles & quam aptè glandulæ aſſimilaueris, & in qua vis illa potiſſimùm cõſidet. Albi ſunt ij, figura oblongi, rotundi, & cauernoſi: maribus extant atque eminent proprio inuolucro concluſi pendente ab in-
40 guinibus, huic ſcroto nomen eſt, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam vaſa ſeminaria dixerunt) quorum planè diſſimilis eſt exortus: dexter enim ex vena caua emergit paulùm ſub rene, læuus autem è vena ſiniſtra emulgente. Ab ortu lento longóque anfra-

Vrinæ ductus.

Veſica.

Teſtes.

Vaſa ſeminaria.

ctu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neque vt vrinæ ductus lumbis innituntur & adhærēt, quippe qui extra peritonæum supra os pectinis sint emersuri. Sua vtrique comes est arteria, quæ simili atque vas ipsum tum ortu, tum productione fertur, vt dextra ab arteria maiore statim erumpat, sinistra ab emulgente arteria. Assistunt illis & exiles neruorum propagines 5 è sexta ea cerebri coniugatione, quæ per septum transuersum infrà procurrit. Hæc itaque vasa mox ab origine sensim ad latera deflectunt, tum dein sustolluntur ad ilia & supra pectinem, in scrotum denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nusquā non obuallata. Hæc plerunque videas ad mediam vsque productionem puro synceróque conferta san- 10 guine rubere, adeò vt venas esse iudices: vbi verò longiùs fuerunt progressa, albescit quicquid in eis concluditur, quasi rudimentum futuri seminis. Testium illa corpus intrò non subeunt, sed tenero id circumuectu amplectuntur super epididymida. Est autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod testiculo propter caput incumbens, mediam inter illum & vas se- 15 minarium sedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox vasa ad os pectinis resiliunt atque reflectuntur, híncque quasi præcipitata in decliue coxarum spacium aguntur, dum ceruici vesicæ vtrinque astent. Hanc demum comitantur adusque penis radicem, vbi in vnum eundémque canalem confluunt, qui ab vrinæ ductu diuersus est: sed & hi quoque am- 20 bo dum pudendi medium attigerint eódem concurruut, vt tandem extremo pene vnicus cernatur. Vasa hæc per quæ semen è testibus foras iaculamur, quanquam appellatis seminariis continuata sunt, nomen tamen commutarunt, dicuntúrque Græcis παραστάται, nobis quasi astites. Duplices itaque ductus testibus, vni latores, iaculatores alteri. Sed quò sit 25 omnis horum progressio maioribus quasi theatris ante omnium oculos proposita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rursus admonere, quæ à veteribus prætermissa sæpe dissectionibus indicaui. Peritonæum vniuersum duplex est, cuius vna tunica venæ cauæ, arteriæ maiori, renibúsque substernitur: altera superior hæc contegit omnia, vt vndi- 30 que cincta suas quoque productiones omnes, geminas inter tunicas tutissimè mittant profundántque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus substerni, cùm ad os pubis iam propiùs accessit, in sese quasi reducta coactáque, velut canalem quēdam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores seminarij, remeántque iaculatores parastatæ. Hinc deuol- 35 uitur in scrotum, vbi laxiùs se explicās, omnia illius interiora sublinit succingítque. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte ventris priore, adeò ei firmè adhæret. Diuellitur autem atque distrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipsum ea non conscendit, sed ventris coërcita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelli- 40 gi potest nusquam perforari peritonæum, vt quodam veluti foramine ductus seminarij in scrotum illabātur, quæ tamen Galeni reliquorúmq; omnium est assertio: sed in omni enterocele atq; epiploocele, tunicā interiorem

Margin notes: Parastatæ. — De scroto obseruatio

rem necessariò disrumpi, externam verò duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina sint, enarraturus. Alterum instrumentum & tanquam nostrę procreationis hortus est vterus, qui propria legitimáque actione semen excipit, concipit, & 5 fouet, eousque dum fœtus absolutus cõsummatúsque sit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etsi vterum gestauerunt, nisi vbi grauidæ sunt, non multò maior quàm vt manu comprehẽdatur. Simplici tunica is continetur: sed ea crassa densáque & carnosa, quæ omni valentium staminum genere intexta, latè cùm necessitas est possit explicari. Figura il-10 li rotunda, nisi quòd ad ceruicem paulò sit longior, pyro maiusculo similis. Positus est in coxarum capacitate, quæ mulieribus quàm viris est amplior, quippe quæ infimo loco & quàm proximè os sacrum, claudere com plectíque debuit rectum intestinum: super hoc verò vterum huícque insidentem vesicam, quæ os pectinis iam attingit. Astringitur itaque necti-15 túrque vterus vesicæ, atque recto intestino tenuibus ex peritonæo ductis appendiculis: similitérque coxarum ossibus validis, sed tamen laxis vinculis, quæ ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingẽtes processus, qui curuatis inflexísque cornibus assimiles, vtrinque ab vteri introitu sursum ad ilia coxarúmque ossa incuruati retorquentur. Horum in extre-20 mis fixi hærent mulieris testiculi, compressiores, minores, molliores & hu midiores quàm maribus: vasis seminariis circumfunduntur, ab eísque cinguntur, quorum eadem atque in maribus est origo. Considunt tamen in lumborum musculis, nec extra peritonæi capacitatem excedunt, cùm nec ipsi testes extrà sint. Quocirca breuis illis est via, at non directa, sed pluri-25 bus gyris anfractibúsque flexuosa quàm maribus, vt viæ breuitas flexuum multitudine compensaretur. A testibus per cornua iter est in vteri interiorem sinum, per quod acriter contendit Galenus semen eodem intrudi & inferri. At qui nostra memoria viri celebres habiti sunt, alij vetustissimum Herophilum sequuti, è testium inuolucro iter esse censuerunt in neruo-30 sam vteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è testibus tum in ceruicem, tum in capacitatem vteri vias duci volunt, quorum ego sententiæ subscribo. Venæ arterięque plurimę sparsæ diffunduntur in vteri corpus, quarum ortus ab iis tum venæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui vtrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaque alij riuuli in corpus vteri ad nu-35 tritionem obliterantur, alij patente ostio exitúque in vteri sinus desinunt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menstruus sanguis statis temporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maximè autem in angustum deducũtur iis, quæ è vita excesserunt, vt nequaquam illa sensus internoscat. Qui-40 dam ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur vteri ceruicem, per quos menstruum virginibus aliquantum erumpit. Dissectus in longum vterus duos sinus promit dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos, inanes & admodum leues, angustos adeò vt fabam maiusculam vix

Vterus.

Testes.

Vteri sin⁹.

capiant. Communis est ab iis via in os vteri, quod est arctissimum, eíque glandi simile, quę in extremo est masculi genitalis. Ceruix id sequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine vt foras in obscœnas mulieris partes desinat. Substernitur hæc ceruici vesicę, eíque per communem musculum penitus implicatur. Itaque fœminis tria extãt 5 foramina, supremum vesicæ perangustum, medium vuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progressu plerique tradunt in virginibus exili mẽbrana dirimi venulis cõspersa, quæ primo cõcubitu profuso sanguine disrũpi solet, vnde ὑμὴν & ὑμέναιον Græcis appellatur: at potiùs censeo ceruicis latera nondum venerem expertis, duntaxat quasi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extrà in 10 obscœnis vuluæ est ostium cartilaginosum, rugosis cuticulis implicatum, quæ arcent ne aura frigidior intrò subeat, νύμφη Græcis & κλητορὶς appellatur. Quæcunque circa fœtum solent in vtero nasci, cùm illius conformationem scrutabimur, cumulatè sumus tradituri. Quocirca satis videor omnem ventris inferioris descriptionem impleuisse. 15

De partibus vitalibus. Cap. VIII.

MEDIVS in corpore venter cordi ac vitę destinatus est, vtpote cuius domicilium & sedes habetur: nam cordis gratia 20 pulmones tanquam stragula creati sunt, qui illius feruorẽ frigidiore hausto spiritu temperent. Circumscribitur hic venter suprà iugulis seu clauibus, infrà diaphragmate, circũcirca dorso, costis atque pectore. Etenim διάφραγμα, quod nos cingulum & septum transuersum appellamus, præterquam quod in- 25 spirationis primum est instrumentum, aluíque fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & intestinis tanquam paries interiectus dirimit. Id verè simplex est musculus, ísque rotũdus, cuius summũ caput in costarum extremis statuitur, vbi multæ carnis est particeps: desinit autem in medium quod membranosum est & tendoni fini- 30 timum. Annexum id malo punico, circumductúmque per breuium costarum (νόθαι Græcis appellantur) extrema, retrorsum simúlque deorsum obliquè contorquetur ad duodecimam dorsi vertebram. Tres insignes canales id traiiciunt, gula, arteria maior, & vena caua. Alitur viuítque venis & arteriis è proximo susceptis, partéque media exiles neruos admittit, de 35 quibus posthac pleniùs verba fient. Id vtrinque valens tegit mẽbrana, subter quidem peritonæum, suprà ea quæ costas succingit. Hæc enim est quæ omnem thoracis capacitatem intus oblinit obducítque, inter quam & costas congestus humor pleuritidem cõmittit. Ea igitur primum è dorsi spina per costas vtrinque subtensa, diaphragma quoque vniuersum integit, 40 sublatáque in os pectoris medium, laterum concursu duplex facta, mox in dorsi spinam (pulmones medios diducens) rectà dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hæc membrana, quam interseptum possis

Diaphragma.

Mẽbrana costas succingens.

possis appellare, aut si Festi verbum placet, dissepimētum: cuius beneficio si alter sinus incommodum acceperit, alter saluus & incolumis seruari possit. Hæc ipsa venas maiores, arterias & neruos, rursum indidem gulam, pulmones, denique cor ipsum firmo nexu fulcit, ac è pectoris osse sustinet, ne
5 pondere suo propendentia in sese & in dorsi spinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum distractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. Est autem id membrana cordi circumiecta, quam illius inuolucrum & capsam appellamus. Substantia neruosum, constans & durum, vnum ex omnibus è cordis capite natum: cęteris enim in thorace membra-
10 nis omnibus vna succingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius, nō enim proximè adhærescit, sed inani interuallo disiunctum est, quantum cordis pulsatio desiderat. Ne quid tamen frustra conditū videretur, natura in hoc spacij tenuem humorem aquę persimilem coniecit, quo semper cor maderet, ne fortè ar-
15 dore assiduo torreretur. Pericardij è medio cor erectum figitur viuentibus, nulla illius parte circùm oppressum. Caput quod & basin rectè nūcupes (est enim figura pyramidis) sub osse pectoris ad quintam costam consedit, turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, vbi insignis & conspicua pulsatio tangentibus nobis deprehendi-
20 tur. Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, vt his vniuersum quasi sepultum conditúmque mergatur. Quæcunque timida atque ignaua sunt animalia, grādius iis cor datum est, cæteris autem pusillum aut mediocre. Cordis autem caro densa est roboris nacta plurimum, víxque patibilis: ita enim exigebat vis illa feruens innati caloris, & perpetua necessarij motus
25 agitatio. Non enim motionis huius potestas in nobis sita est, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, nō (vt quæ musculorum est) nostro arbitrio perficitur. Ex quo perspicuū euadit, cor neque musculum esse, neque ex musculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur quoquouersum exporrectis, quò motus omne genus impleat atque præ-
30 stet, in quibus tamen roboris multò plus inest quàm in musculis: vt quos ex semine non ex neruorum aut vinculorū tenuitatibus ei datos esse, posthac euidens erit. Cordis talem substantiam cōueniebat crasso necdum attenuato sanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nōdum dextrum cordis sinum subeūte, in exteriorem ambitum productus. Qui-
35 buscunque porrò animantibus pulmo datus est, iis in corde geminus est sinus, dexter ac sinister: in piscibus vt mutis ita pulmone destitutis, vnicus apparet, & in conspectū se dat. Dexter modicè cōcauus est, pariete cinctus tenuiore: sinister altior in extremū cordis verticem pertingit, pariete crassiore obuallatus. In hoc siquidem plurimus ísque attenuatus spiritus con-
40 tineri debebat, cuius cor principium est atque origo: in illo autem sanguis densior concretiórque spiritu, atque is paucus qui alendis pulmonibus satis esset. Vtroque cauo carnosa neruorum stamina intercurrunt, atque vtriusquę bini sunt canales. In dextrū enim vena caua è iocinere per septum

Piricardiū

Figura.

Situs.

Magnitudo.

Substātia.

Duo sinus

Canales cordis.

ſublata, de ſiniſtro ſuo pariete amplũ ſed breuem ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum vena ſurgit irrepítque in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimẽtum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit, ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hàc atque illac perflueret: hinc arterioſæ venæ nomen illi impoſitũ. Nihil huic 5 quidem commercij intercedit cum vena caua, quandoquidẽ duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit: totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunque exeunt canales ex corde, ſimplici verò qui illuc inſerũtur. In læuum cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aëre frigidior ſpiritus, è pulmonibus 10 in cor tranſilit. Quatenus hic aërem ſpiritúmve tranſuehit, arteria dictus eſt: verũtamen quòd nondum craſſior hic aër in vitalem ſpiritum conuerſus ſit, vna duntaxat tunica ei ſatis erat, iccirco arteria venoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in corpus omne diffuſa: quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici cõdita ſit, nihil cum 15 arteria venoſa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes, vt cerui, vt damæ, os tanquam radicem aut baſin gerunt: quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minorib⁹ quidem velut membranam, mediocribus velut cartilaginem, maioribus vt elephantis, bobus, & hominibus os cartilaginoſum. Cor auritum eſſe multi prędi- 20 cant, huícque vtrinq; è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruoſas membranas appellare ob ſinuum introitus poſitas, quarum eſt arteriam venoſam venámque maiorem fulcire, quæ tenues vix alioqui pulſationis impetum ſuſtineret. Cæterum mirificum hîc naturæ arcanum contemplemur in appellatis valuis poſitum: quæ quidem membranæ ſunt in 25 canalium atque vaſorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Iis vaſis & canalibus qui in cor ſubeũt & materias inuehunt, membranæ foris intrò ſpectant, ne quod intromiſſum fuerat, refluere poſſit: vena caua membranas tres pro valuis accepit, arteria venoſa duas, quæ ambitum interiorem circũdant. Duobus aliis è corde promptis 30 ductibus, diuerſa eſt valuarum conſtitutio, vt quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in id ipſum remeet: eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in vena arterioſa, in vtraque quidem ternę. Sic igitur rerum natura tulit, vt dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque villis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ vocatur) materias pro- 35 lectet: in ſinum quidẽ dextrum, ſanguinem ex vena caua, in ſiniſtrũ, aërem ex pulmonibus. Horum quidem tum valuæ depreſſæ conniuẽt, vt hauſtæ materiæ cedant: aliorum autem diſtentę patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat. Mox verò contractis tranſuerſis villis, coarctatur cor (συστολὴ dici ſolet) acceptáſque materias de ſe refundit, ſpiritũ quippe ex ca- 40 uo ſiniſtro in arteriam maiorem: è dextro ſanguinem attenuatum per venam arterioſam in pulmones, hócque tempore iſtorũ valuæ depreſſæ ſunt, aliis ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde ſatis. Pulmo ſpirandi officina

Auriculæ.

Valuulæ.

Pulmonis vſus.

officina nullo vel minimo puncto temporis intermisso mouetur, spiritum identidem reciprocando ducit redditque. Haustum hunc conficit præparátque cordi, vt iocineri alimenta ventriculus: cuius demum accessu innatus calor ventilatus refrigeretur, & vitalis spiritus alatur foueatúrque tanquam pabulo. Quocirca pulmonum caro mollis facta est, leuis, rara, spongiæ assimilis, ad hauriendum concipiendúmque spiritum aptissima. Figura quæ vngulam bubulam æmuletur. Eam præsefert molis amplitudinem, vt in viuentibus pectoris vniuersum cauũ impleat: at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapsúsque flaccessit, nec si fistula infletur, tumorem tantum referre possit, quantus in viuente extabat. Considit in dorsi vertebris, quibus & pectoris ossi intersepientis membranæ vinculo committitur. Illum eadem geminum facit, vna quidem parte in dextris costis, altera recũbente in sinistris: atque vtriusque binæ sunt insignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum velut soboles, in dextra parte tãquam stratum subiicitur venæ cauæ cõtendẽti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui, per quã pus aut sanies in pectoris capacitate per suppuratioñe aliúmve affectũ cõgesta permeare possit, & quasi sucta peruadere, híncque per exiguas arteriarum fistulas ad maiores, tandem verò ad asperam arteriam atq; foras tussi propelli. Triplici vasorum genere retis modo implicatorũ pulmonis caro sustinetur & cohæret, vena arteriosa, quæ è sinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas sparsa diffinditur: arteria venosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in sinistrum cordis sinum intruditur: aspera denique arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primùm biuio distracta, mox deinde in minores tãdémque in minimas dissecta, in pulmonem vniuersum decurrit. Itaque trium vasorũ extrema in eiusmodi tenuitates sectione discerpuntur, vt in pulmonem prorsus absumptæ oblitescant, nec vsquam cõtinuatæ cernantur. Quocirca aër in pulmones haustus inspiratione, primùm quidem asperas arterias duntaxat implet, neque continuò in leues illabitur, quas venosas appellauimus: verùm illinc in substantiã pulmonum diffusus conficitur, atque iam satis extenuatione præparatum, cor distentum leuium artetiarum ductibus prolectat & attrahit. Ergo vt ab ore via in vẽtriculum directa ferebatur, sic & altera ex eodem ducit in pulmones, vt iccirco rectè biuias fauces possis appellare. Proximè enim ceruicis vertebras intus gula reconditur, esculentorũ potulentorúmque via: extrà parte priore & obuia in longum huic adhærescit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρίαν vocãt, qua solus spiritus deducitur. Fistulam planè refert breuem edendæ voci aptissimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim cõplent in dimidiatos orbes ad C. literæ speciem actę cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia densa subtenditur, cuius villi in rectum abeunt: alia extrinsecus velut tegumẽtum omnem cingens arteriam: his etiam suffultæ venulæ tenues alimentum fundunt atque subministrãt. Eam profectò fieri decebat arteriæ compositionem, quæ tracto

[Marginal notes: Substãtia. (l. 5) — Figura. (l. 6) — Magnitudo. (l. 7) — Cõsensus. (l. 10) — Compositio. (l. 19) — Fauces. (l. 32) — Aspera arteria. (l. 34)]

cto redditóque ſpiritui aſſiduè pateret, & vocem ſuauem ac ſplendidã ſuggereret laryngi: nam mollior abſonã atque abſurdam, ſiccior verò intentã, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arterię ſupra claues extat, perfectos orbes haudquaquã accepit: nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola mẽbrana cingitur, vt craſſioribus eſculentis in ventriculum illapſuris locum daret cederétque. At verò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. Sũmum arterię caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ vocis inſtrumentum. Ex tribus hic magnis cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima veterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangẽtibus obuia: illic quidem firma atque dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe vinculis neruoſis obſtrictas, vt tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſus totus eſſe videatur, orbiſque figuram implere. Inferum extremum aſperæ cõiunctum arteriæ, quàm ſummum patet amplius: hoc enim præcipuè modulatur vocem. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt, dilatari certè poteſt vel coanguſtari, claudi vel recludi noſtro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus interclusione atque comprehenſione: coarctatur anguſtiórq; fit, cùm vox elidi debet: at prorſum laxatus patefit, dum inſpiratio reſpiratióve ſimplex inducitur. Motibus tam variis atque diſtãtibus natura multiformes muſculos adhibuit, quos ſuprà viginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorſum vellunt atque deducunt, habéntque idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorum è cerebro communis ſit origo, iſtos quoque è ſexta cõiugatione ad pectus, cum iis qui ad os ventriculi cõtendunt, aliquantum deriuari compertum eſt, híncque ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti: inde recurrentes nerui ſunt appellati. In eo autem loco vnde regrediuntur, ſiniſter maximam arteriam, qua parte ex corde in dorſum flectitur ac detorquetur, circumplicat: dexter verò eum arterię ramum circumuectus amplectitur, qui in alam dextram procedit: his tanquam radicibus innixi ſurſum replicati nerui atque conuerſi motum ei perſimilem obeunt, qui in architecturæ machinis trochlearum ope cõpletur. Laryngis introitum ſummúmque oſtium, ne quid mandendo deuorandóve in id incidat & illabatur (alioqui enim ſemper pateret) contegit occludítque membrana cartilaginoſa, oblonga, fiſtularum linguę aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς: magnitudine paulò amplior laryngis oſtio, quò id firmiùs obſeraret. Hæc dum inſpiramus atque reſpiramus ſurſum erigitur, incubat autem laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & vniuerſè irruat in arteriam. Puſillum ſiquidem præſertímque potus influit, neque tamen incommodat, ſed dum membranam irrigat madefacítque pulmones, prodeſſe creditur, hoc argumento quòd vtrinque laryngi additæ ſunt

Larynx. Epiglottis

glandulæ

glandulæ,quę humore ſuo ſubditas illas partes imbuerent. Non igitur inter vorandum arctè obſeratur, quemadmodum dum ſpiritus intercluditur:tum enim eatenus depreſſa epiglottide obturatur larynx, vt ne minimum quidem cõcluſi ſpiritus erumpere poſſit & excedere. Id autem quia præſtat epiglottis, ſimul verò quia eadem ducti redditiq; ſpiritus modum acceſſu receſſúque ſuo temperat,hı́ncque omnes vocum varietates modulatur,primùm illa nimirum ſtatuitur vocis inſtrumentum. Cæterum lingua ori indita explanatæ diſtinctæque vocis fictrix atque moderatrix eſt, & mentis voluntatíſque nuntia. Eadem ſapores diiudicat,eximio & voluptario guſtandi ſenſu prędita. Subſtantia illi rara atque laxa,vt humore ſaporum vectore facilè imbuatur: quocirca tunica cingitur prætenui, quæ toti quoque ori communis eſt. Nouem ſtruitur muſculis vndique conſtitutis, quos media linea ad dextrã læuámque dirimit, vt hoc vti & reliqua ſenſuum inſtrumenta,geminum foret. Cúmque ſummè volubilis eſſet & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem ſolueretur, ſubdito vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiuſculis totidémque arteriis perfunditur,duobus item neruorum coniugiis: altero duriore,quod in muſculos diſtributum motus efficit,altero molli internoſcendis ſaporibus deſtinato. Pertinet autẽ irrepítque hoc genus magna ex parte in externã ambientémque tunicam. Lingua ad radicem qua latior eſt & faucibus cohęret,oſſe valido quaſi baſi nititur ſuſtentatúrque, quod ὑοειδὴς Græcis dicitur, literæ Y. ſpeciem habens. Huic vtrinque aſſiſtunt glandulæ,quas peculiari nomine noſtri tonſillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis eſt eructandi ſaliuam, vt madefiant lingua, larynx,arteria,ipſíque pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotũda, voci ad ſuauitatem atque moderationem velut plectrum conducibilis,Græcis γαργαρεὼν, quibuſdam ficto nomine gurgulio,at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur,vuæ nomen accipit. Hinc palatum ad primores dentes extenditur,cui perinde atque linguæ per neruum vis data eſt ſapores internoſcẽdi: ad vocem id iuxta ac reliquæ oris partes neceſſarium,multis ſcabrum aſperitatibus(Plinius crenas appellat)quibus cibum ad concoctionẽ præparet. Hęc ſunt vniuerſa quæ oris mediíque ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere ſtatueram:nam dentium vt oſſium explicationẽ proprio loco complexi ſumus. Quocirca ad capitis interiora tempeſtiuum eſt ſermonem transferre.

Lingua. Tonſillæ. Columella Palatum.

De capite. Cap. IX.

CEREBRVM humanæ mentis arx & domicilium, cogitationum rationíſque ſedes, motus omníſque ſenſus, fons & origo: corporis ſummã partem tenet,ſurſum ſpectãs, cælo proximum. Vt enim huius vniuerſitatis parens ménſque illa rectrix in cœlo excelſiſſimo loco conſedit,ita decebat cerebrum noſtræ mentis arcẽ ſummo

Calua.

mo corpore collocari. Quoniam verò id viſcerum præſtantiſſimum, futurum erat irruentibus extrinſecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia vndique circumſeptum eſt oſſeo tegumento, quod ſuprà caluam appellauimus. Hanc vtrinque obuelant membranæ, quarum interior craſſa meninx appellata, villis compluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, qui inde foras elapſi fuſiùs latiúſque circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proximè ſubiectam.

Pericranium.

Craſſior dura illa meninx cùm eſſet, cerebro vt propugnaculum aduerſus caluæ occurſum data eſt: altera autem ſubeſt tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei quàm proximè adiunctum, quod & locis compluribus altiùs demergitur, vt interiores cerebri capacitates oblinat. At verò geminatæ atque duplicatæ meninges altiùs impulſæ, primùm cerebrum à cerebello, quod Græcis eſt παρεγκέφαλις, prorſus diſterminant: rurſúmque cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextrâ læuámque per ſumma duntaxat dirimunt, vt partes cerebri tres ſint omnes geminis mẽbranis ſeiunctæ, omnéſque iiſdem ſuprà ſubtérque ambientibus comprehenſæ. Cerebrum ſub his homini ſpectatur maximũ, quòd ſit plurimarum virtutum ſedes. Pars prior vt dixi gemina geminis quoque ventriculis intrò reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis viuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis hi cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulùm reflexi in imam ſedem detorquẽtur, quà baſis eſt cerebri, & os quod à cuneo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, vbi locus eſt qui χοάνη, id eſt infundibulum, aut πύελος, id eſt peluis appellatur. Huic ſubter craſſam meningem ſubdita eſt glandula rotunda apertè concaua: glandulam mox excipit ſuſtinétque tanquam baſis os σφηνοειδὴς, à dextra læuáque pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa aduſque palatum ſpongiæ modo rara, vnde σπογγοειδῆ vocantur. Quæcunque igitur in ventriculis tempore cõgeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhæreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongoides, & in palatum pedetentim inſtillent, foráſque deturbẽtur. In illa autem ventriculorum caua, venarum arteriarúmque riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atque implicitæ, contextus eos conformant, qui χοροειδεῖς appellantur, quíque capacitates intus ſuccingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipſo contextu admirabili, per ea quæ modo commemoraui foramina, arteriæ tum in cerebri corpus, tum in eius ipſius ventriculos emergunt euadúntque, illis contextibus, vt dixi, innexę. Nam ex colli arteriis rami ſurſum euecti, cùm iam in cerebri baſim permanarint, eáſque capacitates attigerint, quæ cuneo oſſi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſſimas arterias eáſque plurimas diſperſæ multiformi varióque nexu citra vllius membranæ copulationem, reti aſſimilem contextum conficiunt ſtruúntque (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei non prorſus exceſſit,

Meninges duæ.

Cerebrũ.

Ventriculi duo priores.

Peluis.

Glandula.

Choroides cõtextus.

Rete admirabile.

ſit,ſed medius inter id & craſſam meningẽ collocatur. Huius tenues arteriæ omnes tandem in maiores duas confluunt,quæ per cunei oſſis & craſſæ meningis foramina elapſæ, in cerebri corpus eiúſque ventriculos commeant,eo quem dixi modo diſtributæ.Iam verò prioris cerebri ſecretio ac

Medius vẽtriculus.

5 diremptus quem in longum fieri memoraui, nequaquã aduſque cerebellum perducitur,ſed circa medium inſiſtit,vt ſit priorum duarum partium in mediam quandam eámque indiuiduam concurſio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi,propriis ductibus in tertium quendam confluunt ſeipſis longè minorẽ, quíque nulla ſuccingen-

10 te membrana,ſed ſua duntaxat duritia conſiſtat, tanquam fornix aut camera, vnde καμάειον dictus eſt & ψαλλοειδής. Cerebellum quod à cerebro duplicatæ meninges ſeiungunt diſcludúntque,occipitis oſſe tegitur:cerebro quidem durius atq; ſiccius, cuius pars extrema per ſpinæ fiſtulam illapſa, in oſſis ſacri imum traiicitur,à qua vt ex arboris caudice rami, ſic duriores

Cerebellũ.

Poſtremus vẽtriculus.

15 nerui proferũtur.In eo ventriculus ineſt atque ſinus prioribus minor,maior autem fornice: qui initio latiùs patet, at verò arctatur extremo ſuo in mucronem compreſſo. A medio fornice canalis eſt proprio tegumẽto velatus,qui vnicus pertuſis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitum ſita eſt glandula diuerſæ atque cerebrum ſubſtantiæ, quæ

Conariũ.

20 venis & arteriis in cerebrũ fuſis pro firmamento eſſe creditur,κωνάειον hanc appellant.Partes quę à dextra & à læua canali aſſiſtunt,tument extántque adeò, vt plærunque applicatæ ſeſe contingant: atque idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ, γλουτία dictæ ſunt. His vtrinque copulata eſt tenuis & valida membrana, quæ canalis ſupe-

Glutia.

25 riora contegit. Membranæ in longum incubat epiphyſis vermi ſimilis, hinc σκωληκοειδῆ appellant, reliquo quidem cerebro durior, ex multis conſtans particulis,quas tenues membranæ vinciunt copulántque,vt produci cõtrahíque vermis ritu poſſit. Huius dorſum glutiis & copulanti membranæ adhæret,quod ſua craſſitudine glutiorum diſtãtiam propemodum

Vermis.

30 implet. Itaque vermis hic dum longiùs extenditur porrigitúrque per canalis longitudinem, fitque idcirco ſubtilior, inter glutia procubit & obturat canalem:cõtractus autem in ſeſe ampliórque factus, inter glutia delabi non poteſt, quinimo reuolutus ſecum vnà retrorſúm vellit ſubleuátque membranam,quæ glutia coniungit: quocirca tantum is canalem pa-

35 tefacit quantum retrorſúm abſcedit. Ea eſt omnium partium cerebri hiſtoria,quarum actiones ſic in cõmune conferũtur.Priores ventriculi omnium maximi,craſſiores cerebri ſordes(nam tenues per ſuturas euadunt & foras ſe dant)ſuſcipiunt & congerunt,quæ quia cerebrum amplum, frigidum humidúmque habetur,quamplurimę ex circũiectis partibus eò con-

Fũctiones.

40 fluunt.Inde ſtillant aliàs per priora in os ſummum narium,quod vnà cum adhærente membrana ſpongiæ modo pertuſum eſt: aliàs per peluim ſubditáque foramina dilabuntur in palatum,quanquam iis addita glans curſus celeritatem retardat. Alter porrò vſus præſtantior eſt, ad quem natura

ventriculos accommodauit, dum vitales ex corde ſpiritus in retis contextum effuſos illícq; præparatos, in priores ventriculos tranſmittit, vbi deinde vi innata cerebri in animales conuerſi, in omnes ſenſus & in medium ventrem, tandémque in poſtremum diffluunt, vt ad ſenſus motúſque functiones ſuppetant ſatíſque ſint. Similis eſt cogitationum ratio, quas rerum ſenſibus comprehenſarum ſpectra atque imagines in ventres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem vias, quas ab externis ſenſibus intrò natura produxit, deinceps exponemus. Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis ſimillima, quæ ſummo narium oſſi ſpongiæ æmulo obiecta inſident. Sub his exiles procereq́ue productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunt, quas in neruorum numero veteres nunquam collocarunt: at his tamen odoratum atque vim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, vt vna inter cæteras ſentiendi vires è calua non exiliret. Siquando priores cerebri ventriculi mucoſa eluuie affluunt & abundant, tubercula ſtillant in nares ſubditas, vt intelligi poſſit in hæc vias è ventriculis patere. Iam verò neruorum qui ex ventriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hæ ſunt. Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui, quia inſignes ſunt, & inter cæteros maximè concaui, dicti ſunt Græcis ὀπτικοὶ, molles ij & ampli, per quos videndi ſpiritus inuehitur. Duo quidem ſunt vt oculi diuerſis enati locis, ſed qui media curſus via quaſi decuſſati coitionem faciāt, móxque diducti in ſuum quiſque è regione oculum fertur. Altera propagatio eſt neruorum oculos mouētium, qui quanquam opticis ſubſtrati poſt eos inſeri videntur, exortu tamen in priores cerebri partes magis vergunt & accedunt, vnde nonnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidem duri atque validi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent. Tertia coniugatio ad guſtatum pertinet. Ea quidem à prima ſtatim radice permultis conſtat neruis iíſque tenuibus, & quaſi in vnum compreſſis atque coarctatis, quorum complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, híque ab ima cerebri parte naſcuntur ſecūdùm quam linguæ ſitus eſt. Reliquorum verò pars in ſuperiorem, pars in inferiorē maxillam abit, ſed via multò diuerſa. Vnicus ad inferiorē pergit, qui cum ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuia patente quidem oſſe atque craſſa meninge primùm deturbatur: at mox ab illis ſe ſubducēs durior firmiórque factus, vt qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculum qui molitor appellatur ſeſe infert: inde rectà in inferiorem maxillam multis villorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dentium radices, aliis in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouēt, pérque illorum foramina excidunt: tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, vt inde diffiſi in gingiuas dentéſque ſuperiores, in cutē faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergātur. Simul autem dum hi malæ foramen

Odorandi inſtrumentum.

Prima neruorum cerebri coniugatio.

Secunda.

Tertia multiplex.

ramen euaderent, vnum de ſe prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorẽ vergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quæ naribus cũ palato & ore communis eſt. Quarta ſocietas & cõuenientia, poſt tertiam proximè originem ſumit, cuius nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam verò vtrique primo exortu cõcurſionibus inter ſe cohæreſcunt, vt confundi, & è calua eodem foramine excedere & prodire videantur, mox tamen vt aliquantum ſic proceſſerũt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicam ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximéque inter ſe coniunctis, vt plęriſque ſinguli putentur, cùm tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum itaque qui vtrinque duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arctè inuolutus, vt à quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſſis lapidoſi anguſtum anfractibúſque flexuoſum foramen ſe deuoluit, quod cæcum nuncupant: foráſque ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atque in partes auri circumiectas explicatur, ei tertiæ cõiugationis propagini opem laturus, quã dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ. nomen poſuit patens extremum, caluam exit, compluribúſque ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnum coniectos obſtrinxit. Quocirca ii quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videantur, tot tamen verè ſunt à prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminaríque debent. Omnes dum per ceruicem feruntur propemodum coniuncti apparent, vtrinque cũ arteriis ſociati quæ inibi ſunt. Longiùs autem progreſſi bipartitò dirimuntur. Alteri intrò per coſtarum radices abeunt membranis vincti, híncque deorſum pergentes lumborum interioribus muſculis incũbunt, ſic eo curſu deducti dum oſſis ſacri extremũ cõtingant. Hoc longo vię tractu omnia propè inteſtina & viſcera quę ſub diaphragmate poſita ſunt, liẽ, renes, veſica, teſtes & vniuerſum peritonæũ, tenuitates quaſdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim ſenſum proximè è neruis cerebri aſciſcere decebat. Cæterum in prolapſione & tranſitu, ſpinæ medulla illis duriores neruos è vicinis ſedibus diſpergit, vt ex amborum permiſtione ſimul cum tactu roboris conſtantiam & firmitatem attexeret. Alteri huius coniugij nerui ad œſophagum inclinant, cui vtrinque connexi aſſiſtunt, pariterque demiſſi ori ventris ſe impingũt, in reliquum eius corpus aduſque fundum diſiecti, in exiléſque exhauſti tenuitates. Syncera autem eſt hæc propago, nequaquam durioribus neruis vti ſuperior implicata. Nihil ab hac ne minimum quidem ſepto tranſuerſo impartitur: ad cæteras autem partes, œſophagum, aſperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in tranſitu villi quidam emergunt ac

Quarta.

Quinta.

Sexta multiplex.

dimanant, adeò vt principes hæ partes quibus gubernamur, ſynceris iſtis è cerebro neruis præditæ ſint & inſtructæ, continuatáque cognatione ſibi conſentiant. Ab hac propagine vbi iam in thoracis ſpacium aliquantum proceſſit, rami quidam retorquentur ad laryngis muſculos: ſúntque ij nerui recurrentes, de quibus abundè ſuprà dixi. Septima poſtremáque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, quà iam ſpinæ medulla elabitur: inde cum ſexta digreditur, maximáque parte in villos muſculorum linguæ interiores ſoluitur, quos ipſos multifariam intexit. Minima quædam huius cõiugii portio in rectos laryngis muſculos effertur: alia verò neque ea modica in primos amplóſque lacertos, qui ſcapulas ſurſum adducunt: alia denique in eos qui tonſillas ac fauces inuoluunt. Quocirca rectè videtur hęc neruorum linguam mouentium cõiugatio dici, quam reliquis ſicciorem duriorémque haberi ipſa planè origo commonſtrat. Hæ ſunt omnes è cerebro neruorũ origines atque progreſſus. Iam verò ne quid eorum quæ ad caput pertinent, deſideretur, de ſenſuum inſtrumentis tempeſtiuè hîc agendum duxi. Auris ad auditionẽ introitu ſemper patet duro, & multis anfractibus flexuoſo, ne ſonus derepente affatímque intrò ſubiens ſenſum lædat. Nam imum anfractum craſſior meninx ſuccingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipſam membranam fuſus explicatur, quæ foramini per tranſuerſum obiecta, inuectum ſonum ictúmque aërem excipit, defértque in cerebrum commune ſentiendi principium. Extrà autem quæ appellantur auriculæ prominẽt cartilaginoſæ, multíſque flexibus externis iniuriis oppoſitæ, ne quid ex inopinato intrò irrueret, néve appulſæ voces laberentur atque errarent, pars ſuperior eáque durior pinna dicitur, inferior quæ mollis, fibra. Naſus homini tantùm altior eminentiórque in facie, quo quaſi integumento nares occultantur, tum odorum ſpiritúſque via, tum mucoſæ eluuiei emungẽdæ riuus. Illàc ſiquidem hauſti ductíque ſpiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aſperã arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æquè diſterminat interſeptum cartilaginoſum, ab imo ad ſummas naſi anguſtias & palati ſuperiora protenſum. Nam tota hæc regio plurimis foraminibus peruia eſt, per quæ cerebri ſuperuacua influunt, in nares quidem per os cui à ſpongia nomen eſt, in palatum verò per id quod ſpeciem cribri gerit: tametſi è naribus in fauces cõmunem viam patere oſtendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. Aſſiſtunt vtrinque oculi, pars corporis præcioſiſſima, qui tanquam ſpeculatores altiſſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. Horum gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editíſque partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrũ ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ij vt reliqui ſenſus gemini parte priore, in quã progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, vtiliter excelſis vndique partibus circumſepti. Primùm enim à ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malæ leuiter eminent,

Septima.

Auris.

Naſus.

Oculi.

eminet, & nasus in medio quasi murus oculis interiectus, à dextra & à læua temporum ossa. Palpebris integuntur mollissimis tactu ne læderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquiescunt, vt & genæ inter has atque malas collocatę: superiores pupulas claudunt, ne quid obiter incidat, eásque aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum extrema cilia sunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam vallo quodam muniuntur oculi ad leuiorum occursus, hosce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti sunt & mobiles, vt aspectum quocunque vellent facilè cõuerterent, ob ídque vtrinque septem his musculi circumiecti, è quibus vnus sursum, alter deorsum, duo ad dextram læuámque trahunt, alij duo illos circumferunt, septimus sustinet & illigat. Ex tunicis quaternis atque ex ternis humoribus conditi sunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id est adnata & adhærens appellatur, cuius interuẽtu oculus tenetur & adhærescit. Altera cornu similis κερατοειδής. Tertia vuæ, ῥαγοειδής. Quarta araneorum telæ, ἀραχνοειδής. Humorũ extimus est ὑδατώδης ab aqua dictus, alter ὑαλοειδὴς vitro fuso similis, intimus κρυσταλλώδης: omnium autem compositio huiusmodi esse deprehẽditur. Adhærẽs tunica oculi posteriora cõtegit excipítque musculos omnes, ex pericranio hæc quidem nata: proximè illi adhęrescit cornea vniuersum oculum vndique cingens, quæ tametsi à dura cerebri meninge proficiscitur, quàm illa tamẽ durior firmiórque externis rebus obiicitur, pellucida quidem, vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς vniuersum comprehendit. Quoniam verò hęc tunica à posterioribus partibus corneæ propemodum adhærescit, à prioribus autem longissimè distat, idcirco his conceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ sic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula vocatur, è quo acies est qua cernimus, hoc enim rerum spectra spiritúsque prosiliunt: nascitur autem hæc ex tenui meninge. Rhagoidem circumcirca proximè succingit arachnoides, colore nigra, arteriis venísque conspersa more secũdarum vteri, ex videndi neruo tenuissimè fuso dilatatóque nata, qui ex cerebro nonnihil secum detulit eius contextus, qui ἀμφιβληστροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palàm est nihil prorsum intercedere. Quantum superest interioris capacitatis, id replet vitreus humor copiosissimus, is quidem & crassitie vitro fuso similis: in quo proinde crystallinus veluti innatans stabilis & con stans insistit, nulla tunica diremptus. Positus autem is est non in vitrei medio, sed parte eius priore, pupulæ prorsum obiectus, vt ea sede medium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic durissimus glaciem concretam aut crystallum referens. Figura nõ planè globosa, sed quà pupulam spectat pressior ac planior. Alitur vitreo humore, vitreus autem per venas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de vidẽdi sensu.

Palpebræ. Cilia. Musculi. Tunicæ. Humores. Cõpositio.

Gustatus ore cõtinetur vndique septus ad vsum & incolumitatis custodiam, quódque cibi & potionis index sit. Quocirca lingua & palatũ eius

Gustus.

Tactus.

inſtrumenta cùm ſint, ſatis videntur antè ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non priùs definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta.

De neruis. Cap. X.

PARTIVM diſſimiliũ inſtrumentorúmque corporis omnem iam videor compoſitionem planam feciſſe, vt omnis illarum deſcriptio facta explicatáque putetur: nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus, eas primùm verbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communíque opera gubernãtur: hæ ſunt venæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſuprà, obiter duntaxat, & vt dicere ſolent perfunctoriè dictum: nũc verò plenam abſolutámque illorum propagationem exponemus, qua legẽtis animus ſaturari poſſit. Ne autem de cœpto viæ curſu deflectam, quam de neruis paulò antè ſuſcepi tractationẽ hîc perſequor. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur ſpinę medulla, quæ cerebri ſubſtantiam accipiens, eius aut pars eſt, aut profectò vicaria, tanto durior quanto longiùs proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars vſquequaque mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantum progreditur, ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes verò vtpote duriores & ad motionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, à poſteriore & ex ſpinæ medulla deriuauit. Conuenit enim vt è ſimili vnumquodque naſcatur, víxque à duro poteſt molle quicquam proficiſci, quãquam durum quippiam ex molli prodit, nõ primo quidem ſtatim exortu, ſed dum progreſſus longitudine aut regionis per quam ducitur ſicciore natura areſcẽs, durius robuſtiúſque ſe ipſo redditur. Sic enim ſuprà proditum eſt, complures è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrentes, qui longo viæ tractu, mouẽtium vim & naturam acceperũt. Attamen neque hos inter exquiſitè duros collocare poſſis, quòd ab illorum robore plurimùm deſciſcant, vt idcirco ratum ſit & conſtans omnium exquiſitè durorũ, cerebellum & ſpinæ medullam principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo.

Spinæ medulla.

Neruorũ duriorum origo.

Itaque medulla per ſpinę fiſtulam in extremum ſacri oſſis progrediens, duobus inuolucris conueſtitur, quæ à cerebri meningibus proferuntur, & quæ eundem ac meninges vſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumiicitur, ńe dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla diſrumpatur. Sequuntur vertebrarum nodi, vinculis ſuis inter ſe connexi atque coniugati: quos præterea vniuerſos alia tunica extrinſecus integit & firmiſſimè colligat. Hîc miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. Medulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, ſenſus, motúſque gratia propagatis: à ſingulis quippe vertebris bini

Medullæ tunicæ.

bini eo quem nunc dicturus sum modo, expromuntur atque proferuntur.
Prima atque summa hinc surgens coniugatio, exilium est neruorum, qui
ex medulla orti per obscura summæ vertebræ foramina prodeunt: quòd
nō vt reliquos omnes per articulos compagésque elabi tutum esset, vt qui
5 tenues frequenti motu diuulsi frangerentur. Pusilli autem cùm sint, non
extra musculos huic vertebræ incubantes procurrunt. Altera συζυγία insi-
gniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam secundámque ver-
tebram à lateribus posita est. Horum pars maxima circum aures, & in capi
tis posteriora ad summum vsque verticem effunditur: pars reliqua in cir-
10 cumiectos omnes musculos irrepit, primæ implicita coniugationi. Ex his
foraminibus quæ inter secundam & tertiam vertebram vtrinque hiant, a-
lia proficiscitur cōiugatio, ad eos musculos sese applicās qui maxillas mo-
uent, & ad eos qui caput retrò deflectunt, atque hęc est tertia. Huic quarta
confusa in musculos effertur capiti ceruicíque communes, quorum est ca-
15 put retrò detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique
particulas quæ ponè aures sitæ sunt. Erumpit autem ex eo foramine quod
inter tertiam & quartam vertebram intercedit. Quinta coniugatio simul-
atque è próximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiscetur,
similiter ac ea distributa: altera verò sextę. Hæc autem post quintam verte-
20 bram excidens, ad scapulas plurimùm deriuatur: insuper verò proximis v-
trinque sese attexit, & tenues de se villos in singulas ceruicis vertebras e-
mittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inserta, non
modicè eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi sunt
nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem vt multis visum
25 est ex quarta cōiugatione. In partem diaphragmatis mediam quæ neruo-
sa est & musculi principium censetur, hi se penitus inserunt: in ipsáque via
fulciuntur intersepiente membrana thoracis. Duo alij per initia his copu-
lantur nerui, qui tamen mox inde intrò sub os pectoris euecti, tandem in
diaphragmatis summum & ad mali punici sedem contendunt: horum ea-
30 dem origo quæ superiorum est. Septima coniugatio sub vertebra sexta e-
mergēs, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui pro-
ximis implicantur annectuntúrque in caput, in ceruicem & diaphragma
diffusi. Similis propemodum & octauæ coniugationis distributio, cuius
tamen in cubitum & vlnam multiplex processus, totus absumitur nec vl-
35 trà pergit, attamen huius nihil quicquam in septum transuersum promo-
uetur. Nona post octauam vertebrā nata, in manus extremas tota prope-
rat, hoc dempto quod superior sibi adiiciens quasi arripuit: sed huius quo-
que nonnihil abit in vicinū musculum, qui primus atque summus in tho-
race, medium inter primam secundámque costam spacium tenet. Itaque
40 nona hæc productio cùm ad cubiti flexum carne quidem nudum se appu
lerit, ne fortè periclitaretur, inter ossium tumores atque nodos se abdidit,
illíncque tutò triplici propagine in manum disiicitur, vna quidem intus
ad minores digitos, altera in maiores fissa: tertia in summæ manus exter-

Prima neruorū è spina coniugatio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

nam regionem inflexa. Cæterum non hæc modò, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intrò via tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemadmodum quæ dicta proximè eſt, dorſi prima ſtatuitur. Etenim vertebra quæ omnium eſt octaua, ſi eadẽ quoque dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quę ſub illa erumpit, dorſi quoque & thoracis primam exiſtimari. Itaque ex ſingulis quæ in dorſo ſunt vertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tũ in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinæ longitudinẽ excurrunt, ῥαχίτας hos Gręci vocant. Quin & horum neruorum extrema ſeſe latiùs demum explicãt, dum qui ex verarum coſtarum radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circumiectos thoraci muſculos, in reliquas demum omnes pectoris particulas tenuiſſimè fiſſi ſparſiq́ue diffunduntur: qui verò ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos adeũt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioréſque muſculos perreptãt, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri coniugatione eodem deriuari. Ex oſſe ſacro quatuor qui vtrinque excidunt, ex ſuo quiſque foramine in crus vniuerſum iter habet. Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & viginti: octo quidem è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit: at re vera hic inter vincula annumerãdus eſt, neque præter eas quæ hactenus proditæ ſunt à nobis, vlla ſeorſum & per ſe coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, vt qui nerui ex infimis duabus lumborũ vertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnũ quaſi faſciculum coniecti, parte poſteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur ponè articulum, amplo operti abditíque muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atque magnitudo, ſuum cuique ramũ impartiũt. Vnde mox alij in crura ſparſi deorſum per interiora ferũtur, qui ad pedis inferiora cõcedunt: alij verò per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alij media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ dirempti abſumuntur. Id vnum ſolerter ſi quid aliud natura proſpexit, vt illos oſſium, cartilaginum, atque vinculorum quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At verò non omnes qui ex lumbis & ex oſſe ſacro prodierũt, ſic continuò per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his non pauci tenues rami per amplum pubis foramen exeunt, alij in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicam, penẽ, & teſtes habentur, alij in peritonæi veſicæ & vteri membranas, alij in cutem quæ fœmur circumfundit aduſque genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

Decima. — *Nerui ex dorſo.* — *Nerui ex lumbis.* — *Nerui ex oſſe ſacro.* — *Nerui omnes quot.* — *Neruorũ in crura diſtributio.*

De

De venis. Cap. XI.

IECVR venarum eſſe originem hîc pro hypotheſi cõſtituam, cuius tamen veritatem multis poſthac rationibus illuſtrabo. Huius è parte concaua venæ plurimę in ventrem & inteſtina diſperſæ finduntur, arboris cuiuſpiam radices imitatæ. At verò pars conuexa venam craſſiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea vis eſt & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentum diſtribuant, non modò tuborum ductuúmque ſimilitudine, ſed cõcoquendi quoque viribus inſigniti. Præter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum viget, cuius cauſa in ſimplici tunica omnes villos in longum porrectos acceperunt: ſimplex autem tunica ſatis erat quæ ſanguinem vtpote craſſiorem coërceret atque contineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam verò venæ omnes hac quæ ſequitur diſtributione diſiectæ diſpartitæque ſunt. A iecoris introitu reſimáque parte vena grandis excedit (portas appellarunt) à qua velut à communi quodam initio, riuuli complures in ventrem & inteſtina tanquam à trunco radices aguntur. Ac primum duo ab ipſo ſtatim egreſſu cernũtur, alter minor, íſque ſuperior qui comite arteria multis ductibus totus in vẽtriculum abit, aliis quidem in ecphyſin, aliis in ſuperiora dextráque protenſis. Alter riuus multò maior aliàs ſub duodenum inteſtinum, aliàs ſub ieiunum ſe demergens, ídque trãſiliens in meſaræon contendit: quod priuſquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui ſanè & duodenum, & ductus qui ad bilis veſiculam tendit, & reliqua quæ inibi ſunt vaſa inhæreſcunt. Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium ſecundus haberi debet: è quo in tranſitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in ventriculi fundum permanant. Huius quantum reliquum eſt, in lienis ſubſtantiam multis quaſi radicibus diſciſſum ſe inſerit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rurſum riuulos concurrunt: vnus in os ventriculi parte tumentiore ſe infert, alter in omenti partem ſiniſtram retorquetur. Tertius è caudice riuus in pancreas primum immerſus, mox deinde per meſaræi radicem quæ ſpinæ adhæreſcit, longo tractu in ilia ſiniſtra procurrit: multíſque riuulis diſſectus omnem cœli inteſtini productionem irrigat, vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur: atque huic quidem iſthac deductione comes aſſidet arteria. Poſt hunc alius in dextram contendit, per pancreum in duodenum ſparſus inteſtinum, bilis folliculo ferè è cõtraria regione obiectus. Nihilò hic obſcurior ſuperioribus multos quaſi ſurculos in omenti dextrã regionem profert, atque è pancreo hi quidem diſtribuuntur. Reliquus ſtipes quà iam meſenterium attingit, riuo quinto prædictis obſcuriore omnem omenti partem ſiniſtram perreptat. Vbi verò per meſenteriũ aliquantum iam proceſſit, totus in duos finditur: horũ rurſus vterque in duos, omnes demum in quamplurimos tenues, quorũ pars maxima in gracilia omnia

Venarum cõpoſitio.

Venæ meſaraicæ.

Ad vẽtriculum.

Ad liene͂.

Ad colon inteſtinũ.

Ad cæcum & omenti dextra.

Ad omenti ſiniſtra.

Ad ileon.

nia intestina ipsúmque cæcum multiplici sobole dispergitur: pars quędam minor in mesaręi glandulas immissa desinit. Ea est venarũ mesenterij propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas constitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox vt subiit, alios in id ramos spargit, ferè quidem in singulas fibras singulos, sed qui demũ sectione partitionéque multiplici in omnem iecoris substantiam exhausti oblitterentur. Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quasi radicibus per intimam iecoris partẽ diffusis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modò dicebam ex portis in singulas fibras distribui, cõtinuatæ sunt, neque ad illas extremitatibus sese applicant, neque aliud quicquam præter iecoris substantiam illis commune intercedit. Cæterum vena κοίλη, id est caua dicta ipso statim è conuexo egressu, bipartitò finditur, quasi in duos prægrandes ramos dirempta: alter sursum per diaphragma in cor euadit, alter deorsum secundùm lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorsi spinæ insidet, sed per medias thoracis regiones, diaphragmate, intersepiente membrana, corde & pulmonis fibra suffultus, per sublime ad claues & iugula cõcedit, plurimósque ramos eo tractu profert ac diffundit: primum in diaphragma duos, qui deinde multifariam fissi longè latéque se pandunt. His proximè exeunt capillorũ modo tenues venæ, in membranam thoracis intersepientem & in cordis inuolucrum, quarum extremitates haudquaquam paucæ, in priores thoracis partes & in malum punicum irrepunt. Altiùs autem vbi vena caua cordi iam assistit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire spectatur, & in eius molem sparsa exhauriri, vt per quã densior cordis substantia nutriri debeat, non autem eo sanguine quem suis ventriculis conceptum, caloris spirtúsque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem. Suprà multò capacior alia in dextram aurẽ dextrúmque cordis ventriculum demersa illabitur: hanc multis non venam, sed aptiùs membranam dicere placet, ex sinistro venæ cauæ pariete profectam, quæ dextrum sinũ inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altiùs hæc penetrat, neque iam ipso ingressu venæ speciem retinet, sed mox vt cor attingit, in illius substantiã degenerat prorsúmque oblitescit: quod sanè argumẽtum Aristotelicos eò adduxit: vt venas omnes è cordis substãtia nasci putarẽt. Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit quæ in pulmones surrecta, arteriarũ modo tunica duplici obuallatur, cuius antè propagationẽ expediuimus. Paulò suprà cordis aurem dextram, caua vena aliam rami specie edit, quæ solitaria omnísque cõiugij expers (hinc ἄζυγος Græcis appellatur) in quintam dorsi vertebram primùm delapsa, mox deinde per spinæ lõgitudinem excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucæ corporum dissectiones ostẽdunt à caua deriuari antequã ad cor accedat. Eadem per spinã incedens vtrinque in omnia interualla costarũ ramos effundit, supremis dũtaxat duobus aut ad summũ tribus exceptis, quæ aliunde pro-

deuntibus

Ad glãdulas mesenterii. | Vena caua nõ est cõtinuata venis mesenterii. | Venæ cauæ diuisio. | Ad diaphragma. | Ad intersetum. | Ad cordis substantiã. | Ad cordis sinũ dextrum. | Vena arteriosa. | Ad quintã vertebram dorsi. | Ad costarum interualla.

deuntibus venis ali posthac exponemus. Hi autem rami statim è radice & ortu, surculos de se foras emittunt in externos dorsi musculos: longiùs verò progressi per costarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua vena caua contendens ad iugulum, inter-
5 sepienti membranæ à dextera committitur, in quam complures venulas prætenues conspergit: móxque in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in substrato puluinari recumbit. At verò priusquam iugulum attingat, totus venæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens cõspicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axillas festinant inclinati.

Iuxta ganglium diuisio.

10 Huc autem flectuntur per summa & interiora thoracis, cùm nondum suprà claues euecti sunt: excedunt verò & emanant in axillas per id spacium, quod inter claues & primam thoracis costam intercedit: hinc meritò interiores venæ dici solent. Ab his nondum foras elapsis, multæ in progressu surgũt vtrinque propagines: primúmque ex eo loco vbi vena caua in duos

Basilica.

Tenues multæ.

15 ramos distrahitur, exiles venę in proximam adiectámque glandem abscedunt: ab ipso deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eíque subditi adusque malum punicum decurrunt, quo tractu in singula costarum interualla partis prioris ramulos explicãt: quorum vnusquisque alteri cuipiam venę fit obuius, quam ex illa coniugij ex-
20 perte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtrarúmque venarum (tametsi interiores hæ sunt) extrema extra thoracẽ euadunt, tum in mammas, tum in externos musculos inspersa. Præterea verò ex eisdem amplis ramis insignes venę in tria costarum suprema interualla multifariam diffinduntur: & ex iisdem ferè sedibus aliæ mox in scapulas & quosdam interio-
25 res ceruicis musculos se conferunt. Post quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis spinam demersæ, per interiora foramina supremarum sex vertebrarum irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami ampli venæ cauæ, priusquam ex thoracis capacitate excedãt. At vero vterque protinus vt de thorace emersit, aliis rursum quatuor quasi surculis frutica-
30 tur: quorum vnus in eos exteros musculos abit, qui ex humero in medium pectus & supra mammas procedunt, alter in axillarum glandes: atque hi ambo exiles sanè sunt. Tertius in eos musculos se proripit, qui scapulis subiecti sunt, in eúmque musculũ qui inibi spectatur maximus. Quartus omnium amplissimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad
35 costarum extrema deriuatus. Occurrunt autem istius propaginis tenues riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum est. Quas autem deriuationes in brachium atque deductiones faciat hæc vena interior posteaquam ex axilla euasit, paulò post edicetur. Iam verò vt quæ suprà iugulum in ceruicem & caput inferuntur venæ

Basilicæ distributio ab axilla.

40 conspicuæ sint, ad eum redeamus venæ cauæ diremptũ, quem prope glandem sub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque venæ cauæ ramis, quos tanquã magnos duos stipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis assistunt, vtrinque insignis vna vena surgit in ceruicem. Ante hanc autem

Iugulariũ ortus.

autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ vtrinque vnus assidet. Quocirca quatuor ex ea quæ sub clauibus est regione venarum propagines sursum contendunt, quas tum primùm iugulares mos est appellare, dum collo insertæ sunt & supra claues emerserunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula sursum in fauces & oris intima sparsæ feruntur, interiores iugulariæ dictæ sunt, quòd altiùs conditæ perpetuò delitescant: aliæ autem quæ subter cutem existunt, externæ & eminētes sunt iugulariæ. Harum verò vtraque mox vt à primo exortu supra claues euasit, in aliis quidē corporibus simplex omnino persistit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione rectà ad caput ascendit: altera principio quidem deorsum veluti deflexa claues circumplectitur: móxque sursum reducitur, aliàs soliuaga, aliàs interiori coniuncta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidem frequenti sobole in proximos musculos disiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus sensim discedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco venam humerariam & externam mos est appellare: tametsi illic minimè exhausta oblitescit, sed longiùs progressa cubiti flexum petere contendit. Vnde perspicuum est humerariam venam non minore, imò plerumque maiore societate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obseruauimus tanquam ramū erumpere atque nasci ex interiore vena, mox vt thoracem egressa ad axillam festinat, vt proinde secta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in scapularū musculos deflectens absumitur. Quartus humilis eódem in musculum ingentem demittitur, ei plerumque occurrens venæ, quam à basilica in humerū efferri iam diximus. Quod porrò externæ istius iugularis reliquum est, quà iam ad aures sese applicat, variè distractum atque disiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis posteriora, alios intrò in cerebrum diffundit. Sic autem longiùs quoquouersum progredi videntur, vt dextræ venæ sinistris, priores posterioribus extremis suis obuiæ, in summo vertice concurrant. At qui intrò se inferūt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla superiori committitur, viam habent & introitum, quà maximus in cerebrū patet accessus. Interior autem iugularis sursum ascendens gulæ assistit vtrinque vna: cúmque iam ad maxillæ regionem sese extulerit, iis qui effusi sunt ab externa ramulis alios complures immittit atque coniicit: quíque hac confusione implicati sunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos musculos qui penitus laryngi circūiecti sunt, alij insignes in linguam, alij in palatum & circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares supra palatum emergunt, ceruicis intima secutæ dum capitis basin attingant: quo ductu in eas partes quæ inter palatum & basin positæ sunt, ramulos effundunt: quorum tandem extrema desinunt in nares. Ex eisdem ferè sedibus ramulus vnus æditur profertúrque inter primam & secundam ceruicis vertebram: móxque alter inter occiput & primam summámque

Venæ ad scapulas & humeros.

Ad capitis externa.

Ad fauces & oris intima.

Venæ ad nares.

mámque vertebram, qui tamen hinc elapſus in pericranium quibuſdam diſſipatur, aliis integer patente foramine in occipitis oſſe intrò ſe recondit per meninges ad verticem diffuſus: ſolet hæc à quibuſdam vena puppis appellari. Reliquæ iugulariũ extremitates, per ſuturas quæ occiput & os cunei copulant euadunt in cerebrum, móxque è baſi media eò pergunt, vbi duplicata craſſa meninx cerebrum à cerebello dirimit: ſicq; geminationis illius firmitate ſuffultæ, ſurſum irrepunt in cerebri ſummum quaſi faſtigiũ, in quo vacua regio ineſt quã ſuprà torcular diximus appellari. Quinetiam venæ quas dixi apud aurium radicem intrò inuehi & inferri, mox propaginibus multis diſperſæ, à lateribus media inter caluam & craſſam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeant. Hic enim locus eſt in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuiſſimis, quos iam venas vix auſim dicere, in omnem cerebri ſubſtantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuiſſimè diſſecti, in priores ventriculos concedunt, ibíque exilibus arteriis implicati, contextum illum ſtruunt atque componunt, qui à Chorio, id eſt à ſecundis fœtum inuoluentibus nomen habet. Ea nimirum eſt omnis venarum in caput & cerebrum diſperſio: nunc autẽ ad eas redeundum quæ in brachium directè feruntur. Baſilica vena ſtatim vt ex ala exceſſit, in amplum humeri muſculum & in eos ferè omnes qui illi aſſiſtũt, propaginem mittit, inibi penitus exhauſtam: reliqua tota aliàs ſimplex aliàs gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque ſubter cutem emergẽs ad cubiti nodum feſtinat. Quò tamen priuſquam adueniat, in medium cubiti flexum venam traiicit manifeſtam, ex qua ſolet ea quodammodo naſci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longiùs procedit baſilicæ truncus, cóque interim viæ ſpacio ramos diſpergẽs in interiores cubiti muſculos, ſubter cutem ad carpum accedit, vbi in venas cõplures neque eas quidem obſcuras diffinditur, quarum fit ad minores inferioréſque digitos diſtributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur. Cephalica altera brachij vena, à clauibus per ceruicis muſculum flexuoſa declinat in humerũ, à quo mox recto tramite deorſum contẽdit, ſimúlq; venas prętenues ſpargit in partes eas quas peragrat. Cùm autem in nodum cubiti proximè appulerit, tripartitò ſecta ramum vnum in brachij ſuperiores muſculos recondit: alterum in cubiti flexum obliquè detorquet, qui manifeſtè conſpicuus cum altero coitionẽ facit, quem nunc diximus eò quoque è baſilica traiici: fitque iſtarum congreſſu media quædam vena, omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus proceſſus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentíque ſobole in ſuperiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicẽ conſertam, capitis venam dixere. Cæterum media vena è brachij flexu diſcedẽs radium aſcẽdit, euadénſque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorſum deflectens, riuulis baſilicæ ſuos quoque permiſcet:

Ad interiora capitis.

Venarum brachii diuiſio.

Cephalica

Mediana.

e alter

Diſtributionem variari.

alter ſurſum euectus cephalicæ ramis ſe complicat & inſerit. Hęc venarum eſſe ſolet in brachium & manus diſtributio, quæ tamen in non paucis variari cernitur, & nonnunquam eiuſdem hominis in dextro ac ſiniſtro diſpar. Plerunque vena nulla exiſtit media, eſt qui cephalicam, eſt qui baſilicam in apertum non proferat: deprehenſum quandoque eam quæ pollici aſſiſtit à baſilica, eam autem quę minimo digito accumbit à cephalica deriuari: tanta videlicet in iis oſtenditur naturæ varietas, ad quę nulla neceſſitatis lex cogit: atqui non in venis vt neque in ſtirpibus vna ſemper & ſimilis eſt neceſſaria fruticantium ramorum proiectio. His omiſſis tempeſtiuum iam fuerit venarum inferiorum propagationẽ explicare. Vena caua ſimul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lumbóſque contorquet: quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appenſus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora vtrinque profert. Continuò autem vt ille lumbis inſedit, in renum corpus eas venas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari: à quibus plerunque fibræ tenues in ipſa quoque inuolucra cõcedunt. Ab emulgente ſiniſtra vas exit ſeminarium, quod multis flexibus in teſtem ſiniſtrum abit: dextrum autem vas non item, ſed ex ipſius cauæ trunco maiore duci ſolet. Iam verò cùm ſub renes truncus hic peruenerit, ad dextram læuámque exiles venas ſpargit in trãſuerſos abdominis muſculos, & in omnes ventris partes inanes, quæ inter coſtas adulterinas & ſuprema coxarum oſſa mediæ interponuntur. Præter quas aliæ in ſingulas lumborum vertebras vtrinque permeant, per ea vertebrarũ foramina ſe inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in ſpinæ medullam, aliæ maiores in eos muſculos erumpunt, qui ſpinæ extrinſecus accubant, hinc ſimul in externa poſterioráq; corporis lõgè latéq; diffuſæ. At ipſa vena caua cùm ad poſtremam vertebram oſſiſque ſacri initium appulſa eſt & adducta, in duos tota finditur ramos ampliſſimos, in crura obliquè prolapſuros. Quò priuſquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ædunt: primam quidem retrorſum in ψόας interiores lumborum muſculos: ſecundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os ſacrũ & inſtratos illi muſculos: quartam in podicem & rectum inteſtinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quãquam inter eas quæ ferè ſeptem ſunt, vna ex loco medio diſiunctionis ramorum venæ cauæ prodire ſolet. Quinta coniugatio ad veſicã eiúſque ceruicem flectitur: eadémque mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipſos quoque teſticulos quadam ex parte ambiũt. Sexta in muſculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginẽ & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus occurrens iis venis, quas paulò antè dixi ab axilla in thoracis externa demitti: vnde intelligitur venas quæ ad vterum & quæ ad mãmas prouehũtur, ex eadem aut ex proximis inter ſe radicibus deriuari. Septima in

Venæ emulgentes

Ad lumborum regiones.

Venæ cauæ in lumborum diremptus.

Decem venarum cõiugationes

os

os pectinis eiúſque lacertos: octaua ex commiſſura oſſium pectinis elapſa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in muſculos crurum interiores figitur: decima ſubter cutem ab inguinibus per ilium regionem aſcendens, iis venis fit obuia quæ extrinſecus per thoracis latera deorſum trahuntur. Reliqui amplorum ramorum ductus, in ſuum quiſque crus proficiſcitur: atque ſub inguine productio quædã emittitur in priores femoris muſculos, per quos ſparſa omnis diſſipatur: altera ſubter cutem per interiora femina deerrat, ampla illa quidem & manifeſta, à qua complures riuuli in ſubditas regiones penitus deducti ſunt. Hæc eadem paulò ſupra genu tripartitò finditur, ramúmque vnum per priorem & interiorem tibiæ regionem rectà deiicit in ſubiectũ malleolum, vbi clarus atque conſpicuus, ſaphea dici ſolet. Alterum maximum per poplitem recõdit in abditos atque poſteriores cruris muſculos, vbi frequenti ramorum ſobole diſperditur. Tertiũ per cruris poſteriora retorquet, qui dein ſub cute per externam tibiam in ſubditum malleolum decurrit: longiùs autem progreſſus, ſuprà infráque in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis riuulis maiores pedis digitos circumplicat. Medius is qui per poplitẽ abit in ſuram, ferè bifariam ſcinditur, & extrema ferè duo diſiicit, alterum ad inferiora, in ſuperiora alterum, qui vtrinque aſſidentium venarum riuulis implicatur. Hæc vniuerſa ſunt quæ de venarum diſtributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrumpunt, vietæ iam atque emeritę, in venis habendæ non ſunt, vt neque in fœtuum ſecundis quæcunque innaſci ſolent & fruticari, corporis partes cenſeri debent.

Venæ in crura diſtributæ.

Saphena.

De arteriis. Cap. XII.

ARTERIARVM non longè impar nec diſſimilis eſt atque venarũ deſcriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effuſi, cùm hæ canales ſint atque ductus, debẽt vtique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minùs frequẽs eſt propagatio, quòd ſanguis craſſior in exiguas procúlque remotas partes, vix niſi venarum ductibus poſſit cõmeare: ſpiritus autem ſanguine multò tenuior ab extremis maiorum arteriarũ elapſus, per cæcas occultáſque partium vias, in diſtantiora poſſit euadere, nullo in id arterię adminiculo indigẽs. Hinc fit vt arteriam ſemper vena comitetur, niſi cùm ortus varietas eas coniungi non permittit: arteriam enim quæ ex corde ſecundùm ſpinã delabitur vena nulla ſectatur, vt neque eas quibus contextus ille ſtruitur admirabilis. At non peræquè vnaquęque vena comitem arteriã obtinuit, tum quòd diuerſa origo id plerunque non ſinit, tum quòd in complures partes exiguas maximè ſub cutem diffuſæ ſunt venæ, quibus nulla erat arteriarum neceſſitas. Itaque inſignioribus & magnitudine præcipuis venis, vbicunque natura potuit, comites dedit arterias: quod qua ratione in

Arteriarũ vſus.

Arteriæ cur quàm venæ pauciores.

 ſingulis

ſingulis effecerit, definiendum deinceps breuitérque deſcribēdum. Ex læ-
uo cordis ventriculo vas prodit amplum, quod omnium arteriarum tan-
quam truncus & ſtipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eie
ctæ, ſimplicíque tunica venarum modo conditæ, huic pro radicibus erūt:
ijs nempe venis comparatæ, quæ ex meſenterio in iocineris portas ducūt 5
vehúntque alimentum, ſic enim & ipſæ ductum de cœlo hauſtúmque in
pulmones ſpiritum cordi ſubminiſtrant. Cæterum truncus is quem dixi,
protinus vt è corde proſilijt, duas arterias in illius ambitum reflectit: alterā
in mediam eius regionem, alteram ad baſin circáque dextrum ventriculū.
Mox totus in duos eóſque diſpariles ramos diffinditur: quorum qui am- 10
plior, in quintam dorſi vertebram in læuum torquetur, inferas corporis
partes peragraturus: in partes autem ſuperas quòd eæ minùs multæ eſſent,
minor alter effertur. Hic itaque pulmone ſuſtentatus ad iugulum pergit,
ipſáque via ramum profert in alam ſiniſtram, ex quo interim propagines
defluunt. Vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla, quæ extra tho 15
racem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat. Altera in pectus
& mammas ad extremas vſque coſtarum cartilagines effuſa: tertia in fora-
mina ſupremarum ſex in ceruice vertebrarum, pariter cum vena comite
ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & bra-
chium ſiniſtrum ſparſus euadit, baſilicam venam plurimùm ſequutus. Sti- 20
pitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorſum refle-
ctitur: quæ cùm ad ingentem glandem, cui ganglio nomen eſt, peruene-
rit, ramum vnum ad intimam iugularem ſiniſtram, alterum ad dextram
porrigit: externæ ſiquidem venæ iugulares, coniuges arterias non accepe-
runt, vti neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri dixi- 25
mus. Huius demum arteriæ quicquid reliquum eſt, necdum ſupra claues
egreſſum, in dextram axillam iter habet, pares obiter nec diſſimiles propa-
gines ſpargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere. Ex quo per-
ſpicuum eſt, dextrum arteriæ ramum longè æditiorem ſiniſtro exiſtere.
Carωtides porrò duæ arteriæ poſteaquam ſupra claues cū interioribus ve- 30
nis iugularibus in ceruicem emerſerunt, ſurſum rectà feſtinant, quo tractu
in ſingularum vertebrarum foramina riuulos ædunt, qui medullæ mem-
branis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carωtides ipſæ in
maxillæ confinio bipartitò ſcinduntur, vt vtriuſque pars vna retrorſum
& in poſteriora, altera in priora & aduerſum ſpectet atque flectatur. Quin 35
& huius duo inſuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ la-
certos, alter foras eminens propter auriculam in temporum muſculos ef-
funditur, qui demum in verticem ſummum aſcendens, oppoſitæ arteriæ
extremis implicatur. Pars verò quam in poſteriora flecti dicebam, duos æ-
què ramos promit magnitudine præcipuos, quorum qui minor apparet 40
per extremū ſuturæ à Λ. nomen aſſumentis, irrepit in caluā ad cerebelli ba
ſin, hoc tamen trāſitu diſperſis in partes circūiectas ramulis. Maior ramus
partim per id foramē quod apud infimā eſt auriculā, permeat in caluā, eò
quidem

Arteriæ venoſæ.

Ramus arteriæ ſuperior.

Arteriæ ad brachia

Iugulares.

Ad caput.

Ad cerebrum.

quidem deductus vbi geminatio eſt craſſæ meningis:partim ſurſum ad cu-
neum & cerebri baſin euehitur,in multas exiléſque arterias diductus,quæ
variè vtrinque inſertæ atque implicitæ nullius membranæ interpoſitu, cõ-
textum admirabilem cõſtituunt,cerebri baſi ſubſtratum, atque in oſſe cu-
5 nei reconditum.Ex hoc demum arteriarum contextu tanquam ex radici-
bus in ſtipites concurſantibus,arteriæ duæ ſurgunt,quæ per craſſæ menin-
gis foramina ſcandunt in cerebrum,mox ſubtiliùs diſpertitæ, aliæ in cere-
bri corpus euadunt id ipſúmque ambiunt:aliæ in eius ventriculos produ-
cuntur,quæ aſſumptis pariter venarum & arteriarum fibris è ſummo tor-
10 culari delapſis,contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis eſt
arteriæ in ſuperiora diſtributio. Ramus alter totius arteriæ,à quinta dorſi
vertebra in quam ex corde deflexerat,ſecundùm ſpinam ad os vſque ſacrũ
decurrit,ſempérque ad læuam paulùm declinat, vt œſophago in thorace,
& venæ cauæ per lumbos incedẽti,det locum.Primus in tanta productio-
15 ne ramulus editur in eam pulmonis regionem,quæ ſpacium inter quintã
vertebram & cordis baſin medium implet,cuius extrema in aſperam arte-
riam ſurſum adducuntur. Alij deinde rami in ſingulas vtrinque vertebras
exeunt, quorum propagines aliæ in coſtarum interualla proferuntur, in
eóſque muſculos foras euadunt,qui priori thoraci extrinſecus inſternũtur:
20 aliæ ferè bifariam ſectæ partem non modicam ad ſpinæ dorſique exterio-
res muſculos,partem alteram in ſpinæ medullam vtrinque inferũt, per ea
foramina per quæ diximus venas emitti,neruos autem expromi. Cùm iã
ſepto tranſuerſo aſſidet arteria,duos in id ramos,vnum ad dextram,ad ſini-
ſtram alterum tranſmittit. Sub hæc autem ventriculo,iecori & lieni ſuum
25 cuique ramum impertit:ex eiſdẽ propè ſedibus alios in inteſtina per me-
ſenterium diſſeminat: nec longè ab his duo prægrandes concedunt in re-
nes,quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, à quibus fibræ te-
nues in renum thecas deſinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum
eſt in teſtes tranſuectio:ſolet autem quæ ad ſiniſtrum pertinet, aut tota ab
30 emulgente arteria naſci,aut profectò nonnihil ab ea mutuari:quæ verò ad
dextrum ſpectat ex maiori trunco proficiſci, quanquam eſt cùm quippiã
ſumit ab emulgente dextra:procurrunt autem & inuoluuntur teſtibus hæ
pariter cum venis ſeminarijs. Vt ſuprà de venis attuli,ita & nũc illis comi-
tes arterias ſtatuo è ſingulis lumborũ vertebris ad ilia abdominíſque muſ-
35 culos efferri. Perſpicuum ſatis eſſe poteſt arteriæ truncum, multis ramorũ
proiectionibus maiore ex parte exhauſtum, multùm iam extenuari atque
minui,cùm os ſacrum attingit:vbi iam totus in duos ramos finditur,quos
ſubiecta crura excipiunt. Atque cùm ad hunc vſque locum vena caua vt-
pote minor & leuior, arteriæ ampliori ac denſiori incubaret, hìc primùm
40 in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis cauſa venis inuehũtur.
Ex primis crurum ramis vtrinque arteria vna, adultis quidem areſcens &
emerita,per quam conceptui vita tenebatur,permeat in vmbilicum.Hinc
quoque in os latũ & illi adiecta corpora,quædã excurrunt propagines ve-

Rete admirabile.

Arteriæ quæ ad inferiores partes.

Ad diaphragma.

Ad viſcera

Ad crura

Ad vmbilicum.

nis ſimiliter diſtributæ: omnium autem maximè inſignes apparēt, quæ in lumborum muſculos interiores, in mulieris vterum, in vtriuſque ſexus genitale, in veſicam & podicem adeunt. Quęcunque poſt has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altiùs demerſæ intima permeant, in ramos effuſæ & abſumptæ, qui neutiquā vt venę ſubter cutē extant. Cùm enim il- 5 larum quàm venarum maior nobis eſſet neceſſitas, penitus illas abſtrudi atque deliteſcere tutiùs erat, & minùs crebra propagatione diffundi. Quid igitur ſimile inter ſe, quid diuerſum acceperint venæ & arteriæ, ex his perſpicuum euadit. Nunc quod integram abſolutámque reddat orationem, præſtandum, atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus 10 nectenda.

De membranis & cute. Cap. XIII.

TAnta ineſt in corpore membranarum commoditas, tanta neceſsitas, vt nullam natura partem prætermiſerit, quam 15 membrana non integat, comprehendat & fulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & vinculum, ſiue muſculus atque tendo, adde neruos, venas, arterias, inteſtina, viſcera denique omnia, proprijs quibuſdam membranis conueſtita, & ijs veluti concluſa cōtineri cernūtur. Has quidem ex vſu atque officio, quòd veluti tegu 20 menta partes ſingulas ambiant atque definiant, tunicas propriè dixerunt. Præter quas tamen aliæ quædam partes diſterminant, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minimè poſſunt tergora ea duo, ex quibus cōditus eſt vētriculus, vt neque ea ex quibus inteſtina conſtant atque vterus, vtraque ve 25 ſica, venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis inopia tunicæ dici ſolent, Græcis χιτῶνες, longiſsimè tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illæ ſiquidem propriam ventriculi, vteri, & aliarum quas dixi partiū ſubſtantiam complent. Hæ verò partes integrè iam formatas cōueſtiunt, diſterminant aut ſuſtinēt. Illę ex proprijs fiunt villorum productionibus, 30 quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeūtur. Hę nullum villorum genus nouerunt, ſed ſui vndique ſimiles omnis motus naturalis expertes ſunt, ſolius ſenſus compotes. Diſcriminis hoc poſtremò argumētum efficax, quòd ventriculus, inteſtina, vterus, cęteráque eius ordinis, cùm ex proprijs tunicis tanquam ex ſubſtantiis compoſi 35 ta ſint, hoc tamen inſuper membranę genere teguntur, quò firmè cohęreant, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaque hoc loco propriè membranas appellamus, ſunt eę quidem tenues & leues, ne quas obuallāt partes pondere ſuo premant: denſę tamen ac robuſtę, vt arcere poſsint externas iniurias, ipſamque partium ſubſtantiam continere ne fuſa diſsipe- 40 tur. Latiſsima in his differentia ſpectatur, prout varia eſt partium quibus addictę ſunt natura. Alię enim ſimplices ſunt tenues & pellucidę, duplices alię craſſę & valentes: figura ſingulis attributa ex loci & partis quibus accom-

Tunicæ.

Mēbranæ.

Tunicarū differētiæ.

Mēbranarum differentiæ.

commodantur conformatione. Ex his verò præſtantiſſimæ quæque quibus partes principes obductæ ſunt & obtectæ, proprium nomen acceperunt:reliquarum verò perpaucæ. Pericranium appellatur quæ caluam extrinſecus ambit, duplex illa quidem & firmiſſima. At ſcapulas, coſtas ſingulas, humeros, brachiorum, manuum, reliquarúmque partium oſſa, quęcũque ſeorſum integunt promiſcuè atque communiter περιόστια dictæ ſunt. Muſculum vnumquemque ſua quædam membrana ſepit & obuallat, eáque ſimplex multóque tenuior quàm perioſtium, cuius vniuerſum genus nullũ adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quæ cerebrum inuoluunt, meninges appellantur altera craſſior, tenuior altera, quarum productiones omnem ſpinæ medullam, ex hácque ductas neruorum propagines circumſepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, ſpinæ fiſtulam intus ſuccingit:itémque quarta extrinſecus vniuerſam ſpinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorum ſunt ſtructura, proprias appellationes eas ſortitæ ſunt, quas ſuo loco explicauimus. Aſperã arteriam tum quę intus, tum quę foris continet illiúſque cartilagines connectit, proprio eſt nomine deſtituta:ſimiliter quę gulam, quę ſtomachũ oblinit, rurſum verò quę vel pulmones, vel iecur, vel lienẽ, vel denique renes ambit. At verò quę thoracem medium dirimit inter pulmones illapſa, diſſepientem membranam appellauimus, eandem qui volet cum Feſto diſſepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium naſcitur, & è ſummis mẽbrana vtrinque coſtas ſuccingẽs, ὑπεζωκὼς Gręcis vocata. Ita propemodum è peritonęo (quod duplex eſt infimi ventris membrana) tenuiores alię prodeũt, tum quę diaphragma ſuccingunt, tum quęcũque ventriculum, inteſtina, iecur, lienẽ, renes, veſicam, vterum, omentum atque meſenterium contegunt & obducunt, quibus propria ſeorſum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima origo eſt ex partium quas inuoluunt ſubſtantia atque mole, è qua pingue craſſúmque recrementum foras circum illam emergens ac pedetentim ſicceſcens, dum fœtus conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem ſentiendi vim ex neruorum ſentientium tenuitatibus in ſe conſperſis, contextúque miro conſertis & implicatis, vt iccircò a multis falſò exiſtimatum ſit omnem membranæ ſubſtãtiam à neruis tractam eſſe. Cæterum dictorum fidem id confirmat, quòd è ſexta cerebri cõiugatione conſpicuos cernimus neruos ſentientes, & in membranam diſſepientem, & in eam quæ coſtas ſuccingit illabi:alios quoque in ventriculi, hepatis, lienis contegentem membranam, maximè verò in peritonæũ, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta ſurgunt. Talis propemodum fieri deprehenditur ad oſſium muſculorúmque membranas diſtributio, ſed quæ tamen ſit ab eorum neruorum villis, quos emittit ſpinæ medulla: adeò vt ex his colligere ſit membranarum ſubſtantiam, tametſi non vniuerſa à neruis defluxit, ab illis tamen omnem ſenſus poteſtatẽ accepiſſe. Hæc de membranarum ratione ſatis. Cutis non diſſimilem videtur conditionem ſequuta, quæ membranarum modo à prima conforma-

Pericraniũ

Circa oſſa

In muſculis.

Meninges

In oculis.

Diſsepiẽs.

Succingẽs.

Circa viſcera & inteſtina.

Mẽbranarum ortus.

Mẽbranas non è neruis naſci.

Cutis cõpoſitio.

tione ex ſemine cõcreuit, vt corpus vniuerſum obiret atq; circũdaret, tãto reliquis membranis craſſior, quanto corporis vniuerſi moles amplior: at paulò rarior quidem effecta, & crebris exilibúſque ſpiraculis peruia, vt interiorum exhalationi pateret: mediam inter carnem neruúmque naturam adepta, exiſtimari poteſt ex paribus quodammodo eorum portionibus cõponi. At reuera propria illius ſubſtantia qualem dixi ex ſemine traxit originem: ſed quam tamen ſubditarũ venarum & arteriarum extrema ſubeunt, quò alimentum ſpiritúmque profundant. Eódem neruorum tenuitates è ſubiectis partibus inferuntur, compluribúſque locis longa propagine cõſperſi apparent, per quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur. Super hanc quæ vera eſt & germana, altera veluti exile tegumentum poſita eſt, quæ ſumma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς eſt. Denſior quidem quàm vera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium vi oborta puſtula, conſpicuò cernimus à vera cute diuelli, atque in interrigine diſcerpi & atteri. Cõtextu illa perpetuo vniuerſum corpus obtegit, niſi quà perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atque podice. Cum ſubiectis partibus illa quidem minimum habet commercij, ſed dũtaxat ex neruorum, arteriarum, venarúmque fibris velut appenſa, illis cohæreſcit, vt iccircò tota propemodum detrahi poſſit. Paucæ enim partes ſunt quæ nõ deglubeãtur. In fronte ſic cum ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem volũtarium illius motum ſequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quàm ſummam muſculi faciem vehemẽter ſiccatam & quaſi torridam, Veruntamen in labris non is modò coitus, ſed tanta ineſt confuſio, vt neque muſculum, neque cutem ſeorſum queat ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manum palmis plantíſque pedum, tum vt ad prehendẽdi munus quoquouerſum aptiùs inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi vt dixi nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

Cuticula. — *Cutis foramina.* — *Vbi cutis hæreat ſubditis partibus.*

De carne mollibúſque partibus. Cap. XIIII.

SOlidas atque prædura corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de mollioribus quæ carnis ſpeciem habent dicendum ſuperſit. Ne hîc autẽ à vulgato nominum vſu diſcedam, placet id molliorum partium genus vniuerſum, vna carnis appellatione complecti. Simplex ea nuſquam inueniri poteſt quæ per ſe ipſa cõſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atque circumiecta, vi ſua & multitudine concretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat. Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecaríque ſolet differentias: vna muſculorum eſt quæ propriè caro dici debet, altera glãdularum, tertia viſcerum quam Græcis παρέγχυμα vocari diximus. Muſculorum caro tota ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & vnde ſuam ea originem duxiſſe exiſtimatur.

Caro quid — *Caro triplex.* — *Simplex caro.*

exiſtimatur. Non enim aliud atque ſanguis eſſe videri poteſt, qui circa villos concreſcens inanitatémque inter eos mediam implens & quaſi infarciens, robur ijs accerſit & continet, ne per motus periclitentur. Quocirca ſatis videor de ea trāſegiſſe, quum omnem muſculorum numerum atque ſummam recenſui: niſi quis præterea inde diſcrimina quædam ſtatuenda putet, quòd alia humida ſit, mollis, laxa, rara, aut ſpongioſa: alia è contrario ſicca, dura, aſtricta, denſa, aut compacta. Neque profectò diuerſi cuiuſdam ea generis (quanuis ſit purior) cenſeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obſcœnarum partium in extremo poſita. Glandularum porrò ingens eſt numerus, quæ cùm omnes ex craſſa denſáque materia concreuerint, hoc tamen diſcrimine ſeiunctæ apparent, quòd aliæ alijs ſunt rariores, neque omnes vna pariliſque ſubſtātiæ ratio comprehendit. Hinc & illarum vſus diuerſus euadit, magna varietate diſtinctus, quæcunque denſiores ſunt præter alias commoditates, in locum fiſſionis tum venarum, tum arteriarū quaſi pro firmamēto coniectæ ſunt: quæ verò mollitudine ſua ſpongiam quodammodo referunt, eas natura quibuſdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accōmodauit. In hoc genere eæ numerantur, quæ circa linguæ radicem poſitæ, perpetuo quodam munere ſaliuam eructant: & eæ rurſum multò maiores, quæ laryngi vtrinque aſſidentes linguam & os ſubditáſque partes madore proluunt. Has latinis tonſillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoque generi aſcribuntur, quæ in mammis ſunt frequentes, laxæ, turgidæ, dum præſertim lacte circūfluunt, aliàs verò denſæ & contractæ. Finitimi teſtes his ſunt, quorum tamen ſubſtantiam ad viſcerum rationem ſpectare credibilius eſt. Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidem κωνάριον, & glandula pertuſa quæ ſupra baſin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ, & ganglium θυμὸν Græcis vocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris: tum præterea quę in axillis ſunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur: itémque lactes, quo nomine humidas glandulas per meſaræon ſparſas dici volūt, atque inſuper quæ inguinum capacitatem implent: alię denique complures quibus vaſorum in brachijs atque cruribus diductiones confirmātur, quas ſigillatim percēſere faſtidioſum magis quàm vtile putaui. Sed neque figuram earum aut magnitudinem perſequi commodum eſt, quæ cùm ſit ſua cuique attributa, multiformi varietate diſtinguitur. Iam verò in parenchymate appellato maior exiſtit diſſimilitudo, non modò ex figura atque magnitudine, verumetiam ex ſua ipſorum ſubſtantia, quæ ſimilis & vniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidem ex affuſo ſparſóque humore primo ortu compacta eſt, vnde rectè affuſio dici videtur: at non vt in muſculis ex ſyncero ſolóque ſanguine, ſed vel prorſus vel plurimùm ex ſemine: atque vt varia futura erat cuiuſque viſceris conditio atque neceſſitas, ita multiformis eſt hæc ſubſtantia comparata. Vnius cordis parenchyma proximè ad muſculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio ſeiunctū, quòd durius multò

Glandulæ.

Glandularum differentiæ.

Parenchyma.

Differentiæ.

tò ac ſiccius vi ſeminis circum triplex ſtaminum genus attexitur: illa verò quæ in muſculo, non item. Ab hoc iocineris propria ſubſtantia eſt, quam concreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cùm tamē palàm ſit fieri non poſſe, vt quod gignendi ſanguinis principium ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine? cùm nullus ne maternus quidem, in fœtus vtero geſtati corpus addi aptaríque poſſit, qui non antè ſit iecoris eius opera confectus? Renes atque teſtes quàquam glandularum naturā exprimere videntur, in hoc tamē genus parēchymatis aſciſci debent, vt qui nō glandularū more arterijs atque venis robur & firmitudinē addūt, ſed eximia vi pollēt, qualis eſt à ſemine noſtri ortus initio, viſceri ſua cuique cōceſſa. At lienis ſubſtantia propiùs quàm illi carnis naturam ęmulatur: deinde verò pulmonis, vt idcirco in dubium venire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis. Multò grauiſſimam quæſtionem atque controuerſiam faciūt ſpinæ medulla & cerebrū, quæ quoniam in principibus habentur, ortus ſui primordia ſemini vt reliqua viſcera accepta referunt, debéntque annumerari inter partes ſimiles. At ne diuerſum in his genus præter omnem omnium veterum ſentētiam conſtituendum ſit, in carnis vniuerſum genus conijci neceſſe eſt. Neque verò id obſiſtit quòd natura ſint frigidiore: etſi enim vt muſculorū ita inteſtinorum nec paucorum viſcerum caro omnis calida cenſetur, non propterea tamen vniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cùm præter cerebrum & ſpinæ medullam glandulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in alijs locis poſitæ ſunt, frigidæ appareant. De venarum, arteriarum, inteſtinorū, aliarúmque partium carne, quæ propria cuiuſque aſſignari ſolet, alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoque huc alia ſe ingerunt multis implicata difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in diſputandi genus delabor, explicare hoc loco non ſtatui, in ſuum quæque ordinem poſthac relaturus. Hîc tamē poſtremò ad futuram aliquàdo diſputationem animaduertendum duxi, non omnem ſpermaticam partem ilico ſolidam eſſe, vt neque carnem omnem ex ſanguine expreſſam eſſe & effectam: ſed ſi in partium differentijs ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ mollis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, ſpermaticæ ſanguinea, ſimplici compoſita, ſimilari diſſimilaris, informi inſtrumentaria, de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

Spinæ medullam & cerebrum in carnibus eſſe.

Non oēm carnem eſſe calidam.

Partiū differentiæ.

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. Cap. XV.

Adipis procreatio

MEmbranæ atque cuti adeps copioſus & vberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eáque frigida ſanguinis portione genitus, quæ è venis excidens móxque affuſa frigidis exanguibúſque membranis, tāquam congelans ſimiliter atque craſſius oleum frigore dureſcit. Hinc corporibus quibus frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus verò paucus innaſcitur: qui æſtibus, immodicis laboribus, & inædijs fundi atque diſſipari ſolet. Albeſcit

autem

autem ex earum partium natura quibus apponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum cōfert tum ſanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certè differentia magnam illius diſſimilitudinem ſuſcitabit: vt ſit alius alio craſſior ſicciórque, vel tenuior atque mollior. Hos au-5 tem nominis varietas toto propè genere diſiunxit, vt id quidem ſeuum appellare mos ſit, quod craſſius & magis terrenum eſt: adipem verò qui humidior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habent, ſeuo pingueſcunt: biſulca ſciſſiſve in digitos pedibus, & nō cornigera, adipe. Horum enim humidior temperatiórque 10 natura, vti profectò & hominis cuius corpus puro ſynceróque adipe oblitum eſt atque delibutum. Neque tamen is paſſim ſui ſimilis, ſed pro partis vi & natura diſpar. Venter inferior, vt qui magna ex parte membranoſus eſt & longè diſſitus à fonte caloris, multo adipe cōfertus eſt eóque duriore ac ſicciore, qualis potiſſimùm renes ambit & obſepit. Quæ ſub pectore 15 partes conditæ ſunt, minus adipis congeſſerunt eiúſque mollioris: qualis circa pericardium & cordis baſin videri ſolet. Hac propemodum lege qui circa muſculos & cutem, crurum partiúmque inferiorum concreuit, durior ſicciórque deprehenditur, quàm qui thoracis & brachiorum muſculos atque cutem perungit. At nihilóminus neque frigidiſſimis neque ſic-20 ciſſimis locis gaudet, quòd cuiuſdā ſit caloris particeps. Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, vt rarò membranas quæ oſſa conueſtiunt. Sic in hominum naturis qui vel calidiſſimi ſunt, vel frigidiſſimi atq; ſicciſſimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiā habent in venis: qui verò à mediocritate in frigidum humidúmque deuer-25 gunt, multò maxima illius copia redundant: & quoniam eorum ſanguis totus in adipem procliuis eſt, non poteſt cordis immodicus calor illius cōcretionem circa pericardium, quantò minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multò promptius materiæ vis abit in adipē, quàm cordis reliquarúmque partium calor poſſit diſſoluere. Qui naturę medio-30 critatem ſunt conſequuti, ſanguinem media conditione obtinent: atque huius pinguior portio quæcunque in carnoſas calidáſque partes influet, vi caloris tota diſſipabitur & euaneſcet: quæ verò in membranas infertur, illarum frigore ea veluti conglaciat. Iam de medulla. In maioribus hæc oſſium capacitatibus concreſcens non minus conſiſtit quàm adeps: at ma-35 ximè dureſcit quæ in ſpinæ fiſtula continetur, eóque magis quo longiùs a cerebro profluxerit, cuius illa ceu ſtipes quidam eſt & portio longiùs exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liqueſcūt aut diſſipantur, quin potiùs ſoliditatem augent: reliquorum oſſium medulla non minus quàm adeps calore liquata dilapſáque diffunditur. Vnde intelligi poteſt quātum 40 illarum inter ſe genera diſtent. Itaque quibus animantibus oſſa nō vt leonum vel aquilarum robuſtiſſima & ſolidiſſima eſſe debuerūt, maxima his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum ſunt conſequuta. Non tamen inanis ea derelicta eſt, ſed medulla

Differentia. *Seuum.* *In ventre.* *In pectore* *Vbi concreſcat & quibus de cauſis.* *Aliam cerebri & ſpinæ, aliā oſsium eſſe medullam.*

medulla multa refercitur, quæ ex cõmuni ossiũ alimento per tenues venas eò penetrãtes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde sensim multóque tempore præparationem accipiẽs albescit atque cõcrescit, dum sit idonea ossi nutriendo, cuiusmodi in humerorum, brachiorum, femorum atque crurum ossibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus 5 ingentes illæ cauernæ non insunt, seu quòd gracilia, seu quòd minus ad motum sint necessaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magísque fusum, sed qui tamen illi proportione quadam respondet. Cerebrum & spinæ medulla alium vt dixi suæ substantiæ modum habent. Porrò autem vngues atque pili licet in partium 10 similarium numero non sint, consistentiam tamen habent & proprium vsum, vt illorum quædam hîc ratio nobis sit ineũda. E summis digitis vngues emergunt, tanquam clausulæ eorum tendonum qui ad extremos digitos desinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam semper emanat, quod in vnguium radices confluens, materia fit illis perpetuò augescẽ 15 tibus. Lati quidem facti & modicè duri, vt summis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum apprehensionem. Sic pilis ex crassiore & fuliginosa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per angusta cutis spiracula tanquam foras propulsa, impacta hæret in transitu, vt non spõte vacuari possit, sed alia rursum è profundo sublata hanc ferit impellítque, tum 20 hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ aliæque super alias impactæ, corpus quoddam reddunt & conformant angustum ex transitus angustia stipatum: quod denique à sui simili eluuie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formam adeptum: húncque in modũ quasi succrescendo semper augescit. Non omnibus æquè locis prouenit, sed his 25 maximè quibus cutis sicca calidáque plurimùm inest: frigida enim & humida huic proferendo continendóque ineptissima. Vbi sicca duráque cutis, vt in capite atque mento, prolixior rigidiórque pilus profertur, & in animantium genere ijs ferè, quibus tergora densa sunt & dura, vt capris, vt suibus. Pilorum & vnguium radices tenellæ sunt & molles: quod verò ex 30 cute extat, validum ac prædurum. In homine pili partim simul, partim postea gignuntur. Ingeniti quidem sunt in capite, sed propriè in palpebris & supercilijs, quos ab ortu pari semper magnitudine natura custodit, & ne augerentur in durissimam & similem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modò, sed vt vallum quoddam oculis 35 obiecti, ne quid extrinsecus incideret, aut è capite deflueret. Qui pòst gignuntur, primùm erumpunt in pube & ano, mox in alis, postremò viris in mento, atque hi quidem vt omnes qui reliquo sunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quòd decursa & planissimè exposita iam videantur omnia, ex quibus admirabilis compa- 40 ratur fabrica membrorum, solérsque partium descriptio atque historia contexitur.

Vnguium ortus.

Pilorũ procreatio.

Pili duplices.

Confectionis

Conſectionis ratio. Cap. X V I.

PArtium corporis humani enarratio eum curſum exitúmq; tenuit, qui ſeorſum ſingulas, primùm ſimiles atque ſimplices, deinde compoſitas explanaret: ſic enim exiſtimauimus omnia magis perſpicua futura, ſi ad naturæ imitationem ex ſimplicium æſtimatione compoſiti cognitionem caperemus. Quiſquis volet quæ antè conſcripta ſunt dilucidè conſequi, ſi bíque in apertum & ante oculos ponere, eam quam monſtro ſæpe viam te rat, & alio cadauere muſculorum, deinde oſſium exiccatorum aptíſque compagibus reuinctorum, alio viſcerum interiorum conſectionem inſtituat, alio venarum quam à iecore, alio arteriarum quam à corde inchoabit: alio denique neruorum quos à cerebro atque ſpina in ſenſus artúſque ſingulos ſtudioſè diligentérque proſequatur: hęc enim ſumma eſt & conducibilis inueſtigandi ratio. At plerique omnes ex vno eodémque corpore omnia aut certè quamplurima ſibi commoſtrari rogant, quorum nunc deſiderio ſatisfacturus, quo quæq; loco, quóve ordine, qua induſtria (nulla earum partium quæ variȩ implicitæ ſunt aut diſrupta aut confuſa) exhiberi poſſint & expromi, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectum ſit bona carnis habitudine, integra conſtantíque ætate, ſtatura mediocri & appoſita, incorruptum & partibus omnibus abſolutū, nec morbo nec vulnere interemptum, verùm ſuſpendio, ſtragulis, aquáve extinctum. Id præcelſo editóque ſcamno volubili collocabitur, medio theatro perflabili, conſidente ſpectatorum corona, inſtructi paratíque conſectores & adminiſtri, qui ad manum & in promptu habeant nouaculas, ſcalpella, vncos, ſtylos teretes, ſerras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos & ſpongias. Qui autem conſectioni præeſt, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præſtat animantibus, eóque tres in ventres & in artus diſtributo, omnes horum externas ſedes explicet, quæque illis veteres tum Græci tum Latini nomina indiderunt. Hæc præfatus, mox de vniuerſa corporis cute déque ei ſubdito adipe dicere inſtituat. Quod dum facit iubeat inferiorem ventrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutem findere è medio pectoris oſſe ad os vſque pectinis: rurſúmque per tranſuerſum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum ſectio cadat in vmbilicum. Sublata dein cute, vmbilico autē intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis denſior, vera quamuis craſſior rarior tamen & crebris foraminibus peruia: mox qui huic adeps obhærebat in cōſpectum ſe dabit. Ab his muſculorum abdominis explanatio facienda, quo interim ſpacio adminiſtri, octo muſculos ſuo quóſque ordine ſecernent, eas venas in rectis intactas ſeruantes, quæ ex pube in mammas efferūtur. Poſt hæc de peritonæo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine ſunt muſculis, conſectores ſolum atque nudum relinquent: aut ſaltem id ſimiliter atque cutem lineis duabus ſecabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus in

Anatomes modus.

Anatomica adminiſtratio.

Cadauer.

Inſtrumēta.

Narratio.

Ventris cōſectio.

Pag. 18.

Pag. 21.

in conſpectum veniat. Succedit de vmbilico breuis quædam expoſitio, quæ dum fiet, miniſtrorum erit vmbilici vaſa ſeparare & expurgare. Hæc quoniam complura ſunt aduerſis diſiecta locis, ne fortè inteſtinorum cõſectione pereant, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ verò & ductus qui ad fundum veſicæ 5 ſpectant, in pectinem vel inguen reclinare. Aperto ventre infimo, innatans omentum conſpicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conſcripſimus, duplex proponatur, eiúſque ad vẽtriculum & cœlum inteſtinũ adhæſio. Id mox eximatur, quoniam nõdum eius vt neque venarum poteſt ortus conſpici. Priuſquam autem aliò res procedat, decet hoc loco inteſti- 10 norum viſcerúmque omnium ſitum ſpeculari, vt his nondum à naturali ſede dimotis, obſeruare liceat quæ partes quibus in cute locis, ſubditæ ſint atque reſpondeant: quod quidem non leue momentum ad medendi artẽ obtinet. Deinde verò ſuſcepta inteſtinorum narratione, conſectores id quod rectum appellant, eo loco vbi ad coxam ſiniſtrã eminet, locis duo- 15 bus obſtringent funiculis acu traiectis, medióque inter hos ſpatio illud execabunt, mox inteſtina omnia à meſenterio ſenſim ſcalpello diuellent & quaſi diſſuent, ſeruato quidem quàmmaximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare conuenit ſitus adhęſionéſque ſingulorum compluriúmque vaſorum inſertiones: è quibus ne fortè præter modum ſanguis effluat, 20 tutum erit venam quæ ad portas eſt iecoris vincire, citra vllam aliorũ perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinum propiùs accedetur, id antequam ſub venam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus itẽ vinculis excipiendum erit, medióque ſpacio conſecãdum, vt ilicò omnia inteſtina hinc in modiolos tranſportentur, in quibns demum quiſquis vo 25 let poſſit exemptorum ſubſtantiam, figuram, tunicas, villos, reliquáque omnia nullo periculo nullóque labore contueri. Nunc autem viſcera omnia denudata ſe produnt, quæ tamen quò ſe apertiùs ante oculos proponãt, ſanguis qui in ventris capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriẽdus & ſpongiis exorbendus eſt, ac in modiolos exprimendus. Explican- 30 dum deinde eſt meſenterium cum ſeptem venis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore à miniſtriſ pandetur atque extendetur, vt quæ dicuntur conſpicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter meſenterium atque ventriculum ſede. A quo deinde ventriculi ſequitur narratio, quem aqua per os & gulam demiſſa nõnulli impleuerunt, vt ſuo ſe tu- 35 more manifeſtiùs promeret, naturalémque ſitum teneret. Quem vt omnes conſpexerint, pyloron ab eius ima parte deductum, híncque ieiunum per pancreas in meſaræi oras excurrens perſequi decebit. Hinc omnibus in ſuas ſedes quantùm fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis veſiculam ſermone vſurpare, mox eã ſublatis leniter fibris iocineris in 40 apertum proferre, atque eum ipſius tubum quem per pancreas in ieiunij inteſtini ſubſtantiam infigit. Sub hæc verò venam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſaræum contendit, & eius in ſeptem ramos

Vmbilicus Pag. 53.

Omentũ.

Inteſtina. Pag. 23.

Meſenterium.

Ventriculus.

Cyſtis fellis.

Multorum obſeruatio

mos enarratam distributionem nunc lucidè contueri datur, sed ramum eũ maximè qui ex ingenti illo stipite in ventriculum & lienem concedit, sua comitatum arteria, quę ab aorta è diaphragmatis sedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, singula quæ dixi primo statim obtu-
5 tu oculorum futura sunt obuia, sin obesius, ex trunco in primis qui ad portas est, deinde ex ramis eius singulis, adeps summo digito leniter eximendus, ne quicquam dilaceretur aut pereat. Quæ vt perspecta satis fuerint, pancreas quidem intactum relinquetur: at mesenteriũ extirpandum & radicitus tollendum est, secta quidem vena portæ sub eo loco quem vincu-
10 lum obstrinxit, & adacta nouacula per mesenterij radicem, quæ arteriæ maiori in longum adhæret. Hoc ipso autem opere speculari liceat arteriã & neruum, qui è lumbis in mesaræum diffunditur, simúlque primas omẽti radices. Obseruandum hîc sedulò ne quod subiectorum vasorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctum aut vulneratum diffluat. San-
15 guis denuò qui recens illapsus est, exhauriendus, corpúsque omnino siccandum. Iam hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis sigillatim dici solent, seorsum planiùs commonstrare. Ne tamẽ ea labefactetur societas qua hæc cum superioribus coniunguntur, nondum discindi aut eximi commodè possunt:
20 aut si fortè id vlla ratione efficere cogemur, priùs quæcunque circunstant vasa arctiùs vincienda sunt, maximéque vena caua mox vt emersit è iecore. Post hæc de renibus & vrinæ viis habendus est sermo: ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quasi exortus tum mesenterij, tum omenti, atque superiorem peritonæi membranam (id enim duplici
25 constare proditum est) adiectúmque renibus adipem, adhibitis vncis atque scalpellis consectores circumcident & amputabũt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora existent, arteria maior, eíque assidens vena caua, nerui vtrinque per lumborum musculos propagati, & quicunque demum processus ab eorum singulis, tum in renes, tum in testes atque vesicam cõ-
30 tendunt. Quoniam autem in hunc ordinem de renibus & vijs vrinæ mẽtio debet incidere, emulgens tum vena, tum arteria vincienda est, dextra quàm sinistra potius, quòd ab hac sinister vrinę canalis deriuetur. His tum inde dissectis vasis, ren dexter extirpabitur incidetúrq; parte tumẽtiore, vt qui intus latebat sinus, iã in cõspectu sit, útque stylo terete hinc in canalis
35 insertionẽ traiecto, omnis ratio exprimẽdæ trãsmittẽdæque vrinæ cognita sit. Cùm autẽ ad vesicam oratio trãsferetur, cutis ab imo vẽtre dextrorsum per penis radicẽ ad scroti extremũ interscindetur, detectũ nudatúmq; os pectinis diiungetur, obtusiore nouacula in mediũ cartilaginosæ commissuræ mallei plũbei ictibus adacta, ipsisq; coxis in posteriora magna vi
40 retortis. Diductis his ipsóq; pene in sinistrũ inguẽ reducto, tota vesica propalã est, & quæcũq; ei astãt particulæ. Spermatica vasa atq; testes iã explicare decet, partéq; sinistra quã integrã reseruauimus, idipsum vas ab emulgẽte per medias peritonæi mẽbranas persequi adusq; coxam sinistrã. Inde te-

Renes & vesica.

Vasa spermatica & testes.

stis sinister abripietur à scroto, penitúsq; diducetur, quò manifestiùs patefiāt quę in eo sunt omnia. Quin & parastates indicādus est intrò ad vesicę ceruicem recurrere, & in penis canalem confluere, omnia denique quæ pleniùs suis locis à nobis sunt prodita. Hæc demum vt eximantur vinciēdæ secandæque sunt emulgentes, tollendíque renes, item ductus vrinæ, va 5 sa spermatica, testes, genitale ac vesica, vena tamen caua & aorta quantum maximè fieri potest illæsis. Si alicunde sanguis largiter affluet, aut constringendus continuò locus erit, aut consuendus, quantumque sanguinis circumfluet spongijs combibendus. Porrò autem si fortè mulier consecatur, quæcunque de vtero dici debuerunt, modicè sublata duntaxat vesica, 10 hîc apertè commonstrabuntur, situs, cornua, testes, canalium insertio, ceruix, ostium geminum, omnium denique venarum quæ ad hunc vtrinque feruntur infixio. Vterum autem vt vnà cum cæteris ministri abstulerint, solùm restabit intestinum rectum, in cuius hæmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animum sensúsque intendere conueniet. Hoc tandem eie- 15 cto nihil in ventre inferiore præter venas & arterias reliquum erit. Quocirca his duntaxat manentibus velim deinceps ad vitales partes transiri: in quas dum incumbent consectores, eorum administri crura interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeant venarum, arteriarum, neruorúmque propagines ac musculi, suo quęque loco & ordine clariùs in con- 20 spectu & oculis sint omnium, in quibus administrandis non alium cursum teneri velim, quàm qui de illis suprà est à nobis conscriptus. In thorace igitur primùm cutis detrahenda, sub qua musculi, mammarum glandulæ, subditæque costæ enarrari commonstraríque debent. Hinc capacitas interior adeunda, ducto scalpello ex punico malo per os medium pe- 25 ctoris in summum iugulum, vt costis deinde in contraria versis ac retortis, dissepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli, & in suum quæque latus distrahi possit. Id autē si factu operosum nimis & fallax lubricúmque videatur, altera dissecandi consuetudo inueterauit, quæ discissis vtrinq; extremitatibus costarum cartilaginosis, os vniuersum pe- 30 ctoris tollit: quod tamē dum fit cautio adiungenda est, ne vena caua quæ ad iugulum est vulneretur: simul verò nerui proponentur, qui firma adhęsione ossis interiora peruadunt. Hinc dissepientem membranam stylus alter in longum, alter in transuersum actus, alioqui lapsuram excipiet atque continebit. Quibus ita rectè constitutis, omnia quæcunque thoracis 35 capacitas includit recenseri apertéque depromi poterunt. Primùm quidē diaphragma è costarum extremis natum, iísque suprà subtérq; annexum: deinde verò membranarum tum costas succingentium, tum intersepientium adhæsio mutuáq; societas. Quibus apertis pulmones describere contemplaríque expedit, vt ij cor amplexentur, omnémque capacitatem im- 40 pleant: quos tamen qui volet ori folle addito, aëre spiritúque distendere, is præter situm eos quoque motus studiosè comprehendet, qui in viuentibus nobis obeuntur. Ab his pericardium suprà aperietur, obseruato humore

Vterus.

Partes thoracis.

Mammæ.

Thoracis apertio.

Partiū spiritualium obseruatio

Pulmones

Cor.

humore quem concipit. Mox suscepta cordis tractatione, situs eius omniúmque canalium qui tum in id inferuntur, tum ex eo spectant in pulmones, obseruandi. Quanquam autem qui operi explanando præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis ventriculos & valuulas, hórúmque substantiam atque magnitudinem fortè expediuit, nondum tamen cor incídi debet, neque cęterorum quicquam quæ tum illic, tum sub diaphragmate posita sunt diuellendum, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturalísque cõstitutio vnà pereat. Quocirca istorum vt aliorum complurium plenior commonstratio in posterum differetur. Nunc verò vtilis se offert venæ cauæ speculatio, quam minister dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma sursum commeare, hácque parte dextra ad iugulũ festinare, processúque propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitum irrigare, pariete suo sinistro illius dextrum ventriculum subire atq; circumplecti: paulóque suprà, venam coniugij expertem in quintam dorsi vertebram deiicere, quæ mox deorsum excurrens multis riuulis octo vtrinque costas inferiores alit. Omnibus hanc ipsam constitutionem seruantibus, commodum est de neruis è sexta cerebri coniugatione huc missis verba facere: de hísq; rursum qui è dorsi medulla in singula costarũ interualla vtrinque porriguntur. Hi enim nunc conspicuò discerni poterũt, vt & ij sanè qui per costarum radices vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per dissepientem membranam in medium diaphragma se inferunt, & qui per sterni concaua in diaphragmatis summa apud malum punicum figebãtur. Qui autem vnà cum œsophago ventriculum subeunt, posthac apertiùs eminebunt. Iam pars aduersa adeũda est, sinistérque pulmo similiter erigendus, vt simulatque arteriarum è corde distributio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in spinam, eiúsque in duos insignes ramos sursum deorsúmque latos diremptus spectetur. Quæ omnia quò cunctis clariora euadant, interim dum arteriarum atque venarum productiones memorabuntur, iugulum atque guttur detegendum adusque oris interiora, findendáque est maxilla inferior, adacto cultro in eam menti cõmissuram multò arctissimam atque contumacissimam, quæ primores inter dentes consedit. Quod si non facilè præstari potest, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut serra desecari. Cùm autem sic nuda & in medio posita erũt omnia, tum venæ cauæ, tum arteriæ diductio omnis quæ apud ganglium in alas, in humeros, in ipsam denique ceruicem fit, clariùs elucebit. Quòd si illarũ productiones in extremũ animo est promouere, decet administros per otiũ eas in brachijs cõsequutione quadã retegere: at priùs tamen cautione quadam vinculis excipiendi sunt rami omnes, statim vt è stipitibus suis emerserũt. Nerui recurrẽtes hunc iam ordinẽ tenẽt, vtrinque ab arteriarũ ramis quos circũplicant, ad laryngẽ sursum perspicuè reducti. Post hos sunt guttur, larynx, epiglottis, tonsillæ, lingua, & quicunque huc nerui pertinent atque venæ: deinde columella, palatũ & dẽtes, quorũ non

Vena caua

Nerui.

Arteriæ.

Iugulum & ceruix.

Nerui recurrentes.

Partes oris

minus perſpicua eſt inſpectio, quàm expedita atque breuis explicatio. His ita permixtè vniuerſéque citra vllam diſruptionem aut ademptionem cõmonſtratis, expedit demum ſingula ſolerter eximere, ſimúlque illa denuò ſeorſum rimari, quò prorſus & vſquequaque perſpicua ſint & tanquam in clariſſima luce expoſita. In primis itaque & vena caua & aorta ſub ganglio execabitur, priùs tamen vinctis vt dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maximè verò ijs qui in ceruicem & caput excedunt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoque aorta arteria in trunco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinam, diſcindetur adhibitis priùs vtrinque vinculis. Summa lingua, aſperáque arteria tum demum ab oeſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem, tota dirimetur aduſque diaphragmatis concurſum, deinde verò arrepta ſublatáque lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itémque diſſepiens membrana, pericardium, cor, & quęcunque vaſa in id pertinere diximus: reſtabunt dũtaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iam extirpatorum debet accuratiùs ſubſtantia percipi: itémque figura, magnitudo, partiúmque numerus, quammaximè autem ventriculorũ cordis, valuularum & vaſorum in pulmonibus conſtitutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingenti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autem quæ reliqua ſunt viſcera eximantur integriùs, vena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindenda: tum deinde œſophagus ſubdito ſcalpello vnà cum adhærẽtibus ei neruis, qui tum manifeſtiſſimè ſe promunt, ſecernetur, móxque nouacula per diaphragmatis radicem acta, id primùm, deinde ventriculi, iocineris, atque lienis vincula circuncídet. Apprehẽſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet animum ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ compluribus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cùm exempta fuerint, licet ſubſtantiã, figuram, magnitudinem, partiúmque numerum ſeorſum ad vnguem explorare atque ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cùm omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certò perſpici poſſunt. Iam verò extis omnibus ſublatis, aorta ſpinæ accumbere aduſque renes ſola cõſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, ventriculum, iecur, lienem, meſenterium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu vbi initium eſt lumborum. Locus ſanè & occaſio hîc pulchrè offertur ad venarũ arteriarúmque in omnes artus diſtributarum conſectionem, hanc tamen non alia via atque ratione adminiſtrandam ſtatuo, quàm quæ ſuprà eſt à nobis expoſita. Quocirca de capite præcipiendum iam eſt. Poſt eius capillos atque cutem, plerique ſolẽt caluæ oſſa omnéſque ſuturas ediſſerere, quod dum fit calua tota ſerræ crebris impulſionibus circumciditur, móxque

Exemptio partiũ interiorum.

Arteriæ et venæ.

De capite.

que ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion e-
manant villi ſpectētur. Dehinc autem inito ſermone de meningibus, craſ- *Meninges*
ſior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quò turgi-
diores & illuſtriores conſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruē
5 tur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter
vncis extollenda palámque indicanda: hinc proximum erit oſtendere vt
ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergantur, útque cerebrum à
cerebello copulatæ diſterminent. Ab his autem cùm cerebri completa *Cerebrum & eius partes.*
erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidium ferè minutatim reſecabitur,
10 dum detracta ſuperiore illa medullæ portione, priores intus ventriculi,
quíque in eis contextus eſt choroides, patefiant: dúmque ſenſim ablato eo
quaſi fornice qui ventriculum medium integit, canalis vermi ſimilis ab
hoc in cerebellum traiectus, animaduerti poſſit oculíſque luſtrari cū glu-
tijs vtrinque aſſidentibus. Priuſquam hinc vltrà pergatur, ſeptem neruo- *Neruorū cōiugationes.*
15 rum coniugationes explicari commonſtraríque ſigillatim debent, cerebri
quidem lateribus molliter alternè ſublatis: hæ ſiquidem diu incorruptæ
manent. At contextus admirabilis vt & certè vermis atque glutia, tridui
quatriduíve cadaueribus præſertímque ſtrangulatis flacceſcunt atque cō-
tabeſcunt, vix vt ea clarè detur internoſcere. Recèns autem extincto ani- *Rete mirabile.*
20 mante cōtextum illum choroidem è prioribus ventriculis perſequi conue
niet aduſque lacunam & cerebri baſin, è qua vt craſſa meninx euulſa fue-
rit, glandula in conſpectum veniet, ſub qua & oſſe prætenui quod veluti
ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniúſque cerne-
tur. Poſtremò autem cerebello detecto ventriculus obſeruabitur, illiúſque *Cerebellū*
25 in ſpinæ medullam deriuatio: itémque venarum & arteriarum extrema il-
luc ex inferis partibus allata. Quòd ſi præterea ſpinam omnem in lōgum *Spina dorſi.*
diffindere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorū
exortus, quos qui volet cum muſculis conſequutione quadam ad extre-
mum perſequi, deſtinatum in id corpus conſecabit, eum prorſus ordinem
30 imitatus, quem ſuprà de neruis ac muſculis conſcripſi. Senſuum ſpecula- *Senſus.*
ri inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorum
compoſitio non minus ex bubulis quàm ex humanis animaduerti poteſt.
Quocirca hîc iam rei finem pono, cùm ſumma & generalis ratio admini-
ſtrandæ conſectionis ſatis ſupérque explicata videatur: nam ſingula quæ
35 vnuſquiſque nullis adminiculis, ſed vt dicitur ſuo marte minimáque me-
ditatione ſuffecerit, hîc fruſtrà viderer perſequutus.

PERORATIO.

Firmiſſima artis medicæ fundamenta iactauimus, dum deſcripta hu-
mani corporis conſectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos
40 propoſuimus: quarum cognitio ſi ſenſuum fide atque conſtantia firmabi- *Anatomes neceſsitas & præſtātia.*
tur, vim quodammodo iam adipiſcitur aut communium euidentiúmque
notionum, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſo-
lent vt ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem

facilis patebit. Si præterea fructus cõmoditásque ſpectabitur, confectio eã ſubiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit verſari examinaríque debent. Vt enim qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas rectè poſſunt animo concipere, niſi priùs locos & regiones quibus obtigerunt vel ſenſibus luſtrarint, vel ſibi quodammodo ipſi cogitatione depinxerint: ſic profectò ſi quæcunque ſolet ars medendi tractare percipiẽda ſunt, neceſſe eſt humanum corpus perſpectum habere, in quo omnia contẽplemur & quaſi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & vaga eſt omnis rerũ cognitio, futilis parúmque ſtabilis memoria, quæ in hoc tãquam ſolio non conſidit atque ſuſtinetur. Res quidem quàm verba multò ſunt conſtantiores, & quibuſcunque vel morbo, vel ętate ingraueſcẽte, vel diuturnitate temporis mentis ſenſa vaneſcũt, ijs priùs nominum quàm rerũ cognitio atque memoria deponitur. Vnde cùm tãta in rebus & in locis vis inſit admonitionis, non ſine cauſa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt diſciplinam. Itaque vt ad hiſtoriæ fidem Geographia, ſic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda.·.

*

LIBRI PRIMI DE PARTIVM CORporis humani deſcriptione,

FINIS.

De Elementis Liber II.

PRAEFATIO.

QVI parcè ac leuiter in philoſophia artium omniũ procreatrice verſati, medendi artem diſcendam tradendámve ſuſcipiunt, ſatis ſupérque ſe facturos exiſtimant, ſi humani corporis anatome decurſa, è veſtigio ad ſingulorum morborum cognitionẽ curationémque feſtinent. Hoc dum illi compendio ſibi viam parant, moliuntúrque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obſcuritatis latebram præcipites ſe deuoluunt, & quaſi luce menti erepta, denſam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Eſt enim ipſa ratio lux mentis, quam qui deſpuunt, neque rerum cauſas intueri, neque quid quaque in re verum ſit exquirere, neque falſa diiudicare poſſunt: ſed omni æuo ſingulari illo ſplẽdore deſtituti, cæco quodam & temerario nixu ſurſum deorſum trahuntur: diſſolutam & ſine neruis ac articulis huc & illuc fluctuantem futilémque rerum confuſionem animo conſequuti, cunctis in rebus quaſi modò naſcentes obhæſitant, nihil ratum, nihil comprehẽſum, nihil fixum habentes, ſed ſemper in ancipiti & eo loco ſtantes, à quo leui momẽto poſſint dimoueri. At verò qui admirabili quodam philoſophandi ſtudio concitati, conabuntur in ea curricula venire, in quibus celebrium virorum impreſſa ſunt veſtigia, ij rerũ cognitione primùm accepta quæ ſenſibus obuiam inciderunt, rudi earum contemplatione, minimum tenebũtur, ſed vltrà progreſſi mentis agitatione eò ſe conferent, vnde tanquam prægreſſis ex cauſis illæ ſuam originem traxiſſe videantur. Hinc ſenſim penetrabunt altiùs, donec id tandem cogitatione pertingãt, in quo expleta mens tanquam in extremo conſiſtat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes ſenſu conſpicuas diſſolutum iam ſit, ab his deinceps ad ea tranſeundum, quæ cogitatione ſola diſcuntur, & altiùs inueſtigandum ex quibus elementis pars vnaquæque condita ſit, & quæ ſit elementorum permiſtio, quæ temperatio, quæ vires ac facultates lateant in illis, & quo ſpiritu quóve calore ſeruentur. Quum analyſi hæc inuenta perceptáque fuerint, compoſitionis dein ordine cõſpicuum fiet, quæ ſint effectrices omnium cauſæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium ſingularum functiones ſint, & quæ naturalis omnium adminiſtratio. Sic vniuerſa contrahetur phyſiologia, quę naturalem de homine contemplationem demonſtrationis vi conſtituit.

Nihil firmum eſſe quod non ex cauſis per demõſtrationẽ cognitum ſit.

Inueſtigãdi ratio ſeu ordo reſolutorius.

Humani

Humani corporis in partes tum compositas, tum simplices dissolutio. Cap. I.

HVmanum corpus vnum efficit tum continuatio seriésque partium, tum omnium consentiens & in molitionem vnà conspirans illa cognatio. Id autem simplex cùm minimè sit, varium efficitur partium diuersi generis structura, & earum multiplici figura: quæ non modò locis disclusæ iacent, sed etiam aliæ ex alijs sunt conditæ, aliisque aliæ figuris insignes, prout sua cuiusque cōditio & facultas poscere videbatur. Itaq; corpus vniuersum, in caput, thoracē, ventrem & artus dirimi distrahíve potest, ex quibus coagmentatū apparet, hæc ipsa rursum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frōtem, nasum, auriculas, aliáq; plura: thorax in pectus, latera & pulmones: vēter in abdomē, subditáque viscera: artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rursum verò hæc singula minutiùs conciduntur, vt manus in digitos & palmam, digiti in alia, vt in cutem, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas & ossa. Similiter cætera membra qui penitus introspiciet, sentiet vnumquodque in hæc omnia vel certè plurima dissolui, vltrà quę iam nihil vel diligentissima sensuum obseruatio possit cognoscere. Sui enim hęc vndique similia sunt, vnam parilémque omnino substantiam adepta: vnde primùm Aristoteli ὁμοιομερῆ, id est eiusdem naturæ partes nuncupantur, quæ simplices quoque dici possunt, in quibus nimirum tanquam sensu minimis corporis dissolutio consistit. Sic quidem vltimæ sunt & extremæ, quæ tamen si compositio spectabitur, primæ fient omnium. Ex harū enim compactione aliæ partes constant, quas ἀνομοιομερῆς, id est naturæ dissimilis appellant, vt plerique simplici nomine illas similares, has verò dissimilares. Illas præterea primas & simplices, has cōpositas, quòd illæ istarum gratia habētur, & tanquam materia quædam in dissimilarium cōmpage & coagmentatione substernuntur. In compositis modus statuitur, vt hę minus hæ verò magis compositæ iudicentur. Est autem & cùm discernēdo partium gestiones & munera spectantur, atque tum quoniam officiorum actionúmque gratia, corporis partes conditæ sunt, omnem eam partem cuius opera communem toti corpori actionem edere possumus, instrumentum licet appellare, & quasi subsidium ad aliquid agendum. Deinde ex actionum gestionúmque differentia & ordine, instrumentorum differentiæ ponuntur. Sic vniuersum corpus animæ instrumentum statuimus, & visionis oculum, concoctionis ventrem, comprehensionis manum, progressus pedes. In his verò & digitus minus est instrumētum quàm manus, & hæc minus quàm brachiū, hoc denique minus quàm corpus vniuersum. Quoniam verò organum non sui ipsius, sed obeundi muneris gratia est constitutum, vt opus efficiat debet apparationem quandam & instructionem in id obtinere, vnde & nomen inuenit. Est autem ea figu-

Totius humani corporis dissolutio vsque ad simplicia.

Partes similares & dissimilares.

Simplices & compositæ.

Totius cōpositio ex simplicibus.

Pars organica siue officialis.

Instrumēti ratio.

ræ concinnitas, quæ ſua eſt cuiuſque, & qua adempta inſtrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, inſtrumenti nomine dignũ eſt, ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus, id idoneum illius eſt inſtrumentum. Quocircà ſi exquiſita petetur nominũ ratio, inſtrumentariæ id eſt formatæ parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενεῖ, atque hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere, illa verò per figuram. Vnde perſpicuum eſt eos rerum genera permiſcere omniáque turbare, qui parti (vt ita dicam) ſimilari inſtrumẽtariam opponunt, perinde atque ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum ſunt generum, ſi enuntiantur de eiſdem, palàm eſt contraria non eſſe. Atqui venas & arterias oſſáque plurima ſimili natura cùm ſint, inſtrumẽta tamen omnes appellant ob figuræ ſpeciem. Ea nequaquam inſtrumẽti ratio eſt, vt ex partium varietate concretum ſit, cùm ferream ſecurim opifices plerúmque totam exhibeant, ſed vt idonea figura ſit inſtructum. Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis fragmentum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, venæ & arteriæ tenue fragmentum, cùm viderent neque arteriam, neque venam appellari, diſſimilium partium eſſe cenſuerunt, ignorantes illa non ſubſtantiæ, ſed figuratæ ſubſtantiæ nomina accommodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fragmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non ilicò eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur, quæcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit, eadem mox & inſtrumentaria iudicetur: hoc enim natura proſpexit, vt particularum diſſimilium compoſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare, vt quæ pars inſtrumentaria ſit, eadem ſtatim ex varia natura conſtet, ſitque diſſimilaris.

Parti ſimilari inſtrumẽtariam non opponi.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares propriè dinumerentur. Cap. II.

PLurima habet humanum corpus continétque ſimplicia, ſine quibus neque diu, neque conuenienter cõſeruari poteſt: vt ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, vtiles humores, & quæ ab his defluũt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, vincula, tendones, membranas, neruos, venas, arterias, cutem, carnem, itémque adipem, medullam, pilos & vngues: hæc omnia quidem ſimplicia, ſed quibus non ex æquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim, eſt corpus toti cohærens communíque vita cõiunctum, & ad illius functionẽ vſumve comparatum. Itaque ſanguinem in venis vel humores toto corpore fuſos partes non dicimus, vti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in præſentia non dicimus, illi quãquam ſunt corpora vti & oculorum humores, nuſquam tamen hærent cõiuncti, ſed fluxi decrrãt quaſi vaſe concluſi. Siquis humor intus fortè concreuit, hæſitque

Pars corporis quid Definitionis explicatio.

que ventriculo aut lieni, quia tamen illi verè coniunctus non est, neque communem vitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, vt neque calli, neque verrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumorem vndelibet erumpentem, licet alatur & viuat, partem verè dixeris: quia præter naturam & prodigiosè cùm sit, nullam functionem nullúmque vsum toti, 5 sed potiùs incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars est corporis simpliciter & absolutè vocanda, quòd nullam functionem nullúmque sola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum est, quòd neque organon neque ὁμοιομερὲς rectè appelletur. In horum quoque numero habendum est tenue ossis aut nerui fragmentum. Iam verò omnibus hac ceu 10 lege quadam comprehensis, scrutemur num pili & vngues corporis partes & esse & dici possint. Illi quidem è corporis materia cósistunt, hæréntque toti firmissimè, propria quadam circumscriptione definiti, neq; profectò præter vsum condonati mortalibus: attamen quòd non ita coniuncti sunt, vt communi totius vita fruantur, in partibus corporis non habẽ- 15 tur. Non enim illi ossium aut stirpium more viuunt, nec alimento intrò adacto tractóve nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum vt in longum suscipiunt, sed materia quadam vice alimenti (propriè siquidẽ alimentum non est) illis ad radicem posita iunctáque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud secus atque lapides qui in ter 20 ræ sunt visceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palàm fiet, quæ de nutritione posthac dicentur à nobis. Non pauca tamen his obiici possunt. Nam pueris vnà cum digitis vngues quoque in lógum atque latum increscunt, paritérque in profundum, & ætate crassiores durioresque euadunt. Eadem est & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longio- 25 res ita crassiores sunt & rigidiores. Deinde verò quòd vngues & pili non crescunt in immensum, sed definitam incrementi legem & metam habẽt quemadmodum & stirpes, fidem facit eos vera nutritione increscere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque subiecta adaugescunt, quoniam continenter suggeritur & accedit (hoc testimonio quòd derasi 30 vel præcisi semper subnascuntur) continua adiunctione deberent tandem in immensum luxuriare atque grandescere. Atqui contrà fieri cernimus, his vt plantis constituos incrementi limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt stirpibus videtur alimentum omnem substantiam intrò subire, quod prima ætate alit & auget: & tandem cessante incremento tã- 35 tum alit. Hæc quidem non mediocriter vrgent, sed illa magis, quòd pili vel vngues præcisi omni ætate vel decrepita & præcipitata recrescũt: deinde quòd hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modò, sed etiam planè exhauritur & liquescit, ij soli diffunduntur & grandescũt: neque his modò, sed etiam vita destitutis corporibus. Quibus apertè con- 40 uincitur non naturæ attrahentis beneficio, sed excrementi redundantis vi & egressu ab radice duntaxat illos increscere. Emergit autem id præparatũ pulsúmque vi caloris, indicio quòd defunctis nó semper augescunt. Quòd pueris

Pilos corporis partes nõ esse vt neque vngues.

Aduersæ rationes.

Aduersorum refutatio.

pueris ætate procedente in latum ſpargũtur, efficit partium à quibus prodierunt amplitudo: quòd verò fiant craſſiores, excremẽto tandem ſicciori aduſtioríque facto acceptum refertur. Quòd autem cùm ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non vltrà promitti trahíque poſſunt, tametſi
5 materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus non aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quæ in ſpinę fiſtula tenetur, nõ aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non vſu modò ſed proprio quoque perfungitur munere, & vitam habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimẽ-
10 tum. Cæterùm quæ in exilibus oſſium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſſis alimẽtum, quod à ſanguine primùm deductum ab illius natura mox deficit, ſenſímque mutatũ in oſſis naturam tandem faceſſit. Similiter quæ maiores implet oſſium laxitates vt crurum vt humerorum, quanquam firmior ſolidiorque ſubſi-
15 ſtit, alimentum tamen eſt oſſis tanquam commeatus aliquis congenitus datúſque ab ortu, propterea quòd oſſis ſoliditas non facilè aliud ſinit extrinſecus intrò commeare. Medulla quidem vi oſſis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptáque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id
20 medulla eſt, quam Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic vocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti videntur qui vt aduerſas ſententias in cõcordiam adducerent, medullæ partem alteram vtilem, inutilem alteram, totã verò partim alimentum partim excremẽtum eſſe prodiderunt. Ea ne præ-
25 properè deſit, illapſi extrinſecus alimenti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuentute rubro colore perfuſa erat & ſanguineo, ætatis progreſſu alba fit, & vt reliquum corpus adipata. Cæterùm illius nulla eſt vera nutritio, neque ſanguinem prolectat ſibíque iũgit, quòd vita nulla cõſtet, vt neque ſanguis neque quiſquam alius humor. Similis eſt ac for-
30 taſſe maior in adipe ratio, quem palàm eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autem ex alimenti cõcoctioníſque probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam nõ abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è venis iam delapſa in adipem concreſcit à frigido. Quòd ſi illius efficiens eſt frigidũ, quomodo corporis pars eſſe poſſit? Quem cõfirmamus humo-
35 rem in venis nondum partem eſſe, quî putemus extra venas frigoris vi cõcretum partem fieri? Si quis eſt huic argumento locus, videbitur ſimiliter gelati in vẽtriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modò illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quòd hæc vt cæteræ partes omneis non ex cõcreſcente, ſed ex cõuerſo mutatóque ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod
40 adipem vt medullam à communi partium notione ſecludit: nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit vertitúrque in vtile partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia alij fit nutrimentum. Deinde omnes tum ſimplices tum cõpoſitæ, propria qua-

Spinæ medullã corporis partẽ eſſe.

Oſſiũ medullã partẽ nõ eſſe.

Adipẽ corporis partẽ nõ eſſe.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

dam circumſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilem ſeruant, niſi præter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed vicinarum duntaxat partium ora & extremitas circũiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos non vngues, ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: inter illas autem ſanguinem, adipem, medullã, genitale ſemen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos verò accuratiùs ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quæ verè exiſtimari debent partes ſimplices, hæ reſtant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, vena, caro, cutis. Satis multa de partium differentijs: vnde huc digreſſa eſt, eódem redeat oratio.

Decẽ partes corporis ſimplices.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

CORPORIS vniuerſa moles tametſi varia compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahitúrq; partes, quæ ſimilares cùm ſint, iam non vltrà in alias diſtribui poſſunt: ſunt illæ quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratióque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quídque primùm conſtituitur. Simplex quod diſtrahendo vltimum offenditur, quódq; diuiſione minimum eſt, aut ſi magnitudine & mole prę̨ditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elemẽti appellatione deſignamus, quæ omnium primę fuerant, & ex quibus cõpoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudámque intelligimus: verùm quia corpora non ſunt, illas ab elementi notione abducimus. Principia quidẽ ſunt, quæ ſingula ſeparatim minimè ſubſiſtunt, concurſione implexúque ſuo corpus efficiunt. Compoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principijs condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autẽ ſimpliciſſima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minimè ſubſiſtunt, implexúque mutuo corpus inſtruunt. Itaque quas eiuſdem naturæ diximus corporis partes, ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elemẽta ſunt corporis, quæ prima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, nõ quæ componunt, ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud vt cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hæc eſſe corporis elemẽta falſò quis affirmet, cùm id minimè cõſtituant, nec in eo

Elementũ quid.

Principia.

Elemẽtorũ & principiorũ diſcrimen.

Quæ elemẽta, quæ principia corporis ſunt.

Semen & maternum ſanguinẽ noſtri corporis elementa nõ eſſe.

præterea ſeruentur:eius verò cauſæ ſunt & principia. Ad hunc modum ſtirpis principia æſtimanda ſunt,ſemen & ſuccus è terra libatus ac hauſtus: elemẽta,radix,lignum,medulla,cortex. Sed enim de rebus omnibus cùm duxerimus non eſſe ſenſuum ope,ſed mentis acie æſtimandum, non alienum ſit inquirere ordinem ſimilium partium: quæ cùm ſint elementa ante oculos poſita, num alia quædam ſint illis priora, quæ ad ſenſus permanare non poſſint:an item illis inſerantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ,terra,aqua,aër,& ignis.

Quibus rationibus terra,aqua,aër & ignis rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

SI quæ in natura ſunt rerum omnium communia elementa,quæ rebus omnibus promiſcuè gignendis ſeſe accommodent,illa ſanè & plura eſſe neceſſe eſt, & quodammodo contraria & affectioni ſubiecta. Nam quod vnicum & ſimplex eſt,nõ habet à quo afficiatur,cùm à ſe ipſo pati non poſſit. Neque plura vnius ſimiliſque rationis ſi fuerint,inuicem agent,ſed mutuò ſe fouebunt tanquam vnum ſint. Quinimò ſi fortè illis contrariæ qualitates deferantur, niſi his pariter ſubſtantiæ inſint mutationi affectioníque ſubiectæ, ſuo illa congreſſu ne minimùm quidem mutabuntur, ſed illæſis ſubſtantijs nihil diſſimile ſibi compoſitũ reddent. His argumentis tanquam fuſtibus vis illa & turbulenta concurſio atomorum immutabilium,per inane volitantium in exilium relegata, & de natura mundóque depulſa videri poſſit. Itaque vt ligna, lapides, & animantia,mutationem patiuntur, ſic & ea facilè mutantur, ex quorum concretione hæc communi ortu prodierunt. Si facilè mutabilia ſunt, neceſſe eſt omnino prædita eſſe qualitatibus valentiſſimis, quarum diſſidio & repugnantia non ipſæ modò qualitates ſeſe obtundant, ſed & adiectorum vicinorúmque corporum ſubſtantiæ totæ immutẽtur atque conuertantur. At quænam hæ ſunt validiſſimæ? Quæcunque corpori infunditur qualitas in vnum aliquem quinque ſenſuum cadit:atque vt ſuum quæque ſenſum mouet,ſic illi quadam proportione reſpondet. Vnde cùm ſit tactus ſenſuum primus,íſque plurimùm corporeus,quę hunc feriunt qualitates omnium primæ ſunt & maximè corporis participes: quod certè efficit vt ab his ſummis doloribus afficiamur aut voluptatibus. Quocirca non candor aut nigror,non dulcedo aut amaror,non quæ cæteros ſenſus, ſed quæ ſolum tactum concitant qualitates omnium ſunt potentiſſimæ. Ex harum autem genere aliæ ſunt principes,aliæ ex his ortæ:principes,calor,frigus,humor,ſiccitas:ex his ortæ,quæ in molli,duro,craſſo, tenui,leui,aſpero ſunt corpore,quæ variæ dicuntur & quaſi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primæ ſunt & potentiſſimæ. Elementa igitur ex quorum concurſione omnia gignuntur atque concreſcunt, ſi conuerſionibus mutationibúſque ſeſe

Elemẽtorum facultates eſſe cõtrarias.

Elemẽtorum ſubſtãtias mutari.

Tangendi qualitates omniũ primas eſſe & valentiſſimas.

Primas qualitates elementis primũ inſidere.

plurimùm exagitāt, debent his ipsis qualitatibus pollere, & quibuscunque corporibus illę naturaliter summę insunt, hæc ipsa in prima rerũ omnium elementa asseruntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aër & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperãtia caloris. Aër calidus vdúsque ceu halitus, cuius humor dissipabilis quædam est fluxio per cuncta rerum meabilis, leuitate subtili ambientem locum implens celerrimè. Humor aquæ pergelidus quidam liquor est: vt terræ siccitas firma quædam constantia & stabilis grauitas, quibus subsidit & suis clauditur limitibus, cùm cætera elementa non nisi externo contineri possint. Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multò plus madent, quàm quæ aëre respersa sunt, id tamen nõ ob pleniorem aquæ humorem accidere putandum, sed quod is in crassiore fluxáque substantia positus, dum in vias recessúsque corporum inseritur, consistit, retentúsque diutiùs illa afficit, madidioráque reddit, quod aër præ tenuitate efficere nequit. Verùm mador hic quem appello, non humor est is quem disquirimus. Neque præterea ignis inde quòd maximè desiccat, siccior quàm terra iudicandus. Id enim non per se, sed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem suo calore exhaurit ac dissipat: at terra affusum humorem combibens per se sola siccat. Aër perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat, vti & frequentes balneæ, dum vberiorem è corpore sudorẽ exciunt euocántque. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis summæ obtigerunt, vt quemadmodum puro igne nihil calidius nihílque leuius, sic terra nil siccius, nil grauius, ne plumbum quidem vel aurum: aquam synceram nullius medicamẽti vis gelida euincit, vt neque aërem vllius humor. Summæ præterea sic illis insunt, vt ne minimum quidem possint augescere, remitti verò possint: quod argumento est eas qualitates licet summas, infinitas tamen non esse, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Est porrò sua cuique elemẽto retusior altera qualitas, simplex illa quidem, sed quę summũ generis sui gradũ non impleat. Ea in igne siccitas est caloris comes, in aëre calor, in aqua humor, frigus in terra siccitati copulatum. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodem & illæ genere continentur: atque licet eorum quibus insunt corporum ratione distent, affines tamen sunt, tum natura, tum mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo consertæ ea sunt rerũ omnium primordia, quorum nobis proposita fuerat disquisitio.

Elementa quatuor. — *Vt aer sit humidior aqua.* — *Terrã esse sicciorem igne.* — *Sũmæ elemẽtorum qualitates.* — *Remissæ elemẽtorũ qualitates.*

Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri, Cap. V.

SI quatuor ea sunt rerum primordia, ex quibus sursum deorsum vltrò citróque commeãtibus, mundi natura est continuata, necesse est eorum vicissitudine, cùm reliquorũ omnium, tum hominis corpus conflari, ex hísque ceu ex primis rerum initiis constare. Quod tametsi vel simplici argumentatione in medium proposita planum

planum esse debet, inductione tamẽ res quasi ob oculos posita, veritatem pleniùs illustrabit. Vna manet omnium firma consensio, corporis vniuersitatem ex partibus diuersi generis primùm constitui, deinde dissimiles has consimilium strue & cōpositione integrari. Iam verò docendum hasce consimiles ex primorum quatuor elementorum cōcursione nasci. Has quidem olim ex semine ortus sui primordia duxisse, fiet posthac prōptum & obuium demonstratione, simul easdem adoleuisse materni sanguinis beneficio, qui alimenti vice suffectus est. Parentum semen ex parato sanguine factum esse extra omnem controuersiam est, adeò vt nemo qui rem perspexit, ambigat omnem partium substantiam à sanguine aut proximè aut tandem processisse. Nomine sanguinis quatuor humorũ mixtam congeriem appellamus: hanc verò esculenta potulentáque ingesta nobis innouarunt. Hæc porrò siue animantium carnes erant, siue pisces, siue terræ fruges & stirpium fructus, à promiscua elementorum concursione aliquãdo sunt procreata, eo sanè ordine quem pulchrè nobis cecinit Lucretius:

Similares corporis partes ex elementis ortas esse. Libro. 7.

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus
Vertit se primùm in frondes, & pabula læta
In pecudes, vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam, & nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.

Libro. 2.

Nihil enim simplici elemẽto nutriri, vt neque nasci potest. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, sed si ea stirpibus alimentum datura est, necesse est humore perfundantur: vnde agricultura deductiones riuorum, agrorum irrigationes adacta necessitate excogitauit. Atqui si puram aquam terræ cōsperges, nihil aliud quàm lutum reddes, alẽdis stirpibus ineptum atque minus accomodatum. Oportet igitur si quod apparabitur congruens illis nutrimentum, crassioribus naturis duas reliquas contrarias inseri & temperari. Sic neque pisces alit aqua syncera, sed quæ terræ, aëris, & ignis simul est particeps. Proinde ita rerum natura comparatum videmus, vt reliquorum vis & substantia in terram & aquam penetret, vtque aër & ignis inferiora perfundant, vnde rerum plurimarum exortus fieri cōueniret. Itaque rerum omnium corpora à primis illis naturis & rerum seminibus deriuãtur, alia quidem statim & proximè, alia longa adeò rerũ serie, vt cùm multorum corporum ortus intercesserint, incredibile videatur à simplicibus illa naturis defluxisse. Quinetiã eodem omniũ spectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eò singula refert, vnde fuerunt accepta. Homines cùm solutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris dissipatur, id omne in vniuersam ignis naturam reuolat: spiritus substãtia partim in ignem, partim in aëris regionem offusam nobis refunditur: profluens humor aqua rursum fit aut halitus, qui tum aquę, tum aëri confinis est: solidiores partes quibus crassior inest firmitudo, vbi sensim fuerit aqueus humor exhaustus, tãdem dissolutæ in cinerem & terram abeũt: neque admodum dissimilis est reliquorum in occasu comparatio.

Simplici elemẽto nihil posse nutriri.

Corpora nostra interitu dissolui in elementa.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes procudunt, ætheráque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philoſophiam diuino afflatus elogio omnium primus attigit, promulgans nimirum homine animam agente ſingula in propriam naturam diſcedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnũquodque cõſiſteret. Nã paulò antè apertè cõfecerat hominem non poſſe ex vnica re cõſtare, cùm dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura: quibus vtique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum ſolas vires, non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe. Cap. VI.

Aduerſariorum rationes.

VIDEMVS apud multos iuniores puerilem veréque inanem percrebuiſſe ſententiam, qua ij vetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates dũtaxat in nobis aſſeruari. *Prima.* Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum, ſed qualitatum nomina. *Secunda.* Nuſquam ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: ſed neque eas quæ nos circunfundunt ſi rei gignendæ adhibeãtur, *Tertia.* ſpecies ſuas præterea retinere, verùm protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permixtione ſuccedit. Quæ tanquam abſurda vt funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatímque excutere. *Primæ cõfuatio.* Ergo calidi, frigidi, humidi, ſiccíque appellatione, aliàs qualitates, aliàs verò corpora quibus inhæreſcunt, intelliguntur. Corpora verò aut ſummis hiſce qualitatibus excellũt, aut depreſſis prędita ſunt. Quæ ex depreſſis conſtant vario ſunt ordine, quandoquidem & panem, & carnẽ, & vinũ, & piper, aliáque innumerabilia dicimus eſſe calida: vti cartilaginem, membranam, neruum & os ſicca. At quæ qualitatibus excellunt, non ita ſunt multa, ſed quatuor omnino, terra, aqua, aër & ignis, quibus qualitatum exuperantiam ineſſe diximus. Siquis igitur hiſce nominibus aliud quàm elementa ſignificet, in tam multiplici rerum varietate perturbatus omnino & confuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronũtiatis ea corpora ſolùm deſignaſſe, quæ in ſuo genere excellerent. Cùm ex calidi, frigidi, humidi, ſiccíque temperatura omnium corpora conſtare proditum ſit, quis tam cæcus in cõtemplandis rebus eſt, vt qualitates puras animo concipiat? vt ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret? *Secundæ confu.* Quod afferunt illi ſynceras nuſquam haberi elementorum naturas, ridiculum ſanè eſt & demẽtiæ proximum. Nam quę apud nos extant, impura tametſi fortè ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiã eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & veluti fontes à quibus iſta fluxerũt. Hęc enim norma, hæc regula, hæc pręſcriptio naturæ, vt omnia

nia ordine quàm optimo ducat: atqui optimũ erat & ornatissimũ impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibusdã manare. Potuit autẽ natura omnia sic efficere quàm optima, & mũdi elemẽta seorsum pura vti & cœlum collocare. Quid igitur illa esse prohibet, si esse possunt? Ad vniuersi mediũ 5 terra simplex est, grauissima, siccissima, omnis expers humoris: ad cœli cõcaua interiorémq; faciẽ ignis est leuissimus & ardentissimus, neque tamẽ pellucidus, neque perspicuus & illustris vt noster, qui fumus quidam est accensus. Etenim tenuissimus ille cùm sit, nihil solidum admixtum habet, non igitur lucere potest, lux quippe non tenuissimo, sed denso flagrante 10 corpore effulget. Hac ratione, & quod præterea effectio omnis ab efficiente quodam sit corporeo, à quibusdam eũ neque vrere neque luculenter calefacere proditum est. Mediis autem spaciis interiecta quæ sunt, extremorum mutationes turbulentas sustinent, quorum communione impuriora fiunt. Quòd si extremorũ confusione suam substantiã non exuerũt, palàm 15 est iisdem exemptis puram simplicémque substantiam restitui. In summa verò etsi quæ apud nos extant, vera non sunt elementa: quia tamen iis proximè accedunt à quibus olim manarunt, par vtrorumque ratio censetur.

Vbi pura sint elemẽta.

Illud autem quod aiunt elementorum formas euanescere, cùm in compositionem ea concreuerint, quãtum obscurat & inquinat omnem philoso- 20 phiæ splendorem? Idem enim fieri putant in elementorum permistione, quod in simplici rerum transmutatione: vbi recens aliqua forma in subiectam materiam commigrat, pellitur vetus atque decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent. Adeo vt si illis congredientibus herba nascatur, in ea 25 seruentur illorum substantiæ: dúmque rursum herba concoctione in sanguinem, tandem verò & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua nascente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, sed stabiles permanebũt quoad vlla compositi ratio constabit, quanuis nõ vna & perpetua permistionis proportione. Sic enim de his statuerunt viri 30 præclarissimi, primus Hippocrates, qui singula quæ ad gignendum confluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem cõtulerunt: & omnia per interitum eò recedere vnde sunt accepta: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. Huic accedit Aristoteles, qui locis compluribus elementũ definiens id maximè vbique solet inculcare, quod 35 cuique composito primum inest, & in quod vltimum corpora diuidũtur: imò & alio loco palàm affirmat in carne atque ligno aliisq; similibus ignẽ atque terram facultate, & (vt dicere solent) potentia inesse, hæcque ex illis manifestè segregari. Quòd si illorum substantiæ occidissent, qui fieri posset vt demum seiungerentur? Hæc sanè portentosa fuerat opinio, qua dum 40 iuniores veterem philosophorum disciplinam permistionísque rationem assequi minimè valuerunt, ab illorum sententiis temerè defecerunt. Ne quis igitur vnquam huiusmodi captiosa probabilitate fallatur, latiùs exponenda videtur tota permistionis vis atque ratio.

Tertiæ cõ.

Quo distet generatio à permistione.

Elemẽtorũ substantias atque formas in mistione seruari.

Lib. de natura hum.

5. Metaph.

3. de Cœlo cap. 3.

De elementorum permiſtione diligentior inquiſitio. Cap. VII.

Quæ corpora permiſceri poſſunt.

PERMISTIONI aptiſſima ſunt ea corpora quæcunque in exiguas tenuéſque portiones facilè dirimũtur, qualia ſunt mollia, tenera, fragilia, liquida, ſubtilia: è diuerſo autem dura, firma, ſolida, arida, craſſa, omnium minimè permiſtioni cedũt. Neque verò fieri poteſt vt illa verè miſceantur, niſi contrariis inter ſe pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes cõuerſionéſque ſubeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi ſcientiam corpori permiſceri putamus. Quæ igitur contraria ſunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, ſi dirimi facilè ſecaríque poſſunt, ea tum ſubſtantia tum qualitatibus ad permiſtionem ſunt accõmodata. Miſtionem efficiẽt, dum paribus quodammodo portionibus infuſa temperatáque coibunt.

Paria quodámodo eſſe debent.

Tum enim mutua vi & effectione pugnantium qualitatum, ſic illorũ ſubſtantiæ totæ frangẽtur comminuentúrque, ſic & qualitates omnino temperatione confuſæ ſe retundent, vt illa demum neque ſubſtantias, neque qualitates puras ſeruent & integras. Hæ quidem nequaquam diſſipatę aut extinctæ obliteſcunt, ſed repreſſa duntaxat exuperãtia ad moderationem mediocritatémque referuntur. Hinc corpus vnum prodit cõſimile, quod re ipſa ſimpliciter vnicum iam eſt: nam cõtraria quæ in permiſtionem venerant non energia, id eſt efficacia vel actu, ſed potentia duntaxat ſuperſunt & manent.

Miſtio quid. Definitionis explicatio.

Ad hunc igitur modum perfectè fit miſtio, quæ eſt diuerſorum in vnum atque idem concretio. Aqua aquæ, aut vinum vino ſimili infuſum non permiſcetur. Nam licet ſubſtantiarum quædam fit in totum perfuſio, hæc tamen integra manent non hebetata, quòd enim contraria non eſſent nequaquam ſeipſa mutauerũt. Neque ſi milij & ſinapis grana: aut etiam adamantem, ſapphirum, & margaritam planè leuia facta cõtritáque confuderis, aliam permiſtionem induxeris, quàm quæ deprehenditur à ſenſu, quæ potiùs collocatio quædam eſt & quædam exiguarum partium compoſitio. Rurſum ſi lana aut ſpongia oleo humoréve quopiã perfunditur, tametſi non ſenſu modò, ſed reapſe confuſa ſunt illa, nihílque re vera ſit vel minimum ſpongiæ quod humorem conſperſum non madeat, quia tamen in vnum atque idem illa non concurrunt, ſed ſuas ipſa naturas ſeorſum retinent illæſas, naturali permiſtione vacant. Imò ſi quatuor elementorum ſubſtantiæ optimè confuſæ cohæreſcant, niſi pugnandi vi & poteſtate retundantur temperẽtúrque, in vnum minimè coaleſcẽt. Quod cùm Empedocles affirmaſſet elementa exiguarum partium appoſitu ſolo permiſceri, id iuſtè Ariſtoteles argumentis inceſſiuit. Ergo iis legibus quas antè dixi obſeruatis, diuerſorum fiet in vnum concretio, & præterea ſi viribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametſi reliqua conſentiunt, ſi deſit hoc poſtremum, miſtio vtique non erit, ſed procreatio. Cùm enim contrariorum vires præter modum impares ſunt, quod minus eſt & imbecillius, ab ampliore & potẽtiore victũ perimitur, in illiúſque naturã faceſſit.

facessit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignũ igni, neque alimẽtum corpori permisceri dicimus, sed illa occumbere, noua autem oriri. Nisi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & consistant, non erit vlla connexio, sed aliquo pereunte gignetur aliud.
5 Vnde planum fit, aliud esse miscere aliud gignere, aliud permistionem aliud ortum, & eam opinionem non posse defendi, quę elementorum substantias perire, solásque qualitates in mistione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum substantiæ, an qualitates solæ totis totæ perfundantur. Cap. VIII.

10 QVANDO igitur mistorum elementorum substantias in concretione haberi perspicuum iam est, inuestigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæsio mutuáque cõplexio. Corporum substantias totas totis commisceri ac
15 penitus in sese penetrare, multi ex Plotino opinati sunt. Qui cùm viderent sudores è cute nostra emanare, neque illam perfodi vel secari: rursùm lanam aqua perfusam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in mistione per aliud totum penitus induci, ipsúmque quoquouersùm subire, materiam materiæ iniici,
20 molémque moli. Etenim aquæ materiam in lana esse dixerunt, non quibusdam modò inanibus spaciis conclusam, sed per totam illius substantiã fusam: tota enim madet, nec vlla pars eius expers est humoris. Ad hũc modum non solum quatuor elemẽtorum qualitates, sed eorum quoque substantias permisceri in compositione partium similarium prodiderunt. At
25 verò ista quì possint sibi constare, concipere arduum est, & supra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor solidioris substantiam peruadit, manifestum est & apud omnes in confesso, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locũ ampliorẽ. Quod si est, necessarium consequitur, aliam alio situ collocari materiam. In qui-
30 bus verò non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfusis cineribus, aut cuticula sudante, necesse est quos vocant poros & angustas vias latere, in quibus aër, aut spiritus tenuior, aut aliqua materia cum esset, exhalat, cedénsque liquori ingressum præbet. Si enim nullum interuallum medium intercipitur, quomodo fieri posse credemus, vt in solidum & vndi-
35 que inaccessum aliud corpus penetret, nisi confectiones vtrinque fiant, quà demum transitus sit? Atqui si hoc modo corporũ substantiæ totis immiscentur, fit saltem illorum ad vsque minima diuisio, sic vt huius minimum corpusculum, illius minimam particulam contingat: id certè indignum philosophia videri solet, credere aliquid esse in rerum natura mi-
40 nimum, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus sectione infinitum est, neque ad extremum & indiuiduum perduci potest diuidendo. Quinetiam si illuc veniri potest, continua fractione comminutionéque facta, corporum substantiæ in sectiones absumentur, & tanquam in nihilum redactæ

Rationes eorum qui putant corporis substantias totis totas permisceri

Cõfutatio Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

redactæ se mutuò destruent. Ad postremum verò quum exiguum quidem permiscetur maiori corpori, quomodo vsqueadeo distendi aut secari poterit, vt per vniuersum maius se diffundat, & cuique indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur non potest, sed ne intelligi quidem, vt corporum sustantiæ mutuò se penetrent, & eodem prorsum situ constitutæ sint & collocatæ: nec fieri potest vt in ampliorem molem diffusæ per minimas sectiones consertę colligentur. Rationes istæ fortasse Auerrhoidem eò necessitatis adegerunt, vt non commentitium quiddam modò, sed somnio quoque simillimum adferret: qui vt hanc substantiarũ permistionem tueretur, elementorum formas à perfectarum substantiarũ dignitate & vniuerso genere detorsit, vt non in qualitates, sed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intẽdi posse & remitti per eandem materiam æquabiliter fusas, qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fusiorem hîc disputationem non desiderat. Quocirca missis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & trãquillum portum nos recipiamus. Elementorum substantias mistio totis totas non inserit, sed qualitates duntaxat miscet atque confundit, vt per totius compositi molem æquabiliter sint fusæ. Primùm enim quatuor illæ mũdi simplices naturæ dum paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas non autem quamminimas portiones se distrahunt, eóque se ordine componunt, vt quæque tandem alterius diuersique generis cuipiã cohærescat, nihílque sensu notari possit quod nõ ex quatuor earũ portionibus cõstet. Hoc positu exiguę portiones, suã formã, qualem ante permistionẽ, integram quæque retinẽt: neque enim intensionẽ neque remissionẽ substãtiæ ferunt. At verò elementorum qualitates contrariæ totis totæ se permiscẽt, & mutua quadam pugnantia sese vicissim ad moderationem quãdam redigunt, fitq; illarum confusione temperamenti quoddam similare genus per vniuersam compositi molem diffusum. Quanquam igitur substantiæ καθ' ὅλου temperari nequeunt, sed duntaxat continua appositione cõnecti: qualitatũ tamen consummata est permistio. Quúmque hæc absoluta fuerit, temperamẽtum accedit æquabiliter toti cõspersum, & noua protinus forma inducitur: ac tum verè efficitur diuersorũ in vnum atque idem concretio. Quoniam enim à forma & eius vi totum subsistit, consentaneum est id ipsum ab vnica & consimili, vnum simpléxque fieri. Quæ porrò in hoc genito simplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, suis quidem formis integræ subsistunt, non tamen liberæ aut sui iuris, sed implicitæ, vinctæ, & quasi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formæ præsentia. Vnde pristinas sibíque inditas vires expromere non valent, neque ignis vrere, neque aqua impendiò refrigerare. Solùm igitur potestate insunt: atque sic vt cùm temperamẽto per obitum dissoluto ad se redibunt, partésque propriis elemẽtis reddentur atque restituentur vniuersitati, nullius imperio obstrictæ in libertatem vindicentur

Auerrhoidis figmẽtum.

Elemẽtorũ solas qualitates per totas misceri.

Mistionis ratio.

Quod mistũ est, simplex id esse

Elemẽtorum substãtiæ quãuis in mistione seruẽtur, potestate tamen duntaxat insunt.

tur

tur resumántque pristinas vires. In hunc modum mistæ tẽperatæque elementorum portiones, materia fit totius simplici formæ substrata. Hęc autem forma seu perfectio sui vbique persimilis est adeò, vt non modo particulæ quæ sub aspectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus constant, sed & ipsa elementorum fragmenta, quæ seorsum non aliis permista substãtiis intelligimus, totius speciem gerant. Mistum enim iam est horum vnumquodque, totiusque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quò minus compositi totius species immigret in omnia. Neque verò flagitium est fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præsentíque imperio, altera ad tempus abrogata & antiquata, potestate duntaxat insideat. Ergo quæ fuerant olim diuersa, ignis, aër, aqua, & terra, nunc in similaris corporis compositionem dum cõfluunt, eandem similitudinem speciémque gerunt, omniúmque fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima disputationis excursio, quæ simplices rerũ naturas persequuta sic coëgit, vt in ὁμοιομερῶν compositionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Toti⁹ species vnicuique vel minimæ particulæ cõmunis est.

Duæ formæ eidem insũt parti, vna vt præparatio, altera vt perfectio.

LIBRI SECVNDI DE ELEmentis Finis.

Quid temperamentum, vtque id perperam definierit Auicennas. Cap. I.

ELEMENTORVM confinio proximè iuncta est atque connexa temperamenti proprietas, quæ quodãmodo propago & soboles permistionis est. In hac cognoscẽda atque tractãda rerũ cõtinuata series expostulat, vt ab elemẽtorũ vi & natura rursum exordiamur, & ab ea maximè qua modò ac planè paulò antè destitimus. Simplices mundi naturę quò in permistione integrę & incolumes seruarentur, & ne si pauca multis, aut parua magnis componerẽtur, debiliorum occasu ea quibus multum esset roboris ac virtutis potiùs accrescerent quàm perfunderẽtur, æquales quodammodo esse debuerunt. Hanc æquabilitatem non magnitudine molis, non põdere metiri licet, quòd terræ quàm cæterorum elementorum vberior est in nobis copia: sed potestatis vi & efficiẽtia, cui omnia planè accepta referũtur. Vis autem ea atque facultas non nisi efficientium & principum qualitatum quæ in mistis elementis sunt, obseruatione æstimatur. Hæ perrarò vsquequaque, sæpius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quæ non vtique indiuidua, verùm latitudine definita limitibus coërcetur, in quorum ambitu mistio contineatur: hos autem vltra citráque interitus est atque dissipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concursio, vt mistionẽ sic & continuò temperamentum progignit. Est autem temperamentum, non ipsa mistio, sed mistionis ratio. Poterit & id earum quæ in mistis elemẽtis sunt principum qualitatum harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus soni longis locorum interuallis distracti, aut coniuncti quidem, sed dispares & non pro rata portione distincti, concentum haudquaquam efficiunt, nisi primi cum vltimis temperati, & medij vtrisque respondentes æquabiliter dulci sono aures compleant: ita neque diuulsorum elementorum qualitates, neque coëuntes illæ quidem temperamentum efficient, nisi moderata & concordi quadam mediocritate sese mutuò complectantur. Non igitur ipsa rerum primordia per se & absolutè perpensa temperamentum sunt: neque illorum mistio, sed mistorum comparatio. Tametsi reipsa & subiecto finitima sunt & plurimùm consentiunt elementorũ mistio & eorum proportio, rationibus tamen illa disiuncta sunt. Non desunt qui temperamẽtum à mistione hoc discrimine seiungũt, quòd hæc maximè elementorum propria sit, illud verò qualitatum. Nos autem illa tametsi

Prĩcipum qualitatũ in mistiõe cõparatio.

Tẽperamẽtum quid.

Quo distet tẽperamentum à mistione.

metſi quodam ordine ſe cōſequi videmus, ſic tamen iuncta ſunt, vt neque miſtio citra efficientium qualitatum opem, neque ſine elemētorum omnium ſubſtantia temperamentum induci poſſit. Non enim ſi quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire ſtatuat & coaleſcere, mutuáque repugnantium qualitatum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem ſubeat, vt neque ex duobus illis facta perfuſio, exacta miſtio cenſetur. Perfectum enim non eſt, ſed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triúmve duntaxat elementorū cōnexione fit: cuiuſmodi eſt plurimum genus eorum, quæ ex ſublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamentum concentus quidam eſt quatuor principum qualitatum, ex omnium elemētorum permiſtione. Hanc temperamenti rationem cùm minimè perſpiceret, nec ſatis animo complecteretur Auicennas, ſubabſurdam commentus eſt definitionem: qua primarum qualitatum effectione mutua, quintam qualitatē eámque ſimplicem emergere confirmat, quæ vna ſuperſtes reliquis in congreſſu pereūtibus, omnium vires poteſtate complet, eáſque quaſi ſuo ſinu complexúque recipit. Id autem quàm abſonum ſit quámque ſecum pugnet hoc imprimis patefacit, quòd fieri nequit vt omnes per actionē qualitates diſſolutæ euaneſcant, neque non ea tandem ſuperet, quæ validior cùm eſſet conflictus principia dedit. Sed eſto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periiſſe: quænam tum reſtabit in genito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non inſident atque ea contraria, quî fiet tēperamenti per ſingulas ætates conuerſio? Quæ inſita erit illi cauſa morbi, ſenij, vel interitus? Adde quòd neque dum corpus diſſolutione occidet, poterunt ſimplices naturæ in vniuerſitatem recurrere ſuis inſtructæ qualitatibus. Illas enim vnde ſibi reſument, quæ iam diſſipatæ in compoſito non manent? Itaque nouā illam qualitatem pro temperamento inuehere, cùm vanitas quædam ſit opinionis, quę multorum animos imbecilles diu multúmque vexauit, nos clariſſimorum philoſophorum imitatione, vt elementorum ſubſtantias, ſic omnino & qualitates in compoſito teneri fatemur, ex harúmque perfuſione & concentu temperamentum conſiſtere.

Tēperamētum nō eſt ex ſolis qualitatibus.

Auicēnam malè definiſſe tēperamētum.

Prima ratio.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Contraria in idem confluere, & vnde ſingulorum vires æſtimentur. Cap. II.

QVAM illæ variè comparari ſoleant: æſtimari certò nō antè poteſt, quàm ſigillatim cuiuſque vires quātæ ſint expenderimus. Auerrhois vt eſt in omnes ferè cōtumelioſus, ſic & Galenum erroris falſò inſimulauit, quòd ſummas elementorum qualitates in temperatione haberi cenſuerit. Hæc dum paucis immutatis corrigere vult, omnia deprauaſſe videri poteſt, qui tum ſpecies, tum qualitates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimíque putat. In illa formarū

Contra Auerrhoidē.

Dialogorum li. I.

Ratio prima.

remiſſione quantum ſit lapſus, perpenſum à nobis alio loco eſt. Nunc verò ſi qualitates ſummas in cõfuſionem quandam adductas, ait ſeſe mutuò poſſe ad mediocritatem deducere, cur nõ ſimiliter ſeſe prorſus interimũt? Sunt ſanè media hæc vti & ſumma inter ſeſe contraria. Scio opinationem quandam apud neotericos peruulgatam eſſe, qua illi inſtant atque vrgent ſummo cum ſtudio, contrarias qualitates remiſſis quidem gradibus conuenienter congruentérque cõcurrere, ſummas verò haudquaquàm poſſe: neque tamen vlla in id probabilitate ſe muniunt.

Secunda.

Si enim repreſſæ qualitates peræquè inter ſe pugnant ac ſummę, neque modò extremis extrema, ſed & media mediis aduerſantur, cur eæ quàm ſummę potiùs in idem coibunt?

Tertia.

Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari receſſu conſtitutum, cùm miſcentur teporem ingenerant, ſic prorſus accidere compertum eſt, ſi extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentiſſima & æquè gelida paribus portionibus permiſcetur, mox tepeſcit, ac ſi ex mediocribus temperaretur. Quis enim eò impudentiæ veniat, vt in eo tepore extrema derepẽte aboleri dicat?

Quarta.

Nónne palàm confirmat Ariſtoteles media extremorum copulatione cõgreſſúque naſci, hócque vno à priuantibus, quæ στερητικὰ dicunt diſſidere? Nihil aliud teporem eſſe iudices, quàm calidi frigidíque pari portione confuſionem. Ergo ſi ſummas elementorũ qualitates in permiſtionem & temperamentum coire Galeni fert opinio, nõ illa iacet ſuis patrociniis deſtituta: ſed præter cõmemoratas hac ſe fulcit ſuſtinétque ratione, quòd æquales quodammodo eſſe cùm debeant, nõ magnopere ſeſe valent commutare atque infringere: quocirca permanent quales fermè puris ſimplicibúſque elementis inſidebant, hoc tantùm diſcrimine, quòd nunc per totas confuſæ eandem communémque materiam obſident.

Elemẽta in miſtione ſummas qualitates retinent.

Quod ab Ariſtotele ſcriptum videmus, ſummas in permiſtione qualitates ſummam vim concurſu adimere, & adúſque moderationem quãdam reprimere, de viribus id omnino accipiendum nobis eſt. Nam qualitates tametſi nullo modo repreſſæ ſunt, contrariarum tamen perfuſione quaſi vinctæ inhibentur, ne ſuas ſummas vires exhibeant: hinc virium acumina exuperantiáſque retudiſſe perhibentur.

Ariſtotelis expoſitio.

Ita contraria eodem ſubiecto contineri inficiamur, idcirco ſanè quòd ſimul illa vna eadémque ſede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam poſſit à contrariorum vtroque nomen obtinere, ſed ab eo duntaxat cuius vis præſtat atque vincit.

Quomodo cõtraria eidẽ nõ inſunt.

Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem ſtatu. Quinetiam quæ in permiſtionem & temperamentũ venerunt, quodammodo pares, etiam ſi per initia non luculenter ſe viciſſim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum numero, diſparili proportione euadunt.

Quæcunque cõcurrunt in miſto qualitates ſeſe tãdẽ atterũt.

Sic per ætates temperamẽtorum incidit cõuerſio, ſic morborum, ſic ſenij & occaſus ingenitam nobis cauſam circumferimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio effecit, vt in hæc ſi non præter rem, longiuſcula tamen oratione diuerterim. Sed quàm commen-

Senii & interit' cauſa.

titia

titia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in permiſtione qualitates, ſiue illarum duntaxat dimidia manere ſtatuamus, eadem vtrobique proportio conſtabit, idémque temperamentum: nam quacunque proportione fuerint integra, eadem erũt & illorum (vt ita di-
5 cam) medietates. Sed labor fortaſſe longiùs, eò reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in miſto corpore nectuntur elementa, neque ſuæ molis pondere, neque qualitatum ordine ſiue gradu, vt qui omnibus ſummus ineſt, ſed virium comparatione tẽperamenti ſpeciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinem eiúſque in ſubſtantia molem, neutrum verò ſeor-
10 ſum cõſequuntur, ſed ex vtriſque ſpectãtur & conſiſtunt. Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodem eſt ordine atque qui in ampliore cõſiſtit: minùs tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contrà autem ignitum candénſque ferrum tametſi depreſſiore quàm flamma eſt calore, vehementiùs tamen & acerbiùs vrit, quoniã denſa multáque ſubſtantia prę-
15 ditũ eſt. Neque igitur cui intẽſus eſt calor, id ſtatim acriùs calefacit, quàm cui depreſſior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorem, id impenſiùs calefacit, quàm cui in anguſtum eſt coërcitus, ſed vtrinque virium vt dixi robur æſtimandum. Id autem cùm animo & cogitatione cõplecti difficilè atque arduum videretur, medici iuxtà ac philo-
20 ſophi ſenſibus tanquã incorruptis & integris iudicibus cõfirmandum duxerunt, omniũ vires ex efficiẽtia & operibus tactu cõuenienter æſtimãtes.

Quinta ratio.

Tẽperamẽtum eſt ex viriũ comparatione.

Vires à duobus æſtimari.

Vires eſſe tactu cognoſci.

Temperamentorum differentiæ quot qualéſque ſint. Cap. III.

HVNC in modum ſeparatim examinatę vires, ſi deinde in
25 communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendent. Quatuor naturarũ cùm æquales vires in vnum coierint, vt calidi, frigidi, humidi, ſiccíque pares ſint portiones, temperies illa conficietur, quam temperatum iuſtúmque temperamentum dixe-
30 re, cæterorum legem & regulam. Quodcunque autem ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum viribus continetur, intemperatum immoderatúmque appelletur & intemperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad ſummum duo, tria nunquam poſſunt. Cùm igitur quatuor ſint ea, ex quibus tempe-
35 ramentum abſolutè conficitur, ſingulorum exuperatione ſimplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris autem & ſiccitatis ęqualitas eſt: frigida in qua frigus vincit atque dominatur: humida cui⁹ humor primas obtinet: ſicca vbi humore ſiccitas potẽtior eſt, paribus iis quæ in altera oppoſitione ſunt cõtrariis. Quatuor
40 ſunt & coniugatæ temperaturæ, quæ duorum ſimpliciũ exuperantia proceſſerunt ſéque extulerunt. Nam duæ cùm ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neque vnius vtraque poſſit extremitas principatum obtinere, fit neceſſariò vt non plures duabus excellant. Eodẽ rationis mo-

Tẽperies.

Intẽperies quid.

Simplicia quatuor tẽperamẽta.

Cõiugata tẽperamẽta quatuor

 mento

mento fit, vt quanuis sex numerando percenseantur coniugationes, illarũ tamen quatuor duntaxat possint natura consistere. Hæ sunt calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca: quas coniugatas quatuor temperaturas aut compositas appellant. Nouem igitur sunt temperamentorum genera, quę permistionis differentias & proprietates consequuntur: vnum temperatissimũ, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium possedit. Intemperata octo: simplicia quatuor, totidem cõposita. Tẽperatissimum quod est, indiuiduum & omnis expers latitudinis quasi punctum intelligitur: cætera quæ ab hoc recesserunt, longè latéque fusa sunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo distant, neque aut frigida, aut humida, aut sicca, vno eodémque omnia sunt ordine. In compositis porrò euincentium qualitatũ aut par est recessus, aut alias alia antecellit. Etenim calidũ siccúmque appellamus, siue illa pari sunt ordine, siue calidum sicco præstat, siue cõtrà siccum calido. Vnde intelligitur octo cùm sint imparia tẽperamẽta, vniuscuiusque tamen ex maiore minoréque recessu innumerabilia fieri discrimina, ex quorum proprietatibus tum similium partium, tum infinitæ corporum naturæ & proprietates cõsurgunt atque cõstant. Hoc præclarè Lucretius poëmate cecinisse visus est.

Innumeras esse particulares tẽperamẽtorum differentias.

Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo. Et rursum:
Semina multimodis in rebus mista tenentur,
Constituunt eadem fruges, arbusta ánimantes,
Verùm aliis alióque modo commista.

Libro. 2. *Libro. 4.* *Libro. 1.*

Si affines in permistione qualitates erunt, cõstans diuturnúmque temperamẽtum fiet: sin discordes incõstans prorsúsque mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in summa rerum æqualitate, vix vlla potest aliam vincere atque dissipare) omnium diutissimè speciem suam tuetur & sustinet, ídque tum à se, tũ ab externis causis minus afficitur: deinde quæcunque illi confinia & finitima sunt: quæ autẽ ab illo abscesserunt & longiore interuallo disiuncta sunt, celerius intercidunt atque dissoluuntur. Calidum humidúmque omnium minimùm statu suo permanet (quanquam fortasse id vnum præter cætera in plurimos annos vitam perducit) adeò vt ne constare quidem ipsum posse multi sint opinati: cùm enim assiduè nullóque puncto temporis intermisso humor vi caloris dissipetur, pro calido humidóque temperamẽto, breui tempore calidum simpliciter irrepet: hoc deinde in calidum siccúmque traducetur. Sub hæc verò dum absumpto exhaustóque humore, calor alimento fomentóque destitutus sensim languescet, siccũ absolutè succedet: ab hoc verò cùm iam calor plurimùm disiectus atque fusus extabuerit, siccum & frigidum, quod omniũ verè postremum statuitur.

Quid

Quid iuſtitia, quid pondere temperatum, vtrumque in rerum natura verè ſubſiſtere. Cap. IIII.

SIMPLICIA quę diximus quatuor rerum initia, omniũ quas mundus habet ſubſtantiarum extrema ſummè contraria tenent: horum in medio collocata ſunt reliqua eorũ quæ gignuntur intereúntque corpora, & animaliũ & ſtirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad vnguem obtinebit extremorũ, exacta æqualitate permiſtíſque paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id eſt bene temperatum appelletur: quòd ipſum & in vniuerſa ſubſtantia verè ac prorſus ponderéque (vt dicere ſolent) medium habetur. At verò ſi in toto vel corporũ, vel viuentium, vel animalium genere, vel in vniuſcuiuſque animalis ſpecie extrema ſint conſtituta, extra quæ nihil poſſit illiuſmodi cõſiſtere: totius comprehenſæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abeſt interuallo, & εὔκρατον, id eſt bene temperatum, & σύμμετρον, id eſt conſentaneum atque moderatum dicetur: non quidem ſimpliciter, ſed in ſuo genere vel ſpecie. Id quaſi iuſtitiæ ritu temperatum omnino eſt, quod generis ſui decoram illam & conſentaneam æquabilitatem eſt adeptum, qua tanquam numeris omnibus & partibus abſolutum, ſalubriter, integrè & naturæ ſuæ cõgruenter ſe gerit, omnibúſque muniis ad quæ natura ſua ducitur, incorruptè fungitur. Alia autẽ inanimorum, alia ſtirpium mediocritas, alia animantium: & in animãtibus, alia rurſum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem eſt temperamento atque homo temperatus. Iam verò quia intemperatum id dicere mos eſt quod à mediocri medióque diſceſſit, fiẽt ſanè huius vt & temperati complures differentię. Leonem verbi gratia deſignare licet in ſpecie ſua frigidum, qui tamen in animalium atque in vniuerſæ ſubſtantiæ genere, imò fortaſſe & alteri ſe frigidiori collatus, calidus ſit. Hunc ſubſtãtiam quidem calidam, & animal calidum, at verò leonem frigidum eſſe quis rectè dixerit: aliàs ſimpliciter, aliàs comparatè pronuntians. Quod enim ab vniuerſæ ſubſtantię medio receſſit, id ſimpliciter intemperatum eſt, parem non obtinens extremorum portionem. At comparatè, vel genus generi confertur, quomodo animal calidius, ſtirps frigidior eſt: vel ſpeciei ſpecies, ſicque leo calidus, homo autem frigidus eſt: vel ſingula ſingulis, quæ aut eodem ſunt genere, aut in diuerſis. Comparatè autem contraria de eodem enuntiari nihil prohibet, cùm ſit homo leoni comparatus frigidus, formicæ verò calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati notiones vſurpare cõſueuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates nõ diſtinguent, eos neceſſe eſt in ſalebras incidere operoſiſque nexibus implicari. Quod iuſtitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatũ eſt conſenſu, qui illud in omni tum genere, tum ſpecie inueniri non dubitant. At verò quod verè & quaſi pondere temperatũ intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturæ ordinem (tanquam ſit repu-

Tẽperatũ ad pondus quid.

Tẽperatũ ad iuſtitiã.

Intẽperatum multiplex.

Intẽperatum dupliciter.

Cõtra eos qui negãt tẽperatum ad põdus.

gnantia) admitti posse, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam se tradiderunt. Fieri enim non posse existimant, vt ex paribus contrariorum viribus mistum quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla ad moderationem repressio illorum concursu obtingat. Hinc Auicēnæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confusione recens nata) fieri nullum potest vsquequaque & sine vlla exceptione medium, sed id necesse est in extremorum aliquod esse propēsius. Cæterùm multò aliter res habet. Nam si elementorum summæ qualitates vt & substantiæ in permistione non pereunt, sed asseruatæ temperamentum constituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus mistas, exquisitè temperatum proferre, quod in proportionibus situm est æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta sit mutua qualitatum actio, quæ vel abolitionem vel repressionem contrariorum moliatur: tanta tamen est vt paria cōtraria possit cōfundere ac verè permiscere in vnum temperamentum: minus enim virium & inequalitatis contrariorum temperatio desiderat, quàm illorū dissolutio atque occasus. Ergo perfectè & æquo pondere temperatum in natura rerum haberi, tum per hæc palàm fit & apertum, tum etiam quòd dum ex frigido humidóque temperamento in calidum siccúmque quiddam abit, necesse est per hanc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo subsistat, in conspectu atque oculis omnium mox erit, vt internoscendi temperamenti summam rationem attigero.

Prima ratio. *Altera ratio.*

Hominis tactum, discernendi temperamenti legem esse & iudicem. Cap. V.

QVisquis compositi corporis temperamētum ex insertis elementorum portionibus æstimare volet, cognitionem multis obstructam difficultatibus & à rebus obscuris petitam suscipiet: occultæ enim sunt & penitus abditæ simplicium vires, adeò vt iudicij nostri infirmitas, quāta sit cuiusq; in cōcretis portio, inuenire se posse diffidat. Horum igitur si quid certum reddi potest, id nō nisi sensuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originē traxit à sensibus. Quēadmodum colores internoscimus cōsuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus, sic opinor & de principibus qualitatibus quæ sub tactum recidunt, non est tactui fides abroganda, sed cuique sensui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & vero nuncio credendum. Siquis fortè spreta fideli sensuum constantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonstrationes requirit, quibus olorem album esse, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam sibi persuadeat, is profectò desperata cognitione certi, omnia in suspicionem & ignorantiam trahet.

Elemētorū ī mistis portiones ratione cognosci nequeunt. *Sēsu quodammodo noscuntur.* *Sensuum præstātia.*

Lucre.li.1.

Quid referemus enim quod nobis certius ipsis

Sensibus

Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?

Sublatis sensibus, qui quasi fundaměta quędam sunt scientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, vnde sumi possit demonstrationis exordium.

Inuenies primis ab sensibus esse creatam
5 Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.

Idē eodem libro.

Idē lib. 4.

Cùm igitur sint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ, si quid illis ad demonstrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confusam perturbationem acta concidet, atque 10 ex posterioribus superiora necessariò connectentur. Ergo quod ἐνέργεια, id est re ipsa, aut quod dicere solent actu, calidum, frigidum, humidum, siccúmve est, id tactu liceat internoscere, non leonis quidem aut equi, aut canis, sed solius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperaměti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut asino potius quàm homini 15 animantium prudentissimo ac sapientissimo, discernendi scientiā defert, præterquam quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, asinis verò largitur, à quibus nunquā possumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum bestiæ loquantur expectamus, hominum consentiente authoritate contenti non sumus? Ne quis igitur angustos sensus nostros reddat, 20 aut nos omni rerum cognitione priuet, hominis prudentiæ præstantíque naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex sit & regula. Atque eius potissimum hominis qui optimi sit habitus, quíque omnium iudicio temperatus, si non omnino, at certè quasi iustitia quadā censeatur. Is itaque quod omnium quæ sub sensum veniunt calidissimum 25 est, velut ignem aut aquam quæ ad summum ferueat, calidissimū quoque decernet: niuem aut glaciem frigidissimam & quod paribus illorum modis diměsionibúsque perfusum componetur, id vt in medio extremorum situm, sic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque si manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut sentiet. Rursum terram vel ci- 30 nerem, vel tale quippiam quod planè sit aridum, si pari aquæ modo conspergatur, vt humidi siccíque verè medium obtineat, id demum tangens atque tractans neque durum neque molle sensu percipiet. Vnde intelligitur hominis vtcunque temperati tactum illis esse persimilem, esséque hūc verè medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi, & sicci. Is autem 35 cùm per totam cutem æquabiliter fusus sit, quæ rerum externarum appulsus sentiat: palàm fit hanc quoque omnium extremorum verè mediam haberi, & omnis superlationis expertem, eam præsertim quæ manū integit, maximéque summos digitos. Quocirca huic rectè internoscendorum těperaměntorum æqua æstimatio reguláque cognitionis & iudicij defertur, 40 si modò ab his quę extrinsecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo sit conuersa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti fossoribus callo sit obducta. Quæ enim sic affecta erit, improba & iniqua æstimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio.

Hominis tactū iudicē esse temperamentorum.

Hominem temperatū esse mediū in vniuersa substātia.

Hominis tactū & cutē mediū tenere vniuersæ substātiæ.

Cutis lex & regula těperaměntorum.

Libro.4.

> Denique vt in fabrica ſi praua eſt regula prima,
> Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
> Omnia mendoſè fieri atque obſtipa neceſſum eſt:
> Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona recta,
> Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æſtimationem cutis adhibēda eſt, quæ talis omnino perſtiterit, qualem natura eam cōformauit: nam & mox erit manifeſtius ex ſua illam compoſitione temperiem accepiſſe.

De ſingularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI.

Compoſitiōe & ortu calidæ partes. Frigidæ.

VT primùm tactus æſtimatione, ſic rurſum ſubſtātia & cōpoſitione, partium corporis humani tēperamenta noſcuntur. Sanguis totus natura calidus eſt, ex hoc caro tota fermè condita eſt, quæ idcirco compoſitionis partium tanquam lex quædam nobis eſſe poteſt. Cernuntur & in nobis quædam vſque eò frigida, vt nemo ea poſſit in dubiū & cōtrouerſiam adducere, quod genus ſunt oſſa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto ſunt frigidiora quanto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt. Inter vtraque planè medium quiddam eſt cutis, ex ambobus æquè permiſtis conſtituta, tanquam ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri mollíſque, & humidi ſiccíque medium occupauit. Quò fit vt ab vtriuſque oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neque iis quidem compoſitis modò, verūetiam per totas cōmiſtis. Quocirca vt ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactionéque, cutis videtur media temperie contineri. Reliquarum autem ſimilium temperamenta ſic illius comparatione dimetimur. Spiritus omnium quæ in corpore ſunt calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidū, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienem renes, cutis his ſuccedit tēperata. Ab hac in frigidum propēſus eſt adeps, deinde cerebrum: hoc frigidior ſpinæ medulla, hac frigidiores ſunt nerui molles, deinde ſequūtur duriores motibus accommodati, ab his eſt vena, deinceps arteria, poſt hanc membrana, his omnibus frigidior eſt tēdo, hoc rurſum frigidius vinculum, chondroſyndeſmos proximus eſt: deinde cartilago, os ei finitimum: ab hoc pilus eſt, vltimo loco pituita omniū quæ in corpore ſunt frigidiſſima. Quæ alterius oppoſitionis ſunt qualitates, illis à natura hoc modo ſunt inditæ. Pilus omnium eſt ſicciſſimus: hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os, cartilago, chondroſyndeſmos, vinculum, tendo, membrana, arteria, vena, neruus motui deſtinatus. Ab his cutis ſuccedit tēperata. Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus: cor hoc ipſo iam eſt humidius: deinde ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrum, mox oſſium medulla, adeps proximè illi eſt, ſubſequitur ſanguis, poſtremò pituita omniū quæ in nobis

Cutis tēperata eſt.

Partiū calidarum ordo.

Frigidarū ordo.

Siccarum ordo.

Humidarum ordo.

bis sunt, vt frigidissima ita humidissima. Hæc posterior humidorum siccorúmque series tactus iudicio confirmata est, cui & substantiæ compositio prorsus consentit. Cùm enim in nobis dum viuimus nõ summa sit vis frigoris, per quam valeat quicquam in duritiam concrescere, neque extremus is calor insit, qui concreta liquare possit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum, id statim siccum censeatur. Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus vitæ calor, humidi siccíque tactus erit æquus æstimator & arbiter. Cæterùm altera oppositione qua ad veterum imitationẽ partium temperamenta digessimus, neque tactu omnia, neque substantiæ compositione, sed nunc hoc nũc illo, aliàs vtroque modo singula dimetimur. Cor solo tactu definitum est calidissimum, quòd dissecto animantis pectore, digitísque in sinistrum cordis sinum immissis, sentiatur hic locus omnium qui in animali sunt calidissimus. At si substantia spectetur, cor simplici carne frigidius existet. Venę & arteriæ quia spiritus & sanguinis contagione incalescunt, possent perinde atque cor calidæ censeri: cæterùm ex compositione quia exangues sunt, inter frigidas habẽtur. Porrò autem pulmonis siue compositionem, siue calidum biliosúmque nutrimentum, siue cordis vicinitatem & adhęsionem respicies, illum sanè iecore tum calidiorem tum multò sicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem venit vt humidum hunc statuat, nisi fortasse ab inducto aëre frigido & ab irruente defluxione, atque omnino ab excrementis illi temperamenti rationem indidit? Adeps concretione frigidus censetur, cuius tamen substantia ad inflammationem apta & habilis calorem significat. Cerebrum substantiæ compositione Aristoteles frigidissimum prodidit: hoc Galenus tactum iudicem cùm adhibuerit, cúmque à circumfuso quouis aëre refrigeratum lædi cognouerit, calidum esse contendit. Itaque de partium temperaturis non nisi distinctione adhibita quicquam certò licet pronuntiare.

Humidũ siccúmque tẽperamẽtum tactu cognosci.

Calidũ aut frigidũ nõ vno sẽper modo cognosci.

Cor, quo temperamento.

Venæ & arteriæ.

Pulmo.

Adeps.

Cerebrũ.

De vniuersi hominis temperamento, neque viuens omne calidum esse. Cap. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animãtis temperamentum, ex similium compositione, imitatione quadã exprimimus. Nam os, neruus, aliáque similia suis substantiis integra manẽt in nobis, neque similiter atque elementa in confusionem adiguntur, qua sese vicissim cõuertant. Ab his tamen singulis calidis frigidísque, par est tum humores quosdam atque vapores, tum verò & spiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde variis præditi qualitatibus variísque tẽperamentis, in vnum commeantes atque confusi, sese demum temperent, fiátque ceu vnum totius temperamentum, non illud quidem simplex, sed ex multorum concursione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui simplicem qualitatem id esse proponunt, cùm apertum & perspicuum sit,

Totius corporis temperamẽtũ vnde sit.

Non posse id simplicẽ esse qualitatem.

ſit, ſimilem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamẽtum, neque ex mutatis illis ſimplex vnum totius effici. Ea communione euecti tum vapores tum ſpiritus, in corporis extima in ipſámque cutem confluunt, eámque ſic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorſus ſit temperamento quo & vniuerſum corpus: ſi quidem ab his quæ extrinſecus imminent cauſis, aduentitiam illa conſtitutionem nullam acceperit. Quo fit vt ſolius cutis contactu liceat de vniuerſi corporis temperamento pronũtiare. Quemadmodum igitur antè demõſtratum eſt cutem vniuerſæ ſubſtantiæ medium obtinere, ſic fiet puto ex his manifeſtum atque promptum, hominem qui iuſtitia ſit temperatus (quales plerique paſſim viſuntur) eundem quaſi pondere & in vnuerſa ſubſtantia temperatum inueniri. Huc accedit quòd ſingulæ partium tẽperaturæ ſeorſum æſtimatæ, in commune relatæ ſi comparentur, calidæ frigidis, & humidæ ſiccis, omnium quædam æquabilitas accerſetur, & cognoſcetur homo partium ſuarum compenſatione temperatus. Tales plerunque ſenſus comprehendit exili quadam latitudine à medio diſiectos: nam exquiſitè & ad vnguẽ temperatus, vt in indiuiduo quodam ceu puncto diutiùs conſiſtere non poteſt, ſic quaſi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potiùs cõplectimur atque informamus. Palàm eſt autẽ alios quoſdam ab hoc deficere, alios ſuperiores eſſe, & hi verbi gratia calidi ſint, illi frigidi: idcirco neque viuens omne dominatu calidum haberi. Cæterùm quò hæc illuſtriora clarioráque euadant, incudi illa reddere & iterum tundere conſilium eſt. Quod enim explicatum à nobis eſt hominis tẽperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex ſpiritus tum vagi tum fixi affuſione, id componi teneríque ſentiendum. Quandoquidem propria cuiuſque partis temperatura quam quatuor elementorum permiſtio tulit, non alia ineſt viuenti atque animali iam primùm extincto. Si enim derepente id ſuffocatum de vita deceſſit, corporis partibus quæ ſuperant non ſic puncto temporis ſua potuerunt temperamenta perire, neque fieri potuit vt quædam elementa tam ſubitò euaneſcerent aliis recens genitis, nouáque proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca vt demortui ita vitam agentis vnaquęque particula frigida videtur, atque ſi ea quę ex primorum elementorum comparatione eſt temperatura ſpectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. Vnde intelligitur viuentis eum calorem qui per corpus diffuſus omnia regit ac moderatur, & cuius appulſu vita ineſt, cuius exceſſu mors irruit, à partium temperamentis differre, neque ab his proficiſci. Sic propemodum & ſtirpibus ſuum quendam ineſſe calorem, cuius ope alantur, increſcant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum ſuperſunt, folium, lignum, cortex, vt vetus nomen ſic ſuum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis viuentibus tum animantibus, tum ſtirpibus non ſolùm ineſſe, verumetiam principatum tenere, celeberrimi quíque philoſophi prodiderunt.

Cùm

Cutis eodem eſt tẽperamẽto atque totũ corpus.

Hominem eſſe temperatum ad pondus.

Nõ in omni viuente calorẽ excellere.

Temperamẽtũ totiᵒ ex multis conſtare.

Partẽ vnáquáque ex quatuor elementorũ miſtione frigidã & ſiccã eſſe.

Viuẽtium calorẽ non ab elementorum miſtiõe naſci.

Cùm enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidũ vincere, & in actionibus ſuperare pronuntiãt: neque modò formicam aut ſalamandram, ſed & papauer quoque & mandragorã, quòd nõ niſi excellente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quem in modum confirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidúmque eſſe, qualis vita quoque ipſa cenſetur: demortuum verò, frigidum ſiccúmque: ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata. Iam verò quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentũ, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex vtroque quodammodo complexum tenetur. Neque enim ſolum vitæ calorẽ qui functionũ opifex eſt ſpectamus, vt ab hoc viuẽs omne, calidum iudicetur: neque ſolùm primam illam & verè materiatam ex elementis concretionem, qua vnumquodque frigidum eſt: ſed id proprium perfectúmque temperamentum eſt, quod ex prima elemẽtorum confuſione & ex feruido calentíque ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, vno tactu internoſcendum: quo iudice ſtirpes omnes re ipſa & actu frigidas cẽſebimus, animantes verò alias tota ſpecie calidas, alias frigidas, humanã ſpeciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus eſt: alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus, ex paribus conſtat portionibus, terræ, aquę, aëris & ignis: ſi modò aëris ignísque appellatione non ſolùm ea quæ verè ſunt elementa, ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo à pręclaris tum philoſophis, tum medicis fieri animaduertimus: dum cenſent animam à corpore ſeiungi non poſſe, quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeratur.

Lib. de lõgitu. vitæ.

Quomodo æſtimãdum totiꝰ temperamentum.

Quænã in viuẽtiũ genere calida ſint, quæ frigida.

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat. Cap. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulò altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui vitæ comes eſt, calidæ: amborum comparatione, aliæ calidæ, aliæ frigidæ, quædam vt cutis temperatæ. At verò (dicet aliquis) viuentis interiora ſi contingere dabitur, quæcunque pars adeatur, ſeu cerebrum, ſeu os pituitáve ſit, eam ſine controuerſia tactus calidam cognoſcet. Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partium conſtitutus, omnes promiſcuè calidas cenſuerit. Et reuera nihil intus cohiberi experimur, quod tãgente ſit cute frigidius. Sed huic diſceptationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis perueſtiganda. Omnes quidem intus partes tãgenti calidæ ſentiuntur, neque tamen temperiem ſingulæ calidã adeptæ ſunt, quòd is calor non inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem, & præter ſpiritus calorem, à quibus integrum fieri diximus viuentis particulæ temperamentum, alius quoque calor ex cordis vicinitate

Plurimæ interiores partes calore aduẽtitio incaleſcere.

vicinitate & ex vaporibus accedit, ei quadam ſimilitudine reſpõdens, qui nobis ex igni aut ex meracioris vini potione accerſitur. Quoniã verò hic partium ſubſtantiam non complet, in temperamenti notione nequaquã comprehenditur: cæteroquin cordis vinculum & capſula, quæ tota eſt membranoſa calidiori ſit temperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus 5 adductus vix fieri poſſe ſtatuo, vt de proprio interiorum partium temperamento ſolus tactus decernat, quippe cui ſyncerum illud & purum non occurrit, ſed multo perfuſum externo calore. Iudex tamen bonus is eſſe poſſit vnà cum ratione, quæ ſubſtãtiam atque ſtructuram explorabit. Solus verò ſatis eſt de totius integríque corporis, cùm reliquorum animan- 10 tium tum hominis, ex æquo & bono iudicium facere, atque his potiſſimùm videtur accommodatus.

Solus tact⁹ nequit interiorũ partium temperamẽta iudicare.

Multis ex cauſis ingenitum temperamentum mutari, quáque id ratione accidat. Cap. IX.

15

HVMANVM corpus patibile cùm ſit & affectioni ſubditũ, ab aduerſis cauſis ſiue prægreſſæ illæ ſint ſiue antecedẽtes, ſiue proximæ & continentes, multa ſolet perpeti atque ſuſtinere. Sic enim plerũque à cibo pleniore, à vini potione, ab æſtu, à balneis, ab exercitatione incaleſcit vehemen- 20 tiùs, quẽadmodum contrariis ex cauſis rẽfrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio, per ſumma illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconſtans, adeò vt ſi per ſe & ſolitariæ ſuæ naturæ id relinquatur, leuiſſimè trãſfuga à ſeipſa deſciſcat, & tota quammox tãquam adſcita & aduentitia exoleſcat. Itaque quoniam hac euaneſcente 25 corpus ad ſe priſtinámque conſtitutionem redit, temperamentum autem conſtans eſt & firma corporis habitudo, conſtat illam temperamenti ſpeciem minimè permutare. Cæterùm ſi fortè illarum efficientium cauſarum aſſiduus ſit appulſus, nullóque puncto temporis intermiſſa adhæſio, fieri quidem contingit vt tum demum temperamentum, ipſáque elemẽtorum 30 proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primùm vi cauſarum, qui in corpore diuagatur ſpiritus, aut aër diffuſus in cæcos & abditos receſſus, incaleſcit, ſi quidem cauſę erant caloris effectrices: hinc in humores & teneram corporis ſubſtantiam ſenſim calor prorepit, tum demum ſolidiorem molem occupat. Pergente autem cauſarum impetu, neceſſe eſt 35 ſingulas ordine ſuo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & à priſtina cõſtitutione in contrariã calidiorémque faceſſere. Hæ quandiu ſic mutatę ſuam adhuc ſpeciem retinent, temperamentum etiámnum manet nihil mutatum: adſcitus enim dũtaxat & arreptitius is calor eſt. At verò cùm diuturnitate fiet imbecilliorũ partium (non enim omnes aduer- 40 ſis æquè obſiſtunt) tanta deceſſio, vt frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primùm toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis verò tum

Aduẽtitiæ corporis qualitates in tẽperamenti ratione non cõtinẽtur.

Vt innatũ temperamẽtum ab externis cauſis permutetur.

tum causis, cùm corpus nō vltrà illarū vi pulsabitur, quęcunq; partes supra modum incaluerant nondum tamen formis suis spoliatæ, ad superiorem temperamenti modum sponte sua recurrent: calidæ verò hæ quidem permanebunt quarum iam species exoleuit. Quoniam igitur per illas firmus
5 & stabilis toti calor accessit, erit pro earū multitudine aucta caloris proportio, aliúdque inuectum temperamentum. Quemadmodum autem ab iis causis quæ foris sunt, ita multò prōptiùs & procliuiùs ab esculentorum potulentorúmque longo vsu, si quidem illa immoderato erūt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter subtilior solertiórque
10 meditatio succedit. Cùm enim corpus humanum ex variis sit particulis constitutum, aliis quidem mollioribus, vt carne, vt neruo, aliis solidioribus vt membrana, cartilagine, osse: quæcunque harum magis patibiles sunt, primæ à sua commoderatione decedunt: solidæ verò non nisi longo tēpore & ingēti causarū incursione, è statu deiici & deturbari possunt.
15 Quinimò cùm sint illæ fibris quibusdam firmissimis intextæ, quibus plurimū inest firmamēti & roboris, sic illas duco aut nūquā vlla vi labefactari posse, aut tenuiter vsqueadeo & parcè, vix vt toto æuo insigne quicquā perpeti possint. Itaque quorundam ego iudicium sequutus, insitum illud & primarium corporis cuiusque temperamentum in illis constituo, cuius
20 tanta vis est & soliditas, vt quocunque siue contrariorum longa consuetudine, siue ætatum decursu fiat mutatio, in id tamen ingenitum temperamentum magna semper sit propensio atque procliuitas: corpúsque primam naturā semper redolēs, expeditiùs eò se referat vnde decessit. Ex quo fit vt qui à prima origine sit intemperatus, quāuis arte in mediocritatem
25 vindicetur, verè tamen temperatus nūquam sit, neque ei prorsum similis, cui tēperies sit ingenita, sed illius duntaxat effigies quędam & adūbratio. Quinetiā duos si fingamus diuerso natos temperamēto, qui fortè quibusuis ex causis in eandem corporis conditionem peruenisse videantur, non tamen iisdem prorsum gaudent & oblectantur: argumentum procul du-
30 bio diuersa his superesse naturæ primordia, quorum non parua etiam nūc restant vestigia. Quæ cùm Hippocrates intima ratione animóque lustraret, vniuersa vno complexus est aphorismo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus cōuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quàm quibus non conuenit: eo planè significans nobis aliam ex
35 ætate temperaturam inesse, aliam ingenitam quæ ipsa est natura, aliam ex temporis & victus consuetudine: quæ diuersæ cùm sint & plerunque pugnantes, in vno corpore cōsistunt, sed aliis quidem partibus, vt hæc carni atque mollioribus, illa fibris duntaxat penitus insideat.

Primū & ingenitū tēperamē tum semper in nobis quodāmodo seruari, neq; prorsꝰ mutari posse.

25. Lib. 2.

Vnius & eiusdē multa esse tēperamenta.

Quid ætas, quot ætatum differentiæ, vtque illarum progressu
40 cuiusque temperamentum vertatur. Cap. X.

VT multa nos assiduè circumstant incommoda, quorum vi huc illuc traducimur, sic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita est causa, cuius necessitate temperamēta decursu vitæ commu-

Insitus noster calor senii & interitus causa interior.

i temus.

temus. Hæc eſt illa mortis ac interitus pernicies, hæc inteſtina calamitas, quam nulla ars, nulla humana induſtria effugere, ſed ne reprimere quidẽ poſſit. Etenim ſicui ab ortu temperato vel Æſculapius præſit, qui illum ab iis quę foris ſunt, aut quę intrò ſumuntur cauſis, ſaluum & incolumem ſic tueatur, vt nullum inde corpus detrimentum capiat: is tamen à ſemetipſo ſuáque ſponte magis magíſque conficietur conſumetúrque, donec extremum vitæ ſpiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim ſpacio mutationes neceſſariò ſuſtinet. Has qui annorum ſpaciis & interuallis dimenſi primùm diſcreuerunt, ſimul ætates appellarunt. Vt ſit ætas id vitę curriculum quo luculenter corporis conſtitutio per ſe ſuóque nutu mutatur. Non quæuis aut proceritati, aut colori, aut erumpẽtibus pilis, ſed quæ duntaxat temperamento & primæ conſtitutioni omnium functionum cauſæ incidit conuerſio, ea ætatum ſingularum diſcrimen facit. Rurſum neque ipſius temperamẽti ab externis cauſis, aut æſtu immodico, aut cœli ardore, aut intemperantiore viuendi conſuetudine mutatio, ſed quæ ab interiore ſit & ſemper aſſidẽte interitus cauſa, vnica diſcernit ętates. Quocirca ætatum differentiæ plurimùm inter ſe diſſimiles, ex ea ipſa quæ incidit varietate ſtatuentur. Vitæ ingreſſu vt omnis animans ex ſemine & ſanguine fluxis humidíſque rebus nuper genitus eſt, ita & humidiſſimus videri poteſt: cui caro præhumida & muccoſa, nerui, vincula, imò & oſſa tenera flexibiliáque, adeò vt facilè ſequantur quocũque ducas. Hinc in dies longiùs procedens plus plúſque ſiccatur & areſcit, vt cùm extremam ſenectutem attigerit, nõ modò oſſa arida ſint & humoris expertia, ſed etiã caro neruoſa atque dura. Qui ergo ſenſim ætate progrediens ſenſim quoque exareſcit, quanto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantum verò in vitæ extremum declinabit, tantum & ſiccitate contabeſcet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum ſitum eſt tẽpus, id quoque humoris ſummæque ſiccitatis eſſe particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in ſiccum animantium progreſſionem omnium ſententiæ cõfirmant. Cæterùm quod alterius eſt oppoſitionis, animal ſtatim vt in lucem editum eſt, ingenti calore affluit, quãtum immutabilem perſiſtere ad medium vitæ curſum exiſtimant: hinc ſenſim langueſcit in extremum, quod omnium eſt frigidiſſimum & morti iam ſimile. Huius oppoſitionis quod medium eſt, haudquaquam principio, ſed extremo quammaximè aduerſatur. Ita enim Galenus ſingularum ætatum temperamenta tactione explorans, cùm pueros, iuuenes, adoleſcentes millies conſideraſſet, præterea eundem infantem puerum adoleſcentémque factum, hũc nihilo calidiorem deprehenſum cõfirmat, nec puerum quàm ætate florentem, nec ætate florentem quàm puerum. Illius authoritati vt poſteri omnes id conceſſerunt, ſic neque ipſi tot ſeculis confirmatam opinionẽ repudiabimus: quãquam fieri poſſe vix intelligo, vt qui infantes, pueros, ętate florentes, tactu expenderit, nihilo ſit ipſe tot annorum prolapſione vel temperamẽto, vel tactu immutatus: aut ſi qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquam

firmo

Quid ętas

Vnde ſpectetur ætatũ mutatio

Ab ortu in vitæ extremũ animal ſiccius reddi.

Caloris in vitæ decurſu mutatio

firmo & constanti iudice vti potuit ad ætatum secretionem? Istorum proximus liber pleniorem disputationem conferet. Nunc verò si totius vitæ cursum partiemur, iūctísque duarum oppositionum extremis suum ætati cuique temperamentū adferemus, fiet sanè vitæ exordium calidum & humidum, extremum frigidum atque siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet, attamen in calido frigidóque nondum id, sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si non absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quæ punctum vitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquantò maius pòst spacium porrigitur. Quicquid mediam hanc ætatem anteit, calido humidóque vincit & excellit, at nō peræquè. Initium siquidem calidum est & humidissimum: quod verò sequitur simili calore viget, humore autem longè est inferius: vt quāuis siccum id nō sit, sed ne ad mediocritatem quidem depressum, initij tamen collatione siccum plerumque iudicetur. Quod à medio in extremum vitæ tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine vt pars vltima tum frigido, tum sicco excellat: nam quæ illam præcurrebat, & frigore & siccitate erat temperatior. Vniuersæ igitur vitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamentis insignitæ. Omnium prima adolescētia in annum ferè quintum & vicesimum producta, hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris vbertatem plurimùm adolescant. Humoris autem maior minórque copia, complures illius ordines secernit. Infantium ætas, omnium humidissima ad tertium quartúmve annum prouehitur: hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ad vigesimumquintum adolescentia, totius appellationem sortita. Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimumquintum aut quadragesimum annum excurrens, cuius propria est venustas, agilitas, & ferocia: calida quidem parcéque humida, quæ idcirco pręgressæ ætatis cōparatione solet calida siccáque censeri. Succedit constans & matura sui vbique ferè similis, temperata vix annum attingens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ætas & præcipitata, prima illa senectus, quæ siccum frigidúmque corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium postrema vitam claudens ætas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quæ & vltimum senium dici solet. Hinc eorum manifestè proditur atque detegitur error, qui temperiem ipsam, quatuórq; temperamentorum cōiugationes vitæ ætatibus quadam proportione contulerunt. Neq; enim vlla est ætas calida & sicca absoluto sermone, quòd vincenti siccitati abundans calor natiuus comes esse non possit: neque vlla ne senectus quidem frigida & humida est, cùm ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamenti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris vt crebrò eiusmodi temperamentorum mutationem adferentibus ętates circumscripsimus, tametsi aliàs plerunque ad alios limites excurrunt, cùm

Aetatū tēperamēta.

Aetates quīque.

Adolescentia, cuius partes sunt quatuor.

Iuuentus.

Constans ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus.

In ætatib⁹ nō omnes inueniri tēperamētorū differētias.

vel multò breuior erit vitæ curſus, vel longiùs prorogabitur, ad annum for taſſis centeſimum. Ab origine autem quodcunque quiſpiam temperamẽtum acceperit, id neceſſe eſt propoſita ratione ætatum decurſio cõmutet. Velut ſi fortè temperiem is naſcens extulerit, neque vlla deinceps externa cauſa illam conuertat, procedentibus annis nutu ſuo proprióque impetu ſic ille ducetur, vt in pueritia atque adoleſcẽtia calidus ſit & humidus, florida ætate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolutè temperatus, aliis deinceps ætatibus frigidior ac ſiccior euadat. Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quòd inter pueros mediocritatem obtineat, & puber quoque & adoleſcẽs, itémque iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparatè dici videtur. At verò abſolutè atque ſimpliciter nõ ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtánſque eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt, vti & vniuerſa ſenectus frigida atque ſicca. Qui porrò calidus ſiccúſque natus fuerit, inter pueros calidus ſiccúſque viuet, & hanc innati temperamenti cõditionem ac ſpeciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: vt & cùm ſenium attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat. Quandiu tamen in pueris eſt, humidus calidúſq; ſimpliciter eſt. Cùm autem ſenex euaſit, frigidus atque ſiccus: at ætate media calidus ſiccúſq; ſimpliciter. Sic enim fit vt cuiuſque proprium, & quod à natura ingeneratum vocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium tẽperatiſſima eſt & cuique familiariſſima, purè conſiſtat atque ſplendeſcat. Oriuntur itaque & manant temperamenta tum à primigenia natura, tum ab ætate quæ illi comes eſt indiuidua: cúmque id quod à natura prodiit, comparatè duntaxat, quod verò ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat, cõſequitur æſtimandis tẽperamentis ætati quàm naturę vim tribui maiorem, & eam quæ ex ætatum decurſu fit temperamẽti ſpeciem, ei tum victoria tum nomine præferri, quam natura ortúſque contulit. De his iam ſatis multa.

Exẽplum mutatiõis quę per ætates fit.

Qui tẽperatus aut puer aut ſenex eſt, nõ ſimpliciter eſt tẽperatus.

Exẽplum alterum.

Proprium tẽperamẽtum exiſtit media ætate.

Temperamẽta tũ a natura tũ ab ætate ſpectari.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

Tẽperamẽta ab elemẽtis non ab humoribꝰ naſci.

AB elementorum viribus primò ſimilium partium, ex his deinde corporis vniuerſi compoſitionem ductam eſſe rationibus confirmatum eſt, vt proinde palàm eſſe debeat omnem tẽperamenti rationem elementis primùm deberi, his acceptã referri, in iis ſitã eſſe, vt quæ totius ſubſtantiam cõpleuerunt. Humores ipſáque ſuperuacanea corporis partes non eſſe, ſed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidem libro dictum à nobis eſt, & poſthac pleniùs fuſiúſque demõſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſuperuacaneis poteſt corporis eiúſque temperamẽtum æſtimari: neque demũ ab illorum dominatu & vbertate fas eſt temperamento cuiquã nomẽ imponere. Hinc fit vt ij laqueis inexplicabilibus ſeſe inuoluant,

uant,qui nullo nominum rerúmque delectu,hũc (verbi gratia) bilioſo tẽperamento eſſe pronuntiant,illum ſanguineo,pituitoſo, aut melancholico alium:cùm hæc non temperamentorum ſed dominantium humorum ſint nomina. Cui enim ſanguinis eiúſque optimi plurimum ineſt, is iure 5 ſanguineus dici debet, vt cui bilis flaua exuperat bilioſus, cui atra melancholicus,cui denique pituita pituitoſus. Humorum iſtæ redundantiæ cõfinibus ſibi temperamentis haud ſemper reſpondent: quòd non rarò candidos & molles, eóſque tactu frigidos obſeruare ſit, quibus ingẽs bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos ſubnigros atque graciles, qui hu-10 ius eluuiei minimum congeſſerunt. Videas prẹterea non paucos prima origine frigidum ſiccúmque temperamẽtum adeptos, quos tamen melancholicos eſſe minimè iudices, neque atræ bilis proluuie ſuffuſos. Quin & ſenes extremi quorum ætas frigido ſiccóque laceſſitur, minimum melancholiæ coaceruant, ſed ſi quis his ſuperfluit noxius humor, is maximè pi-15 tuitoſus eſt: vnde & ſenes à ſuperuacuorũ redundantia pituitoſos eſſe omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti,eos quoque frigido humidóque temperamento prodiderunt: quos nihilominus ſuperior ea demonſtratio arguit & inſimulat,qua confectum eſt, eum temperamẽti ſtatum ætate nulla poſſe recipi,ſed continuò vt editum eſt animal,annorum 20 numero & diuturnitate corpus ſiccius euadere. Huc accedit, externarum cauſarum vi, multóque magis alimentorum varia ſubſtantia & facultate, aliàs bilem, aut flauam, aut atram, aliàs pituitam in nobis congeri ac ſuccreſcere, cuius nequit origo corporis conſtitutioni tãquam efficienti cauſæ tribui. Quis quæſo tam delirus ſit, vt in eo humore temperamentũ col-25 locet,qui totus interdum præter naturã eſt, cui nulla cum corpore cõmunio familiaris intercedit? Ergo quãuis qui prima ætate per vaſa ſparſus eſt humor, purioris ſanguinis ſpeciem oſtendat, proxima dein ætate is corporis ardore ſiccitatéque ad flauæ bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorum quẹdam moderatio,quarta melancholicus humor,poſtre-30 ma pituitoſus ob caloris coctioníſq; infirmitatem redundet: quoniam tamen hunc ordinem externarum cauſarum plerumque vis inuertit, neque corporis perpetuò vna eſt & eadem atque humorum conditio, ſed plerumque diuerſa,non vtique ex humoribus, ſed ex cõſtitutione propria definiendum eſt corpori temperamentum. Quæ humorum ſunt nomina 35 periti artificis non eſt corpori accõmodare: quare nullum prorſus temperamentum ſanguineum dicere permittimus,vt nullum bilioſum, nullum melancholicum vel pituitoſum, quãuis aliàs bilioſum hominẽ, aliàs ſanguineum,pituitoſum aut melancholicũ rectè appellemus. Videor equidẽ iam omnem de temperamentis diſputationem compleuiſſe:cui nihil atti-40 net illorum internoſcendorum ſigna ſubiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Alia tẽperamẽtorũ, alia dominantiũ humorũ eſſe nomina.

Prima ratio.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Quis humor quauis ætate abundet.

Temperamẽta ſunt partiũ corporis non humorum

Libri tertij de Temperamentis Finis.

De Spiritibus & innato calido, LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctíſque viuentibus ineſſe, eúmque diuinum. Cap. I.

Quid traditum ſit hactenus.

VNIVERSAM hominis naturam cùm altiùs inueſtigare & perſequi conaremur, primùm quidem concretum hoc corpus in minimas quaſque ſimiles particulas anatome diſſoluimus. Hinc verò aliam earum compoſitionem ſi qua erat ſpeculantibus, deprehenſum eſt vnamquamque ex primis ſimplicibúſque rerum naturis, terra, aqua, aëre & igni conſtare: ex harum permiſtione varias enaſci temperamentorum differentias, quorum ſua cuique parti proprietas inſideret. Nondum autem ab hac contemplatione digreſſi, rurſum ſcrutemur ecquid præterea parti cuique penitùs inhæreſcit aut aſſidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat. Quid illa ſunt vetuſtioribus medicis celebrata, innatus calor, ſpiritus, humidum primigenium, quid natura atque triplex in ſimilaribus ſubſtantia, vt hæc ſingula conſiſtant, vnde & quibus viribus gubernentur. Quoniam autem vnus calor præ cæteris ſenſum manifeſtè ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua ſerie quadam quaſi conſerta ex aliis alia nectemus. Animã-tium generi communi lege eſt à natura tributum, vt inſiti vi caloris vitam agant. Primùm enim illas dum in viuis, caloris temperatione perfundi, morte verò conſumptas hoc prorſus extincto refrigerari, vel ſenſus ipſe declarat, nulláque id alia demonſtratione, ſed vnius eſt ſenſus præſtãtia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam verò in ſtirpibus minùs aperta & euidens eſt caloris inſpectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc ſalutari calore conſeruari, omnémque omnium ſalutem hinc oriri, perſpectum ei fiet qui naturæ opera effectúſque ęſtimabit. Conſtans enim eſt & rata ſententia, omnia viuentia propter incluſum in ſe calorem viuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, eóque nutriri ac ſuſtineri, augeſcere, procreare, animantes præterea ſenſu affici & moueri: quantóque perfectiora hæc fuerint opera, tãto caloris vim atque ſubſtãtiam vberiorem adeſſe. Quod ſi vlla id ratione ſuaderi debet, vnius Solis præſtantia ſpectetur, qui dux & princeps moderatórque mũdi cuncta viuentia luce ſua luſtrans, illa pariter caloris ſui temperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera ſuſcitat. Hæc ſi externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nónne optima ratio eſt quempiam in eis calorem ineſſe operũ effectorem, eúmque Solis maximè calori concordem eſſe & conſentaneũ?

Quid reſtet tradendum.

Caloris vi omnia cõtineri & regi.

Rectè

Rectè igitur Aristoteles vitā vno calore cōtineri, sine calore neque animalia neq; stirpes viuere, tanquā protritum & peruulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem caloris extinctionē esse definiuit. Itaque huius imitatione vna omnium philosophorum consensio vitam calore finit, mortē
5 caloris extinctione. Quantuluscunque inerit calor in corpore, id ipsum vita fruetur, & quas dixi functiones licet obscuras de se promet, neque extremæ senectutis frigus quod in temperamento dominatur, huius potest caloris superare vires. Hoc viuunt serpentes, quas tamen temperamēto frigidas esse commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuersum
10 frigidarum stirpium genus. Ex quo iam video posse quasi cōnexum quippiam effici, calorem hunc supra elementorum naturam esse. Ab eo enim contrariorum quod suppar est ac infirmius, alterius excellentis conspectu nihil quicquam agi potest, sed tota misti actio in id quod exuperat tanquam in vincentem causam refertur. Atqui in earum stirpium quas con-
15 numeraui temperamento, calor depressus est, & inferior quàm frigus: non igitur hic vi & operibus potest frigus superare, neque in hunc tanquam in efficientem causam possunt vitæ functiones referri. Quocirca si quis calor vitæ functionum effector est, vt certè est, nequaquam is esse potest qui in temperamenti mistione diminutus est ac mutilus. Quare necesse est hunc
20 vitæ calorem præstantioris cuiusdam esse originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco vberiùs disputatū est à nobis. Hinc præclara & eximia quadam mētis agitatione videtur Aristoteles mortem definiens, vitali huic calori non frigus tanquam contrarium opposuisse, sed extinctionem quæ eius ipsius est priuatio. Vt igi-
25 tur lumini contrarium nihil est, sed aduersæ tenebræ illius sunt priuatio, atque si vel minimum luminis corpus illustret, idipsum illuminatum dicimus: sic & de vitali calore statuo, qui quātuluscunque corpus possideat, idipsum regit atque moderatur, calidúmque denuntiat. Qui volet huius essentiam pleniùs cognoscere, ob oculos sibi proponat sulphur & arrheni-
30 cum, quæ calidissima quidem cùm sint, & igneo elemento confertissima, vt plerunque nos vrant, tamen vitali hoc calore destituta iacent, sicuti & vniuersum inanimorum genus: quod argumentum planè cōuincit igneū non esse, neque ab elementorum mistione hunc ortum quem proponimus calorem. Quinetiam animātis demortuæ cadauer, tametsi partium
35 ac totius structuram figurámque retinet, caloris tamen huius ne minimū quidem habet: haberet autem si ab elementis nasceretur, cùm in partibus singulis aliqua supersit & resideat quatuor elementorum permistio. Vnde intelligi potest calorem eum per quē vita inerat, non ex prima elementorum mistione, sed aliunde ortu recondito fluxisse.

Calorē nostrum non esse prorsus elemētarem.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
1. Dialog.
Calori nostro non opponitur frigus.
Quarta.
Quinta.
Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum viuentibus, qui vitæ calorem continet. Cap. II.

Spirit' neceſſitas.

QVONIAM igitur calor is indiſſolubili adhæſione corporis moli conſertus non eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungíque poteſt, neceſſe eſt extra molem eam ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduẽtitium. Atqui cùm nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illúcque momento diffundi, qualiter tamen hunc à corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus: fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cæterùm nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, vt tanta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca neceſſe fuit calori materiam ſubſterni ſubſtantia tenuiſſimam, pernicitate velocem, quæ ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atque cùm eiuſmodi ſit aërea, aut ſi rectiùs appellare velis ætherea, optima ratione debuit talis calori ſubiici, quæ ſemper ætheris modo incenſa ardet, cuíque perpetuò calor inſidet, vt neutrum poſſit ab altero dirimi. Plato quidem rariùs eam materiam calore perfuſam, ſpiritum appellauit, ignem frequentiùs, vt interdum calorem. Ariſtoteli crebrò ſpiritus eſt dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: aliàs quidem à tenuitate & velocitate, aliàs à viribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planiùs Hippocrates, qui nuſquam addubitauit hunc ſpiritum nuncupare, ex eo quòd eximiis viribus cùm præditus ſit, oculorum tamen effugit obtutum: etenim & aërem, & vẽtum, & auram, & vnamquamque ſubſtantiam quæ ſub aſpectum non cadit, ſic dicere conſueuerunt. Ad huius profectò imitationem Stoici ſpiritũ ex ſplendida, perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare rectè quidem prodiderunt, eo tamen falſi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiam eſſe pronuntiant, nihil eo præſtantius, nihil diuinius inueſtigantes. Quò autẽ ſpiritus neceſſitas atque ſubſtantia pleniùs demõſtretur, repetenda ſunt & replicanda veterum philoſophorum decreta: quorum primi Academici cùm perſpicerent fieri non poſſe vt naturæ quammaximè diſpares, nullius idonei medij interiectu ſocietatem inirent coiréntque, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditum, priuſquam emanaret immigrarétque denſo huic & concreto corpori, cenſuerunt corpore quodam illuſtri, puro & aſtro ſimili tanquam ſimplici veſte indui: quod immortale & ſempiternum nũquam ab animo abſolui diuellíque poſſet, & ſine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac ſimplex, ſed tamẽ impurius, minùs illuſtre & ſplendidum ſuperiore: nõ ab ſummo id opifice procreatum, verùm elementorum præſertímque tenuiorum permiſtione cõcretum, à quibus nomen inueniens aëreum & æthereum appellatur. Duobus hiſce corporibus iam ſtipatus animus, in tertium hoc mortale caducúmque corpus, ſeu potiùs in tetrum & tenebricoſum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum fit

Spiritus nomina.

Animũ triplici corpore teneri.

fit hospes, donec effracto carcere alacer & liber in patriam reuersus, municeps fiat & ciuis deorum. Hanc corporis atque animi communionem cõfirmãs Alexãder Aphrodiseius, spiritum quem proposuimus ait perquàm idoneum vinculum illis interponi, qui aduersas naturas interiectu suo cõ-5 ciliet atque cõtineat. Is enim extremo vtrique familiaris & accommodatus, cùm non sit prorsus sine corpore, crasso quidem corpori inseri potest: cùm verò tenuior splendidiórque sit, potest cum animo connecti. Sícque vtriusque quodammodo particeps, naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, di-10 uinam cum terrena. Hæc quanquam mentis corporísque communionem non nisi spiritus interiecti nexu fieri demonstrant, eadem nihilóminus & cæteris animæ partibus caducis par est accommodare. Etenim animę pars mortali conditione genita, impura licet neque vt mens syncera sit, longo tamen interuallo terreni huius concretíque corporis statum antecedit, vt 15 citra vinculum ei nequeat inhærescere. Quocirca rectè prodidit Aristoteles in semine spumosóque corpore spiritum, in spiritu naturam contineri, quæ proportione respondet elemento stellarum: apertè quidem significãs spiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddam vinculum interponi. Neque verò mẽti solùm, sed & vnicui-20 que animæ parti caducæ proprium spiritum attribuit, omnémque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, ídque magis diuinum quàm quæ elementa dicuntur, atque prout nobilitate obscuritatéve animę inter se differunt, ita & huius corporis naturam distare. Quapropter si tum Aristotelis, tum cæterorum rationes iudicio certo ponderemus, palàm fiet v-25 namquamque animæ partem spiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori insidet, tum omne officij munus exequitur. Est igitur spiritus corpus æthereum, caloris facultatúmque sedes & vinculum, primúmque obeundæ functionis instrumentum. Quisquis illius substãtiam & statum nondum plenè sit assequutus, corporis nostri structuram con-30 templatus, arterias adeat, in cordis sinum & in cerebri ventriculos introspiciat, quos dum inanes ac nullius propè humoris participes videbit, neque tamen frustrà ac temerè tantos à natura conditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cogitatione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuisse, dum in viuis fuit animal, quæ tamen eo animã agente 35 leuissima cùm esset, sine sensu euanuerit. Huius fouendę gratia inspiratione aërem introducimus, qui non modò corpori refrigerationẽ (hæc enim satis posset aliũde comparari) sed pabulum quoque subministrat. Corporis autem densa moles, eiusmodi subsidio haudquaquam indiget, vt quæ crassiore recreatur alimento ex omnium elementorum permistione con-40 creto: quare necessum est aërem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis sui generis substantiæ iungatur, eíque velut in pastum cedat. Si nulla in nobis esset tenuis & spirituosa substantia, vix vlla profectò nos ad inspirandum necessitas impelleret.

Spirit⁹ necessitas & vsus.

Cuique animæ parti vt mẽti suũ subiici spiritum.

2. de animal. gene. cap. 3.

Spiritus quid.

Spiritus substantia vbi vigeat

Corporum

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. Cap. III.

NON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quę licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidem faciēt. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia, maximè verò flammæ, quæ propriè noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt aut aëreum corpus accenſum, neutro ſeorſum ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquam materia fumus eſt, cui flagrās calor accedens flãmam efficit. Flammam ambiēs aer tuetur idoneus, neq; craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circũcludimus, vt tum eò nequeat liber affluere & illabi, mox flammam peranguſtè coarctatam deleri reſtinguíque conſpicamur. Neque ideo ſolùm aër deſideratur, vt vel refrigerationē flammæ præſtet, vel fumoſam exuſtámque illius fuliginem excipiat: quia ad vtrũque ſatis eſſet accõmodatus aër denſus & humidus, qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur vt tenuis & ſyncerus aër idcirco ſit neceſſarius, vt flammæ tanquam pabulum accedat, & libero flatu alius aliúſque accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorãdam. Velim equidem animum cogitationémque referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aëris partē abſorbere, id planè declarat, quòd dum rimæ vel tenuiſſimæ patefient atque reſerabuntur, confeſtim ac repente ſumma vi nouus intrò aër irruet & ſe ingurgitabit, vt eum nimirum reſarciat qui antè fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam vt fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aëre fo ueri atque ſuſtineri. Præter hæc autem tertium illi fomentum & pabulum confertur, ex præpingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidem corporum omnium celerrimè próptiſſiméque inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aëre ſpiritúque perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim vnumquodque ad olei naturam propiùs accedit, tanto deprehēditur magis habile & aptum vt inflammetur, quo autem abeſt longius, hoc ineptius. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps huiúſque ſolius gratia conflagrare: quodcunque autem olei eſt expers, flammam non alere. Videbor hoc loco magnum quippiam & veteribus inauditum offundere, ſed quòd longè ſit veriſſimum, & multis huius ſeculi experientiis confirmatum. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſyncerum oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllum denique ligni ſtirpíſve genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere,

Ariſto. 2. de generatione. Gal. 3. de tempera.

Quid aer flammæ conferat.

Aerem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flã mæ pabulum.

Corpora inflãmari ob oleoſã ſubſtantiã quam in ſe habent.

profundere, aliud quidem affluentius solóque pressu, aliud parcius maióréque industria: huius etiam causa quæcunque viuunt inflāmari posse cōpertum habemus. Quinetiā inanimorum genus quæ complectitur inflāmationi subiecta, eadem quoque oleo sunt finitima. Nam sulphur quicūque metallorum naturas perscrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concrescit. Ergo quæcunq; viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei similem continēt humorem. Præter hunc verò & alio perfunduntur, qui minimè est ad inflammationē idoneus, sed superiore magis tenuis & profluens, ab alimētis ascitus & cōsertus in cæcos arctósque viuentium coporum recessus, qui quidem concoctione mutationem atque vires iam accepit, nōdum tamen in illorum substantiam planè conuersus: hunc humorem dicere placet alimētarium. Ab hoc demum diuersus est aqueus humor, quo tanquam visco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quíque rerum omnium ex elementorum permistione cōcretarum est communis. Vniuersum inanimorum siue lapidum, siue metallorum genus, hoc ipso conglutinatum sustinetur: at alimentarium aut olei similem humorem neutiquam nouit, sed hi viuentibus duntaxat propriè tribuuntur, vt intelligere sit eosdē ad vitę calorísque tuitionem partes primas obtinere. Triplex id humorū genus quisquis volet perspectum sibi esse, in materia è syluis cæsa cogitationem defigat. Virentes enim stirpium ramos, aut ceram, aut picem, aut resinam, in stillans vaporarium qui cōiecerit, substrati ignis vi primùm aquam dimanare sentiet, ab hac dein oleum: quod nō priùs elici potest quàm illa planè exaruerint: sic enim mos est exiccata omnia deligere, è quibus oleum elici debet. Si quis porrò ligneā materiem viridē recénsque cæsam igni mādet, principiò videbit ægrè incendi, propterea quòd multo scatet humore, quē è terra pro alimento sibi hauserat. Is enim est, qui ab eius extremis dum incalescit emanare solet. Hoc consumpto reliqua substantia promptè à flamma depascitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei speciem gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnē ignis depopulatus fuerit, flammæ tum nihil prorsus erumpet & euolabit: in subiectis tamen carbonibus sua insuper inerit soliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorum concretione acceperant: quo tādem exeso dissipatóque cinis duntaxat aridissimus reliquus erit. Idem propemodum temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in syluis erectæ senio siccescunt. Primùm enim exhaustus alimentarius humor deficit, quo tempore dominatur oleo similis humor, possúntque illæ ocyssimè succēdi. Hic verò annis procedentibus adeò exhaurietur, vt inflāmari prorsum nequeant, cùm putrida ligna vulgus appellat, quæ solo cōstant aqueo humore. Postremò autem & hic atteretur, qui tanquam glutinum erat terrenis partibus connectendis: tum igitur dissoluta soliditate caries inuadet, quæ extrema est omnium consumptio. Stirpes reliquæ omnes, itémque fructus, semina, animātium particulæ, easdem propemodum mutationes diuturnitate subeunt.

Alter humor alimētarius.

Tertius humor elemētaris.

Triplicis humoris in stirpib⁹ demōstratio.

Alia demōstratio.

Cōclusio. eunt. Ergo si rem vniuersam in caput referemus, in corpore quod accensum cōflagrat, siue id lignum est, siue lucerna, siue quiduis aliud, flammæ proxima materia est fumosus quidam vapor, halitus modò efflatus: in hoc qui summus inest feruor, species quædam est & perfectio flammæ: hæc autem aëris circumfluentis cōtinuo accessu fouetur. Halitus porrò ex illa o- 5 lei substantia suscitatus emergit: quæ flammæ pabulum est. Ea autem olei substantia in subiecta densiore, aut ligni, aut elychnij materia consistit, vtrãque verò alimentarius humor olim fouit, neque sinens dissipari resarciuit, copiosiorémque exaggerans eandem auxit.

Humidi primigenij quod tum caloris, tum spiritus subiecta est materia, demonstratio. Cap. IIII. 10

Spiritus ex duobus constat.

AD hæc autem si quæ corporis nostri sunt transferimus, spiritus quem in nobis inesse demōstrauimus, quia tenui est & ætherea substantia insito calore perfusa, ei proportio- 15 ne respōdet quæ propriè flamma appellatur. Neque enim calor ipse solitarius, neque substātia tenuis quam seorsum cogitatione comprehēdimus, sed quod ex amborum societate nexúque conditum est, verè ac propriè spiritus dicetur. Hūc autem alit sustinétque pinguis & oleo perquam similis humor, non is quidem a- 20 deps quo partes quamplurimas oblini cernimus, sed alius multò dissimilis & aëreus, qui in partium similarium substantiam consertus omnem effugit oculorū aciem, arte tamen & industria potest vt præmonuimus secerni. Is tum spiritus, tum innati caloris fundamentum est atque prima substantia, quē proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim pri- 25 mus est, & communis viuentium omnium in quo spiritus calore perfusus primùm & per se considit, adeò vt neutrum esse possit aut diutius permanere citra illius humoris opem. Inest autem in similaribus quibúsque particulis eius generis humor, quem omni viuentium generi esse datum, suprà ratione confecimus. Hunc planè expressit Aristoteles, dum ait: Cali- 30 dum autē ipsum in nōnullis pingue habetur, quę res simul efficit vt neque facilè inarescat neque facilè refrigeretur. In nōnullis alio succo prędítū est. Hæc ille: reuera enim nō solùm hic pinguis, sed etiam triplex commemoratus humor tum nostrum calorem, tum omnem solidæ partis substantiā continet atque firmat. Os (hoc vnum in primis ad exemplum adhibere li- 35 ceat) quandiu in animante constitutum alitur & continet in se vim caloris, alimentario madefit & conspergitur humore angustis spaciis affuso. Ab animante autem desectum id auulsúmque, ignis cedit ardoribus incenditúrque celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem est habilis: cùm verò is iam incendio absorptus fuerit, superstes etiámtum erit 40 ossis cōstantia & firmitas, ídque communis illius ceu visci vi & beneficio. Eadē ferè & in cæteris similaribus est ratio. Triplex itaque cùm sit omnis earum humor elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidem

Humor natiuus & primigenius.

Lib. de lōgitu. vitæ. cap. 2.

Triplex partiū solidarum humor.

Exēplum in osse.

Trium humorū mutua cōparatio.

propriam

propriam illarum ſubſtantiam complent, tertius illis aduētitius quodammodo & externus. Quocirca vitam etiamnum agente animali, hic quidem abſorberi ſiccaríque poteſt, at reliqui duo nunquam funditus, ſed neque maiore ex parte diſperdi poſſunt: nam priuſquam in id diſcrimen res veniat, propria detracta materie ſpiritus calórque emarceſcet, & animal vitam naturæ reddet. Diſſipata enim materia quæ ſpiritus & caloris propria eſt ſedes, quę ſpiritum continet atque ſeruat, quî fieri poteſt vt ſpiritus ſubſtantia & calor diutiùs perſiſtat? At verò qui integra valetudine frigorum vi intolerabili adeò opprimuntur, vt quàm mox è vita excedant, iis calor intercluſus extinguitur, ſuperſtite quodammodo ſpiritus materia. Vehemens inſuper animi deliquium ſi hominem rapit, & caloris & ſpiritus ſubſtantiam vnà in breui diſſipat, citra vllam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius diſſolutionem fieri manēte ſpiritus ſubſtantia, aut hanc quidem manente natiuo calore diſſipari, naturalis rerum ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi viuētium humorem, quatenus ſubſtantiæ noſtræ portio quædam eſt, à prima ſtatim origine ſuſcepta, ab alimentario diſtat atque ſecernitur. Ab aqueo autem abeſt, quòd tametſi vterque ingenitus eſt nobis, hic tamen omnium corporum vel inanimorum communis, nihil ſocietatis, nihil commercij habet cum calore & ſpiritu: ille verò plurimum, vt qui eorum ſedes eſt & fomentum. Hic idcirco eſt quem præ cæteris natiuum humorem appellarūt, alij proprio ſi fortè inepto nomine, humidum radicale: nos id vt primigenium ita dicere poſſumus vitale & ſalutare humidū, quod ſpiritus & caloris totiúſque vitæ fundamentum eſt & pabulum.

Triū humorum quod diſcrimē eſt.

Quis triū natiu⁹ humor propriè dicendus.

De triplici ſimilaris partis ſubſtantia, & de cæteris humorum differentiis. Cap. V.

SIMILAREM vocatam particulam ſimplicem, compoſitionis expertem, & ſui vndique ſimilem ſenſus æſtimatione iudicamus, primámque illi ſtructurā ex elementorum temperatione naſci. At verò ne ſic ad vnguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffuſa eſt, quin aliæ aliorum ſint elementorum magis minúſve participes: neque cogitatione modò, ſed etiam (ſi quis ſtudioſe penitúſque introſpiciat) ſenſu varietas quædam animaduerti poteſt. Vnde ſi facilis & accurata quæritur rerum diſtinctio, pars quæque ſimilaris ex aliis quibuſdam ſubſtantiis eſt cōdita, hæ verò ex primarum ſimpliciúmque quatuor naturarum concretione. Quoniam verò ſubſtantias illas nondum partes corporis appelamus, ſimilarem partem compoſitam dicere vſus non admittit, compoſitionem duntaxat exiſtimans eam quæ ex aliis quibuſdam particulis conſurgit. Subſtantiæ autem illæ tres ſunt omneis in parte ſimilari poſitæ, ſolida, carnoſa & ſpirituoſa, his enim vtar recentiorum verbis. Solida primum eſt lineamentum & ſtamen illud ſtabile atque conſtans,

Partē ſimilarem non prorſus eſſe ſimplicē

Quā ratione pars ſimilaris appelletur ſimplex.

Triplex ſubſtantia partis ſimilaris.

Solida quę

per quod toti robur ineſt & firmamentum, & qua tanquam baſi reliquæ ſubſtantiæ innituntur. Hanc enim ea quę carnoſa appellatur vndique circumfundit & obuallat, infercítq; ſpacia inter fibras vacua, quaſi rimas expleat: hinc & partis moles rectè dici conſueuit. Commune quidem illi carnis nomen eſt inditum, ſed cuius ſubſtantia in magna ſit varietate. Quæ enim muſculorum fibris innaſcitur, propriè caro appellari ſolet: quę autem viſceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eam παρέγχυμα Græci dixerunt, nos affuſionem: inteſtinis, gulæ, vētriculo, vtero, vtrique veſicæ, arteriis, venis, neruis, & membranis quæcunque inſidet, cōmune illa quoque nomen mutuatur, vt vnicuique parti ſimilari ſua ſit caro. Spirituoſam ſubſtantiam ſuprà ſatis perſequuti ſumus, prętenuem nempe & æthercam eam quæ partis ſimilaris eſſentiam complet & abſoluit: illa quidē in ſolida ſubſtantia primùm & maximè conſiſtit, omniúmque functionū eſt opifex. Quò autem clariora ſint omnia, & hæc ſuperioribus quaſi annexa conſentiant, ſolidam ſubſtantiā ex aliis rurſum conſtare meditemur, nempe ex terreno craſſamēto (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius conſtantia atque firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & ſpiritus fundamētum appellauimus. In hoc igitur naturalis ſpiritus (qui eſt ætherea ſubſtantia paulò antè commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquam è ſeminario prodiens, in carnoſam quoque ſubſtantiā propagatur, ſicque calorē & naturā ſecum proferens, his partem ſimilarem vniuerſam perfundit. Ergo omnes quæ in ſimilari corporis parte ſunt ſubſtantiæ numerantur, carnoſa & ſolida: in ſolida craſſamentum illud terrenum, humidum primigenium, & inſitus ſpiritus. In craſſamento præter terrenam ſubſtantiam, aqueus eſt & tenax is humor, cuius interuentu partes eius cohærent, firmáque id ſoliditate conſiſtit. Ne quid autem hîc intactum & quaſi prætermiſſum deſiderari poſſit, quod partium ſimilarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam cōtemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos ſecūdarios propriè appellant genera, ab optimis quibúſque medicis celebrata, iſtis comparemus. Quod in ſolida ſubſtātia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe cōtinet aqueum, qui cùm ſit omnium corporum communis, ad hunc numerum minimè referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis inſitus eſt & viuentium proprius, naturaliſque ſpiritus ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, quem leuiter & inconſideratè videtur Auicēnas cum aqueo eundem feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Sed ſecundariorum vnus conſtituendus eſt is humor, qui carnoſa vocatur ſubſtantia, & qui ceu cōcretus liquor ſolidis fibris adhæreſcens, moles fit ſimiliaris partis: hunc manifeſtò videre licet in carnibus dum igni immodicè torrentur liquari & plurimùm defluere ferríque in prunas largiter. Alter eſt qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhæreſcit, ſed roris vice in partis ſubſtātiam diffuſus

Carniformis quæ. — *Caro triplex.* — *Spirituoſa ſubſtātia.* — *Solida ſubſtātia rurſum ex triplici cōſtat* — *Natiuū humidū prima eſt ſedes ſpirit⁹.* — *Omnium ſubſtātiarū enumeratio.* — *De humoribus ſecūdariis.*

fuſus propiúſq; adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis veníſque cōtinetur, hinc mox ex earum finibus in vacua partium loca influxurus. Hunc quidem eſſe conſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſitè elaboratam, & ex qua pars ſimilaris 5 aletur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilariū ſubſtātiam pertinere: quanquam varia commutatione in corporis naturam tādem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur ſanguis, ad hæc ſecundariorum humorum genera neutiquam pertinet, ſed eos quatuor primos ac principes humores ac verè ſuccos recipit, de quibus ſuo loco futura eſt cō-10 memoratio. Iam verò ſi præſcriptū ordinem inuertemus, ex ſanguine qui in venis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarij, conſequutione quadam fient. Cùm enim ſanguis iam in extrema & ora exilium venarum arteriarúmque perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecūdus autem cùm iam vice alimenti in partium ſubſtantiam influxit iíſque 15 apponitur: tertius vbi circum partium villos & ſtamina concreſcens illis annectitur & agglutinatur: quartus quum iam illis aſſimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecūdariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

20 Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitióque diſciplinæ ſibi conſtet, in quartum hūc humorem toto animo omníque ſtudio incumbendum, explicādúmque pleniùs quid cauſæ erat cur eum in cunctis viuentibus ineſſe, tot tantíſque 25 rationibus contenderemus, quātúmque momēti & ponderis ad rem inſtitutam obtineat. Quicquid vitam agit, ſalutari calore perfuſum continetur & regitur: atque is calor qualitas quū ſit, totus tamen diuinus eſt atque cœleſtis, & in æthereo ſpiritu ſubſiſtit. Cùm autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuer-30 ſum quantum eſt concaleſcat, neceſſe eſt ei vim ineſſe caloris valentiſſimam, quæ ſi pariter ſiccitate comitaretur nos impēdio adureret: atqui nō vrit, eam igitur neceſſe eſt humoris temperatione perfundi, viuētiúmque calorem ac ſpiritum idoneo conuenientíque humido contineri, quod illius ſubiecta eſt & indiſſolubilis materia: quemadmodum in his corpori-35 bus quæ apta ſunt vt inflammētur, flammę ſedes & pabulum aëreus quidā eſt humor. At quoniam complures ſunt humorum ordines, cōpluréſque in nobis differentiæ, æſtimādum nunc eſt quiſnam eorum, ſalutaris iſtius caloris ſedes eſſe poſſit. Poſtrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifeſtum: quare 40 in promptu quoque eſt horum neutrum eam eſſe quam inueſtigamus innati calidi ſubſtantiam. Neque præterea ea fuerit aqueus humor ex quo ſuam conſiſtentiam accepit partium ſolidarum craſſamētum: vt qui omnium ſit corporum communis. Reſtat igitur innati calidi ſubſtātiam eſſe,

Subſtantiā caloris humidā eſſe.

Quiſnam humorum corporis eſt ſubſtātia innati calidi.

vel carnosam vocatam substãtiam, vel id humidum quod radicitus inhærẽs vitale & primigenium appellauimus, quódque olei cuiusdam speciem ostendit. Consentaneum autem magis est & ad veritatem propensius, in hoc quàm in illa potiùs calorẽ vitæ collocari. Permanens enim est & constans humidum hoc primigenium, in solida substantia firmatum, neque nisi annorum ætatísque decursione imminui potest: carnosa substãtia frequenter omni ætate vt augeri ita detrahi & extenuari videtur. Illud siquãdo iacturam accepit, non resarcitur: hæc marcore exhausta, rursus in amplam molem assurgit: nam carnosæ substãtię magnitudo variatur, etiámsi præterea non augetur animans. Itaque si innatus calor vitæ opifex, tutò nos debet in extremum regere atque moderari, par est vtique hunc in stabili humido permanere. Quin & nostræ originis cõtemplatio, vitalem calorem vnà cum humido primigenio à semine, carnosam autem substãtiam à materno sanguine deriuari commonstrat. Etenim prima fœtus cõformatione dum similarium partium procreatio institueretur, corpus ipsum seminis, primùm in quædam rudimenta sese extendit, deinde verò in exactam speciem. Dum enim ea rudimenta ponerẽtur, videri poterat corpus seminis adumbrationem quandam partium similarium lineamentis suis exhibere, quæ quasi fibræ erant & stamina filis quibusdam tenuissimis araneorum similibus contexta. Hæc est igitur constans & verè solida partium similarium substantia ex puro semine concreta: ad quam deinde sensim influens & illabens sanguis maternus, villos & stamina vndique circumsedens illic concrescebat, fiebátque substantia carnosa ex sanguine: quæ affusa inspersáque locis inanibus, moles est partium similarium. Quãcunque autem solidior illa substãtia ab ortu conditionem acceperit, eandem totius vitæ cursu retinet. Nam stamina ex humido liquidóque semine creata, quanquam diuturnitate magis magísque siccescunt, dum ad extremum senium quod aridissimum est veniant, semper tamen eius humidi quod à semine contraxerunt, aliquid sibi in omnem vitam recondunt: quod vt recèns natis & infantibus plurimum est, senibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Quantulumcunque idipsum est quod in vitæ extremum reconditur, secum id spiritum & calorem ex semine aduexit, hósque retinet tum sibi tum solidæ substantiæ perennes & indissolubiles. Ex quo intelligi potest carnosam similarium partium substãtiam à sanguine, solidam verò & quicquid in eius compositione inest, siue crassamentum, siue humidum primigenium, siue spiritus, siue insitus calor, id omne olim à semine natum processisse, & tãquam illius quædam portio sit incorrupta, seminis naturã plurimùm redolere. Hinc rursus perspicuum euadit innati calidi quã exquirimus substãtiam, præstantẽ illam quidem & vitæ conseruatricem, non ad carnosam quæ ex sanguine prodiit, sed ad primigenium humidum, quod suam semini originẽ refert acceptam, pertinere. Ergo siqua illius promẽda est definitio, calidum innatum est humidũ primigenium insito spiritu & calore vndique perfusum. Id

Humorẽ oleosum esse innati calidi substantiam.

Totã similaris partis solidã substãtiam ex semine nasci.

Quatuor ĩ solida substãtia quæ ex semine prodierũt.

Innatũ calidũ quid.

Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus viget & conſeruatur. Tribus ergo illis coniunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quidam ſpiritum ingenitum appellant, at rariùs nec ſatis propriè. De his hactenus, nunc de natura.

5 Quid natura medicis, & quæ eius ſubſtantia. Cap. VII.

QVOD generatim atque vniuerſe phyſici proponunt hoc loco contrahentes, naturam eſſe definimus vim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ nõ aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quãtum poteſt lõgiſſimè. Etenim ne fruſtrà cõdidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquã deſerit, ſed eius gubernacula tractans partes omnes in ſuum quamque opus ducit & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit perueſtiganti, vis & poteſtas caloris prima in mẽtem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palàm attribui. At verò qualitas ſyncera caloris, etiã ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intenſione creuit, cõtinuò integriores firmioréſque functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris: quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non vni calori, ſed illius quoque ſubſtantiæ accommodari: quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerũt, ſed alteri compoſitæ rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt, naturæ nomen non niſi promiſcuè & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptiùs quidem ſpiritum ingenitum quicũque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen ſi propriè agendum eſt, naturæ ſubſtantia eſt calidum innatũ quale ſuprà circumſcripſimus. Id enim animal ab initio conformauit, auxit, & tanquam omnium operũ naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehẽdit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem vno eodémque ortu ex ſemine prognata. Quum veteres naturam & virium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis conſtare & compleri pronunciant, potiùs ea quibus ſuſtinentur vires enumerant, quàm propriè naturę nomen vſurpent, cùm carnoſa illa ſpecies nequaquã ſit à ſemine contracta: quæ autem verè natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huícque totius vitæ curſu moderatur. Quæ purè natura dicitur carni non eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit: vt hæc ſolida ſeminaliſque ſubſtantia aliorũ omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterùm hæc ipſa principia, nõ vt quæ ſolent accuratè à phyſicis tractari, ſimplicia ſunt

Naturę humanæ definitio.

Naturam non ſolum calorẽ, ſed ſubſtãtiam eſſe.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ ſubſtantia.

Naturæ ſubſtãtiam ex quatuor elementis conſtare.

& omnis compositionis expertia: sed etsi fortè sensu simplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis constant elementis se prioribus. Crassamentum enim quod substratum atque subiectum est, ex densis terrenísque elementis plurimum quidem conditum est, non tamen tenuiorum prorsus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & spiritu calido perficitur, quæ aëris atque ignis plurimum in compositione acceperunt, sed tamen terrę & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorsus substantia sit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione sit concreta. Hinc fit vt rursum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentũ, quod à prima statim origine ex elementorum & caloris diuini perfusione contractum est. Illic tãquam in prima functionum omnium causa consistunt, quicunque caducæ naturę limitibus coërciti, nihil supra hãc diuinius quicquam neque ipsam animæ substantiam inuestigant. His igitur natura est temperamentum in spiritu & humido primigenio situm: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici solet: nam quod Hippocrates aliquando quatuor humorum congestionẽ, aliquando corporis formam & figurã hoc nomine signarit, præter vsum est & consuetudinem loquendi. His iam decursis, pleniùs adeunda nobis est innati calidi & spirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat institutus.

Naturã esse tẽperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, status mutationem subeat. Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidáque est innati calidi substantia, eò cumulatior & plenior, quò magis sit caloris humorísque particeps. Talis est omnino in semine mistísque ortus nostri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui summum habent complemẽtum, vt aliàs nunquã pleniùs affluere possint. Quę ortui proxima est ætas, tanta istorum abundantia circumfluit, quantam nulla ætas consequuta aut arte aut industria potest excedere, sed ne parem quidem atque primo ortu acceperat, vel exquisitissima viuendi lege conseruare, alioqui perpetuari & sempiternis seculorum ætatibus sustineri posset animãs. Illa porrò summa cùm sint infantiũ ætate, moderata tamẽ esse dicimus, ipsámq; innati calidi substãtiam bene temperatam. Qui enim in hac calor inest, licet sit summus, quia tamen humido perfunditur, mitis est omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet vberior, haud tamen diffluit, sed calore coërcetur: sic summa quæ sunt, ad moderationem quandam exquisitè sunt temperata, vt infantibus & puerulis redundans humor, pari quodammodo spiritu & calore sit aspersus. Hinc ætate progrediente sensim vi caloris membra siccescunt, simul quoque & robur & incrementum consequuntur, nõ modica quidem humoris portione in accretionem profusa. Id itidem sentiens Hippocrates, ait corpus quodcunque augescit & robur

In ortu summus est tũ calor tum humor.

Summus quãuis sit, tamẽ est tẽperatus.

Mẽbra tẽpore siccescere.

Lib. de natura hu.

bur accipit, necessariò calidum esse, illáque ob innati calidi vim conferri. At verò cùm iam ossa, nerui atque membranæ non vltrà sequi ducíve possunt, incremētum omne sistitur: tum verò membris summum robur inest, summæque vires insunt ad animalium operum functionem. Quæ profe-
5 ctò argumēto sunt, ætatem floridam humidum primigenium iam siccius obtinere. Cæterùm hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque vt senium ingenti siccitate inarescit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametsi humor non satis ad incrementum suppetit, satis tamen est qui possit ingenitum calorem & spiritum,
10 quantum à primordiis acceperat quodammodo asseruare. Ita enim existimant parem adolescenti atque infanti insidere calorem, quia quantum substantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate dissipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulítque adolescentia: quandoquidem sicciore facta materia solet calor omnis vires suas vehemētiùs profer-
15 re. Hac igitur vicissitudine quia disperdita substātia qualitas increuit, parem calorem sensus æstimatio illis fortasse decernit. At verò infantis plurimus est naturalis calor, ísque blandus & halitus similis, vt substātiæ æstimatione Hippocrates hominem prima die calidissimum statuat. Iuueni autem caloris substantia, non potest non esse ad quandam paucitatem at-
20 que exilitatem redacta, quam ob causam is reuera minùs est calidus: at si qualitas spectatur, calore est acri & intenso. Qui calidissimus est infans, is pariter bene temperatus est, ad cunctas naturæ perfunctiones accommodatus. Huius verò comparatione iuuenis intemperatus censetur, qui acrem igneúmque calorem est consequutus, quem etiam aduentitium ex-
25 ternúmque appellant: non quòd extrinsecus assumptus sit aut accesserit (illuc enim suopte impetu inuectus est & sublatus) sed quòd bene temperati limites egressus & extra eos positus, non similiter atque ille ad naturæ munera vires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multóque magis qui febre iactantur: at natiuus in istis non inest
30 pristino æqualis, nedum maior. Sed ad nos iam redeamus. Ab summo ætatis vigore sensim qualitas & acrimonia caloris marcescit & paulatim collabitur, vsque eo dum is extremo senio languidus contabescat. Quicquid enim subest tanquam calori pabulum, id vniuersum incēdio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorās sese nequeat ampliùs ef-
35 fundere. Hinc verò quoniam nimiùm exesa dissipatáque insiti illius & primigenij humidi substantia, non est satis apta pari calori fouendo, necessum est vt dum sensim humidum absumetur, calor quoque pariter obsolescat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus arescere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur: diebúsq; postremis quanto plus homo extabescit,
40 tanto frigidior necessariò reddatur, vt sui ipsius ratione sit postrema vitæ die frigidissimus. Hac igitur ratione innati caloris aliàs substantia, aliàs qualitas ætatum progressu ad ruinam defluens, in perniciem agitur. Cęterùm quoniam exhausto pabulo calor vnà restinguitur, si hic causa est quę

Media ætate licet humor sit paucior, par tamē est sensu calor.

Reuera infanti copiosior est calor quā ætate media

A media ætate calorē minui.

Calor seipsū destruit & cōsumit

pabulum absumit, vt certè est: fiet protinus idem calor interitus sui causa. Gaudet quidem & iucūdè fruitur humidi commercio, cuius etiam si interitum nō expetit, ipsum tamen necessariò affert: sublato autem humido consequens est & calorem tolli. Vnde hic calor dum conseruari & perfici naturaliter desiderat, semetipsum is conficit & interimit: & quem sui occasum & obitum non intendit, eum tamen conficit. Sed quoniam nihil quod genitum est & natura constat, primum & per se sui exitium molitur, sed quàm longissimè prorogari & in rerum natura consistere peroptat: ne ipse quidem calor per se & ex instituto, sui interitus causa fuerit, verùm vt dicere solent ex accidenti & alterius interiectu. Nam aliud quippiā agens, ipse quippe humidū conficiens, se ipsum pariter diripit atque vastat. Quocirca non alia est ortus nostri, alia interitus causa, sed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem extremum vitæ diem morte conficit. Dixerit hic aliquis. Si summus ætatis vigor calorē profert tactu acerrimum, senectus autem ignauum & inertem, necessitas est medio transitu moderationem quandam percipi caloris, qualem & superior de temperamentis tractatio confirmauit? Quid est igitur quam ob rem non hanc similiter vt infantium ætatem, aut fortasse conuenientiùs liceat in temperatis numerare? Nunc sanè diuersa nobis atque tum est temperati ratio, illic enim tēperamenta tactu & qualitatis ordine, hîc substantiæ copia & vbertate dimetimur. Quæ enim floridæ succedit ætas, tactus iudicio temperatū præbet calorem, at verò paucū id est, nec ei simile quod summè expetitur laudatúrque omni vita, & quale infantium ætati inest plurimum, naturę muniis congruentissimum. Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundissimum, tum calori affine temperiem accersit, subsidiúmque confert ad actiones. Altera verò quia siccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deprehenditur. Etsi igitur quicunque natiuus calor integer est & valens, is cōtinuò est temperatus: non id tamen retrò commeat, vt qui temperatus sensus iudicio confirmatur, is natiuus sit & nostræ naturæ familiaris. Hîc animo tractare & contemplari liceat rem cognitione dignissimam, humidi quippe primigenij, atque caloris societatem. Tanta enim est horum consentiens, conspirans & continuata cognatio, vt semper mutuas operas conferāt, nihílque vnum efficere possit alterius ope destitutum. Iuueni siquidem etsi par quodammodo atque puero calor insidet, naturæ tamen operibus ille obscurior & infirmior est quàm puer, quòd quadam ex parte exhausto humore factus sit aridior. Quod planè argumentum est humorem insitum nō minùs atque calorem ad naturæ opera cōferre. At certè illa esse diuersa declarat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero constante alterum sensim dissipatur. Huc pertinet quòd humidum tanquam fomentum & pabulum est caloris, calor autem illius beneficio sustinetur: hic vt efficiens est præcipuum, humidum vice materiæ substernitur calori, magísque patitur. Quibus magna vi frigoris insitus calor repētè extinguitur (quod hyeme per alpes iter facientibus

Nō per se, sed ex accidenti id efficit.

Obiectio.

Solutio. Inclinātiū nō similiter atque infantium ætatē dici tēperatā.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differunt tamē calor & humor.

facientibus tẽpeſtas Aquilonia inferre ſolet) humidum ferè ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubitò diſperdere? At verò contrà humidum euaneſcere diſſoluíve non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetunt, iis vnà cum calore innatum humidum diſperditur, vt illius nihil reſtet aut certè perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem ferè ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatum decurſio affert calidi noſtri cõmutationẽ, talem exiſtimauit Hippocrates ex anni temporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: ęſtate verò diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aëris frigus corpora cõtingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intrò repellit in profundum, foríſque cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coërcet, vt nihil eius aut minimum poſſit effluere: ſicque illa partibus intimis vires colligens, multò quam priùs robuſtior euadit. Æſtate contrà, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpiritus tum humores foras elicit, neceſſe eſt ſubſtantiæ caloris plurimum in confinem aërem diffluere atque diſſipari, exiguũ verò intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quandam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuúntve. Eius verò qualitatem ſic commutant, vt æſtas feruentiſſima exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiátque vt temperata quæ fuerat, naturæ metas plerunque excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris ſæuitia ſubſtãtia caloris nihilo fit frigidior, ſed priorem ſtatũ retinet iis maximè corporibus quæ plurimo ſanguine & calore prędita ſunt. Exanguia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium quæ per hyemem degunt in latibulis) vt omnia frigorum iniuria læduntur, ſic plurima extincto calore de vita decedunt, imò & inter homines vt omnium externæ ſaltem partes refrigeſcunt, ita quicunque imbecillo ſunt corpore, aut ſine ſenſu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorſus ex hominum vita demigrant. Iam verò calidi commutationem quæ per anni tempora fit, ſi quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte poſtrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatum calidum: vere autem eam ſortietur conditionem quam in pueritia & adoleſcentia: æſtas proportione reſpondet florẽti ætati: autumno ob eam quæ æſtate fit diſperſionem, pauca eſt ſubſtantia caloris, ſed ea minùs acris quàm æſtate, vnde poſſit autumnus inclinanti & præcipitatæ iam ætati cõferri. Sub autumni finem hyemíſque ingreſſum, calor in nobis modicus ineſt, qui quoniam corpus etiámtum laxum eſt & patens, promptè refrigeſcit,

Hyeme vberior eſt ĩ nobis copia caloris quàm æſtate.

Aeſtate acrior in nobis eſt calor quàm hyeme.

Tẽporum anni & ætatum cõparatio.

refrigescit, eíque non admodum fit dissimilis qui senectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum varietas similis ferè mutationis est occasio. Quanto enim ad austrũ & medium illum cingulum qui Solis ardore torretur, magis inclinata est, tanto paucior hominibus inest calidi substantia, ipsa verò qualitas acrior. Contrà quantum regio ad Aquilonem vergit, tantum in corporibus abundat benéque tẽperata est innati calidi substantia, nisi fortè cùm ad vltimas terræ regiones acceditur, in quibus præ frigore vix vllum animal hyeme vitam agit. Existit autem hoc loco quæstio subdifficilis, quî fieri possit vt hyeme quàm æstate innatum calidum sit vberius: nunquid fortè tum augetur ea partium solidarum substantia quæ olim à semine dimanauit? Cùm assiduo substantiæ fluore corpus nostrum sensim dissoluatur, neque vitare possimus ingenitam nobis senij ac interitus necessitatem, fieri certè non potest quin de propria innati calidi substantia continenter quædam fiat decessio, non modò maioribus illis ætatum decursionibus, sed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquã enim ambiens aër minùs hyeme quàm æstate dissipat, interior tamen noster calor non minùs pabulum suum populatur & conficit. Quòd si fortè coërcitus intus calor cõcoctionem augeat, & benigni succi copiam exaggeret ad partium nutritionem, instaurétque humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perspicuum tamen est quicquid accedit instauratione, plurimùm ab eius integritate deficere quod euanuit, quódque olim fuerat à semine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quò fit vt de innati calidi substantia quotidie magis magísque detrahatur, neque possit vlla hyeme abundantior esse quàm æstate illi superiore: quẽadmodum neque florentiũ ætati potest vel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ se ferebat. Sed tamen Hippocratis sunt illa. Ventres hyeme & vere natura esse calidissimos, tum verò & magnam innati calidi copiam inesse. Ab hoc igitur medicinæ parente cùm nefas sit desciuisse, verborum illius vim & bene dicta sic interpretari consilium est: eo loco innatum calidum non eam puram substantiam appellasse, quam solidæ partes à semine cõtraxerunt, & quam aphorismo superiore, crescentium ætati plurimam esse prodiderat: verùm vel eam impuriorem iam factam auctámque vberioris alimenti appulsu, vel omnẽ substantiã quæ moderato & miti calore sit prædita, siue ea pars nostri sit corporis, siue minùs. Hac notione sanguis & arteriarum spiritus ipsáque corporis moles innati calidi substãtia sunt: sicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoque contineri: qua etiam pubescentibus & adolescentibus plus calidi inesse quàm infantium & puerorũ ætati, quiuis rectè censuerit. Veruntamen calidum hoc impurum est, neque innatum idipsum est, quod à prima origine semen nobis indiderat. Itaq; naturalis calidi substãtia cùm bifariam dicatur, aut purior illa partium solidarũ à semine ducta, aut ea ipsa nutritione aucta factáque impurior adultis, atque etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfusum, siue id sanguis siue spiritus

Marginal notes: Innati calidi ex regione varietas. — Quæstio. — Solutio. Verã calidi substantiã hyeme nõ augeri. — Obiectio ex Hippo. — Solutio. — Quid eo loci Hippocrates calidũ appellet. — Duplex dici innatũ calidum.

tus eſt: fieri quidem haudquaquam poteſt, vt vna eadémque nominis ratione, creſcentium ætas & hyems plurimum habeat innati calidi, ſed qui ita pronuntiat, neceſſariò ὁμωνυμίαν inducit.

Natiui tum caloris, tum ſpiritus differentiæ: hóſque partibus ſingulis inſitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. VII.

PARTEM vnamquãque ſimilarem innato calido & proprio ſpiritu inſtructã eſſe quoad in vita ſit animãs, neque citra opem illorum poſſe vnquam conſiſtere, perſpicuum iam eſt & euidens. Similares partes non vno eodémque omnes tẽperamento tenẽtur, ſed os frigidius eſt aridiúſque neruo, neruus vti & membrana carne frigidior atque ſiccior. Quoniam igitur compoſitæ rei temperamẽtum ex ſimplicium quibus conſtat permiſtione naſcitur, fit neceſſariò vt eæ ſubſtantiæ quas parti cuique ſimilari datas eſſe meminimus, diuerſam in hac atque in illa parte tum ſpeciem tum ſubſtantiam ſortitæ ſint, neque vna temperamenti lex atque modus inſit omnibus. Quare qui in oſſe ineſt ſpiritus ab eo diſtat qui in neruo, hic rurſum ab eo qui moderator eſt carnis. Sic humidũ primigenium ipſámque innati caloris ſubſtantiam, aliam os adeptum eſt, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæque ſimilaris. Eſt autem in his varietas non modò ex ſubſtantiæ multitudine, ſed ex primorum elementorum vnde cõditæ ſunt temperatione profecta. Qui partium functiones ſtudioſe animaduertet, & quòd neque os nerui, neque neruus carnis ſubſtantiam gignere poſſit aut reſarcire, neque contrà: hac adductus functionum diſcrepantia quæ illas tota ſpecie diſcludit, mox opinor cauſas quæ illarum ſunt effectrices, pari interuallo diſiunget. Hæ autem quum ſint ſpiritus & innatum calidum, quibus naturæ ſubſtantiam compleri diximus, conſequens eſt totidem ſtatui ſpirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarũ varietates, quot partium ſimilarium differentias numero dimetimur, vt vniuſcuiuſque partis ſua hæc ſint, cæterarũ nulli eadem prorſus impertita. Quę partes corporis principatum obtinẽt, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum ſpiritu præpotente valent, vt non ſe ipſis duntaxat gubernandis dent operam, ſed alios de ſe ſpiritus tãquam iugi de fonte promant, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus, aluntur: his in vires functionéſque ſuas concitati, conſtantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos ſpiritus qui ſtabiles & in vnaquaque parte fixi ſunt, tres inſuper errantes & vagos influentéſque exiſtere, vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffuſum: alterum vitalem quem cor aſſiduò per arterias emittit: tertiũ animalem qui in cerebri ventriculis genitus, hı́ncque per neruos profectus, partes irrigat ſenſus motúſque compotes. Hũc quidem in cerebri ventriculis viíſque ſenſuum cõtineri, quemadmodum & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam

Triplex ſubſtantia cuiq; parti ſimilari ſua eſt ei propria.

Quot partes corporis tot ſunt ſpiritus & totidẽ naturæ.

Spirit⁹ & vires ĩfluentes.

Naturalis. Vitalis. Animalis.

planè

planè conſtat : at naturalem ex iocinere proferri, non vſqueadeò eſt ſenſu compertum. Cæterùm ſi vis eſt vlla demonſtrationis, neque ſunt omnia ſenſuum teſtimonio fulcienda, conficient ſuprà adductę Ariſtotelis rationes, ſi qua in iocinere communis & influẽs ſtatuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum. Nõ enim ſanguis ad id muneris ſatis eſt accommodatus, qui nempe craſſior mediam inter corpus facultatémque ſubſtantiam non eſt ſortitus. Ergo vniuerſum animal gubernãt principes tres facultates, totidem ſpirituũ vehiculis, ex ſuis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus diſtributæ. Nulla pars in nobis aut calorem aut inſitum ſpiritũ, aut vires ab ortu datas potis eſt retinere citra influentium ſpirituũ vires, ſed in breui omnia cõciderẽt à principiorũ viribus & fauore deſtituta. Itaq; quũ ſint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, & iecur, adde ſi videtur & teſtes: alię ab his natæ & quaſi earum viribus ſubſeruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, ſeminis vaſa : reliquarum omnium inſitæ vires influentibus inde viribus gubernãtur: aliæ manifeſtiùs, vt muſculus: aliæ obſcuriùs, vt os, cartilago, vinculum. In has enim partes tametſi neque vena inſeritur quæ ſanguinem, neque arteria quæ ſpiritum perferat, ſatis tamen hæc in illas deriuari declarat aſſidua quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum poſſint eæ perſiſtere & vita teneri. Nulla igitur ſeipſa duntaxat gubernatur: niſi id fortaſſis ita accipiendum quis velit, quòd non per manifeſtos & patentes ductus, muſculorum & interiorum viſcerum modo regantur. Hæc ſiquidem vt vberiores ſpiritus atque vires acceperũt, ſic venis, arteriis atque neruis indigent, quibus manifeſta ſit & cõſpicua gubernatio. Ex his denuò planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem ſpiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eóque pertingere vbi neque vena, neque arteria eſt: harum enim adminiculo non vbique indiget: animalem autem ſpiritum nuſquã poſſe citra neruos aut eorum villos atque ſtamina contineri, aut vires ſuas prodere. Optima id quidem ratione à natura inſtitutũ, quòd pars vnaquæque nutritione & vita, non autem ſenſu & motu indigeret.

Partes omnes tũ inſitis tum influentibus viribus gubernari.

Nõ partes omnes indigere animali ſpiritu, vt aliis.

Naturalem ſpiritum fieri materiem vitalis atque animalis: vtque ſpiritus & aliæ ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur. Cap. XII.

HAC autem ratione inſiti ſpiritus, & aliæ ſolidarum partiũ ſubſtantiæ ſeruari nutriríque ſolent. Alimenti purior magíſque aërea portio, concoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem quandam exhibet. Ea tum à ſpiritu iecori ingenito vim accipiens, eiúſque vbertate penitus perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tantò præſtantior, quantò iecoris molem vis ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quãtum per venam cauã vnà cum ſanguine effertur,

Naturalis ſpiritus ꝓ creatio.

Vitalis ſpiritus creatio.

effertur, & in cor inuehitur, illic denuò caloris vi accuratiùs elaboratum attenuatúmque, in aëris propè ſpeciem mutatur: atque ex dextro cordis ſinu per communes eóſque arctiſſimos aditus, in ſiniſtrum ſinum viam capeſſit & permeat, vbi hauſto per pulmones aëre tẽperatum, materia quædam fit cui calor & vis conceſſa vitalis, ſpiritum profert vitalem per arterias toto corpore diffuſum atque conſertum. Quæ portio iſtius per ceruicis arterias in cerebri baſin rapitur, tertiò contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum confertur. Illic exhauſto per nares elaboratóque aëre, fomentum incremẽtúmque recipit, & vi proprietatéque ſpiritus qui cerebro eſt ingenitus, conuerſione quadã ſpiritus fit animalis, æthera planè imitatus, ad motũ, ad ſenſum, ad omnes denique animales functiones aptè comparatus. Itaque vapor ille ſanguinis in iocinere natus, ſi vitali ſpiritui, deinde & animali ſeſe materiam & quaſi alimentum exhibet, debet primo ſtatim ſpirituum ordine collocari. Quantũ hic à vitali, tantundem profectò & vitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, vaporem æmulatur, vitalis, aëreus eſt, animalis autem æthereus. Vitalem perẹquè ac animalem, ſi ſpiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in ſubſtãtia ſpirituum varietas ineſt, efficit quidem vt non vnius eiuſdémque ij ſint naturæ: at genus vnum cõmunémque appellationem eos participare quid quæſo obſtabit? De his quidem ita ſit ſtatutũ. Qui naturalis ſpiritus eſt appellatus, ſupra reliquos hoc peculiari munere præditus eſt, vt quum propriæ facultati ſe vehiculum exhibuerit, alimentum deinde ſe offerat ei alendo ſpiritui, qui ſuus eſt cuique parti ſimilari congenitus. Ita enim conuenit vnamquanque huius ſubſtantiam conuenienti atque idoneo foueri alimẽto. In eo porrò humore qui per ora venarum in partium vacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid craſſius & concretum magis eſt, id ſolidæ ſubſtantiæ craſſamentum, in alimentum ſibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuius eſt, & olei cuiuſdam particeps, humidum illud primigeniũ fouet & alit: vapor illinc ſublatus vnà cum naturali ſpiritu, ingenitum partis cuiuſque ſpiritum cõtinet, ſimul verò & circũfundentis nos aëris per diaſtolen tranſmiſſio. Reliqua quæcunque ſimilari parti inſidet ſubſtãtia, id ſibi allicit reponítque in alimentum, quod in affluente humore mediũ eſt inter vaporem & craſſiorem ſubſtãtiam. Itaque particulæ toti ſimilari alendæ vnus ſanguis ſufficit: ſed cuius ſingula conuenientibus earum ſingulis accommodantur, vt ſuo poſthac loco pleniùs afferetur.

Spiritus animalis vt generetur

Naturalis primus eſt omnium, veréq; ſpiritus dici debet.

Naturalis ſpiritus in ſitũ nutrit.

Vnde & quomodo vnaquæq; partiũ ſubſtantia alitur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido Finis.

Quid anima. Cap. I.

Præfatio.

TERRENO concretóque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in vnum quasi concentum nexuit, siue aspectabile, siue abstrusum id & sensibus incópertum foret: sic omne superior cómentatio explicauit, vt nihil insuper desyderari posse confidã, quod eius fabricationem & structuram pleniùs adornet. At quoniam nõ in solius corporis, sed in hominis qui ex corpore & animo constat, meditatione versamur, quum ad exitum iam perducta sit corporis tractatio, nunc animi eiúsque partium & facultatum contemplatio iure adeunda videatur, si quidem vllum est studium percipiendi hominis atque cognoscẽdi. Inuoluta nimis & obscura animæ cognitio, & quam ceu minùs obuiam non sit promptum attingere. Quocircà sensus nostros effugientẽ illam, solis functionibus operibúsque proditis, cernere mens possit: vti & vnamquanque reconditam causam ex affectibus qui conspicui sint & obiecti sensibus, ea solet excutere. Itaque dum in viuis est homo, plurima munera exequitur, quæ morte consumptus ne minimum quidem attigerit: quod argumentum sanè est horum munerum non corpus ipsum efficientem causam haberi, sed inesse quippiam viuenti quo sit is præstãtior atque potẽtior demortuo, & quo ad obeunda munia se comparet. Inest quidem in homine quædam actionũ habilitas & efficientia, ipsa denique vita quæ propria quædam est viuentis functio: verùm actionem veterum philosophorum imitatione animam censere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilantibus in id remeet, nisi fortè immodico sopore longiùs profecta remigrare non possit, anile sanè & plenum superstitionis est. Quare quum sint actiones in eorum accidentium genere quæ continenter abeunt prolabuntúrque, quemadmodum & motus omnis, neque à seipsis vnquam firmè subsistant: necessarium est quoties actiones obiri cernimus, superiorem his causam mente complecti, quam illæ velut vmbra corpus consequantur. Ergo actionum vitæ stabilis & constans quędam in nobis est causa, qua præsente vita actióque omnis perficitur, qua decedente simul vita perit atque dissipatur. hanc tantisper dum nequeunt aliter illius essentiam cognitam habere, omnes quidem animam esse profitentur: vt sit anima principium & causa functionum viuentis corporis. Nihil verò refert si quis organici corporis perfectionem esse statuat: quod enim viuens est corpus, id cótinuò naturale est & organicum. Nam quatenus viuit, alimento sanè vtitur, organáque adeptum est tum ad concoctionem, tum

Animã solis operib⁹ cognosci.

Corporis actiones nec à se, nec à corpore proficisci.

Actionum corporis causã esse animam.

Anima quid.

tum ad alimenti diſtributionem accōmodata, ſine quibus neque alimento vti poſſit, neque viuere. Ergo quum viuēs omne corpus ſtatim ſit organicum, quicquid illi vitam conferet actionéſque vitales inducet, anima cenſeatur: ea autem totius eſt perfectio.

5 Animæ genera, partes & facultates quot & quæ ſint. Cap. II.

VIVENTIS corporis ſpecies eſt anima, cui vita tanquam propria peculiaríſq; actio comes eſt & ſocia. Cuicúmque igitur illa inſidebit, id animatum reddet pariter & viuum,
10 animámque ſortietur ceu veram eſſentiam, vitam uerò vt propriam illius functionem. Vnde exquiſita animatorū ab inanimis differētia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis verè decernūtur. At nihilominus quoniam plerunque relicta eſſentiæ obſcuritate, ad eius proprias functiones quæ ma-
15 nifeſtiores ſunt diuertimus, idcirco ex his plerunque differētias rectè nobis comparamus. Sic philoſophi præſtantiſſimi & animā vita definierunt, & ex vitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hîc ſequuti, ab infimo viuentium ordine per ſingulos gradus ad hominis vſque naturam progreſſione facta, ex vitæ functionibus, quòd alia corpora ſolius
20 naturæ beneficio viuant quæ φυτὰ, id eſt terra edita dicuntur, alia ſentiant, alia ratione & intelligentia prædita ſint, tres viuentium differentias mente complectimur, naturale, ſentiens, & intelligens: tres quoque animę ſpecies iiſdem nominibus inſignitas, quæ ſunt naturalis, ſentiēs, & intelligēs: quibus hæc reſpondent viuentium genera, φυτὸν, id eſt terra editum ſiue
25 ſtirps, brutum, homo. Etenim propriè illa inferiorum generum conditionem ſubeunt, quòd diſcluſa diſiunctáque ſeparatim ſubſiſtant, quòd nunquam in idem coire cōciliaríque poſſint: quódque ſigillatim de vnoquoque animæ nomē enuncietur. Quæ enim in ſatis ac ſtirpibus naturalis ineſt, ea ſanè eſt anima, à qua & ſtirpes animatas dicimus, licet nondum ani-
30 malia: quæ item beluis præeſt ſentiens ea quoque anima eſt, quæ non animatas modò, ſed etiam animalia illas efficit. Intelligentem demum hominis mentem nemo fuerit qui animam eſſe non dicat. Sic autem ſeiugatæ ſunt atque diſtractæ, vt neque quæ hominis intelligens eſt anima ſit ſentiens, neque quæ beluis ſentiens imperat, ſit naturalis, vt neque homo be-
35 lua eſt, neque belua ſtirps, alioqui in magnā confuſionē adigerentur rerū ſpecies. Quinimò eidē nequeūt pariter inſidere intelligens & ſentiens, vel ſentiens & naturalis: quoniam neque complures ſubſtātiarum formæ, reuera eiuſdem eſſe poſſunt ſubiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neque beluam & hominē. Hæc igitur tria ſint diſcreta
40 animæ genera. Efficit autem nominum inopia, vt iiſdem quoque appellationibus tum partes, tum facultates animæ deſignētur: vnde permagnis ſæpe obſcuritatibus ſcripta latent inuoluta. Ita enim quicquid intelligens eſt, continuò ſentiens eſſe dicimus, id eſt ſentiendi facultate præditum, &

Vnde ſumāturrerū differētiæ.

Viuētium differētiæ & ordines

Tria animę genera

Quo diſtēt genera à partibus.

Eadem nomina generū & partiū animæ.

& quod sentiēs est, id quoq; fatemur naturæ facultatibus teneri: vt hæc nō principū formarū, sed vel partium, vel facultatū sint nomina. Partes animę eas dici velim, quæ sociatæ atque cōnexę, in totius vnā & integrā substantiam conspirāt, quibus seorsum singulis non aptè potest totius nomen accōmodari. Quæ tria modò ante oculos posuimus, intelligens, sentiens, & naturale, in homine quodāmodo cōprehenduntur, vt partes sunt animæ, non autē vt genera: eadem disclusa sedibus, genera cōstituunt. Animę partes geometricis figuris rectè visus est Aristoteles cōtulisse. Inter has primus est trigonus, qui neque ex aliis se prioribus cōstat, neque ab angulo in angulum alterū, exporrecta linea diuidi potest. Secundus ab hoc est tetragonus, qui trigonū potestate concludit: vt pentagonus tetragonū atq; trigonum. Vt igitur in pētagono qui simplex est figura, trigonus & tetragonus vt partes insunt, potestate duntaxat nō reipsa (neq; enim illic trigonū neq; tetragonū, sed pentagonū duntaxat figuræ nomen & rationē habere dicimus, alioqui nō simplex esset, sed iam ex cōpluribus composita figura) sic procul dubio intelligentem animā homini simplicem inesse statuendum est, cuius partes sint sentiens ac naturalis, non hæ quidē energia, sed potestate duntaxat cōsistentes. Ea est partiū animæ ratio. Appetens verò, cogitatione fingens, & ad locū mouens, neque genera, neq; partes sunt animæ sed vnius eiusdémq; partis facultates, eius nempe quæ sentiens appellatur. Hæc non animātium ordines atque gradus secernunt, vt quædam sentiāt quæ loco nequaquam mouentur: sed adeò inter se cōnexa sunt & apta, vt dissolui nunquā possint, & cuique animanti vniuersa pariter inhærescant. Omnium quippe animantium tactus saltem est cōmunis: hoc autem primo sensu quicquid præditum est, statim voluptatis atque doloris est particeps, potéstque pestifera à salutaribus secernere, & quodam desiderio ad res salutares accedere: vnde fit vt quicquid sensu vllo præditum est, id ilicò appetitu quodam ornatum esse videatur. Quum autem res salutaris sensu percepta in communem sensum referetur, tum orietur voluptatis & eximiæ delectationis comprehensio, hæc verò deinde appetitum concitabit: sic comprehēsione & appetitu impulsum animal eo trahitur mouetúrque vt optata consequatur & teneat. Quò fit vt quæ pars animæ sensu pollet, eadem pariter & phātasiæ & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modò perfectiora animātia, sed & muscæ & vermes & vniuersum insectorum genus, quinetiam ostreæ & conchylia & spongiæ & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes à quibusdā dici cœperūt: hæc tametsi sede stabili vitā degunt, cōpuncta tamen in sese coguntur, diffunduntur verò lætorum occursu: inditium sanè quòd tum motu, tum sensu valent & prædita sunt. Cæterùm vt in illis sensus appetitúsque plurimùm obscurus inest, ita & motus incertus atque cōfusus: vt hac ratione nonnunquam censuerit Aristoteles motu illa priuari, & eorum quæ sentiunt quædam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locū mouens, nequaquam noua

Partes animæ quæ. — *Facultates quæ.* — *Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri*

noua quædam animæ genera constituunt, sed quum sentienti ea semper insint & assideant, in idipsum genus pertinent, cuius vires & facultates rectè dici possint. Est enim facultas vis illa & potestas quam anima tãquam de sinu suo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde est atque si dixeris insitam & vernaculam animæ proprietatem: quæ ipsa quidem est accidens, sed animæ intimum atque adeò intestinum, vt plerisque illius essentia putetur. Hinc non raro vnaquęque pars animę, facultatis appellatione describitur. At cui exquisita nominum rerúmque notio curæ fuerit, is non essentiæ animæ, sed viribus quæ ab illa dimanant, facultatis nomẽ aptabit. Quotidianus quidem vsus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primùm ab animæ substantia emanare censemus, quæ vnà facultates ad opus impellit. Vna siquidẽ animæ substãtia multis facultatibus & viribus se fundit atque ostentat: haud secus ac pomũ, quod reuera vnum varias spargit qualitates, odorem, speciem, & colorem. Magnes lapis vim obtinuit, qua ad cœli se vertices conuertit aspectúmque refert, vim aliam qua ferrum ad se prolectat. Aloë vim & facultatem habet purgandi, ventrem corroborandi, vulnera conglutinandi, & obducendæ cicatricis. Itaque dum vna animæ essentia cõplura de se profert opera, varias in hæc facultates accommodat, vt sit sua cuiusque operis facultas, neque sint vnius & eiusdem facultatis opera diuersa. Vnde quum par sit operum atque facultatum numerus, ex illorum differẽtiis harum quoque differentias liceat numerando percẽsere. Ergo cum vniuscuiusque quatenus vnum est & vno modo se gerit, vnicus sit motus: si anima quæ simplex est substantia, aliis aliísque motibus varia efficit opera, varias quoque in hæc vires facultatésque tanquam instrumenta confert: quibus multifariam se exhibens diuersos promit effectus. Has autẽ facultates neque animæ substantiam, neque eius vllam partem esse inde intelligitur, quòd illæ nõnunquam exolescunt atque pereunt integra superstite animæ essentia. Etenim vis & facultas augescendi post vigorem annis confirmatum intercidit & aboletur, quæque viridi æuo constans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametsi eadem superest animæ substantia. Quinetiam nullo seminis concursu, sed quadam putrida colluuie quęcunque vltrò suáque sponte prognata sunt: quæcunque collatis perfusísque diuersorum generum seminibus emerserunt, vt mulus, vt leopardus: quanquam anima continentur sentiente, facultatis tamen gignendi sunt expertia: siquod ab eis semen editur, sterile id toto genere est ac minime fœcundum. Ex quibus perspicuũ est facultatẽ ab animæ parte hoc potissimũ distare, quod illa possit ab animę substãtia seiungi atque discludi, pars nulla queat separari quin tota simul anima disperdita soluatur. Facultas quamuis ingenita sit animæ, tamẽ accidit & inhæret: pars animæ substãtia est & quædã illius ceu portio. Hæc seorsum constituta aut in stirpibus aut in beluis subsistit, illa disiecta nunquam consistit citra animæ ex qua pendet adhæsionem.

Facultas quid.

Omnia opera tribuẽda sũt essentiæ.

Vni⁹ essentiæ cõplures facultates.

Quot opera tot esse facultates.

Facultatẽ esse quandam proprietatem rei, nõ partem eius.

Facultatis & partis discrimen.

Quot primæ partis animæ sint facultates, quæ naturales appellantur. Cap. III.

QVONIAM igitur facultates ex operibus internosci, & ex horum multitudine illarum numerũ animaduerti proditũ est: quot vniuscuiusque partis animæ facultates sunt, quot earum differentiæ, nullo negotio potest recenseri. Opus vnumquodque effectione quadam cõpletur, & in lucem prodit: eáque effectio motio est efficientis. Efficiẽs

Animã esse primariã causã, facultates esse adiuuãtes causas.

igitur quippiam id pręcurrat necessum est, aut fortasse complura, quorum tamen vnum statuatur tanquam primaria aut princeps causa. Huiusmodi est anima quæ quum inter omnia quæ in nobis sunt vi & efficientia præstet, propriis facultatibus quasi causis adiuuantibus & instrumentis tum corporeis, tum incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit. Facultates autem proximæ & continentes operum sunt causæ, quarum obseruationẽ atque cognitionem satis supérque medico sufficere plerique censuerunt: in earum igitur inuestigationem nobis est diligentiùs incumbẽdum. Par-

Naturalis partis animæ facultates tres. Fũctiones. Opera.

tium animæ omnium ea prima statuitur quæ omnium viuentium cõmunis, natura & animæ pars naturalis dicta, sola stirpes regit atque moderatur. Huius gestiones tres vti & tria opera cernimus in omni tum stirpium, tum animantium genere, quę defecta nõ sunt & oblæsa vt mulus: eæ sunt, procreatio, nutritio & accretio: opera autem sunt stirps surgens è semine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augescẽs stirps aut animal: hoc saluum & vita conseruatum. Tres præsunt illis effectrices facultates, procrea-

Quo tẽpore quæque facultas dominetur.

trix, altrix & quę auctrix appellatur. Quo tempore fœtum gestat fœmina, omnes tametsi in commune idémque opus cõspirant, procreatrix tamen illa vis dominatum habet: edito iam partu ea languescit móxque aboletur vt dentes emiserit, quúmque ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium duntaxat gignẽdorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas viget, dum ad magnitudinis constitutum certúmque modum hũc prouexerit. Quod reliquum est vitæ tempus, in solius altricis est potestate: quæ quum vitæ totius sit comes & conseruatrix, primis illa vitæ ætatibus aliarum duntaxat erat administra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad augendũ valet, procreatrici subsidio venit atque suffragatur. Itaque prima seminis natura ab initio tribus illis est instructa facultatibus, quas inde naturales appellarunt. Hæ sunt vnius eiúsdemque partis animæ multæ vi-

Quæstio.

res, quæ propriis se operibus exuscitant & expromũt. Si fœtus vtero gestatus tribus illis continetur, editus verò dum adoleuerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica: quònã illæ auolarunt? periérúntne prorsus an illic præ-

Solutio.

terea ignauæ iacent & quasi feriatæ? Persistit vna quidem facultatum substantia in diem vitæ supremum, neque à suis illa viribus manet destitu-

Qua ratione facultas quædã pereat.

ta, quorsum enim genito iam animali eóque edito debeat procreandi vis perire? quid illam sustulerit? Verùm quoniam prima illa seminis natura quò vires suas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget,

indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere poteſt: quum certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectionem materia deficiet, tum illa vacabit finémque conſtituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere non poteſt, trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltem præpeditum: & cui ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus dicitur, eíque adempta cernendi facultas aut certè impedita: ita & qui ſenio confectus effœtũ corpus & emeritum adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatem non habet: & quę in illo eſt naturalis pars animæ, ſi fortè illęſa ſtatuitur, intercepta tamen eſt & corporis vitiis irretita. Iam verò quæ & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiendum explicandúmque eſt. Procreatio motio eſt quæ ad nouam ſubſtantiam perducit. Dum autem quæuis ſubſtantia in alteram cõmigrat, vt ſemen in os aut in cartilaginem aut in neruũ, ea propriæ eſſentiæ commutationem & conuerſionem neceſſariò ſubit, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret: ſimul verò eadem in aptam & conuenientem naturæ ſuæ figuram conformatur: híſque duobus abſoluitur eius procreatio, ſubſtantiæ commutatione & cõformatione. Ergo quum ſit ſua cuiuſque actionis vis quædam efficiens, erunt ſanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidem vſu mollienda ſunt) nõ vt duæ ſpecies, ſed vtique partes, quibus illa abſolutè completur. Vna partis vniuſcuiuſque ſubſtantiam qualem cernimus, ex ſemine produxit: altera figuram illi compagémque & ſitum propriis vſibus idoneum contulit. Ergo quot ſunt in nobis ſimilarium partium ſubſtantię, totidem planè recenſere licet immutatricis illius partis ſpecies, quarum ſuam quæque ſubſtantiam propria quadam commutatione extulit. Alia enim oſſis, alia nerui eſſentiam compleuit, & ſimiliter vniuſcuiuſque partis ſubſtantiam ſua quędã facultas ingenuit, cui liceat à partis natura nomẽ imponere. Adhũc propemodum multas quiuis inſtituere poſſit conformatricis partis differentias, vt ſua cuique inſtrumento præſit, quæ propriam ei figuram atque poſitionem aſciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referũtur ac pertinent, quæ duę vnius procreatricis ſunt partes. Huius autem proprium hoc munus eſſe diximus, partes ſingulas ipſúmque adeò fœtum perficere. Quæ in adultis nobis facultas ſemen conficit, & in fœtus conſtitutionem exhibet, procreatrix dici nõ meretur, alioqui quæ vel ſanguinem vel lac vis generat, procreatricis quoque nomen ſibi vendicaret: neque qui ſemen confert propriè generator eſt, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur ſic enumeratæ videri poſſunt quæcunque procreatrici parent facultates. Altrix porrò eſt quæ adiectũ alimentum in corporis ſubſtantiam cõuertit eíque aſſimilat. Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſſiduo fluore variis ex cauſis continenter diſſipetur, neque tamen præproperè abſumi & conſeneſcere id ſinant alimenta, proprium certè altricis facultatis munus eſt nonnihil ſubſtãtiæ pro diſperdita reſarcire: quod quidem vel par eſt ei quod effluxit, vel eo vberius

Procreatio quid.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ ſemẽ generat dici nõ debet procreatrix.

Altrix facultas quæ

Nutritio quid.

vel parcius. Actio qua id efficitur nutritio est, nempe adiecti alimenti in corporis substantiam conuersio & assimilatio:quę omnino triplex deprehenditur,vna priorem corporis habitum conseruat,altera extenuat,tertia saginat & amplificat. Animans omne quoad vitam degit necesse est quodammodo nutriri, siue firma id,siue ægra sit valetudine:nũquam enim o- 5 tio perfruitur illa vis altrix, vt quam planè naturalem esse constat. Obiici autem potest corpori nihil assimilari, quod nó plenè conuersum sit & cómutatum: atqui ea commutatio nutritio est:non aliud igitur fuerit nutritio quàm procreatio,in qua ex alimento tãquam ex materie, portio quædam substantiæ corporis progignitur. Verũ id quidem dum os aut neruus 10 alitur,aliquid fieri: at nihil prorsus fit quod antè nó esset. Prius enim & os erat & neruus, neque ad hæc simpliciter facta est mutatio, neque ad substantiam se suis viribus sustinentem & solitariam, sed ad eam quæ pars fit alterius.Sunt qui non ineptè hoc statuunt discriminis, nutritionem motum esse ad materiam,quæ prius existente forma ornetur: procreationem 15 verò motum esse ad formam. Commutationem igitur quæ ad substãtiam simpliciter & per se fit, procreationem: quæ verò fit ad substantiam alteri iam per se consistenti adhærentem,hanc nutritionem appellemus. Augendi facultas est, quæ corpus quoquouersum porrigit atque profert.Ipsa autem illius gestio accretio est, nempe corporis quoquouersum porrectio 20 atque prolatio.Quod corporis esse dico,nó de vnaquaque parte accipiendum: non enim si quid in maiorem carnis molem atque tumorem dilatatur,id continuò augescit: sed tota incrementi ratio ad solidas duntaxat animantium partes, maximéque ad ossa pertinet, quæ si crescunt, animal pariter vniuersum crescit,quanquã idipsum fortasse tum macie extabescit. 25 Quoquouersum autem porriguntur, dum in longitudinis simúlque latitudinis & altitudinis dimensiones contendunt atque diffunduntur,quod solius naturæ est opus:nulla enim ars potest corpus, quantumlibet tenerũ atque sequax, integra continuatione in omnem partem dilatare, sed si in longitudinem protrahetur,necessariò fiet aut latitudo aut altitudo cõtra- 30 ctior. Augetur autem propriè quod ortum iam est,& integram formę suæ absolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiamnunc progressio fit (veluti quum domus exædificatur)non vtique accretio, sed constitutio quædam est.Si pristina species excedit(ceu dum aqueus humor raritate diffusus vertitur in aëra)occasus quidem est & interitus non accretio. Imò neque si a- 35 qua sic raritate funditur vt suã insuper speciem retineat, augeri tum putetur sed rarescere: quia veterem suam soliditatem non retinet. Quod igitur accrescit,integra id iam specie absolutum est, neque illam incremẽto mutat, & pristina continuatione soliditatéque corporis seruata quoquouersum porrigitur & extenditur. Ex his palàm fit quantum ab ortu vel interi- 40 tu distet accretio:in illis ad nouam substantiam, hìc ad amplitudinem & molem fit progressus:gignitur quod nódum est neque speciem obtinuit, augetur quod forma perfectum consistit. Si quod augetur pristinam soliditatem

Nutritionẽ à procreatione differre.

Auctrix quæ.

Accretio à procreatione differt.

ditatem debet aſſeruare, neceſſum eſt hanc nutritione alimentíque appulſu confirmari, vt quod auctum eſt in ampliorem molem fuſum, inde ſibi robur firmitatémque conciliet. Sic igitur accretioni affinis eſt & cõiuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri. Exiſtimari hoc loco fortaſſe poſſit, ætate adoleſcendi dum ſequax eſt corpus, pleniorem vberiorémque nutricationem, eſſe eam accretionẽ quam proponimus: quod ipſum ſequutus Auicennas cenſuit incrementum fieri non poſſe niſi vberior alimenti fiat acceſſio, quàm propriæ ſubſtantiæ deceſſio. At verò plerunque cernimus, tum pueros, tum adoleſcẽtes febribus diuturníſque morbis oppreſſos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parciùs alantur, planè declarãt accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuò tãquam comitem aſſidere. Quinetiam quòd ſit vniuſcuiuſque viuẽtis corporis certus & conſtitutus incremẽti modus, ad quem non niſi pedetentim ſtatíſque temporum ſpatiis peruenitur: quòd etiam plerique eo ſint ſtatu, vt licet vberrimè ſe ſaginent atque pingueſcant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant: palàm detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo eſt, non modò appellatione, ſed & functionibus & editis operibus plurimùm diſſidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimẽtum negotiatur, ſed circa corporis partes ſolidas: has enim quoad ſinunt, in omnem partem efferre atque dilatare, proprium illius eſt munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & aſſimilare, non modò quantum effluxit, ſed & largiùs ac fuſiùs, quò laxiores factas capacitates affatim impleat, cõſeruétque priſtinam earum ſoliditatem atque robur.

Nõ quicquid plenius alitur & pinguẽſcit, augetur.

Prima ratio.

Secunda.

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere. Cap. IIII.

Quatuor facultates quæ nutrici miniſtrant.

FACVLTATVM naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuerſione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel adminiſtræ parent, huc referendæ videntur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, & concoquens, quarũ neceſſitate corpus alitur & ſuſtinetur. Nulla enim eſt ne minima quidem corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eò appellit per ſe impetúque ſuo motum, quemadmodum nos ex inſtituto quodam & arbitrio in forum concedimus: ſic enim nunquam in ſuperas, ſed omne in inferas partes quę ſub iecore ſunt, grauitatis põdere fluminis inſtar illaberetur. Quare neceſſe eſt aut alieno externóque pulſu agitatum illuc protrudatur, aut allectũ trahatur. Atqui ex vẽtriculo aut iocinere, ſi per venas in omne corpus pulſum excurrat, vtile pariter ac inutile permixtè illuc confluet, neque quod familiare eſt & amicum, parti cuique ſuum conferetur. Reſtat igitur vt ſit ſua cuiuſque particulæ vis attrahendi, quæ quod illi familiare eſt & cõueniens, ex ſanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium

Attractricis neceſſitas.

tium corporis perampla ſit varietas, ob quam nō omnes vnius & eiuſdem alimenti ſuauitate paſcuntur, neque eiſdem delitiis capiuntur, erit cuiuſque partis quædam vis & facultas, quæ quod ſibi aptum erit & iucundum veluti ſugat & alliciat. Sic ſtirpes è terra amœnũ ſuccũ, ſic lapis heraclius ferrum, ſic & purgantia medicamenta vnumquempiam è corpore humorem, naturarum ſubſtātiarúmque ſimilitudine trahunt. Ea ſi eſt facultatis attrahentis neceſſitas vnicuique parti ingenita, neceſſe eſt ſimul & expultricem quandam ineſſe, quæ quod inutile eſt & ſuperuacaneum depellat. Vt enim conuenientis amicitia atque deſiderio res vnaquæque trahit, ita par eſt eandem odio & offenſione concitatam, quicquid ſibi noxium eſt & infenſum extrudere, aut certè reſpuere. Trahit porrò vt quod familiare eſt ſibi adnectat, eiúſque ſuauitate perfruatur, & ſibi tādem prorſus aſſimilet: quod dum efficit, id neceſſariò continet & conſeruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur) dum autem diutius continet idipſum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentem neceſſaria quoque intelligi poteſt continens atque concoquēs facultas. Eſt & altera demonſtrationis horum neceſſitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro, ſeu fructus quiuis aut vinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimùm à corporis noſtri natura diſtare videbitur, neque poſſe in noſtram ſubſtātiam conuerti, planéque aſſimilari nobis, niſi multifariam variéque mutatũ. Neque verò id vniuerſum concoctione mutari poteſt: nam quantumcunque benignum & familiare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat: quare vis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quæ pernitiem tātam exturbet. Alimēti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendum conueniens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere non poteſt: atqui ad eas non adit ſuopte impetu: neceſſe eſt igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adiectúmque niſi aliquātum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt: non enim quod aſſiduò huc illúcque rapitur, concoctionem facilè ſubit, vt quæ non ſic momēto temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt vim ineſſe, quæ alimentum contineat: in ſumma verò quatuor facultates naturales ſuas cuique parti inſidere, quæ nutrici auxiliariæ ſint & miniſtræ. Nunquid quæſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primùm quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tum demũ perfectè aſſimilatur, neque vlla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quā non præueniat agglutinatio, & ante hāc appoſitio, variç quidem functiones ex propriis effectis conſpicuæ. Cæterùm hæ non ex aliis, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſerunt. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, vt id ſibi iungat & apponat: agglutinatio verò tum retentionem, tum cōcoctionem conſequitur,

Vnde nata vis attrahēdi.

Expultricis facultatis neceſſitas.

Alia demōſtratio quatuor facultatũ naturalium.

Reliquas omnes naturales fũctiones ad quatuor eas facultates referri.

tur, éſtque neceſſarium vt dum alimentum concoctione concreſcit fitque craſſius, retentū id parti ſimul affigatur. Ipſa porrò aſſimilatio naturalium functionum ſuprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur: hæc autem facultas ſumma quum ſit in quam reliquæ contendunt, vna præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ ſubminiſtrant omníſque nutritio quatuor dūtaxat naturalium facultatum ope cōpletur.

Præter eas quatuor, non aliam quandam eſſe naturalem appetendi facultatem, aliam internoſcēdi, aliam ſecernendi. Cap. V.

NON leui quidem diſputatione philoſophi medicíque certant, ſitne in ſtirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirificè cōgruunt naturalem quendā appetitum rebus ineſſe: atque vt animantia non niſi appetitu animali incitata progredi & incedere, ſic neque ſtirpes, neque corporis noſtri particulas quicquam allicere aut depellere, niſi illius naturali appetitu odióve ſtimulatas. Quod enim familiare ſibi iucundúmque eſt, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius deſiderio tenentur: quod verò nociturum & aduerſum eſt, id quia deſpuunt & aſpernantur, expellunt. Cæterùm in hoc tota cōtrouerſia eſt, num vt in animalibus, ita in ſtirpibus, & in his quæ ſola duce natura reguntur, propria quædā inſtituenda ſit appetendi facultas. Hanc equidem minime neceſſariam duco, ſed quæcunque attrahit, eadem quod familiare eſt atque ſalutare appetit: hoc autē iucundum eſt & amicum quia ſimile: ſimilitudo quippe amicitiam, amicitia deſiderium ſeu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodū & quæcunque expellendi facultas eſt, eadem quod noxium & peſtiferum eſt auerſatur & reſpuit, quia inimicum atque diſſimile. Hinc autem alia difficilior queſtio exiſtit, ſtirpéſne ea ſenſu quodam, vt nos, percipiant & internoſcant quæ ſibi ſalutaria peſtiferáve ſunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis noſtri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrātur, iíſque vim tribuunt internoſcendi ſalutaria à peſtiferis. Hanc diſcernētem & quæ ſuauia inſuauiáque diſtinguit facultatem, ſenſum quendam appellant, non vtique ceu aſpectum, auditum, odoratum, guſtatum, aut tactum: ſed proprium quendam & naturalem ſenſum, qui quæ nutrire poſſint & quæ ſecus, duntaxat diiudicet. Itaque non modò ventriculum, iecur, partéſque ſingulas, verumetiam frutices exiſtimant ſuauium & idoneorum ſenſu atque voluptate affici, hæcque ſi deſint protinus appetere, quia verò appetāt eadem attrahere, vt tandem optatis fruantur & voluptatis fructum percipiant. Hæc Platonis conſulta eſſe perhibent, quem conſtat ſtirpes nōnunquā animantes appellaſſe. At verò Ariſtoteles his aduerſatur, qui ſatis omnibus atque plantis vim illam inſidentem ſalutarium & idoneorum attractricem, cenſet appetitu ſolo naturali impelli, citra vllam vtilium cognitionem.

tionem. Neque vllam ſtirpibus vim ineſſe poſſe, quæ idoneum ab alieno diſcernat & internoſcat, ſed hoc altioris duntaxat illius eſſe facultatis quã communem ſenſum appellant. Appetitus autem is, vt cæteris quibuſque rebus eſt ſuus, grauibus vt deorſum ruãt, leuibus vt in ſublime cõuolent: ſic propemodum magneti purgantibúſque medicamẽtis appetitus eſt ingenitus attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum, ſtirpibus conuenientem ſuccum è terra ſugendi. Hunc verò appetitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigẽtia eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atque ſimilitudo amicitiam parit, quúmque ſimilis atque iucũdi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem, appetitus attractionem, eóque fruetur attrahẽdi facultas, ſi quidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur neceſſitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atque prudentia ſtirpes corporíſq; noſtri particulę regi viderẽtur.

Non aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate cõtrouerſia eſt, dirimitur. Quòd enim renes ſerum à reliquo ſanguine ſecernant, quódque natura in morbis poſt cõcoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quòd denique oporteat concoctionem præire, ſubſequi verò ſecretionem, & poſtea euacuationem, vt bona ſit criſis, omnes quidem fatemur. At verò ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas poſt factam in morbis concoctionem confuſos in venis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadem eſt expultrix, quę nihil depellere poteſt, quod non antè à reliquis quaſi euulſerit. Quæ verò ſuperuacuos humores è iecoris ſanguine ſecernit, ea eſt attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit: & quæ ſerum ſeparat à ſanguine, eadem eſt vis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in venis eſt maioribus, partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio nõ proprię cuiuſdam facultatis eſt opus, ſed vel expulſionis vel attractionis initium.

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe valentiores, iíſque propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. VI.

PARTES corporis tanta conſenſione inter ſe coniunctæ ſunt, vt omnes communiter totius commodis vtilitatíque inſeruiant, omniúmq; vſus in id vno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quę naturales appellantur, duplices exiſtunt: aliæ propriæ vni cuipiam addictæ parti, vt oſſi vt cartilagini, & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars eſt in nobis vel minima, quæ non ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium partium gratia comparatæ, quales ſunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiúmque omniũ vtilitatem

Actiones propriæ.

Actiones cõmunes.

vtilitatem & commodum natæ. Sic œsophago manifesta vis est alimentũ trahendi, sic ventriculo vt & iecori præter proprias, communes illæ omnes insident, inter quas tamen vis illa ad concoquendum valens excellit. Sic in intestinis expultrix validissima, concoctrix infirma inest, reliquæ
5 duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è venis vrinæ, facultas præstantissima, eíque profundendæ & deiiciendæ nõ imbecilla: reliquarum autem ij sunt expertes. Sic denique vtero vis continendi robustissima, qui fœtum nouẽ integris mensibus reconditum gerat: nec parum huic validæ allectãdi seminis & fœtus exigendi vires, at concoquendi prorsus nullæ. Itaque par-
10 tes illæ vt & aliæ nonnullæ, quæ non modò priuato, sed publico quoque munere funguntur ac vigent, instrumentorum speciem acceperunt, & iis muneribus ad quæ in primis sunt propensæ staminum villorúmque proprium genus adeptæ sunt. Triplex autem est hoc illorum genus, alia enim recta sunt in longitudinem porrecta, alia trãsuersa quæ ad pares rectósque
15 angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ obliquè & ad impares angulos in recta incidunt. Quanquam igitur cõcoquendi vis nullum staminum genus, sed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamen quæ motu quopiam munus suum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, transuersis ex-
20 pultrix, continens obliquis. Vt enim in musculis villi nutu nostro & arbitrio contracti, & ad suam originem quasi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus instrumentis, recti villi solius naturæ instinctu contracti breuioresque facti alimentum attrahunt: transuersi autem astricti, subditam capacitatẽ in angustiam adducunt, & quicquid ea concipitur detrudunt:
25 cæterùm obliqui villi quia intenti, nec breuiorem nec angustiorem partẽ reddunt, seruata quadam naturali æquabilitate & constantia, omnia planè continent, nihílque vel attrahunt vel expellunt Cuicunque igitur naturæ instrumento triplex huiusmodi facultas accessit, triplex etiam villorum genus est concessum, aliàs tunica simplici vt in vtero, aliàs vt in ven-
30 triculo duplici. Quibus verò istarum virium vnica data est vt intestinis, iis (tametsi geminæ sunt tunicæ) simplex villorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti vnicuique assidentium numerus ex functionum varietate cognitus, villorum differentias explicat: econtrariò quoque villorũ varietas consectione cognita renuntiat quot cuiusque partis sunt faculta-
35 tes, gulę, vẽtriculi, intestinorum, arteriarum, venarum, vteri, vtriusque vesicæ, & aliorum si plura his publica naturæ sunt instrumenta. At verò quæ sibi duntaxat priuatísque commodis dant operam, vt ossa, vt cartilagines, etsi quò se alant naturalium facultatum species omnes assequutæ sunt, nullius tamen villi opere indigent, sed ingenita vi omnia efficiunt & edunt.
40 Neque porrò ventriculus neque intestina vt se duntaxat alant & conseruent, suos villos ad proprij alimenti attractionem & retentionem, aut ad superuacaneorum depulsionem applicant & accommodant. His iam videor vniuersam principum naturæ facultatum summam attigisse, necnon

Quę facultates, quibus partibus maximè vigẽt.

Naturales facultates quæ habẽ instrumenta.

Quod villorũ genus cuique facultati seruiat.

Peculiares facultates villis non indigere.

reliquarum omnium quarum illæ opera & miniſterio vtuntur, numerum percenſuiſſe: quocircà tempeſtiuum erit ad animalium facultatum differentias ſermonem transferre.

Externæ ſentiendi facultates. Cap. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non vtique ſtirpibus, ſed ſolis animantibus obtigerunt, vnde & illis nomē acceſſit: duo prima ſummáque genera exiſtunt: aliȩ rationis ſunt participes, huius expertes aliæ, quæ ſenſus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animãtibus ſupra naturalem illam vim, moderatur præcipuámque adminiſtrationem tenet ſentiēs anima, tota quidem eſſentia ſimplex eſt, ſui tota perſimilis, neque vt corpus ex partibus coagmentata diſparibus: aliàs vnum eiuſdémque generis nequaquam id eſſet quod ex ea conſtaret. Huius tamen vnius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, guſtat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum diſcrimina internoſcit, cogitatione fingit, ſomniat, meminit. Hæc vnius & eiuſdem ſunt eſſentiæ munera, nō tamen ea dum exequitur & perficit, vno ſimilíque modo ſe ſemper exhibet, ſed vt varia corporis inſtrumenta ad effectionem accommodat, ita aliàs aliter ſeſe exprimens illa profert. Vnde quum ſic diſcretæ ſint horum munerum geſtiones, vt poſſint ſingulæ ſeorſum atque ſeparatim conſiſtere, neque vna quapiam concita ſit neceſſe alias continuò proferri, aut vna pereunte reliquas omnes pariter occumbere: optima ſit ratione vt ſua ſit cuiuſque propria quædam facultas, ſintque totidem ſentiēdi facultates, quot functionum differentias numerando percenſuimus. Vniuerſum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, vt aliæ rationis, aliæ ſenſus ſint effectrices: harum autem quȩ brutis animantibus imperant, aliæ externa ſentiunt, aliæ loco mouent, aliæ cognoſcūt. Quæ demum externa ſentiunt quinque ſtatuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, guſtandi, atque tractandi. Qua videt animal, ea ipſa facultate nec audit, nec odoratur, nec guſtat, nec tangit, vti neque ex aduerſo fieri quicquã poteſt: tanta ſcilicet eſt inter eas diſtantia, quam & inſtrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt varietas peperit. Quocũque ſentimus, id quemadmodum cæterorum corporum vnumquodque, ex ſubiecta materia & ſpecie conſtituitur: ſentiendi inſtrumentum tanquam materia eſt, ſenſus tanquã forma & ratio. Aſpectus qui facultas eſt videndi, tanquam forma in cryſtallino oculi humore conſedit, qui pellucidus primum eſt cernendi organum: circumfuſum id humoribus, tunicíſque ſeptum, quæ vſum ei conferunt, vt melior cópletiórque ſit viſio. Cernit quidem ſimpliciter viſus cryſtallino, integrè verò ac perfectè oculi inſtrumento: ſub hunc autem ſenſum veniunt ij maximè colores qui corporibus per ſumma inſident. Eos enim hic vnus præ cæteris internoſcit diſcernítque ſingulos, cæterorum autem nullus. Quocircà cernendi facultatem eam eſſe definimus, quæ in oculo

Facultatũ animaliũ demõſtratio.

Animaliũ facultatũ diuiſio & numerus.

Facultatē eſſe formã inſtrumēti

Vidēdi facultas.

Definitio.

oculo ſita colores citra materiem, per medium re ipſa cōſpicuum excipit. Quum autem vnuſquiſque ſenſus à prima anima quaſi præciſus abiūctúſque videatur, & ſua cuique ſpiritus portio illinc ad functionem & miniſterium tributa ſit, poterit reliquis ad viſus exemplum finitio accommo-
5 dari propria. Præcipuum audiendi inſtrumentum eſt aër quidam prætenuis auribus ingenitus, mēbrana obductus, ad aurium intimā capacitatē poſitus, quò audiētis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aërem atque ſpiritum, qui primum eſt audiendi inſtrumentum ambit, quēadmodum opticus in oculo neruus cryſtallinum ho-
10 morem: ſic in omnibus per influentem ſpiritum & per neruum maxima inſtrumento ſocietas intercedit cum intimo ſentiēdi principio. Huic igitur aëri inſidens audiendi facultas ſonum verè percipit, eiúſque diſcrimina diiudicat. Odorandi proprium inſtrumentum extra caluam non excidit, reſpirantibus quibuſque animantibus opertum & penitus cōditum
15 in iis extremis cerebri, quæ ad naſi ſummum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque ſenſus non quòd foras exprōpti ſint & promineant: ſed quòd externarum rerum propriis organis cognitionem capiant, idcirco externos appellari. Illic conſtituta odorandi facultas per narium ductus, vnà cū ſpiritu hauſtos rerum odores comprehendit, qui ſubiecta eius ſunt mate-
20 ria in qua ſolet verſari. In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciúmque regionē diſpergi narrauimus, guſtādi facultas conſedit, rerum ſapores internoſcens, ſpongioſæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita eſt. Cæterùm vis tangendi nullo proprio concluſa organo coërcetur, ſed quum tactus ad animātis vitam maximè videretur neceſſa-
25 rius, toto corpore æquabiliter fuſus eſt. In his autem neruis potiſſimū collocatur, qui duriores iam facti intrò foráſque commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non vt colores, ſapores, odores, aut ſoni, vno poſſunt nomine deſignari, multis quidem cōtrariorum pugnantiis diſcretæ: quarum extrema ſunt calor & frigus, hu-
30 mor & ſiccitas, mollitudo durities, aſperitas læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nonnuli complures tactus inſtituerunt, qui has ſeorſum differentias perciperent, quaſi ex obiectarum qualitatum varietate ſenſuum numerus petatur: non ſic autem, ſed ex organorum differentia facultatum numerus æſtimandus. Atqui vnum eſt atque ſimplex tactus inſtrumentum. Diſtat
35 præterea ſenſus hic à cæteris quòd nō omnia ſubiecta prorſus ſentiat: quæcunque enim obiecta ſibi temperatione ſimilia offenderit, nō ſentiet, quia ab illis nihil patitur. Senſus autem non niſi perpeſſione quadam fieri poteſt. Reliqui verò ſenſus eas omnes quę ſub ſe recidunt qualitates ſentiunt, ab híſque patiūtur: quia diſſimiles ſunt omnes. Commune autem eſt om-
40 nium ſenſuum, vt ſit vnuſquiſque poteſtate talis, quale idipſum eſt quod percepturus eſt: hoc enim extrinſecus poſitum ſenſum impellit ac mouet: quòd ſi ſenſus ab ſubiecta re afficitur, neceſſe eſt tum ſimilitudo tum diſſimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, ſimilitudo: quū

Audiendi facultas.

Odorandi facultas.

Vnde nomē habeāt externi ſenſus.

Guſtādi facultas.

Tangendi facultas.

Omnē ſenſum perceptione affici.

finis attingitur, diſſimilitudo: quod quomodo fiat, pleniùs ſuo loco recitabitur. Commune præterea eſt, vt vnuſquiſque tum ſubiectas ſibi res cognoſcat, tum earum priuationes, tum verò exceſſus immoderatos, ſed via rationéque diuerſa. Quãdoquidem propria obiecta & idonea blandè impulſus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento laceſſitus: exceſſus autem & exuperãtias non citra offenſionem oblæſionémque ſuſtinere poteſt: vnde & illas quia graues ſint & violentæ, multi non ſentiri putant. Itaque diſtant inter ſe ſenſus omnes, longéque ſunt diuerſæ atque ſeiunctæ eorum facultates, non modò ex rei quę comprehenditur natura, verumetiam ex proprio cuiuſque inſtrumento. Hoc viſui aqueum eſt, & pellucidum: nam oculus multiplici humore perfuſus eſt, à cerebro conſtitutus atque profectus, quod omnium partium humidiſſimum eſt & frigidiſſimum. Auditui aëreum eſt inſtrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quędam eſt fumoſa & ignea: tactui inſtrumentum datum eſt planè terrenũ, guſtatui (quia ceu tactus quidam eſt) id etiã terrenum, ſed humoris quoque alicuius particeps.

Facultatũ differẽtiæ ex inſtrumentis.

Interiores ſentientis animæ facultates. Cap. VIII.

SENTIENS anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquã in ſpecies diſtributã, & interiorem. Hæc porrò ſpecies habet, vim diſcernendi communem, vim fictricem, & eam quæ meminit atque recordatur. Has quidem omnes vnius animæ non tanquam partes, ſed vtique facultates eſſe, perſpicuum ex iis fit, quæ de partium & facultatum diſcrimine à nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidem corpore tanquam in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primarium ſenſum dixere, quòd reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proximè aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima vires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ partes tanquam radij in centrum deuergunt, ſic à ſenſibus quædam & foramina patent, per quæ hauſtæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimũ appellant. Nigrum ab albo poteſt vnus aſpectus diſcernere, & calidum à frigido vna tangendi facultas: quæ verò dulce ab albo diſcernat, atque eorum quæ variis ſubiecta ſunt ſenſibus differentias diiudicet, facultatem quandam eſſe neceſſe eſt iſtis præſtantiorem. Nullus enim externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quòd ea non vnus idémque ſentiat: quẽadmodum ſi ego hoc, tu verò illud ſeparatim perceperis, à neutro certè noſtrũ diuerſa illa cognoſcentur. Quoniã igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiam, non modò homines, ſed beluæ quoque internoſcũt, neceſſe

Tres interiores ſentientis animæ facultates.

Senſus cõmunis.

Diſcernendi facultas

necesse est vim quandam esse communem & promiscuam, quæ varias illorum imagines complectatur, quæ & similia & discrepantia diiudicet. Hæc est discernendi & internoscendi interior facultas, quam primam cōmunis ille & intimus sensus expromit. Hic autem substātia est animæ sen-
5 tientis, ídque principium quod vniuersum animantium genus constituit, à quo & animantes omneis vel quæ infimo sunt insectorum ordine, sentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps sedem stabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è suggesto rerum omnium imagines à ministris & nuntiis sensibus extrinsecus alla-
10 tas & ante se positas contemplatur, omnésque sensuum actiones obseruat. Hic ille est quo nos visu videre, & auditu audire cognoscimus. Hic imaginum discrimina cōstituit, ac de illis suum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum sensum cum externis quinque quodammodo eundem esse, hósque ab illo omnes tāquam à fonte riuulos de-
15 riuari: & vim illam primam sentiendi è cerebro in sensuum instrumenta se diffundere, eorúmque famulatu vti & opera. Hæc autem quia se variè gerunt, & vnius opificis vsibus sese multifariam accōmodant, idcirco quinque exteriorum sensuum facultates constituere par est, sed quarum sit vna eadémque cum sensu principe substātia. Ea est igitur principis sensus vna
20 facultas, quæ externarū rerum varietates discernit, internoscit, & iudicat. Altera est vis & facultas cōseruatrix, quæ impressiones & vestigia sensuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus sensus in subiectam rem incumbit, simul quoque in eam ipsam fertur interior & princeps illa sentiendi facultas, quæ rem vnà percipit atque sentit: ab externis rebus la-
25 cessiti sensus simulachra spectráque ab eis emissa recipiunt, quæ deinde interiorem sentiendi vim impellunt: hæc tum formas atque imagines rerum quas sensus præbuerunt, retinet & consignat in se. Digressis sublatísve rebus istæ diutius inhærent, & quasi exculptæ conseruantur, hoc indicio quòd tum abstractas res sensus ille cognoscit ac percipit, vt cui earum
30 custodia esset concredita. Effigies illæ spectráque rerum cerebro inusta atque insculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externæ sensuum. Hos enim externæ, illam interiores qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tertia est interiorum, obiecta spectra apprehendit &
35 concipit: atque vt in sensu tria quidem sunt, res obiecta, vis sentiens, & actio quæ ex illorum congressu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur, simulachro, facultate fingendi, & ipsa actione, qua externis rebus abiunctis facultas ob simulachrum versatur. Hæc propriè effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat simulachra
40 atque vestigia. Ex iis autem confusis & permistis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ sub sensum non venerant, vt homines volantes, boues alatos, hócque à superiore facultate dissidet. Vnde quum in multa feratur nunquam sensu percepta, & quodammodo vim imitetur

Sensus cōmunis præstantia.

Vis & facultas conseruatrix imaginum

Facultas fictrix & imaginādi.

rationalem, ab Ariſtotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam verò rerũ ſimulachra aut leuiter cerebro impreſſa, mox euaneſcũt, aut altiùs quaſi in theſauros condita, diu tanquam affectiones aut habitus inſiſtunt & aſſeruantur, hæcque imaginum conſeruatio, cuius antè mentionem feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans 5 eſſe proditur, illis quòd imaginum impreſſionem ſeruare atque retinere, his verò quia admittere & recipere non poſſint. Hanc confirmat tuetúrq; meditatio & cogitatio, quę ipſa crebra eſt repetitio atq; recurſio imaginũ, quatenus imagines aliorũ ſunt. Eſt & altera memoriæ ratio quũ quis affectionem illam & ſimilitudinem rei alterius ſpectat & intuetur, cum tem- 10 poris præteriti cognitione quo facta eſt impreſſio: tum enim meminiſſe dicitur, ipſáque ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione, vt dixi, diuerſa: illa ſiquidem quòd imaginem cõſeruaret, hæc verò quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet. Illa perpeſſio & affectio quædam eſt, hæc verò actio: aut ſi dicere mauis, illa memoria eſt patiens & ſuſtinẽs, hęc 15 verò agens. Vnde perſpicuum eſſe poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quæ ſenſum & notitiam tẽporis habent, & quæ ſimulachro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam nouiſſe. Rurſum eãdem animæ partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autem ſentiẽs eſt anima. Hæc tamen non propriè & per ſe tempus ſentit, ſed quatenus motionem & ef- 20 fectionem agnoſcit, quam tẽpore aliquo acceperat. Sic igitur definiri poſſit, Memoria eſt rei abſentis per imaginis ſpectationẽ, cum tẽporis præteriti cognitione repræſentatio. Fit autem hæc memorandi facultate concita ſtimulatáque ab imagine, quatenus imago eſt exemplárque ſuum refert. Itaque vt omnes ſentientis animę interiores facultates functionéſque 25 in ſummam referamus, externarum rerum ſimulachra hauſta è ſenſibus in principem intimúmque ſenſum commeant. Horum beneficio princeps ſenſus res externas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eóque munere vis diſcernendi ſe exhibet atque promit. Simulachrorũ ſi altior fiat impreſſio, tum conſeruatrix erit memoria, cuius facultas conſeruãdi ex cerebri conſtitu- 30 tione intelligi poteſt qualis quantáque ſit. In ſpectra & ſimulachra princeps ſenſus incumbens, ſi ſeorſum illa verſat ſpectátque vt nihil præterea externarum rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio effictio eſt, quam propria fingendi comminiſcendíque facultas exprimit. Si verò illa non in ſe conſideret, ſed vt ſimulachra & imagines ex- 35 ternarum ſunt rerum, tum meminiſſe dicitur, ipſéque actus memoria eſt, propria memorandi facultate completus. Hæc omnia in ſenſu primario inſunt, neq; alterius partis animæ aut cerebri eſt effictio, alterius verò memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdem partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebríq; philoſophia defeciſſe, qui vim 40 illam ad fingendum aptam cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nã vtraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiẽdi anima. Sed de his poſthac fuſiùs. Satíſne videmur omnes ſentientis

Meditatio

Memoria duplex.

Memoria propria quid.

Numerus interiorũ facultatũ.

Omnes interiores facultates in eadẽ parte conſtitui.

tientis

tientis animæ facultates cõnumeraſſe, ánne præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormientium irrepant inſomnia? Planè conſtat ſomnum & inſomnia animantibus tãquam munera propriáſque functiones attribui: at nequaquam his obeũdis aliæ quędam ſunt facultates. Nam ſomnus & vigilia plurimùm inter ſe diſtãt, & verè oppoſita ſunt, hæc quidem vt actus eſt, ille huius eſt priuatio: quare & eodẽ vt ſubiecto recipientur conſiſténtque, & vnius eiuſdémque facultatis erunt. Cuicũque ſenſus ineſt, eidẽ & vigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt vigilia, illius autem vinculum & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterùm non vnius cuiuſpiam priuati ſenſus affectiones hæ ſunt, ſed primarij illius & cõmunis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiam ſenſus conſopiri, & tanquam ſatellites eius affectioni accumbere. Itaque quum primum illud ſentiendi inſtrumentum nempe cerebrum, ex laſſitudine aut longis excubiis impotens & incontinens ſui redditur, cæteris officinis ſimul defeſſis neceſſariò ſomnus obrepit, in quo vacationem quandam feriarum vice habent ſenſus omnes, quòd eorum vires durare & ſufficere operi non poterant. Quamobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutémque datus & ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomniũ viſum id & ſimulachrum, quod ortum & profectum à ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdem partis animæ eiuſdémque inſtrumenti eſſe debet atque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnúmque capeſſit communi & principe ſenſu: huius ergo erũt inſomnia, non vtique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & impulſione poſitarum imaginum: ídque maxime noctu & dormientibus, quo tempore abſolutis ſenſibus iiſque functionum ſuarum vacationẽ habentibus, minima quæque ſimulachrorum veſtigia aduolant confluúntque ob fingendi vim: quę per vigilias ſenſibus opere vario detẽtis, & mẽte viuis cogitationibus obruta, offunduntur ſupprimuntúrque.

Sõnus & vigilia ad intimũ ſenſum pertinent.

Somnus.

Inſomniũ cuius ſit facultatis.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SVPRA ſentiendi cognoſcẽdíque vires alia quædam eſt vis appetendi, quam & appetitum dixerũt, clara quidem & aperta functione ſe promens. Nullum enim animantis genus eſt, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod non rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus, appetitio quidem eſt, Gręcis ὁρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed à ſingulis diſſidet, à diſcretione, memoria, & effictione, quanquam eas, præſertim verò effictionem, naturali quodam inſtinctu conſequitur. Quocircà & facultas quæ illius eſt effectrix, à cæteris diſtabit, eáſque tanquam aſſecla ſit comitabitur, erít-

Appetitio poſtrema eſt facultatũ interiorum.

que ſentientis animæ ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tãquam finis aut princeps inſideat. Neque verò ſolùm hominibus, ſed & beluis & ſtirpibus & inanimis ſua quædam ineſt appetitio, vt nihil prorſum natura conſtare poſſit, quod non appetendi facultas impellat. Cæterùm id lato peramplóque diſcrimine: quandoquidem & ſtirpes alimentum proliciũt, & omnia generis cuiuſcunque ſint inanima proprio quodã motu agũtur, naturali appetitu concita. Eodẽ & corporis vnaquæque particula, ſiquando inanita fuerit, quod ſibi familiare eſt alimentum ad ſe conuertit & rapit è venis. Huius ſumma vis in iecore conſidet, è quo tanquam è fonte in omne corpus diffuſa, partium ſingularum vires ſuſtinet. Alter ab hoc appetitus eſt communis ille ſentiens, in cerebro ſitus, cuius tamen ſeminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incẽdia in teſtes pudendáque vaſa & in os ventriculi natura coniecit: in illos quidem libidinis (ſic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quãdoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc verò liguritionis & cupediæ. Coniecit & fomitem in cor qui ambitionis author eſt & excandeſcentiæ. Atque duo hi fomites quum ſint diſtincti ſedibus, vnus cupiditatis, alter excandeſcentiæ, vno tamen eodémque appetitu regũtur qui ſentiens eſt & animalis. Vniuerſum ergo animantium genus, ſentiente illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionem enim hic & abſolutionem continet omnis deſiderij animalis atque bruti. Quicquid ſenſu vllo præditum eſt, eius rei quam ſenſerit cõprehenſione in appetitum ducitur, quo demum illam conſectatur aut declinat. Hunc qui volet poterit ex ortus ſui modo in complures ſpecies diſtrahere, vt alius ex iecoris virtute in pudenda & in os ventriculi diffuſus, illecebrã & incitamentum inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruore, alius nẽpe ſentiens ab his quæ foris occurrunt ſtimuletur & excitetur: omnes quidem animales, ſed variis orti principiis. Tertius præter hos eſt appetitus, qui quid cum ratione deſiderat, qui mẽtis rationíſque conſilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinóſque ardores refrenat & coërcet: ea eſt volũtas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere ſolent & incitare quæcunque bona videntur, tametſi talia fortaſſe nõ ſunt: at mentis appetitum ea duntaxat quę reapſe & verè bona ſint poſſunt incendere, ſolóque veri boni deſiderio is capi & deliniri poteſt. Itaque quum tres omnino ſint animæ partes, ſi ſuus cuiuſque eſſe debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui ſtirpium eſt: animalis ſiue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps, hominum. Hoc enim præcipuo homo viget, quanquam eſt etiã reliquorum particeps. Rurſum verò animalis appetitus, aut cupiditas eſt, nempe libido vel cupedia, aut excandeſcentia, aut eorum quæ ſenſus annuntiauerit deſiderium. Hæc de appetitu ſatis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incedere, atque ſui inceſſus finem quẽdam habere, cuius gratia moueatur, demóſtrari hinc poteſt, quòd

Marginal notes: Appetituũ differẽtiæ. — Appetitus animalis. — Appetitus rationalis. — Appetitus triplex. — Inceſſus efficiens facultas.

quòd rerum omnium agendarum ſtatus quidam ſit finis. Motionem & progreſſionem animal ſuſcipit, vt rem eam conſectetur quæ ſpeciem boni & iucundi præ ſe fert, aut eam declinet quæ triſtis & aduerſa iudicatur. Quocirca triſte aut iucundum finis eſt, cuius gratia animal motum inten-
5 dit, perſequẽs aut fugiens. Hoc quidem poſtremum attingitur & obtinetur, omnium tamen primum ad motionem inducit, huiuſque initium affert. Immobile enim obiectum quum ſit, primò ſenſum mouet externum, deinde primatem atque intimum, ab hoc verò cogitandi fingendíque facultatem, quæ quum rem ſubiectam vt iucundam & voluptuariam appre-
10 henderit, ſimul inſurgens appetitus illius deſiderio tenetur: atque hic ſi promptus eſt & efficax, cõfeſtim animal impetum facit vel ad motum vel ad actionem. Vnde hoc rectè vt alia plurima videtur Ariſtoteles demonſtraſſe, cognitionem & appetitum principia & cauſas eſſe actionis atque progreſſionis animalium, ab híſque animalia cieri concitaríque ad motũ.
15 Cæterùm quòd appetitum proximam cauſam ſtatuat quæ animal mouet & conturbat, quódque nullam inſuper mouendi facultatem inſtituat, cui ſit hoc muneris præcipuè conceſſum, nõ ſatis dilucidè ſingula videtur exequutus. Nam reuera mouens illa facultas eſt à ſentiẽte & ab appetitu diuerſa. Primùm enim vulgatum eſt & conteſtatum, alia ſenſus, alia motus
20 eſſe organa, alióſque neruos: vnde obtingit eiuſdem artus, velut cruris aut brachij, motum perire illæſo tactu, qui in omnem cutem fuſus eſt: contráque tactum aboleri ſaluo motu & incolumi. Quinetiam motio diuerſum quiddam eſſe intelligitur à ſentiendi functione, omníſque ſenſus perpeſſione quadam & affectione accepta obiri ſolet: motus verò non niſi adni-
25 xu & roboris contentione. Quibus planè conficitur ſentiendi atque mouendi non modò inſtrumenta, ſed etiam obeundi rationes & efficientes facultates plurimùm diſſidere. Quod ſi eſt, conſequens eſt continuò animalem appetitum, qui à ſenſibus & cogitatione ducitur, illáque perpetuò comitatur, omnino à progrediẽdi facultate differre. Iam verò ſingula per-
30 ſequamur. Imperfecta animalia quæ ſolo tactus ſenſu prædita vitam agũt ſtabilem, vt conchylia, oſtrea, cõchæ: ſenſu quidem illa doloris atque voluptatis tenentur, & fingendi cogitãdíque facultatem, licet obſcuram inexplanatámque, quemadmodum & animalem appetitum, acceperunt. At illa tametſi compuncta ſeſe contrahunt & in anguſtum ſe adducunt, ne-
35 quaquam tamen progredi compertum eſt, neque organa motus habere. Quòd ſi progredi nõ poſſunt, neque ad inceſſum facultatẽ habent. Quorſum enim hæc data illis eſſet, ſine neruis, ſine muſculis, ſine vllis quæ his proportione reſpondent inſtrumentis, quæ ſunt ad motum perquam neceſſaria? Nũquid otioſam & inertem illam omníque opere & negotio va-
40 cuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuitò atque fruſtrà illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi vis eſt in illis ea nulla ratione mouet. Quocircà præſtat vim mouentẽ ab appetente & ſentiente, quæ ſemper comites ſunt & coniunctæ nunquam ſeparabiles, ſeiugare, quòd

eorum

Mouẽtem facultatem aliam eſſe à ſentiẽte.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

eorum quæ ſentiunt animantium, alia mouẽtem vim habeant, alia huius ſint expertia. Huc demum perſuadendi neceſſitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipſiſque hominibus neruorum reſolutione prehenſis, obuenire ſolent: illis enim motus periit, quum interiores animę vires plenè conſtent, atque adeò ipſe appetitus. Contrà verò accidit furore aut delirio percitis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, ſed neque ſenſus ipſi integrè valent: atq; tametſi interiores omnes animæ functiones læduntur, inceſſus tamen firmiſſimus plerunque eſt, & conſtans muſculorum robur. Ex quibus perſpicuum eſt aliunde quàm ab appetitu progreſſum inſtitui & gubernari, eſſéque mouentem vim ab appetẽte diuerſam. Sed & hæ ſedibus diſcluſæ apparent. Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore ſedem habet, maximè in parte poſteriore, quã Græci παρεγκεφαλίδα vocãt, à qua tum ſpinæ medulla tãquam caudex, tũ plurimi mouentes nerui ortũ habent. Sentiendi & appetẽdi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quã conſtat ſentiẽtes neruos, eóſque molles in ſenſuum organa profundere. Nõ hinc tamen exiſtimari velim promouentem illam vim, quam à ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantia diſſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa: ſed totius ſentiẽtis ſumma vis eſt & vltima facultas quę ſeorſum collocatur, vti viſus vel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ ſentiendi vires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuò quamcũque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri poſſit vt vis ea quę mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quarta.

Quinta.

Quam vnaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni ineſſe animanti. Cap. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuũ cuiuſque operis inſtrumentum haberi ad proprias functiones accommodatum, ſuprà quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriúmque inſtrumẽtum eſt cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones cõparatum eſt, ſed ratione varia latóque diſcrimine. Cerebri ſubſtantia mollis vel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, vnà cum inſito ſpiritu, diſcernendi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & propriè accommodantur. In appetitu autem exultat cerebrum & effuſum lætitia geſtit: ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinãtur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata, & ductus ille vermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo. At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quæ

Interiorũ facultatũ inſtrumẽta.

Sentiendi inſtrumẽta.

quæ à communi illo cerebri fonte deriuētur. Visus, auditus, atque gustus, foris quum sint, neruos habent cócauos per quos vis influat: similes habet & olfactus quāquam intimus est: atque hi molles sunt omnes à priore cerebri parte nati. Tangēdi sensus paulò durioribus instructus est, quos sexta cerebri cóiugatio ad interiora viscera foràsque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam verò exquisitè duri sunt mouentes appellati, qui tametsi motum voluntarium nó efficiunt, vim tamen motus effectricem in musculos deuehunt, qui propria sunt mouendi instrumenta. In his verò paulùm insistamus, & scrutemur quæ ratio esse possit, vt inter eos neruos quorum similis est structura, alij mouentes sint, alij sentientes. Et ne qui fortasse causentur alios è cerebro, alios à parencephalide & spinæ medulla proficisci, eandem statuamus vtrisque originem. Quid causæ est igitur cur eorum quæ à cerebro nati sunt, hi ad motum accommodantur, ad sensum autem illi? Eadem vtrisque est origo, spiritus similis in hos influēs, compositionem eandem facit Galenus: quænam igitur sortitio hæc est, quæ discriminis ratio? Duriores (inquit) sunt qui mouent, molles qui sentiunt. At qui è sexta coniugatione in crura, in cutem, & in corporis extrema porriguntur tāgentes nerui, multò iis sunt duriores, qui in oculos è secunda coniugatione protenduntur motum eis præstituri. Neque id modò ex longo viæ tractu, sed ab ipsa statim origine, quòd posteriorē quam illi orginem acceperint. Quocircà tam variæ huius facultatis causa nó in mollitudinem aut duritiem referenda est. Quónam igitur aliò? in compositionem. Huius verò compositionis quænam est ratio? dicam paucis, differam pluribus. Cerebri corpus motu agitatur assiduo, nullo tamen tāgendi sensu præditum: contrà verò quæ idipsum ambiunt meninges immobiles per se sunt, præsertim quæ crassa: tactu autem eæ valent exquisitissimo: quæ singula vt Galeni fide confirmata sunt, ita etiam vulnerata apertáque calua contrectantibus nobis sunt deprehensa. Hæc autem morborū euentus pleniùs declarant, quòd in delirio & phrenitide (quæ ipsa phlegmone est substantiæ cerebri) nullus plerunque dolor affligit, multóque minus in sopore & lethargo, qui tamen cum putredine est: at si vel minima occasio aut humoris aut etiam vaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuersam naturam commostrant. Atqui spina & nerui omnes vel eo authore medullam habent è cerebro, eámque meningibus conuestitam, quæ singula talem vim & naturam habent, qualem ab exortu acceperūt. Quocircà necesse est medullam in spina atque neruis (tametsi ea non vt cerebrum motu agitatur) vim duntaxat mouentem, eius verò membranas vim sentientem & tractabilem tum suscipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri sensus est expers, multò magis quæ in spina aut neruis est medulla. Vnde enim & qua conditione vim nouam accepisset? Aut quomodo cerebri corpus vim illi sentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tāgendi & mouendi vim obtinent, vtriusque functionis instrumenta sunt, parte tamen

Alios tangēdi, alios mouēdi esse neruos.

Aliā mouētiū, aliam sentiētium esse cópositionem. Cerebrū moueri, meninges sentire.

Vim mouēdi esse à cerebro, vim sentiēdi à meningibus.

tamen diuersa. Qui sentiētes dicuntur, solius tactus, nullius autem motus authores sunt, quod genus ij sunt qui è sexta coniugatione in interiora viscera & in extimam cutem abeunt. Hi quanquam non à solis meningibus (vt nonnulli quondam censuerunt) producuntur, ab eis tamen substantiæ suæ plurimum receperunt, à cerebro minimū: statim enim à tenui meninge orti vt ad crassiorem appulerunt, multum incremēti, roboris & virium illinc asciscunt sibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contrà verò qui ex spina orti magnam cernūtur medullæ copiam suo exortu continere. Ergo prior cerebri pars sensus, posterior verò motus principium est atque sedes, meninges autem tactus sunt origo: omnium autem animalium functionum efficiens est cerebrū suis meningibus conuestitum. Qui nerui multa medulla conferti sunt, mouendi instrumenta existunt, tangendi autem ij quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc si exquisitiùs pronuntiandum est, motus voluntarij proprium organum est musculus: qui quum ex simplici carne, ex vena, arteria, atque neruo conditus sit, ex neruo tamen qui inter cætera principatum habet, cuíque præcipua mouēdi functio refertur accepta, vim omnem assumit. Hic in musculi principium, quod caput appellant, inseritur primùm in paucas portiones distributus, sed quæ rursum in alias tandémque in fibras prætenues diffindantur. Omnes rursum in musculi fine coëunt, vbi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de instrumentorū ratione constitutis, promptum fuerit vulnera quæcunque paulò antè infligebantur eadem persanare. Itaque si mouendi facultas eandem cum sentiente substātiam est sortita, neque hæ disiunctæ sunt animæ partes, cur nō omnia quę sentiunt animantia vt rerum comprehensionem quandam & appetitum habent, sic etiam progrediendi vim sunt assequuta? Quia (inquam) motus instrumenta non acceperunt, quibus deficiētibus necesse est & functiones & earum facultates deesse. Quanquam igitur tactu omnia prædita sunt animantia, quòd vnus ad salutem & cōseruationē maximè sit necessarius, eóque dempto animal effugere non possit tractabilium qualitatum exuperātias, quarum occursu mors statim irruit: reliquis tamē sensibus qui boni cuiusdam & locupletioris notæ, non necessitatis gratia conditi sunt, non omnia instruuntur animalia: imò verò ab eisdem homo quandoque tum ortus tum morbi vitio deseritur, quum ab idoneis instrumentis destituitur. Alia animantia solo tactu vigent, cui alia gustum, alia alios denique sensus adiecerunt. Interioribus autē facultatibus quia minus distinctam hę instrumentorum rationem desiderarent, plurima (vt antè dixi) constant animantia, sed quædam obscuriùs, quædam magis insigniter efficientérque. At verò progrediendi facultate ea duntaxat vigent, quibus spinæ medulla, aut ei simile quiddā accessit. Haud dissimulanter hoc loco adeunda est, sed funditus euertenda iuniorum prope omnium absurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri ventriculo postremo, phantasiam verò, id est cogitādi fingendíque

Cerebrum motus & sensus prīcipium, & quomodo.

Mouendi instrumentū propriū

Argumentorum solutio.

Imaginationis & memoriæ eadē sedes

fingendíque vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primùm orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Verùm quę suprà productæ sunt à nobis rationes, palàm faciunt memoriæ atque imaginum facultates vna eadémque essentia contineri, sede vna firmari, circa spectra eadē negotiari, similíque vti instrumēto corporeo, quanquā est efficiendi ratio diuersa. Quandoquidē fit nec raro vt causa efficiens vna, eodem vsa instrumēto diuersos idcirco promat effectus, quòd dissimiliter id adhibeat operi, alitérque vires intendat. Hoc si potest tactus efficere, vt antè proditum est, id ipsum multò facilius præstabit princeps ille intimúsque sensus, qui quanquam in organo est corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obseruatione ad res adhibita, quàm organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius sunt potestate, quas dum vult exhibet. At non sic externæ, quæ quia expromptæ sunt nec liberæ, ab instrumentorum necessitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non est necesse sedibus & instrumentis diiungere. Si Aristotelis & Peripateticorum rationibus illi nō cedunt, audiant saltem vniuersam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnū iisdem principiis informati, læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunque ea sit, hanc eandem & recordari & rerū impressiones conseruare. Pluribus non ago, quòd ipsa illorum declinatio ad libidinem prorsus efficta videatur. Quomodo autem fieri possit, quum sint illæ facultates in eadem sede, vt vniuscuiusque actio impediatur aliis constantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet posthac illustrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens est ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecellit animantibus: quæcunque enim præstantiora edit opera, eorum effectrix est & opifex intelligētia. Res incorporeas ab omníque materia seiugatas & nudas, vniuersales rerum notiones atque formas, huius opera omnium animantium vnus homo cognoscit. Vnde statim huius essentiam simplicem esse, indiuiduam, ab omni materia & corpore abstractam abiunctámque deprehenditur: neque demum vllius instrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: hísque potissimùm à sensu distare. Iam verò si instrumento corporis intelligentia nō opus habet, neque profectò ei miscetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorsúmque impatibilis euadit. Itaque intelligentia simplex est, incorporea, separata, impatibilis, immortalis, atque æterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinsecus accedens. Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere solemus) ab hisce rebus tracta est quæ sub

Intelligentia est incorporea.

Intelligentia.

Omnis intelligentię actio ducta est à sensibus.

ſub ſenſum recidunt, hoc argumẽto, quòd quem natura cæcũ ſurdúmque progenuit, is nõ poſſit Geometriã edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit vllã de ſaporibus & odoribus cognitionẽ animo cõcipere, & qui nõ ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerũ externarũ, quæ omni materie ſpoliata cõmuni ſenſu cõtinentur, neceſſum eſt primas & ſimplices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hæc autem in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quæ ſenſus mouere non poſſunt: ab imaginibus tamen primum cietur, quemadmodum ſenſus à rebus externis. Ergo quum intelligentiæ obuerſantur puræ imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quædam formæ confici, neceſſe eſt facultatem adeſſe, quæ illas materiæ ſordibus prorſus vacuas & abſolutas excipiat, & tanquam theſauros conſeruet. Solent Peripatetici hanc intelligentiam patibilem appellare, quæ pro ſubiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiendis, illis quaſi ſubſternitur. Quoniam verò quicquid in rerum natura conſiſtit, præter materiam effectionem & perfectionem demum conſequitur, ſine qua temerè & fortuito naſceretur: neceſſarium eſt patientem intelligentiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quodammodo quum ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexitúrque, atque ex his tãquam ex materia & ſpecie fit res vna. Itaque ſentiens anima tanquam materia quædam ſubſternitur patibili intelligentiæ, hæc autem materia fit intelligentiæ agentis, quæ propriè & maximè debet ſpecies cenſeri, & ſimplex formarum forma: ad quam quum natura proceſſerit, non vltrà progreſſura receptui canit, nullam præſtantiorem, nullam nobiliorem formam inueniens: cæteræ autem quæ illi ſuppares ſunt, nunc materiæ, nunc formæ conditionem ſubeunt. Ex duabus naturis tanquam ex materia & ſpecie ratio atque mens conſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidem diuinitus adiecta nobis. Hoc autẽ rectiùs accipi velim, nempe quòd intelligentiæ agentis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc vna eadémque ſit atque intilligentia patibilis, fiátque ex illis res ſimplex, quæ tamen duarum rationes obtineat. Neque reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit: ſed vt accipiendi & agendi, ſic & illarum intelligentiarum diuerſa eſt ratio. Quaſcunque mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atque primùm quidem ſingulares, mox deinde vniuerſas ex illis formas elicit. Hîc duæ iam ſe promunt intelligentiæ facultates, vna patibilis, agens altera. Quoniam verò agens intelligentia non modò ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas in

Intelligẽtia patibilis.

Intelligentia efficiẽs

Intelligẽtia agens omnium ſumma eſt & ſuprema.

Mẽs vt cõſtet ex duabus intelligentiis.

Cõponẽdi facultas.

5 10 15 20 25 30 35 40

in vnam componit, hincque alia affirmat, alia inficiatur, tertia quæ istæc efficiat statuenda vis est intelligentiæ, quam componendi facultatem appellant. Enunciatione cõposita tum deinde iudicare solemus, & decernere quid verum falsúmve sit, quid bonũ & honestum, quídve perniciosum: quæ omnia efficit vna iudicãdi facultas. Hinc demũ ex aliis alia nectẽtes, quàm plurima cõplexione cõcludimus, sicque inductione aut ratiocinatione scientiam aut opinionem comparamus, ídque eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. Supra has omnes se extollit cõtemplandi facultas, quæ sapientiæ rerúmque æternarum studio tenetur. Quisquis autem illius amore & suauitate non satis illectus, ad res caducas ratiocinãdi vim conuertit, omnéque studium ad humanas refert commoditates & vsus, is vice contemplationis, actionis sibi facultatem adhibet. Si quid autem rectè facturus est, aliam facultatem accerset sibíque iunget, quæ consultandi est & deliberandi. Ita iis instructus si quam habet scientiam vel opinionem, bona cõsultatione ad domesticarum aut ciuilium rerum administrationem conferat & accommodet, vt prudens inde dici cõsueuit: ita & prudentiæ facultate tum maximè vtitur. Sin verò illas ad vilioris operis & artificij cõstructionem adducat, artémque sibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco voluntas existit, non vtique simplex & temeraria, sed libera & quæ boni cuiusdam opinione per consultationẽ ducta, quod bonum est & vtile seligit, vnde electio à quibusdam dici solet, quam Græci προαίρεσιν, nos consilij facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non subiecto aut essentia, sed cogitatione duntaxat & definitionis ratione distat. Ex consilio & proposito rem vnamquanque persequimur, si bona ac vtilis videtur: si verò tanquam mala reprobetur, eam declinamus. Hincque surgit effectrix facultas quæ consilij conatus implet & exequitur, & qua ad rem persequendam impellimur: hæc autem est omnium facultatum intelligentiæ postrema. Memoriæ & recordationis facultates non primùm & per se in intelligentia, sed in communi sensu collocantur, huiúsque duntaxat interuentu ad intelligẽtiam pertinere possunt, quemadmodum nos posthac in his quæ de functionibus tradentur, pleniùs disseremus. Ne autẽ certos instituti mei limites prætergredi videar, his summatim decursis quæ propriè Philosophum decent, ad vnius vitalis animæ facultates me confero.

Iudicandi facultas.
Ratiocinatrix facultas.
Contemplatio.
Actio.
Cõsultatio
Prudẽtia.
Ars.
Voluntas.
Electio.

De vitali facultate, quam Aristoteles eandem atque naturalem existimauit. Cap. XII.

EXPLICATVRO mihi vitalis nostræ facultatis substantiam atque præstantiam, quamplurima obuersantur inuoluta summéque ardua, quibus pręclari philosophi Aristotelis patrocinio corroborati, cõtendunt nullam eiusmodi vim in nobis seorsum insidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates sigillatim numerando percenseret,

Vis naturalis & vitalis vna & eadẽ sunt Aristoteli.

percenſeret, hanc omnino tanquam nulla ſeorſum eſſet, prætermiſit, ſtatuens nimirum naturalem vim omnium primam, cunctorúmque viuentium communem, quam eandem nullo nominum diſcrimine, nunc altricem, nunc vitalem appellat. Huius enim proſpero fauore & pręſentia, nutritio atque vita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas ſe 5 ſubtrahit. Vitam quidem nutritione accretionéque definit, quòd vſque eo dum vita erit, nutritio quoque perſtabit, hac autem deficiente, vita pariter tolletur. Itaque ſi eo authore vnũ idémque ſunt vita & nutritio, itémque viuere ac nutriri: quæcunque facultas corpus alit ac ſuſtinet, eadem vitam quoque tuetur, neque à naturali diuerſa eſt vitalis facultas. Quine- 10 tiam inſitum calorem cuius ſubſidio natura omnia concoquit corpúſque nutrit, ſine quo non poſſunt animalia, ſed ne ſtirpes quidem conſiſtere, vitalem appellat, quòd inde ſit omnium viuẽtium ortus, & vitæ permanſio, quódque eo deficiente, interitus ſit omnium. Quanquam autem omnis vitę & interitus cauſam huic ipſi calori acceptam refert, quem inde vi- 15 talem & ſalutarem conſueuit appellare, nullam tamen in eo vim collocat, quæ à naturali ſit diuerſa: ſed hanc vt omnium primam in eo vitali calore conſtituit, ita & vitalem iure dici contendit. Non enim hic calor opifex eſt functionum corporis, ſed animæ eiúſque facultatum tanquam vehiculum & inſtrumentum, ſine quo eæ neque alimentum conficere ne- 20 que aliud quicquam poſſint efficere, ſed ne conſiſtere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem verſari, vbicunque calor fuerit deprehenſus. Atqui plurimum in corde hunc vigere & flagrare ſenſus confirmat, illíncque vbi plurimus eſt & vberrimus, tanquam à fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua conſtanti validáque ratione aſſeuerat vitam 25 & facultatem, quæ ſemper cum iſtius caloris integritate ſimul eſt, vniuerſum quidem corpus ſuſtinere, ſed totam ex corde tãquam è fonte & principio quodam fluxiſſe, quod tum vitalis, tum naturalis facultatis prima ſit ſedes, primáque origo. Hoc viſceris dignitatem & præſtantiam luculenter declarare, quod omnium in corpore primum vita fruitur, poſtre- 30 múmque mortem oppetit. Deinde ſedem quæ in corpore medio eſt, dignam quidem haberi, & tutò ſub pectore conditam, vbi arx vitę commodiſſima ſtrui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & inſiti caloris principium eſt, ibidem naturalem altricémque animam omnium quidem primam collocari: nõ enim 35 hæc poteſt citra caloris opẽ, aut alimentum conficere, aut corpus nutrire. Quocircà à perẽni illo fonte caloris, nequit vita & prima nutriẽdi facultas ſeiũgi. His demũ tanquã conſequẽs annectit, cor primã eſſe & ſummã cõficiẽdi ſanguinis officinã, híncq; venas perinde ac arterias propagari, & in corpus vniuerſum proferri. Quicquid virium cor in perfectis animãtibus 40 accepit, idipſum in exãguibus parti cuipiã tribui, quæ cordi proportione reſpõdet: in ſtirpib⁹ autẽ ei quæ media inter radicẽ & ſtipitẽ interponitur. Sentiẽtis porrò animæ ſedẽ eódẽ intruſit, hac dũtaxat ratione adductus. Animal

Vim eã naturalem in corde eſſe.

Cordis pręſtantia.

Nutriendi vis ĩ corde

Venas & arterias ex corde naſci.

Sentiẽs anima in corde.

Animal omne qua animal eſt viuit, neque fieri poteſt vt id quod ei tribuit vt animal ſit, non etiam eidem vitam conferat. Quocircà concludit quocunque id principio animal eſt, eodem quoque idipſum viuere, neque ſeiuncta hæc diuerſáque eſſe principia: alioqui enim vt duo principia, ſic
5 duæ fierent cuiuſque animantis animæ, & vtrouis qualibet ex cauſa diſſoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum conſtaret atque viueret. Ex quo demum infert vnam eandémque eam ſubſtãtiam eſſe qua id viuit & animal eſt: tametſi varia id diuerſáque fit ratione & cogitatione, neque qua ratione eſt animal, eadem ipſa viuit. Itaque ſi in corde aut in alia parte
10 quæ huic proportione comparatur, vitæ fons & origo collocatur, ibidem eſt ſentiendi principatus, quo animal omne conſiſtit. Iam verò in quo ſenſus, in eodem voluptas & dolor ineſt, perceptióque iucũdi atque moleſti, ex quibus cupiditas naſcitur & appetitio. Præterea ex ſenſu ſurgit cogitatio & comprehenſio, ex hac autem & ex appetitione, inceſſus itióque
15 animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes ſentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendíque vires è corde duci, externorúmque ſenſuum in capite quidem poſitorum, originem tamẽ cordi acceptam referri, omnéſque tum mouentes tum ſentientes neruos illinc tanquam à fonte primo deriuari. Ergo anima illis inſtructa facultatibus in corde po-
20 tiſſimũ quidem inſedit, ex quo tamen in omne corpus æquabiliter ſe fundit, partibúſq; ſingulis inhæret. Hoc planè declarãt animaliũ quæ inſecta vocantur deſectæ partes, & ab arboribus auulſi rami: viuũt enim priſtináſque functiones etiámnum retinent, ſeruaréntque diutiſſimè ſi nutriendi inſtrumenta non deeſſent. Id planè argumento eſt partes has tantam in ſe
25 animi vim habere, quantam & ipſa olim integra. At perfecta animãtia & homines, non viliori & abiectiori conditione viuunt, quàm ſtirpes & inſectorum genus. Ex quo fit, vt integri cuiuſque viuentis vnica ſit anima, quæ vniuerſa corpus vniuerſum continet. Si dum id in partes diſtractum eſt, partium vnaquæque propria anima regitur, fient tum complures ani-
30 mæ, quæ prius vnica fuerant. Quapropter in integro re ipſa quidem vnica eſſe dicitur, at poteſtate complures, quòd ex ea fieri multæ poſſint. Vnica autem & ſimplex quæ in nobis ineſt anima, diſpares longéque diſſimillimas functiones idcirco edere poteſt, quòd varias facultates & diſparia partium temperamenta ad illas accommodat: quemadmodum vnus idémque
35 artifex, variis inſtrumentis diuerſa plerunque & diſſimilia opera condit & reponit. Ea igitur eſt Ariſtotelis de partibus animæ eiuſdémque facultatibus, & de communi earum ſede ſententia, ex omnibus philoſophię monumentis deprompta: ita ſibi quidem cohærens ſuíſque principiis conſentanea, vt nullis argumentis, nulla diſputatione quæ de vniuerſo ſit ge-
40 nere, conuelli labefactaríque poſſit.

Motus & imaginatio ĩ corde

Nerui à corde.

Cor animę ſedes.

Anima in toto reuera tota eſt, & in qualibet parte tota eſt poteſtate.

Anima vna diſſimilimas actiones edit.

Medicos Platonem sequutos, vitalem facultatem à reliquis diiungere. Cap. XIII.

CÆTERVM si singula diligenter studiosèque spectabimus, in quibus maxima multóque certissima vis inest demonstrationis, non pauca sanè occurrent, quę planè vniuersa illa redarguant, commonstréntque luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque concessis receptæ sunt, tertiam vitalem eámque diuersam haberi, cuius sit vnius sedes in corde. Perennis enim & constans deprehenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hanc autem cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Nó animalis, vt cuius motus omnis est ad arbitriũ, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque demum intermittit: cordis autem & arteriarum motus non est in nostra potestate vt nobis pareat, sed cótinuatus nullius causæ vi lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque præterea hic à naturali facultate regitur, vt quæ corporis nutritioni duntaxat addicta est & mancipata, nec tam apertos motus solet expromere. Aut si hos profert in nobis, quid est causæ cur nó similes efficit in stirpium genere, in quibus tamen nihil tale conspicitur? Neque demum insitus & naturalis calor tantæ motionis est author, tum ob eas quas modò percensui rationes, tum quòd is per se quum simplex sit qualitas, non potest esse efficiēs causa motionis: aliàs enim naturam eum esse confirmaremus. Sentire quidem rectè videtur Aristoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis necessitate quadam fieri: cæterùm istæc necessitas, incitās duntaxat & impellens, non autem efficiens causa rectè possit existimari, sed aliam superiorem atque pręstantiorem scrutari necesse est. Erit igitur in vitali cordis calore vis quædam & facultas harum motionum, & aliorũ quæ posthac referã operum effectrix, quæ vitalis quoque nuncupata, à naturali & à sentiēte prorsus dissideat. In hæc fortasse quum penitus introspexissent, quicunque sub duce Auerrhoide in hanc Aristotelis sententiam iurarunt, hac diligenti rerum obseruatione adacti sunt, vt vitalem eam facultatem intromittãt, atque suscipiant, sed quam (ne violetur iusiurandum) modo quodam incomprehenso somnient veriùs quàm cogitent, in altricis illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas constituunt ei differentias, vnam vitalem, alteram altricem, iudicántque vitalem altrici in opem & subsidium fuisse additam. Hoc illi commento probabile quiddam afferre videntur, sed tamen Aristotelis mētem offundunt, qui vnam eandémque vim nunc altricem, nunc naturalem, nunc vitalem cósueuit appellare. At mihi cum illis cótrouersiæ nihil est, qui eò iam adducti sunt, vt nobiscum concedant tres in nobis facultates consistere, naturalem, vitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam verò tempestiuum est demonstrare hasce tres, non modò cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esséque seiunctas. Omnia enim

Vitalis necessitas demõstratur.

Auerrhoidis cauillus.

enim quæcunque sic comparata sunt, vt possit eorum vnumquoduis vel lædi & labefactari, vel prorsus interire & extingui, aliis cóstantibus & inuiolatis, disiuncta ea sunt, neque vnam eandémque substantiam cóplent. Atqui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus inest sensus nulláque sentiẽdi facultas: vitalis tamen & naturalis insunt, quarũ beneficio alitur, atque viuit. Lethargus, sensus omnes motúmque consopit, totámque vim animæ sentientem stupidam reddit, reliquis integrè valentibus. Paralysis quamcunque partem vehementer prehenderit, sensu motúque priuat, aliis permanentibus quę partem non sinunt cótabescere. Sícque multifariam vis sentiẽs aut omnino lædi potest, aut partem quampiam deserere, aliis in nullam offensionem incurrentibus. Cæterùm in atrophia, palàm est ex nutritionis errore vim altricem incõmodo detrimentóq; affici, necdum tamen aliàs cócuti. Nec profectò desunt qui iudicẽt partis cuiuspiam nutritionem sensúmque prorsus exterminari, vita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totũ extabescit, solámque vitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur, obsistítque ne illa consumpta putredine dissipetur. Est enim putredo vitę aduersa, neque aliud quàm vita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione sublata integrum præterea manet neque putrescit, id sanè viuit, vitalíque facultate sustinetur. Hinc vt facetè ita præclarè olim dictũ fuisse animaduerto, hanc vim datã esse corpori pro sale ne putrescat, quòd hæc vna possit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hæc enim summa est illius actio, non vt corpus alat, non vt rerum occursum sentiat, sed vt vitam & integritatem cóseruet. Quinetiam quum quis pestilenti febre malè torquetur, affligitúrque cordis dolore, vomitione, animi defectione, quúmque pulsus obscurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere potest facultati in corde vitali, cuius hæc sunt opera, negotij plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis solent facultatibus malum inferre, sic hoc maximè pestilẽs vitalem vim obsidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque potest quæuis vna facultas noxam & incommodum subire, reliquis aut nondum aut non peræquè lęsis: quin fortasse potest in quapiam corporis particula vis animalis ex morbo perire, simul cũ hac & naturalis, vna superstite vitali, quorum omnium rationes posthac vberiùs afferemus. Vnde planè perspici potest, tres illas nó modò cogitatione, & (vt dicere solent) ratione, sed re ipsa propriáque substantia diiungi.

Animalẽ facultatem lædi aliis illæsis.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
Naturalẽ lædi aliis illæsis.
Vitalẽ lędi posse aliis illæsis.

Tres animæ facultates sedibus atque locis discludi. Cap. XIIII.

NVLLA vis animæ quæ potissimum obstricta sit corpori, quicquam potest efficere citra instrumenti alicuius subsidium. Quũ autem vel animæ instrumentum, vel domicilium offensionem acceperit, necessum est profectò, aut ipsius quoque facultatis substantiam lædi, si inde originem duxit,

Tres animæ partes locis discludi.

dúxit, quod plurimi cõfirmant, aut certè (quod in externis fit artificiis) effectus cõtortos & deteriores reddi, præpediríque functiones. Quare si cor vna est omniũ facultatũ sedes, quoties id iniuriã & incõmodum accipiet, omnes hæ facultates necessariò peræquè lædẽtur. Hæc autẽ perspicuè falsa esse & inania, declarãt quę in pestilentibus febribus aliísq; venenatis morbis obtĩgere proditũ est. Quin & posthac apertiùs erit, multis ex causis cor eiúsq; actiones affici, cõstantibus aliis viribus. Itaq; tres eæ quæ sunt, non essentia modò, sed sedibus quoq; & principatu disiectæ sunt, neq; in eodẽ possunt solio cõsidere. Quòd si earũ opera & effectus magna cũ cura & diligẽtia intuebimur, nõ operosum fortasse fuerit propriam cuiusque sedem designare. Perspicuè cernimus esculenta potulentáq; in eas partes, quę sub præcordiis positæ sunt, maximè in ventriculum illabi, vbi primùm cõcocta, deinde iocineris vi in sanguinẽ cõuersa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam commune sentiẽdi principium à sensibus omnibus circumsederi quis non videt? eósque per somnum comprehenso cerebro quasi vinctos teneri, excitari autem & operam quemque suam conferre per vigilias liberato illo & soluto? At cor in somno semper cietur & agitatur, nunquam facta intermissione officij conquiescit. Hoc si sensibus prima est efficiendi causa, cur non eorum functio similiter perpetua sit & continens? Conquassato compressóque vehementer cerebro, animans cõtinuò sensus omnis motúsque expers obtorpescit: cerebríque offensione fiunt obliuio, stultitia, deliratio, apoplexia, quibus tum principes tum sensuum præpediuntur actiones, ab hísque malis liberant quæ cerebro, non autem quæ cordi adhibentur remedia. Malè autem affecto iocinere ægrè corpus alitur, aliàs atrophia extabescẽs, aliàs corrupto humore turgidum, qúmque ei visceri valetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad salutem corpus omne reducetur. Nemo est tam delirus qui constãtibus his malis velit facere medicinã cordi, aut hãc si fortè tẽtet, nõ hallucinetur, expectationémque suam decipiat. Itaque sensuum actiones in capite maximè, naturales in iis partibus quæ sub præcordiis sunt, explẽtur ac vigent. Vbicunque autem eæ plurimum eminent & apparent, ibidẽ consentaneum est vim & facultatem earum effectricem dominari, suúmque principatum habere: nam hac ista ratione ductus etiam Aristoteles vitæ principium in corde collocat, quod omnium primum viuit, postremũ emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendíque ratione, altrix vis & naturalis in iocinere, animalis seu sentiẽs in cerebro, reliqua vitalis in corde constituenda videbitur. Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones subsidio veniunt: venæ quidem naturali, nerui animali, arteriæ vitali. Omnes quidem quẽadmodum & ipsas facultates ex corde nasci prodidit Aristoteles, nequicquam à mente sua, nequicquam à se ipse discedens: rectè existimans illic facultatem & partem animæ figi debere, vnde illius instrumentum nasceretur, ductúsque deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnémque

[Margin notes: Iecur naturalis animæ sedes. — Cerebrũ principis animæ sedes. — Prima ratio. — Secunda. — Tertia. — In iecore naturalis est. — Argumẽta à propriis canalibus.]

[Line numbers: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40]

némque pulsationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, si præterea neruos è cerebro, venas è iecore primã originem duxisse cõmonstrem, videbor etiam planum fecisse, illud domicilium esse animalis facultatis, hoc verò naturalis. Vt in arboribus vniuersóque stirpium genere, maiora minorum sunt principia, & truncus omnium amplissimus deorsum radices agit, sursum autem in ramos diffinditur, hi rursus in alios exiliores, dum tandem in tenuissimam sobolem vndique propagetur atque fruticetur: híncque vnus omnium consensus in trunco principium constituit, & eam vim quæ stirpi moderans, alimentum trahit distribuítque singulis partibus: ita sanè in venis atque neruis statuendum videtur. Cęterùm vena caua quà cordi assistit multò quidem tenuior est, quàm vbi è iocineris cõuexo emergit: quinimò hic in duos ramos diffinditur, quorũ vterque duplo maior est eo, qui ad cor sursum irrepit: quod planè argumẽto est non è corde, sed è iecore primam venis originem esse. Huc accedit, è cauis regionibus interioréque facie, iecur venam ad portas emittere, qua serpẽs multiplici lapsu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit, in ventriculum, in omentum & mesenterium. His autem (venæ tametsi sunt) nulla intercedit cum corde communio aut societas, sed ne cum his quidem venis quę è iecoris facie conuexa emerserunt: quare stirpiũ exemplo iecur venarum origo constituendum est. Ex quo intelligitur partem in stirpibus inter radicem & trũcum interpositam, quam Aristoteles cordi comparauit, iecoris potius quàm cordis similitudinem speciémque gerere, vt in qua vis insit naturalis, eã prorsus exprimens quæ in iocinere con sedit. Postremò vt perfectis animantibus arterias è sinistro cordis ventriculo nasci animaduersum est, sic terrenis animantibus iísque vocalibus dexter vẽtriculus adiectus est, in eúmque inserta vena caua, vt inde erumpente reiectóque sanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, vt pisces omnes, dextro sinu defici atque destitui, omnium iudicia sensúsque confirmant, quòd aquatilia neque pulmones habent, neque vociferantur, neque spiritum ducunt. At nihilominus sanguine aluntur in venis recondito, ipsæque venæ omnium iecori sic affixæ sunt, vt apertè hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis ventriculum (vt quem non habeant) nec inseri, nec inde possunt educi. Quid quòd vena in piscibus vix cor attingit, potéstne inde exoriri vnde longius abest atque diiungitur? Eadem propemodum sunt rationum pondera in neruorum exortu, quos palàm est cor non attingere, neque ei vlla communione iungi: vt idcirco nemo (nisi qui in contemplandis rebus cæcus fuerit) existimet à corde tãquam à principio eos emanare. At si diligẽter cerebri structura animo sensúque lustrabitur, clarũ erit & euidens neruos omneis sentientes illinc deduci, ortúsque sui primordia accipere. Si substantia spectabitur, eos cerebri tanquam surculos arboris partes esse, sed quę in extrema corporis progressæ, tum viæ longitudine, tum locorum per quos tractus est siccitate, mira soliditate durescant. Spinæ etiam medulla vera cerebri soboles, quà foras excedit

Venas à iecore nasci.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Neruos nõ à corde, sed à cerebro nasci.

excedit ampla quidem eſt, tantò deinde gracilior facta, quantò longiùs proceſſit. Ex hac autem tãquam ex arboris ſtipite, quamplurimi vtrinque nerui adeò expreſſe & perſpicuè diffundũtur, vt niſi ſenſuum fides & præſtantia tollatur, hæſitari nõ poſſit, omnes aut proximè aut medullæ interuentu ex cerebri ſubſtantia prodiiſſe. Vetus olim fuit ſententia quę ob duritiem eorum ortum meningibus, tum cerebrũ tum ſpinæ medullam circumplicantibus, acceptum referret. Ab his fortaſſe nerui omnes inuolucra quædam acceperũt, medullæ tamen (quæ ramorum qui in arboribus ſunt exemplo, intus inſeritur) origo cerebri ſubſtantiæ datur. Hæc autem prima eſt & præcipua nerui portio, qua valente motio omnis conficitur, & qua læſa concidit. Ergo ex functionum proprietate, ex inſtrumentorum poſitu, ex ductuum ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos eſſe debet, vim & facultatem animæ naturalem in iocinere, ſentientem in cerebro, reliquam autem vitalem in corde, quaſi in ſede propria conſtitui. Quibus etiam confectum arbitror eas non modò ſimplices facultates, ſed loco ſedibúſque diſcluſas haberi.

Neruos nõ naſci à meningibus.

Rationum quas aduerſarij proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam video Sophiſtarum veriùs quàm Ariſtotelicorum turbã his obſtrepere, qui tametſi planè vident naturę functiones in iocinere, animales in cerebro, vt in ventriculo chyloſin, & in oculo viſionẽ: has tamen fateri nolunt facultatum eſſe ſedes, vt neque neruos à cerebro, venas à iocinere proferri. Quid eſt cauſæ cur ita cenſeant? quoniam inquiunt non vt medici ſenſuum æſtimatione de his iudicio decernimus, ſed vna duntaxat ratione demonſtratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas ſcriptum reliquit, Philoſophos qui vires omnes reponũt in corde, omnia altiùs perſpexiſſe, inueſtigaſſéque rationes magis neceſſarias, medicos verò quæ ſenſus duntaxat mouent ſequutos, facultates illas ſedibus diſtraxiſſe. O delirationẽ incredibilem! deſipientis enim arrogãtiæ eſt argumẽtationis neceſſitatẽ ſenſuum authoritati anteponere. Sed quid neceſſitatem dico, quum nulla in id neceſſaria argumẽtatione, ſed ne ſatis quidẽ probabili adduci poſſint? Nunquid quod ſenſu comprehenſum eſt, poteſt vlla ratione conuelli? Tanta eſt eorum in vnius opinione pertinacia, vt errare malint, & in controuerſia concertationéque perpetuò verſari, quàm ſynceram purámque rerum cognitionem capere: atque quum perſpicuis dubia debeant illuſtrare, dubiis perſpicua tollere conantur. Quænam autem eſt eorum tam firma conſtánſque ratio? Cor quia nobiliſſimum eſt & vitæ fons, idcirco animæ omniúmque eius facultatum ſedem eſſe & principium: cerebrum autem, iecur, ventriculum, reliquáſque partes illarum inſtrumẽta duntaxat eſſe: omnes in corde altiſſimis defixas eſſe radicibus, at illarum functiones aliis partibus alias comparere. Eſt igitur inquiũt cor principium, quod omnes facultates ſinu complexúque ſuo cõtinet atque

Aduerſariorũ ratio

fouet,

fouet, non autem principium edendæ depromendæque functionis. Hac interpretatione quam plerique quasi ex tripode dictam suspiciunt & admirantur, putant Platonis medicorúmque obseruationem Aristotelis argumentationibus reconciliare, sicque omnem se cõtrouersiam dirimere.
5 Sed quã vanus & irritus hic labor, velle eos qui ex instituto distracti sunt, in concordiam adducere? Cor inquiunt omnium est facultatum origo, quia nobilissimum. Quasi verò rex qui totius est imperij nobilissimus, omnium subiectorum vires in se vnus comprehendat: & quia penes illum sit omnis necis & vitæ potestas, idcirco subiectis propriæ vires non insint,
10 quibus quæ sua sunt procurent. Expendamus autẽ ponderemúsque diligentiùs controuersam hanc rem, & plenã dissensionis inter doctissimos. Si iecur & cerebrum non primariæ sunt sedes, sed instrumẽti duntaxat rationem acceperunt, hócne à conformatione & figura solùm habent, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinor) cauti nec incallidi responde-
15 bunt: cæterùm tẽperamento quàm cõformatione plus effici: sanguis enim in iecore, & spiritus animalis in cerebro, à substantię proprietate & à tẽperie potius quàm à conformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enascitur, quæ causa est efficiens, in vnaquaque particula vt temperamentum, sic & ingenitam oportet quandam
20 facultatem inesse, quæ functionum eius est opifex. Hoc quidem & illi tãquam planè consequens fatẽtur: quum vitalem spiritum ex corde videant per carotides arterias in contextum admirabilem, & in cerebri ventriculos efferri, illícque in animalem conuerti. Istæc autem cõuersio vndénam & à quo prodiit? Nónne ex vi aliqua quę cerebro propria insideat & inge-
25 nita sit? Neque hoc illi diffitentur. Necesse est ergo hãc istam vim insitam quæ spiritum gignit animalem, animalem quoque haberi: quî enim fieri posse intelligemus vt hoc aliud gignat, cuius vi nulla & potestate sit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuisse Auicennę decretum, ne dicam subterfugium, spirituum omnium vt certè facultatum vnam esse eandémque
30 substantiam: atque quum ea sit vitalis spiritus in corde, portionem quæ in cerebri ventriculos contendit, temperationem quandam adipisci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hũc tamen spiritum vim nouam illinc nullam consequi, quæ non antè fuerit, neque substantia, sed qualitate duntaxat mutari & noua constitutione, quæ spiritum illum vitalem ali-
35 ter atque prius versans ac præparans, efficit vt ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nũc primùm sese expromat. Prius enim huius facultatis substãtia ei spiritui insidebat, quum adhuc in corde tenebatur, nondum tamen ea se functionibus exprimebat, quòd impedita esset nec rebus consentaneis & adiuuantibus instructa. Solers ista quidem
40 & subtilis rerum notatio, sed tamen falsa nimis & fallax assensio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nónne simul substantiam & speciem mutauit? Si speciem nónne & facultatem. Aliàs enim nulla fuerit toto corpore spirituũ specie distinctio.

Cõfutatio.

Aduersariorũ subterfugiũ.

Cõfutatio multis argumentis. Cerebri, cordis, & iecoris tũ vires tum spirit⁹ specie & differẽtia differre.

ctio. Quod si fatentur, neque vlla profectò fuerit humorum specie differentia, sed solo accidente distabunt, sanguis, lac, & semen. Et quicũque ingerentur cibi, non in ventriculo, non in iecore, non in venis, non in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem subibunt, erit vna eadémque omniũ vbique substantia ac species, nõ eorum modò quæ in corpore continentur, sed ipsarum etiam partium. Hoc autem quid aliud est, quàm rerum species ac differẽtias de medio tollere? quàm omnia in idem substantiæ genus contrudere? quàm rerũ ortus & interitus in naturę mundíque exilium agere? quàm omnia omnibus confusa permiscere ac perturbare? Quod si specie distant corporis partes, & qui ab illis cõuertuntur humores, cur non item spiritus substantia & specie inter se distabũt, quos palam est multò tenuiores esse, & facilè mutabiles, vt expeditius quàm illi partium quibus assidebunt, vim & conditionem subeant? Itaque consentaneum magis est, vt cerebrum à corde, ita animalem spiritum à vitali, specie atque substantia differre, diuersísque illos facultatibus teneri. Quicunque aduersa sustinere contendent, multis astricti vinculis, eò quo minimè volunt imprudentes reuoluentur. Quocircà multo melius quam illi & luculentius Alexander Aphrodiseius, quamuis impensè Aristotelicę disciplinæ studiosus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquísque partibus proprias vires addixit, qui quum alias esse distinxisset quæ famulantur & seruiunt, alias quæ regunt & quasi dominãtur, subiecit animæ principatum in corde constitui, vires autem eas quæ velut subiectæ famulantur, in varias corporis partes disiici. Nam quæcunque ad animalis facultatis demõstrationem attulimus, eadem ferè ad naturalem & reliquas accõmodari possunt.

Cõfirmatio.

Cõclusio.

Quisquis igitur volet naturalem contẽplationem medicis obseruationibus confirmare, omni deposita cõcertationis inuidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & naturalẽ, essentia, sede, instrumẽtísque discludat. Nunquam enim futurum est, vt qui eas turbulenta confusione cõnectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonstret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexãdrum, sed reliquos propè omnes Aristotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali discreuisse, alios inseruientes quasdam facultates membris assignasse, alios non vnam & eandem, sed planè diuersam instrumentis originem dedisse, indicium sanè vacillantis & fluctuantis opinionis tãta interpretationum varietas. Quanquam verò vnus Aristoteles admirabili scientia, atque iudicio, in cæteris ferè suspiciendus est, & à nobis venerãdus, hîc tamen primus temerè fregit authoritatem veteris disciplinæ, atque vt nouam conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne si illas cũ Platone admitteret, multas in homine animas, & hunc multa esse animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque salebras si Plato incidit, ne illas quidem Aristoteles vlla declinatione vitare possit & effugere, vt qui alteram animæ partem immortalem, caducam alteram instituat. Hinc Themistius vtrique opinioni impedimentum

impedimentum hoc accidere tradit, quòd non simplicem, sed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his statuendum sit, paulò pòst fusius differetur à nobis, quum animæ substātia & integritas explicabitur.

Quid vitalis facultas cæteris præstet & impertiat, in quibus insit, quo accedat ordine, quid vita. Cap. XVI.

ID quidem peruagatum vel apud idiotas omnium sermone percrebuit viuere stirpes, viuere animantia, viuere superos: hos quidem solius mētis agitatione, ista sensus impulsu, illas verò natura duce. Quum autem vnus homo naturæ, sensus, mentísque viribus teneatur, sitque naturæ vis altrix in iocinere, reliquæ in cerebro, quid est quod duorum istorum conspiratione & mutuis officiis non satis gubernamur & conseruamur? Si omnis vitæ functionum causa ad hæc referri putetur, quid præterea cor nobis additum est? qua impellente necessitate conditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id superuacaneum videtur, aut prima omnium facultatum sedes. Hęc quidem sunt quæ nōnulli inexplicabilia esse dixerunt & nondum cōprehensa, quæ tamen extricare & in perspicuam lucem proferre conabimur. Animantium genus naturalem & altricem vim cum stirpibus quidem habet communem, eámque positam in iecore: sed quæ tamen præstantioris cuiusdam sit ordinis & dignitatis: omnem quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentū est succus impurus atque lutulentus è terra haustus: animāti verò id quod iam multiplici mutatione pręparatum est, vt olus, vt fructus, vt caro. Facili promptaque coctione & rudi quadā alimenti conuersione stirpes aluntur: animantes autem nō nisi vtilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum serie in sanguinem ac demum in corporis substantiā conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis est in animantibus concoctio, & alimentū id perfectionis assequitur quò nequit in stirpibus peruenire: necesse est omnino vim quandam præstantiorem in animantibus quàm in stirpibus nutritionem moliri, eámque aut generis cuiusdam esse præstantioris, aut acceptis aliunde viribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributū est, cuius calor & facultas toti corpori maximè verò iecori & cerebro impartiretur, omniúmque functiones & munera compleret. At verò stirpibus quæ solius naturæ beneficio viuūt & vigent, vnica vis altrix obtigit eo sustentata calore, qui tāquam materia subiectus est. Hic porrò languidus est atque iners, in omnē stirpis substātiam diffusus nec facilè dissipabilis, hoc indicio quòd arborū defracti auulsi aut abscissi rami aliquantum viuunt, possúntque insiti reuirescere & fruticari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis sede stabili scopulis adhærent, vt conchæ: & quæ sponte sua intimóque motu huc illuc promiscuè feruntur, vt apis, formica, vermis, & reliquum omne insectorum

Argumēta

Vim altricem in animantibus perfectiorē esse quā in stirpib[us]

Quid cor iecori & cerebro cōferat ī perfectis animalibus.

genus, quorum resectas partes seorsum moueri conspicimus: omnia quidẽ vitæ suę calorem exiguũ habent, eúmq; toto corpore ęquabiliter consertũ, neq; in iis vlla est sedes cordi verè cõparata, è qua hic calor quoquouersum in omnes partes influat & illabatur: his enim ita positis, abscissæ partes neque viuere, neque moueri possent. Contrà autem perfectiorum animantium partes, quum desectæ continuò vita priuentur, argumentum est non ex se, sed aliunde influentibus viribus eas sustineri, neque proprio solùm calore vt stirpes, verum etiam ascito gubernari, & supra vim iecoris naturalem, aliam ex corde vitalem aduenire. Porrò autem vitalis facultas animali etiam succurrit & opitulatur, quòd ei velut pabulum & materiã suggerat, ex qua demum spiritus profertur animalis. Hinc nõnullis existimatum est, vitalem animalis gratia potissimum conditam esse, quòd ei plus quàm naturali conferre videatur: quandoquidem præter materiam vim etiam subiicit qua in opus excitatur erigitúrque, vt citra cuius opẽ vis animalis qualiscunque fuerat ex semine producta, ignaua & languida otiaretur. Itaque hæc omnium postrema rectè constituitur, quę in fœtu dum vtero gestatur, tum obscuras vires ostentat, tum minimum videtur necessaria: at quũ iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus distendens depriménsque spiritũ ducit ac reddit, nec tum exiguam opem fert cordi. Cæterùm hæc ipsa vitalis facultas non modò cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ sunt perficit, sed etiã easdem quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarãt arteriarum interceptiones, quæ aut vinculis aut aliis quibuscunque causis opprimentibus inciderint: per has enim cordis aspiratione cohibita, mox repentè tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciũt: mox autem vt id excitatũ reuixerit ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate destitui, in quod tamen discrimen Auicennas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur tẽporis articulo, particulis suæ insunt propriæ & ingenitæ vires quemadmodum & cordi, sed quas tamen nulla vis princeps stimulet & incitet. At nihilominus si robur id vitale perdiu abest nec influit (quemadmodum quum præceps & insolens syncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tãdem corruere & intercidere, animálque prorsus vitam dimittere: tanta quippe est vitalis necessitas, vt citra illius fauorem reliquæ ne minimum quidem efficiãt. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quàm stirpium facultati est impositum, quòd præstantiore magísque salutari vitæ genere corpora collustret, vnáque reliquarum omnium perseuerantiam & firmitatem contineat. Est enim animantium vita facultatum actionúmque omnium cõseruatio. Hæc autem à corde cũ spiritu caloréque defluit. Mors est vitalis roboris omniúmque facultatum extinctio. Quas autem horũ definitiones prompsit Aristo teles,

Iecur & cerebrũ cordis ĩdigere auxilio, demõstratur.

Quid cor cerebro cõferat.

Animalis facultas omnium postrema.

Vitalem facultatẽ nõ modò alias perficere, sed etiã cõseruare.

Vita animantium quid.

teles, eas non modò ad animãtes, verum etiam ad ſtirpes accommodauit, vt longè latéque paterent. Vis porrò iſta vitalis, totius animæ pars non eſt, quòd ſolitaria nuſquam ſubſiſtat, quódque illius ope nihil ſeorſum viuat: ſed totius eſt animæ ſumma quædam facultas, quæ partes animæ perficit, 5 tuetur, & quaſi nexu coniungit.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

TRES animæ facultates quanquam in perfecto animante ſubſtantia, inſtrumentis, & ſede ſeiunctæ ſunt, fieri tamen 10 non poteſt, vt poſteaquã in vno eodémque corpore coierint, tum inde quaſi diuulſæ & ſeiugatæ prorſus diſtrahantur. Mutua enim conſpiratione vſque eo omnes inter ſe aptæ & connexæ ſunt, vt vna quęlibet reliquarum ope conſiſtat. At verò fieri poteſt vt cuiuſpiam particulæ, vna ani- 15 malis facultas pereat aliis commorantibus: aut ſimul cum animali naturalis etiam pariter occumbat, vna ſuperſtite vitali: quẽadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat vis ſpiritúſque vitalis, à cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametſi igitur dum vita eſt, ſemper nutriri animal verum eſt & compertum, non tamen id in particulis fieri 20 eſt neceſſarium. Vna vitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eiſdem mutuis iuuatur officiis. Naturalis enim pabulum ei ſuggerit, animalis autem pectus pulmonéſque agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius eſt effectrix. Animali porrò reliquæ duæ materiam ſubiiciunt: naturalem autem vitalis per arterias illapſa tuetur atque auget, quæ ipſa animali per- 25 petuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas cõcentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem conſiſtere, & vnaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterùm quoniam variæ & diſiectæ ſunt earum ſedes, quarum incommodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtantia offenditur, fieri quidem poterit vt vnaquælibet offenſiunculam ac- 30 cipiat, aliis nondum læſis: quanuis ea ſi diutius inhæreat, in cæteras tum demum irrepat, fiátque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, vt ab ea quæ in malum & perniciem primùm incurrit, ea proximè laboret quæ maiorem, poſtremò autem ea quæ cum illa minorem neceſſitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primùm vita- 35 lis, deinde naturalis afficitur: à vitali animalis vt cui illa materiam & vitæ formam miniſtrat, tandem verò naturalis: à naturali vitalis, mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars vnica princeps ſimplici morbo tenetur. Quòd ſi vnaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, 40 eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo pòſt tempore vnus ſit omnium interitus. Is itaque ex mutuo cõſenſu affectionũ ordo ſtatuitur: cæterùm in actione & adminiſtratione corporis, alius multò diuerſus. Exortu quidem prima eſt altrix, deinde vitalis,

Triũ facultatũ cõſenſus in toto animante.

In parte corporis poteſt vna facultas perire aliis manẽtibus.

Poteſt ĩ toto animali vnaquælibet lædi aliis nõ læſis.

Quo ordine perire ſolent facultates.

Ordo procreationis.

Ordo præſtantiæ & dignitatis.

lis, poſtrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præſtantiſſima eſt animalis, ab hac vitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta, hæc enim vilium ſtirpium communis eſt: vitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & abſoluit, ea præſtantior vtique videtur, obſcurior verò & inferior animali, vt cuius cauſa maximè condita ſit: finis autem in quē reliqua contendunt, ſplendore & commendatione clarus eſt. Quinetiam animales functiones, ſentire, moueri, ratiocinari, contemplari, ſapienter viuere, quia altioris gradus & dignitatis ſunt quàm ſolùm ac ſimpliciter viuere, planè declarant vim harum effectricem omnium ſummam eſſe & principatum tenere.

Ordo neceſſitatis.

In actionum autem & vitæ neceſſitate omnium prima vitalis ſtatuitur, quòd non modò reliquis materiam ſufficiat, ſed illas etiam ſuſcitet, perficiat, mutuóque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & ſenſum habitura eſt, ſiue debet nutritionis commoda percipere, in eam neceſſe eſt ſpiritus & vis influat vitalis, quæ ſi lædetur mox vtriuſque functio interpellabitur, quaſi in vtriuſque opus cōmuniter concurrat. Huius itaque beneficio quū reliquę indigeant, non autem è diuerſo, vna omniū iudicabitur maximè ad vſum vitæ neceſſaria.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur, híncque Ariſtotelicorum rationes diſſolui. Cap. XVIII.

Partes animæ interpoſitu vitalis facultatis iungi & vnā efficere animā

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricémque dixerunt, vt quę eius duntaxat gratia & officio vita fruuntur. Beluæ eam ipſam quidem, atque inſuper alteram ſentientem ſunt adeptæ. Ex his autem vitalis facultatis interpoſitu aptè coniugatis, vna fit totius anima, cui pars illa præſtantior nomen dedit. In homine omnes hæ partes inſunt, quibus tertia inſuper accedit, mens appellata, tanta profectò familiaritate cū illis conſentiens, vt ex omnium concentu vna euadat anima, quæ intelligentiæ & rationis eſt particeps. Cæterùm hæc nō ex illis tāquam ex diſcretis ſeiūctíſque partibus condita eſt, quoniā vna ſimplex totius eſt forma, omnis expers coagmētationis & ſtructuræ, verùm naſcitur ex illis quēadmodum poſteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonū ſi decenter aptetur, fiet tetragonus, nō compoſita quidem verùm ſimplex figura: ad hūc deinde accedens accommodatúſque alius trigonus pentagonū efficit, re ipſa quidem ſimplicē, at poteſtate cōpoſitum. Sic propemodum dum fœtus vtero fingitur & conformatur, primū naturalis anima emergit ſéque prodit, deinde vitalis facultatis interuentu & conciliatione, anima ſentiens cōparet & elucet. Hæc verò quanquam ſimplex eſt, vt in beluis, comitem tamen retinet vim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non poteſt, ne corporis vnius & eiuſdem aut reuera cōplures formas, aut vnā compoſitam fateri cogamur. Ineſt tū igitur ceu illius pars duntaxat & quædā facultas, quēadmodū quę in oſſe, aut quæ in carne eſt forma quū iā totius ſpecies appulerit, ſupererit quidem

Qua ratione ex his partibus vna fit & ſimplex anima.

quidem non re ipſa & energia, ſed tanquam præparatio & facultas miniſtra formæ ſuccedentis, quod plenius alio loco diſputauimus. Poſtremo autem quum mens conſilij rationiſque particeps immigrabit, quæ ſentiēs fuerat anima, iam non reapſe commorabitur & reſidebit, ſed vt facultas 5 quædam & ſuperioris illius quaſi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obſcuritate æſtuant quidam philoſophi, qui putant fieri non poſſe vt ſimplex noſtra ſit anima. Etenim mens intelligentiáque noſtra ſempiterna habetur & immortalis, quæ extrinſecus nobis acceſſit: ſentiens autem anima mortalis & caduca, quaſi ex corpore procreata. Illa quaſi ſeparata 10 & ſimplex, corpori non permiſcetur, ſed ei duntaxat vt naui gubernator aſſiſtit: hæc verò in corpus penitus immergitur, à quo nunquam diiungi diuellíque poteſt. Illa denique, vt cogitet, vt contempletur, & intelligat corporis ſubſidio nō indiget: hæc verò nihil efficere poteſt citra idoneam corporis eiúſque organici præparationem, cuius certè perfectio quædam 15 eſt & abſolutio. Harum igitur rationum animaduerſione complectuntur & efficiunt fieri non poſſe, vt tam diſpares diuerſæque naturæ, communi ſocietate in vnius eiuſdémque ſimplicis ſubſtantiam coëant. Itaque ſiue Platonis ſiue Ariſtotelis ſentētia recipitur, hoc vtrobique impedimentum accidere contendunt, vt non ſimplex, ſed ex diuerſis partibus con- 20 creta ſit anima. Sic igitur grauiſſimis hiſce vexati implicatíque rationibus hærent in ſalebra. Cæterùm quiſquis quæ ad hanc controuerſiam litémque minuendam attulimus, animo & cogitatione cōprehendet, cenſebit animam quæ in nobis eſt rationis & intelligentiæ particeps, non ex aliis tanquam ex partibus componi, ſed ſimplicem eſſe & tanquam regi- 25 nam (quum acceſſerit) aliarum principatus obſcurare, vt vna præſtantiſſima dominetur, quæ omnium vires atque facultates haud ſecus atque pentagonus, ſimplex illa comprehenſas teneat. Quæcunque enim præſtantior eſt & ſuperior, ſupparis vires omnes habet. Hinc fit vt ſimplex ea & ſingularis, vna poſſit omnia in nobis vel diſſimilima efficere, ſed alia 30 quidem per ſe, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim ſoluta mens & libera cogitat, ratiocinatur, & meminit, ſic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis ſoluta vinculis omnia ſentit, ídque purè, dilucidè, & quale quídque ſit: at verò his terrenis concretíſque corporibus interſepta, non niſi quinque nuntiis externa co- 35 gnoſcit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuerſum alit, vtens vitalibus hominis vitam ſuſtinet. Hæc igitur omnibus fons eſt & principiū mouendi, quod à ſe non ab alio quoquam mouetur. Qua potiſſimum ratione planè cognoſci poteſt, animam immortali cōditione ſuſtineri: hinc etiā quòd infinitā rerum innumerabilium cognitionē capit, memoriámq; 40 retinet, quòd res occultas ab omníq; ſenſu & corpore ſeiunctas inueſtigat, quòd tot res & tātas nullius cōcreti corporis ſubſidio efficit. Quę enim his eſt ornata viribus, nequaquā cōcreta eſſe poteſt ex terrena mortalíque natura, nihil admiſtū, nihil concretū, nihil coagmentatū capit. Itaq; ſimplex

Lib. 1. dialog.

Argumēta eorū qui putant nō ſimplicem eſſe noſtrā animam.

Solutio.

Animā no ſtrā eſſe immortalem.

quum ſit, nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt. Nec interire igitur. Ex quo demum intelligitur omni illam turbido motu ſemper vacare, nec dolore, nec ægritudine pulſari. At multa è corpore exiſtũt quæ illius functiones iuuent & acuant, multa quæ obtundant & impediant. Corpore acri & vehementi quadam ſtatus conuerſione confracto, illa confeſtim emigrare cogitur. Quæ mala quum adſunt, quid cauſæ eſt cur illa functiones ſuas non implet? An propriæ ſubſtãtiæ iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari poteſt. Inſtrumentum illius violatum eſt? At nullum ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod proprium illius eſt domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumentis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quæ artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima vitioſo corpore, quod eſt tanquam domicilium, coërcita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis interpellabitur: ſin multum, tãtam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

Vnde fit vt læſo corpore animæ actiones lędantur.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores verſari proditum eſt à virtutũ magiſtris. Eſt id quidem genus vniuerſum appetens, quod nimirum in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibúſque ſeiugatæ. Siquidem ſuprà enucleatè diſputatum demonſtratúmque eſt, vnamquãque non niſi proprio appetitu ad agendum impelli. Itaque vt animæ ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. Has enim inter ſe diſtare atque ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondum compotes. Quinetiã adulti qui prudentia præditi ſunt, multorum plerunque importuna cupiditate flagrant, quæ inſurgens ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: híncque frequẽter acerrima pugna committitur, planè oſtẽdens non vnicam, ſed duas ſaltem eſſe facultates, vnam rationi obtemperãtem, alteram voluptatum amicam. Quum autem ratio certamine fortaſſis euicta fuerit, qui ita vitiorum blãditiis & voluptatibus ſuccumbit, iratus deinde ſeipſum obiurgat: túmque rationi aſſiſtens iracundia tanquã auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi poteſt non modò duas, ſed tres in nobis facultates morales ineſſe. Rationis particeps appetitio, voluntas nuncupata, conſtanter prudentérque quippiã deſiderat: quæ verò huius eſt expers, partibus duabus tenetur, quæ ſunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore, hæc in corde. Cupiditatis rurſum partes ſunt libido & cupedia, illa in teſtes hæc in ventriculum effuſa. Appetendi autem facultates ijs quas dixi ſedibus dijungi, ex proprijs earum perturbationibus clarum erit & perſpicuum, quæ ſunt huiuſmodi. Libidinis perturbatio aut

Appetitus triplex. Ratioñalis. Cupiditas Iracundia. Cupiditatis partes duæ.

ægritudo

ægritudo eſt mulieroſitas, contraria autem offenſio eius atque faſtidium, μισογύνεια, id eſt odium mulierum. At cupedia perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionem, circa vinum temulentiam: offenſiones autē, cibi & vini faſtidium, & ſtuporem, quo qui tenetur ſuauitatem cibi non ſentit. Vtriuſque autem mediocritas eſt temperantia.

Exuperantiæ aut defectiões cupiditatis.

5 Vis animi in corde inhęrens, vt in variam materiam quam vtilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & vtilitate) appetione ſua fertur & incumbit, ita varijs perturbationibus conquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriam perſequitur & honores: auaritia quę 10 pecuniam & opes auet: ira quæ iniuriam punire & vindicare cupit: metus qui futuri mali opinione conturbat. Quum verò iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat: ſin mala inciderūt, doloribus affligitur. Iam verò ſi quas partes corporis ſingulæ perturbationes exagitant, diligenter animaduertimus, conſtabit opinor quo quæque in loco facultas inſideat 15 atque inhæreat. Par eſt enim vnamquamque facultatem in ea potiſsimum parte tanquam in ſede conſtitui, quæ illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditur. Atqui dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæteríſque huius ordinis perturbationibus concutimur, cóſpicuè & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui ve- 20 hementer eſuriens aut ſitiens inedia conſumitur, huic triſti quodam languore præcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiórque fit, vt cibi potúſque quippiam demiſſum fuerit. Quinetiam vterum gerentes alienorū ſordidorúmque, vt luti, vt carbonum, extraordinaria appetentia laceſſitæ, mox abſoluuntur atque liberantur, ſi qua portione ventriculum ac iecur 25 expurgent. In delirio, obliuione, & ſtultitia, vt ſummus ille ſplendor rationis extinctus eſt, ita & cerebrum grauiter afficitur, huícque non autem cordi adhibita præſidia, ex vſu ſunt & ſalutaria. Hæc quum in aperto ſint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos eſt rationis, in cerebro tāquam in arce propriáque ſede collocari: eam ve- 30 rò quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnum inter omnia viſcera maximo ardet incendio, vt hos poſſit impetus inflammare: poſtremam autem quæ cupiditas appellatur, ſubter pręcordia maximè verò in iecore conſidere. Poſteriores duæ quia variis vt dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem ſunt & affectioni ſubditæ: atqui ſi pa- 35 tibiles, mortales etiam ſunt & caducæ: neceſſum enim eſt affectionū diuturnitate contabeſcant. At verò prima quæ rationi obtemperat, vt nullis perturbationum fluctibus iactatur, nullíſque vitiorum procellis obruitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet. Hinc percipi poteſt hanc iſtam appetendi vim, incorpoream eſſe mentis ſupremę conditione: 40 reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobis eſſe cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, vna eadémque mentis ſubſtantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter facultatis cuiuſque ratio diſcernenda. Sic quam in corde con-

Exuperantiæ & defectiões excādeſcētiæ

Sedes facultatum moralium.

Duo appetitus mortales.

Rationalis īmortalis.

Appetitus omnes à reliquis facultatibus diſtingui.

ſtituimus vim excandeſcentiæ, cauendum prouidendúmque eſt ne cum vitali, tanquam vna ſint, confundamus: nam tametſi eadem ſunt ſede eadémque ſubſtantia comprehẽſæ, diuerſas tamen facultates eſſe, effectuum operúmque varietas renuntiat. Ita propemodum in iecore poſita cupiditas, ab eiuſdem altrice vi quamplurimum differt, licet vnius ſint ſubſtantiæ. Vbique enim appetens facultas prior eſt ſuis comitibus, quas quaſi admotus ſtimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animæ facultatibus quæ primò ſeſe offerebant, iam pari verborum contractu, earum functiones proximus liber decurrat.

5

LIBRI QVINTI DE ANIMÆ
Facultatibus, Finis.

De Functionibus & Humoribus, LIBER SEXTVS.

5

Alimenti in ventriculo confectio. Cap. I.

Præfatio.

FACVLTATIBVS cognatione tanta functiones cohærent, támque immutabili continuatione iungũtur, vt aliarum ex aliis cognitio capi debeat, 10 fueritque necesse nobis pariter de ambabus superiorem sermonem facere, qui vtrarumque omnes ex æquo differentias recenseret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rursum dicere instituo, neque profectò enitor vt illas nobis adesse de- 15 monstrem: neque vt earum differẽtias enumerem, quippe quas omnes iam suprà plenè cumulatéque sumus cõplexi. Verùm à facultatibus tanquam à causis conuersione facta, articulatim distinctéque edisserere contendo, qua lege, quo ordine vsæ suis illæ spiritibus, suísque particulis & temperamentis, tanquam instrumentis functiones om- 20 neis suas compleant, vt simul inde partium omnium corporis humani cõmoditates & vsus in promptu sint & eluceant. Primùm autem omnes sigillatim scrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibúsque suis partibus absoluto, deinde in eo qui gignitur in lucémque profertur: 25 atque in illo quidem naturæ primùm, deinde animæ, postremò vitæ functiones attingemus. Summum supremúmque naturæ munus est nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius est tota materia, in quam penitus incumbit, quam variè tractans expurgat, conuertit, propriísque ductibus in omnes extremásque corporis particulas diffundit 30 atque confert. Quodcunque durius & solidius est alimentum, dentibus in ore constructis manditur, extenuatur, & mollitur, nec leuem inibi cõuersionem accipit, admiscétque sibi quodammodo animantis qualitates, vt pristinam speciem & naturam vix retineat. Quod sanè potissimum efficit tum diligens confractio atque cõfectio, tum pituitæ oris perfusio, quæ 35 ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quæ ipsi quoque ventriculo continuata est & communis, attrectatio. Mansum iam & ad nutritionem præparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, ídque excipit stomachus via communis, per quam illabitur in ventriculum. Est autem 40 hic & cibi & potionis receptaculum: omniáque rectis in interiore tunica positis fibris à gula detrahit, atque eisdem gula ab ore prolectat, perinde ac si dicas ventriculum per gulam quasi per manum ab ore cibos eripere. Hæc porrò actio à transuersis villis, qui in externa sunt gulæ tunica adiuuari

Alimẽtum est materia altricis facultatis.

Alimenti pręparatio in ore.

Alimẽti in ventrẽ depulsio.

uari videtur. Cùm enim quippiã siue aridum siue humidum ab ore depellimus, transuersæ fibræ quæ infra idipsum sunt dilatantur, quæ autẽ supra, contrahuntur, ídque adeò arctè vt inter deuorandum plerunque haustus spiritus, tametsi tenuis est, simul impulsus & adactus remigrare vix possit. Itaque partim ventriculo trahẽte, partim detrudente gula, ciborum fit depulsio. Ventriculi attractionem incitat appetẽtia, & iis qui extra modum appetunt promptior celeriórque fit depulsio: cùm enim fames immodica dominatur, venter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiamnum & inuitis plerumque eripit, vt fame latrantem se obsonet. Quæ sibi adduxit sinu suo complexúque recipit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarum ministerio includit, complectitur, continet suprà subtérq; & omni ex parte adeò cõpresse, vt his circũiici & prorsus adhærescere videatur, nec inane quicquã relinquat, si quidẽ cõuenienter & secũdum naturã se habet. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus ventriculi coarctatus haudquaquam plenè cõcoqui posset. Tum igitur pylorum interclusum ac prorsus obsignatum reperire est, vt non modò arceat crassiorem cibum, sed nec liquidum ac maximè profluentem elabi sinat. Ea profectò ratione concludit cohibétque accepta, nec ante legitimum naturæque præscriptum tempus effluere quicquã patitur, nisi cùm aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordentis acrimonia lacessitur. Est autem id legitimum tempus, quo plenã perfectámque concoctionem absoluit. Hoc interim spacio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarum adminiculis, sed tum proprio ingenitóque calore & spiritu, tum eo quem vt lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximæ partes illi inferũt, iecur, lienis, cor, diaphragma, vena caua, & omentum, quod illius calorem coërcet duntaxat atque continet. Cæterùm propria ventriculi substantia cõcoctionis illius absolutionem perficit, ídque nõ modò vulgatis & notis illis qualitatibus, verum etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tãquam ministris adiutus ventriculus primùm quidem alimẽta in vnum cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, simul verò omnia frangit & exterendo comminuit, vt iam partes omnes quandam substantię æquabilitatẽ adeptę videri possint. Quæ dùm ita exquisitè permiscentur, necessariò quum ex mistionis lege, tum ex affectionis natura mitigãtur, & deposita omni qualitatum exuperantia in quẽdam mediocritatis ordinem adducuntur & recidunt, fitque vniusmodi eiusdémq; naturæ substantia, speciem quandam cremoris consequuta. Hoc primum est concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuersio, quam & vẽtriculi & vicinarum partium solo calore fieri credibile est. At verò id concoctio nondum censeri debet, quòd talem ars sola plerũque nobis exhibeat, sed duntaxat præparatio quædam ad cõcoctionem. Posthæc verò cremor hic aptã & accõmodatam nutriẽdo animali qualitatẽ atque substantiã sumit túmque perfectè mutatur & cõficitur: eáq; mutatio & in chylum facta cõuersio,

Ventriculi attractio. *Ventriculi retentio.* *Coctio vẽtriculi.* *Coctionis ratio.*

ſio, concoctio ea eſt quam definimus. Fit autem hæc non modò vi & ardore caloris, ſed etiam tota ventriculi ſubſtantia, & inſita quam diximus proprietate. Sic ſtruthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod non leo calidiſſimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit: ſic fruges aridas & prę-
5 duras minutæ aues conficiunt, omnéſque crudum quippiam ſubigunt & mutãt, quod vix audeat homo attingere: ſic coturnix veratrum coquit & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corporis noſtri vim, omnes conatus reſpuit & aſpernatur. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum ventriculus acceperit, id demũ
10 vincit atque mutat, omnéſque in id tum qualitates, tum naturæ ſuæ vires confert. Hoc iam plenè coctum tametſi ingratum guſtatui videtur, poteſtate tamen & viribus cõueniens eſt & ſalutare. Idipſum autem concoctio eſt, nempe in peculiarem & propriam eius quod alitur qualitatem cõuerſio. Ariſtoteli quidem hæc ἕψησις exiſtit, id eſt (vt iuniorũ nomine vtar) eli-
15 xatio: eſt enim in humido facta coctio. Quidã ex veteribus hanc falſò corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpacio in ventriculo cõmutata putreſcere exiſtimãtes, quòd priſtinam ſaporis odoríſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtóque tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſa-
20 lubritatem, non guſtatu, non olfactu, ſed virium præſtantia & ſubſtantiæ familiaritate ponderandam eſſe & æſtimandam. Eius porrò quod iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit ventriculus: nam quod in cremore longè optimum eſt & congruens, id halitus ſpecie ad ſe rapit, ínque ſuas tunicas ſugendo recon-
25 dit, eis etiam adiũgit & agglutinat: ex quo demum fructum voluptatémque percipit, & quodammodo ſaturatur. Veram hanc eſſe nutritionem à Galeno quidem videtur proditum literis: quod tamen nonnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, háncque ex tenuiore benignioréque chyli vapore ſuſtineri: externam verò ex ſanguine
30 alimentum capere per venas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinẽtes atque directas. Ego verò vt hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionem eam quam ex chylo ventriculus capeſſit veram nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) nõ
35 pauca animãtia, vt conchæ, vt vermes ſucco aluntur, qui veram ſanguinis ſpeciem non accipit: at non protinus exiſtimãdum eſt idipſum in ſanguineis obtingere, quòd nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt vt chylus proximum ſit ventriculi alimentum. Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe videatur,
40 illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus maximéque interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine alebatur, nullo nimirum tum vſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atque perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur

Cauſæ efficientes χυλώσεως.

Concoctio quid.

Alimenta coctiõe nõ putreſcere.

Vt vẽtriculus chyli benignitate fruatur.

Totũ ventriculũ ſanguine verè nutriri.

trietur & incrementum ſuum capeſſet. Quinetiam oſſa quæ longiore interuallo quàm ventriculus à ſanguinis natura recedunt, ſanguine ali fatemur: quanto magis igitur ventriculi membranæ ſanguinem pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent?

Quæſtio.

Quî fit igitur, inquies, vt cibus ventriculo cõceptus, famem & appetentiam ſedet atque ſaturet, ſi is neque ventriculum paſcit neque nutrit?

Solutio.

Fames quidem & animalis appetentia totius eſt ventriculi, præſertímque oris eius, tum temporis potiſſimũ excitata, quum ſupra modum exinanita ventriculi capacitate, eius latera collapſa, in ſeſe concidũt conuellúntque grauiter vicina ſibi præcordia, & quum interiores receſſus & quaſi rugæ proprio humore exhauſto inaruerunt.

Fames ex cauſa fit duplici.

Hoc interim ſpacio ventriculus tum ſe ſuámque capacitatem implere & quaſi farcire, tum verò ſucci vtilioris quippiam in interiores illos receſſus recondere deſiderat. Vtroque autem deſiderio eum laborare argumẽto eſt, quòd modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, ſaturari non ſolet, niſi ipſa etiam interior capacitas expleatur: quòd etiam dominãte fame, dum quis cibum capit, non protinus vt hic intrò demiſſus eſt, ſed aliquanto pòſt ſatiatur deſiderium, quum perutilem ſuccum ventriculus in tunicam rapiẽs ſumma cum voluptate amplexatur, ſibíque apponit perinde ac ſi eo verè aleretur. At certè ea nequaquam propria eſt nutritio: ſed ſuccus ille vacua tunicæ ſpacia referciens, in vaporem fuſus & extenuatus ad extremum vaneſcit: íſque ſua potius qualitate quàm ſubſtantia famem depellit.

Ingeſtus cibus famẽ ſedat animalem, nõ autem naturalem.

Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe vna duntaxat ſanguinis ſubſtantia per ventriculi corpus & molem effuſa, ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuertitur: cæterùm animalem non modò ſanguis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate præditum in ventrem demittitur, compeſcit.

Vt è ventriculo per inteſtina & venas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio. Cap. II.

POſteaquam perfectè planéque cibos ventriculus concoxit, iiſque abundè ſaturatus eſt, os infernum cui pyloro nomen eſt diducit, aſpernatúrque quicquid alimenti reliquum eſt, tãquam redundans ac moleſtum.

Expulſio ventriculi.

Quamobrem tum otioſa & feriata continendi facultate, officiorum vſa viciſſitudine expultrix exurgit, quę tranſuerſas fibras contrahens, ventriculum coanguſtat: atque iam cõfectum chylum à ſe excludit, detrudítque per pyloron in inteſtina.

Non agit vẽtriculus præcognitione quadam.

Cæterùm quum ſit ventriculus in naturalium inſtrumentorum numero, cautio etiam atque etiam adhibenda eſt, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligẽtiáque præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium ſaluti conſulat. Non enim eò cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accomodaret, ſed dum ſinu complexúque eos continet & vndique comprehendit, propriæ ſaluti atque voluptati dans operam, neceſſariò

ſariò eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum eſt tanquam onus inutile à ſe deponit exigítque, nō quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in ídque viribus incumbat. Itaque dum ſibi prouidet, & in eo maximè eſt occupatus, aliis etiam vtilita-
5 tem & fructum affert, non quidem ex inſtituto, ſed fortuitò tāquam aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione gerūtur omnes ventriculi functiones, ſi modò integer eſt & incorrupta ſanitate, nec quorundam iniuriis laceſſitur, quæ vel magno copiæ pondere, vel qualitatis acrimonia ſtimulent. Quæ ſanè quemadmodum & quæcūque poſthac tradentur fun-
10 ctiones, tum ex quotidianis naturę operibus, tum ex viuorum atque mortuorum conſectione comprobari ſolent. Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in inteſtina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent inteſtina) confeſtim prætervehitur, à depellendi facultate, quæ in inteſtinis ineſt longè valentiſſi-
15 ma, ad cuius muneris functionem vtraque tunica fibras obtinuit tranſuerſas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex eſt inteſtinorum anfractus & flexuoſa circuitio, haud ita facilè alimentum perlabitur. In tanta igitur viæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum eſt & ſalutare, poteſt opportunè in iecur per meſenterij venas trāſportari. Vix enim
20 fieri poteſt, vt in tam lōgo viæ tractu vlla ſucci portio præterfluat, quæ nō ad cuiuſpiam venæ os aliquando ſeſe applicet, & quę ſi primum fortè ambitum præterlapſa erit, ſecundo vel tertio, vel alio deinceps conſequente non arripiatur, ſuctáque apprehēdatur. Quod autem hunc anfractū prætergreditur, nec raptum fuerit in meſenterij venas, tanquam inutile & ſu-
25 peruacaneum in craſſiora inteſtina deiicitur, quò ſimulac peruenerit excrementi appellationem ſumit: honeſtiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæ tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxātibus tandem in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo reſident dum propulſentur foras. Alui extremum podex eſt, quem σφιγκτὴρ muſculus am-
30 biens atque circūfundens marſupij modo intercludit, nec quicquam antè elabi ſinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus ſoluitur, naturaliter quidem expellentibus inteſtinis, nōnunquam verò adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbātur. Ex quo planè intelligi poteſt deiectionem hanc prorſum naturalem eſſe, re-
35 tentionem verò voluntariam, quæ ſolius ſphincteris opera completur. Quanquam autem non prius è ventriculo cibus delabitur, quàm plena & abſoluta concoctione ſit mutatus, in ipſo tamen per inteſtina tranſitu elaborationem etiamnum & abſolutionem completā adipiſcitur, quòd iners & otioſa nunquam eſſe poſſit, quæ in eis eſt commutandi facultas. Simul
40 verò eo tranſitu atque prolapſione, vtile quippiam & cōueniens inteſtina ſugunt, ſibíque apponunt, quo demum (perinde vt de ventriculo antè cōmemoratum eſt) perfruuntur. Cæterùm vera eorum nutricatio per venas fit meſenterij, quæ ſanguinem è iocinere reuehunt, queadmodum eædem

Alimenti per inteſtina depulſio.

Alimēti diſtributio ad iecur.

Excremētum alui.

Excremēta retineri voluntate, expelli vi naturæ.

Inteſtina cibū cōcoquere.

Chyli ad iecur trāſuectio per venas meſenterii.

viciſſim chylum comportant. Vt enim arboris tenuiſſimæ radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent venarum ora, quantum chyli coctum eſt, & à reliquo cibo ſecretum, id omne hauriunt & exorbent:ab híſque venis minoribus ad maiores permanat, dum tādem ad iecoris portas ſe applicet: ad hāc quippe regionē aditus eſt & introitus 5 per multiplices admodum vias, eáſque peranguſtas. Præparāt hæ quidem chylum iecori, conferúntque quaſi rudimētum ſanguinis, quale in eis per confectiones deprehendi ſolet, idcirco ſanè quòd à iecore initiū ducunt, cuius proinde naturam referunt & æmulantur. Si arteriæ quæ ad inteſtina feruntur ac pertinent, nonnihil etiā humoris è cibo alliciunt, id omnino 10 perexiguū eſſe debet, quòd craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintque arteriæ ſpiritui halituíque trahendo accommodatæ. Qui vnum ſenſum æſtimatorē iudicémque adhibuerit, meſenterij venas ventriculi & inteſtinorum nutricationi, non autem ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet, quòd omnes ſemper rubro, nunquam albo ſucco cōfertæ videntur: quódque in ventriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neque ad interiorem capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniam aliæ nuſquam viæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quàm ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari.

Venæ meſenterii præparant iecori.

Cibi ad iecur diſtributionē ratione potius quàm ſenſu cognoſci.

Exiſtet autem mox quæſtio non parùm difficilis atque ardua, multùm 20 & ſæpe quæſita, per ſinguláſne meſenterij venas tum nutritio, tum diſtributio ſit: an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & conſtitutæ. Omnes vna ſanè & communi cōditione ſeruitutis vtuntur, nec vlla operæ varietas illas ſeiunxit: ſed ſingulis vtrumque datum eſt, tum vt in iecur chylum tranſportent, tum vt ex hoc in inteſtina ſanguinem re- 25 fundant: neque id quidem tēporum & officiorum quadam viciſſitudine, ſed ſimul vna eadémque humorum congreſſione. Quanquam autem eiſdem venis permiſcentur chylus atque ſanguis, trahentium tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri depre- 30 hendimus. Ad hæc verò ſciendum probè eſt, ſuperiores venas quæ in ventriculum & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quàm inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multóque apertius in tineſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerūque ſuperiora nihil noxæ & incōmodi ferunt, 35 ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior cōtinenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, vno eodémque temporis momento nutritio fiet & infeſti humoris ſecretio: hic per venas inferiores in aluum detrudetur exigetúrque foras, alimentum verò per venas ſuperiores in iecur raptum 40 concedet. Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum meſenterij venis, tum verò iecore per venas. Rapiūt autem id maximè ob conuenientis cuiuſdam facultatis communionem: veruntamen

Quælibet meſenterii vena ſanguinē continet atque chylum.

Superiores ad diſtributionē, inferiores ad expulſionem magis aptę

Diſtributio attractione fit.

runtamen aliæ permultæ ſunt cauſæ quæ trāſuectioni celeritatem addant, vaſorum amplitudo, ſucci tenuitas cum permeandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, vinum quàm aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtātiæ tenuitas & vis quædam penetrandi, cauſa eſt vt vinum album prôptiùs quàm rubrum & auſterum in iecur peruadat, id enim expeditiùs trahentis vim conſequitur. Si diſtributio, expoſita modò ratione, trahendó duntaxat perficitur, quomodo mente cócipiemus corporis habitum eiúſque venas extra modum impleri, quod in illo habitu athletico vſuuenire cópertum eſt & proditum. Nulla ſiquidem tum partibus abundè ſaturatis ineſt appetentia, quę trahendi deſiderium iniiciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars vnaquæque idcirco alimentū trahit, vt eo perfruatur: quod ſi iam plenè fruitur, nó eſt quod noui deſiderio pulſetur, nec quod ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illuſtrabit, qui tanquā gurgites & voragines de poculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enim multas vini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum ſanè quicquid vini abſorbuerunt in venas id omnino permanaſſe. Quinetiā ſi tenue ac potens vinum fuerit ingeſtum, & qui ad iecur patēt aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum vſpiam afferat, quale ferè hauſtum fuerat víxque vlla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod ſi aliquiſpiam omnem huiuſmodi diſtributionem trahenti facultati attribuit, nec vinum quantumuis tenue exiſtimat niſi tractū in venas peruadere, edoceat is quæſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodū vias, venáſque prætenues ſubeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat ad trahendi facultatē con fugere eámque moleſtè obtrudere, cui nihil hîc loci relictum eſt. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imò contrà odio penitus inſito, tacitíſque diſcordiis plurimùm inter ſe diſſidēt, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his nó excitabitur vis appetendi, nec demum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quæ illa tam aduerſa in venas & corpus alliciat. Cæterùm quum illa quoquouerſum permeātia, omnia traiicere & peruadere medicorum curationes multis iam ſeculis comprobarint: quænā obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri, quàm quòd illa aut ſubſtantię tenuitate, aut alia quapiam vi ingenita ſibi, in corporis interiora penetrent? Hoc ſi eſt, quid quæſo obſtabit quo minus multa etiam alimenta prætenui ſubſtantia aliíſque facultatibus valeant, quibus velut impulſa promptius ferantur ac permanēt in corpus? Quum quis ad mediocritatem & ad ſatietatem ſe impleuit, omnémque cupiditatem tum ventris, tum reliquarū partium ſaturaſſe creditur, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an nó potius humor in venas ſe protrudet, quàm partium vi prolectetur? Si hæ ſatietatē expleuerūt, cur pluribus & immodicis

Quomodo venæ poſſint ſupra modū impleri.

Multa alimenta tenuitatis ĩpetu ĩ venas permeare.

Subterfugium quorundam.

humorum ponderibus sese obruent? At (inquiunt) ventris ori ingenita vis est appetendi, quæ cùm sensu quodam eximio indigentiæ atque plenitudinis molestiam percipiat, saturari quidem potest: reliquæ autẽ partes eo sentiendi munere destitutæ sunt, quæ quoniam satietate nulla præmũtur, naturali quodam desiderio tanquam stirpes, ex venis nullo pũcto temporis intermisso alimentum rapiunt, neque fieri potest si materia suppetit, vt aliquando illæ trahendi finem faciant. Hæc mihi videtur delicatior vt ita dicã mollíorque ratio, quàm philosophi vis grauitásque postulat. Si enim partes assiduè trahunt, insaturabiliter explentur, éstque naturalis earum cupiditas insatiabilis. Hoc verò quid aliud est quàm partes perpetuo & insanabili malo teneri? quàm morbum cum integra valetudine cõfundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quòd assiduo desiderio ad trahẽdum impellant, neque vllum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene valentibus, si partes corporis trahendi moderationem non adhibẽt, debent infirma atque etiã ægra valetudine censeri. Iam verò quod illi proponunt partes corporis nullum sensum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitũ reperire possit æstimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, venas & habitum corporis cùm supra modum implentur, plenitudinis mole veluti pondere aliquo grauari: hinc grauissima mala impendere, quæ prospiciens Hippocrates iubet habitum soluere sine mora. Hoc & natura sæpe aggreditur, dum onere oppressa & quasi extincta, miris conatibus superuacuam molem per nares, per vterum, aut mariscas à se tanquam à ceruicibus depellit. Deinde verò multis antè rationibus corroboratum est, partibus naturalem quendam sensum inesse conuenientis & aduersæ qualitatis, eóque naturale desiderium incitari. Quod si est, cur nõ item molesti põderis atque grauitatis sensus inerit? Iam si quis inest vt certè videtur, cùm ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale desiderium expleri satiaríq; debet. Quocircà si supra hãc mediocritatem eas impleri contingat, non id solùm trahẽtis facultatis desiderio, sed iis maximè causis quas suprà recensui, fieri necessum est.

Cõfutatio multis rationibus.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

EX intestinis autem & ventriculo secretus à reliquo cibo succus is quo alimur, permanat ad iecur per quasdã illinc vsque ad πύλας, id est portas iecoris ductas & directas vias. Sic enim appellant venam in iecoris introitu peramplam, ad quam tenues mesenterij venæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam coctúsque perlabitur, qui tamen mox rursum dispersus in omne iecur distrahitur. Quas enim venas ad portas natura in vnã coniunxerat, mox rursum in iecoris corpus disiecit, quæ quum tenues & admodũ angustæ sint, non facilè & celeriter potest succus distributionis impetu allatus per has peruadere. Quocircà is in iecore diu

multúmque

multúmque cunctatur, & in transitu hæret: éstque tarda eiusmodi transuectio loco retentionis & moræ, quę absolutæ concoctioni necessariò debetur. Quum igitur tanta sit venarum per iecur disiectarum exilitas, succus totus ad eius carnem propriámque substātiam proximè accedit, à qua 5 vniuersus vsquequaque attingitur. Ob hanc verò moram diutinam, & ob exquisitam in iecore contagionem, chylo per minima quęque distributo, tum celerior, tum integrior sanguinis asciscitur species, quàm si ampla capacitate, qualis est aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parum confert quòd quæ in iecore sunt venæ, tenuibus admodum tunicis 10 sunt præditæ. Quem igitur chylum ope venarum mesenterij preparatum, & rudi quadam sanguinis forma adumbratum iecur accepit, hūc per eam moram & cōtagionem, vera & expressa sanguinis specie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius sine delectu particula, sed quæ duntaxat illius propria est caro atque substātia effectrix est, quanquam reliquæ om-15 nes in id vsum quendam & cōmoditatem habent. Dum ea caro quæ substantia concretum & coactum sanguinem exprimit, allapsum ex ventre chylum sensim enititur in propriam naturam commutare, sibíque prorsus assimilare (est enim hic scopus vnus in quem vnaquæque particula caloris sui munus dirigit atque refert) primùm quidem crassiorē reddit & co-20 lore rubrū: qúmque iam ad quādam mediocritatem accessit, sanguis verè est & appellatur, tantò à iocineris substantia deficiens, quantò ventris chylum superat. Ex quo percipi potest sanguinis confectionem, non modò caloris beneficio, sed maximè iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorū quæ in reliquis partibus gignūtur humorū, vt la-25 ctis, vt seminis, concoctionem æstimari velim: vt non aliud sit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quædā assimilatio, seu gradus quidā & aditus ad assimilationē. Geniti iam sanguinis portionem quādam familiarē ac benignam sibi iecur adiungit, agglutinat, & assimilat, non vt ventriculus aut intestina chylum, sed nutritione perfecta illam in propriam naturā 30 conuertens. Reliquā verò sanguinis partē ceu redundantē & sibi superuacaneam, in venā cauam perlabi sinit, à qua in totū corpus distribuitur per venas sanè quam multas, in omnes partes corporis pertinentes. Cæterum priusquam hāc distributionem oratione persequamur, sanguinis procreatione paulò altius repetita, inuestigemus quínam & quales quótque hu-35 mores vnà cum sanguine gigni solent. Mustum recens ab vuis expressum coniectúmque in dolia, cernimus ab innato sibi calore efferuescere, mutari, & concoqui: hinc superuacanea cōparere quæ prius quidē confusa inerant, ac tū primùm cōcoctionis vi secernūtur atque secedūt, alterum quidē grauius magísq; terrenū, quod in fundo subsidens fecē appellant: alterū le-40 uius magísq; aëreum, quod per summa innatat & flos vini dici solet. Simili profectò ratione chylus in iecur trāsfusus, cùm humidus quidā liquor sit, quodammodo feruet & concoquitur, tandémque nonnihil crassum existit, feci respondens, nōnihil etiam tenue & leue flori cōsimile, hoc bilem

Iecoris retentio.

Iecoris cōcoctio.

Caro iecoris opifex sanguinis, & quomodo.

Vt iecur alatur.

Quatuor humorum ortus & procreatio

flauum dicimus, illud melancholicum humorem. Hæc quidem superuacanea, quia sunt ad corpus alendum minus idonea, idcirco sanguini puro corporis alimento permisceri non par erat. Quamobrem natura illa segregans, flauam bilem in propriam vesiculam ad iecoris portas constitutam, melancholiam verò in splenem cōfert & reponit. Itaque vesicula proprio ductu & via ex iecore bilem flauam attrahit, eámque synceram, nec alio quoquam humore adulteratam, tum quòd viæ angustia crassiorem illabi non sinit, tum quòd eiusmodi attractio maximè ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax est & acris hic humor, vesiculæ tamen proprióque receptaculo tristis non est aut infestus, sed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem & iucūditatis sensum percipit. Cæterùm eo haudquaquā alitur, quòd vsquequaque amarus sit nullo benigno succo perfusus, sed sanguine quem suscipit per venam conspicuam ex portis iecoris in suum ipsius collum insertam. Cùm bilis copia supra modum turgescit, onere se leuat quod ab se in intestina exigit atque deponit, ídque via altera quæ magna ex parte in ieiunum intestinum contendit. Hęc secretio tum intestina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tum eas ipsas fuluo tingit colore. Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à squalido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hūc enim insita facultate, qua sibi gratus est & suauis, attrahit & in se recondit, per venarum tenuitates diffundens: assidua deinde opera summáq; administratione hūc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorem quoad licet succum cōmutat, ad hanc quidem actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multæ sunt & ingentes) pulsationem accommodans. Qui in splenem allicitur sanguis eum qui in iocinere continetur crassitudine superat: verùm cùm in illius venis & arteriis elaboratus fuerit, non vniuersus neque crassior illius portio, sed tenuior duntaxat lienis fit alimētum, & in eius carnem sensim illabitur. Id autem quāuis tenue sit, nequaquam tamē rubrum est, sed subnigrum lienis colore: quemadmodum qui sanguis iecur alit crassus est & ruber: sic enim cōueniebat vnumquodque familiari & cognato sibi humore nutriri. Crassior autem melancholici humoris portio quæ lienis vi nec molliri nec subigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os ventriculi proprio ductu quasi eructando eiicitur. Hæc quidem cum austera sit & acerba, ventriculum astringit & in angustum adducit, vt inde omnis illius actio firmior sit & validior. Deinde verò in ventris capacitatem relabitur: hinc vnà cum alimentis in intestina excidit, tandem verò quia inutilis in cibi reliquiis inhærens cum eis foras propulsatur: non enim denuò in venas & iecur illinc traducitur, vt neque flaua bilis quę iamdudum expulsa, alui superuacua infecit. Rursùm autem vini comparatio ante oculos exponenda est, si pituitæ ortum atque substantiam placet animo percipere. Quod bimestre adhuc est, quamuis à fecibus & spuma expurgatum, gustatu tamen subcrudum, austerū & astringens

Bilis tū flauæ tū atræ secretio. *Vt flaua bilis ī cystim trahatur.* *Cystim ali sanguine.* *Bilis ad intestina deiectio.* *Vt lien melācholiam trahat.* *Lien quomodo alitur.* *Purgamētum lienis quomodo mittatur.* *Pituitæ procreatio & locus.*

gens deprehenditur, quòd crudis partibus viſum effugientibus perfuſum ſit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quòd vinum annuum aut bimum qui deguſtabit, iam maturatum id, ſuaue, plenũ caloris & roboris percipiet. Sic in ſanguine à quo vtraque bilis ſecreta iam eſt, crudus quidam humor confuſus permiſcetur, cui perpurgando natura nullum inſtrumentum deſignauit, quòd ſegregari excludíque non deberet. Eſt enim quaſi dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias & cibi penuriam tẽpore mutetur & integrè coquatur, fiátque ſanguis commodus & ſalutaris. Hæc pituita non quẽadmodum dictus ſuprà melancholicus humor aut flaua bilis, ſuperuacua cenſeri debet, quum ſit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lentæ craſſæque pituitæ ſimilis eſt quam in ventre & inteſtinis neceſſariò gigni perhibent. Hęc enim ventriculi cõcoctione deficitur, vt ne ſuccus quidem omnino ſit: quã autem hîc definimus ea ſuccus eſt, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulò pòſt fuſius perſequemur.

Omnes humores ſimul gigni, & ab vno eodémque calore. Cap. IIII.

QVVM tam multiplex ſit & varia humorum natura, fierí ne poteſt vt omnium vna ſit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatóque calore naſci, reliquos humores ex immodico: quod ipſum variis argumentis fulcire nituntur, iíſque ab hominum naturis, ætatibus, vitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli ſtatu ductis atque deprõptis. Ex his enim quęcũque in calorem propenſiora ſunt, bilem, quæ in frigus vergunt, pituitam: vt mediocria ſanguinem gignũt. Si in hoc procreationis humorum ſumma cauſáque tota cõſiſtit, quum in vnoquoque homine calor vniuſmodi ſit & ſimplex, vnicus dũtaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis ſine diſcrimine tum calido tum frigido alimento, nihil præter bilem gignet. Contrà verò cui natura aut ætate iam acta decurſáque calor torpeſcit, tametſi calidiora erunt alimẽta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per ſe & perſpicuè ſunt falſa & inter ſe vehementer repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus tum naturis tum ætatibus tum cœli conſtitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum differentiæ gignuntur in nobis. Dum enim alimẽtum ſanguinis formam commutatione nãciſcitur, reliqui humores pariter ortum habent. Itaque quoniã hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ calor, conſequens eſt hanc humorum differentiam non calori, ſed alimento aſcribẽdam eſſe. Atque vt apertius id explicem, locos eos penitus ſcrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorſus communi rerum natura ducitur & conſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerũ primordia quadam

Lib. de naturalibus facul. 3.

Expoſitio, aut ſi mauis confutatio.

Vnde diuerſi humores gignantur in nobis.

mistionis temperatione compleant: maximè verò quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate constant. Hinc fit, vt chylus ex alimēto factus, quanquā simplex & vniusmodi intuentibus apparet, reuera tamen partium diuersarum mutua permistione concreuerit, quarum aliæ calidæ sunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, vt aliæ ca- 5 lore humoréque excellunt. Quum igitur vnus iocineris calor in tam varium & multiformem chylum agit, quid difficile existimes varios humores inde procreari, quādo maximè à naturę interpretibus proditum est, ab efficiente causa simplici, complura diuersáque gigni, ob eam quę in materia est dissimilitudinem? Vt simplex omnino nullum potest alimenti aut 10 chyli genus haberi, ita fieri non potest, ne ex grauissimo quidem morbo, vt omnes chyli partes in vnum simplicémque humorem commutentur. Etenī si quis melle, alliis, porris, aut cæpis vescatur & vino meraciore, sitque is calidiore natura & ætate florenti, nō idcirco duntaxat synceram ex his bilem, quanuis certè multam eam & feruidum sanguinem suscipiet. 15 Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata sit & mediocri substantia sanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidáque pituitam, ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem sui generis quandam mediocritatem adepta. Si verò vel alimentum, vel iecur, vel vtrunque in calidū ver- 20 get, bilis quidem abundantior efferetur, eáque calidior quemadmodum & sanguis: & pituitosus, aut melancholicus humor minus erit frigidus: nā vnusquisque humor certa temperamenti latitudine circumscribitur, per quam diuagari potest. Ex melle nō modò copiosior, sed etiam calidior bilis quàm ex lactucis progignitur: & cui iecur est calidum, plus bilis eiúsque 25 calidioris ex simili alimento is coaceruat, quàm cui id frigidum vergit. Est igitur sanguis alius alio calidior frigidiórve, & bilis bile calidior, & pituitosus melancholicúsve humor alius alio frigidior, neque suus cuique ad vnguē definitus est gradus. Ex quo intelligitur nō omnes quæ in alimento ad bilem aptæ sunt partes, in omnibus æquè corporibus in bilem con- 30 uerti, nec omnes quæ pituitæ gignēdæ sunt, semper in pituitam abire, sed varietatis plurimū afferri, ex efficientis caloris vi & alimenti materia, quarum iusta comparatio gignendi humoris speciem definiet. Rursum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, sed etiam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim & absonum videatur, siquis 35 dicat temperatū aut frigidum iecur nil prorsum bilis habere, nec alimēta frigidiuscula illius quicquam proferre. Quod obiici solet bilem duntaxat fieri à natura, ætate, regione, & alimento calidiore, non est vsquequaque verum, quòd ab aliis etiam causis proueniat, attamen ab illis maximè redundantia quædam fit & affluentia bilis supra mediocritatem: quemad- 40 modum iecur & alimentum si frigidiora sint, pituita superfluet, si temperata, sanguinis erit vbertas: si temperatus calor & alimētum terrenum, melancholicus humor redūdabit. Cæterùm nō simpliciter ex similibus duntaxat

Necessariò quatuor humores in nobis gigni.

Ex chylo tēperato in temperato corpore omnes fieri humores suo genere tēperatos.

Bilē quandoq; ab imbecillo fieri calore.

taxat causis singulos ortum habere necessitas est, quum omnes vt dixi ex eodem chylo vnius caloris beneficio producantur. Iam verò id multis ænigmatum obscuritatibus inuolutum explicare cõsilium est, vt humores quatuor simul & vno eodémque temporis spatio gignãtur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter sese exhibet in eúmque pari robore & conatu vbique incumbit: veruntamen non eius partes omnes parẽ mutationis modum subeunt, quòd non similis sit omnium constitutio. Hinc accidit, vt qui ex his diuersi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atque tenui, sanguis ex mediocri, melancholicus humor ex frigida atque terrena. Quoniam igitur vnus idémque calor in chyli partes omnes ęqualiter penetrat, eásque afficit, quocunque tempore ex mediocri portione sanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitã, ex terrena melancholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio accesserit, tanta necessariò consurget humorum varietas. At inquiunt pituita frigidior est & crudior, ex hac deinde si perfectius coquatur, sanguis fiet, ex hoc demum caloris vi & exuperantia bilis: sic contendunt necesse esse vnumquodque prius leuiter quàm perfectè cõcoqui sic gradatim ad summam perfectionem perueniri. His quidem rationibus vrgent & pungunt quasi aculeis, quas tamen refellere licet. Quanquam enim pituita dicitur sanguis leuiter & modicè coctus, aut sanguinis rudimẽtum & quasi adumbratio, & quæ vi caloris perficiatur, fiátque sanguis: non tamen contrà necesse est omnem sanguinem parcè cõcoctum pituitam dici, aut ex hac prouenisse, vt prius pituitæ quàm sanguinis speciem acceperit. Hac enim ratione quicquid id est quo alimur, siue cibus, siue vniuersus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam cõcoctionem obtinuit. Quinetiam si ex pituita totus fit sanguis, ex hoc deinde bilis flaua, postremò atra, vnus duntaxat humor erit in nobis, neque simul complures consistent. Deinde verò quia omnis humor coctione cogitur crassiórque fit, flaua bilis sanguine crassior euadet, nullus naturalis existet melancholicus humor, si ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit secernendorum humorum ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorũ ortu & differentiis veterum præceptis stabilita sunt. Non ergo humorũ procreationes atque differentias ex vnius caloris vi & gradu, aut ex solis qualitatibus, sed etiam ex propria materia æstimabimus, quæ sua est cuiusque humoris propria & familiaris. Alia quidem sanguini, alia melancholico succo, alia bili flauæ subiecta est materia: neque fieri potest vt ex puro sanguine bilis gignatur & prodeat: sed vnumquemque necesse est ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, ídque simul & vnius eiusdémque efficientis caloris opera.

Omnes hũmores simul gigni

Rationes eorum qui putãt humores ordine quodam gigni

Cõfutatio.

Nõ omnẽ sanguinẽ ex pituitã fieri.

Humorũ differẽtiæ spectantur non modò ex qualitate, sed etiã ex materię modo.

Vt sanguis à iecore delapsus per venam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

Vrinæ à sanguine secretio.

POsteaquam succus quem in iecore confici & ortum accipere demonstrauimus, à superuacaneis expurgatus fuerit, ruber iam & syncerus in eam venã perlabitur, quæ in conuexo iocineris sita est & caua appellatur. Hoc autẽ loci aquoso & tenui humore sanguis perfunditur, quo tanquã vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam angustas tum mesenterij, tum iecoris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè est accommodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo secernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in vesicã. Idcirco enim venæ cauæ vtrinque renes assident mox subter iecur positi, vt expeditiùs celeriúsque id muneris obeant. Cæterùm non omnem eum humorem proliciũt, propterea quòd nonnihil illius retineri cõuenit, quo reliquus sanguis per venas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes per ductus venarum emulgentium vrinam eliciũt, ad id quidem incitati mutua & cõmuni qua inter se cõueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatem fieri vix potest, vt syncera illa atque pura trahatur, sed cũ ea tum flauę bilis plurimum, tum sanguinis humidi ac tenuioris non modicum fertur. Vrina quidem & quę cum ea tenuior est bilis, potest per exiles transitus qui sunt in tunica succingẽte interiorem renum capacitatem elabi profundíque in vesicam: at sanguis nempe illis crassior, inibi conseruatur, qui dein roris modo fusus renibus primùm apponitur, hinc annectitur, demum assimilatur, & in eorum substantiam facessit. Vrina quum prælongis validísque ductibus è renibus in vesicam depulsa fuerit, retrò commeare nõ potest, quòd obliqua sit ductuum in vesicam insertio. Coaceruatur autem illic & continetur vt proprio receptaculo, ne continenter & intempestiuè eam reddere cogamur. Quum verò illius influxu vesica iã turgescit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, contractis quas in se continet transuersis fibris, vrinam propellit: ídque simul relaxato ex rationis præscripto eo musculo qui in orbem agitur, & qui tãquam custos aliquis in ceruice positus, inhibet ne sponte proprióque impetu profluat vrina. Qui in abdomine sunt musculi non parum eam expulsionem adiuuant, potissimum dum ad imum ventrem cõstricti vesicam intrò protrudunt & impense cõtrahunt. Quin & musculus ille in ceruice custos, dum sub finem emissæ vrinæ se comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice sunt reliquias exprimit, maximè verò quum eæ aut acrimonia aut arenis molestæ sunt & graues. Vesicam vrina non alit, sed sanguis qui per peculiares venas vtrinque in illius ceruicem insertas influit, quẽadmodum sanè tum vterum, tum bilis folliculum nutriri constat. Hæc est omnis viscerum inferiorum nutritio, & superuacaneorum secretio, nunc quæ reliqua sunt simili compendio persequamur. Quando iecur quidem sanguinis officina

Vrinæ in vesicã profusio.

Vrinæ mictio.

Vesica vnde alatur.

Venarum vsus ĩ corpore.

officina atque principium eſt, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, vt iuſtitię quadam mediocritate ſanguis vnicuique parti cõferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos ſanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim ſi defuiſſent, quæcũque
5 iecori viciniores ſunt partes, exuperantis ſanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ verò longiore interuallo diſtant, ab hoc deſtitutæ penuria languerent & extabeſcerẽt, quippe ad quas hic minimè permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem ſummo artificio irrigare cõnituntur, ab ipſo fonte aut ab amplo quodam riuo tubos cõplures, tum magni-
10 tudine tũ ſpaciis diſcretos, in omnes horti partes deducunt, ſic exiſtimantes humorem quocunque trahi commodius & conſequi poſſe: ita profectò per venarũ productiones è iecore, partes corporis omnes iuſta ſanguinis menſura perfunduntur. At non vt aqua per riuulos, ſic per venas ſanguis ſua ſponte & impetu perlabitur: ſed is tum iecoris vi expellitur, tum à
15 propinquis venæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proximè conſequẽtes extrudunt: ad húncque modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus verò iis quæ deinceps ſubſequuntur, commoda fit ſanguinis in extremas corporis partes diſtributio. Huc non parum momenti afferunt propriæ ſingularum partium vires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex
20 præterlabente ſanguine prolectant, quod ſibi tota ſubſtantia familiare eſt atque iucundum, ídque proprio venæ ductu ad ſe pertinente. Quæ inter venas media interponuntur ſpacia, quanquam ductus nõ habent in ſe directos, alimentum tamen ſuſcipiunt, nec præparcè vt aliquis putauerit, ſed abundanter: id autem halitus ſpecie per tenues occultóſque propinquarũ
25 venarum tranſitus, tum excidit, tum rapitur. Non enim ex ſolis vaſorum finibus & oſculis, verum etiam, vt author eſt Ariſtoteles, per quæque anguſta venarum foramina alimẽtum effluit, & illabitur in carnem in aliáſque particulas. Diſtributionis huius non prius finis erit, quàm in omnes corporis particulas nutrientis ſubſtantiæ qualitas perlata ſit. Verùm hoc
30 interim temporis ſpacio venæ maiores quem in ſe continent ſanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multò exquiſitiùs elaborant & conficiunt, ídque aut inſita ſibi vi & facultate, aut ea quã à iocinere illapſam acceperunt: id enim communi medicorum conſenſu firmatum eſt, ſanguinem in venis ſummum perfectionis gradum adipiſci. Sanguis autem ſi-
35 mulac è venis amplioribus in anguſtiores, quas vnicuique parti natura dedit, attractus quaſi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tũ proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eáque commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis quos antè commemorauimus. Dehinc verò per oſcula aut cæca exiliũ ve-
40 narum foramina, roris modo multiplici lapſu & erratico in omnem partis ſubſtantiam influit, pérque omnia ſpacia diffuſus combibitur: fitque tum vera iſtius humoris appoſitio, quem non ineptè quis rorem appellauerit, quanquam non aquæ ſimilis eſt, ſed ſuperiore paulò craſſior. Appoſitus

Quib⁹ viribus ſanguis permeat in venas.

Vt ſanguis illabitur in carnẽ & alias partes

Lib 2. de gene animal ca.4.

Sanguinẽ in venis perfici maioribus.

Vt ex ſanguine quatuor fiant humores ſecundarii

ſitus iam hic continenter aſſiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur craſſiórque fit: deinde verò coactus parti agglutinatur & adhęreſcit: éſtque hic tertius humor ex ſecũdis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam ſubſtantiam attigit. Ad extremum verò naturæ vi & vniuerſa partis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationem ſubit, vt ei demum perfectè & vſquequaque aſſimiletur. Hoc opere quod veram nutritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque ſanguis vt primùm in puſillas partium venas adductus fuerit, ſenſim mutatione ad illarum ſubſtantiam & temperamentum accedit, dum perfectè aſſimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, ídque nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio. Quocirca ſanguis qui oſſa, cartilagines, vincula, mẽbranas, & neruos eſt nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in anguſtarum venarum extremitatibus iam albeſcit. Quum verò inter illarum partium fibras atque in media ſpacia illabitur, pleniùs ſanè cõuertitur, & quãdam partis ſimilitudinem gerit. Sic quæ in oſſium cauernulis & medulla (hæc enim, non autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, oſſis eſt alimentum) perſpicuè iam ad oſſis naturam accedit: cartilaginem mucco ſimile quiddam circunfundit: vinculis, mẽbranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus cõſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentum, quod quidem appoſitum iam eſt: deinde verò plenius confectum calore coactúmque parti agglutinatur & adhæret, in eiúſque naturã tãdem faceſſit, ídque propria partis vi & facultate, quæ propriè aſſimilans eſt, & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in aliis, vt ſua inſit cuique peculiaris.

Vt ex ſanguine ſenſim fiat nutritio & aſſimilatio.

Caro citiꝰ alitur quã aliæ partes

Simili prorſus ratione totidémque interpoſitis mutationibus caro alitur, non modò ea quę muſculorum, ſed & quæ iecoris & quæ reliquorum eſt viſcerum. Quum enim ſanguis è venarum oſculis in carnem incidẽs ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio ferè mutationis tempore craſſior iam factus ei affigatur & adhæreſcat. Cæterùm in hac multò celeriores fiũt mutationes, vt idcirco vix vllo ſenſu percipi poſſint, víxq; fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtantia, vt proinde leui facta mutatione ali poſſit: non ſic autem oſſa, cartilagines, vincula & membranæ, vt à quibus ſanguinis ſubſtantia longiùs abſceſſit.

Vt venæ & arteriæ nutriãtur.

Non diſſimili ratione nutriuntur venæ & arteriæ, quę quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, hunc tamen non poſſunt leui momento in ſe conuertere: ſed quæ portio tunicis proximè aſſiſtit, primùm commutata albeſcit, móxque tanquam ros in anguſta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus appoſita craſſiórque facta annectitur, tãdémque aſſimilatur.

Quot

Quot concoctionum genera, quis cuiuſque proprius ſit humor, quod excrementum. Cap. VI.

TVnctionũ igitur quæ natura duce ac magiſtra adminiſtrãtur, ſumma atque ſuprema nutritio exiſtit. Hæc autẽ à natura fit, quę ſpiritus caloríſq; appulſu & opera, alimẽtũ aſſiduè exagitat: id enim eſt tãquã ſubiecta materia in qua verſatur, & in quã vires exercet ſuas, dum plenè & omnino in corporis ſubſtantiã ſit cõuerſum. At non de repente, ſed longa cõtinuatáque rerũ ſerie fit ea conuerſio: multorũ enim operis cõcurrentibus variè cõmutatur, expurgatur, in omne corpus diſtribuitur, huícq; ad extremũ aſſimilatur. In ea lõga diſtributione, multiplex incidit cõcoctio, varij gignũtur humores, diuerſa itẽ ſuperuacanea. Itaque aſſumptum alimentũ quanquã vbique mutatur & omni corporis loco cõuerſionẽ ſubit (quandoquidem vnaquæque corporis particula proprio calore, in id incũbit, & quaſi culturã ſubigendo adhibet) non tamen vbicunque ſit, cõcoqui id iure ac merito aliquiſpiã dixerit. Nõ enim quæuis vel leuiſſima alimẽti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore ſaporéve mutatur, ſed duntaxat quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, cõcoctio exiſtit. Quæ perfecta futura eſt cõcoctio, haud quidem exiguo breuíque tempore, ſed mora & cunctatione quadam abſoluitur. Quocircà firmũ ratúmque eſſe debet eo duntaxat loci hanc fieri, vbi alimentũ diu multúmq; hæret, & vis illa continendi valens eſt, ſimúlque cõcoquendi facultas copioſo circũfluit & abundat calore. Hoc autẽ tribus tantũmodo locis conceſſum videmus, è quibus etiã triplex exiſtit cõcoctio, prima in ventriculo, ſecũda in iocinere, tertia in ſingulis particulis. Sua quanq; antecedit præparatio, ſuáque ſequitur abſolutio, ſuũ cuiuſque alimentũ tanquã ſubiecta materia, ſuus genitus humor, ſuúmq; excrementũ. Itaque prima omniũ eſt chyloſis, quæ in ventriculo magna caloris vi perficitur, vertitúrque multiplex & variũ alimentũ in quippiã vnius ſubſtantiæ, candidũ id quidẽ & ptiſſanæ cremori perſimile. Huius præparatio quædam prægreſſa eſt in ore, qua nõ atteritur modò & mollitur cibus, ſed & leuẽ conuerſionẽ ſubit, qualẽ manifeſtò cernimus in ſubrubro vino, quod pauco momẽto ore cõceptũ tũ ardorẽ tũ ruborẽ deponit. Eius autẽ abſolutio in inteſtinis eſt, quæ ipſa modicã cõcoquẽdi more vẽtriculi vim obtinẽt. Quãquã enim è vẽtriculo valẽte & cui integritas eſt valetudinis, nihil prorſus excidit quod nõ plenã concoctionẽ acceperit, ſi quidẽ ad hãc aptum erat: quoniam tamen innatus partiũ calor nunquã otioſus cõquieſcit, neceſſe eſt quęcũque in inteſtina illabuntur perfectius quodãmodo mitigari & cõcoqui. Secunda concoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è ventre hauſtus, propria iecoris vi quæ in eius ſubſtantia potiſſimum inſidet, in veram ſanguinis ſpeciem conuertitur, quam à chylo conſtat non modò colore, ſed etiam vniuerſa ſubſtantia planè diuerſam eſſe. Hic ſanè adumbrationem quandam in venis meſenterij prius

Perfecta concoctio non vbique fit.

Triplex cõcoctio.

Prima cõctio vẽtriculi.

Secũda in iecore.

accepit, in quibus iam ruber cõspicitur, perpolitur verò in vena caua aliisque maioribus, in quas è iecore lapsus confluit. Vires enim habent venæ non solùm continendi distribuendíque sanguinis, sed etiam concoquendi, hásque à iocinere originis suæ principio & quasi fonte, quemadmodũ à ventriculo intestina mutuantur.

Tertia in partibus singulis.

Tertia concoctio in partibus fit singulis, qua appositus adiectúsque sanguis iam à priore natura deficiẽs, in idoneam alendæ parti substantiam conuertitur. Hęc rudimentum quoddam & primordium capit in venis exilibus, in quibus antẽ diximus sanguinem à partis natura & calore iam mutari: eius autem absolutio est perfecta assimilatio atque nutritio, omnium concoctionum finis.

Duæ coctiones cõmunes sũt

Priores duæ concoctiones, in communem totius corporis commoditatem & vsum cõparatæ sunt, at tertia peculiaris est & iam parti cuique sua, neque hanc iccirco pars vlla parat & molitur vt alteri cuipiam parti, sed vt sibi duntaxat commodet atque prosit.

Mãmarum aut testium coctio non est cõmunis.

Mammæ quidem & quæcunque in eis sunt glãdes rapto tractóque sanguine aluntur, hunc in suam naturam conuertunt: at insuper eædem ex redundanti functionis vbertate lac generant, quo partus alatur. Sic testes per vasa seminis adducto sanguine conuersóque se nutriunt, qui adultis præstantia roboris excellentes semen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conseruatio. Quanquam autem hæ partes actione sua non se solùm, sed alia quoque iuuant, quoniam tamen hæc extra corpus sunt, neque in illius dominatu, non vtique generalis, sed peculiaris duntaxat concoctio dici debet. Quot partium in humano corpore sunt differentiæ, totidem statuere licet peculiarium concoctionum varietates.

Primæ cõctionis quis humor, quod excrementum.

Primæ autem illius generalis ad nutriendum idoneus humor in vẽtriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primũ quod in corpore consistit alimentum. Huius autem excrementum est stercus Græcis ὑποχώρημα & σκατὸν, quod reuera in vẽtriculo cum vtili substantia confusum erat: sed cùm postea è ventriculo & è superioribus gracilibúsque intestinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua crassior, impurior, & fecis æmula, in cęcum intestinum vel in colũ, mox in aluum irruit, ubi primùm fex alui dici solet.

Secũdæ humor & excrementa.

Alterius concoctionis vtilis humor est sanguis, aut si vniuersa complecti volumus, omnis humor quicunque à Græcis χυμὸς, à nobis succus appellatur: quo nomine non modò purum syncerúmque sanguinem, sed eos etiam qui cum sanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos designamus. Superuacaneũ autẽ eius est vrina, quæ è iecore & venis prolectatur in renes, ac profunditur in vesicam: similiter melancholicus humor quem lienis ad se rapit, ex crassa terrenáque chyli portione factus, quæ naturæ concoctionem subterfugit, neque potuit iecoris vi mutari. Est & tertium eius excremẽtũ flaua bilis ea quæ in fellis vesiculam recõditur: ex tenuissima hæc calidissimáque chyli portione (qualis plurimùm est pinguis atq; dulcis) assa & torrida, quasi flãmeam acrimoniã assumit: quocirca excrementum verè est, omnino superuãcuum nec alendo corpori accommodatum. Qui autem

iam

iam ab his expurgatus est reliquus humor, purus est & mediocris succus atque secundum animantis alimentum, quod in omnes partes distribuitur. Tertiæ concoctionis opus & vtilis succus est, vniuersum eorum humorum genus, quos aliquando diximus secundarios appellari, in quorum ordine eum primum collocauimus, qui in exilibus est partium venis, secundum qui tanquam ros in partes influit eísque apponitur, tertium qui affigitur, quartum qui iam in partis substantiam concedit eíque assimilatur. Huius quidem superuacanea sunt, quæcũque vaporis specie sine sensu per cutis spiracula exhalantur, & quæ paulò crassiora sordium strigmentorúmque specie cuti extrinsecus adhærescunt, & sudores qui tanquam reliquiæ sunt serosi humoris illuc euecti, & tenui bile perfusi. Hi enim si corpus patens nec cutis densa est, plerunque modicè erumpunt, ídque sponte & naturaliter. Qui verò per se extra modum emanant, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque possunt inter naturalia excrementa referri, vt neque puris, neque saniei, neque tuberculorum eruptio. Rursum qui à manifestis causis, vt à balneis, ab immoderata exercitatione, ab æstu fiunt sudores, non modò hoc excrementi genus, sed vtilis quoque humoris, nonnunquam & tenuioris sanguinis quippiam proliciũt atque dissipant. Isthæc quidem superuacanea sunt communia & quæ ab omnibus particulis promiscuè dimanant, maximè à musculis & ab alijs quæ extrinsecus circumiectæ sunt partes. Præter hæc alia quædam in conspectum se dant, sua quibusque partibus peculiaria, quemadmodum pili & vngues partium solidarum sunt excremẽta, renum autem & vesicæ ea quæ cũ vrinis redduntur, lienis quod in os ventriculi refunditur, pulmonum sputa quotidiana, cerebri excrementum est id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλέννα, id est muccus, aut κόρυζα, id est destillatio solet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictũ est, retinétque quãdam illius cõstitutionem frigidam atque humidã, quúmque ex vniuerso cerebri corpore in amplos eius ventriculos abundantius congestum fuerit, tum demum illinc per palatum & nares exigitur. Quãquam autem id pituitæ temperamẽtum accepisse videtur, nequaquam tamen verè pituita est, hæc quippe in solo iecore gignitur, & in vtilium succorum numero censetur: illud cerebri planè excrementum est: hæc potest in sanguinẽ cõcoctione cõuerti, illud nunquã, sed caloris vi siccescit & in tophos cogitur. Huius speciem præsefert ea quæ in ventriculo & in intestinis gigni procrearíq; solet: pituita enim non est, sed ne succus quidem omnino: concoctionis autem primæ cruditas est quæ euinci non potuit, vel ex cibi crassa & tenaci natura, vel ex ventriculi intestinorúmque imbecillitate concrescens. Quum etiam exanguis membranosaque sit ventriculi & intestinorum substantia, necesse est & propria illorum excrementa (fex enim alui commune excrementum est) alba, frigida, lentáque inueniri.

Tertiæ cõctionis humores & excrementa.

Qui sudores sint naturales, qui minus.

Quæ partis cuiusque sint excrementa.

Muccũ nariũ aut vẽtriculi pituitam nõ esse.

De ſanguine,vtque is conſiſtat in venis. Cap. VII.

Sanguinẽ nõ eſſe ſimplicẽ multis demonſtratur rationibus.

LICET è iecore erumpẽs ſanguis in venas, ab omni ſuperuacaneo humore purus expurgatúſque ſit, nõ tamen ſimplex is omnino eſt ac vniuſmodi: ſed ex variis eum ſubſtãtiis conſtare demonſtrat,tum ortus noſtri tum alendarum partium neceſſitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia , rurſus alia mollior,alia durior,quæ vt non omnes ex eadem ſimilíque ſubſtantia naſci, ita nec eadem nutriri ſuſtentaríque poſſunt.Seminis è quo gignimur materiã palam eſt, non prorſum vnius eſſe modi, ſed in ea partes conſiſtere varias, adhiberíque craſſiorem portionẽ ſolidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus, frigidámque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex ſanguine,ſingulas ex ſimili quadam & idonea materia nutriri & increſcere, vt idcirco non ſimplex ſed mixtus atque compoſitus etiam in ætate prouectis, ſanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam variè & longiſſimè à ſe diſſidentes,ex vna eadémque prorſus materia cõmodè vitam ſuam tutentur? Semina in terrram proiecta, itémque ſtirpes non vno omnes alimento ſuſtinentur, ſed alia dulcem è terra ſuccum, alia ſalſum, amarum alia,denique vnaquæque quod ſibi familiare eſt & amicum pro alimento haurit,à quo ſi fortè deſtituatur, mox extabeſcit & emoritur. Tãtúmne in ſtirpes beneficium atque priuilegium natura cõtulerit, hominibus negauerit?In tam immenſa hominum & temperaturarum varietate, omnéſne eodem ſimilíque cibo gaudebunt? Si non omnes vna cibi ſubſtãtia æquè ſeruat ac ſuſtinet, neque profectò tam multis & variis partibus quæ in nobis ſunt alendis, ſimplex vnum atque purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. Itaque ſanguis qui è iecore emerſit maioribúſque venis cõcluditur,exquiſitè vnus & purus eſſe non poteſt. Id verò apertè in eo cõſpicitur,qui ſecta vena ex integrè ſano corpore ſit emiſſus.Nam præter ſerũ in reliquo quod concreuit partes ſpectantur planè diſſimiles: alia quidem tenuis,ſubrubra ac feruida per ſumma innatãs, alia in imo craſſa, ſubnigra aç verè terrena, alia medio ſitu in iſtarũ mediocritate cõſiſtens, per quas & quarta quædã portio crudior effuſa eſt. Quicquid in hac cõcretione cernitur,medici iuxta ac philoſophi ſanguinem appellant,qui cõmuni ſentẽtia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuſta quatuor ſuccorum commoderatione pronuntiãt.

Obiectio.

Quid igitur(inquies)vitioſúmne fuerit ſanguinem puriſsimum in nobis contineri?Si enim debet is ex variis partibus ad nutriendũ conſtare,videtur non eſſe procurandũ vt purus atque ſyncerus in nobis gignatur,ſed alimentorũ vſu varij ſucci erũt in nobis accerſendi.

Solutio.

Eſt hoc(fateor quidẽ)neceſſe,verũtamen non idcirco qęrenda ſunt alimẽta, quæ varios illos procreent,ſed omnes ex optimo & puriſsimo quoq; procedunt:víxque vlla viuendi ratio & facultas efficit, vt ſyncerus ſanguis in venis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat,nihil incommodi quicquã eſt allaturus. Porrò autem quicquid illud eſt in venis contentum,quod

in

in partium corporis substantiam facessere debet, sanguinem id perhibemus. Hoc quidem discrimine à cæteris seiunctum humoribus, quòd è venis siue foras, siue in ventrem, siue in vesicā, siue in vterum, siue in intestina, siue in thoracis spacium, siue in aliam deniq; capacitatem excidat, cōcrescit in grumum, quod cæterorum humorum nulli est concessum. Proxima autem & continens concretionis causa, fibræ eæ sunt, quas cunctorum animantium sanguis confusas in se continet. Neq; enim ceruos neq; damas, de hoc numero, vt Aristoteles fecit, auferam & excludam, nimirū in quibus iugulatis etsi non summè, coire tamen sanguinem videmus. Quod si à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec in solidiorem substantiam se conuertendi vim & potestatem haberet. Ita verò accuratè diligentérq; sanguini confusæ sunt fibræ, ita perturbatæ, nihil vt sensus in calido etiamnunc sanguine posit percipere, nihil vt in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen seiungi hæ separaríq; hac ratione consueuerunt, si vel calens tepidúsq; sanguis per linteum trāsfundatur, vel crebra agitatione bacillo manúve concutiatur dum refrixerit, quo modo solent mulierculę suillum præparare. Quinetiam quum incisa in malleolo saphena, sanguis vt mos est in peluim tepentis aquæ profunditur, mox vt hæc refrixerit & ad exiguum tempus constiterit, tota tenuiore sanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibrę illæ prorsus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos specie quadam assimilatæ pituitæ in errorē induxerunt. Hæ quotiescūq; exemptæ detractęq; fuerint, reliquus sanguis & à concrescendi ratione in quā sua sponte ferretur, & à nutriendi pręstātia longissimè distabit. Fibras quidem chylus prima concoctione contrahit è ventriculo, qui ferè totus quum neruosus sit, suam illi substantiam quadātenus impertit, qualem obtinere videmus tum eorum plurima quę vomitione redduntur, tum propria vētriculi intestinorumq; excremēta, summè nimirum pituitosa ac lenta, illapsus dein chylus in iecur, veram sanguinis substantiam coloremq; adipiscitur. Itaq; concrescendi vim sanguis habet è ventriculo, cuius errore corpus omne quasi atrophia plerunque extabescit, sanguine fibris destituto. Hinc non paucos cernimus macie confectos, quibus tamen sanguis copiosus inest, ísque bene temperatus: alios opimum corporis habitum & carnis molem consequi, licet sanguine constent calidiore. Maxima igitur & admirabilis in sanguine facultas, sed & magna vis est venarum, quæ conceptum sanguinem coire nūquam sinunt, nisi fortasse ex rara quadam & abdita morbi causa, ex qua vidimus quempiam post diuturnum languorem de vita exiisse, cui sanguis vniuersus in venis concreuerat, adeò vt demum coralli modo fruticās illinc eximeretur. Non igitur, quemadmodum Aristoteles affirmat, conseruandi sanguinis facultas in venis est ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepescat, sed ex ingenita quadā vi & familiaritate, quæ profectò efficit vt hę naturalis & legitimus locus sint sanguinis. Huius apertū id esto inditium, quòd in mortuorum venis refrige-

Propriæ sanguinis notæ.

Sāguis omnis cōcrescit ob fibras quas habet.

Venæ sanguinē conseruant, ne cōcrescat.

ratus etiam ſanguis non concreſcat, quem tamen in viuentium inteſtina, aut in ventriculum ac veſicam irruentem, tepor à concretione non præſer uat. Quicquid igitur venæ concludunt & intra ſe cohibent, ſiue craſſum id atque nigrum ſit, vt liquidam picem repræſentet, ſiue flauum, ſiue prorſus album aut liuidum, cuiuſcunque demum ſubſtantiæ ſit aut caloris, ſi ex his profuſum mox dureſcit atque coit, id vniuerſum ſanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiuſmodi, ſecundum naturam eſſe, & vitio carere exiſtimandus eſt.

Sanguinem in venis, non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quótque eius ſint differentiæ. Cap. VIII.

QValiſcunque autem is fuerit, chymus id eſt ſuccus appellatur, qui interdum bonus eſt, vt in euchymia, interdum malus, vt in cacochymia: & vterque quoniam in partium ſubſtantiam effuſus fibrarum vi cócreſcit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiã in athletico habitu conſiſtit, probè, malus verò vitioſè, vt in vtroque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bon⁹ ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus conſtat & ſubſtantia & temperamẽto & colore variis. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadam temperamenti affinitate humorum ſuperuacuorum nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſſima calidiſſimáque, bilis etiam appellatur, melãcholicus ſuccus, pars quę craſſa, frigida, ſiccáque eſt: pituita, quæ cruda nẽpe frigida eſt & humida: ſola verò ea quæ tum ſubſtantię, tum qualitatum mediocritate quadam continetur, peculiari ſanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui ſanguinem vniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putant, quàm trium ſuccorum mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque præter hos quartum ſanguinẽ purum in venis contineri, ſed ne cogitatione quidem percipi contendunt, hac potiſſimum ratione, quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt, ſanguis autem purus nullus extat. Addunt ſanguinem dum corrũpitur, in tres eos omnino humores conuerti, neque ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cùm igitur tres hi ſucci ęquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt, ſin inęquabiliter, eum duntaxat qui reliquis eſt ſuperior, à quo totum ſanguinem aut pituitoſum, aut bilioſum, aut melãcholicum dici volunt. Simillimam demũ in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantiis continetur, præter quas nulla eſt quarta, quę lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex iis tribus idoneè temperatis conſiſtit, lactis nomen ſibi aſſumere. At verò ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatum coniugationibus ſpectabimus, non modò tres, ſed quatuor fient earum differentiæ, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenient. Quinetiam ſi partium corporis, quas

Rationes eorum, qui dicunt ſanguinẽ eſſe trium humorũ permiſtionẽ.

Cõfutatio.

hi

hi nutrire debent varietas perpendetur, vt quædam se offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari possunt, ita quædam etiam deprehendentur calidæ & humidæ vt caro, quędam temperatæ vt cutis, quæ nō nisi puriore sanguine nutriri possunt. Quocirca necesse omnino est, præter tres
5 reliquos succos, purum sanguinem etiam in venis haberi, eúmq; longè reliquos multúmq; superare. Inepta igitur & iniqua censeri debet sanguinis cum lacte collatio: nec dum sanguis corrumpitur, vniuersa eius substantia in bilem tum atram, tum flauam facessit, sed etiam pars quædam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti sanguinis speciem ostendens. Itaq;
10 qui intra venas grandiores coërcetur, quatuor illis succis perfunditur, sed ea proportione vt in temperata & mediocri constitutione, purus sanguis multum antecellat, cæterísque præstet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis est, potéstque in sanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis est necessaria. Tertio loco est melancholicus succus: omnium autem pau-
15 cissima est flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius deprehēditur in nobis, quódque ex venæ sectione, si sanguis asseruetur, plus subsideat lutulenti, quàm per summum innatet biliosi. Ea quidem est quatuor succorū in sanguine permistio. Cæterùm id nōdū satis liquet, síntne ij veri humo-
20 res, & quales in suis conceptaculis puros esse intelligentia sensúque comprehendimus, ánve ad illorum duntaxat speciem atque similitudinem accedunt. Magna quidem & cōtrouersiæ plena disputatio, quòd difficilè sit intelligere, vt humores puri ac veri consistant in venis. Etenim quæ (verbi gratia) propriè veréque bilis dicitur, vsquequaque lutea est & prorsus ama-
25 ra, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem vesiculæ, à qua ingenti sensus voluptate allicitur, alimentum sit. Eius quippe substantia supra omnem sanguinis est mediocritatem, atque adeò à nutriendi benignitate desciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla concoctionis præstātia vnquam possit in familiarem atque
30 alimentariam reduci. Nec est quod dicat quispiam, non hanc synceram & puram, sed sanguini permistam corpus nutrire. Si enim omni substantia totóque genere alimenti rationē excessit, quoquomodo benigniorum tēperatione perfundatur, integram omnino pristinámque naturā reseruabit, atque benigniora fortassis in corporis substantiam facessent, illa certè
35 nunquam, queadmodum neque lapidis aut ferri puluis tenuissimus, quāquam cum pane est accuratè subactus, nutriendi vires consequitur. Quocirca bilis ea quam in sanguine atque in venis teneri fatemur, vera haudquaquam est, neque eius similitudinem speciémque gerit quæ in folliculum reconditur, maximè si integrè sanū est corpus. Hoc & sensu cōproba-
40 mus, nullam animantium partem (sed ne pulmonem quidem, quem tamē vnum præ cæteris ea nutriri asseuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus sanguis dulcis est in sanis, qui tamen si amara bile perfunderetur, eius sapore inficeretur, quemadmodum si fellis tantulum

Quatuor humorum in sanguine proportio.

Non esse synceros humores in venis.

lactis copiæ iniicias. Præterea vera bilis si cum sanguine in corpus perferatur vt in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autem tale sanis accidit. Iisdem propè rationibus demonstrari potest, nec atram bilem, nec superuacaneam pituitam fieri posse conueniens vsquam corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in sanorum sanguine continentur, synceros non esse, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atque in lienem coniecti sunt. At nihilominus ab æstu, ab exercitatione, à balneis, à calidiorum causarum vehementiori occursatione, non ambigimus partem sanguinis tenuissimam in flauam bilem eámque amaram conuerti, quemadmodum & reliquas sanguinis partes persistente similium causarum impetu, in affinem sibi & finitimum humorem. Idem propè accidit, & quum ex vehementi obstructione orta putredo, sanguinis molem inuaserit. His ergo ex causis præter naturam alii humores à sanguine gignuntur in venis. Quinetiam plerunque in has permeant ex aliarum partium vitio: bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum vesicula fellis, velut in ictero intercluditur: melancholicus succus quum lien vel obstructus, vel quauis ex causa imbecillior factus, non potest sanguinis limum prolicere: pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas, tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur causis puri atque vitiosi humores in venis sanguini permiscentur, è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras subter cutem erumpere. Cęterùm corpus quod omnino sanum & integrum est, quacũque etiam id tẽperie naturaliter sit affectum, si nec alimentorũ vitio, nec aliis externarum causarum iniuriis lacessitur, puros atq; synceros humores nullos habet in venis sanguini permistos, sed eo duntaxat modo quem nunc exposui. Videríne potest Hippocrates his contrarium attulisse? Libro quem de humana natura conscripsit, hominem ait quoad vita fruitur omnia in se cõtinere, sanguinem, pituitam, & vtramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitæ educendæ sit idoneum, pituita euometur: eo autem quod bilem flauam purgat, bilis: eo quod atram elicere natum est, atra bilis purgabitur: sin vulnus acceptum fuerit, sanguis profluet. Hæc autem accidere cõpertum est quouis die ac nocte, hyeme & æstate. Verè quidẽ hęc sunt ab Hippocrate pronuntiata, veruntamen quæ ex corpore, non è venis necessariò, sed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (si vera pituita dici ea debet) è ventriculo & intestinis, melancholicus humor è liene, in quibus locis solet eorum humorum aut potius excrementorum copia affluere. His etiam qui incorrupta sanitate sunt, idcirco difficiles fieri censuit purgationes, quòd quum desint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, sanguinem id & carnes colliquefacit, quò ex his proprium alliciat humorẽ. Quibus quidem verbis significat, sana corpora cum sanguine reliquos humores in venis reuera non habere, sed potestate duntaxat: quia fieri potest, vt medicamenti, aut aliarum quas dixi

Hippocraticę sentẽtiæ interpretatio.

causarum

cauſarum vis & vehementia,ex varijs partibus ſanguinis, varios excitet & proliciat. Hinc iam conſtitui poſſunt & explanari ſanguinis naturalis differentiæ,quòd alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber,qui pulcherrimus & optimus appellatur:alius magis flauus & conſiſtētia tenuis, alius craſſior atque nigrior,alius demum liquidior & albior. Quum autem à priſtina natura deſciſcens,vitio corruptelâque deprauatur, & è limitibus iam exceſſit,non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam,aliàs paululum ob leuem modicámque intemperiem ſubſtantiæve mutationem, nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus: hic quidem etiam tum ſanguis eſt,tamen naturalis minimè,aliàs multum,quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore, atque hic nō ſimplex ſed ex multis permiſtus eſt humoribus.Hæc de ſanguine,nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Sanguinis differētiæ.

Sāguis nō naturalis duplex.

Pituitæ & vtriuſque bilis differentiæ. Cap. IX.

HVmoris quidem appellatio quanquam propriè Latinis qualitatem duntaxat eam deſignat,quæ Græcis eſt ὑγρότης, medici tamen ad omnem etiam profluētem & liquidam ſubſtantiam hoc nominis accommodāt, vt id ſit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν propriè dicunt: quicquid in corpore profluens liquidúmque cernitur, ſiue id chylus eſt,ſiue mucus,ſiue ſputum,ſiue vrina,ſiue ſudor,ſiue ſanguis,ſiue pituita, ſiue bilis,tum flaua tum atra. At quum genus hoc omne in ſpecies diuidendū diſtribuendúmque erit,percenſebuntur quidem humorum alij toto genere ſuperuacanei,hos ſuprà vniuerſo excrementorum genere ſumus complexi:alij verò ad nutriendum & corpus ſuſtentandum apti. Horum autem genus duplex,chylus & chymus,ille fortaſſis cremor,hic ſuccus rectè nobis appellabitur. Eſt quidem chylus in ventriculo: at ſuccus in iecore ortus,& ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi ſunt & prægredientes, alij ſecundarij & conſequentes, quorum iam antè rationem breuiter explicauimus. Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis,pituita,& bilis,tum atra,tum flaua:hi enim ſinguli quemadmodum & ſecundarij,conſtitutionem acceperunt ad corpus alendū,licet id quandoque non præſtent,neque præſcripto fine potiantur. Itaque ſuccorum alius naturalis, qui & omnino vtilis eſt,alius non naturalis, qui non ſatis probè alere poteſt.Similiter excremētorū aliud naturale,quod in corpore optimè ſano naturæ legibus prouenit,aliud præter naturā.Naturale aliud vtile,quod vſum quempiā confert in corpore,vt bilis in veſicula,&quæ in liene eſt melancholia,aliud prorſus inutile, vt fex alui,vrina veſicæ atque ſudor.Non naturale eſt,quod citra naturæ præſcriptum à cauſis præter naturam gigni ſolet. Itaque tum pituita,tum vtraque bilis triplex eſt omnino,alia ad nutriendum apta quę alimentaria dicitur,alia ſuperuacanea, quæ aut naturalis eſt, aut præter naturam. Bilis alimentaria eſt ſanguinis pars

Humor quid.

Humorū differētiæ.

Succus quid.

Excremētorum differentiæ.

Triplex eſt vnuſquiſque ſuccus

pars tenuiſſima, per venas diſtributa, tũ vt affines naturę ſuæ particulas nutricetur & alat, tum vt reliquo ſanguini qui præ craſſitudine, non ſine multo negotio, per venas perlaberetur, tranſuectionis promptitudinem afferat: quod quum præſtiterit, ſiquid minus vtile reſtet ac ſuperfluat, id vnà cum ſudoribus defluit & foras erumpit. Superuacanea è ſanguine tanquam excrementum in bilis veſiculam amandatur, proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea ad excremẽtorum deiectionem ſtimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam & adhæreſcentem illis pituitam detergit & exturbat, quæ alioqui immodicè aucta, in grauiſſima incommoda deduceret. Ea ferè flaua exiſtit & mediocritatem quandam tum ſubſtantiæ tum caloris obtinet: ex qua tenuis cuiuſdam humoris permiſtione, altera procreatur colore pallidior & ſubſtantia tenuior, vtraque licet ſuperuacua ſit, naturalis tamen eſt & naturæ legibus continetur in nobis. Gignitur & interdum bilis præter naturam, genere quadruplex. Vna eſt vitellina, Græcis λεκυθοειδὴς appellata, quam flaua à naturæ modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, vt ex fuluo igneum colorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione conſequatur, quæ & colore & craſſitudine omnino vitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat, à quibus nomen ſibi aſciuit. Auerrhois rectè mihi videtur Auicẽnam erroris inſimulaſſe, qui vt multa alia peccat, in vitellinæ opinione turpiſſimè labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauæ bili permiſcetur. Hinc in bile egregia illa comminiſcitur maioris & minoris famæ genera, quæ quàm plurimos in deſignandis febrium differentijs, mirificè ne dicam ridiculè implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione vitellinam bilem frigidiorẽ redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quòd ſimplicium humorum differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut certè iam ſui immemor, ex eorum permiſtione noua quædam & inaudita ſimplicium genera inuehere conatur. Quas tres hactenus cõmemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in vaſis. Præter has autem aliarum par numerus recenſetur, quæ ſæpius à præcordijs originem habent: vna eſt porracea Græcis πρασοειδὴς, altera æruginis ſimilitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut ceruleo colore glaſtum referens. Harum gignendarum eſculenta quędam vitioſa & mali ſucci non modò occaſio, ſed etiam cauſa fiunt, cuius generis cenſentur, allium, porrum, cæpa, naſturtium, & ſinapi, maximè eorum folia. Dum enim nequeunt à ventre deuinci, neque in chylum cõuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primùm ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius hæreat & commoretur, perſiſtente ventris incendio, in æruginoſam commutabitur: hæc demum in eam quæ glaſti colore tincta apparet, minus quidem viridis quàm ſuperiores, ſed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrum colorem accedit. Gignuntur & hæc genera nonnunquam in venis ac iocinere, ídque per morbos graues & ardentiſſimos

Bilis excrementitia & vtilis.

Bilis naturalis duplex.

Bilis vitellina pręter naturam.

Auicennæ error de bile.

Tres bilis ſpecies in ſtomacho genitæ.

mos, qui vehementi caloris incendio bilem vitellinam exurunt, & in hæc genera deducunt prorſus pernitioſa quidem & exitialia. Ex his demum ſummè uſtis fit & in conſpectum ſe dat atra bilis ea, quæ omnium eſt humorum deterrima. Melancholiæ autem multæ ſunt differentiæ, vna qui-5 dem qualitatibus mitior, quæ cum ſanguine in venas peruadens corpori alendo eſt idonea. Hanc medicorum præcipui viſi ſunt μέλανα καλεῖν χυμὸν, οὐ μέλαιναν χολὴν id eſt atrum vocare ſuccum, non atram bilem. Sicuti plerũque melancholicum ſuccum vel melancholicum ſanguinem, non atram bilem. Superuacanea eſt, quam lien ſanguinem expurgans, è iecore proli-10 cit & in ſe recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo eſt bilis, ſanguinis quidem non autem corporis excrementum eſt, quippe quæ & lieni & ventriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis eſt, & nondum atra bilis, ſed ater humor nuncupari debet. Quantum verò huius vel exuſtione, vel non naturalis caloris vi putreſcens, acidam aut acerbã qua-15 litatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod vehemens incendium ſolet efficere) id quaſi in cinerem conuerſum, conuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam ſit. Eſt autem ea triplex, vna ex melancholico ſucco vel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quaſi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, eſt acris 20 & mordax, eo diſcrimine à ſuperuacua naturali diſſidens, quo fex vſta ab non vſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet, haudquaquã enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliari: ſed ita ſummam dico humorum ſiccitatem & quantam maximam poſſunt in corpore ardoris vi conſequi. Altera ſpecies ex ea fit bile quam vitellinam 25 dixerunt. Exuſtione enim hęc primùm in porraceam, deinde in æruginoſam, pòſt in ceruleam, nouiſſimè in atram omnium pernicioſiſſimam cõmigrat, quæ tantò certè deprehenditur malignior, quantò bilis melãcholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſſitudine 30 parti ſe affigens adhæreſcénſque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem ſemper excernitur: quanquam horum omnium vitiorum altera etiam quodammodo particeps eſt. Ex ſanguine nulla proximè bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus vel incendio vel putredine in venis torreri & conflagrare, prius quidem neceſſariò pars eius in bi-35 lem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quàm duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem ſanguis è venis illapſus fuerit in ventrem, in inteſtina, àut in aliam interiorem capacitatem, illic quidem primùm cõcreſcit in grumos, tãdémque putreſcit. Excerniturïs plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, 40 ſummè malignam, ac ferè venenatam qualitatem adeptus: hic tamen tum nomine, tum re ipſa ab atra bile differt, quãdoquidem extra venas à ſe diſcedens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tum humor dici poteſt, ſed corruptus grumus. Neq; ex pitui-

ta

Melancholici humoris differẽtiæ.

Vtilis & nutriens.

Excremẽtitia.

Præter naturam triplex.

Atra bilis quæ ex vitellina fit.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

ta dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in ventriculo, aut inteſtinis coaceruatur, vehementi calore dureſcit, vti mox erit manifeſtius, nūquam in alterius humoris ſpeciem mutatur: quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari. At verò pituita ſalſa quoniam caloris cuiuſdam præter naturam eſt particeps, ſi vehementius & prorſus torreatur, acrem, atrámque bilem gignit, quæ tertia ſpecies eſt, vnde intelligi poteſt non omnem atrā bilem ex melancholico aut bilioſo humore naſci. Porrò autem pituita quæ verè & propriè dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiuſque ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus appellari ſolet. Permanat hæc in venas, tum vt partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat: tum vt ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque verò vt ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed venæ ipſæ ad id operis perficiendum, ſatis virium & caloris obtinent. Cæterùm neutra bilis poteſt vlla vi in ſanguinis mediocritatem & benignitatē reduci. Licet enim quandoque adeò refrigeretur, vt fortaſſe qualitatum mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantiæ benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit. Ex qua aliæ duæ præter naturam emergunt. Vna eſt quæ acida vocatur, ſummè quidem cruda, & quæ præter primam ventriculi confectionem, vix vllam aut minimam in iecore atque venis accepit. Paucus admodū calor ei ineſt qui perfacilè diſſipatur & euaneſcit, atque tum pituita neceſſitate quadam coaceſcit. Par enim atque vna ratio eſt ac in pleriſque fructuum ſuccis, qui ſi non multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquam ſpōte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt: quibus autem valentior impertitus eſt calor à natura, ij vt vinum generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt. Altera pituitæ ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hæc putreſcente nata: quum enim portiones eius quædam vi putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtātiæ permiſcebuntur, ſalſum hunc ſaporem inducent, quod & in maris aqua fieri demonſtrant. Tres hæ pituitæ ſpecies conſiſtunt in venis, prima quidem naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore ſumpta eſt & initium duxit, qualitas autem aliunde irrepſit à cauſis quæ contra naturam ſunt. Superuacua pituita extra venas conſiſtit, cuius ſunt differentiæ quatuor. Vna eſt pituita tenuis & aquea, qualis plerunque aquæ modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cenſetur mucco ſimilis, quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem cuius particeps eſt, ad mucci conſiſtentiam coëgit. Hæc ſi caloris vi & appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinem, vt iam partibus concluſa poſſit adhæreſcere, vitrea tum appellabitur, quæ tertium genus eſt. Ad extremum verò cùm ex concretione ſic iam dureſcet, vt à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tum emerget quā multi gypſeam appellant. Hanc ſæpe deprehendimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio, tādem in extremam

Atra bilis tertia fit ex pituita.

Pituita nutriens.

Pituita acida.

Salſa.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

mam tophi & calculi duritiem euasisse. Ea certè omnis est atque integra humorum explicatio, ex qua liceat cognoscere qui ab excrementis, quíve à venarum succis, ortus sui primordia acceperint, nũc de animalibus functionibus transigendum nobis est.

De animalibus functionibus. Cap. X.

Sentientis animæ vis & materia

QVemadmodum altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ, in vnum corporis alimentum prorsus incumbit, suásque omnes in id gestiones confert: sic altera pars animæ quæ sentiens est & appellatur, in iis rebus externis versatur, quæ circuniectæ sunt nobis, totáque negotiatur vt illarum cognitionem capiat, suísque ministris & nuntiis sensibus rerum omnium notiones in se comprehendat. Hæc illius molitio, hæc agitatio, qua assiduè concitatur & imppellitur, quæ qua ratione obiri perficíque solet, verbis explicare conabimur. Sentiens anima quemcunque illa substantiæ modum est adepta, cerebri corpus tanquam propriam arcem ingenitúmque domicilium elegit, omnium quas dixi facultatum vires in se suóque quasi sinu cõplexa. Has quidem propriis quibusdam functionibus & muniis exponit, ad quas varia instrumenta confert & accommodat. Omnium primum spiritus est animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem sublato, primùm elaboratur, deinde in interiore altero cerebri contextu, qui à secundis nomen habet, vi cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua specie & dignitate præfulgens, sentientis animæ vires consequitur, & ad illius cuncta munia illo se splendore aptat & comparat. Hoc plurimo conferti sunt ventriculi, interioréſque cerebri sinus, vnde tanquam è iugi fonte per neruorũ ductus & canaliculos, tum in sensuũ instrumẽta, tum in musculos motores profluit. Hîc autem quum iam insidet, aliam fortassis speciem ex partis natura suscipit, qua particulatim illi addicta est, eiúsque seruitio prorsus mancipatur. Quòd si est, non vnus idémque fuerit videndi, audiendi, odorandi, gustandi, atque tangendi spiritus, quinetiam ab illis longiùs distabit qui motioni destinatus est. Alterum instrumenti genus ex crassiore magísque terreno corpore cõstat, vt in quo tum spiritus ille, tum externarum rerum imagines conceptæ seruari debent. Non vna id eadémque vbique substãtia præditum, neque vniusmodi sed multiplex & varium. Interiorum motionum cerebri corpus instrumentum est, quod varia & multiplici sua conformatione ad omnes animi actiones agitationésque sese iungit & applicat, visioni verò oculus & qui ad hunc pertinẽt nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, gustatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines, vt motioni duriores & musculi in quos illi se fundunt, ancillantur & ministrãt. Varia hæc sunt instrumenta corporea, in hísque spiritus siti dispares & varij: sic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, ne-

Spiritus animalis primũ instrumẽtũ.

Corporis instrumẽta.

Varia sentiẽtis animæ instrumenta.

que quicquam possunt citra illorum opem præstare, non modica varietate distinctæ sunt, tametsi omnium vna est eadémque substantia. Quæ igitur sic comparata sunt organa, vt in subiecta conformatáque materie familiarem quendam spiritum obtineant, in eóque spiritu facultatem, quæ organi species est & ratio, ea quidem idonea fiunt & cócinna suis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri absoluíque possint, hoc iam contextu sigillatim aperiam. E sensibus externis alij contrectando munere suo funguntur, vt tactus & gustus, qui non nisi coniuncta sibi percipiunt, alij medij cuiusdam corporis interpositu sentiunt, vt visus, vt auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens, aut aër est, aut aqua: vtrũque enim elementum ad inuectionem eorum quæ sentiuntur idoneum est: nam colores & sonos per aërem percipiunt quæcunque terrenæ gradiuntur aut serpunt animantes, per aquam verò aquatiles. Dura itaque & solida corpora, quum aut in aëre, aut in aqua inuicem colliduntur, sonum edunt ac strepitum, in hac quidem obscurum, in aëre verò perspicuum: maximè verò si illa leuia sint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aër igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in se incurrentia continetur, primùm sonitum efficit. Hic quidem non illinc abiungitur, vt ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuum aërem commouet, atque hic repente alium, donec successione continenter ad auditum motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde sequentem impellit. Hinc accidit, vt non simul ac corporum allisio conflictúsque inciderit, sed aliquantò post ictum sonus audiatur, priúsque à propinquo quàm à longinquo. Sic exterior aër agitatus impulsúsque, per aurium tortuosos & flexuosos anfractus motu perplacido, citra vllam turbam fertur, peruadítque adusque interiorem illum aërem membrana obtensa conclusum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ assidens, blandè eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota strepat & personet. Externus aër tum demum cum interiore illo continuatur & adhærescit, illiúsque interuentu audiẽdi spiritui, qui cum illo implicitus est, confertur: hoc demum exploratore & ministro recepta strepitus imago, ad sentiendi principium transmittitur. Sed hæc apertiùs iudicabuntur æstimabuntúrque ex odorãdi ratione. Nam cedrus, thus, alíique odores incensi calefactíque suauẽ & iucundum odorem spirant, qui in arido quasi fumo situs est. Hic sensim tanquã vapor per intermedium interiectúmque corpus conuolat & sparsus euehitur. Medium autem id corpus, aut aër est, aut aqua, nam pisces & aquatilia quæque, quãuis spiritum non ducant, odorari tamen comprobatum est. Quanquã verò iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit respirantibus animalibus odorandi sensum mouere, quàm viæ quæ è naribus per os summum & meninges in cerebrum pertinent, patefiant, posítque vnà cum attracto ductóque spiritu, odor vt ad pulmones, sic ad cerebrũ olfactúmque permeare. At quibus promptus atque expositus in aperto est odoratus,

Quo distẽt sensuũ actiones.

Sonus vt fiat.

Auditio vt fiat.

Odorũ effusio.

Insecta & pisces vt odorantur

odoratus, neque operculo tanquam vallo quodam communitus, vt apibus & insectis (sic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores è longinquo conueniunt, & citra vllam respirationem olfaciunt, ipsique odores non attracti illorum sensum feriunt & incitant. 5 Quod ipsum piscibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam sine anhelitu & spiritus reciprocatione videntur odorari. Ad illorum similitudinem accedit & visio. Color enim aut fulgor perspicuum medium collustrans, in conspectum oculumque cadit. Id medium aut aër est, aut aqua, aut vitrum, aut cornu, aut aliud quod istorum naturam imitatur. 10 Hæc autem si idonea futura sunt ad videndum, perlucida fieri oportet & luminis præsentia collustrari. At lumen neque corpus est, neque quicquã quod à corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto tẽporis posset medium omne circuniectum illustrare, neque in perspicuum corpus omnino penetrare. Itaque lumen est actus & perfectio perspicui, 15 ex lucidi corporis præsentia. Quicquid aspectum ciere debet, id si simplex color est, in medio perspicuo eóque illuminato oportet constitui: si verò splendidum & fulgens est, vt fungus, vt putre & præaridum lignum, vt vermis, & quicquid noctibus collucet, conspici quidem non potest in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris splendore offunditur: at in 20 tenebris istorum vnumquodque videtur sensúmque ferit, quòd proximũ & circunfundentem aërem leuiter illustrat, vt se potissimùm vendicet à tenebris. Ignis verò quòd ancipitis sit naturæ, & in tenebris & in lumine videtur: noctibus enim suo lumine propinquum aërem illustrat, vt non is modò, sed alia etiam videri possint: interdiu verò perspicuum iam me- 25 dium tanquam color aliquis mouet. Fit autem visio quum perspicuum illuminatúmque aërem medium rei color aut imago afficit, aër deinde adusque oculum protensus affectúsque aspectum concitat. Tum enim rei aspectabilis imago per pupillam in crystallino humore excipitur. Hinc demum prouehente spiritu, per opticos neruos in cerebrum & commu- 30 ne sentiendi principium confertur. Hoc autem discrimine ab auditione & odoratione seiungitur, quòd in his motione non derepente, sed paulatim per media facta, sensus feriatur: in visione autem non progressione, sed subitò facta medij aëris mutatione, quemadmodum & luminis appulsu, rei species cernendi obtutum statim mouet. Vnde intelligi 35 potest non defluentibus quibusdam quasi exuuiis à re conspecta ad oculum demissis visionem fieri, quia non continuò vt obiecta res est videretur: & priùs propinquo quàm distanti se proderet. Adde quòd tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non possit. Neque 40 præterea visio fit, foras à conspectu erumpente lumine, quod cum alio externo iunctum coëat: nec spiritus radio ab oculo per medium in obiectam rem incidente, qui pari angulo resiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire possit, qui repente ad astra vsque pertineat, omnémque interiectum aërem quantus est impleat? Quod

Color.

Lumen.

Vt obiecta visum moueant.

Visio vt fiat.

Visio quo distet ab aliis sensibus.

Multarum opinionũ confutatio

ad iſtius fidem afferri ſolet de baſiliſco, aut muliere cui menſtrua defluit purgatio, inefficax prorſus & irritum videtur: nam neque baſiliſcus hominem interimit, neque mulier quum mēſes profluunt ſpeculum præſertim æneum polluit atque fœdat, videndi ſpiritu ab oculo manante, ſed tetro quodam & diro vapore, qui foras vt ab ore & à reliquo corpore, ſic 5 etiam ab oculis erumpit & emanat. Hæc eſt eorum ſenſuum ratio, qui nō niſi medij cuiuſdam interpoſitu obiectas ſibi res comprehendunt. Guſtus autem & tactus medio corpore non indigent, ſed coniunctione quadam & contrectatione functiones ſuas obeunt. Etenim ſi vel ſapor in guſtandi neruum, vel calor, pungénſve ſtylus in nudum apertúmque tangē- 10 di neruum incidit, eximiè & acriter ſentitur, quanquam nulla caro media intercedit. At verò ſi aut pupillæ rem candidam adiicies, aut aëri qui auribus eſt ingenitus ſtrepitum inculcabis, aut in narium ductus odorem penitus immittes, nulla omnino vel obſcura erit perceptio. Itaque ſapor ſucco humorique permiſtus, aut (ſi rectius mauis) in humore cōſtitutus (eius 15 enim qualitas quædam eſt & affectio) ſimulac adhibetur admouetúrque linguæ, diffuſus cum humore guſtum incitat, móxq; ſpecies eius, & imago vi ſpiritus in primatem ſenſum infertur. Quod ſi fortè in duro concretóque corpore, vt in ſale ſapor erit, id non antè poterit ſenſum mouere, quàm calore liquefactū & dilapſum diffundatur. Quicquid autem molli- 20 tia fluere & effundi non poteſt, guſtandi ſenſum prorſus non afficit: quēadmodum neque cui arida & ſcabra lingua ex morbo torretur, is bonus eſſe poteſt ſaporum æſtimator. Tactionem porrò fieri conſtat, ſi tractabiles qualitates qualeſcunque eæ ſint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proximè ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus 25 in extremis corporis partibus tactū proximè fieri, nulla qualitate per neruos in ſentientis animæ principatum relata: neruum cerebri, veluti ſurculum arboris partem eſſe, in eóque cerebri totam vim cōtineri, quæ tractabilium qualitatum affectiones diſcernat: in eo autem ſenſus facultatē cōſiſtere, in quo quidem & ſenſus ineſt doloris. Quod profectò ſi conficit, 30 idem de aliis quoque ſenſibus erat afferendum. Horum ſiquidem nerui tum molles ſunt, tum ſubſtantiæ cerebri finitimi, vt idcirco ad illius naturam propiùs debeant quàm tangētes nerui accedere. Deinde verò quæ tāgendi neruis interceptiones, & obſtructiones obtingunt, ſubditis particulis ſenſum motúmque adimunt: quod dilucidè cōmonſtrat tangendi vim 35 non eſſe neruis ingenitam, ſed à cerebro quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum poſſe rerum qualitates diiudicare, ſed inſtrumentum duntaxat eius eſſe facultatis, quæ princeps in cerebro conſedit, illúcque oportere omnium ſenſa conferri. Hæc ſingula mihi ſatis videtur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis, 40 quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis, ſi omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infeſtantibus, qui vehementior eſt, alterum leuiorem obſcurat.

Qui ſenſus medio non indigent.

Guſtatus vt fiat.

Tactio vt fiat.

Lib. vii. de placitis Hippo. & Platonis.

Expoſitio, aut fortè confutatio

Hoc

Hoc igitur omni ſenſui commune eſt, vt perpetiendo ſentiat: primùm enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationémque ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus nondum eſt, ſed quæ fit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiendi vis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa, affectiones quæ illis obtigerunt percipiet, tum quodammodo & rudiùs ſentire dicetur: propriè verò quum eas cerebro communi ſentiendi principio renuntiabit. Senſum autem affici immutaríque ab externis qualitatibus, non ſic propriè audiendum eſt, vt priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim à colore albeſcit oculus: neque à ſono exacuitur aut obtunditur auditus, neque à dulcedine palatum dulceſcit. Sed vt aureum ſigillum in ceram, non aurum, ſed imaginem imprimit, ſic propemodum & res externæ ſola forma ſenſum impellũt, eorúmque ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt, quas hic foris illapſas intra ſe admittit præaltè condendas. At verò quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere, non partium eminentia, vt quæ annulo ſignatur, iudicamus. Nam colori, ſapori, odori qualis figura decernetur? Nullam igitur ille conuerſionem mutationémve ſuſtinet, neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerum cognitionem & iudicium incumbit, quem ſtatum habebat, agendo gerendóque excolit, perficit, & confirmat.

Vt ſenſus affici dicãtur.

Senſus interioris functiones. Cap. XI.

Quæ ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines, non modò habentur & conſiſtunt, dum ſenſus in geſtione actúque ſunt, ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim ſiquis de Sole in opacum ſe conuertat deflectátque, primùm offuſus nimio ſplendore nihil cernit, deinde veluti album quiddam aut viride, quod in puniceũ mox ſe conuertet, proximè in purpureum, atque ita deinceps in alia, poſtremò in atrum, à quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut viride conſpexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyſſimè in labentem amnem oculos coniiciat, ex ea vertigine quæcũque ſtãt in littore moueri videbuntur. In aliis porrò ſenſibus à validis ingentibúſque ſonis ſtrepitus relinquitur: à vehementi fœdóque odore, olfactus fœditatem aliquantum retinet, fítque in reliquis ſimiliter. Iam verò ſenſuum inſtrumentis acceptæ formæ illæ ſpeciéſque rerum, mox per neruorum capacitates atque ductus vehente ſpiritu in cerebrum commeant: adeò vt quum ſenſus exterior rerum quæ foris ſunt occurſu pulſatur, interiorem pariter impellant & excitent illarum ſimulachra. Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt, in quæ is incumbit, quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerum ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idémque principium,

Rerũ ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere.

Vt ſenſus interior afficiatur.

in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta, quæ ante ſe poſita prima cognoſcẽdi facultate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio: quæ ſi fixa eſt, attenta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet. Atque quanuis expers ea ſit corporis, indiuidua & vna, quia tamẽ complurium poteſtatem habet, multa & varia cognoſcit, horũ diſcrimina cernit, eáque tandem diiudicat. At nequaquã illa componit cõnectítque, vt ex eis verum aut falſum quicquam conſtituat, aut vllam argumentationem concludat: id enim ſolius eſt mentis & intelligẽtiæ, de qua mox dicetur. Verùm quæcunque comprehenderit ſimplicia & indiuidua ſimulachra, aut ſeorſum illa diſcernit, aut temerè congeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quò fit, vt actio ea qua vel gallina pullos primùm cognoſcit, deinde diſcernit, vel ouis lupũ inimicum prehendit, ſecretio potius cenſeri debeat, quàm iudicium aut exiſtimatio. Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens cõſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, móxque tum propria vi & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra vllum materiæ veſtigium, ea autẽ diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum cõſeruatio quædam eſt memoria, quam frequens ſtabilit meditatio. Spectra cerebro inuſta aliàs alia ſe magis minúſve expromunt & obiiciunt animæ ſentienti, prout illuſtriùs obſcuriúſve impreſſa fuerint. Inter vigilias igitur quum externarum rerum turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tum ſimulachrorum ſtimulus agitatus in ea penitus incumbit, atque tum vſus comminiſcendi illa & fingendi facultate, quæ Græcis eſt φαντασία, illa quidem per ſe, & vt ſimulachra ſunt, obuertit, aliàs quidem ſimplicia & qualia fuerant inſculpta, aliàs commiſta atque confuſa citra vllam compoſitionem aut copulationem. Neque hoc tantùm, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquã ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerumque trahitur, quæ rerum natura & vniuerſi ordo non admiſerit, vt in Sphinges, Hippocentauros, tricipites homines, atque in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollens, nonnunquam (vt ouis viſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam: at ſi delectamentum quoddam iucundè comprehendet, vt ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiam ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & congerit, citra aptam compoſitionem, ex qua verum aut falſum elici poſſit, & citra vllam rationis complexionẽ, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem ſunt beluarum functiones præſtantiſſimæ, iis quodammodo reſpondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verũtamen quanto hæ interuallo diſtent ab illis, palàm & apertum fiet de ſequentibus. Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtant & eo diſcrimine ſeiũctæ

Marginalia: Cognitio (l. 3); Cogitatio (l. 4); Diſcretio ſeu diſtinctio (l. 10–12); Memoria conſeruãs (l. 14–15); Imaginatio (l. 24–25). Line numbers 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 in the right margin.

ctæ sunt, quòd illæ sint comparationes & collationes quędam eorum quę ex sensibus hausta acceptáque fuerant, hæ verò nouæ sunt cõfictiones formarum, quæ sunt supra sensum, ab his ductæ quæ aliquãdo sub sensum inciderant. Iam verò quum accidet primatem sensum sic derelicta seruatáque spectra contueri, vt non illa per se duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, sed ex illis vsus opera facultatis memorandi in res externas se referat, vnde spectra illa prodierant, simúlque percipiat se aliquando illas cognouisse, tum meminerit earum, erítque ipsa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, sed planè èfficiendi. Eæ quidem sunt functiones omnes, quas primarius ille sensus & promiscuus, inter vigilias facultatum suarum opera obit & exercet. At quando fieri non potest vt perpetua sit sensus agitatio, sed necessum est, quum spiritus vigiliis supra modum disperditi fuerint atque dissipati, agitationis vigorem prolabi & quietem cessationémque suffici, tum procul dubio arctior somnus obrepet. Aut quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principem sensum efferetur, quod pueris & temulentis ferè obtingit: aut quũ larga frigidi humoris eiusque superuacanei copia superioribus sedibus se immiscuerit velut in lethargo, vbi quasi nexu quodam & impedimento, sic primus sensus offunditur, vt se minimè possit extricare: somnus vtique intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant sopori. Si arctior atque profundior somnus occupat, non modò externi sensus, sed & interiores facultates consopitæ iacent, vt neque discernere, neque fingere & cõminisci quicquam possint, nullámque in illas vim habet spectrorum turbulenta concursio. Vnde tum nullum insomnium offendit, aut obuersatur: eáque ratione statim à cibo non somniant animalia, neque quum primum egressa in lucem sunt, vt infantes. Si verò contrà accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humorísve copia discernendi comminiscendíque vires obterat & præstringat, licet tum fortasse multa ante sensum visa, multæque motiones obuersentur, eas tamen insomnia non dicimus, vt neque is verè somnus est, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim hoc tempore & statu incolumis sit & libera vis discernendi, quæcunque tum simulachra vim illam fictricem exagitant & impellunt internoscit & detegit, neque illorum errore trahitur: sed quũ nocturna spectra occurrent, agnoscet tum se dormire, tũ somnia ea esse quæ videntur, neque illis tanquam veris assensum adhibebit. Eodem prorsus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoque sibi somnia confingunt. Cæterùm dum ex causarum medioeritate sic placidus & moderatus somnus obrepit, vt discernendi quidem vis offundatur, fictrix autem facultas libera sit, nullísque quasi vinculis irretita: ex rebus quas vigilãs gesserit, senserit, cogitauerit, spectra plurima in quiete iactabuntur, quæ tanquam res veræ sint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim discernendi tum vincta constrictáque non obsistit, atque iccir-

Memoria efficiens.

Somnus.

Insomniũ quãdo nullum fit.

Insomniũ falsum.

Insomniũ quando verè fit & quomodo.

co ad ea quæ visa sunt quasi accepta sensibus veráque sint, assensum dormiens adiungit, nesciens se dormire. Atque id propriè somnium est, nempe visum quod in quiete occurrit, tanquam verum sit existimatum. Eadẽ propemodum ratio reddi potest eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & vnde accidat, vt tam multiplex & inaudita visorum copia obuersetur, & vnde possit tanta illorum varietas trahi: non aliò sanè potest referri quàm ad corporis humorúmque affectionem variámque perturbationem. Affectio enim & constitutio causa est vt in somniis atque delirationibus, alij metuenda & horrenda terrorísque plena iactent animo, alij iurgia quædam furiosa & effrenata, alij delitias & voluptates plenas iucunditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut spiritibus aut humoribus obtigerit, causa est omnino vt spectra & effigies rerum vehementius agitatæ appareant, non quales veræ sunt, sed distortæ, præposteræ & portentosæ, quod frequens esse solet in temulentis, & in iis qui febre iactãtur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia consistunt, nec fluctuantia nec immoderatè agitata, solidæ & incolumes à sensibus effigies se obiectant, distincta digestáque sõnia occurrũt, ad veri similitudinẽ expressa.

Insomniorum varietas ex corporis affectione prouenit.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

APpetitio motus est & interior quędam agitatio, qua quod bonum est & vtile quæritur. Quum autem vt anima triplex sit omnino, ea quæ naturalis appellatur cũctis rebus est ingenita, & nunquam separabilis semper illis insidet: reliquæ non item. Quæ sentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus sunt rebus, aut ab iis quæ extrinsecus irruunt impellitur. Res interiores sunt venereus ardor & stimulus in pudendis ortus ex semine: ventriculi maximéque stomachi exinanitio & immoderata siccitas: sanguis aut bilis in cordis sinub⁹ efferuescens. Externæ autem res sunt, quæcunque subiectæ sensibus illecebris & cupiditatum lenociniis eos prolectant & irretiunt. Itaque si in pudendis congesta est seminis copia, ea primò pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hæc deinde sensum, mox verò interiorem sentiẽdi facultatem mouet, non modò vigilantibus, sed & plerunque dormientibus nobis. Ab animaduersione demum rei delectabilis vt appetitus impulsus fuerit, eam quàm mox ardenter expetit: atque tum in conditionem stimulantis rei se conuertens, libidinem parit, quæ ipsa est propria venereorum cupiditas & appetitio. Quum stomachus supra modum exinanitus tristi quodam sensu afficitur, comprehendens vis illa interior irritata, cibum & epulas cõcipit, illarúmque spectra sibi obuersat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captúsque rerum suauitate, in illarum desiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quæ fames appellatur. Haud dissimiliter aridiore facto stomacho, sitis accenditur, quæ humidi frigidíque desiderium est. Vtranque appetitionem

Appetitus triplex.

Causę quę mouẽt appetitum.

Vt fiat appetitio quæ libido dicitur.

titionem, sitim inquam & famem genus vnum comprehendit, quod est cupedia. Cæterùm circa cor bilis aut sanguis efferuescens, illud vsqueadeo incendit, vt odij, inimicitiæ, aut vindictæ imagines communi sensui obiectet, quibus apprehensis excitatur animalibus appetitus, qui cordis ir-5 ritamento, compulsus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quoddam sit, incurrit: vniuersum hoc appetitionis genus Græcis est θύμωσις. Quum porrò rerum externarū blandimētis pulsatur vis illa interior apprehendens, mox in illarum desiderium communem sentiendi appetitū adducit, qui ardenti rei vtilis desiderio inflammatus, mox deinde peculia-10 rem quendam appetitum irritat & illicit tanquàm administrum, vt amborum communi concursu & opere appetitio proueniat. Quæcunque boni malíve specie nobis obiecta fuerint, ea si cum ratione sequimur aut fugimus, tum appetitio est rationis particeps: quum autē aduersus rationē incitamur vehementiùs, & delectationis vis est maior quàm rationis, tum 15 contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione vacat. Primùm igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicissimo mentis vitæque trā-quillæ ratio concitatur & inflammatur, quúmque illa se sæpenumero iactant inconstanter vt animi statum conturbent, perturbationes insunt. Hæ autem cùm iam diutius inueterauerint, & tanquam in venis medullís-20 que insederint, tum morbi existunt & ægrotationes, quarum omniū fons & veluti genus est intemperantia. Sic enim quum insurgit vehemens vini appetitio, neque adhibita ratio hanc ipsam persanat & restinguit, tum excitata iecoris & stomachi cupedia se satiat ebrietate, quæ si frequens erit, nascetur demum ebriositas: hæc quidem ægrotatio est & affectio manens, 25 illa verò perturbatio mouens. Similiter solent cæteri intemperantiæ morbi enasci, inhærere, & penitus inseri. Sic iugi formosæ mulieris intuitu & apprehensione, cōmunísque illius & promiscui appetitus incitatione, in testes & pudenda promotio fit & illapsio seminis ac spirituum: vnde licet nulla prius subesset interior causa, tum nihilominus libido incēditur. 30 Sic non modò homines sed equi & beluę, audito tubarum sonitu strepitúque armorum, excandescunt animíque impetu rapiuntur. Sic quum quis læsus est iniuria, eius apprehensione vis animosa cordis, quæ eius est appetitus Græcis dicta θύμωσις, incitatur, quæ cum eam vindicare & vlcisci cupit, neque rationis mansuetudine lenitur, tum ira exardescit: hæc si mox 35 desistat, excandescentia dicitur: sin inueterata sit, odium: si acerbior, discordia: si vlciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est verecundia. Quum vehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiā effertur, cui cōtrariam offensionem habet prodigus. Quum denique ma-40 ximi fient optimíque iudicabuntur honores, horum stimulis hæc vis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solent cupiditates. Cæterùm futuri mali apprehēsio, si

Animi pathemata et cupiditates vt fiāt.

Appetitus vt ab externis causis moueatur.

Appetitus ratiōis particeps.

Perturbatiōes morbos præcedunt, vt actus habitum.

Vt à causis externis incitetur omnis appetitus.

Offensio seu defectio cōtraria exuperantiæ.

Cupiditas est futuri boni.

Metus futuri mali.

si adeò vehemens erit, vt superato spretóve rationis imperio animus fortitudine non consistat, tum metu conturbabitur: qui si malum propinquũ est, timor: hic autem si permanet, formido: si laboris metus erit, pigritia dicetur: si valde concutiat, terror: si mentẽ de loco mouet, pauor: si vltrà processit, exanimatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria censuerit, 5 solet effugere. Vbi verò iam mala instabunt, aut sperata bona non accedent, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor premens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cũ labore, afflictio cum vexatione corporis, solicitudo cum cogitatione, molestia permanens, desperatio sine vlla rerum expectatione meliorum. Con- 10 trà verò si potiatur rebus secundis, aut aduersis ipse careat, voluptatẽ perfruetur: hæc autem si placida est atque constans, gaudium dicitur, si profusa & inanis, lætitia: si magis gestiens & se efferens insolentiùs, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitũ vnicum esse, qui cupiditas appellatur, sed dum singulis sese accommodat, varias parit cupiditatum dif- 15 ferentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quæ ad θύμωσιν & animi impetum referuntur, quásque Plato ex corde nasci cõmemorat: quum verò corporis bona procurat, cupediam & libidinem exuscitat, ídque primùm è iecore. Vnde quum tria sapiẽtiæ studiosi bona statuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia verò animi: qúmque omnis appetitio boni cuius- 20 dam aut veri aut ementiti gratia sit, in ídque referatur, quæ ex iecore resurgit concitatúrque appetitio, in corporis bona duntaxat irrumpit: quæ autem ex corde manat, in fortunæ externis bonis versatur: at quæ animi sunt bona, hæc sola voluntas appetituum regina consectatur, de qua seorsum mox dissеretur. 25

Aegritudines animi.

Voluptates animi.

In quæ bona fertur vnũquodque genus cupiditatis.

De progressione & tactione. Cap. XIII.

QVoniam verò vna appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his est vt de incessu atque tactione contemplemur. Harum quidem operum facultates v- 30 na continẽtur essentia, quæ in cerebri corpore collocatur: sed quæ tamen variis instrumẽtis vsa, vnicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accommodat. Nõ enim tutum fuerat essentiam illam animæ in cerebro tanquã in arce positam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, nisi satel- 35 litibus & suarum virium quasi internuntiis vteretur. Quocirca in omnes sensus externos, in omnes corporis partes, quæ extra arcem illam & extra caluam positæ sunt, anima spiritus emittit tanquam administros & portitores viriũ quas à se diffundit, munus quæque suum expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra vllum spiritus sub- 40 sidium. Itaque spiritus is verè primum censeri debet animæ instrumẽtum, quod ad externas functiones accommodatur: deinde nerui, mox sensuum organa & musculi. Quòd magna quidẽ assiduè fiat in motibus sensibusque

Animam externas functiones instrumentis perficere.

Spiritus animalis assidua procreatio.

que ſpirituũ diſſipatio, neceſſe eſt magnam iſtorũ vim & vbertatẽ in arce cótineri. Eorum materia cótinenter è corde per carotides ſuggeritur, præparatúrque in admirabili contextu, ac dein in choroide vi ambiẽtis cerebri in animalem ſpiritum conuertitur, qui priores ventriculos prorſus im-
5 plet. Ex his autem in ſenſus & muſculos, hac ferè lege diſtribuitur. Cerebri corpus iugi conſtantíque agitatione, cordis more, ex ſe & ſua ſponte mouetur, nunc ſe in amplum diffundens, nunc in anguſtum reducens: quapropter inter meninges inane ſpatium natura reliquit, quantum cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum ſe contrahit, compreſ-
10 ſiſque lateribus interiores ſinus coarctat, ſpiritus è prioribus ventriculis, tũ in poſteriores, tum in ſenſuum inſtrumẽta profundit. Dum autem ſeſe latius explicat & aperit, ex contextuum arteriis vitalem ſpiritum, ex naribus aërem allectat & attrahit. Hoc ipſo temporis momẽto via quæ ex tertio ventriculo in poſtremum ducit, prorſus conniuet, & ab inſidente epi-
15 phyſi cui à verme nomen eſt, inter glutia cócidente atque prolapſa intercluditur, vt nihil ſpiritus poſſit tum ex poſtremo illo ſinu in mediũ remigrare. Contrà verò accidit in cerebri contractione: epiphyſi enim ſublata, ipſiſque glutiis amplius diductis, via patet liberior, qua ſpiritus ex tertio ſinu in quartum influat. Quantum igitur cordi valuæ, tantum cerebro ver-
20 mis & glutia conducunt. Sic diffuſi diſperſique ſpiritus, irrigant implént-que ſenſuum inſtrumenta: ſic poſtremus ille ventriculus ſpiritu ſemper cófertus eſt, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatem illabitur & influit, quæ per ſpinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim eſt tota hæc medulla medio intimóque ductu: & qui ab hac prodeunt nerui
25 maiores, ſuis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui ſunt. Quocirca in hos etiam animalis ſpiritus è medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuiſſimáſque neruorum fibras diffunditur, tametſi hæ præ exilitate cauæ non ſunt, neque vllam viæ productionem ſuſtinent. Hoc igitur loco quàmplurimi in quæſtionem diſceptationémque vocant & quę-
30 runt, ipſáne ſpiritus animalis ſubſtantia dum motus ſenſúſve inſtituitur, cómeet in neruos. Hanc quidem vſque eò influere, dum manifeſta ſit medullæ & neruis capacitas, perſpicuum quidem eſt, de quo etiã inter omnes planè conſtat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodũ ſibi perſuaſerant. Quamobrem? Quoniam, inquiunt, hæ excauatæ non ſunt.
35 Quaſi verò ſpiritus qui tenuiſſimus eſt patentem alueum vbique deſideret, neque ſenſim illabens poſſit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum ſubſtãtiam irrepit & penetrat, ſi craſſus & lentus humor, ſi pingue oleum inſtillatum penitus illos ſubit, quid cauſæ eſt cur ſpiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, nó poſſit omnem
40 eorum ſubſtantiam quoquouerſum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, ínque neruorum origines hunc illabi & influere ſenſus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum ſubſtantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde,

Spiritũ animalem nõ ſolùm per manifeſtũ canalẽ diſtribui.

intelligi

intelligi vix posse qua ratione conueniens virium facultatísque distributio fiat citra vectorem spiritum. Quum vitalis spiritus in animalem commutatur, à cerebro eiúsque meningibus nouam speciem, & vires nouas assumit asciscítque sibi: quas demum tanquam actionum opifices in neruos sentientes, tangentes, ac mouentes secum prouehit. In his autem semper presens adest, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, eũ assiduè profundit atque distribuit. Quãquam verò semper in neruis dum sani sunt spiritus hic adest, nõ tamen necessariò motum efficit, sed neruorum duntaxat & musculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quídnam ergo aliud præter hunc spiritum, motionem sensúmque conferet? éstne hoc ipso quicquam prestantiús? Explicandum hoc planiùs & fusiùs est. Sensuum instrumẽta neruíque omnes & musculi, spirituũ viriúmque animalium continenti illapsu & aspiratione firmantur, simúlque stabilimen & præparationem quandam ad obeunda munia assumunt: hoc certè argumẽto quòd præpeditis & obstructione quadam interceptis viis, velut in paralysi, non modò sentiendi aut mouendi spes adimitur, sed omni prorsus robore dissoluto languescunt. Dum verò accepto spiritu omnia suo robore constabunt, bene instructa & composita erunt ad opus, & tum integrè functiones suas obibunt: sed modo planè diuerso. Sensus enim externus perpessione quadam percipit, quum subiectarum rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non sic autem motus, sed sola actione is perficitur, nulla re extrinsecus irruẽte: quum primum enim appetitus aut voluntas mouẽti facultati per neruos & musculos cum spiritu diffusæ imperauerit, in quãcunque illa partem intenderit, cõtinuò illius mouens facultas concita motũ exercet & imperio paret. Est quãdoque hoc voluntatis imperium, promptum quidem & euidens, sed plerunque obscurum vsque adeò ac tenue, vt nos prorsum fugiat, velut in oculorũ & palpebrarum motu, in plerisque tum capitis, tum manuum gestibus, in dormientium respirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimũ intenti videmur. At quum paralysis artus occupat, quia tum nerui à spiritu & facultate destituti sunt, nulla vel efficacissima volũtas motum potest efficere. Ex quibus intelligi potest præcipuam motus causam ad spiritum & facultatem potius quàm ad appetitũ pertinere, illúcque refundi: & præter appetitum seu voluntatem, aliam propinquiorem atque coniunctiorem motus causam haberi. Hoc porrò voluntatis imperium parum omnino efficax videbitur, nisi conatus quidam & intentio animi tanquam comes accedat. Non enim si quis velit aut oculos in diuersa cõtorquere, aut omnes simul partes motibus impellere, aut sensibus omnib9 pariter & perfectè quippiam percipere, omnia statim efficiat, etiam si bene valeant, & integra sint instrumenta. Cuius sanè hæc vnica est causa, quòd non potest animus omnia simul animaduertere, neque esse ad singula intentus. Ergo non sola voluntas satis est, sed animi quædam est intentio necessaria, quæ facultatem in particula alioqui sopitam & languidam concitet in opus.

Spirit9 animalis diuersus à vitali, vector est facultatum.

Spirit9 animalis neruorũ dũtaxat robur cõtinet & seruat.

Voluntas prima est motus causa efficiẽs, sed nõ præcipua.

Animi intentio ad motum est necessaria.

Hæc autem facultas animalis quæ vectore ſpiritu in quancunque particulam per neruum influxit à cerebro, dum voluntatis imperio & animi conatu intentionéque pulſabitur, motum faciet: primúmque dum neruum ac muſculum contendet, & in ſeipſum firmiùs contrahet, ſimul eam particulam adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit & cõtrahit, ſimul & os mouet in cuius caput inſeritur, & totum membrum cuius id fundamentum eſt. Ergo contentio ea & contractio propria muſculi eſt functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſſio quædam eſt: hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur: neque membrum citra laborem & defatigationem diu multúmque extendi poteſt aut contrahi. Ea autem duntaxat figura & conſtitutio quæ inter extremas exquiſitè media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis & doloris eſt expers. Quocirca dum vehementer tenſum aut contractum membrum eſt, vt in brachij porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, ídque frequentius cũ dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intẽtione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum, laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore cõcutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu vno eodémque loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilem ſuſtentat.

Tria quæ motum efficiunt.

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

EIVS partis animæ quæ rationis atque cõſilij particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, vt nunquã foras & in apertũ ſe dent, neque vllius illa aut externi aut interioris inſtrumẽti egeat ſubſidio: ſed quũ ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſuprà dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ veræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus. Hæ quidem in mentem & intelligẽtiam altiùs penetrare non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente cõdita eſt, dum illas agentis vi & impulſu contuetur, puras, indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit, quas dein patiens intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque conceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia: neque

Mentẽ inſtrumento non indigere.

Vt mẽs intelligat, & rerũ notiones concipiat.

tamen ab eis quicquam patitur, sed in earum materiam quodammodo transit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarum, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hæc vna cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. Hinc rectè animam seu mentem formarum omnium præstantissimam atque summam appellauerunt, quòd vna reliquas omnes cernat atque percipiat. Cæterùm non in illis duntaxat singulis versatur & consistit, sed in notionum quasi syluam ingressa, ex singulis vniuersales quasdam colligit: neque ex his modò, sed è singulis etiam rebus quæ nobis obuersantur, vniuersales formas à materia diuellit & exuit, propriámque essentiam ab ipsis quibusque rebus discernit. Ea est simplicium notionum tum singularum tum vniuersalium ratio, in quibus veritas aut falsitas nulla versatur. Ad has porrò quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima aptè componet, in quibus veritas aut falsitas iam est. Deinde verò de compositis istis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum esse, illud inficians esse honestum: in quibus vt quædam rectè diiudicat, sic plerunque dum distorta & falsa pro veris sumuntur, iudicij error incidit. Hanc vt iudicandi ita discernendi functionem possis appellare, sed quæ tamen multò sit ea præstantior, quàm communis sensus proferebat. Mens porrò se ad ratiocinandum erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eóque libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex singulis primùm tanquam ex quibusdam exemplis vniuersalia inducit theoremata, communésque rerum generũ & summas. Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus scientia habetur vel opinio. Si ex necessariis principiis atque theorematis argumentum concluditur, scientia fit, quæ ipsa necessariorum duntaxat & æternorum est: sin verò ex probabilibus, opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia nostra non vltrà progreditur, sed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo cõsistit, quid in illis verum falsúmve sit perspiciens, his saturata bonarum cogitationum epulis. Ea est quam cõtemplantem intelligentiam appellant, quæ maximè & duntaxat circa res est vniuersales, necessarias & sempiternas, quæ eædem admirandæ sunt difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas sapientia est, eiúsque functio studium est sapientiæ, quod qui colunt sapiẽtes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum contemplatione viuunt. At verò quum mens intelligẽtiáque nostra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem consequutione quadam & progressione adducetur, si in illis non prorsus inhærescat, neque illarum contemplatione tota teneatur: sed iam cognitum habens & compertum illas posse mutationem subire, quærat & inuestiget, moliatúrque ad quandam hominum cõmoditatem & vsum illa referre, tum sanè practica erit intelligentia, quę tota in actione versatur, omnésque ratiocinandi progressus in hominum cõmoda tanquam in finem

Notiones generales. — Cõpositio — Existimatio seu iudicium. — Ratiocinatio. — Inductio. — Argumentatio. — Scientia. — Opinio. — Contẽplatio quæ, & philosophia. — Praxis.

supremum

ſupremum dirigit. Vt autem hominum bona, alia præſtantiora ſunt, vt rei domeſticæ aut publicæ adminiſtratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter atque in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, præſtãtiora illa tractat, & in hominum commoda fructúſque refert. Quæ quoniam commutabilia ſunt & opinione dubia, de illis conſilium captat, conſultat, deliberat. Atque ſi non hebes eſt, ſed ſagacitate pollens ac ſolertia (quæ perſpicax quædam eſt prudentia) boni atque honeſti deſiderio tenetur, non feſtinanter & citò quaſi auguratione quadam, ſed recta ratiocinatione & inueſtigatione accurata multo maturóque tempore, quodcunque bonum in conſultationem poſitum eſt, aſſequitur: atque ea bona eſt conſultatio ex prudenti ſagacitate genita, mala verò cõſultatio ſi quid horum econtrariò accidat. Qui ad bene conſultandum aptus idoneúſque fuerit, quo aut publica bona, aut priuata augeat atq; moderetur, is omnino prudens cenſebitur: contrà verò imprudens, qui non poterit recto cõſilio bonum finem proſpicere atque conſequi. Cæterùm quum agens illa practicáque intelligentia, quæ cõceperit nouerítque theoremata, non ad bene beatéque viuendum, ſed ad vilius quoddam opus & artificium refert: hoc ſi bono conſilio & maturo, rectáque ratione facit. arte quidem facit: quæ ipſa certam rationem atque viam præbet operis faciendi. Quid demũ conſequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona cõſultatione hoc illúdve agendum eſſe deliberauerit, quia bonum & vtile: aut vbi artis bono conſilio ſtatuerit opus quoddam ſubeundum faciẽdúmque, quia item vtile: tum ſanè rationis participem appetitũ mouet allicítque. Is demum quicquid bonum exiſtimatũ eſt, eligit, ídque non ſimplici & pura voluntate, ſed ea quæ bono conſilio & deliberatione cõfirmata eſt. Hæc autem tantæ eſt efficacitatis, vt quæcunque bonorũ ſpecie agenda faciendáve ſelegerit, illa mox perſequatur & perficiat, & idcirco vna videri poſſit omnis actionis effectioníſve cauſa atque principium: contrà ſi quicquam reiecerit tãquam noxium & infeſtum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum ſit, ſi continuò vt pecudes illi⁹ lenocinio, nulla deliberatione prętgreſſa trahimur, ſimplex ea voluntas eſt, quæ ſi incõtinentes ſumus, ſæpius à bruto appetitu præualente laceſſitur & euincitur. At verò ſi cõſultatione adhibita nectemus multa & cõferemus inuicem, ex quibus colligimus, ſi hoc aut ſi illud fiat, mala multa impẽdere, tum ſanè id effugimus & declinamus, quod primùm oblectamenti ſpeciẽ præ ſe ferebat. Hæ ſunt omnes intelligẽtis animæ mentíſque functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas ſentiens anima protulerat. Quid omnes dico, nónne inſuper illa tum meminit tum reminiſcitur? Meminit illa quidẽ, atque ad vſum memoriæ eas quoq; vniuerſales notiones reuocat, quę intelligẽtia mentéque capiũtur. Nulla quidẽ generũ aut formarũ haberi poſſunt ſpectra & ſimulachra, quę in mẽte aut in cõmuni ſenſu quaſi ſopita ſeruentur, & quæ aliquãdo poſthac mentem ipſam & intelligentiã denuo concitent: ſed à generibus atque formis ſolùm

Prudentia. Cõſultatio Sagacitas. Ars. Voluntas. Electio. Memoria mentis.

notiones emergunt, quæ ſemper intelligentiam mouent & impellunt, & quæ in ſola mentis contentione conſiſtunt. At ſimulachra, vt quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animæ conatu actioneq; ſedata & prorſum anima quieſcente ſeruantur. Sic autem mens & intelligētia meminit. Quum notiones illæ generum aliquando diſperditæ euanuerint, ſingulorum ſimulachra ex quibus illæ hauſtæ conceptæque fuerant, & quæ ſenſus communis retinet, rurſus intelligentiam incitabunt & impellent, ex quibus illa ſimiles atque olim generum notiones eliciet. Hę dum in mentem veniunt, ſi pręteriti temporis ratione ſuſcepta, mens pariter ſentit ſe illas prius tenuiſſe atque nouiſſe, id profectò eſt intelligētię memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per ſe atque primùm meminit, ſed principis ſenſus interuentu atque auxilio: in quo, vt inquit Ariſtoteles, memoria per ſe & primò ineſt, non ſic autem in mente. Quandiu itaque conſtās & dilucidum erit externæ rei ſimulachrum, id è principe ſenſu mentē impellens, memoriam rei à qua ductum eſt poterit excitare. Quòd ſi non vniuerſum id retinebitur, ſed vel temporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta eſt, pars verò tam puſilla reliqua eſt, vt neque animum ciere, neque rem externam repręſentare integrè poſſit: tum profectò illius periiſſe memoriam dicemus. Cæterùm ſi puſilla ea pars tāquam origo & ſeminarium quoddam poterit vel minimum excitare & proritare, hæc confeſtim contextu & ſerie in proximum & affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum cōtinuatione & ſerie priſtinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiſcitur, ipſáq; illius actio recordatio eſt, collapſæ memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, ſed ſolius eſt hominis, quòd non niſi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neque etiam beluis propriè ineſt memoria, quòd pręteriti & futuri tēporis perceptionem nullam habent, ſine qua meminiſſe non poſſumus. Quæ bona aut mala iam ſæpius ſenſerunt, agnoſcunt illæ quidem, ſed tanquam præſentia ſint, nulla elapſi temporis obſeruatione. Neque enim apes neque formicæ, quæ alimenta ſibi in hyemem recondere putantur, in futurum proſpiciunt, verùm ea ſolius eſt naturæ quædam inconſiderata nec pręmeditata molitio. Mortuis nobis ſtatim omnium rerum quas in vita cognouimus memoria deletur: quoniam hæc ex communi ſenſu pendebat, qui ipſe patibilis eſt, & pereuntibus nobis ſimul occidit: quare ab illo ſeiuncta mens immortalis, illiúſque ſubſidio deſtituta præteritorum meminiſſe nō poteſt. Eſt vbi Ariſtoteles communem ſenſum fuſa nominis appellatione intelligētiam appellat, eámque patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occaſu, quia intelligentia quę patibilis eſt extinguitur, ſine hac autem nihil intelligit ſeparata illa mens impatibilis & immortalis. Idem alio loco, Amare, odiſſe, affectiones continentis, non illius ſunt quatenus ipſe eſt: quapropter continente corrupto neque meminit, neq; amat, quia non erant illius hæc, ſed communis quod iam periit. Mens illa & ſimplex noſtra

Marginal notes: Vt fiat memoria. (l. 5) — Lib. de memoria. (l. 13) — Recordatio. (l. 15) — Solus homo recordatur. (l. 25) — Solus homo ꝓpriè meminit. (l. 28) — Poſt mortē nō meminimus. (l. 33) — 3. de aīa. (l. 37) — 1. de aīa. (l. 41)

noſtra intelligentia quum è corpore diſceſſerit, patiendi ratione deperdita, alteram duntaxat agendi vim conſeruabit. Non enim tum ea ſenſuum miniſterio indigebit, neque ab his hauſtas rerũ notiones ſuſcipiet quibus cognoſcat: ſed ipſa per ſe omnia ſpectãs nihil aliud quàm merus erit actus, à ſua ſimplici natura id obtinens, vt tum ſe aliáque intelligat, tum intelligatur à ſe. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque vlla cõnexione ad rerum cognitionem accedit, ſed formas rerum omnium in ſe continens, vna comprehenſione ſimul aggreditur & intelligit omnia. Vnde ſemper intelligit & intelligitur à ſe, nunquam defatigatione ingraueſcit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non eſſe ſedibus diſtinctas. Cap. XV.

LIBERANDA hîc poſtremò fides eſt quam ſuprà dedimus, dum quæſtionẽ illam explicare ſumus polliciti: nunquid fingẽdi, ratiocinãdi, & memorãdi functiones diſcretæ ſic habeantur, vt vnaquælibet lædi deprauaríque poſſit, aliis ne vel minimùm quidem offenſis. Id quidem omnino fieri poſſe quamplurimi ſibi perſuaſerũt, ſimplici quadam ratione eáque non planè comprehenſa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monſtruoſa viſa obuerſari, eſſéque in his ſimulachrorum comprehẽſionem, ipſámque fictricem facultatem offenſam conſtante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoſcunt ac iudicãt falſa eſſe ac mendacia, quemadmodum & dormientes quæ vident in ſomnis, ſæpe iudicant non vera illa, ſed commenta ſomniorum eſſe. In his igitur læſa eſt confictio, ſalua & conſtante tum ratiocinatione tum memoria. Alij in delirio peruerſè iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quæcunque obuerſantur agnoſcunt, ſatíſque præteritorum meminerũt: in quibus conſtat rationẽ turbari reliquis duabus illæſis. Ex his ſtatim concludunt iſthæc obuenire non poſſe, niſi quæ effectrices earum ſunt facultates locis ſedibúſque diſiungãtur. Quum firmiſſima ſit hæc eorum ratio, experiamur, ſi poſſimus eius cornua ſummouere, vt hac minuta cõtrouerſia quid lateat veritatis fiat perſpicuum. Philoſophorum id quorundam authoritate celebrari video, ſimilem imò & eandem animæ eſſentiam cunctis ineſſe hominibus, neque in hoc quàm in alio vſpiam perfectiorem inueniri, quòd omnino ſimplex & indiuidua ſit, cui nihil addi minuíve poteſt, quin ſpeciẽ mutet. At nihilominus ſimplex illa in hoc quàm in alio facultates exhibet perfectiores, & aliàs expeditiùs, aliàs ſegniùs functiones edit. Ita quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma eſt memoria atque ratiocinatio: alios tum rerum tum literarum memoria præſtare, quibus nihil aut minimum ſit rationis ac iudicij: alios ſolido ac bene naturali eſſe iudicio, quorum non æquè prompta ſit cogitatio, aut firma memoria. Has autem facultates varias efficit, non animæ eſſentia, ſed corporis & inſtru-

mentorum eius varia constitutio, ex tẽperamento & conformatione contracta: horum quippe cõditionem animæ facultates atque mores sequuntur. Neque verò insita solùm & congenita nobis, sed & adscititia constitutio animi facultates morésq; mutat: & corpore puro omníque sorde vacuo candidi sunt mores vegetæque animi vires: impuro autem & sordibus inquinato perturbati mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa támque varia sint hominum ingenia, támque dispares eorum mores, alij sobrio, alij vinoso, non aliunde petendum, quàm ex corporis aut naturali aut adscititia constitutione. Iam verò si corpus grauiùs morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impeditáve animi sede illius vires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus spiritúsque vehementer concutitur, vt in febrium ardoribus, mens constare non potest, sed concita turbido motu commouetur. Sin verò corpus morbo prosternitur, animæ vires pariter elanguescunt, neque laboranti integræ possunt consistere. His ita ad rem subiectam constitutis non difficilè fit aduersariorũ rationes diluere. Dum anima turbulentis ita causis concutitur, ipsi quidem fatemur nõ protinus omnes peræquè illius facultates offendi. An idcirco necessum videtur sedibus illas discludere? Minimè. Vndénam igitur hæc affectionum varietas? Quæcunque facultas natura aut vitio infirma existit, irruentibus causis minus obsistit prǒptiúsque offenditur: quæ verò firma est ac valida, minus offensionis & iacturæ suscipit. Quum itaque leuior erit delirij perturbatio, cui comprehensio fictióve infirma erat, is sola comprehensione delirabit, multáque aliena cogitatione finget: cui verò iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præposterè iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem vehemens incidet delirij perturbatio, omnes pariter principes facultates peruertentur, aliàs pari iactura, aliàs dispari. Non absimilis est in cæteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduersa vis peræquè irruet, imbecillior quidem prosternetur, validior obsistet irruenti iniurię, etiam si eadem sede consistant. Itaque ex leuibus assumptionibus nec planè cognitis rationem suam conclusêre, qui cogitationem, ratiocinationẽ, ac memoriam sedibus atque instrumentis seiunxerũt. Indignum erat Philosophi grauitate atque cõstantia, quod non satis exploratè perceptũ fuerat & cognitũ sine vlla dubitatione cõfirmare. De animalibus functionibus hęc tradidisse satis, nũc de vitalibus, quibus pulsus & respiratio assidẽt.

Calorem nostrum perpetuò refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipsum & extabescere. Cap. XVI.

Quib⁹ ingẽs est calor, is refrigerari desiderat.

SIC eximia & illustris illa rerum natura tulit, vt omnia quę aluntur & quæ crescunt, contineant in se vim caloris, sine qua neque ali possent neque crescere: inter hæc verò animantes, quarum quàm stirpium perfectius erat vitę genus futurum, vberiorem hunc acceperũt, cuius nimirum temperatione

peratione vitæ ſtatus omnis conſeruaretur. Rurſum in animantibus quæcunque ſanguine præditæ ſunt, hoc ipſo ampliùs circumfluunt & abundant, quàm quæ ſanguinis ſunt expertes. Hic autẽ noſter calor quanquam æthereus, frigidi tamen aëris appulſum continenter deſiderat, cuius defectione mox prorſus extinguitur. Vt enim flãma medicis cucurbitulis aut anguſto conclaui coërcita marceſcit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturantúrque omnia cutis ſpiracula, quàm mox caloris ſequitur extinctio. Huius quidem cauſa triplex, quòd denegata ſit refrigeratio, quòd idoneum deficiat pabulum, quòd offuſus aër nullus ſit, in quem fumoſa ignis caloríſve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de cauſis conſequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is triũ contrariarum adminiculis ex neceſſitate indiget. In balneis, in caldariis & in æſtu vehemẽti, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabeſcit, quòd frigoris occurſatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumſepit æſtus ſi immoderatus eſt, haud ſecus calorem noſtrum atque lucernæ flammam foras euocat prorſúſque diſpergit, nihil aut certè perquã exiguum illius reliqui faciens: hinc virium infirmitate tentamur & affligimur, intabeſcimus, & ad extremum vitam cum morte commutamus. Contrà frigus moderatum & æquabile perinde vt flammam, ita & natiuũ calorem continet & à diſſipatione tutatur: tametſi immenſum & immodicum frigus ſi diu multúmque adeſt, flammam & calorem ad materiam intrò reprimens, æquè vt aduerſus calor vitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem noſtrum diſſipet, offenſionem affert, verùm hinc etiam quòd neutiquã refrigeret, imò verò cor & interiora viſcera magis ac magis inflammet, vnde propria illorum ſubſtantia cõſumitur & in perniciẽ agitur. Tale quiddam manifeſtiùs infert calidus feruidúſque aër diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodémque aëre continenter & aſſiduè verſati ſuffocamur, æquè vt in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aër reddito ſpiritu facilè concaleſcit, vt deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quin etiam motio vehementior, æſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperdítque, moderata hunc conſeruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertémque reddit: quemadmodum mediocris ventilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterùm neque in balneis, neque in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac vnica cauſa extinguitur is & occidit, quòd frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſſitas eſt quàm tranſpirationis, ita hauſti frigoris comoditas maior eſt, quàm nos vndique cingẽtis. Ex quo fit vt qui ex lebete calidum aërẽ ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aëre circũfunditur, celeriùs extinguantur & intereant, quàm qui in hypocauſti cõſtituti ore atque naribus frigidum aërem ducunt. Porrò autem ob alimenti ægeſtatem is vitam amittit, cui os & nares vel fauces præcluduntur: non modò enim refrigerationis defectio, ſed eius maximè pabuli inopia præmit, quod caloris ſub-

Refrigeratio denegata.

Pabuli inopia.

ſtantiam conſeruat. Id quidem planiùs declarat corpus quodcũque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aëre & reſpiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, ſed quòd ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum quis autem plurimo attracto aëre eóque frigido hũc vniuerſum ſic pulmonibus cõprehendet, vt nihil deinde illius expiret, eum profectò tandem extingui & è vita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, vt quod copioſum inſit & abundans: non refrigeratione prohibita, quòd frigidius hauſt⁹ ſit aër, qui pulmones & cor potuit vel immodicè refrigerare. Quænam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quòd fumoſa inſiti caloris ſpiritúſque ſuperuacanea nõ reddãtur: atque vt flamma à craſſo multóque fumo, ita cor ab illis immoderatè congeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto indicium, quòd qui ſic grauiter vehementérque affliguntur, expiratione alleuantur recreantúrque, éſtque ea tum illis vnica medicina, quę ſuffocantes halitus atque fumos eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & ad omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonatas, ambiens nõ aër in ſe vnus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantia mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autem non aër, ſed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodicè exardeſcens robur eorum adimit, omnibúſque orbat viribus. Ab humore nonnihil etiam vaporis & halitus pro caloris ſpiritúſque pabulo trahũt, in quem cõmodè fumoſa caloris ſuperuacanea depellunt. Id inter animãtes diſcriminis peperit innati caloris varietas: quũ enim in terrenis animantibus multo ſanguine eóque puriore præditis, copioſus & vberrimus ſit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę ſanè aër facilè confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, móxque partibus ſingulis præſens eſt & obuius. At verò piſces quibus multo minus tum caloris, tum ſanguinis ineſt, cùm non æquè ſubito tantum refrigerij deſiderent, ſolius aquę cõtagione appulſúque ſatis commodè ſuſtinentur.

Superuacaneorũ retentio.

Tractũ aërẽ aptũ eſſe cõſeruãdo calori.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aëris appulſum.

Pulſus & reſpirationis vſus: vtque inter ſe diſtent. Cap. XVII.

IN ea corporis parte quæ immenſa æſtus ac caloris vi quodammodo efferueſcit, natura gubernatrix, & quaſi magiſtra animantium, vim poſuit cientem agitantémque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiunt, vt in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt vis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aërem idoneum in idipſum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena ſunt fuliginis foras expellit. Eadem ex corde per arteriarum corpora peruadens illas diſtendit atque demittit, vt partes in quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quãdiu ergo harum omnium partium ingeneratus calor moderatus erit, íſque

Cordis pulſatio.

Vt pulſus calorẽ refrigeret: & quid præſtet commodi.

ísque exiguus, hunc quidem satis conseruare videbitur arteriarum pulsus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata est. Vis enim quę à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidē eodem modo ac eodem tempore atque cor attollit & summittit. Cùm attolluntur ac dilatantur, sese suáque spiracula aperiūt, & vndique ad se tum ambientem nos aërem, tum proximi sanguinis tenuem portionē trahunt. In his enim communes transitus existunt per tunicarum spiramenta & oscula, alij in cutē, alij in intestina & viscera, alij in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuersus animantis sanguis profunditur. Cùm verò summittuntur atque contrahuntur, fumida & halituosa superuacua, quæ ex humorum & spirituum vstione proueniunt, tum in cutem, tum in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus est, & arteriæ suo pulsu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conseruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipsum ab omni eluuie liberēt & expurgent. Cæterùm cor quod calore ingenti tanquam flamma exardescit, non satis commodè potest arteriarum pulsatione conseruari, sed maiore quodam adminiculo quasi flabello indigebat: cuiusmodi in his animantibus quæ multo sanguine & calore vigent sunt pulmones, in piscibus verò brāchiæ. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec satis valet pulsatione agitationéque sua refrigerationē consequi & sibi asciscere, tum tēporis pulmones ipsámque sentiēdi vim premit & irritat, efficítque necessitate quadam, vt mouēdi facultas diaphragma & thoracem hincque annexos pulmones, crebrò tollat deprimátque. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem spiritus adducitur, redditur verò, cùm deprimūtur & concidunt in sese. Hoc igitur modo qui inspiratione haustus est frigidus aër, celerrimè ad intima quæque penetrat, iísque refrigerationis commoda subministrat. Vt verò reliquarum partium calorem arteriarum pulsus, sic cordis ardorem inspiratio temperat, eundem purgat expiratio, fumosa excrementa propellens. Quocircà inspirationi rectè cōparatur diastole, expirationi systole. Ergo vnius eiusdémque vsus causa respiratio & pulsus dati sunt animantibus: hoc solùm distant & dissident, quòd illa ab animali facultate, hic autem à vitali manat: hic continuus est neque interruptus, extra omnem arbitrij nostri potestatem, illa plerunque cessat libera quidem & in nostra potestate. Quod enim respirationem excitare possumus cùm volumus & eandem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut velociorem reddere, contráque sedare & cohibere cùm volumus, apertè commostrat eam esse motum voluntarium, nostróque subiici arbitrio. Non sic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec sedare, sed ne mutare quidem aliter possumus etsi volumus. Respirationem prorsus cōtinere & cohibere arduum in primis est & difficile, quod si exiguo quodam tempore aut certa mensura, non tamen perpetuò possumus. Quocirca non illa similiter atque ambulatio aut locutio prorsus est libera & in nostra potestate sita, sed quadam affectus necessitate ducitur & incitatur.

Respirationis vsus & necessitas.

Respirationis & pulsus differētia.

Respirationē esse liberam.

Liberorũ motuum duo genera.

citatur. Erunt igitur in motibus voluntariis alij prorſus & abſolutè liberi, quos quoties & quantũ volumus impellimus, nulla ad id nos vrgente neceſſitate:alij liberi quidem,ſed à quibuſdam corporis affectibus incitati atque laceſſiti: quod genus ſunt,reſpiratio,vrinæ & excrementorum alui retentio. Fiũt hæ quidem ab animali facultate,ídque muſculorũ beneficio, vnde & arbitrio noſtro fieri dicuntur: cæterùm quoniam multa plerũque actiones illas perturbãt,magnáque neceſſitate laceſſunt,non quantum & quomodocũque volumus,illas cõplere poſſumus. Quare quanquã liberæ ſunt & voluntariæ, nõ tamen abſolutè,ſed corporis affectibus ſubditæ.

Qua ratione fiant reſpiratio atque pulſus. Cap. XVIII.

Reſpirationis inſtrumenta.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet: ſed & cordis calorem reſpiratio cõtinet,ad quã pulmones planè accommodati ſunt & à natura contributi. Huius quidem efficiẽs cauſa eſt,libera illa & voluntaria facultas,cui inſtrumenta præſto ſunt,diaphragma & thorax variis muſculis agitatus, tum iis qui inter coſtas poſiti ſunt, tum iis qui extrinſecus ſunt adhibiti, interdũ & iis qui ſunt in abdomine. Eſt & aſpera arteria reſpirationis via, & pulmo receptaculum materiæ,quam inducimus. Materia verò aër,qui tum per os,tum per nares attrahitur. Itaque mouens illa & voluntaria facultas,dum ardoris neceſſitate tãquam ſtimulo impellitur,muſculorum ope thoracem,ſimúlque quadam cõſequutione pulmones diſtẽdit, qui leues atque rari facilè ſequuntur quocũque ducas. Dilatati autem neceſſariò implentur leui quodã profluentéque corpore per aſperam arteriam irruente, cuiuſmodi maximè eſt ambiens nos aër. Compreſſo autem thorace vnà pulmones demittuntur, & qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriam excluditur. Si modica ad reſpirãdum aſtringimur neceſſitate,huic obeundæ vnum certè diaphragma ſuffecerit, quod deorſum impulſum pulmones ſecum adducens leuiter attollit,reductum autem eoſdem comprimit collidítque. Sin autẽ grauior vrget neceſſitas,pręter diaphragma thorax modicè attolletur,eorum muſculorum ope,qui inter coſtas poſiti interiorem ſedem habent: cõtrahetur autem ſua ipſius grauitate concidens in mediocrem naturalémque ſitum. Cùm autem maxima fit inſpiratio,illis omnibus actionem ſuã conferunt ij muſculi,qui thoraci extrinſecus incumbunt, & quos maximè ab humeris ad thoracis ſuperiora deriuari diximus,omniúmque vno impetu atque conatu thorax plurimùm diſtenditur. Plurimùm autem contrahitur in vehemẽti expiratione, qualis eſt appellata exufflatio, ita quidẽ thoracem infra naturalem ſitum comprimentibus iis muſculis, qui inter coſtas poſiti exteriorem ſedem habent,ſuffragantibus etiam aliis qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horum muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta, inſpiratione & expiratione. Inſpiratione ambiens aër per os & nares in aſperã arteriam inſiliens,

Inſpirationis & expirationis effectus.

non

non modò eius ramos per pulmonis substantiam diffusos, sed & omnem ferè eius molem implet, adeò vt vniuersam thoracis capacitatem inflatus spiritúque turgens pulmo occupet. Qui haustus aër fuerat, primam in pulmone elaborationem sumit, illícque concoquitur & præparatur vi carnis 5 quæ planè tenuis est, mollis & aërea, vt proinde huiusce operis, quẽadmodum & caro iocineris, sanguinis conficiendi causa maximè constructa esse videatur. Non enim externus aër, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum, sed hunc quẽadmodum & alimenta necesse est paulatim mutari & familiarem innato 10 spiritui qualitatem, longiuscula mora recipere. Posthæc autem elaboratus diligenter spiritus, in sinistrum cordis ventriculum arripitur, ex quo accedente etiam sanguinis vapore, qui ex dextro vẽtriculo permanauit, vi cordis insita, eiúsque innato spiritu & ingenti caloris incẽdio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per 15 arterias effusus, salutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi vapores, foras reiiciũtur tum cordis & arteriarum pulsatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, asperę pulmonum arterię aëre per inspirationem implentur, simul autem lęues implentur fumoso excremento, quod ex sinistro cordis sinu depellitur, ne id pra- 20 uitate suffocet: venæ arteriosæ tenui sanguine distenduntur, qui ex dextro cordis sinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depresso thorace pulmones in se concidunt, vasis hisce omnibus quodammodo coarctatis, per asperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumosi, per læues autem quas venosas diximus appellari, præparatus & quasi concoctus 25 in pulmone aër, in sinistrum cordis sinum coniicitur. Qui in venis est tenuis sanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis sinum haudquaquam remeat, sed in carnem pro alimento truditur, ab eius singulis partibus familiaritate quadam raptus, veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici constant tunica, sanè quàm parum comprimi possunt expiratione, vt ne- 30 que dilatari inspiratione, sed eos motus pręsertim subeũt arteriæ, quæ propria sunt spiritus instrumenta. Eo autem ordine collocata sunt tria hęc vasa, vt aspera arteria vbique media & inter lęuem arteriam atque venam interposita cernatur: non hæc quidem extremis continuata sunt, neque qui in aspera arteria est aër, mox in læuem transfertur: sed cùm extremæ om- 35 nium fibræ in omnem pulmonis substantiam dispersæ sint, quicquid in illis est conceptum, id omne in pulmonis substantiam illabitur. Per hanc (quia mollis est & summè rara) tum aër, tum fumosum excrementum facilè commeat, & expiratione in idonea vasa relabitur: sanguis verò cùm ex venis in carnem effluxerit, in illius substantiam conuertitur, nec po- 40 test (nisi propter vlcus quale est in tabe) in asperas arterias retrò commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vnà cum sputis redduntur. Hanc cuiusque materiæ distributionem efficit pulmonis respiratio, cui & maximam vim addit cordis motus

Inspirati aëris præparatio.

Vt aër fiat spiritui pabulum.

Aëris spirit⁹ & sanguinis distributio per pulmones.

motus & pulsatio. Cor enim diastole ex pulmone per leues arterias præparatum aërem in sinistrum sinum rapit, & ex vena caua sanguinem allicit in dextrum suum sinum, ídque patefactis horum vasorum valuis. Systole ex dextro sinu per venam arteriosam sanguinem in pulmones effundit, ex sinistro verò confectum iam vitalem spiritum in maiorem arteriam (quæ 5 aorta dicitur) simúlque in minores emittit, quo tẽpore necesse est omnes illas dilatari. Quanquã igitur earum motus cordis pulsationi similitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ respondet, vt ex earũ contactu cordis motum coniectura assequi liceat: hæ tamen dilatantur in systole cordis, committuntur autem in diastole. Dilatãtur enim dum com- 10 pressum cor in eas spiritũ immittit. At non solius influentis spiritus & sanguinis in vapores extenuati copia implentur: non enim fieri tum posset vt omnes vno eodémque momẽto pulsarent, quòd nequeat puncto temporis spiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum simul omnes pulsare deprehenduntur, quæcunque hosce diastoles & systoles 15 motus efficit causa, eadem sanè & quę cor mouet. Ea est in arteriarum corpore posita, sed quæ tamen suam originem aut certè conseruationem cordi acceptam referat. Cæterùm quæ in corde vis inest pulsus efficiens, ea vitalis nequaquam est, quę tum spiritum, tum vitalem in eo calorem gignit: hæc enim in solo corde collocata est & consedit, illa verò arteriis & cordi 20 cõiuncta atque communis est. Hæc vitalis, vires suas in ossa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit, quibus vitam & salutarem calorem impertit, nulláque pars manet ab illius aspiratione & fauore destituta: contrà, quum à corde & arteriis discesseris, quæ pulsu motionéque agitetur, pars omnino nulla in conspectum se dabit, nisi cerebrum fortassis 25 in illorum numero reponendum esse videatur. Ex quibus profectò perspicuum fit, vim illam pulsantem plurimùm à vitali discrepare, esséque tanquam ancillulam & ministram tum spiritus eius & caloris distribuendi, tum vt innato calori modus quidam adhibeatur, certáque is ratione gubernetur. Simili modo atq; ratione à vitali eæ diuersæ sunt facultates, quæ 30 excandescentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulatéque verba fecerim, nihil superesse arbitror, quod huic tractationi videatur attexendum.

Cordis & arteriarũ pulsatiões distant.

Vis pulsifica.

Vis pulsifica alia est à vitali.

LIBRI SEXTI DE FVNCTIONIBVS & Humoribus, Finis.

De

De hominis procreatione atque de semine Liber VII.

PRAEFATIO.

CORPORIS totius cõſtitutionem, partis cuiuſque ſitum, vſum, figuram, ex elementis compoſitionem iam antè expoſuimus, & quibus facultatibus adornatus homo ſingulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatum cauſas ſtatuimus, nũc ordinis ratio locúſque poſtulat, vt inueſtigemus quænam ſint earum cauſæ. Quapropter toto animo & ſtudio omni perquirendum, ſítne præter primam illam ex elementis compoſitionem communémque rerum omnium procreationem, ſingularis quædam in animalibus vis, quæ facultatum cauſas in ſe contineat. Hoc enim pacto futurum eſt, vt hac ſerie ſępius repetita atque paulò altius relata, ab iis quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, in occultas & abditiores cauſas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dúmque explicabimus quas vires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur ſingulæ, vtque fœtus in vtero gubernetur: tum ſimul omnium quæ libris ſuperioribus tradita ſunt à nobis ſumma cauſa & ratio perſpicuè elucebit. Neque profectò fieri potuit, vt prius hominis procreatio intelligeretur, quàm is eſſet numeris omnibus cognitus & exploratus: quiſquis diuerſum doctrinæ ordinem inſtituet, eum neceſſe eſt in obſcura multa & inexplicabilia inuolui. Primùm enim (inquit Ariſtoteles) nouiſſe oportet, an ſit vnumquodque de quo futura eſt diſputatio: deinde quid ſit, tertio loco vnde & à quo id ſit. In hũc itaque locum hominis procreationem tradere diſtulimus, quanuis fortè nonnulli pulchrum putarẽt, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum diſtinctio vnde ſit, & quid de ſemine ſit ab Ariſtotele proditum. Cap. I.

QVÆ rerum omnium pulcherrimę ſunt ac ſummè diuinę, id vnum præ cæteris diuinitatis ſuę ſpecimen obtinent, vt ſempiternæ quidem ſint & immutabiles, nulli affectionũ impetui ſubiectæ. Hæc autẽ cùm ſumma quædam ſit perfectio, & pręſtantiſſimum ſupremúmque bonum ſit bene viuere, vitáque frui lætiſſima, iure ac merito quæ mortali conditione generata ſunt, eo aſpirant, & eſſe viueréque natura deſiderant. Quanquam autem fieri nequit, vt id perfectè & omnino conſequantur,

Procreãdi neceſſitas.

hoc tamen nacta sunt, vt quodammodo sempiterna sint: nó numero quidem, verùm specie, quæ semper est & æterna. Quapropter immutabili æternitate continuantur viuentium ortus & procreationes, vt quod singulari substantia seruari nequit, specie saltem persistat. Etenim vsuuenit vt vnumquodque indiuiduum cùm mortale & dissolubile se sentiat, aliud sibi 5 simile optet in suum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem suam vitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quasi repuerascens atque renouatum, quodammodo perpetuum fiat & æternum. Hæc est illa procreandi libido: quæ vt species in perpetuū salua conseruaretur, cunctis est viuentibus à natura tributa. Hanc enim & frutices 10 acceperūt, quas procreare manifestum est, atque etiam nutriri & increscere. Quum autem hæ alimento iugiter inhęrescant altissimis defixæ radicibus, nec ad mouendum sint aptæ, ex seipsis progignūt nullo alterius congressu. Huiusce rei causa natura promiscuum sexum maris ac fœminę stirpibus attribuit, vt confusas ac perpetuò mixtas haberent maris ac fœminæ 15 vires. At verò animantes quia non solùm in procreationem & nutritionem incūbunt, sed præterea sensus ac cognitionis participes ad alias quasdam præstātiores functiones comparatæ, maris ac fœminæ sexu distinctæ sunt. Sic enim melius ad alia quædam pręstantiora cognitionis munera se conferunt, nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem 20 ruunt. Si quando igitur generare debent, commisceantur coëántque necesse est, & (vt inquit Aristoteles) ex ambobus quasi vnum fiat animal. Fieri itaque non potest, vt vel mas per se, vel sola fœmina ex seipsa animal perfectè generet, quanquam plerunque rudem quandam & inchoatam molem producit, quod de mola & gallinarum ouis, quæ nostri subuentanea 25 dixerunt, compertum habemus. Infœcunda enim sunt & irrita, quòd maris societate sit opus, qui procreationem perficiat. Rursum neque omnis in mare potestas gignendi sita est, vt qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus vtroque sexu est opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animā speciémque conferat. Est enim 30 mas, à quo motus procreationísque origo manat: fœmina verò quæ materiam segetémque subministrat: quapropter mas id animal est quod in altero gignit: fœmina verò quod in seipso. Hisce de causis mas & fœmina tum facultate, tum quibusdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur, inter se plurimum discordant: hinc Ari- 35 stoteles generandi principia facultate distincta constituit. Quum autem in procreationem incumbunt, fieri certè nequit vt inuicem omnino misceantur atque confundantur, vti neque ipsa illarum principia. Non enim quemadmodum ex veteri cicada aut ex phœnice nouum nasci prædicāt, sic ex mare & fœmina coniunctim confusis aut intereuntibus, nouus ho- 40 mo progignitur. At verò quum complexu coitúque generent, necesse est saltem ab vtroque materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum vis & potestas continetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum

Procreādi vis stirpiū.

In stirpib⁹ confusi sexus.

Procreatio animātiū.

Sexuū necessitas.

Mas.

Fœmina.

Cōmistio.

Ortus nostri principia.

facultatum vicariis aut instrumentis, tertium quippiam gigni. Est autem ea materia vtriusque semen, in quo tametsi actu & reipsa mas & fœmina minimè comparent, viribus tamen & potestate insunt, vti mox conspicuè cernetur. Quãobrem aliquispiã id rectè nostri ortus verũ proximúmque
5 principium statuerit. Semen igitur est ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, non quidem vt ex materia, sed vt ex motus efficiente principio. Primam seminis naturam atque rationem perscrutaturus Aristoteles, demõstat planè id nec corporis nostri partem esse, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: cõcludens propterea id pror-
10 sum in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimenti: quæ profectò aut inutiles sunt & ad nutriendum prorsus ineptę, aut certè vtiles quæ sola copia superfluant. Atqui semen non inutile excrementum esse inde cõstat, quòd iis qui vel ex ætate vel ex morbo pessimè se habent, inutilis excrementi plurimũ inest: seminis verò nihil vel certè mi-
15 nimum, & si quid è seminis vasis emittitur, id prorsus infœcũdum est, nec quicquam cõstituere potest ob eluuiei illius permistionem. Ergo (inquit) vtilis cuiuspiam excrementi portio quædam semen est. Omnium autem vtilissimum atque purissimum est vltimum, ex quo iam vnumquodque membrum alimẽtum capessit atque sustinetur. Id enim omnino paucum
20 ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus sanguis in mẽbra distribuitur, accedénsque illis assimilatur: postremę concoctionis atque etiã nutricationis redundans & superfluens vtile alimentum, excrementum etiam appellamus, id autem seminis est materia. Semẽ igitur excrementum est & residuum alimenti vtilis atque vltimi. Id putat
25 Aristoteles sanguinem esse: hoc indicio, quòd si vi nimióque conatu reddatur, nondum facultate testium plenè conuersum, vt iis accidit qui supra modum rei venereæ indulgent, cruentum id plerunque prodeat. Imò & in spermaticis vasis cruentum id plerũque animaduertitur. Aristoteles semen ait magnam vim ob id obtinere, quòd ad partes corporis accedens,
30 similem atque proximum alimentum substantiam & facultatem conquisiuit: vtrunque enim iam partis vim & naturam accepit. Itaque semen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum esse colligit, & quale vnumquodque illorum reuera iam est, tale & semen posse effici. Vt autem id portio quæ-
35 dam sit vltimi alimẽti, vtque in solidis quibusque particulis gignatur, hoc loco fusiùs aperiendum.

[Marginalia: Semẽ quid — 1. de ortu animaliũ cap. 18. — Seminis materia quæ. — Seminis natura.]

Seminis materiam in solidis partibus progigni, vtque ab illis testium vi secernatur. Cap. II.

40 PRODITVM quidem suprà iam est & rationibus cõfirmatũ, partes omnes corporis sãguine nutriri: ex quo corporis (simplex enim nõ est & vniusmodi) vnaquęque pars quicquid sibi cõueniens est & familiare prolicit. Id halitus specie tractũ, mox vna-

[Marginalia: Prima ratio.]

quæque pars mutat & conuertit, ínque ſuam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appoſitum alimẽtum perfectè ſibi aſſimilat, & in ſuam naturam ſubſtantiámque mutat. Qualis itaque eſt cuiuſque partis ſubſtantia, tale prorſus euadet & illius alimentum. Prima autem ſolidarum partium ſubſtantia ex ſemine conſtituitur ac gignitur, vt poſthac erit apertius. Omnis igitur alimenti illarum ſubſtantia, in ſeminis naturam atque materiam faceſſit. Non ex alia materia procreatæ ſunt particulæ, ex alia verò alimentum & vitam capeſſunt. Atqui partes omnes ſolidæ ex ſemine ortum habent: omnes ergo aluntur ſemine. Rurſum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, ſimile ei generat & reſarcit quod fluore diſſipatum eſt: at diſſipatum eſt quippiam ſpermaticum, ergo ſpermaticum erit quod in eius locum ſufficitur: id autem proximum eſt alimentum & ſanguinis pars puriſſima pleniúſque confecta. Hoc iam fiat obſeruationũ meditatione planius. Vaſa ſeminis quæ multis anfractibus in teſtes feruntur, ſi diligenter contemplere, conſpicies ſanguinem modicè iam albeſcentem continere, qui tamen nondum teſtes attigit. Hic cùm non è teſtibus eò refluxerit, argumentum eſt hæc vaſa ex ſanguine diutius concepto ſemen quodammodo conficere: atque dum ſanguinem in ſuam naturam vertere nitũtur, hunc prius in ſemen commutare. pollent itaque hæc vi quadam ſeminis effectrice. Atqui ſeminis vaſa inter venas habentur, & communem cum eis ſubſtantiam acceperunt, neque igitur aliis venis per corpus vniuerſum diſperſis, vis & natura deerit ſeminis gignendi. Si qua alia corporis regione venæ ſimiliter atque hæc vaſa flexuoſæ haberentur, poſſet in eis multò faciliùs humor ſimilis animaduerti. Et certè in omnibus venis talis quidam verè ineſt, qui per eorũ tunicas inſertus, proximum ſit eis alimentum. Iam verò ſi venæ hoc muneris & dignitatis à natura ſunt adeptæ vt ſemen generent, maiori profectò ratione in arteriis, neruis, membranis, & in oſſibus, eadem vis inſidebit, quòd hęc ſpermatica magis ſint quàm venę. At nequis fortè cõtentionis æſtu conetur quas propoſui rationes diluere, dicátque nec vero ſemine ſpermaticas partes nutriri, nec id verum ſemen eſſe quod in ſpermaticis vaſis recõditur: nihil equidem eiuſmodi rationibus efficere cõtendebam, ſed id duntaxat quicquid eſt, propius quàm ſanguinem ad ſeminis vim & naturã accedere. Siue igitur id nondum ſemen, ſiue inchoatum crudúmque ſemẽ appellet: ſatis ſupérque factum putabo ſi docuero, proximum id vnum partium nutrimẽtum, quod Ariſtoteli vtile ac vltimum dici ſolet, tum partium alendarum, tum verò ſeminis gignendi materiam ſuffici. Quæ purior eſt in ſanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea vt facilè & cito alit, ita cùm tenuis ſit plenáque ſpiritus, quàm mox in ſeminis materiã conuertitur. Huius quippiam ſolidis partibus ſemper aſſiſtit, ſempérque ſanguini ſpermaticus humor roris modo inſpergitur. Hic tametſi vera eſt materia, non tamen ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed alius aliam vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus eſt. Qua autem is ratione ſecretus

Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

5 10 15 20 25 30 35 40

cretus, in teſtes adducatur hoc loco narrandum eſt. Vt in liene vis quædã ineſt ad prolectandum melancholicum humorem comparata, in renibus alia quæ vrinã alliciat, ita & teſtibus conuenit vim quãdam ineſſe qua ſeminis materiam ſibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam 5 proprium coniunctúmque alimentum inuitent & attrahãt. Cùm autem magna ſit & vehemens hæc eorum vis, quæ in corpus vniuerſum permanat, ceu mox aliis multis rationibus planum fiet, ij nimirum tum vberiorẽ materiã quàm ſibi opus eſt, tum verò hanc ex vniuerſo corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex inteſtinis ſuccum rapit per venas meſenterij, 10 ſic teſtes per ſeminis vaſa materiam ſugunt à vena caua, quæ lumbis & renibus aſſiſtit, hæc verò ab omnibus circumiectis venis grandioribus, hæ à minutis, quæ iam vix capilli magnitudinẽ adæquant, & quæ partes ſingulas alunt. Ea enim attractio manet ac perſiſtit dum vaſa & teſtes impleantur, neque enim prius intermittit, quàm teſtes copia turgeant atque ſaturentur: inaniti enim ex locis plenioribus veluti eripientes violenter euellunt. Ex his poteſt intelligi Ariſtotelem iure optimo falſi inſimulaſſe Polybium, qui libro de natura ſeminis Hippocrati aſcripto, hãc ex toto corpore ſecretionẽ in ſolo concubitu fieri cẽſuerit, ipſúmque ſemen ceu colliquefactum quiddam eſſe, motu agitationéque ſecretum: neque id in vaſis 20 aut teſtibus aliquando ſubſiſtere & commorari, vt tempore mutationem ſubeat. In hæc autem quoniam ille plurima ſcitè attulit, ſatis erit ſubiecta obſeruatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ à venere diutius abſtinuerat diſſecta, copioſiſſimum craſſiſſimúmque ſemen comperitur, quo & vaſa & teſtes & epididymis turgent: quod non niſi ſumma vi tra-25 hendi teſtium fieri potuit. Contrà verò accidit ſi quod animal effrenata & indomita venere feratur. Teſtes enim è vaſorum inuolucro rapient, eáque prorſus exinanient, vt ſi demum conſectionem fieri contingat, nihil omnino ſeminis ineſſe deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu ſemen emittitur, id neceſſe eſt cõgeſtum prius fuerit & coaceruatum, tractúmque 30 vi præpotente teſtium. Obſcurior alia ac ſcopuloſior dubitatio hîc difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferũt, quibus perſuadeãt ſeminis quam diximus materiam, & in partibus ſingulis progigni, & ab iis quotquot ſunt in teſtes confluere, alioqui inutile id fore ac minimè fœcundum. Quæ tametſi firmiſſimis rationibus Ariſtoteles viſus eſt confrin-35 gere, alias tamen ſubiungam, ex quibus id nequaquam fieri poſſe demonſtrem. Si enim de minima quaque particula ſeminis quippiam decederet, cùm nihil extare poſſit minus minimo, neceſſe eſſet vnico concubitu vniuerſum corpus in ſemen quaſi liquefactum diffundi. Quoniam verò minimæ particulæ quam cogitatione potius quàm ſenſu comprehendimus, 40 nullum poteſt fragmentum haberi, non poteſt de illa quicquam decedere. Neque præterea ex omnibus ſenſu manifeſtis tum ſimplicibus, tum cõpoſitis quippiam ſecernitur ad ſeminis conſtitutionem: copioſum enim id colligi neceſſe foret quod fœcundum euadit: nec fieri poſſet vt tantula

Materiæ ſeminis in teſtes ſecretio.

Semẽ in teſtibus aliquandiu morari & confici.

Semen nõ ab omnib⁹ partibus ſecerni.

Prima ratio.

Secunda.

Semen nõ ex omnib⁹ manifeſtis partibus ſecerni.

Prima ratio.

quæ eiicitur ſubſtantia vim haberet ad procreãdum fœtum, quòd è ſingulis corporis partibus quippiam accepiſſe non poſſit. Quinetiam ſemen totum ſenſu ſimplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcunda vt totum eſſe ex iis animalibus intelligitur, quę vnico coitu & ex pauco ſemine multiplices fœtus procreant. Ergo cùm quælibet ſeminis portio totius vim habeat, qua corpus vniuerſum conformet, nõ ſic potuit totum ſemen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaque parte fiat partis ſimilis deceſſio. Quãobrem rectè cenſuit Ariſtoteles, ſeminis materiam non à toto corpore demitti. At nihilominus hãc neceſſum eſt de cerebro, de corde, & iecore, quę tria ſunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum eſt, quòd cui vnumquodlibet iſtorum grauem offenſionem acceperit, infœcundus is reddetur: quemadmodum ſi leuius erit vitium, prolem ſuſcitabit ægra infirmáque valetudine. Ex quo fit, vt iis venis & arteriis quæ ponè aures ſunt reſectis aut exuſtis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare ſic accipiẽdum, vt ex illius principiis principibúſque partibus neceſſariò profluat. Sũt qui putent hanc non modò è principiis, ſed ex omnibus quoque ſimilaribus partibus ſecerni: non quidem ex vnoquoque oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, ex neruo, ex membrana, ex cartilagine quiddam in ſeminis materiam conferri. Deinde verò quod à neruo vel ab oſſe profluxit, non modò illius, ſed etiam omnis nerui vel oſſis in cõceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo ſemine tanquam ex materia, ſimilares omnes partes effici: ídque eius facultatis opera, quæ in ſemine ſita omnia conformat.

Secunda.

Semen ex tribus prĩcipib⁹ partibus ſecernitur.

De teſticulis & eorum præſtantia. Cap. III.

MAGNAM quidem vim eſſe teſticulorum ſeminis ſecretio deceſſióque docet, qua ij ex vniuerſo corpore, materiã proliciunt: at multò maximam declarant tum vires, quas ij corpori impertiunt, tum verò cõpleta ſeminis abſolutio. Quibus enim execti ſunt teſtes, etiamſi eorum vaſa lęſa nõ ſint, vis illa & facultas effectrix ſeminis occũbit: vt licet ij ætate ſint adulta atque florente, nõ tamen rei venereæ voluptate oblectationéque teneri poſſint, omníſque generandi poteſtas ſit erepta. Simul his extingui deprehẽditur maſculus & virilis animus, totáque viriditas & flos roboris cum teſtibus excinditur. Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur, neque ſanguis bonus, neque color ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quẽadmodum in ſenibus pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimúmque redditur & minus hirſutum, atque (vt ſemel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum. Neque verò hanc ſolùm roboris temperamentíque mutationem incidere, verumetiam propriæ ſubſtantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, quòd caſtratorum animalium carnes quadam dulcedine & ſuauitate guſtatum mouẽt, quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos

Teſtiũ robur primo

Secundo.

Tertio.

Quarto.

los referunt, euomúntque graue quoddam virus acerbitatis suæ. Si testiculis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriáque substantia inuertitur atque mutatur, testiculi dum aderant, istorum authores erāt & effectores. Neque tātæ mutationis & pręstantiæ causa sunt & principium, 5 vt quidam existimant, quòd in se illabentem ex vniuerso corpore tum calorem, tum spiritum, densa compactáque substantia tanquam speculum radios in vniuersum corpus refundant. Neque quòd in illis congestum semen, robur & calorem eiusmodi corpori impertiat: quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, quòd cùm affluit & redundat, 10 turgescens id impetu ardoréque corpus perturbat, excretū autem hoc placidum, lene, tranquillúmque reddit. Sed hoc roboris & caloris ex se propriáque facultate obtinent, hásque suas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis, tum sentiendi tum mouendi vim, cor arteriis pulsandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi potest testiculos 15 magno subsidio corpori venire, quo perfectius id & salubrius vitam agat, esséque ad meliorem vitæ statum & conditionem vtiles. Porrò autem ad generis cōseruationem, magna quidem est eorum necessitas, vt idcirco in principum partium numero censeantur. At certè Aristoteles hoc vno argumento, quòd quędam animalia, vt serpentes & pisces omnes, semen fœ- 20 cundum profundant, quibus tamen testes à natura denegati sunt, visus est existimasse hos ad seminis confectiònem & ad generis custodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiusmodi sunt, vt sine semine generent, quale esse perhibent insectorum genus: aut si quę emisso semine sine testiculis generant, vt pisces atque serpentes, omnium procreādi rationē man- 25 cam atque imperfectam censemus, quippe quæ non nisi temporis longinquitate perfici potest. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, nō quemadmodum insecta & muscæ, tāquam affixa diutius incumbunt, testes additi sunt, qui pleniùs semen excolerent & complerent, ídque foras profunderent: nullam 30 enim in his posse creationem sine testibus perfici, vna experientia satis cōfirmat. Ergo non (quemadmodum Aristotelis fert opinio) testes melioris duntaxat vsus gratia conditi sunt, neque vt motum seminis stabiliorem faciant, neque vt pondera telis textorum sic vasis seminis adiecti sunt, vt illa contendant. Putauit siquidem castratos idcirco generare non posse, quòd 35 exectis testiculis vasa seminis intrò se contrahant, occludantúrque eorum viæ, per quas euadere iam semen non possit. At verò quid de iis sentiet, quibus non execti sed attriti duntaxat sunt testes, aut quibus immodicè refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut vitio aut morbo affecti sunt, velut in gonorrhœa? His enim tametsi reliquum corpus firma est & incorrupta 40 sanitate, & viæ satis patent, vt per eas abundè id possit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum est & minimè fœcundum. Quāobrem efficiendi seminis testes primi sunt authores, vasa deferentia id quodāmodo præparant, iaculantia verò perficiunt. Etenim in his animalibus quæ sibi diu-

Quomodo testes corpus mutent.

Testiculi vtiles corpori.

Vtiles ad generis cōseruationē

Nullū perfectū animal sine testibus gigni posse.

1. de generatione animal. c. 4.

tius à coitu temperarunt, omnia conferta ſemine videntur, ſed quod (vt dixi) concoctionis varietate diſtinctum ſit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiẽdúmque planiùs eſt. Vt ſeminis materia quam è ſingulis particulis paulatim teſtes magna vi traxerunt, in flexuoſis vaſorum anfractibus longo viæ tractu hæret cunctatúrque diutius: ita in arteriis quæ 5 illis anfractu quodam ſubſtratæ ſunt, ſpiritus quaſi irretitus ſubſiſtit atque retinetur. Hac mora & cunctatione vtraque vaſa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, ſenſim in ſimilem ſibi ſpeciem mutare: & vt illius colorem ita planè & ſubſtãtiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in poſtremos illos anfractus qui teſticulos inuoluũt 10 & circumplicant, tractus delatúſque fuerit, coquitur, aptúſque perficitur ad animalis procreationẽ: ídque tum robore & calore eorũ vaſorum quæ teſtes ambiunt, tum verò ipſorum teſtium ingenita vi. Glandes enim cùm ſint, & ſpongiæ modo rari, cõplures fiſtulæ ſeminis confertæ in eo ex vaſis propagantur, per quas ſuſceptum humorem propria vi conficiunt. 15

Quomodo ſemẽ in teſtibus & vaſis conficiatur.

Quænam eſt ſeminis compoſitio, quid teſtes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEMINIS ergo materiam è vena caua elici, ídque perfectam tum coloris tum ſubſtantię mutationem in teſtibus 20 habere, vna ſenſuum fide confirmatum putamus. At verò in ſemine quod fœcũdum eſt & ad procreationem comparatum, pręteream materiam ſpeciem quandam haberi, quæ ſpiritus & caloris vim ſummam obtineat, argumẽtis & rationibus oportet docere, iiſque ex naturæ arcanis & ex recõdita alio- 25 rum animantium conditione depròptis. In iis ergo quæ ſemen non emittunt (quod genus maximè inſectorum eſt) fœmina particulam ſui quampiam inſerit in marẽ, & veluti materiam ad opificẽ adhibet, in hanc deinde mas vapore quodam vitæ vim & facultatem coniicit. Diu coit genus id animalium, quouſque conſtituatur aliquid: tam imbecilla enim his ineſt 30 vis procreatrix, vt ſi quid quaſi medium intercedat, nihil quicquam poſſit efficere: ſed eam neceſſe eſt per ſe & proximè animal condere, & propriam cuiuſque membri naturam nullius ſeminis aut inſtrumenti interuentu, ſibi ſimile in alio mẽbrum effingere. At in perfectioribus animantibus quæ non modò procreationis, ſed præſtantioris cognitionis gratia conſiſtunt, 35 mas tanto facultatis robore præditus eſt, vt cùm de ſe vim quandam cum ſeminis materia in fœminam emiſerit, poſſit ipſe vel abſens ſeminis interpoſitu prolem gignere. Itaque quodcunque fœcundum eſt & vtile ſemen, ſimplex id non eſt, ſed vtique compoſitum, materiámque habet vltimi alimenti excrementum, & in hac facultatem quandam opificem, quæ tota 40 eſt ætherea ſpiritúſque plena. Hanc inſitam non eſſe materiæ id planè demonſtrat, quòd in ſemine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhœam præter voluntatem excidit, nulla facultas ineſt, ſed id omnino excrementum

In ſemine vim ſummá eſſe cũ calore & ſpiritu.

Vis & facultas ſeminis alia eſt ab eius materia.

crementum eſt ad id gignendi neutiquam munus accõmodatum. Hoc nemo rectè ſemen nuncupare poſſit, niſi fortè inducta homonymia: quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum: hominémque demortuum hominem ſolẽt appellare. Cæterùm quæ 5 in fœcundo ſemine facultas conſiſtit, ea eſt quæ per ſe agit, omníſque motionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia vis ea tanquam inſtrumento vtitur, quemadmodum anima vt apprehendat manum, & faber ſecurim adhibet, vt ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima manum, hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impel-10 lit, ita in his animantibus quæ ſemen profundunt, hoc quidem proximè mouet & agit, ſed à propria quadam vi & energia quam gerit incitatum. In quibus ergo quippiam conſtitui ſolet ſecreto profuſóque ſemine (non enim omnia vt dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarium & inſitum generat, ſed id quod primùm mouet. Virtus enim quæ in 15 ſeminis materia coërcetur, vitam impertit, & partes conformat, ſumma illius facultas, non ex mole, ſed ex viribus ſpectanda. Cùm itaque duo in ſemine comprehenſa teneantur, materia & facultas, illa quæ patiendi vim habet non ab omnibus corporis partibus, à quibuſdam tamen neceſſariò ſecernitur: hæc verò quæ prorſus eſt efficiens, ab vnaquaque vel mi-20 nima demigrat, quod nonnulli hac verborum interpretatione explicant, ſemen non mole, ſed viribus à toto defluere. Cæterùm qua via quáve ratione hæc ex toto deceſſio fiat, vtque ex duobus illis vnum ſemen conſtet, aperiendum. Seminis craſſior materia, cùm ſolidis partibus appoſita erat, ab eis generandi vim non conquirebat, ſed præparationẽ duntaxat & pa-25 tiendi cõſtitutionem, ob quã facilè poſſet in illarum ſubſtantiam conuerti. Ea verò cùm ad teſtes rapitur, vim ſuam etiam tum retinet, & præparationem habet, ex qua poterit aliquando in partium ſuæ naturæ materiam ſuffici atque ſubſtitui. Seminis materia quanquam vaſorum teſtiúmque vi exquiſitè adeò coquatur, vt craſſior albiórque euadat, nequaquam tamen 30 ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna vbertate ſpiritus influant, eíque materiæ penitus confundantur. Quandoquidem horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſeminis vaſa comitatæ. Ex quo intelligi poteſt, per ea vaſa materiam: per arterias verò formam & facultatem ſemini conferri. Per has quidem ſpiritus 35 vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & ſpinæ medulla illabitur in teſtes. A cæteris autẽ particulis & ab vniuerſo corpore credibile eſt nonnihil ſpiritus atque facultatis derepente in teſtes irruere, ídque valida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipſo fit coitu, cuius hoc eſto indicium, quòd titillatio vehemens tum corpus vniuerſum 40 eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quæ cum ſpiritibus ex vniuerſo corpore, maximè verò ex principibus partibus confluxerunt, illi demum ſeminis materiæ inſident tanquam procreationis magiſtræ & opifices. Quapropter non teſtes ſemini vim tribuunt qua fœcundum eſt, ſed

Seminis materia ex corpore lapſa, vim habet dũtaxat patiẽdi

Vis & facultas cũ ſpiritibus influit.

Quid teſtes ſemini pręſtãt.

ſed hęc ab vniuerſo corpore ſuſcipitur. Quid eſt (inquies) quãobrem teſtes inter principes partes retulimus, & quid hi in ſemen conferunt? Non materiam, vt quæ ex corporis alimento rapta hauſtáque non vires illas & facultates, vt quæ ab vniuerſo corpore cum ſpiritu dimanarunt. Quænã igitur eorum eſt efficientia? Ea ſanè quòd materiam ſeminis concoquunt, ac planè in alteram ſpeciem conuertunt, ſimúlque ei formam eam à qua ſemen eſt & appellatur (quemadmodum mammæ lacti ſpeciem) ex ſe ij tribuunt. Quinetiam ſuo illi calore ſpiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter cõmiſcent materiæ, eorúmque facultates inſerunt ſemini, & omnium temperatione vnum efficiunt, hácque ratione ſemen perficitur omnium viribus ornatum, tum facultatem, tum ſpiritum generantem in illis collocari. Neque igitur facultas, neque ſpiritus generans in teſtibus collocandus eſt: ſed hæc propriæ totius ſunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuerſi ſui corporis calore & ſpiritu generant, nullo ſemine profuſo. Neque in perfectis animantibus quæ ſemine generant, vllus eſt ſpiritus qui generans dici meretur. Non enim vt cerebrum ex vitali animalem ſpiritum producit, ſic teſticuli vim habent ingenitam, quæ illapſos vndique ſpiritus in vnius generãtis eiúſque ſimplicis naturam commutent: ſed ſi quis eſt in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quædam eſt omnium. Cæterùm qui contentione velit generantem vim ad ſpiritum teſticulis attribuere, húncque ex multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, vix fortaſſe poſſit rationibus conuinci, quemadmodum neque ſi ſemen ſimplex ac prorſum vniuſmodi, non ex multarum partiũ naturæ diſſimilis adhæſione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc conſtituta ſtabilitáque fuerint, teſtes nihilominus iure poſſunt inter principes partes haberi: non quia ſingularis cuiuſpiam animalis vitam, ſed (quod præſtantius eſt) quia eius vniuerſum genus perpetuant, neque vnquam id vlla mortali neceſſitate ſinunt occumbere.

Nullum in teſtibus eſſe generãdi ſpiritũ.

De ſeminis natura, præſtantia, & viribus, ídque omnium tum ſpirituum, tum facultatum cauſam eſſe. Cap. V.

IAM verò ad ſeminis cõtemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quænam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcũque abſolutè coactum coctúmque eſt, id vt colore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur, planéque imitatur vaſorum ac teſtium naturam: cuiuſmodi plerunque ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterùm non ſicuti grando vel nix id frigoris vi concreuit, ſed ab ingenito & interiore vaſorum ac teſtium calore. Neque tamen vti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ ſubſtantiæ permiſtum habent, coctione cogitur, in quib⁹ vi caloris humore diſſipato craſſior portio ſubſiſtit. Nemo enim tam rudis eſt, qui ſemen quod planè aëreum aut potius æthereum eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua

Albũ craſſúmque ſemen.

oleo

oleo permista, aut oui cādidum diutius agitatū, à coërcito flatu in spumæ densæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis est semen calore cogitur & albescit. Testium enim calor spiritum vitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ seminis omni ex parte permiscet, cúmque sit ea materia nō parum cohærens & tenax, ab immixto spiritu facilè in spumam eámque dēsissimam turgescit, cuius tamen bullæ cerni vix possint, vt neque in butyro. Ea certe causa veteres fabulantur, Venerem ex spuma prognatam fuisse. Itaque semen etsi aëreum est, multo spiritu eóque calido confertum, calore tamen in spumam conuersum concrescit albescítque. Cuius etiam rei indicium est, quòd sub dio positum liquefit, cúmque iam planè refrixerit, spiritúsque euanuerit, nigrius id effectum dilapsúmque diffunditur. Remanet enim velut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quæ dum exaruerit, manifestò deprehendi solet. Ex his autem quæ euentuum obseruationibus confirmata sunt, palàm fit id quod propriè semen appellamus, natura calidum humidúmque haberi. Iam verò seminis vires quantæ sint verbis explicemus, ídque ex Aristotelis decreto. Quoniam alimētum quod ad membra diffunditur & accedit, simile ei est quod tanquam superuacaneum relinquitur, semen aut manus, aut faciei, aut etiā totius corporis, manus est aut facies, aut corpus totum, sed promiscuè & confusè. Nam quale vnūquodque istorum reipsa iam est, tale & semen euadere potest, aut crassitudinis mole, aut facultate, quam in seipsum continet. Semen igitur (inquit) tale est, motúmque habet & principium eiusmodi, vt motu peracto pars quæque emergat, eadémque sit animæ viribus instructa. Omnia enim quæcūque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam est fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquam & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc verò dum expressam atque solidam perfectionē consequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex seminis materia in vterum emissa homo tandem procreatur, cuius species quædam & forma præcesserat in semine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum conspicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exuscitabuntur, viribus & facultate præditū est, omnémque animæ potestatem obtinet. Quum enim semen in animantis vtero conceptum non secus ac stirps vita fruatur & alatur, animā id in se cōtinet naturalem & altricem. Ea quoque quæ sensus particeps est à qua animalis nomē assumit, temporis progressu accedit, quum moueri incipit, tum demū rationis vis cuius appulsu homo dici meretur: non enim simul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in seminibus atque conceptibus nondum separatis haberi potestate statuendum est, nō actu & reipsa: priusquam eo modo quo conceptus qui iam separātur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia vitam stirpis viuere videntur. De anima quoque sensus participe similis atque eadem est ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, sine corpore nequeunt

Vnde semen albescat & densetur.

Seminis quātæ sint vires.

2 de gene. anima. c. 1.

cap. tertio.

Anima naturalis & sentiēs ex semine prodierunt.

nequeunt cõſiſtere. Ex quo fit vt in ſemen extrinſecus ea nõ appellant: neque enim ſolitaria & per ſeipſa accedunt, quòd à corpore ſeiungi non poſſint: neque corpore quodam ſuffulta, quod diuerſum ſit à ſemine. Reſtat igitur vt ſemper in ſemine poteſtate fuerint, nunquam ſeiuncta. At verò mens illa ſimplex, nullius corporis terrena mole inſtructa vel indigens, ſola extrinſecus accedit, eáque ſola diuina eſt, nihil enim eius actioni cum corporis officio commune intercedit: omnis enim huius animæ vis, alterius corporis eſt particeps, quod magis diuinum eſt, quàm quæ elementa appellantur. Quoniam verò protinus huius libri initio demonſtrare propoſuimus, omnium quę in nobis conſiſtunt facultatum cauſas: iam ex his tanquam certa demonſtratione confici poteſt, ſpiritus & eas quæ in nobis vigent facultates, nec primam elementorum temperiem eſſe, nec ex ea, ſed è ſemine ſolo originem habere. Quanquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem ſeſe redigent, nequaquam tamen vllum animal vel ſtirpem efficient citra ſeminis, quod aut reipſa aut actu, aut poteſtate dũtaxat inſideat, appulſum. Poteſtate dico ob ſtirpes, quæ è terra ſponte ſua emergũt, & ob ea animalia quæ ex putridæ materiæ vi proueniunt: in vtriſque enim non minima vis percipitur ſeminis, aut caloris qui eius poteſtatem habeat. Huius verò caloris vires & naturam Ariſtoteles memoriæ propagauit, ſuprà quàm ad naturalem ſpectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij affectus partibus inſunt viuentibus, caloris & frigoris vi effici poſſunt. At ratio qua iam caro aut os eſt, non ſic poteſt: ſed à motu efficitur, proficiſcente ab eo quod genuit, quódque energia tale eſt, quale poteſtate eſt id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens eſt, quæcunque in viuentium numero habẽtur, ſui ortum non primis rerum elementis, ſed ſemini acceptum referre. Obiicies hîc fortaſſis, id ſemen ex primis conſtare elementis, omnémque vim ſuam ex illis adeptum eſſe. Hoc certè non eſt vſquequaque verum, ſed à diuiniori quodam magíſque excelſo principio robur aſſumit, quãquam eſt ex elementis concretum. Nam (inquit Ariſtoteles) omnis animæ ſiue vis ſiue poteſtas, alterius cuiuſdam corporis particeps eſſe apparet, eiúſque diuinioris quàm quæ elementa appellantur. Verùm quemadmodum nobilitate obſcuritatéve animæ inter ſe diſcrepãt, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in ſe ſemen cuiuſque, fœcunditatis ſuæ cauſam, nempe ipſum calorem, qui igneus minimè eſt, neque id generis facultatem aliquam æmulatur: ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumantéque corpore coërcetur, & natura quę in eo eſt ſpiritu proportione reſpondet elemento ſtellarum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque conſtitui quicquam denſis, vel humidis, vel ſiccis videtur. At verò ſolis calor & animalium, non modò qui in ſemine cõtinetur, verumetiam ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Cæterùm calorem in animalibus contentum, nec ignem eſſe, neque ab igne originem ducere, apertum ex his eſt. Hoc itaque Ariſtotelis

decreto

Mens diuinitus accedit.

Spiritus & facultates nõ ex elemẽtis, ſed ex ſemine naſci.

2. de gene. animaliũ cap. 1.

cap. 3.

decreto perfacilè liceat facultatum omnium & ſpirituum cauſas intellige-
re:quibus equidem in totum aſſentior & ſubſcribo. Ab homine autem ad
cætera quoque genita digreſſus, ſciri velim omnium genitorum primam
conſtitutionem ex elementis proficiſci, omnémque materiam, omne tem
5 peramentum, & eas affectiones quas Ariſtoteles ſecũdas qualitates appel-
lauit, molle durum, rarum dẽſum, craſſum tenue, & ſimilia, ab iis ſumptas
eſſe. At propria cuiuſque ratio & eſſentia, qua idipſum eſt quod eſſe dici-
tur, nequaquam ex elementis emergit. Quemadmodum enim hominis
eſſentia atque ratio, quæ illius eſt anima, diuiniorem quàm qui ex elemẽ-
10 tis eſt ortum habet: ſic & eſſentia ratióque carnis qua caro eſt, aut oſſis qua
os eſt, neutiquam ab elementis his denſis atque concretis, ſed ab elemento
ſtellarum planè cœleſtem naturam ſumit: & hæc in cœleſti quodam ſpiri-
tu conſiſtit, hic autem ſpiritus eſt in ſemine, per quod genito toti imperti-
tur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium,
15 tum ſtirpium propria natura cœleſti ortu profertur. Hinc facultates quaſ-
dam obtinent occultiores & recõditas, quas etiam cœleſtes appellant, ne-
quaquam ex elementorum temperie profectas. Circunſpectis rebus om-
nibus rationibúſque ſubductis, hanc de ſemine ſummam facio. Seminis
materia vtilis atque ſyncera, eius alimẽti quod partibus ſolidis attribuitur
20 portio quædam eſt, quæ vi teſticulorum attrahente, de ſingulis corporis
partibus ſecreta deceſſit. Ex hac teſtes & vaſa ſuo quo prædita ſunt calore
ſemen generant, quod tamen fœcundum atque fertile neutiquam habe-
tur, niſi plurimus ſpiritus vitalis ex toto confluat, qui diligenter ei permi-
ſceatur. Quod ea confuſione gignitur ſemen fœcundũ, id ſubſtantia craſ-
25 ſum eſt & ſpumans, colore album, pondere læue, natura aëreum, tempera-
mento calidum & humidum. Eius ſubſtantia & craſſitudo ex elementorũ
conſtat temperamento: præter id autem calorem quendam diuinum at-
que cœleſtem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo
vita omnis conſiſtit ac manet, in quo præterea poteſtas inſidet tum natu-
30 ralis & altricis animæ, tum eius quæ ſenſum, motum, & appetitum habet.
Hic dum efferueſcit, quæ compreſſæ atque tacitæ in eo deliteſcebant fa-
cultates, in actum erumpunt, & viribus ſeſe oſtentant. Omnes has faculta-
tum adumbrationes ſemen, non ab elementorum permiſtione, ſed à parẽ-
tis corpore conſequutum eſt, in quo energia conſiſtunt. Ex quo intelligi
35 poteſt eum hominem qui emiſſo ſemine generat, omnes quoque corpo-
reas facultates vnà producere. Cæterùm animũ & eam animi partem quæ
princeps eſt, quæque mens nominatur minimè is confert, quia cùm ani-
mus ſit à corporis natura diuerſus, eius ſubſtantiam non comitatur, ſed ex-
trinſecus in id illabitur ceu diuinum munus.

Rerũ omniũ formæ diuinæ ſũt

40 De fœminarum ſemine. Cap. VI.

FOEMINAS ſemen proferre, hac potiſſimũ ratione doceri po-
teſt, quòd teſticulos & ſeminis vaſa acceperit, crebris flexibus at
que circuitib⁹ intorta, haud ſecus ac in maribus enata. Quæ om-

nia si natura non frustrà condidit, generandi seminis facultatem simul his attribuit, huiúsque causa fabricata sunt. Rei veritas sensus testimonio cóprobatur. Nam fœminis quæ diutius à coitu sibi temperarunt dissectis, in vasis semen circunfluere, ídque iam albescere conspicitur, æquè ac in maribus: in ipsis verò testibus, crassius & perfectius. Quinetiam per insomnia eæ interdum fatentur semen nó minori se voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & iis quę diutius veneris studia intermiserunt, vt per insomnia ita obscœnarum partium titillatione copiosissimum crassissimúmque semen erumpit. Quæ cùm integra sensuum fides affirmet, nó aliunde rationes petendæ sunt, quibus doceatur semen in mulierum vasis haberi, ídque concubitus magna voluptate profundi. Non idcirco mulieribus id concessum est, vt duntaxat impetum illis & quasi stimulum adderet ad venereos amplexus, sed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulò pòst afferemus. Id autem vim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quòd non alium in his quàm in maribus ortum & à testibus & à vasis acceperit, quòd etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur, prolem gerit horum malorum hæredem: quòd demum partus sit plerunque matri similis: quæ omnia nó maternus sanguis, sed quod ab illa profusum est semē efficere potest. Ergo semen quod de mulieris partibus similaribus decessit, ad similium partium effectionem & conformationem vim quādam obtinet: tametsi ea profectò minor est, & infirmior, quàm quæ à maris semine confertur. Qualis autem & quanta sit ea vis, declarant oua quæ subuentanea dicuntur, & molæ quas mulieres quādoque proprij duntaxat seminis vi, nullo viri concubitu concipiunt. In his siquidem procreationis est quædam adumbratio, & rudis materiæ concretio, quam maris semen si suis instructum viribus accessisset, tanquā multo potentius numeris & ornamentis omnibus absoluisset. Neque tamē hoc per se & solitarium, sed fœmineo duntaxat permistum quicquam perficit. In aduersam partem multis rationibus contendit Aristoteles, vt demonstret mulierem semē nec habere nec emittere. Eum certè humorem qui in mulierum vasis manifestò cernitur, & quibusdam in venereo complexu magna cum voluptate effunditur, satis quidem animaduerterat: at is inquit seminis rationem non habet. Loci enim proprius est, & vteri velut quædā profusio, qualis etiam viris minimè fœcundis sponte sua plerunque erumpit. Itaque cùm antè semen id esse definiuisset, ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, hunc istum humorem qui non sit ad generandum accommodatus, semen non appellauit. Eum humorem qui à fœminis cum voluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerūque (inquit) sine ea voluptate quæ fœminis per coitum euenire solet, concipitur, si locus turget, & vterus propius descendit. Non desunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem semen appellent: sed quod fœcūdum non sit. Rationes autem quæ illi fœcunditatis vim adimunt hæ sunt. In omni rerum procreatione aliquid est

Margin notes: Fœminis semen inesse. — Fœminæ semen fœcūdū esse. — Rationes quib9 Aristotelici cō tēdunt fœmineū semē esse infœcūdum. — 2 de gene. anima. c. 4

vt efficiens, aliquid vt materia: quæ quanuis in fruticibus vnum idémque esse videantur, forma tamen & rationis dignitate longè latéque distant. In perfectioribus autem animantibus, vt hæ facultates sexibus distinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuersa sunt. 5 Quocirca cùm sit mas efficiens, fœmina verò patiens: hæc ad procreationem, non verum semen, sed materiam duntaxat conferet. In quibus enim mas à fœmina separatur, natura generãdi principia non miscuit, sed prorsum vt viribus ita & sedibus ea disiunxit. Si fœmina semen gerit fœcundũ, cùm alterum principium nempe materiam contineat, poterit citra maris 10 congressum, ex seipsa fœtum edere. Hoc si fieri potest, frustrà mas erit. Absona autem hæc sunt, fœcundum igitur non est mulieris semen, nec quicquam constituere potest. Oua subuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt, imperfecta sunt & infœcunda. In piscium genere cùm fœmina oua deposuerit, mas deinde illa semine conspergit: quæcunque id attigerit 15 vitam assumunt, reliqua autem irrita, & à maris calore destituta, contabescunt. Ex quibus perspicuum esse volunt, fœminæ si quod semen inest, id vim nullam habere efficientem & procreatricem, sed tanquam materiam maris semini subiici: quæ tamen ardoris stimulo fœminam ad coitum impellit, simúlque vterum ad cõcipiendum parat & accommodat. Maris au- 20 tem semen, tum materiam, tum vim & facultatem eximiam habens, procreationis efficiẽs est & opifex. Quapropter mas formã motúsque principium, fœmina verò corpus atque materiã affert. Hæc rursum valida istiusmodi ratione stabilire contendunt. In perfectiorum animantium genere fœmina quem conceperit fœtũ diu gestat atque alit: hoc auem efficere nõ 25 potest, nisi superuacaneorum redundantiam frigido humidóque suo temperamento congerat: eiusmodi ergo cùm sit fœmina, neque copiosum, neque crassum, neque calidum, idcirco neque fœcundum semen potest efficere. Hoc cùm Aristoteles animaduertisset diligentius, mox subiunxit: si semen esset, menstrua non essent, idcirco autem illud deest, quoniam hæc 30 insunt. Itaque fœmineum semen non eam elaborationem, non eos vitales spiritus, non eas denique vires quas masculum potest obtinere, quãquam similem ortus sui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere seminis appellationem sortiri, aut si semen dicendum videbitur, quia non fœcundum id est & modicum, à menstrui sanguinis natura discessit, 35 homonymiam committi. At verò si altius omnia scrutabimur, solui quidẽ hæc poterunt. Etsi enim rationibus inniti videntur, quæ ex philosophiæ theorematis depromptæ sunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris semen præstantius atque fœcundius esse quàm fœminæ: non autem illud solùm vim habere efficientem, hócque prorsus infœcundum tãquam materiam 40 subiici. Commentitium enim videtur, & anicularum figmentis proximũ, solum maris semen ex materno sanguine citra vllam fœminæ opem, perfectum quicquam progignere, nec est profectò earum muliercularum dictis fides habenda, quæ asseueranter pronuntiant se nulla coitus volupta-

Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Solutio.

te vtero concepisse. Vt autem quæ à gallinis eduntur oua subuentanea, sic & quæ galli pariunt exigua, compertum habemus nequaquam fœcunda esse. Necessum est igitur amborum semina mutua substantię familiaritate & amicitia se copulent & prorsus confundantur, si qua inde futura est absoluta procreatio. Semen non idcirco fœcũdum appellamus, quòd solùm 5 ex sanguine quippiam generet, ita enim ne masculum quidem fœcũdum haberetur: sed hinc quòd dum alteri confunditur ad generandum conferat. Nunc autem quis demostrare possit, fœmineum non opitulari masculo? Si nobis permittetur Aristotelis rationem huc accommodare, ea certè quamuis ab aduesario petita, rem nostram omnem constituet, & quasi 10 sepimento aliquo vallabit. Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrũque sexum in fruticibus miscuisse, quòd sola vis mascula (licet terra materiã ei conferat) nõ satis sit quæ procreationẽ in stirpibus efficiat. Quòd si in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præstãtiori sunt ordine, necessum fuerit maris ac fœminæ vires coniungi, non idcirco duntaxat vt fœ- 15 mina materiam suppeditet, sed vt copulatis atque confusis amborum viribus, semen vnum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris absolutísque viribus præditum, tãquam opifex in subiectam materiam incumbit. Hæc de semine procreationis humanæ principio, nunc de materno sanguine disserendum. 20

Vnde semen fœcũdũ dicatur

Cõtrouersiæ solutio ex Aristotele.

De menstruo sanguine. Cap. VII.

MENSTRVVM non quemádmodum semen vltimi alimenti, sed sanguinei portionem quandam esse, hoc est indicium, quòd nõ mariscæ, non fluxus sanguinis è naribus, 25 non varices, nõ tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere solet, quãdiu id profluit: si quid horum erumpit, deterior fit menstrua purgatio, quod huius materia aliò rapta dissipetur. Eorum animantium quæ viuum fœtum edunt, fœminas menstruo abundare necessum est, vt hoc fœtum quem stato tempore 30 vtero gerunt plenè alant ac sustentent. Quò autem hanc alimenti vbertatem natura suppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidiorémque mare constituit. Hic quidem quia plurimo calore circumfluit, omne quod susceperit alimentum perfectè mitigat atque coquit: & si quid præterea redundat, id potenter discutit. At fœmina quæ haud ita multum à mare per- 35 fectè calido disiuncta est, alimentum satis quidem conficit, infirmiorem tamẽ calorẽ obtinuit, quàm vt quod redũdat possit discutere. Proinde illi ex frigida imperfectáque natura, mẽstrui sanguinis vtilitas accessit. Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in se viuum cõtinent, mensibus non purgantur: minus enim sanguinis obtinent, aues quidem quia 40 sicciores, pisces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc vna ratio efficit, vt in reliquorum animantium genere mulier plurimũ menstrui sanguinis emittat. Calida enim & humida est illius cõstitutio, carétque pilis, cornibus,

Menstrui necessitas & productio.

Quæ animalia menstrua habẽt & quæ nõ habent.

Quæ multum, quæ parum.

cornibus,vngulis,aliísque particulis,in quas ſolet cæteris animantibus ſuperuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventríque indulgent, & vitam inertem otioſámque traducũt, quoniam exercitationis defectu & caloris inopia minimum ſuperuacui ſanguinis diſcutitur, eius plurimũ coaceruant. Vnus ergo ſanguis redundans,tum viris materia prima fit ſeminis,tum mulieribus menſtrui. Vt enim maribus,ſic etiã fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis vniuerſi mutatio: ac tũ temporis increſcente iam & vegetiore facto natiuo calore,pubes erumpit, vbera tumeſcunt,corpus libidine titillatur, exuberãs ſanguis calore veluti extenuatus diffunditur,víxque ſuis receptaculis coërcitus, viam ſibi parat qua dimanet. Quamobrem hac ætate prodidit Hippocrates maribus ſanguinis è naribus profuſiones,puellis verò menſtruorum eruptiones obtingere. Illis ſiquidem venæ quæ ad nares cõſtitutæ ſunt, his verò quæ in vterum ínque eius ceruicem inſeruntur, faciliùs promptiúſque reſerantur & patefiũt. Itaq; qui in vena caua redũdat ſanguis, in vteri venas perlabitur, háſque copia & calore diſtẽdens aperit, vt ab earum oſculis ſtillans dimanet,profluátque è partibus obſcœnis. Imminuta copia circumciſáque redundantia,quod reliquum eſt & corpori neceſſarium venæ retinent: dum verò menſtrui nihil amplius erumpet, quæ ad vterum pertinent ora venarum,ſponte ſua occludentur & conniuebunt. Menſis vnius curriculo tantum denuò congeritur & accreſcit,quãtum antè profluxerat, ídque ſimili prorſus ratione,naturæ impulſu per vterum deponitur. Non eſt autẽ quòd aliquiſpiam exiſtimet, hanc duntaxat ſanguinis redundantiam circuitus cauſam eſſe, quoniam iis etiam quæ ſanguinis exiguum congeſſerunt, quãquam parcius,ſtatis tamen ciruitibus profunditur. At huius circuitus cauſa, aut in naturæ conſuetudinem, quæ omnia certis legibus ſtatíſque periodis exequitur,aut in ſempiternos & immutabiles lunæ curſus referẽda eſt: quæ vt luminum varietate,tum creſcens,tum ſeneſcens,menſem dimetitur, ſic hominis vt ſanè reliquorum omnium humores, rata ordinis conſtantia regit,atque moderatur. Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis vtilioris, & ei prorſum ſimilem qui in venis pro alimento eſt, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimum in mulieribus fieri authorem eſt Ariſtoteles, & eum qui ſtatis circuitibus profluit,genus eſſe quoddam ſanguinis vitiatum, & quaſi ægrotans. Etenim à puriore ſanguine ſecernitur naturæ beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente Luna.

Hoc excidente, ſi nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortum facit, ei autem quæ vterum non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Mulierum quæ purgantur ſpiritus & vapor ab ore, ſpecula atque eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum,

[Margin notes: Quo tẽpore mẽſtruũ erumpat. — Quomodo ſiſtitur. — Circuitus menſium cauſa. — Menſtrui natura. — 3. de hiſt. animaliũ cap. 19. — Menſtruũ quid. — Menſtrui pernicies & malignitas.]

morbum, pilorum effluuium, aliáque elephanticorum vitia infert, idcirco à veteribus inter venena relatus, pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur, nec ſtatis temporibus emanat, ei etiam cui proprius eſt, debétque familiaris eſſe, grauiſſima affert incommoda: viſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbũ comitialem, huiúſque perniciei quamplurima. Quum itaque tãta ſit eius pernicies, ſitque vis ei tam peſtifera, vix animum induco fieri poſſe, vt ex eo fœtus in vtero geſtatus alimentum capeſſat: imò tum optimè ſolet mulier vtero concipere, quum ab hac fœda eluuie munda repurgatáque fuerit, qúmque purus exiſtet tum vterus tum reliquus ſanguis in corpore, ex quo demum fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, vitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamen haudquaquam fœtus continetur aut viuit, nec eum, ſed quantum poteſt puriſſimum, atque ſuauiſſimum pro alimento rapit ſibíque iungit. Quónã igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus in grauidis cócedit? Pars exigua circa vterum inhæret in venis, pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, varices, malacia: atque vt in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores ſunt, quàm quæ vterum non geſtant. Hunc autem natura intus continet, ne ſi viam patefaceret, cum eo vtile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaque natura nouæ prolis procreationem inſtituens, in vitæ diſcrimen plerũque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus alitur, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinem notamus, qui purgatio eſt & excrementum purioris. At verò quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab vtero factã deiectionem ſæpius veteres ſignificarunt, ferè fit vt & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronũtiemus. De ſemine ac ſanguine mẽſtruo, quid ſint, vnde & ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam ſatis eſt: nunc verò de hominis procreatione tradendum.

Fœtũ menſtruo non ali.

Galen⁹ li. de tumoribus præter naturam.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione. Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere códucebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerum natura, vt eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne vniuerſum genus intercideret, libidinem quaſi ſtimulum ex ſeminis ardore vtrique iniecit, & partibus obſcœnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderium, ídque vt ſua ſemina in vnum conferrent, alioqui prorſus inutilia futura. Quare præter teſticulos quorum eſt ſemen generare, conditæ ſunt partes obſcœnæ, iíſque inſigniores duo nerui eximij ſenſus inſerti, qui viris deſinunt in glandem, venereæ voluptatis ſedem. Dum itaque qui concauus eſt in pene

Seminis eiectio.

pene neruus, ſpiritus copia impletur, penem arrigit, viáſque diſtendit, per quas ſemen directè & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, ſeminis vaſa & teſticulos irritat. Hinc mirificè impulſum ſemen turgidúmque ſpiritus vbertate, vix poteſt ſuis vaſis contineri, ſed cogitur 5 foras exilire ingēti voluptate, viris quidem quodam quaſi ſaltu ob viæ flexum & longitudinem, mulieribus verò languidius. Vt autem omnes hæ cauſæ maiores ſunt in viris quàm in mulieribus, ſic illos conſtat in coitu maiore voluptate teneri quàm mulieres: quanuis hę pluribus modis oblectantur, nempe dum ſemen erumpit, atque etiam dum vterus viri ſemen 10 auidè ſuſcipit & amplectitur. Hinc Tireſias vates, qui vtrumque ſexum fingitur expertus, mulierum partes viſus eſt tutari. Porrò autem ſeminis emiſſio non fit in vteri ſinum, quoniam eius os internum cōniuere occludíque ſolet, ſed in ceruicis fundum excidit ad os vteri, quò plerique ſeminis vaſa & teſticulos deriuari prodiderunt. Illuc igitur viri & mulieris ſe15 mina cōfluunt: híncque (vt author eſt Ariſtoteles) in vterum anguſto ore » rapiuntur. Profuſio (inquit) ſeminis non intrò fit, vt quidam volunt, os e» nim vteri anguſtum eſt, ſed antè, quo fœmina mittit vaporem illum non» nullarum recremētum: eodem enim mas etiam mittit quod fuderit, & aut » ibidem manet ſemen emiſſum, aut intrò ab vtero trahitur, ſi calidus eſt & 20 modicè temperatus. Cuius rei indicium, quòd locus qui modò madebat, » reſiccatus mox ſentiatur. Sic & Oribaſius, Duo (inquit) orificia habet vte» rus, vnum interius, alterum externum, in quod viri genitale ſemen condi» tur, in illud quidem non ingreditur, ſed trahit vterus ad ſe ſemen, quem» admodū cucurbitula. Idipſum videtur alio loco planiùs expreſſiſſe. Quē25 admodum è profundis cuniculis ceruus ſerpentem narium inſpiratu allicit, ſic vterus viri ſemen è ſua ceruice. Miror ab his atque etiam à vero Galenum deſciuiſſe, qui putauit mulierem ſemen per cornua in ſolum vteri ſinum eiaculari. Quum illa vterū gerens fortaſſe cōcumbet, quónam tandem ſemē id vteri ſinu ſuſceptum euadet? Obſignatum enim tum adeò eſt 30 os vteri interius, vt nihil vel minimum ſubire poſſit aut excidere. Hoc ſi in præſcriptum pariendi tempus intus contineretur, inutile prorſus & otioſum computreſceret, & grauiſſima tum animi, tum corporis incommoda neceſſariò inueheret. Hac forſitan ratione perterritus Auicennas, inconſideratè ſtatuit grauidam mulierē, nullis viriū conatibus, poſſe in cōcubitu 35 ſemen effundere. Ad hūc itaque modum ſemen prolectat vterus, ſi quidē validus eſt & inanis, appeténſq; veneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadam voluptate præſentit vterum geſtire: miróque ſeminis deſiderio totum in partes obſcœnas prouolui, vt ei obuius ore quaſi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde cōtinet auidiſſimè ac in ſinus 40 ſuos recondit, adeò certè id vndique comprehendens, vt nullum intus ſpacium inane ſinat: quin & in id ſeſe contrahens, os ſuum adeò coarctat & claudit, vt ne vel minimum quidem dehiſcat: ceruicis autem os quod eſt ad partes obſcœnas, nūquam nō patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ

Seminis attractio.

2. de gene. anima. c. 4

Aph o. 23. li. 6.

Obiectio cōtra Galenum.

Vterus vt ſemen cōprehēdat.

 prodidit,

prodidit, iis quæ vtero gerũt vteri os comprimi, hócque teſtimonio, ſi obſtetrices immiſſo digito, os vteri conniuere ſentiant, mulierem concepiſſe pronuntiat. Cæterùm ſi imbecillior erit vterus, quod in vitioſis affectibus fit, aut ſi minus appetẽs erit ſeminis, vt in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam ſunt venere: viri ſemen in ceruice aliquãtum conſidens, mox foras excidit & elabitur. Id autem mulier fœcunda facilè apprehẽdet & retinebit, ſi integra ſit valetudine, ſi pauco antè tempore repurgata & munda ſit à mẽſibus, ſi pariter cum viro aut paulò pòſt id eiaculetur. Ita enim ſi eodem impetu atque vir ſemen emittit, aut ſi paulò antè cùm iam libidinis furor plurimum incẽſus eſt, vterus ingenti voluptate & auiditate id allicit & in ſe recondit. Cõtrà verò ſi multò pòſt aut antè quàm mulier, vir ſemen emittat, cùm nempe vel nondum efferueſcit, vel iam ceſſauit impetus libidinis in muliere, vterus aut ſemen non prolectat, aut certè non continet: neque ſi continet, vtile id redditur, propterea quòd nimia mora à fœmineo deſtitutum eſt, ſpiritúſque totus euaneſcit. Neque profectò ſeminis attractio neque retentio, conceptio eſt, tametſi id ratio nominis videtur indicare. Non rarò enim auidus vterus ſemen attraxit, quod diu continere non potuit, ſed biduo aut triduo ſiuit elabi. Eſt & cùm id diuti⁹ inutiliter reſeruat, vti in mola, quæ nec cõceptio vera eſt, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde vt ventriculus cibo graui & immutabili, quẽ tamen traxit ac cõtinet conceptio propria & peculiaris. Eſt igitur vteri actio, qua ſeminis poteſtas exuſcitatur, & inſitũ ſibi munus reipſa obit & exequitur. Quemadmodum enim terra ferax & fœcunda, exceptum ſemẽ ſuo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendum impellit: ſic vterus fœcundus ingenita vi, quæ alteri nulli parti eſt cõceſſa, ſopitam ſeminis vim & deliteſcentem in eo poteſtatem excitat, & ad agẽdum extimulat, vt energia fiat & dicatur. Tum temporis ſemen opus aggreditur & ſuſcipit, quod antè nuſquam agere potuiſſet: alioqui enim mas ſolus in ſeipſo generaret. Itaque ſeminis poteſtas in actum erumpit & exuſcitatur vteri vi: atque eaipſa exuſcitatio conceptio eſt. Auicẽnas & qui eius inſtitutionem ſequuntur, perperam cenſuerunt ſeminis poteſtatem in actum erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in concubitu. Primũ itaque vterus ſemen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud ſecus atque ventriculus tractum contentúmque alimentum conficit, vt enim concoctio uentriculi, ſic conceptio vteri propria eſt actio. Ex his profectò quiuis perſpicere poſſit, quę ad probam & exquiſitam conceptionem deſiderentur. In primis enim neceſſarium eſt, maris ſemen rectà affatímque emiſſum, fœcundum eſſe, nec tenue vt vel ſerum vel aqua, nec mole exiguum, ſed tale quale redditur à bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde verò vterum repurgatum, ſeminíſque appetentem, auidè hoc ipſum trahere è ceruice. Tertio tractum vndique amplecti ac continere, in totũ conniuente illius oſculo. Ad hæc vterũ fœcundum eſſe, qui ad ſeminis conceptionem ſit idoneus. Is autem eſt, inquit

Cõcipiẽdi rationes.

Cõceptio quid.

Auicẽnnæ error.

Quę neceſſaria ſunt vt bona fiat conceptio.

inquit Hippocrates, qui mediocrem ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore denſior factus, maris ſemen refrigerat, oráque vaſorum obſtruit: nec humoris affluẽtia ſeminis fœcunditatẽ tanquam terra paluſtris extinguit: nec ſiccior alimẽti vbertatem inhibet: nec
5 calidior ſemen ipſum ardore torret & exurit. In ſumma omnis immoderata abſit intemperies. At modicè intemperati optimè commodéque generant, ſi coëant cum intemperatis pari exuperantia in contrarium vergentibus, ſeſe enim temperant & certa ratione moderãtur. Cum ſimilibus autem ſi commiſceantur, nequicquam valent producere. His ergo omnibus
10 vniuerſè concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque ſi vnum deſideretur, fieri poteſt vt cõceptus ad abſolutionẽ perueniat. Sterilitatis aut impeditę cõceptionis cauſæ, huius loci nõ ſunt, quòd in præſentia ea duntaxat quæ natura duce ac veluti magiſtra proferuntur, perſequi ſtatuimus.

15 ## Prima animalis conformatio. Cap. IX.

AGE verò iam vtero conceptum ſit fœcũdum ſemen, quid id deinde pręſtet ac moliatur enarrandum. Sunt quę non ex ſeminis materia procreantur: ſanguinea tamen animãtia è ſemine omnia lucem accipiunt, oriuntúrque hoc à
20 mare in fœminam emiſſo. Maris ac fœminæ fœcunda ſemina, vbi conſentanea quadam moderatione opportunè conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur veréque permiſcebuntur, vt fiat amborum vis vnica eadémque natura. Mox deinde ſuſcitata vis illa in ſemine latens, huius materiã variè diſtrahit, eiúſque
25 partes ſecernit: non enim eſt exquiſitè vnum & omni ex parte conſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intrò & in mediũ totius molis ſe recipiũt: craſſæ verò ac magis terrenæ illas ambiũt & circũcirca obuallant: ex quibꝰ durioribus factis atque coactis vteri cõtagione & calore, obuoluentes fœtũ mẽ-
30 branæ proferũtur. Omniũ extima ac prima fit allãtoides, à farciminis ſpecie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quàm quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamẽ & arctis proceſſibus ad vtrunque apicem porrecta: per hanc membrana chorion dicta, vteri apicibus annectitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper
35 enim ſemen ſeſe colligit in anguſtũ, & parte ſui media vires obtinet multò maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram cõcreſcit, quam Latini ſecundas, Græci χόριον appellant. Semen etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohęret, calore craſſius fit & magis cogitur, ob ídque externa & ſumma eius facies in membranæ cõſtantiam coit. Leuis autem cùm
40 ſit, vtero committitur & adhæreſcit per ora vaſorum quæ in vterum deſinunt: ea dicũtur acetabula, per quæ ſemen alimentũ ad ſe rapit: perforatur enim membrana, vt quæ mollis adhuc & recens ſit coacta. Præter has autem & tertia quædam amnios appellata gignitur, circumcirca vniuerſum

Acetabula

Amnios.

conceptum

conceptum amplectens & inuoluens, valida certè & futura ſudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intrò concluſum eſt tenuius, multò etiam magis calore diffunditur, hinc mox turgeſcit ſpiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id tẽporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritum abit, non eum quidem venti flatúſque plenum: non enim tum vterus flatu turget, aut eius diſtentione torquetur, neque per vteri ceruicem flatus vlla vis erũpit. At verò ſic in ſpiritum id verti putamus, vt ſpiritus ille caloris omniúmque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis mediũ ſe colligat: non enim vt multi Ariſtotelem interpretãtur is euaneſcit, aut auolat à ſemine, ſed in eo perſiſtit omnium partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, háſque vbi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens, in omnem vitam quantum poteſt diutiſſimè & ſaluberrimè conſeruat. Itaque hic ſpiritus non modò primũ vehiculum & inſtrumentum eſt procreatricis facultatis (in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuináque vis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earúmque auxiliarias is vnus in ſe omnes ſuſtinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatum genus ex ſemine initiũ originémque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat à parentibus emiſſum, naturæ rationẽ ſumit: aut ſi explicatius hoc dici mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ vis & quaſi intercepta, tum ad agẽdum exuſcitatur, dum primum id innatum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. Ambiguum enim eſt, an otioſum ſemen poſſis naturam appellare, quemadmodum nos rectè vocare ſolemus dormientem muſicum. Itaque hic ſpiritus facultates habens & naturæ inſtrumentum, tres bullas in medio ſemine conſtituit quaſi guttas perlucidas, quæ tum proximę ſibi rudimenta quædam & principia exhibent trium principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Non tamen ſpiritus in his quaſi fixus inhæret, ſed per totum ſeminis corpus vagatur, nunc quidem ad externa pergens, nunc verò craſſiuſculæ iam membranæ occurrens, & ad ſeminis medium refluens, vt ab Hippocrate commemoratum eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius contagione immunis eſt, imò hic ſimul cum natura quoquouerſum ſe diffundit & cuncta tranat. Efficientis ſiquidem naturæ vehiculum eſt & inſtrumentum, quæ effingit partes ſingulas. Has autem quia totas per intima conformat, ſi verum eſt Ariſtotelis decretum, omnem actionem contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus vti ſtatuarum fictor, qui in interiores materiæ partes minimè deſcendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam verò ad inſtitutum reuertor.

Spiritus in ſemine opifex qualis & vnde

Rudimẽta triũ principiũ partiũ

Vt

Vt de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

Cor ex Ariſto. primum conformari.

ARISTOTELES venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi tum nutriendi principiũ cor inſtituens, non abs re dum ſibi ſuiſque principiis vult conſentire, hoc contendit primum effingi & ſeorſum cõſiſtere in iis animalib⁹ quę ſanguine prædita ſunt. Id enim primum cohærere atque conſtare neceſſe eſt, ex quo incremẽtum & motus cæteris partibus accedit. Quapropter (inquit) ſi quid tale eſt, quod in animalibus ineſſe neceſſe eſt, in quo omnis naturæ principium atque finis conſiſtat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari neceſſe eſt. Eiuſmodi autem cor eſſe ait, ídque ſenſu primum percipi. Ad hæc quum per obitum cor poſtremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus ſiquidem cõmune eſt, vt quod primùm conſtitutionem & ortum acceperit, id poſtremò deficiat, quaſi natura decurſionem reducẽ agens, à calce ad carceres, vnde initiũ ſumit, redeat. Quod autem primum gignitur, id eſſe vitæ & animæ ſedem, ab hoc deinde cætera membra ſuo quęque ordine conformari. Cuius nonnulli modeſtiorem interpretationem ſubiiciunt, vitalem calorem in corde fixum atque ſtabilem, in ſeminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haudquaquam recipiunt, neque fatẽtur cor venarum eſſe originem: neque ſimilaribus diſſimilaribúſque partibus motionis nutricationíſve principium exiſtere: neque id ante cætera gigni. Rurſum neque nouiſſimè id per obitum vita omni deficere, quãuis fortaſſe motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur: primum vitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodã ordine ſtatuũt homini ineſſe quàm plantis. Hæ quia aluntur & increſcunt, viuunt quidem, at non vitali eo calore & ſpiritu, qui animalibus ex corde proficiſcitur, quãdo nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione reſpõdet, obtinent. Fœtus ex ſemine recens conformatus, haud ſecus atque ſtirpium genus, iecoris beneficio viuit. Hæcque illi prima eſt & ſimplex viuẽdi ratio, quæ quoniam ad vitam animantium tuendam non ſatis eſſe poteſt, temporis prolapſione perfectionem quandam conſequitur ex corde, quod ingẽti caloris & ſpiritus copia hanc actionem vegetiorem abſolutiorémque reddit. Solet tum temporis animantium vita, ipſáque vis & ſpiritus vitalis appellari, nempe quorum appulſu pręſtantiore quodam viuendi munere conceptum viget quàm planta. His certè rationibus conficiunt, non cor ſed iecur primum viuere, & primum conformari. Hæc ita quidem variè diſputari ſolent ratione vtrinque probabili. Cæterùm ſi de obſcuris non modò ingenij acie, verumetiam obſeruatione iudicãdum eſt, conceptum intelligemus nunquam otioſum eſſe, ſed ſtatim initio partes omnes eius in ſuam quamque opus incumbere: fœtus partes æquè omnes conformationis ſuę adumbrationem & rudimentum nanciſci, licet non pariter omnes ſummam conſequantur

Cõfutatio

ſequantur

ſequantur perfectionem. Nam ex puriore & vegetiore ſeminis portione quæ in vteri medium concedit, loci tepore ſuſcitatur ſolidarum partium materia, quæ ſpiritus omniúmque virium & facultatũ atque etiam opificis noſtri ſedes eſt. Hic protinus quaſi diſcuſſo torpore exurgit, in actúſque proprios erumpit: ac primùm multo ſpiritu turgeſcẽs ſe diffundit, omniáque permeans partes varias quæ ſunt in ſemine (hoc enim ſimplex non eſt & vniuſmodi, quanquam tale apparet) ſecernit, calidas à frigidis, tenues à craſſis & terrenis, vt ſingulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis ſuggerantur, à quibus olim deceſſerunt. Seminis portiones quæ à tribus parentum principiis defluxerũt, comparent in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultatéque cõfertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis, & cerebri. Ac tum etiam generans facultas ſeminis materiam commutat aptámque reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculæ apparent, quæ in oſſa abituræ ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & venæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quędam inſtituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die ſeptimo cerni poteſt, at multò apertius decimoquinto, quum in ſemine iam conſpicuæ ſint partes, & ſubſtãtia & ſitu diſcretæ. Poſt id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa, primùm rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrum in propria loca ſeiungit, propriáque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fœtũ obuoluentes robur nanciſcuntur. Mox in his venæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus vmbilicum deductę, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis vteri cohærẽt. Tum tẽporis è iecore, tũ vena porta, tũ caua multiplici ſobole diſpergitur, & è corde arteria, è cerebro ſpinæ medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis aranearũ tenuiores emergunt, ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrum, hypezocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranę firmo robore obtẽduntur. Cutis concreſcit omnia contegens ex ipſo quoque ſemine, nõ vt quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimque duritiem conquirunt, ex coacto & verè concreto ſemine. Ab oſſibus quicquid vi caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſiũ extrema reponitur, ad vinculorum conformationem, partim circumcirca & in longum effunditur, vt mẽbrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem viceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ & cõformatæ quodammodo iam apparent, ſed perfectè in maribus die trigeſimo, in fœminis trigeſimoſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine, quod quantulumcunque initio conceptum eſt à parentibus, id nihil auctum, nihil amplificatum ſatis eſt partibus omnibus conformandis. Tum inde ſanguis ex vtero prolicitur, qui primum circum iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens, totam illius molem & ſubſtantiam conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum, ſemi digiti, aut vt ait Ariſtoteles, formicæ maiuſculæ magnitudine

verè

verè ac prorſus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt cãcris exerti: naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, híſque ſecreti digiti: penis conſpicuus, ſub quo ſcrotum
5 milij magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, fibroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis rubore perfuſa, vnum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recens concreto ſanguini perſimi-
10 le: in quod ex ſecundis per vmbilicum venæ ferebantur ſanguine cõfertæ fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo, cõformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt & carne fulciri, ídque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat. Senſim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interci-
15 derant, pictoris exemplo qui primùm imaginem rudibus lineis adũbrat, mox vario pigmentorũ genere illuſtrat & perficit. Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua: fit autẽ ea tum in muſculis, tum in aliis partibus, coacto frigoris vi quod in eas illabitur alimento. At verò quoniam magna eſt partium tum in dignitate, tum in
20 facultatum robore varietas, fieri omnino nequit, vt gubernatrix omnium natura, omnes æquè promoueat: ſed dum ipſa vniuerſim in omnes, vires ſuas exercet, accidit vt aliæ partes citius, aliæ tardius formam conſequantur, & genitæ appareant: ac tum primùm vſu quodam dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis à veteribus conformatarum
25 partiũ propoſitus eſt ordo, non agẽtis eſt naturæ, ſed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformãtur & increſcũt, nullúmque prius aut poſterius altero: maiora verò natura priuſquam minora comparent, quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornantur ac perficiuntur omnia, ſed quædam citius,
30 quædam tardius prout quæque ignem nutrimentúmque nacta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreandi ordinem ſpectes, ea pars primùm gignitur, id eſt genita apparet, quæ dignior eſt, motúſque principium in ſe obtinet: valentiore enim ea facultate, tum generante, tum propria agẽte prædita eſt. Poſt hanc verò cæteræ, quę illi ſunt vtiles, & quæ illius gratia con-
35 ſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus, interiora externis, & ſpermatica ſanguineis prius orta apparent: ac inter illa quæcunque præſtantiora ſunt, priora ſunt cæteris, licet ſæpe poſterius compleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes cor, iecur, & cerebrum, priuſquam vmbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuæ primordia ſumunt,
40 tametſi omnium primus vmbilicus perfectè conſiſtit. Hac igitur via & ratione, quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione & complemento. Cap. XI.

SPECIE atque forma modò adornatus fœtus, totus tenellus eſt, omníque ex parte præ immodico humore lentus & muci plenus, ob ídq; ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum vi caloris aſſiduò aridior fit & ſiccior, cuncta firmãtur, membranæ, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diem ſextum & trigeſimum. Vbi autem iam ad menſem tertium mas peruenerit, fœmina verò ad quartum, firmatis oſſibus ac paulò durioribus factis, moueri inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certè ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prægnantes ſemper die quadrageſimoſecũdo, aliæ menſe tertio, aliæ non niſi medio imprægnationis curſu eũ loco dimoueri ſentiunt. Eadem quoque prægnans aliàs ſecundo & quadrageſimo die, aliàs quarto menſe primos motuum inſultus obſeruat, quum quaſi volitantis muſcę excuſſionem vel titillationem percipit. Tãti cauſa diſcriminis non ſexui, ſed vel robori bonæque conſtitutioni fœtus, vel prægnantis naturæ tribuenda eſt. Quanquam hoc tempore vnaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integrè conſummata eſt atque firma. Proinde hinc ad nonum vſque menſem, quo fœtus lucem ortúmque accipere conſueuit, perficiuntur ſingulæ, nutriuntur & increſcunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cõſequutus eſt, vt ſeipſo regi & ore ſumptũ alimentum cóficere valeat, amplior factus, vberiorémque cibum expoſtulans & aërem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationem ſpiritu ducat, viam & egreſſum ipſe ſibi facit. Vtero geſtatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput ſic demittit, vt oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, naſus verò inter genua procumbat. Prior corporis pars, in matris abdomẽ, poſterior in dorſum vergit, ſi mas geritur: nam fœminę aduerſo ſitu collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in vtero. Singulis acetabulis tum venarum, tum arteriarum alia adnata ſunt vaſa carne ſuffulta per ſecundarum medias regiones diſperſa, tãdem in vmbilicum coëunt, ex quibus fœtus ſanguinem & ſpiritũ aſſiduò rapit. Duæ ſiquidem in vmbilico cernuntur arteriæ, in ramos arterię maioris lumbis ſubiectos inſertę. Totidem venæ ex vmbilico, in vnam coëunt, & in iecoris caua pertinẽt: vt qui per has ex ſecundarum venis tanquã ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate vt cuncta humi naſcentia) tractus eſt ſanguis, rurſum in fœtus iecore perfectionem ſuſcipiat, & quaſi noua mutatione familiare illi fiat alimẽtum. Hinc per venam cauam quoquouerſum deriuatus, partibus ſingulis paſtionẽ affert: omnes quippe hinc alimẽtum capeſſunt. Cócoctione iecoris quę perfectior quædam eſt αἱμάτωσις, quatuor humorum differẽtiæ gignũtur in fœtu, haud ſecus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo enim ſanguine fœtus alitur, is iam in matre ab vrina magna ex parte fuerat purgatus)

Quando primũ ſentit fœtus.

Quando primũ mouetur.

Situs infãtis ĩ vtero.

Vmbilici vaſa.

gatus) in renes & vesicam secernitur: hinc autem effluit, non quemadmodum nobis per vesicæ ceruicem, sed eo ductu qui in fundum vesicæ inseritur, redundat in vmbilicum, illíncque spargitur sub mẽbranam allantoeidem, vbi collecta seruatur ad pariendi tempus. Alterum vniuersi corporis 5 excrementum, quod sudor est, sub amnion membranam excipitur, eóque fœtus circumfusus est vt cutem vsquequaque contingat. Inter allantoeidẽ tunicã & chorion nihil incidit, sed hæ quasi cõtinuatæ sunt. Nullũ excrementũ ex aluo fœtus deponit, cùm neque ore cibũ capessat, neque ventriculo cõcoquat: tametsi recens in lucẽ editis ex aluo elabitur quippiã simi-10 le crasso, nigro, & lutulento sanguini, quod iecoris recremẽtum est, ex cuius cauis in intestina exciderat, in quibus cumulatũ seruabatur in pariendi tẽpus. In hũc igitur modũ alitur, augetur, perficitúrq; fœtus. Cæterũ circa nonũ mensem factus grãdior, copiosiore (vt dixi) egens alimẽto & spiritu, diutius cõcludi non patitur. Proinde primũ sese cõuoluit, capútque decli-15 nans pudendo offert, crura ac reliquos artus in sublime distẽdens. Id autẽ nonnunquã molitur vno mense ante partũ. At sic se inuertẽs nihil defringit, quòd laxior sit vmbilicus, duos plerũque cubitos lõgus, multis modis & inuolucris fœtũ pręcingens. Instante partu ille calcitrãs, primũ amnion membranam manuum pedúmque crebra impulsione disrumpit, ac tum 20 miscetur vrina sudori. Post hæc verò maiore impetu sese cõuolutans, plurima acetabula dissoluit, quo tẽpore mater ventris tortiones experitur, defluítque sanguis in vteri capacitatẽ. Postea verò secũdæ ab acetabulis euelluntur, & reliquę discerpuntur mẽbranæ, aquæ ex vtero defluunt: cúmque nil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturũ malum ab arbore, soluto spõ-25 te pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. Vterus verò qui nouem continẽter mensibus tota ceruice connixerat, fœtum auidè comprehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, vt obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc verò amplius, vt obstetrices allantoeidem tunicam, & quas vocant aquas ori obuias percipiant. Ab his 30 verò ore ad fœtus prolapsionem satis patente, vniuersus vteri fundus, quãproximè potest ad os se cõtrahit, fœtúmque foras propellit: cui & aliæ quę circumstant partes suppetias ferunt. Ipsa quoque mulier non mediocriter sibiipsi opitulatur, & viribus connititur ad fœtum strenuè excludendum, cõtractis intentísque his qui in abdomine sunt musculis. Fœtus in os vteri 35 delapsus, capite corpori viam parat, séque foras dat per lubricã ceruicem, vt quam copiosus effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduóque opere conueniunt, fœtus, mulier, & vterus, quẽ ipsi aliquãdo vidimus tanto impetu fœtum extrudere, vt simul foras excideret. Quo autem pacto os vteri tãtopere dehiscat, vt per id fœtus elabatur, nescit Ga-40 lenus, nec aliud quàm admirari potest. Auicennas tamen in ea est opinione, vt existimet pubis ossa tum necessariò seiungi, horúmque commissurã quasi dissolutionem patere: quod tamen fieri nulla ratione potest, nec est vsu deprehẽsum: rectum tamen intestinum & podicem grauissimè premi

Vrina fœtus vbi cõtinetur.

Vbi sudor.

Infantis exclusio.

Pariendi modus.

15. de vsu partium.

conſtat. Ita quidem ex naturæ præſcripto paritur infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina verò ad partes obſcœnas conuerſa, quoniam in vtero illis quoque contrarius ſitus erat. Fœtus exitus anguſtia ſecundas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum ſequentes cernuntur vmbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans vociferatur: ac ſine magiſtro, du- 5 ce natura, lac è mammis exugit quod eò magna prouiſione reconditum fuerat, ſanguis enim qui menſibus ſingulis excerni conſueuerat, ſubſiſtit non in ipſo quidem vtero (illic enim concreſceret in grumum) ſed in venis maioribus, in vniuerſum corpus redũdans. Hic in tres diſtribuitur portiones. Prima ea eſt quam fœtus per acetabula vi ſua pro alimento trahit, hęc- 10 que non modò menſtrui, ſed etiam totius materni ſanguinis (vt Auẽzoari credimus) pars eſt ſynceriſſima & longè optima. Altera ſanguinis portio, nullo item contaminata vitio, cùm primùm fœtus mouetur in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuerſa, recens nato infanti familiare & conueniens ſuppeditet nutrimentum. Tertia in ipſo iam partu 15 & multo pòſt tempore copioſè è venis per vterum dimanat. Tres eæ portiones in ſuperuacuo mulierum ſanguine cõtinentur, & menſibus ſingulis naturæ impulſu foras exturbantur, híncque mẽſtruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reſeruata foras propulſatur, verum eſt menſtruum nutricationi ineptum, non molis tantum- 20 modo copia, verumetiam qualitate noxium & infeſtum. Tanta autem cùm ſit mẽſtrui pernicies, quemadmodum ſuprà diximus, mulier ſi à partu non commodè expurgatur, vita eſt in diſcrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies viginti, nec quinque & viginti, mulieri expurgandæ ſatis eſſe pronũtiauit: verùm omnino aut duos & quadraginta, 25 aut certè triginta. Quæcunque grauidis ſub partum incidunt ſymptomata, maximè verò malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, verus hic menſtruus humor prorſus accerſiuit. Veterum diuturna obſeruatione animaduerſum eſt, mulierem quæ profluentibus menſtruis fortè conceperit, fœtum edere ad elephantiaſin propenſum: definitúmque eſt à qui- 30 buſdam, quoto ætatis anno illa in conſpectum ſe dabit. Huius cauſam ſtatuunt, quòd per id temporis fœtus neceſſariò augetur & increſcit ex menſtruo prorſum vitioſo & corrupto, quod ſuæ perniciei radices agens tandẽ ſuam prodit malignitatem. Si verò haud ita multùm antè quàm menſes erumpere conſueuerunt mulier concipiat, quoniam iam quiddam in venis 35 huius eſt mẽſtrui, in lucem proferetur infans in multos certè morbos procliuis. Fœliciter autem & integra ſanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit: niſi aliunde à parentibus vitium quaſi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & ſimilitudine.

Purgatio mẽſiũ poſt partum.

Veri menſtrui pernicies.

Quibus 40

Quibus ex causis fit, vt nati parentibus similes dissimilésve sint. Cap. XII.

HVIVS quæstionis ardua & tanta obscuritate inuoluta est inuestigatio, vt quicunque in hac versati sunt veteres, de causa dissentiant. Quò autem hæc breuiter summatímque perstringam, omissa Aristotelis de hisce sententia, triplex in primis similitudinis genus cõmemorem, vnum in specie, alterum in sexu, tertium in effigie. Quæ in specie existit similitudo, maximè ex subiecta materia proficiscitur. Hinc quod ex animalium diuersi generis cõcursu progignitur, propiùs ad fœminæ quàm ad maris speciẽ accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis consita: cõtrà verò ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcque proportio retinebitur, si canis & vulpes, vel asinus & equa coëant. Qui certè euentus argumento est, multò copiosiorem fœtui materiam à fœmina quàm à mare conferri. Cùm autẽ mas nihil nisi semen suppeditet, consequens est ipsum quoque semen fœtui pro materia subiici: alioqui fœtus matrem omnino exprimeret & specie referret, quod perspicuè falsum est & inane. Sexus porrò ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in seminibus insunt qualitatum emergit. Si enim vtriusque parentis semen calore siccitatéque plurimùm excellat, mas procreabitur: cõtrà si frigus humórque vincat & exuperet, fœmina. Sexus discrimen non solùm ex partibus obscœnis, sed etiam ex reliquo ferè corpore spectatur: ex barba, partium amplitudine & voce. Ergo ex robustis parentibus, calidis, si temperantia quadam venerem exercent, mas ferè exuscitatur: rursúmque à dextri testiculi semine, & in dextro vteri sinu, mares, à sinistris verò fœminæ. Formę & effigiei similitudinem robori facultatis conformantis, quæ in semine opifex est, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere semper fœtum patri similem gigni, quòd patris semen validius sit materno: inquit fœmineum quandoque prępollere, propterea quòd nouẽ mensium spacio vim plurimam sumit ex menstruo, atque hinc accidere ait vt fœtus nonnunquam matri similes euadant. Quinetiam contingit fœtum vna parte matrem repræsentare, altera patrem, nimirum cùm neutrum semen reliquum prorsus euincit: sed fœminei pars altera excellit, altera vincitur à masculo. Nec rarò vsu euenit, vt fœtus sexu patrem æmuletur, forma autem & effigie ad matrem propius accedat. Primis duobus similitudinum generibus, tametsi verisimile videtur Galeni decretum, ac nonnullam persuadendi vim adhibet: tertio tamen & postremo genere in quo vim effectricem non modò fœmineo semini, sed ipsi quoque menstruo concedit, vix satis consistere potest. Nam ex iis rationibus causam minimè reperiet, quamobrem fœtus plerunque alterius ignoti speciem similitudinémque gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perspici nec cognosci potest: vbi enim mas matris effigie in lucem edetur, huius eam rationem statuit, quòd in vtriusque semine, aut

Triplex similitudo.

Species seu genus.

Sexus.

Effigies.

Disputatio de effigie.

certè in masculo calor & siccitas excellant: quibus id non mediocri facultate præditum, possit pudéda foras protrudere, ac reliqua depromere quæ masculi sunt sexus, ac nihilominus quæ tũ in fœmineo consistit vis effingendi, præpollet. Si (quod is quàm pugnacissimè tutatur) vis & robur cuiusque facultatis temperamentum consequitur, quî fiet vt masculum semen temperamento sit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut vndénam accidere possit, vt tanta vis conformandi insit fœmineo semini, quod nihilominus constanter asseuerat crudum esse, frigidum & aqueum, sempérque masculo imbecillius? Quapropter speciei & sexus rectè ab eo traditam causam putamus, effigiei verò non vsquequaque veram. Probabilius autem est, quod huc solet ab aliis afferri, vehementi comprehensione & firma grauidarum cogitatione vim eam quæ fœtum conformat, duci atque gubernari. Huius enim quæ potissimum data est hominibus, tanta vis est & potestas, vt sicuti plerunque corpus cogitantis immutat, sic & in conceptum semen vim suam conferat. Hoc testimonio quòd dum mulieri quæ nuper vtero conceperit, vel cerasum, vel fragum, vel vinum in sinum effundetur, si animo id grauiter ferens vehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuretur. Par ac similis est eorum ratio, quæ in malacia accidunt, si grauida eo cuius flagrat desiderio minimè potiatur, infans illius signum geret. Veterũ etiam literis proditum est, mulierem albam, prolem nigram genuisse, hinc duntaxat, quòd fixis oculis intentóque animo diu Æthiopis imaginem comprehendisset. Si pauo dum ouis suis incubat, linteis albis cirumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore varios emittet, si variè picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduersione comprobata sint, similitudinis quæ in effigie est, ea iusta causa videri potest, quam Plinius commemorat, è celebri quopiã authore depromptam. Hausta (inquit) imago sub ipso conceptu, similitudinum reputatio est. Cogitatio enim vtriuslibet parentis animo subito transuolans, effingere similitudinem existimatur. Hinc alios auis similes, alios patribus enasci videmus: nónunquam ex albis parentibus in Æthiopem partum ipsum degenerare. Súntque plures in homine, quàm cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animíque celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles sint animi & similes omnibus, singulísque in suo cuiq; genere. Hæc ille, quib⁹ ego prorsus assentior, & verè vt loquar, omnino mihi persuadeo, vim formæ effectricem à cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de similitudinum causis, in quibus neque vitiosas neque monstruosas affectiones quæ præter naturam sunt, intelligi velim. De gemellis nunc reliquum est, vt breuiter disseramus. Si quod semen vir eiaculatur, stat m dilapsum vteri sinus ambos ex æquo subeat: hísque cóclusum foueatur, affluente tum mulieri semine, gemelli procreantur, authore Hippocrate, quanquam Aristoteles aliam causam refert. Si

Vera effigiei causa.

Demõstratio.

Li.7. natu. hist, ca.1.

æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli vnius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſque tamen vmbilicum, propriáſque tum venas, tum arterias obtinet. Qui verò diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoque ſecundas acceperunt, eáſque prorſus diremptas. Ergo locorum in quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat: quos (tametſi complures erunt) vnus idémque concubitus inſtituit. Si enim poſtea ex alio congreſſu ſemen vtero concipitur, quod mulieri perquam raro, canibus autem & aliis pleriſque animantibus frequentiùs accidit, gemelli non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim vno tempore, ſed dierum interiecto numero æduntur ij fœtus: éſtque vt concipiendi ſic & pariendi tempus varium. Corporis moles ad alimenti ſanguiníſque materni bonitatem & vbertatem, amplitudo ſolidarum partium ad paterni ſeminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunque artus ad iuſtam parémque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex puſillo viro puſillum, ex procero procerum fœtum parit: raro tamẽ vir ex diuerſis mulieribus diſſimilem magnitudine prolem ſuſcitat.

Gemelli vnico fiunt cõcubitu.

Vnde & quónam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec eſſe præterea dubitandum an ſemen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

POſteaquam vniuerſam fœtus procreationem ſumus exequuti, tempeſtiuè poſtremo loco de animæ viribus & earum ortu (quiſquis eſt) diſſeremus. Repetenda autem ſunt quæ ſemini ineſſe demonſtrauimus, nempe fœcundum, animam in ſe continere, tum naturalem, tum ſenſus participem, ídque poteſtate non reipſa & energia. Nemo enim ſemen animã iam habere, vti neque profectò animal eſſe dixerit, quod tamen vt euadat, poteſtatem & vim habet. Præditum enim eſt diuino & cœleſti calore, qui non in elementis, ſed in ſpiritu quodam eſt æthereo. Hic autem ſpiritus ſentientis animæ ſedes eſt & vehiculum, primúmque agendi inſtrumentum: in omne ſeminis corpus penitus immergitur, eíque fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inſeparabilis eſt, nec per ſe poteſt ſolus conſtare, vti neque anima cuius eſt ſedes. Quòd ſi à materia nunquam ſeiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinſecus acceſſit. Quocirca vt in omni animantium genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animæ vim ſtatim primo ortu vnà cum ſpiritu cõfert. Primum tamen in ſemine delitescens, ſenſum latet, nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in progreſſu vteri vi excitatur, & opere ſe oſtentat. Nam mox ſimulac ſemen concipitur, vis conformãdi exurgit, quam nonnulli aiunt velut idolum quoddam & ideam generantis eſſe. Hæc vbi fœtum totum conformauerit, ſuperuacua omnino intercidit & euaneſcit, vt multorum fert opinio: at verò quoniã poſtea in

Spirit⁹ qui in ſemine eſt pręſtãtia.

Infãtis ſentiẽs anima ducta eſt à parẽtibus.

Naturalis facultas.

in adultioribus dentes gignit atque profert, rectius putem illam seruari, sed idcirco otiosam, quòd ei desit materia. Nutriendi insequitur facultas perpetua, & quæ nunquam viuum animal deserit. Hæc à parente defluens non (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia sufficiatur vegetior: sed quasi repuerascens perpetua fit, non secus quàm quæ in stirpium 5 seminibus inest. Eadem de sentiente facultate ratio est, quæ in fœtu redintegrata, interim otio sopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, suáque depromit opera, his demum mouendi vis appellit. Cæterùm princeps ea pars animi, quæ mẽs appellatur, & rationis præstantia excellit, separabilis quum sit à corpore, nequaquam in materia potesta- 10 te continebatur, ex qua demum temporis progressu erumperet. Alioqui enim immersa corpori, ipsiúsque egens perpetuò, nec ratiocinari, nec intelligere, nec aliud quicquam citra organũ corporeum posset efficere. Ab summo rerum autẽ cõditore primùm creata, in præparatũ instructúmque infantis corpus vniuersum, temporis momento commigrat, ídque mense 15 quarto fieri proditum est, quo tempore cor & cerebrum consummata iam sunt. Cæterùm humoris redundantia, veluti in ebrietate, aut lethargo sopita, nondum potest quæ sua sunt munera proferre. Si animus ille in quo inesse quiddam cœleste & diuinum doctissimi illi veteres putauerunt, potestate nequaquam inhærebat in seminis materia, quid causæ est cur non 20 similiter vt hominum sic etiam equorum, canum, brutorúmque cæterorum fœtibus accedit? Quoniam sic summus ille rerum omnium conditor singulari sua erga hominũ genus bonitate contulit. Verũtamen si naturæ rationẽ penitius introspicimus, luculenter profectò deprehẽdemus, in humano fœtu quandã corporis præparationem, partium temperaturã & cõ- 25 positionem à vi effectrice produci, quæ vel diuinã illam mentem & ratiocinandi facultatẽ elicit, vel eam saltẽ admittit & conseruat, tãquam cõuenientem, & cũctis functionibus obeundis cõsentaneam. Quãquam enim (vt Aristoteles est author) nihil cum eius actione cõmunicat actio corporea, corpore tamẽ malè affecto, aut nõ congruenter præmunito, eius actio 30 deprauari percipitur. Hoc itaque secessus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis sententia comparent, qui tres eas situ atque substantia seiugauit. At minimè putes sentiẽdi anima appellente, altricẽ perire, & cùm summa illa rationis particeps accesserit, quã omnium vim habere existimãt, cæteras intercidere. Illi enim hæ semper assident, essentia sedibúsque distinctæ. 35 Aristoteles de hoc ipso facultatũ ordine inquit, non idem simul animal & hominẽ fieri, sed prius quidem animal, deinde verò hominẽ, postea & hũc quoque hominem. Quum in fœtu primũ simplex & solitaria inerat anima naturalis, frutex is vtique non erat: neque quũ sentiens anima accessit, brutum is certè fuit. Non enim quicquid stirpium modo viuit, id pro stir- 40 pe ducendum: quoniã iam sæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in stirpibus quodammodo perfectiorẽ haberi, & quæ semini inest, potestatem in se hanc continere sentiendi: neque quod eandem

Sentiendi facultas.

Mẽs & intelligẽtia.

Quæstio.

2. de gene. animaliũ cap. 3.

Obiectionũ quorũdã solutio.

dem cum animali vitam agit, animal ſtatim eſt: neque ſi animal, cõtinuò brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quæ per ſe viuere ac ſentire conſpicimus. Et quanquam, vt alibi à nobis proditum eſt, quæ in abſoluto iam animali ſunt animæ partes, adeò connexæ ſunt, vt ſeiungi aut diuelli nequeant, nec vlla poſſit occumbere aliis ſaluis & conſtantibus, gigni tamen poſſunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quàm genitæ ſunt: non enim interitu in ſemen redeunt, vnde emerſerunt. Quare omnium ſimul facultatum interitus, momento fit. Cæterùm ſi Ariſtotelis ſententiam inſtitutionémque proſequimur, quæ ad veritatem propenſior videtur, hæ facultates & animæ partes, non ex craſſa ſeminis materia prodierunt, ſed ex cœleſti calore & ſpiritu, in quo omnem vim & poteſtatem conſiſtere, à nobis eſt explicatum. Eſt enim eo authore in ſpiritu & calore vis atque facultas nondum re ipſa agens, ſed poteſtate: huius autem inſtrumentum eſt ſpiritus, vtriuſque verò ſedes & materia eſt ſeminis pars terrena atque craſſa. Hæc igitur ſeminis poteſtas, & quæ in ſpiritu vis deliteſcit, tota in fœtus facultates conuertitur, ſpiritus in ſpiritum, quemadmodum terrena eius materia in ſolidarum partium, & ſpermaticarum ſubſtantiam faceſſit. Ex his autem intelligi poteſt, eos aut perperam aut contumelioſe Ariſtotelis ſententiam detorſiſſe, qui eum dicunt ſtatuiſſe ſemen ſolius opificis, non autem ſubiectæ materiæ rationem habere. Sæpenumero enim hic ſeminis appellatione eam facultatẽ deſignauit, quæ in terrena craſſitudine conſiſtit: hanc autem demonſtrat conſtituti fœtus partem non fieri, ſed opificis vim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) ſemen emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc eſt: ſicut nec à fabro quicquam ſecedit ad lignorum materiam. Quibus certè nihil aliud inferre conatus eſt, quàm opificem quatenus opifex eſt, partem non fieri conſtituti artificij. At ſeminis corpus ille fœtui pro materia ſubiecit. Oſſa (inquit) in prima conſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulo poſt, Nerui etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur, & ex eodem ſeminis excremento. Iam verò ſi maris ſemen, multo magis fœmineum pars fit conſtituti fœtus: ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit, vnde partium quoque ſolidarum materia ſufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis, animal (inquit Ariſtoteles) ortus ſui materiam à candido ſumit, cibum autem à luteo (origo quippe pulli in albumine eſt, cibus per vmbilicum ex luteo petitur) ambóque à fœmina proficiſcuntur: quod autem in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit fingítque ex candido partes ſingulas, eas autem alit ex luteo. Ad hunc eundem prope modum, vel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ viuum partũ ædunt, maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtituit, quæ dein menſtruo aluntur. Oui quippe

Ex qua ſeminis facultates ortæ ſint.

Ariſtotelis interpretatio.

1. de gen. aĩal. ca. vl.

Lib. 3. cap.

Fœmineũ ſemẽ partẽ fœtus fieri

3. de gen. aĩal. ca. 1.

luteum mulieris menſtruum, candidum verò terrenæ ſeminis ſubſtantiæ proportione reſpondet. His omnem iam videor hominis ortum atque adeò vniuerſam Phyſiologiam complexus, quæ hominis (dum proſpera fruitur valetudine) conſtitutionem naturámque continet. Nunc qui affectus illi præter naturam obtingere poſſunt, & quæ horum ſint cauſæ, proximo deinceps opere narrandum.

LIBRI SEPTIMI PHYSIOLOGIÆ, DE HOMINIS PROCREATIONE, FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pagina 32. linea 26. lege dilatatio. Pag.80. lin.32. lege humore. Pag.89. lin. 24. le. quia intemperatum. Pag.90. li.11. le. proportionis. Pa.120. li.23. le. regatur. Pag.136. li.33. le. ſic à ſenſibus viæ quædam. Pa.376. li.26. le. id in frigidum vergit. Pag.35. lin.26. le. modulationem. Pa.206. li.24. le. rerum & generum. Pag.210. lin.40. le. hypocauſto. Pag.212. lin.16. le. nos aër. Pag.226. li.9. dele, tum facultatem tum ſpiritum in illis collocari. Pag.226. li.20. le. ac. Pa.228. li.16. le. & actu. Pag.236. li.21. le. continet. Eſt igitur conceptio propria & peculiaris vteri actio, qua. Pag.242. li.32. le. diſperſa quæ tandem. Pag.243. li.42. le. diſſolutam. Pag.244. lin.9. le. maioribus. Hic in vniuerſum corpus redundans. Pa.244. li.27. le. deiectio, omnia verus. Pag.248. lin.31. leg. ſucceſſus.

Index

INDEX IN PHYSIOLOGIÆ LIBROS SEptem: cuius prior numerus paginã, posterior verò lineam demonstrat.

Faculta-

G

N

V

INDICIS PHYSIOLOGIAE FINIS.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, Pathologiæ Lib. vij.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS LIB. I.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

EXIMIAM corporis humani ſtructuram, ſi natura qualem inſtituit integram tueri atque cõſeruare potuiſſet, ars vtique nulla medendi inuenta vnquam excultáve foret. At quoniam vt rerum omnium quas mundus ambitu ſuo continet, ita & hominis certus interitus: íſque variis externarum iniuriarum incurſionibus tãquam procellis vndique laceſſitur, perfecti quidem medici præcipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna eſt varietas & inconſtantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penitúſque perſpectas habere. Illius quidem naturam, facultates, & quibus hæ modis ſuas quæque functiones edant, corpúſque cõuenienter naturæ regãt atque moderentur dum integrè ſanũ eſt, totam denique naturalem cõtemplationem, in Phyſiologia, quę totius artis quaſi ſolum quoddam atque fundamentũ eſt, fuſiore demonſtrãdi via ſumus perſecuti. Nũc igitur preſſo cõtractóq; ſtylo de aduerſa corporis valetudine, quæ verè medica eſt conſideratio tradendum, & expendendum qui morbi, quæ ſymptomata illi impẽdere ſoleãt, quibus ex cauſis hæc orta procedant, & quibus ſignis adeſſe noſcantur. Hiſce enim abſoluta videbitur omnis eorum tractatio, quæ inſalubria & præter naturam ſunt, quorum vi & impulſu homo de optimo vitæ ſtatu decedit. Sigillatim horum vnumquodque excutiam, & in ſingulis, quantum exercitatio vſúſque medẽdi expoſcit, cõmorabor. Quoniã verò nulla eſt ſingulorum ſcientia, vt omnia certa via & ratione ſtabiliam, docendi initium ab vniuerſis illorum ducã generibus. Hęc autẽ tria ſunt, morbus, cauſa, & ſymptoma. Morbus eſt affectus contra naturam corpori inſidens. Quæ Græcis eſt διάθεσις, affectus nobis appellatur: non ea quidem præciſa argutáque ſignificatione, quam Ariſtoteles vſurpauit, ſed admodũ ampla & multiplici verbi poteſtate, quæ omnem corporis cõſtitutionem contineat, ſiue in ſubſtantia, ſiue in qualitate & tẽperamento, ſiue in conformatione & figura, ſiue in magnitudine, ſiue in numero ea cõſiſtat. Affectus autem omnis mutatione quadam motúque facto induci gigníque

ſolet: quúmque cauſa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eíque vim infert, aliquid ea quidem efficit, hícque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια: obiectum verò corpus patitur & afficitur, hícque eius motus affectio eſt atque perpeſſio, Græcis πάθος vel πάθημα: ſic ex affectione tandem proficiſcitur affectus, qui Græcis eſt διάθεσις, quaſi impreſſum affectionis veſtigium. Sublata cauſa protinus omnis eius ceſſat effectio, ceſſat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac perſiſtit, manifeſtè ab affectione ſeiunctus: eiuſmodi eſt vlcus à candente ferro corpori inuſtum, aut vulnus inflictum gladio. Interdum minimũ ſubſiſtit, nec certè permanet, ſed ſeiuncta cauſa aut pariter cum affectione aut quàm mox deletur: ſic putrida febris, quæ calor eſt pręter naturam omnes corporis partes occupans, vacuato humore putrido, qui eius efficiens eſt cauſa, nihil aut minimum perſiſtit. Eſt tertiò & quum ex affectione nullus emergit effectus, ſi leuis eius nec magna vis eſt: vt quum leuiter pungente acicula aut igne acriùs ardente dolor affectióque premit, qua tamen deſinente nullum ſæpe manet pũctionis aut vſtionis veſtigium, nullúſque affectus. Et quum ex impuro ventriculo tenuis acérque vapor ſublatus, cerebrum meningéſque tentat, dolor quidem ineſt ac ſępe delirium, quo falſa rerum ſimulachra ſeſe obiiciunt atque repræſentant: hæc quidem affectiones ſunt capitis, in quo tamen nondum vllus contractus eſt affectus, quemadmodum neque in ventriculo quum eius cõcoctio malè affecti iecoris contagione impeditur. Multò quidem euidentius timorem, mœſtitiam, excandeſcentiam, aliáſque perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra vllum cordis affectum hominem exercent. Quãquam igitur Græcis idem ſunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, id eſt affici & pati, diuerſa tamen iiſdem ſunt διάθεσις καὶ πάθος, id eſt affectus & affectio ſeu perpeſſio, vt rurſum diuerſa ſunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita ſanè affici & ægrotare. Solum ægrotat quod morbo & affectu tenetur: afficitur verò tum affectu tum affectione. Etenim ſimplices quas recenſui affectiones cõtra naturam ſunt corpúſque variè fatigant, morbi tamen idcirco non ſunt, quòd minimè in affectuum ſint genere, ſed numerentur in ſymptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis conſtitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis exiſtit: atque non naturalis alius præter naturam, alius cõtra naturam. Præter naturam, qui tametſi ex naturæ præſcripto non eſt, illi tamen nullam vim infert: eiuſmodi eſt fœdus ictericorum color, & qui ſolis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeò obſcurus, vt neque noſtris, neque laborantium ſenſibus animaduerti poſſit. Sic vlcuſculum quod neque ſenſum mouet, neque functionibus obeſt, præter naturam eſſe dicimus, nec tamen cõtra naturam, nec morbum: licet enim eadem ſit ſpecie atque ingens

gẽs vlcus ad quod efficientium cauſarum cõtinuatione perueniret (nam ſimilare quum ſit, non vt domus quæ exædificatur, incremẽto aut magnitudine ſpeciem mutat) quia tamen non perſpicuè functionẽ lædit, contra naturã dici haudquaquã debet. Contra naturam affectus eſt, qui nõ modò naturæ limites exceſſit, ſed & illi vim infert, eiúſque vires & functiones manifeſtè interturbat, atque id modò proximè, modò alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æſtimans, manifeſtam potiſſimum offenſionem expendit, & in hanc præcipuè animum intẽdit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur cõtra naturam, vnum & idem eſt, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem intereſt vtrũ lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut malè fit, ídque proprio alicuius partis vitio, verè læſam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, vt dum calculus vel grumus veſicæ ceruicem obſtruit vrinæque profuſionem cohibet, tum quoque vt impedita, ita & læſa actio dicenda. Atque licet nulla ſit partis ſimilaris, eſt tamen inſtrumẽti offenſio. At verò quum externo duntaxat vitio peccatur, nec læſa nec impedita eſt actio. Neque enim ſi vitioſum alimentum ventriculus non concoquit, idcirco læſus eſt: neque ſi vuarum acini integri nihílque mutati deturbantur ex aluo, cruditas eſt aut concoctio læſa aut impedita: cocti fateor hi non ſunt, ſed minimè tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partíſve ſubſtantia conſiſtere. Cap. III.

QVicquid in nobis conſiſtit aut corporis pars eſt, aut in illa certè continetur. Partem dico quæ ex ſolida ſubſtantia & carniformi, atque ex innato ſpiritu, in quo natiuus calor & facultas ineſt, conſtituitur. In corpore autẽ cõtinentur ſpiritus vagi & diffluentes, ſanguis, humores, & excremẽta. Quinetiam præter partes & contenta functiones quoque exiſtunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipſas non rerum vmbras ſectari conſilium eſt, tria hæc ſemper animo teneri & quaſi ob oculos proponi velim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiuſque vitium & de ſtatu naturali deceſſio, affectus eſt & conſtitutio præter naturã. Quod autem in contentis eſt vitiũ, morbi cauſa eſt: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, ſymptoma. Quum enim corporis pars ſola primùm & per ſe functionum ſit opifex, eius duntaxat integritas & firma cõſtitutio functiones perficit & ſanitas eſt: infirma verò atque vitioſa, primũ & per ſe functiones euertit, hæcque ſola morbus cenſetur. Partis appellatione & ſimilarem & organicã complectimur, atque in organo tum pars præcipua, tum aliæ quæ vſum illi præbent, continentur: vt non ſolùm qui in cryſtallino humore, verumetiam qui in alia quauis oculi parte contra naturam affectus ineſt, morbus habeatur. Quum enim cryſtallino partes cæteræ ſubſidio veniant, & ad videndi functionem magnum vſum affe-

rant, earum affectus primùm ac per se visionem peruertet, quæ non solius crystallini humoris, sed totius est oculi. Quocirca omnis partis siue principem ea functionem edat, siue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus est. At verò cótentorum, vt spirituum, vt humorum, & superuacaneorum affectus, etiamsi contra naturam sint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis substantia non inhærescunt. Atque hi quoniam in nulla parte cósistunt, nec per se nec proximè sed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc verò luculentius explicandum. Anima eiúsque facultates in vniuscuiusque partis innato spiritu & calore sitæ, primæ & principales functionũ quæ eduntur, efficientes causæ sunt: partes verò earum duntaxat instrumenta, sine quibus nihil illæ efficiant. Et nihilominus partes ipsas hîc principales statuimus proximásque functionum causas: siue quòd recódita penitúsque abstrusa sit animæ facultatúmque substantia, siue quòd ad agendum in primis necessaria sit instrumentorum vis, siue quòd fortasse, vt præstantissimis philosophis visum est, animæ facultatúmque substantia immutabilis, nulla vi, nullo morbo labefactari atterív e possit, quanquam plerũque instrumenti vitio interpellatur. Sed neque partes ipsæ simpliciter functionum causæ sunt, verùm constitutio earum atque διάθεσις. Bona quippe constitutio, bonarum: mala malarum est functionum causa: atque illa sanitas, hæc morbus existit. Cótentorum autem, vt quæ sint morborum causæ, firma cóstitutio sanitatis, infirma morbi causa fuerit. Non igitur vesicæ nó renũ calculi aut grumi numerantur in morbis, sed neque intestinorum lumbrici neque ascarides, etiamsi toto genere contra naturam sint, sed duntaxat morborũ causæ putantur: atque id solùm dum partibus corporis incommodant. Non enim si tanta capacitate quanta est cæci intestini, citra partis offensionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neque humores si putrescant in venis, morbum inferent actïonémve lędent, nisi partes effectrices contagione prius attingant labefacténtque. Ad hunc modum febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, aliíque morbi complures causam intus habent in quiete & interuallo otiosam, & quę non nisi quum partes lacessit morbum excitat. Ex iis, opinor, satis intelligitur multa contra naturam atque adeò ipsam necis causam interdum consopitam in nobis contineri, sine vlla offensione, & proinde sine morbo: quemadmodum & gladium & arrhenicum nullo plerunque incommodo circũferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis causam intus conclusam haberent, derepente nullóque antecedente morbo videmus mortem oppetere. Solùm igitur affectus contra naturam qui in partis substantia consistit atque hæret, debet morbus censeri.

De affectu per consensum. Cap. IIII.

QVI igitur per consensum morbus existit, nec simpliciter nec absolutè morbus appelletur. Est namque affectus contra naturam duplex, vnus partis proprius, alter per consensum. ἰδιοπάθεια affectus

ctus eſt contra naturam parti inſidens,eiúſque proprius. συμπάθεια affectus eſt contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus eſt quum pars aliquid præter naturam aliunde illapſum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput ſublati,modò mentis actiones interturbant, modò meningum diſtentione vel exeſu dolorem excitant, modò oculis ſimulatas fictáſque rerum imagines obiiciunt atque repręſentant,iis ſimiles quę per ſuffuſiones cernuntur. Alter eſt quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur,veluti ſpina inflammata vel obſtructa,crurum reſolutio incidit,omníſque illorũ motus ſenſúſque perit: & obſtructis neruis opticis oculorum vidẽdi actio concidit. Tertius per conſenſum affectus eſt,quum materia ad agendum neceſſaria accedere prohibetur. Exempli gratia: obſtructis pulmonibus, aut reſolutis coſtarum muſculis, aut perforato thorace, quia non ſatis ſpiritus cum efflatu ad laryngem compellitur,vox quę illius eſt actio aut ſupprimitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quæ ad iecur ſunt obſtructio,impedit quo minus ſanguinis fiat in omne corpus diſtributio, efficítque vt alimẽti penuria langueſcat corpus tandémq; atrophia cõtabeſcat. Iam verò quomodocunque ſeu naturalis ſeu animalis pars cõſenſu laboret,affici ea quidem patíque dicitur, quãdoquidem & illius actio vel omnino perit vel quodammodo impeditur,minimè tamen idcirco ęgrotat,neque ipſa illius affectio morbus eſt,quòd parti nõ inſideat, quare nec illi remedia adhibentur,nec ſi adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque ſi cui parti morbus ineſt,neceſſariò illius actio læditur: at non contrà. Non enim ſi partis actio læditur,ſtatim etiam conſequitur illam morbo teneri. Porrò autem pars quæ diutius ex alterius conſenſu laborauerit, quãdoque proprium inde contrahit affectum, fitque ex ſympathia idiopathia. Hic verò quanquam proprius eſt affectus, non tamen primigenius, ſed ſecundarius & poſterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hũc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo ſubinde morbus naſcitur,atque idem plerunque morbus eſt & morbi cauſa. Hæc quidem de morbi notione ſatis.

Tum ſanitatis,tum morbi amplam eſſe latitudinem, & inter hæc neutram conſtitutionem interuenire. Cap. V.

ETſi animal tam firma corporis cõſtitutione naſci, támque iuſtis viuendi legibus cõtineri ſeruaríque poteſt, vt vitam ad extremũ ſenium integra atque incorrupta ſanitate ducat: hanc tamen decurſu & ætate progrediente mutari neceſſe eſt,& varias ac multiplices mutationes ſuſtinere. Sed neque omnium qui ſani degunt, vna eſt eadémque conſtitutio,nec vna igitur ſanitas. Quinetiam hominis cuiuſque ſanitas,aëre, cibo,potu,ſomno,vigiliis,motu, balneis,ira, dolore, aliarúmque cauſarũ vi & impetu laceſſita plerunque commutatur, vt perſpicuum eſſe debeat amplo illam ſpatio contineri. Iiſdem rationibus intelligitur, neque mor-

bum anguſta latitudine circumſcribi: nec eadem conſtitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primùm in morbum incidit, atque eum qui extremum vitæ diem breui conficiet, nec denique morbos omnes peræquè graues exiſtere. Itaque corporis partíſve abſoluta & exquiſita ſymmetria quæ ad ſummum peruenerit, ſumma eſt ſanitas. Quæ ab hac paulùm deficiens conſtitutio, nec actionibus noſtris nocua eſt, nec animali manifeſtè grauis, ſanitas etiámnum eſt, at non perfecta. Quæ dein eò vitij proceſſit vt iam homini conſpicuè moleſta ſit, eiúſque functiones grauiter offendat, morbus eſt, qui ſenſim ingraueſcens tãdem ad extremum, quod mors eſt, perducit. Inter has media quædam interiecta eſt vtrinque obſcura: quę idcirco nec ſanitas, nec morbus, ſed neutra eſt conſtitutio. Neutrius enim eſt particeps, & neutrum corpus reddit nec ſanum nec ægrum, ſed inter vtrumque quodammodo medium. Argutas quidem & multiplices huius verbi poteſtates nonnulli percenſent, ſed profectò rei medicę parum vtiles, & quæ interpretes in varios ſophiſmatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc conſtitutio latitudine circumſcribitur in tres ordines diſtincta, in neutram obſcurè ſanam, neutram obſcurè ægram, & neutram quæ inter has verè media interuenit. Omnes conſpicuè elucent, dum vel ex ſanitate in morbum, vel ex morbo in ſanitatem tranſitus eſt. Exquiſitè medium ab vtroque extremo quãplurimum diſtat. Quod vna parte ſanum, altera ægrum exiſtit, haudquaquam neutrum, ſed ægrũ appellauero. Ariſtoteles ſanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offenſione dimenſus, nihil inter hæc medium conſtituit, ſed priuantia fecit, perinde atque videns & cæcum. Omnis porrò corporis cõſtitutio, tum ſana, tũ neutra, tum ægra in tres diſpartitur ordines, vt ſint totius humanæ vitæ conſtitutiones nouem. Extrema quidem maximè contraria ſunt, integerrima ſanitas & mors. Qui ab illa ſenſim ad mortem deducetur, has omnes vitæ conſtitutiones ſubibit, quæ hac ſibi ſerie cohærent. Optima ſanitas, bona ſanitas, ſanitas leuis & parum firma: neutra conſtitutio ad ſanitatem propenſa, neutra abſoluto ſermone, neutra ad morbum inclinãs: morbus ſimplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculoſus, morbus grauiſſimus & maximè periculoſus. Hæc proximè mors ſequitur vltima rerum linea. Quæ omnium media conſiſtit, indiuidua eſt: cæteræ ampla latitudine excurrũt, quas terminis exquiſitè diſcernet peritus artifex. Hæ quidem non in varias ſpecies diſiectæ ſunt, ſed ſolo gradu ordinéque diſtant.

Prima ſummáque morbi genera. Cap. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus inſidet, conſentaneum eſt primas illius differentias ex partium differentiis conſtitui. Partes verò duplices ſunt, aliæ ſimilares, organicæ aliæ. Morbus qui partis ſimilaris eucraſiam naturalémque conſtitutionem peruerterit, ſimilaris appellatur, organicus qui inſtrumẽti rationem & ſymmetriã infregerit. Quum autem vtrique

parti commune ſit, vt particularum cõtinuatione earúmque coagmentatione & adhæſu conſiſtat, harũ diſſolutio vtriuſque morbus eſt, & vtriuſque functionibus peræquè incommodat. Itaque prima ſummáque morbi genera tria omnino ſunt, ſimilaris, organicus, & communis, qui vnitatis 5 ſolutio dici conſueuit. Atque hæc nõ ex morbi eſſentia: ſed ex partium varietate deprompta ſunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

HORVM verò inferiora genera ſpeciéſque verę ac proprię, 10 ex vitiorum quæ contra naturam parti inſident, ducuntur generibus, ſeu ex modis quibus pars vnaquæque de optimo & naturali ſtatu decedit. In parte ſimilari tria ſpectantur, materia, temperamẽtum, & forma, quę totius eſt ſumma perfectio. Horum trium naturalis conſtitutio & ſym-15 metria ſanitas eſt: vniuſcuiuſuis igitur immoderatio & ametria quæ cõtra naturam euaſerit, morbus cenſeatur. Materiæ morbus eſt immoderatio, temperamẽti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in ſimilarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres exiſtunt, materiæ immoderatio, intemperies, & formæ ſeu totius ſubſtantiæ corruptela. Tria quidem in ſi-20 milari parte diſtincta cõtineri, totámque ſubſtantiam à materia & à temperamento ſecerni, propria eſſe vniuſcuiuſque vitia, tres hinc oriri ſimilaris morbi differentias, alio opere pluribus demonſtraui. Iam verò intemperies octo numerantur, quatuor ſimplices, calida, frigida, humida, ſicca: coniugatæ totidẽ, calida & ſicca, calida & humida, frigida & ſicca, frigida 25 & humida, quæ quum exuperant, actionéſque manifeſtè lædunt, morbi fiunt. Aliàs hæ puræ exiſtunt, aliàs ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. Materia immoderata, mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut dẽſa: hæcq; illius vitia morbi ſunt. Totius verò ſubſtantiæ nomine & inſitum ſpiritum, & diuinum illius ca-30 lorem, & facultates ipſámque formã cõplectimur. Totius ſubſtantię morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primùm & per ſe oppugnant. Horum alij manifeſti ſunt, alij occulti. Manifeſti qui partium corporíſque ſubſtantiã manifeſtis ex cauſis demoliuntur: eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarúmque partium putredo ex prima qualitatum intẽ-35 perie nata. Et ſpiritus innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atrocéſque dolores: & natiui caloris extinctio in ſtrangulatu vel in penetrabili extremóque frigore. Occulti morbi ſunt qui cæcis ex cauſis totam ſubſtãtiam oppugnant. Eorum, alij venenati, alij contagioſi, alij peſtilentes. Hi ex aëre cœleſtium corporum viribus inquinato ſuſcitantur: vt febris peſti-40 lens, vt carbunculus, & peſtilens bubo: híque grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores vt exanthemata tum rubra, tum purpurea, quę ſumma cute maculis minimè extuberantibus effloreſcunt: & ecthymata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur: atque vtrique conſueti ſunt. Præter hos nõnunquam

alij emergunt inſolentes, nouis & inauditis ex cauſis orti, vt Paraplegia quædam Hippocrati dicta, vrẽtes ardores, grauedines anheloſæ, ſudorifica febris, quibus noſtro ſeculo regiones plurimæ perculſæ & afflictę ſunt: alios verò alia ſecula protulerũt, qui veterum obliuione obruti extinctíve iam ſunt, alios futuris ſeculis poſteritas animaduertet, quum nouæ ſyderum concurſiones permiſtionéſque illorum effectrices obtingent. Contagioſi morbi externi cuiuſdam veneni occurſu & contagione inferri ſolent, vt ſtupor à torpedine piſce, vel ab opio & hydrophobia, & qui ſcorpionum, beſtiarúmque virulentarum morſu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque claſſis ſunt, lues venerea, elephantiaſis, quíque ex horũ confuſione oriri poſſunt. Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut aſſumpto originem ducunt. Ex intus genito, morbus comitialis, ſtrãgulatus vteri à putri ſemine, ſyncope ex putrido ſanguinis grumo, cordis quædam palpitatio. Ex aſſumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius ſubſtãtiæ diſſidio nobis eſt infenſum: eiuſmodi ſunt, quos aconitum, taxus, ephemerum, cantharis, lepus marinus, huiúſque claſſis plurima intulerunt. Has quidem differẽtias omnes ſimilaris morbi genus vnum complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prætermiſſas aut perperam ad intemperiem ſimplicémve putredinem relatas fuiſſe miror. Ita igitur quaſi figura deſcriptæ ſunt omnes ſimilarium morborũ differentiæ, luculentius tamen poſthac ſigillatim explicandæ.

Inſtrumentarij morbi differentiæ. Cap. VIII.

PROPRIA inſtrumenti cuiuſque ratio eſt figura conformatióque ad ſuum munus obeundum aptiſſima. Ab hac & cranij & ſpinæ dorſi os inſtrumentum nuncupamus, etiamſi cõpoſitione ſimplex & ſimilare exiſtat. Neque tamen muſculi portio, quæ carnis, venę, arteriæ, & nerui nõnihil retinet atque diſſimilaris eſt, inſtrumenti nomine digna ſit, quãdoquidem figuræ concinnitas perempta eſt: rudis enim & informis reſtat, minimè apta perfungendis muneribus. Eſt & certa inſtrumenti cuiuſque magnitudo, extra cuius limites quodcunque ingreditur, vitioſum cenſetur. Adhæc verò quæ diſſimilaria vocantur inſtrumenta, ſimilarium partium ex quibus conſtant certum definitúmque numerũ ſortita ſunt. Háſque partes aptè inter ſe cohærere, ſibíque conſentire, & bene collocari neceſſe eſt. Itaque quod ad proprias functiones inſtructũ & accommodatum eſt inſtrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earúmque ſitum naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum ſymmetria & naturalis conſtitutio, inſtrumenti ſanitas eſt: vniuſcuiuſque vitium immoderatius morbus eſt inſtrumentarius. Cuius idcirco quatuor ſunt differentiæ, vna conformationis, altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis ſiue ſitus vitium. Hæc autem denuo conciduntur etiam minutius. Quum enim cõformatio aptáque ad opus

figuræ

figuræ concinnitas in multis posita sit, ex multísque constet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex leuitate aut asperitate, vnaquæque horum permutatio, & de statu naturali decessio, instrumenti morbus diceda. Figuræ morbo tenentur vatij, quibus foras: & vari quibus intrò crura contorquentur: 5 & quibus caput vel rotūdum vel oblongum nimis est. Meatuum per quos feruntur distribuuntúrque contenta, morbus est dilatatio nimia, qualis est pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneurysmate. In hoc genere dilatationi opponuntur astrictio & obstructio. Astrictio quum meatus ab externa causa angustiores euadunt, vt spiraculorum cutis densitas 10 atque conniuentia ex siccitate, vt asperæ arteriæ & œsophagi coarctatio ex premente angina. Obstructio quum meatus ab incidente, intúsque hærente materia quasi infarcti angustiores fiunt, quod vitium nō modò cuti, sed & venis, & arteriis, & intestinis, ductibúsq; omnibus frequens inesse solet. Cauitatis (quæ excipiendi continendíque gratia comparata 15 est, hinc sinus & receptaculum appellata) morbi sunt, nimia capacitas, vt ventriculi, thoracis, & scroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depressio, quæ ad phthisim deducit, ventriculi inducta medicamentorum vi tanta astrictio, vt idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus est repletio, vt quæ est ventriculorum cerebri in apoplexia, 20 vteri in mola, vesicę in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ipsum morbū dixeris, vt neque telum corpori infixum, neque humorem crassum venas obstruentem, sed duntaxat morbi causam: ipsa verò calculi constitutio, & vesicæ repletio, quemadmodum & obstructio morbus instrumenti habendus est, impediens ne vesicæ capacitas satis multam vrinę 25 copiam excipiat contineátque. Læuitatis morbus est, quum lęuis & lubricus aut ventriculus euaserit, aut vterus, quæ vt firmiùs continerent natura quodammodo aspera conformauit. Asperitatis morbus est in tracheia arteria, quum nimiopere exasperata raucitatē infert. Atque hi quidem morbi idoneam instrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis au- 30 tem morbus est, quum pars aliqua aut supra conuenientem naturæ modū increuit, aut infra substitit: vt linguæ tanta moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis vastitas, crus quale in quodā visitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinent linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurúmque concisa atque minuta quantitas. Hæc autem vitia vel ab ortu nobis 35 adnata sunt, vel ab alimenti exuperantia penuriáve contrahuntur. Quæ verò ex humorum influxu processerunt, non huc, sed ad tumores præter naturam referri debent, quos statim dicemus morbos esse cōpositos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu consistit. Exuperantia quidem vel est rei naturalis, vt sexti digiti, vt tertij testiculi, quem omni- 40 bus cuiusdam familiæ superare nouimus: vel est rei toto genere præter naturam, vt verrucæ & calli. Defectus est solius rei naturalis, quæ vel ab ortu deest, vt quum quis mancus nascitur, vel postea detrahitur, vt manus amputatio, ídque siue partim, siue omnino deest. Quum pars quædam ab in-

strumento

ſtrumēto penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui in inſtrumēti reſiduo dicitur ineſſe: exeсto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum nō prorſum & radicitus, ſed veluti ex dimidio pars reſecatur, tum numeri, tum magnitudinis morbus exiſtit, idémque affectus ſub vtroque genere comprehenditur. Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in conſenſu. In ſitu quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti vel inteſtini in ſcrotum prolapſus, manus ſcapulis adnatæ, vt in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In cōſenſu quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, vt in ſtrabiſmo. In hoc genere vitium eſt, quo vel digiti, vel oculorum palpebræ, vel podicis, vel vuluæ, vel oris labra cohærent, ídque ſiue ab ortu, ſiue ab vlcere. Hoc nonnulli vitiatam cōtinuitatem appellarunt, & ſub genere morbi communis malè ſunt complexi. Tot ſunt igitur organicorum morborum differentiæ.

De morbo communi, qui eſt continui ſolutio. Cap. IX.

ILLVD arctè tenet accuratéque defendit Auerrhois, cōtinui ſolutionem propriè partis eſſe ſimilaris, partémque organicam non alia ratione diſſolui, quàm quòd illius oſſa, nerui, fibræ, venæ, arteriæ, aut ſecentur aut diſrūpantur. Eam quoque diuulſionem cutis à neruo, aut nerui à vena, aut ab oſſe, quæ aut in manu aut alio fit inſtrumento, non continui ſolutionem appellat: ſed vitium compoſitionis atque conſenſus eámque morbum ſtatuit organicum: quoniam totam inſtrumenti rationem ex ſimilarium partium connexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, vt ipſi aliquando demonſtrauimus, vera inſtrumenti ratio eſt conformatio, à qua & venam & arteriam inſtrumentum appellamus. Quoniam igitur continui ſolutio rei figuram & conformationē vitiat ac peruertit, ipſa quidē per ſe & primùm inſtrumenti morbus eſt: huícque perinde atque ſimilari per ſe accidit. Solutioni continui varia ex partium differentiis nomina poſuerunt. Oſſis enim ſolutio tranſuerſa, fractura dicitur, recta verò fiſſio. Cartilaginis quæcūque ſit ſolutio nomen nondum inuenit. Nerui ſolutiones ſunt punctura, & inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum, & contuſio. Venæ & arteriæ ſolutiones ſunt, oſculorū apertio & dilatatio, inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum. Membranarū omnis ſolutio raptura dici ſolet. Cutis leuior ſolutio ſolam empidermidem diuellens excoriatio eſt, at quæ in veram cutem aut altiùs in carnē penetrat, aut vulnus eſt aut vlcus. Cor ex partibus omnibus vnū nullā ſolutionem tolerat quin continuò animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum ſimilarium, tum organicarum partium ſolutiones, quas quum necdum vſus nominibus propriis notauerit, cōmuni totius nomine appellamus. Hæc ſumma ſunt genera, hæ differētię, in quas morbi omnes quicunque modo vllo corpus exercent, referri coniicique debent. A pleriſque autem dubitari video de flauitie au rubore ceratoidis tunicę, quî

omnia

omnia ante oculos proposita aut flaua aut rubra exhibet, oculíque videndi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus est, auditionem impedit: de fœtore narium, qui odorãdi vim interturbat: déque linguæ amarore, qui gustatus iudicium corrumpit. Hæc quidem vitia 5 alij ad nouum morbi genus referunt, quod secũdæ qualitatis morbum appellant: alij ad intemperiem, quandoquidem secũdæ qualitates ex primis ortæ processerunt. Cæterùm in maxima rerum ignoratione vtrique versantur: illa quippe non morbos, sed symptomata esse apertissimæ rationes conuincunt. Nam si fortè actionem labefactant, non tamen proximè, sed 10 noui cuiusdam morbi interuentu. Sic profectò symptoma plerunque nouum morbum accersit eiúsque fit causa: quemadmodum vehemẽs dolor, aut vigiliæ, ventriculi concoctionem impediunt, non per se quidem, sed quòd frigidam intemperiem ingenerẽt. Si qui porrò sortibus, incãtamentis, aliísve perditis magicísque artibus, aut etiam diuinitus morbi infligun 15 tur, huius instituti limites transcendunt, atque tametsi causam omnino trans naturam habeãt, possunt tamen singuli (quia in aliqua corporis parte consistunt) in sua quæque genera refundi. Ita quidem de singulis percõtamur, vt discussa ambiguitate, res ipsa clariùs eluceat, nec locus sit incursantium cauillis. Hactenus traditæ sint simplicium morborum differẽtiæ.

20 De compositis & implicitis morbis. Cap. X.

CORPVS aliàs vnus aliàs multi morbi exercent & infestant. Vnus morbus appellatur qui in vna eadémque corporis parte consedit, siue vni, siue multis actionibus officit & incommodat: 25 eiusmodi est ventriculi intemperies, quæ non vnam aliquam, verùm omnes pariter illius naturales functiones subuertit. Febris quoque vnus est morbus: licet enim partes omnes corporis similares occupet, quoniam tamen ex his aptè inter se continuatis atque cõnexis vnum corpus efficitur, vnus 30 quoque omnium morbus censetur. Neque tamen febris in toto corpore, vt quod organicum est, primùm & per se insidet, neque illius nisi ex accidenti morbus est. Cæterùm inflammatio pedis & inflãmatio manus vnus morbus non sunt, quia tametsi specie similes, nulla tamen continuatione iunguntur & cohærent. Iam euidentiùs multi sunt & diuersi iecoris inflã- 35 matio, & renum vel lienis obstructio: quippe qui & generibus & partibus discreti seiunctíque sunt. Morbus vnus duorum est generũ, aut enim simplex est aut cõpositus. Simplex qui vnus dũtaxat simplicísque generis naturam accepit, siue in similarium, siue in organicorum sit ordine: vt calida intẽperies, vt renum simplex obstructio. Hic rursus modò solitarius, mo- 40 dò comitatus existit. Quum nulla eius efficiens causa præsens adest, nullúmque graue symptoma, quod ad se curantis consilium reuocet, tum solitarius est morbus, vt intemperies simplex. Comitatus verò quem præsens & continens causa intus fouet atque alit, vt obstructio: aut quem horrendum

dum symptoma cōsequitur, vt nephritis aut dolorem immanissimum aut syncopen inferens. Hæ differentiæ non modò ad simplicem morbum, verumetiam ad omnia, tum compositorum, tum implicitorum, distinctorúmque genera pertinent & accōmodantur. Compositus morbus appellatur qui ex multis eidem parti insidentibus & quasi cōnexis concreuit v- 5 núsque factus est, vt vētriculi intemperies calida & intemperies sicca, quæ vnam vt coniugatam, ita & compositam efficiunt. Sic ex vlcere & intemperie calida si in eadem sunt parte, morbus fit vnus ísque cōpositus. Quum ab ictu violento depressus simúsque factus est nasus, figurę quidem vitium est & naris obstructio, ex quibus compositus est morbus: quemadmodum 10 dimidij digiti, vel dimidiæ linguæ circumcisio, ex numero & magnitudine componitur. Quum carneum tuberculum vt narium polypus interiori canali adnascitur, obstructio fit & morbus in numero, vnus quidē morbus sed compositus, aut certè vnicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifestè compositi morbi sunt, phlegmone, œdema, 15 scirrhus, aliíque tumores præter naturam: in his enim & intemperies est, & vitiata partis figura, plerunque & continui solutio. Tot igitur morbus vnus differētias habet. Multos porrò morbos dicimus, qui multas variásque partes occupant. Atque hi aut impliciti sunt aut connexi, aut disiuncti. Impliciti quum variæ partes quibus insident in communem vsum aut 20 functionem conspirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia vni eidémque functioni incōmodant: vt pleuritis & asthma, horum enim societate & concursu communia quædam emergunt symptomata, quæ vix explicari disiungíve possint: vt tussis, vt difficilis respiratio. Consequētes aut cōnexi morbi sunt, quorum prior posterioris est causa. Id bifariam fit, 25 aliàs ex ipsa morbi natura, quemadmodum pleuritim necessariò & proximè febris consequitur, eíque connexa est: aliàs ex partium cōditione, quarum vna cum altera affectum cōmunicat. Id autem trifariam accidit. Primùm ex cōmuni partium societate, qua affecto ventriculo cerebrum per neruos, & affecto vtero mammæ per venas vitium cōtrahunt. Deinde situ 30 proniore, quo renum vitia in vesicam, & capitis excrementa in pulmones, in ventriculum, in neruos, & in articulos procidunt, illíncque ortum habent asthma, tussis, paralysis, dolor articularis. Tertiò partium robore, quo validior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa sua deponit: vt malè affectum iecur in ventriculum, in intestina, in alas & in- 35 guina, in omne denique corpus: eadem ratione illius inflammationē dysenteria, & scirrhum hydrops insequitur. Ita quidem cōsequentes hi sunt, vt prior posterioris causa sit, non sua essentia, nec proximè, sed excrementorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, quòd nisi sublato priore vix posterior eximi possit. Qui morbi commutatione 40 quadam sibi succedunt, & quorum prior in posteriorem abit, consequentes quidem, at raò connexi dicuntur, quòd raò prior sit posterioris causa. Hoc modo pleuritim nulla connexione sequitur peripneumonia, &

phrenitim

phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralyſis. Diſiuncti ſeparatíque morbi ſunt, qui in diſtantibus ſeiunctíſque partibus conſiſtunt, quarum nec functio nec vſus eſt cõmunis, nec vna alteri affectum confert & impertitur: vt pedis vlcus & renum obſtructio, linguę amputatio & pedis luxatio. Partis autem appellatione non eam quam aliquãdo preſſè & anguſtè definiuimus, ſed omnẽ ſubiectam ſedem ſignifico, in qua quaſi confuſi affectus conſederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorſus ſedem concurrent, cõpoſitus erit morbus, aliàs minimè. Multiplex autem eſt morborum compoſitio. Interdum enim ſimilaris ſimilari permiſcetur, vt calida intemperies ſiccæ, ex quibus coniugata fit intemperies: interdum ſimilaris communi, quum vlcus eſt cum calore. Tertiò inſtrumẽtarius inſtrumẽtario: vt in digito qui ſupra modum increuit ſimúlque diſtorquetur. Quartò inſtrumentario communis: vt quum accepto vulnere manus inuertitur. Quintò ſimilaris inſtrumentario: ſic ventriculi aut manus phlegmone, id eſt rubens reniténſq; tumor, vnus morbus eſt, vt & affecta ſedes vna, ſed is ex intemperie, ex vitiata figura & ex latente continui ſolutione compoſitus. Apertiùs verò tria morborum genera componuntur, quum phlegmone manifeſtò vlceri accedit. Poſterioribus modis compoſitus morbus non in ſolo inſtrumento, non in ſola parte ſimilari, ſed in vtroque collocatur ſedémque habet: atque idcirco vtriuſque actionem primùm & per ſe ſubuertit, quanquam id ratione diuerſa. At verò in oculo ceratoidis eroſio, rhagoidis exitus, pupillæ diſtortio, & apparẽs ſuffuſio, quanquam vno eodémque tempore conſiſtunt, nequaquam tamen vnum conſtituunt compoſitum morbum: ſed ij verè impliciti ſunt, quia diuerſis partibus quum inſideant, vni eidémque obſunt videndi functioni. Vniuſcuiuſque particulæ quæ ad inſtrumenti ſtructuram pertinet vitium, totius inſtrumenti morbus cenſetur, quemadmodum ſanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis totius ſunt corporis, licet non in toto ſint, nec eidem parti inhæreſcant. Sic ceratoidis eroſio & pupillæ diſtortio oculi ſunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte ſiti. Partes quibus inſident inſtrumentum vnum conſtruunt, non tamen earum morbi compoſitum vnum efficiunt: alioquì fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem vnum totius corporis compoſitum eſſe morbum. Quanquam autem hæc vera ſunt, tamen qui in ſimilari parte morbus eſt, nõ primùm, ſed ex accidenti debet inſtrumenti morbus cenſeri. Dum enim manus calida intemperie vel inflammatione citra tumorem laborat, nec inſtrumentum læditur, nec vllus in eo morbus eſt. Vndénam igitur, aut cur illius actio periit? quòd inſtrumentum ad agendum indigeat ſubſidio & bona conſtitutione partium ſimilarium, ſine quibus nihil efficiat. His ergo offenſis inſtrumẽtum rectè nequit functionem ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eò tamen haudquaquã primùm ac per ſe affecto: quod etiam ſuprà de affectu per conſenſum confirmauimus. Licet autem morbus hic ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundariò lædat,

nulla tamen ratione contrà potest morbus instrumentarius similari parti officere. Neque morbus similaris quòd instrumenti actionem secundariò lædat, idcirco morbi causa est: quanquam enim causa omnis secundariò & per accidens actionem lædit, non tamen contrà quicquid secundariò actionem lædit, morbi causa statuitur. 5

DE MORBORVM CAVSIS.

Causarum genera & differentiæ. Cap. XI. 10

VT Philosophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quàm acerrimè in causarum inuestigatione notitiáque versantur, quòd nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata sit origo: ita & medicis, qui omnia in cor- 15 poris commoditatem vsúmque referunt, in primis necessaria est causarum quæ morbos effecerunt obseruatio, sine qua neque morbos præcauere neque curare licet. Causæ quidem genitis ex se morbis adeò consertè cótextéque cohęrent, vt hos assiduò foueât atque conseruent, neque vnquam morbi possint causis manentibus deleri. 20 Quibus non illa empiricorum temeraria & fortuita, sed rationalis medendi via curæ est, ij efficientes illas conseruantésque causas primùm demoliri & circuncidere contendunt, vt his sublatis facilior reliqua sit morborum curatio. Itaque causæ omnes peruestigandæ, quæ ad morborum cognitionem curationémque in primis sint necessariæ. Earum autem ge- 25 nera quatuor sunt philosophis, materia, forma, efficiens atque finis. Nascentis morbi subiecta materia est humanum corpus, in quo (vt suprà demonstraui) penitus is insidet: quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non enim (quod multos fefellit) vitiosus humor subiecta est morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici po- 30 test. Forma est morbi species in materiam impressa inductáque. Finis actionum læsio & interitus. Efficiens causa omnium certè præstantissima atque princeps est quæ corpus immutat, déque optimo ac pristino statu deturbat. Hæc est cuius differentias atque vires scrutarî consilium est. Humanum corpus aliàs à seipso ab insitísque principiis, aliàs externa- 35 rum rerum iniuria lacessitur: hinc efficientium causarum duo fiunt summa primáque genera, aliæ insitæ sunt nobis & congenitæ, quas ab ipso iam ortu accepimus: aliæ aduentitiæ, quę in nos iam editos extrinsecus inuadunt. Insitarum aliæ naturales, præter naturam aliæ: vtræque verò aut ex parentum semine, aut ex materno sanguine profectæ. Naturales tem- 40 porum ætatúmque decursu sensim nos immutant, & sine sensu in extremum senium mortémque deducunt. Hoc genere est primordiorũ, ex quibus constamus repugnantia, & insiti nostri caloris efficientia, qui tametsi

nos

nos quoad viuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidem ocyùs, alios ſegniùs, vt ſua cuique ſtata eſt vitæ periodus, quam vix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturam inſitæ nobis cauſæ dicũtur, quę vel ex ſeminis vel ex materni ſanguinis vi-
5 tio exortę morbos tandem nobis acerſunt. Quale parentum maximéque patris ſemen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum verò atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoque naturalem inſitámque temperaturam ſimilaribus partibus inurit. Quocunque etiam morbo pater quum generat
10 tenetur, eum ſemine tranſfert in prolem: quandoquidem ex corpore vniuerſo (vt aliquãdo demõſtrauimus) deciſum ſemen, tum morbi tum cauſæ eius vim in ſe continet. Sic ſenes & valetudinarij, imbecilles: nephritici, arthritici, & epileptici filios vitioſa conſtitutione gignunt, qua tandem in morbos ſimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, vt parẽtibus
15 liberi ſuccedant, non minus morborum, quàm poſſeſſionum hæredes. Quinetiam maternus ſanguis primum fœtus alimẽtum, altera eſt temperamenti conſtitutioníſque cauſa, atque is ſua etiam vitia, at leuiùs quàm ſemen, in corpus inſerit. Hinc maxima temperamenti vis atque natura ex prægnãtis conſtitutione ducitur: & cui cibo prægnãs mater plurimùm aſ-
20 ſueuerit, is futurus eſt fœtui iucundus, & vinoſa vinoſum, & quæ medicamentis crebrò vtitur, fœtum profert in medicamenta propẽſum. Sic & de morbis animaduertimus, ſi grauidam medio geſtationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu poſtea quartana febre conflictabitur: atque ſi nono ea menſe pleuritide prematur, prolem gigni in pleuriti-
25 dem quoque procliuem: quemadmodum & eius cui abſceſſus ex aure octauo menſe proruperat, filium in omnem vitam habuiſſe purulentas aures. Vnde intelligi poteſt non modò prima conformatione ex ſemine, verum etiam toto geſtationis tempore, tum ex materno ſanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborũ procliuitates in fœtum cõtrahi.
30 Maxima igitur ortus noſtri vis eſt, nec parũ fœlices bene nati. Quamobrẽ præclarè humano generi conſultũ videretur, ſi ſoli parẽtes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolę ſementem facturi purum ſemen & fœtum ſeligunt, experti frugem malam è marcido percipi, quanto id diligentiùs in procreandis liberis obſeruãdum? Iam verò aduẽtitiæ
35 cauſæ genitis nobis dum extrinſecus occurrunt, alias ſæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca cauſarũ quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa eſt, alia interior: hæc rurſum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur: vt tres ſint omnes efficientes morborum cauſæ, externa quæ & euidens, antecedens, & continens. Euidens
40 quæ extrinſecus aut corpori aut contentis vim infert. Continens quæ in corpore ſita morbo proximè adhæreſcit connexáque eſt. Inflicti vulneris gladius idcirco continens cauſa non eſt, quòd in corpore non cõſiſtat, licet proxima ſit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc ef-

ficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximéque necessariæ sunt, ex quibus cæteræ ortæ defluunt. Illas vulgus in primis sectatur, quas & vetustissimi medici solas animaduerterunt, obscuris (vt inquit Celsus) ab arte reiectis. Ea porrò est adhæsio copulatióque causarum, vt continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat: quúmque omnes continuatione quadam & serie cōnexæ sunt, ordine prima est euidens reliquarum effectrix, postrema est cōtinens: quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedentes appellantur. At non omnis morbus tribus ex causis necessariò ortū habet, sed aliàs ex duabus, aliàs ex vnica. Quum cibi potúsque immoderato vsu summa cumulatur venarū plenitudo, quæ has tandem adeò vel diducat vel disrumpat, vt pleuritis insequatur, pleuritidis euidens causa est cibi immoderatio, plethóra, venarum ruptio vel diductio, & sanguinis effluxio causæ dicūtur antecedentes, omnes in corpore positæ. At sanguinis copia lateri impacta putrescénsque cōtinens, tum illius, tum comitis febris est causa. Si adstringentiū balnearum vsu putrida febris accenditur, hæ causa sunt euidens: cutis adstrictio, prohibita trāspiratio causæ antecedentes, hinc exorta putredo continens proximáque causa. Non possum autem in neotericorum quorundam errore conniuere, quos tantus stupor oppressit, vt nulla queant mentis contentione cōtinentem causam à morbo internoscere. Hi ignorata maiorum doctrina sanguinem lateri impactum, pleuritim, humorúmque putredinem, febrem appellant: quasi humores particulæ sint corporis atque in his morbi insideant. At certè febris nulla in humore, nulla in spiritu, sed in corde corporísque partibus tota inhæret: hoc tamen discrimine, vt in ephemera partium intemperies ex spirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredine: in hectica primùm ac per se in partiū substantia consistat atque defigatur. In his quæ dixi omnia causarum genera connexa videre licet. At quum ab Australi flatu destillatio fertur in pulmonem, eius arterias obstruēs asthmáque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus vterem obturat, nephriticúmque cruciatum mouet, duæ duntaxat causæ euidens & continens concurrunt: vnica verò eáque euidens quum vulnus gladij ictu infligitur. Ex quibus intelligitur causam externam & euidentē in omni esse morbo necessariam, neque corporis neque causarum interiorum firmam constitutionem, nisi externarum graui impetu, labefactari contaminaríque posse, & de naturali statu vnquam decedere: rursúmque continentis quàm antecedentis necessitatē esse maiorem. Iam verò causarum morbos efficientium aliæ statuendæ sunt differentiæ. Earum quippe vnaquęque interdum per se, interdum per accidens opus efficit & edit. Per se quidem, quum propriis insitísque viribus proximè nulliúsque interuentu id præstat: per accidens verò, quum aliud quippiam excitans & interponens idipsum agit. Aqua frigida corpori affusa id per se quidē & proximè nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dum contracta densatáque cute natiuum calorem foras erumpentem intrò repellit, qui

qui dein intus collectus & coarctatus, multóque pabulo auctus, vi maiore in corporis ſumma remigrat recurrítque. Intus verò ſcãmonium vel rheubarbarum corpus per ſe calfacit: at calidam feruentémque bilem expurgans, accidente refrigerat. Cauſa porrò omnis efficiens triplex exiſtit, aut enim principalis eſt, aut adiuuans; aut ſine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, inſita vi etiam ſola id efficit cuius eſt cauſa. Adiuuans ſola quidem nihil efficit, ſed ad efficiendum adiumenta affert. Hæc Græcis συναιτία, id eſt cauſa adiuuans, & quaſi concauſa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, ſine ea tamen effici nihil poteſt. Sed hæc perſpicuis exemplis illuſtranda ſunt. In purgationibus quæ arte comparãtur, cauſa principalis eſt medicamentum proprietate valens, adiutrix cauſa illius temperamẽtum calidum omnibus purgantibus conceſſum, quod & illorum vim corroborat adaugétque: in hoc etiam genere ſunt quæcunque medicamento permiſta illius vim exacuũt, vt gingiber, nardus, eiúſque generis plurima. Cauſa ſine qua nihil efficeretur, eſt natiuus noſter calor, ſine quo medicamenti vis ſopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dum frigida cœli conſtitutio deſtillationẽ proritat in articulos, principalis perfectáque cauſa eſt frigida cœli conditio, & ſuperuacuorum copia: adiutrix eſt humorum tenuitas: cauſa ſine qua non efficeretur, eſt articulorum imbecillitas, & viarum per quas humor fluxurus eſt laxitas. In cauſis ſine quibus nihil efficeretur numerari ſolent, locus, tempus, inſtrumentum. Cauſa omnis quandiu operi aſſiſtit incumbítque, idipſum conſeruat & auget: ſublata verò nihil amplius quicquã efficit. Id eius opus aliàs perſiſtit ac manet, aliàs omnino perit, ídque vel breui vel multò pòſt tempore.

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

QVI firma corporis conſtitutione ortus & in lucem editus eſt, ſi nulla externarum rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimum tempus vitã producet. At ſi illarum immoderatione cõcutiatur, optimum vitæ ſtatum diutius retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabetúrque in deteriorem, quem certè morbũ appellamus. Naturalem igitur vitę curſum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minimè iactabitur. At verò quotuſquiſque toto vitæ curriculo ex his tutus emergit? Quem blandæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulò conſeruauit, inconſtans volubilíſque fortuna præcipiti caſu non obterit? Difficile prorſus quæ vndique nobis intenduntur retia defugere. Diſcendæ igitur res omnes & cauſæ, quarum vi aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſariò nobis ferendæ ſunt, & ſine quibus viuere nõ liceat: aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſariis ſunt aër, in quo verſamur, cibus & potus,

motus & quies,ſomnus & vigilia,quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbationes.Non neceſſariæ verò gladij ictus,ruentis lapidis,& beſtiarum occurſus,omniáque fortuita.Harum impetus cęci nec arte prętuideri nec declinari poſſunt: illæ poſſunt,in quarum obſeruatione ars verſatur.Earum aliæ corporis ſanitatem tuentur,aliæ depellunt,alię reſtituunt. Hinc efficientium cauſarum aliæ inſalubres ſunt,quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt,alię ſalubres.Hæ rurſum duplices,vel quòd ſanitatem conſeruent, vel quòd deperditam reſtituant. Conſeruant quæ moderatæ & corpori ſimiles exiſtunt. Reſtituunt quæ ſunt morbo contrariæ,& æqualiter atque is à mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuum faciunt eandem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed comparatè & quum ad varia refertur.Eſt enim cauſa ex eorum genere quę ad aliud referuntur ac pertinent. Aër temperatus aliæque cauſæ ſi æquabiles & moderatæ obtigerint,hominem temperatum & bene habitum,qualem acceperunt,tuentur ac ſeruant.Immoderatę verò obterunt inferúntque morbos. Quem porrò morbum inflixerit aër impenſè calidus ac feruens, eundem depellit ſanitatémque reſtituit frigidus, qui pari ſit à medio receſſu. Qui huic ſanitatem reſtituit eíque ſalubris eſt cauſa,alteri morbum infert, cauſáque fit inſalubris.Efficientes hæ cauſæ triplices ad tres quoque artis partes accommodantur. Conſeruatrices etenim eius partis ſunt quæ ſanitatē tuetur.Salubres eius quæ morbis medetur. Solæ inſalubres huc pertinent, de quarum viribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aër corpora mutet,& cauſas interiores morbóſque excitet. Cap. XIII.

OFFVSVM nobis aërem ſanguine præditorum animantium natiuo calori & ſpiritui, tum conueniens pabulum tum refrigerationem præſtare, fumoſáque illius ſuperuacanea excipere: his tribus ex cauſis eorū vitæ tuendæ conſeruandóque calori pręfici in Phyſiologia diximus,vbi & illud animaduerſum eſt, aërem nobis circumfuſum arteriarum pulſu corporis vniuerſi calorem, eum verò quem ſpirādo ducimus vnius maximè cordis calorē reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad viuimus neceſſariò ſpiritū de cœlo ducimus, nec animus ſine anima, nec anima ſine ſpiritu & aëre teneri cōſeruaríque poteſt. Inſpirati quàm circūfuſi aëris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora vis eſt,quanto vberiùs & violentiùs is intrò ſubit.Reſpiratione primùm quidē os,nares,cerebrum,aſperam arteriam,pulmones,cor,omnéſque arterias is confertè implet, ex iis dein in omne corpus perflabile mox quaſi momento diffunditur.Quacunque is vel ſubſtantia vel qualitate pręditus eſt,ea ipſa primùm ſpiritus,deinde humores, poſtremò partium ſubſtantiam afficit. Serenus, tenuis,purus,benéque temperatus, ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem attenuat, cor exhilarat, mentem ſerenat, corpus omne peruadens raritate diffundit,

diffundit, suscitatóque calore appetentiam, concoctionem, superuacuorum dissolutionem expurgationémque procurat. Crassus, densus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinem & humores densat atque labefactat, cor mœstitia perstringit, mētem obum-
5 brat, corpus degrauat atque densat: & oppresso atque debilitato natiuo calore concoctionem lædit, superuacuorúmque dissolutionem cohibet. Qui porrò circumfusus est nobis aër, in intima quæque penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos solùm, verùm etiam solidissima quęque & inanima, vt ligna, vt lapides, & metalla, quæ aliter sicco, aliter plu-
10 uioso cœlo affici notamus. Tanta quidem vis est aëris per cuncta rerum meabilis. Aëris autem quàm cæterorum, vis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporum tempestatúmque mutatione, aut ex salubri loco in grauem transitu, aut exorta intemperie, aut quibusuis aëris inquinamētis, quàm victus mutatione morbis pulsantur. Is quippe vnus
15 plurimos pariter attingit, cuius non vt cæterorum incommoda facilè declines: in cor viscus nobilissimum, in cerebrum, in corpus denique omne promptè penetrans suis vitiis omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum verò hic opifex est vel qualitatum immoderatione, vel substantiæ vitio, vel subita insolentíque mutatione. Qualitatū intem-
20 peries calidior, frigidior, humidior, aut siccior, siue à regione, siue à situ, siue ab anni tempore, siue à cœli statu talis existit, spiritus, humores, ipsúmque corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus, Veris constitutio naturalis, status cœli placidus & tranquillus, vt perflante Fauonio, salubritatem bonámque valetudinem tuentur, nec
25 quicquam corpora permutant. Regio feruida & æstuosa, locus Austro Solíque expositus, Æstas ignea & torrida, austrinus cœli status, spiritus inflammant, sanguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuunt: quibus ex causis morbi plurimi híque acuti suscitantur. Sed & poros reserant patefaciúntque, corpora laxant & extenuant, eorū substan-
30 tiam colorísque natiui vim dissipant: & si diu perseuerāt senium mortémque præproperè accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem cōuersus, hyems gelida, statúsque cœli aquilonius, spiritus consopiunt, humores incrassant, quæ certè causæ acutos quidem morbos reprimūt, sed diuturnos, destillationésque cōcitant. Deinde poros occludunt, densant firmántque
35 corpus, huius atque natiui caloris substantiam cōseruant & augent, appetentiam præstant, concoctionem fouent, vitam denique longissimè protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergēs, humens pluuiosáque constitutio, tenebricosum spiritum facit, corpus multo humore superuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata con-
40 coctione cruditates fiūt. Quibus ex causis destillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, vlcera putrida eáque curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa infirmáque reddit & obeundis vitæ muniis inepta. Regio sicca, locus arenosus in ortum apertus ac patens, sicca cœli constitutio, spiri-

tus illuſtrat, humores ſuperuacuos abſumit, vtiles verò à putredine tuetur: corpora dura, ſolida, fortiáque efficit, & articulos corroborat, quoniam tamen illa denſat & humores ſiccos duróſque reddit, obſtructionum eſt opifex, minus tamen quàm ſuperiores infenſa. Tot ergo modis aëris intẽperies morborũ cauſæ fiunt. Vitiata porrò aëris ſubſtantia gignẽdorum morborum maiorem multò vim obtinet. Hæc licet adeò ſimplex ſit & vniuſmodi, vt fortaſſe corruptioni ſubiecta minime ſit, variis tamen vndique inquinamentis cõſpergitur. Multa exhalatione & caligine humeſcit: terrarum, aquarum, cadauerum aliorúmve putreſcẽtium expiratione graui inquinatur: peſtilentiæ ſeminibus vel cœlitus immiſſis vel in ſe genitis polluitur labefactatúrque. Hæc igitur vna cum aëre quem ſpiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum ſpiritus, tũ humores ſuo quæque modo cõtaminant, & varios eóſq; ferè occultos morbos proferunt. Iam verò ſubitæ inſuetęque temporũ, locorum, tempeſtatúmque mutationes ſæpe morbos attulerunt, præſertim ſi ex ſalubribus in grauia atque deteriora fiant. Quos temporum mutatio inſigniúmque ſyderum exortus, quos tempeſtatum flatuumque cõuerſio morbos inuehere ſoleat, diligenter quidem Hippocrates & Ariſtoteles literis prodiderunt, omniũ certè eam facientes cauſam, quòd ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculoſúſque tranſitus ſit. Multò his grauior eſt peregrinatio & omnis longinqua traductio, quòd vnicuique regioni ex ſoli & aquæ natura, ex ſitu & flatibus, quibus iactatur peculiaris ineſt conſtitutio, ſuáque proprietas cui nõ facilè ſit aſſueſcere. Sed & quæ ex coarctato concluſóque in liberum perflabilémque aërem vel ſaluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo cõualeſcunt ſæpe detrimento fuit: quòd repente ac vehementer corpus humoréſque exagitet. Flatuum porrò effrænata incurſio haud ſecus atque valida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas vel è terris, vel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aër nulla ventorum vi impulſus, quãquam mitis ac lenis apparet, niſi tamen tempeſtate huc illúcque iactetur, requietæ & reſtagnantis aquæ more corrumpitur. Vẽtus veró ſaluber, præſertímque aquilonius inſperſa aëri inquinamenta purgat.

Qua ratione quótque modis eſculenta & potulenta nos afficiant. Cap. XIIII.

EVIDENTIVM cauſarum ordine cibus atque potus locum obtinent ſecundum, eorúmque vis eſt aëri proxima. Hic quidem celeriùs ac promptiùs in plures inuadit, at cibus atque potus quoniam permanentem ac inhæreſcentem corpori materiam ſuppeditant, id validiùs contumaciúſque afficiunt. Cibi potúſque vitia gignẽdis morbis pabulum materiámque ſuggerunt, è qua & morbi interdũ ſponte emanant, nullo euidentis cauſæ impulſu. Imò & quoniam vel ab aëre vel ab animi

perturbationibus,

perturbationibus,vel aliis causis euidentibus morbi nulli excitantur, nisi consentiat corporis præparatio,& humorum cõstitutio. Si hęc tota ex cibo potúque profecta est,maximam hi sanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt semel dicam, Vna gula omniũ est propè morborum mater: etiãsi 5 alius est genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamẽto aut materia aut tota substantia agit nósque permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipsa, hæc verò potestate:ignis atque vinum calfaciunt,hoc potestate, ille energia. Materia agit,quod substãtiæ tenuitate penetrat humorésque incîdit,quod cras- 10 siore materia corpus adstringit & densat, & quod viscosum adhæret, aut contrà detergit. Tota substantia quicquid totius substantiæ vel familiaritate nos alit, vel dissidio & inimicitia naturam nostrã depeculatur atque depascit. Illud alimentum,hoc venenum appellamus. Totius substantiæ notionem alibi accuratè expressimus, demõstrantes alimentum nõ quòd 15 vel temperamento vel materia,sed quòd totius substantiæ affinitate nobis familiare sit, idcirco in nostram substantiam conuerti eiúsque molem augere: proinde alimẽto opponi & è regione statui venenum. Hæc quidem simpliciter nos immutant:at non pauca bifariam alia trifariam. Bifariam acetum,temperamento quippe & materia,& lactuca temperamẽto & to- 20 ta substantia,panis azymus materia & tota substãtia. Trifariam vinum album quod calfacit,extenuat & alit. Quicquid igitur totius substantiæ familiaritate in corporis substantiam conuertitur,alimentum est,quod verò corporis firmam naturalémque constitutionem quoquomodo euertit, medicamentum.Si quid dum in corpus conuertitur, idipsum pariter affi- 25 cit atque commutat,alimentum est medicamẽtosum. Hoc ventriculo exceptum vsque nostri caloris excitatum qualitates & vires etiam tacitas & quasi sopitas quibus præditũ est exerit, hísque ventriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdũ coquatur dometúrque. Est ea quippe agentis patientísque naturalis consensio, vt quia materiam 30 obtinent communem, mutuas operas conferant in sese, omnéque agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At verò si eius quod assumptũ est validæ vires indomitæ fuerint,nec prorsus ventriculi robore euictæ, eæ vel substantia,vel quoquouersum expirante vapore, in omne corpus permanabunt,ipsúmque cor & cerebrũ atque vniuersum corpus cõcutient:vt 35 in meraco vino,in allio,in cæpa,in aliísque cõpluribus perspicuè animaduertitur. Hæc igitur dum è ventriculo in intestina, in mesenterij venas, & in iecur illabũtur,suis qualitatibus quicquid attigerint,imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo sunt,non tamen prorsus extincta,nec pristinis omnino spoliata facultatibus,sed tum harum,tum pristi- 40 næ qualitatis nonnihil etiamnum manet in sanguine,qui & in venas maiores,& in minores,& in corporis singulas partes effunditur. Quanquam igitur sanguis alimenti ex quo genitus est formam perdidit, qualitates tamen aliásque vires quodãmodo retinet, eásque impertit partibus alendis.

Quamobrem

Quamobrem quod ait Aristoteles, Alimentum initiò dissimile, tandem nobis simile reddi, non de omnium qualitatum, sed de substantiæ & formæ potius similitudine audiendum. Etenim lactuca, tametsi coctione mutatur, ventriculum tamen & corpus refrigerat, ex eáque sanguis profertur frigidior. Sed & id quod veterum omnium literis & memoria cele- 5 bratur, omne alimentum tum calidum, tum frigidum, quum in sanguinē abierit calfacere, ita quidem audiri velim, quia alit, sanguinis & innati calidi substantiam, non autem qualitatem calorísque gradum augere. Quisquis enim ex lactuca æquè calidū atque ex vino aut ex allio sanguinē gigni censuerit, omnes efficientium causarum vires & naturas euertet. Ergo 10 lactuca frigidum, vinum calidum sanguinem suæque naturæ cōsentaneos profert humores. Azymus panis & castanea crassum atque lentum: vitellus & pullus gallinaceus tenuē: mora, persica mala, horariíque fructus vitiosum, putridum verò quæcunque alimenta iam corrūpi cœperunt. Hinc corporis omniúmque facultatum eius peruersio. Vt enim calx ad arboris 15 radicem cōspersa fructum accelerat, arborem verò perimit, ita calidius alimentum maximéque vinum suscitato calore, spiritus facultatésque erigit, mortem verò maturat. Dum enim corporis calorem auget, substantiam minuit: dúmque innati calidi spiritum & calorem halitu fouet, eius substantiam quę humidum est primigenium dissipat exorbétque: omnem vi- 20 tam alacriorem ac vegetiorem, sed tamen breuiorem facit. Sic suæ sunt vnicuique cibo dotes, sua sunt incommoda. Ex quibus intelligitur, nō modò spiritus & humores quibus conseruamur, sed & omnem corporis partiúmque cōstitutionem ab esculentis potulentísque mutari. Hinc intemperies, hinc obstructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauis- 25 simorum morborum causæ antecedentes cōtinentésque fiunt. Neque verò vna cibi potúsque qualitas, verūetiam illius optimi quantitas & exuperantia naturæ grauis infensáque est, tū ea quæ receptacula venásque solùm implet, tum etiā quæ vires grauat. Hęc enim quia supra vires est, neque integrè coqui, neque in purum sanguinē verti potest, sed cruditates multas 30 cumulat, quæ quum ab inferiore debilíque natura nequeant domari, corrumpuntur morbósque generāt. De hac rectè Hippocrates. Vbi cibus prę- ter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ vasa implet, nondum tamen vires premit, licet tota in optimum succum & in sanguinem facessat, tuta tamen non est, sed maximè lu 35 brica & periculosa. Natiuum quippe calorem è sensibus, è mētis & animæ functionibus auocat, occupátque in concoctione. Excrementorum flatuúmque ingentem facit prouentum, quę præ copia non facilè excludantur. Omnis generis humores cōgerit, obstructiones multitudine accersit, vias contrahit, in angustúmque adducit, omnia arctè coërcet ac continet, 40 vix vt quicquam è corpore dimanet. Hac onustum turgidúmque corpus ingrauescit, atque etiam si infirmum victúmque est prosternitur: quia verò infarctum, compactum, ac minimè peruium est, nec perflari, nec ventilari

tilari poteſt. Hinc perinde atque à multo oleo lucernę flamma, natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur, morbíque frigidi (etiamſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralyſis, apoplexia. Quumque diutius inſedit redundãtia, corruptelam demum putredinémque acquirit. Quæ autem coagmentatione aſſidua in ſummũ iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repẽtináque morte iugulat, aut vaſa diſrumpit. Quocirca hunc habitũ rectè cõmonefacit Hippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluẽdũ. Pernicioſa admodum ſentina eſt abdomen inſaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorum fons atque origo. Nõ minus acutè quàm facetè quis intẽperantiam medicorũ nutricem appellet. Cæterùm quiſquis cibus potúſque moderatus ſit & ad naturam accommodatus, ſpiritus, natiuum calorem, corporíſq; ſubſtantiã tuetur & reficit, facultates omnes earúmque functiones corroborat, concoctionem, alimenti diſtributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorum propulſionem, motus denique, ſenſus mentíſque vires integras incoluméſque conſeruat. Vna temperantia totius eſt iucundæ ſalubríſque vitæ moderatrix. Nulla calamitate vel ærumna præmetur, qui vitæ fundamentum iecerit temperantiam. Iam verò longior inedia, aut tenuior parciórque victus, non id aptè reſarcit & inſtaurat, quod tum natiui caloris, tum circumfuſi aëris vi neceſſariò diſſipatur è corpore: proinde ex accidente ſiccat, quòd in pabuli penuria, natiuus calor propriã corporis ſubſtãtiam exorbeat. At profectò corpus peruium paténſque reddit, obſtructiones expedit, flatus, alui fæces, vrinas, cerebri, omniúmque partium excrementa mouet & excludit. Atque ſi impurum corpus vitioſo humore perfunditur, cruditates cõcoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat: craſſos verò cuiq; parti tenaciùs inhærẽtes proritat atque mouet. Itaque per inediã humorũ omniũ vires ſe prodũt. Bilioſis enim bilis efferueſcit, & quaſi ferocitate exultat, quæ ſuo dein furore febrem, oris amarorem, iracundiam, aliáque ſymptomata infligit. Melancholicis proprius humor mœrorem & metum incutit, vigilias, terrores, oris aciditatem híſque ſimilia. Pituitoſis deſtillatio è capite in ſubiectas partes illabitur, & pituita in ventriculum influens, nauſea; cibi faſtidio, vomitione, animi defectione, híſque ſimilibus hominem laceſſit. In magna quippe cibi potúſque parſimonia, vitioſus humor aut in ventriculum irrumpit, aut propria ſede ſolus & purus ferociter ſubſultat, conſueta videlicet alimẽti benignitate deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore ægrè ferunt inediam, & tamen dum connituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento ſedare, non ſe, ſed ſuam ipſi perniciem alunt. Per hos verò impetus ſi conſtanter perferatur inedia, quos primùm concitauit, mox certè cõpeſcet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perſeuerans extinguit, corpúſque refrigerat. Nam vitioſos humores exterit, ſuo modo cõcoquit, domat & in vias deducit, per quas naturæ impulſu è corpore exturbentur. Huius ope aliquando morbi

periculoſi

periculoſi & ancipites fœlicem eúmque admirabilem exitum inuenerũt, ad quem ars nulla dirigebat:ídque multò mitiùs ac leuiùs, quàm dum corpus medicamẽtorũ aliena qualitate laceſſitur. Si quis obiiciat natiuũ calorem per inedias cum ſuperuacuo & vitioſo nonnihil etiam vtilis purioríſque humoris exhaurire, ſicque vires atterere. Id quidem conſentaneum eſt, neque vllum flagitium admitti puto, vires ſinere aliquantum collabi, vt pariter quod vitioſum eſt eximatur: quandoquidem earum iactura leuis promptè reſarcitur: grauior autem omnino metuenda, quam ſequitur exolutio. His, opinor, de cauſis tenuis & admodum exquiſitus victus ab Hippocrate iampridem eſt exploſus: quippe qui tum ſanis tũ ægris periculoſus exiſtit, ſi præſertim non modò ſanguinem atque carnem, verumetiam propriam ſolidarum partium ſubſtãtiam colliquat, & in maraſmum coniicit, à quo vix quiſquã ſe recipit. Sed vix eò pręcipitant inediæ. Cæterùm, inquit Hippocrates, non ſatietas, nõ fames, nõ aliud quicquam bonum eſt, quod naturæ modum excedit.

Quæ excernũtur ac ſubſiſtunt morborũ cauſas fieri. Cap. XV.

SVprà deſcripta cauſarũ genera, ſecũ humorũ vitia & alienas qualitates inuehũt in corpus: at quę deinceps erũt, nõ extrinſecus, ſed intus è corpore vitia ſuſcitãt. Quocirca diſtinctione adhibita illas externas, has autẽ euidẽtes cauſas propriè appellem⁹. Corporis ſuperuacua, quia in corpore cõtinentur & hærent, debẽt in cauſis antecedentibus haberi: at immoderata illornm vacuatio vel retentio cauſa eſt euidens. Illa morbos infligunt, non ſimpliciter, ſed quia contra naturam & immodicè in corpore coërcẽtur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminaríq; ſolent, ſi qualia, quantum, & quando oportet procedant, corpus quaſi ſarcina leuant, ídque robuſtius & ad functiones aptius comparant. Sin verò ſubſiſtant, morborum cauſæ fiunt euidentes, quæ dein antecedẽtes continentéſque mouent, quarum morbus ſoboles eſt. Naturæ legibus ad vitam neceſſariæ vacuationes ſunt alui deiectio, vrinæ è renibus & è veſica profuſio, ſudor vel vniuerſi corporis exhalatio, bilis flauæ è ſuo folliculo, aut atræ è liene in vẽtrem effuſio. Aliæ quidem nõ ſimpliciter, ſed vel in tempore, vel ex cõſuetudine neceſſariæ ſunt: vt hæmorrhoidum menſiùmque eruptio, mucus è naribus & palato, ſputum è pectore, lac è mammis, ſemẽ è ſpermaticis vaſis. Horum itáque ſuppreſſio, atque etiam parcior & non qualis aut quãdo expedit facta vacuatio, tametſi verè ſymptoma eſt, morbi tamen cauſa fit euidens. Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam exiſtunt redundãtia naturæ moleſta atque grauis, morborum fit materia. Nam plerunque natiuum calorem vel premit vel obruit, cuius demũ functiones periclitantur omnes. Nonnunquam eorum redundantia corrumpitur, putredinem & alienas qualitates ſortita naturæ corporíque graues. Nonnunquam vias corporíſque ductus obſtruens, alimentorum diſtributionem

ſtributionem, & excrementorum vacuationem deiectionémque cohibet. In voluulo, in inteſtini prolapſu, quoniam inteſtinum quaſi vinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, fæces præterlabi nequeunt, ſed ſua mole corporis partes ita plerunque onerant, vt vomitione reddantur. Quòd ſi hæ præterea putreſcant, fœtore & praua qualitate ſic vniuerſum corpus inquinant, vt etiam ſi illarum curſus redeat, ſæpe tamen inquinatum corpus è viuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt, quum vrina ſupprimitur, aut quum mẽſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſſima. Sic ſuppreſſis vacuationib⁹ neceſſariis, varij omniſq; generis morbi prodeunt, neque vlla cauſa euidens ad morbos excitãdos eſt efficacior. Hanc enim proximè ſequitur excrementorum prouentus, morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquent quæ iucunda effrænatáque voluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentináque vacuatio, etiam ſi eorum ſit quę toto genere pręter naturã ſunt, procreatrix eſt morborum. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnes commori. Multò magis periclitantur, quibus aluus immodicè profluit, aut vrina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe vires vſqueadeo ſæpe diſſoluuntur, vt ſimul anima deficiat. Nam cum ſuperuacaneis non parum ſpiritus caloríſque defluit: hinc tũ naturales, tum animales functiones langueſcunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Rectè igitur eſt ab Hippocrate dictum, Plurimùm atque repente vacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicum, maximè ſi inſuetum id eſt. Iam verò ſanguinis ex vtero, ex mariſcis, è naribus, aut ex vulnere effuſio, ſi immoderata repentináque obtigerit, ocyùs multò quàm quiduis aliud, ſpiritus, natiuum calorem, viréſque diſſipat & exhaurit, quæ in ſanguine & ſedem & pabulum habent. Multi quippe, vt ait Poëta, extremã fundunt cum ſanguine vocem. Quibus autem moderatior fit profuſio, his corpora quaſi tabida liqueſcunt, & cruditates, cachexiæ, hydropes, eiúſque claſſis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborũ eſt cauſa. Cap. XVI.

MOTVS alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidẽ ventriculus, inteſtina, venę, aliæque partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt excrementáque depellunt: & cor arterięque ſic aſſiduè pulſant, vt nihil intermittant. Voluntarius conſilio voluntatéque ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primùm quidem & per ſe imperio voluntatéque mouentur: ab his deinde oſſa, vincula, venæ, arteriæ, carnes, cæteræque partes, ídque veluti oſſis conſequutione, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis nihil defatigat, nec laſſitudine vnquam intercidit, ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit: voluntarius verò defatigat, huiúſque contentione corpora ingraueſcunt & aſſiduo labore defeſſa languent. Hunc proinde quies neceſſariò excipit, quæ leuamentum

& remissio quædam est laboris. Itaque laboris requietísque alternus vsus animanti necessarius. Porrò autem arbitrij motus velox est aut tardus, robustus aut imbecillus, vehemens aut leuis. Veloces seu celeres motus sunt, saltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoscunq; non robur, sed sola corporis celeritas exercet. Robusti & validi sunt, fossio, maximi oneris gestatio & sublatio, luctarúmque multa genera quæ corporis robore & vehementi nisu, nõ celeritate fiunt. Vehementes sunt, graue telum iaculari, discum mittere, graui armatura tectum currere aut saltare: & quicunque ex robusto celeríque constant. Hi quidem omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ vel labores, animãtium viribus eduntur ex hísque manant. Sunt & alij qui extrinsecus accedunt, vt nauigatio, vectio, gestatio, frictio, equitatio, hísque similes. Motus omnis animali calorem non extrinsecus accersit, sed ex ipso corpore suscitat, perinde atque ventilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quasi sopitum & torpescentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multò plures quàm dudum partes traiicit. Hic autem cõcoctionem, alimenti distributionem, excremẽtorum omniúmque superuacaneorum expulsionem iuuat. Quinetiam corporis partiúmque substantiam perspicuè mutat. Celer namque & velox, corpus densat & attenuat: tardus carnem rarefacit & auget. Robustus corpus vegetum durúmque: imbecillus laxum molléque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, sed tamen compactum, durum, firmum & vegetum: cõtrà leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, sed languidum, molle, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præstat motus quicunque suo sit genere temperatus. Cæterùm immoderatus siue supra corporis vires, siue perpetuus nec intercisus est, morbos infert. Multa quippe defatigatio spiritus viriúmque substantiam exhaurit & dissipat, tandémque corpus refrigerat: musculorum, neruorum, & vinculorum robur dissoluit, membranas adeò interdum laxat aut diuellit, vt Enterocelem excitet. Sed & viscera concutiens, tenues plerunque venas disrumpit, ex quibus emictiones, vomitiones & expuitiones cruẽtæ, pleuritides aliíque morbi. Sanguinem vniuersum ita plerunque in venis diffundit, vt concalfactus liquatúsque propriis conceptaculis coërceri haud possit, sed his apertis foras excidens partibus phlegmonas infligat: aut si coërcetur, capitis dolores, pulsationes synochósq; febres procreet. Corruptos autẽ humores, qui alioqui trãquilli, ignobili loco cõclusi & quasi cõsopiti tenebãtur, quíque à natura tempore concoqui, domari, ac demum blandè excludi poterãt, irritat & quasi in furorem agit, qui postea tanquam mota camarina tetro vapore corpus variè lacessunt: sed & ipsi quoquouersum effusi scabiem, tubercula, omnis generis abscessus, putridas febres, alui profluuia, vomitiones, morbósque multiplices & varios inuehũt. Impura igitur plethoricáve corpora laborẽ ne subeant. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermissio, qualem habet desidiosa vita, inertem calorem, spiritus ignauos, ad omne sensus & mentis

mentis naturæque functiones segniores facit. Corpus vniuersum degrauat, languidum, molle, infirmúmque reddit: vt tãdem verum sit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpũt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obstructiones, & excrementorum prouẽtus, quæ omnis generis morborum 5 causæ sunt proximæ.

Somnũ & vigiliam plerunque morborũ causas esse. Cap. XVII.

HIS vt viribus, ita ordine connexi & affines sunt somnus & vigilia. Est autem somnus non solùm motus, verumetiam 10 sensus omnísque animalis functionis cessatio, in qua non modò vt in quiete nerui, musculi, artúsque, sed & cerebrũ & sensus omnes consopiri solent, éstque somnus omnium quasi perfugium laborũ, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Hic spiritus labore vigiliísque dissipatos restituit, aliis videlicet 15 ad functionum frequentationem suffectis. Membrorum sensuúmque defatigationem tollit, naturales functiones maximéque concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum siquidem natiuus calor minimè dispersus, sed circum viscera intrò se colligens vegetiórque factus, in cibi crudorúmque humorũ concoctionẽ validiùs incumbit. At verò attrahẽdi 20 expellendíq; facultates per somnũ languidiores sunt, propterea quòd conquiescat mouendi vis solita quidem illis opem ferre: quódq; corporis contenta vigiliis atque motu concitata, expeditiùs trahenti pellentíque cedãt. Quinetiam somnus sanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionẽ, immoderatásque vacuationes omnes pręter sudorem cohibet. Licet enim 25 (vt author est Aristoteles) corporis summæ & extimæ partes in somno frigescant, túmque pluribus tegumentis indigeamus, sudores tamen vberiùs tandem emanant: quòd humores intus conclusi alimenti cõcoctione distributionéque peracta, manifestè & affatim in extima summáque corporis eruptionem faciãt. In vigiliis maior fit per cutem dissipatio, sed humo- 30 rum tenuium, qui obscurè atque sine sensu exhalãt. Cæterùm somnus immoderatior, spiritus offundit & obscurat, omnes sensuum mentísque vires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit, functionésque naturales infringit, crudos pituitosósq; humores & omnis generis superuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauũ atque iners ma- 35 gis quàm quies efficit, destillationum, frigidorum diuturnorúmque morborum author. Nihil tam̃ morti simile quàm somnus, ipsius nimirũ imago & simulachrum. Vigiliæ cõtraria atque somnus edunt. Etenim spiritus sensúsque excitant, promptos, celeres, alacrésque reddunt, & partium omniũ vires omnes recreant & erigunt. Calorẽ in omne corpus diffundũt 40 æquabiliter, alimenti humorúmque distributionem, excrementorum depulsionem accelerant. Et hęc quidem moderatæ. Immoderatę, spiritus exhauriunt, corpus præsertímque cerebrum siccãt: & (vt inquit ille) Attenuãt iuuenum vigilatæ corpora noctes: sensus obtundunt, & mentem pertur-

 bant.

bant. Bilem inflammant, phrenitidis, cōtinuarum febrium, acutorúmque morborũ procreatricem. Natiuum calorem humidúmque primigenium diſſipant, ſicque læſa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborũ cauſas fieri. Cap. XVIII.

SI QVIS animi perturbationibus omnino vacaret, poſſet & ſine his integra nihilominus ſanitate vitam traducere: at quoniam nulla diſciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & ſedare poteſt, quin ſemper horum procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter cauſas euidentes eáſque neceſſarias collocantur. Sex autem numerari ſolent, metus, mœstitia, ira, gaudium, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex cauſis fiāt, & quàm multas comites habeant, ſatis in Phyſiologia perpendimus. Perturbationũ animi etiamſi moderatæ ſint, nullus ferè vſus, pręterquā gaudij. Hoc exhilarans cor ſpiritúſque lætitia diffundit, natiuũ calorem ſuſcitat, ſanguinem humoréſque extenuat, quibus ſalus comparatur conſeruatúrque ſanitas. Triſtitia nemini frugifera, niſi quis effuſiore gaudio diſſolutus ſit: nec ira niſi ſomniculoſis & inertibus: nec timor niſi temerariis & furibundis: nec verecundia niſi impudentibus & pallore fœdatis. Agonia omnibus aduerſa infenſáque eſt. Cæterùm hæ modum prętergreſſæ nos grauiter conuellunt, quippe quę euidentium cauſarum vim adipiſcuntur. Gaudium profuſum ac inſolens ſpiritum calorémque tam vehementer è corde in ſumma corporis effundit diſſipátque, vt id caloris beneficio prorſus deſtitutum, vel ſyncope vel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigiſſe memoriæ proditum eſt, qui tamen omnino vel ſenes erant, vel languidi ac imbecilli. Cæteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira verò calorem & ſpiritum è corde etiam foras, non vt gaudium ſenſim, ſed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehenſus eſt repente ſublatus, nec diſſipato calore exanimatus, quòd ſoli audaces & robuſti iracundia efferri poſſint, & iis ſolis vbertas caloris circa cor efferueſcat. In his itaque dum cor ira cumulatur & exardeſcit, inflammatus calor in omnia effertur, vt tum homo extra ſeſe percitus feratur. Ea ſpiritus primùm, dein humores corpúſque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram vel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridam febrem, in alióſque ex bilis feruore & ex humorum confuſione morbos.

Timor & triſtitia calorē ſpiritúmque intrò reuocāt, ille quidem ſubitò & affatim, hæc paulatim impetúque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerāt, nec tamen vt ſomnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quòd is calor ac ſpiritus in cor ſolùm recurrat. Ea quidem affectione cor vehementer premi, & ſtrangulato calore penè obrui fidem facit, quòd pulſus paruus, tardus, rarus, & imbecillus euadat. Speciatim verò

triſtitia

triſtitia corpus omne, maximè verò cor refrigerat & exiccat, ſpiritus innatúmque calorem obterit & offundit, vigilias ſiccitate inducit, concoctionem labefactat, ſanguinem humoréſque incraſſat, exaggerátque melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in
5 marcorẽ, in alióſque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multò violentiùs euidentiúſque timor iniicit, quæ cæco & repẽtino impetu percellens, non paucis calore cordis violenter ſuffocato vitam ademit. Nam cunctis vires ſubtrahit ipſe timor. Quòd timentibus aluus interdum ſoluitur, aut vrina profunditur, non mihi videtur cum Ariſtotele indicium
10 eſſe ſanguinis in aluum compulſi, ſed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem ſpiritúmque in intima primùm cogit, eúmque mox ſenſim foras reuocat, ſed blandè adeò vt neque cor oppreſſum frigeſcat, neque ſpiritus diſſipetur. At verò agonia, id eſt certamen vtroque motu vehementer concutit: quúmque ex timore & ira conſtet, am-
15 borum pericula motu tamen inęquabili intendit. Quæcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera coniiciendæ ſunt. Excandeſcentia quidem, odium, diſcordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metum: dolor animi, luctus, mœror, lamentatio, ærumna, moleſtia, deſperatio, ad mœſtitiam: lætitia, iacta-
20 tio, animi voluptas ad gaudium. Neque duntaxat hæ morborum cauſæ fiunt, verumetiam cura, ſolicitudo, afflictio, omnéſque animi moleſtiæ, quas ambitio, auaricia, aut aliud feruentius deſiderium inflixit, quemadmodum mentis in rerum inueſtigatione aſſidua contemplatio acriórve contentio. Harum quippe omniũ immoderatione ſpiritus & calor emar-
25 ceſcunt. De neceſſariis & euidentibus cauſis, & quibus eæ modis nos immutare poſſunt, dicta hæc ſint.

De cauſis euidentibus non neceſſariis. Cap. XIX.

Cauſæ verò nõ neceſſariæ quas declinare licet, & quib⁹ nulla ne-
30 ceſſitate vtimur, ad ea genera quæ ſuprà de neceſſariis poſuim⁹ referri poſſunt. In ambientiũ quippe genere collocãtur æſtuaria quæ corpus præter modum calfaciunt & exiccant, ac demũ calore diſſipato refrigerãt. Balneæ verò aliæ refrigerant & humectãt, aliæ calfaciũt & humectant, aliæ calfaciũt & exiccant: vt ſulphureæ, nitroſæ,
35 aluminoſæ, marinæ, quacunque enim qualitate inſignes fuerint, eadẽ corpus perfundent. Adhæc vnctiones & emplaſtra foris ſuas etiam vires contagione nobis impertiunt, dum eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altiùs infundunt. Veſtes & tegumenta quibus operimur, interdum per ſe vt calidorum animantium pelles, interdum accidente calfaciunt,
40 quòd inſitum corporis calorem retinent nec exhalare ſinunt. Florum denique & aromatum odor omníſque fumus aut vapor, ſiue manifeſta ſiue occulta vi præditus, dum intrò ſpiritu ducitur, luculenter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quæ ſu-

muntur claſſe, numerantur medicamenta, quæ quoties vel imprudenter vel ex cauſa vorantur, primis, ſecundis, tertiiſve qualitatibus aut tota ſubſtantia, ſpiritus, humores, corpúſque afficiunt. Inter ea verò quæ corpore excluduntur, non neceſſaria eſt ſanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorem, ſpiritus, & vires exhaurit: neque integrè ſano erumpentis quoquam modo ſanguinis vlla eſt commoditas. Neque profectò venus quoquomodo ſalubris, niſi cui fortè multo iam tempore præter cõſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quòd titillantis aut turgentis materię exuperantiam quaſi onus inſenſam deponat. Immoderata verò, ſpiritus, calorem, humidúmque primigeniũ exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque cõuellit, corpus eneruat, emollit, inérſque reddit. Horum nihil tamen extremè: quãdoquidem veneris modus quidam eſt, nec vt cibo ita venere citra deſideriũ quis vtitur. Vix quiſquam ſine libidine venerem exercet, ſine appetentia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſaginant. Proinde cibi quàm veneris crebriora ſunt grauioráque pericula. Ad motuũ genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venæ membranæque diuelluntur: eódem & dolores pertinent, diri immanéſque cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, geſtatio, equitatio, & quæcunque corpus, humores, ſpiritúſve duriùs exagitant. Singula quippe validas ad morbos gignendos vires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca, quanquam in corporis ſumma præcipuas vires habet. Deinde attritus, contuſiones, caſus, vulnera, ferarum morſus, venenatarum beſtiarum ictus, & quæcunque fortuitò in nos irruunt, nobíſque quaſi fato impẽdent, quorum periculis corpus variè iactatur. Euidentes morborum cauſas, quarum vi immutamur omnes iam quidem recenſuiſſe videor, quas ſolas veterum imitatione vulgus ſcrutatur, ſedulò rogãs vnde morbus vnuſquiſque proceſſit. Ab his autem defluunt gignũtúrque interiores, de quibus proximè differendum.

Interiores morborum cauſæ, quot qualéſque ſint, vtque ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Corporis ſpiritus, ſanguis, humores, excremẽta, & quæcũque contentorum nomine cõplectimur, interiores quidem cauſæ ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenẽtur, ſalubres & ſanitatis cõſeruatrices appellantur. Sin verò de naturę bonitate multùm decedunt, inſalubres & morborum effectrices. Decedunt autem vel quantitate vel qualitate, quę duo vitia illis contra naturam inſunt. Quantitatis vitia ſunt exuperantia & penuria. Spiritus exuperare quidem nõ poteſt, deficit tamen quum magna eius eſt inopia. Quæ toto genere præter naturam ſunt, vt calculus, vt lumbrici, ſemper dum adſunt exuperant, nũquam deficiunt. Sanguis, humores, excrementa, ſiue immodicè exuperant, ſiue deficiant, vitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia, plethora dici conſueuit. Reliquorum omnium

nium redundantia in cacochymiæ genere continetur. Quinetiam cõten-
torum omnium intemperies, tum ſimplex tum coniugata, craſſities & te-
nuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius
ſubſtantiæ corruptio cacochymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum
5 vitiis omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autem
ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatíque calidi penuriam ambientis
feruor, balnearum, diſſipantiúmque medicamentorum vſus, alimenti pe-
nuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omníſque motus vehemen-
tior, vigiliæ, inſolens gaudium, venus intempeſtiua, dolor excrucians. Eæ-
10 dem quum increuerint, ſanguinis ſuccorúmque inopiam tandem infe-
runt. Spiritus, innatúmque calidum premunt & humores coarctant, aër
denſus & caliginoſus idémque gelidus, alimentorum vbertas, excremen-
torum prouentus, diuturna quies, ſomnus arctior & profundior, metus &
mœſtitia. Eadem ſi violenta & intempeſtiua irruerint, haud ſecus atque
15 laqueus faucibus ceruicíque iniectus, natiuum calorem ſtrangulant & ex-
tinguunt. Spiritus, humores, excrementa, omniáque contenta putredine
contaminant aër putris & graueolens, ingeſtorum corruptio, eorum pu-
tredo & inordinatus vſus, excrementorum ſuppreſſio, obſtructio, híncque
cohibita perſpiratio. Quies quoque & ſomnus idem præſtant, at non niſi
20 ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſangui-
nis ſuccorúmque totam ſubſtanriam corrũpunt aër aut peſtilens aut quo-
uis inquinamento contaminatus, hauſta venena, retenti ſeminis aliorúm-
que ſuperuacuorum pernicies, venenatorum contagio, & virulentarum
beſtiarum morſus. Intẽperiem in ſpiritibus, in ſanguine, in aliíſque con-
25 tentis, calidam quidem inuehunt, circumfuſi aëris æſtus omniúmque cir-
cunſidentium feruor, & quæcunque cutim coarctant atque denſant. His
accedunt, cibi, potúſque calidiores, medicamenta quoque calida & acria,
excrementorũ ſuppreſſio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus ex-
ercitatióque vehemens, ira & vigiliæ, niſi extra modum exceſſerint. Frigi-
30 dam verò intemperiem accerſunt, aëris omniúmque frigidorũ occurſus,
alimentorum parcior aut liberalior vſus, eorúmque & medicamentorum
intemperies frigidior, ingens vacuatio, & magna ſuperuacuorum ſuppreſ
ſio, otium motúſque immodicus, ſomnus, metus atque mœſtitia. Siccę in-
temperiei effectrices cauſæ ſunt, aëris ſicca conſtitutio, & eorum occurſus
35 quibus exiccandi vis ineſt, cibi potúſque tenuitas & inediæ, extenuantia
diſſipãtiáque medicamenta, immoderata vacuatio, motus vehementior,
vigiliæ, mœror, cura atque ſollicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum
& pluuioſum cœlum, balneæ dulces pręſertim à cibo, potus liberalior, hu-
mectantium ciborum copia, excrementorum parcior vacuatio, vita otio-
40 ſa, ſomnus multus, lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & hu-
mores ſimiliſque naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus craſſæ
compactæque ſubſtantiæ, vt panis azymus, bubula caro, maiorúmque a-
nimãtium & piſciũ eſus, vinum craſſum ac rubrum. Idipſum cauſę omnes

quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente præſtant. Tenues verò gignunt alimenta & medicamenta extenuantia, potúſque tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimẽta aut medicamenta hiſce viribus prædita. Nam animantium extrema piſcéſque complures & caſeus, lentum glutinoſúmque ſuccum reddunt: mel verò, hordei cremor, ſimiliáque medicamenta, detergentem & minimè viſcoſum. Sic ſanè humores excrementáve dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis ſit materia, atque etiam vehementer calidis atque ſiccis, aut impenſè humidis cum tepore. Corporis ſpiritus humoréſque exagitant atque conturbant, quæcunque humores valdè extenuant aut in feruorem agunt, & quæ aut ſubitò vehementérque comprimunt, aut vehementiore motu incitant, vt dolor atrox, immodica exercitatio, ira, timor, omnéſque tũ corporis, tum animi perturbationes. Ex his ſciri poteſt quàm variæ ſint euidentium cauſarum vires. Aliæ morbis materiam ſuggerunt, vt alimenta & excrementa, quæ principales ſunt cauſæ. Grauiſſimis proinde morbis maximè obnoxij euadunt, qui gulę abdominíque dediti, tempeſtiuam aſpernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant, ſoláſque huic qualitates impertiunt, vt aëris & occurẽtium intemperies, motus & quies, ſomnus & vigilia, & animi pathemata, quæ rariùs morbos excitant. Quot igitur qualéſque ſint interiores morborum cauſæ, & qua hæ ratione ab euidentibus procedant, omnium denique efficientium cauſarum genera viréſque ſumus perſecuti.

Quæ ſit vniuſcuiuſque morbi cauſa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim ſcrutari par eſt quibus ex cauſis vnuſquiſque originem ducat, vt ex earum obſeruatione omnis quæ ad medendi rationẽ conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius à ſolis euidentibus externíſque cauſis profectus ſit, alius præter has etiam interiores eáſque vel antecedentes vel continentes cauſas habeat, prima quidem vniuſcuiuſque eſt origo diſcẽda. Partium ſimilarium, tum ſimplex tum cõiugata intemperies, earum quoque putredo & totius ſubſtãtiæ corruptio, ab euidentibus plerũque cauſis fiũt. Hæ ſiquidem dum blandè & æquabiliter in omne corpus irruũt, primùm promptéque ſpiritus, qui in tenui ſubſtantia poſiti omni affectioni patẽt, ab his deinde humores cæteráque contenta: poſtremò partium ſubſtantiã quæ ſolidior eſt, quacunque vi aut qualitate inſignes ſint, afficiunt. At ſi validæ cauſæ eæ ſint, & diu multóque tempore aſſiſtant: atque iis expoſitũ corpus propinquum ſit, ídque iam affectioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiam proximè in corpus immigrabit. Quinetiam ij morbi ſimilares nonnunquam à ſolis antecedentibus, aut à continentibus cauſis emergunt. Etenim vitioſus putríſque humor firmiùs parti adhæreſcens illius ſubſtantiam tandem

dem corrumpit:quomodo & pulmones & iecur putreſcere perſępe deprehendimus.Sic ſuppreſſi ſeminis & quorundam excrementorum malignitas in veneni naturam faceſſens, principum partium ſubſtantiam contaminat.Quacunque autem intemperie alienáve qualitate ſpiritus,ſanguis,
5 humores,excrementáve tenentur, mox cõtagione corporis partes eadem inurunt, eáque interdum leui, interdum altiùs infixa & permanente. Itaque morbi ſimilares aliàs à ſolis euidentibus, aliàs tum ab his tum ab antecedentibus continentibúſque cauſis originem habent. Iam de inſtrumentorũ morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut ſpermatis cõ-
10 formantíſque facultatis vitio, aut membris in partu poſteáve dum adhuc mollia teneráque eſſent contortis, aut quòd multo pòſt tempore colliſa confractáve vitioſè coaleſcunt, ſiue medici, ſiue laborantis, ſiue alterius cuiuſpiam inſcitia & errore.Interiores etiam cauſæ plerunque figuram inuertunt,vt tumor præter naturam,ſectio, conuulſio,& reſolutio neruorũ.
15 Concauitatis & meatus vitia quidem multa ſunt,quorum coalitus maximè à cauſa fit interiore,dum capacitatis facies exulceratę nec benè curatæ,inter ſe glutinãtur & adhæreſcũt. Obſtructio ab interiore quoque cauſa,vt à carũcula,à duro tuberculo,à tumore, à callo, à grumo & ab humore craſſo lentóque interiorem canalem ductúmque inferciente. Anguſtia
20 verò fit vel aliquo extrinſecus cõprimente intróque impellente meatuum latera:vel his in ſeipſa concidentibus, ídque cogente frigidorum adſtringentium aut exiccantium vi.Sed & cauſam ſæpe habẽt interiorem, quum retinendi facultas validior, meatus eorúmquę oſcula quaſi impetu coanguſtat. Laxitatis cauſæ his contrariæ ſunt, medicamenta aperientia, quæ
25 incidendi, detergendi, expurgandíque vim nacta ſunt, & quæ vehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas valida aut retentrix imbecilla. Aſperitatis porrò cauſæ ſunt,medicamentorum, humorum, & excrementorum immodicè acerborum, cuiuſmodi ſunt immaturi fructus,aut acrium, aut abſtergentium vis eouſque interdum inualeſcens, vt
30 partes ipſas vel corradat vel exulceret. Læuitatem verò efficiunt cibi, potus,humores,tum vtiles,tum ſuperuacui pingues atque glutinoſi. In numero autem pars quæcunque deeſt, aut naturæ conformationíſque vitio, aut ſectione,aut vſtione, aut putredine,aut frigore periit. Siqua autem ſupereſt & accreſcit, ea eſt validæ naturæ opus, quæ ex vtili eáque vberiore
35 materia naturale quiddam progignit: eiuſmodi eſt in conceptu ſextus digitus, & in adultis tuberculum carnoſum. Ex inutili verò materia fiunt ganglia,meliceride,ſteatomata,atheromata,acrochordones,eiúſque generis tubercula. Partis porrò molem ſupra modum augent, vtilis materiæ vbertas & valida natura,quæ frictione,calore,pice aliíſque trahenti-
40 bus iuuatur.Minuunt verò imbecilla virtus,& alimẽti penuria,& alię cauſæ quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è ſua ſede atque ſitu dimouent vinculorum ſolutio aut laxitas,vt in luxatis,ſiue repentino vehementíque motu,ſiue mollientium occurſu fiat:continen-

tium

tium partium diſruptio vel laxitas, qualis in Enterocele aliiſq; ramicibus, & in abdomine diſciſſo, & quum vulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium conſenſus deprauatur, quum illæ inter ſeſe cohærent, aut commune illarum vinculum laxatur, intenditur, vel abrumpitur. Continui ſolutionem efficiunt flatus humórve vel exuperãs, vel acer, vel pungens, vel exedens: & in cauſis euidentibus motus immoderatior, & quęcunque contundunt, frangunt, vulnerant, perforant, aut vrunt. Atque hæ quidem ſimplicium omnium morborum cauſæ putentur.

Implicitorum compoſitorúmque morborum cauſæ. Cap. XXII.

NVLLA cauſa proprio atque vni eſt ſemper addicta morbo, ſed vna eadémque ſimplex morbos plerunque varios infligit. Solis ardor deſtillationem è capite frigidam concitat, ex qua aſthma, arthritis & paralyſis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris eſt ſoboles. Sed & cauſæ contrariæ in morbi eiuſdem procreationẽ ſępe concurrunt. Vt enim ſolis ardor cerebrum dilatans illiúſque ductus patefaciens excrementa diffundit, fluxáque reddit, ita frigus immodicum quaſi cõprimens & coarctans, illa exprimit, depellítque. Quuum itaque morbi complures erunt, vniuſcuiuſque interior cauſa ſeorſum perueſtiganda: quòd ſi multæ deprehendantur, obſeruãdum implicitæne ſint an connexæ, ánve diſiunctæ: quandoquidem earum non minus quàm morborum obſeruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam ſeorſum eximi poſſunt. Ex connexis antecedens prius quàm cõſequens delenda. Diſiunctæ ſeparatim ſigillatímq; tolluntur. Quoniã autẽ tumores omnes præter naturam, morbóſque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipſa plurimorum eſt morborum cauſa, hoc loco expendendum, quid fluxionem moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia ſunt, ſanguis, bilis, tum flaua, tum atra, pituita, aquoſus humor, flatus & quicquid ex his permiſtis conflatur. Omnis autem materia vel per ſe & ſua ſponte, vel impulſa fluit. Sponte, quum vel copioſior eſt, vel colliquefacta, vel iactata vehementiùs. Talis quippe nequit propria ſede coërceri, ſed ſuopte impetu effluit excidítque. Impulſa verò fluit aut vi partis expellentis ea quæ tũ qualitate tum quantitate moleſta ſunt, aut vi frigoris, aut adſtringentis cuiuſdam aut comprimentis robore. Atque hæ cauſæ fluxionis ſunt effectrices. Cur autem in hanc quàm in illam potius partem incumbat, cauſa eſt pars vel recipiens vel attrahens. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & ſubiecta mittenti. Imbecilla eſt vel natura, vt cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa mollíſque genita eſt: vel morbo, vt quę contuſa eſt, obtrita, vulnerata, alióve morbo languida. Pars prona fluxioni ſubiecta eſt, ſi vias ad ſe directas & ingredientes amplas habet atque latas, egredientes verò anguſtas. Sic ad renes, ad pulmones,

mones,ad articulos,ad aliásque ſedes in quas humor illabi conſueuit,prona eſt fluxio. Prona etiam fluxioníque ſubiecta pars eſt, quæ inferiore eſt ſitu: quandoquidem materia grauis faciliùs deorſum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & vapor & tenuiſſima bilis facilè quo-5 quouerſum excurrit. Attrahit pars quæque fluxionem dolore, motu, frictione & calore, ſiue ab interioribus, ſiue ab externis cauſis cõparata hæc ſint.Humor in parte coaceruatur bifariam,congeſtu & defluxione. Congeſtus fit partis vitio & imbecillitate, quum allapſum alimẽtum nec conficere,nec abſumere valens,non pauca inde cõgerit ſuperuacua:aut quum 10 valida, ipſa plura allicit, quàm vt poſſit cõcoquere: aut quum denſior adſtrictiórque excrementa nec facilè deponit nec diſſipat.

LIBRI PRIMI DE MORBORVM differentiis eorúmque cauſis, Finis.

De ſymptomatis atque ſignis, LIBER SECVNDVS.

Quid ſymptoma, & qua id ratione à morbo & à cauſa diſtet. Cap. I.

TERTIVM nunc genus reſtat eorum quæ prȩter naturam nobis ineſſe propoſita ſunt, ſymptomatum nempe atque ſignorũ: quæ vt ortu, ita & tractatione morbis ſuccedũt. Licet autem morbi cõpluréſque eorũ cauſæ penitus lateant & intrò con dantur, ſymptomata tamen ſignáque omnia foras ſe dant, & conſpicua ſunt nobis. Alia quidem ſigni, alia ſymptomatis eſt ratio: omne ſymptoma ſignum eſt, non tamen omne ſignum ſymptoma. Eſt autem ſymptoma, affectus præter naturam vbiuis conſiſtens. Hîc quidem affectus appellatio latiùs quàm in morbi finitione patet, vt & affectionem omnem cõtineat. Qui præter naturã ſimpliciter exiſtit, nondum contra naturam eſt, nec corporis functionem vllam manifeſtè offẽdit. Morbus & morbi cauſa à ſymptomate diſtãt, quòd functionem lædant; ille quidem primùm & per ſe, hæc verò per accidens: ſymptoma neutro modo lædit, quia nondum contra, ſed duntaxat præter naturam eſt. Diſtãt & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte ſolùm conſiſtat, cauſa in contentis, ſymptoma verò tum in vtriſque, tum in functionibus ipſis. Hac quidẽ nominis ratione quicquid vel in corporis ſubſtantia, vel in contentis vel in functionibus prȩter naturam exiſtit, ſi nondum functiones manifeſtè offendit, ſymptoma iudicandum, vndecũque id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex ſolis ardore contracta, & vrinæ aliorúmve excrementorum color odórve præter naturam citra morbum grauis, & leuiuſculi partium affectus, adeóque tenues vt nõdum functionibus incommodent, ſymptomata ſunt, neque in aliud affectuum præter naturam genus cõiici poſſunt. Eſt tamen & altera multò anguſtior huius nominis ratio, qua ſolùm affectus prȩter naturã ex morbo profectus ſymptoma appellatur. Hoc genus vniuerſum morbi ſoboles eſt, quo nihil eorum pertinet quæ modò percenſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœténſque deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cæterùm quum morbus vnus alium de ſe proximè gignit, vt dum iecoris feruor ventriculo calidam intemperiem inurit, poſterior affectus ex morbo quidem natus eſt, nõ ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed morbus appellari debet: ſiquidem in parte inhæreſcit, cuius actionẽ primùm ac per ſe manifeſtò lædit. Atque hi ſunt quos ſuprà cõſequentes morbos nũcupauimus, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Quis enim

vel

vel mediocriter eruditus ventriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuerſa quidem ratione poteſt morbi atque ſymptomatis rationem ſibi vēdicare, quoniam neque fieri vllo modo poteſt, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidúmque iecur malè ſanguinem conficit, hæmatoſis læditur, ex hac deinde corrupti vitioſique humores toto corpore ſuccreſcunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humorum corruptio, licet affectus ſit præter naturam ex morbo natus, minimè tamen ſymptoma cenſeri poſſit, ſed morbi cauſa, quòd in contentis ſubſiſtat actionémque ex accidenti lædat. Nihil enim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici: quāquam fieri poteſt vt ſymptoma alterius ſymptomatis ſit cauſa: vt quum ex eodem morbo complura ſymptomata continuata ſerie defluunt. A frigida ventriculi intemperie concoctio offenditur, ex qua ciborum eſt cruditas: hinc porrò lienteria, quę eſt cita alui deiectio, ab hac demum impedita alimēti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morborum, ſymptomatum & cauſarum ingens quædam fit concurſio magnáque confuſio, morbum neque ſymptoma proximè antecedit, neque cauſa vlla proximè inſequitur: ſed ea ſerie ita ſemper ex aliis alia nectuntur, vt morbum cauſa antecedat, ſymptoma verò proximè ſequatur. Quanquam autem idem interdum morbus eſt & morbi cauſa, neutrū tamē ſymptoma dici poteſt. Nā & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdum cauſa fit: at ſymptoma neque morbus neque proxima morbi cauſa eſſe vſquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiſcens confundénſque, non planè videtur rerum ſubſtātias diſpertitus. Quum propter ictū dolor acerbiſſimus phlegmonen parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri: at certè dolor proxima cōtinénſve non phlegmones, ſed fluxionis cauſa exiſtit, fluxio verò collectionis, hæc demum, quia partem copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa denique inflammatio, quā propriè phlegmonen appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia, inflammationis putredo, dolor verò incitans duntaxat cauſa eſt, & ſine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicēnas, vt perſuadeat ſymptoma in morbum verti commutaríque, quum capitis dolor ex ſtomachi vitio acceptus diutius perſiſtit. At verò dolor hic ex ſympathia tametſi capiti ſit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec priſtinam ſymptomatis naturam cōmutat: ſed vel ipſa capitis intemperies, vel alius quidam morbus ex ventriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. Cap. II.

MORBVM proximè tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma ídque proprium & indiſſolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam

alia in partium ſubſtantia, alia in excremẽtis inſident. Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatum genera, actio læſa, excrementorum vitium, & ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione, hæc verò ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa vtque omnia pateant apertiùs, obſtructio ſit in bilis folliculo: ſub hoc vitio flaua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit, hácque functione læſa bilis cum ſanguine manés in totũ corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetróque colore deturpatur, & icterus fit ſimplex quidem ſymptoma. Hinc etiam vrinæ craſſeſcunt flaueſcúntque, & alui excrementa albicant bilis permiſtione deſtituta. Ea igitur ſerie ſimplices corporis affectus excrementorúmque vitia ab actione læſa proficiſcuntur. Iam verò læſarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendæ. Functionum aliæ animales, aliæ naturales: & animalium aliæ ſenſus, aliæ motus, aliæ principes. Senſus porrò quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & viſus. Principes verò functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harum vnaquęque bifariam læditur, quia aut non fit, aut malè: & malè rurſum bifariam, aut diminutè aut deprauatè. Cæcitas viſionis eſt priuatio, hebetatio diminutio, hallucinatio error & deprauatio. His in auditu reſpondent, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficilè ſit iſtorum imitatione cæteras animales functiones læſas, tametſi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percenſere, ſi vniuſcuiuſque tres conſtituantur differentiæ. Eadem propemodum in læſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars vnaquæque ſimilaris quatuor tum facultatibus, tũ functionibus inſignita ſit, ſi quamlibet trifariam lædi contingat, quòd vel minimè, vel remiſſè, vel deprauatè edatur, erũt vniuſcuiuſque partis, vt ſimilaris eſt, ſymptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium inſtrumentorum eſt ordine, quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur, alias etiam toti corpori cõmunes vires accepit, aliis duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Ventriculi apepſia, bradypepſia, dyſpepſia læſæ communis concoctionis vitia ſunt: totidémque & in attractione, & in retentione, & in expulſione conſiſtunt, ſed quibus propriæ appellationes non ſuppetunt: quemadmodum neque læſis functionibus duodecim, quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatũ genera functio læſa cõprehendit, quorũ alia in alias partes incidunt pro cuiuſque functionibus cõnumeranda.

Symptomatum quæ tum in affectu ſimplici, tũ in excrementis conſiſtunt differentiæ. Cap. III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incommodant, ſenſibus ferè obuij manifeſtíque ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero, in ordines quinque redegerunt. Aſpectabiles ſunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus eſt in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in vitiligine, niger in

in elephantiaſi. Odoratus ſunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus vniuerſum expirat. Ad auditum, referuntur ſoni præter naturã, quales ſunt aurium tinnitus, pulmonum fauciúmque ſtertores, dentium ſtridores, ventriculi atque etiam colli rugitus, inteſtinorum crepitus. Ingrati ſapores qui palatum & linguã inficiunt, guſtatu deprehenduntur, cuiuſmodi ſunt oris amaror á bile flaua, ſapor acidus è melancholia, aut ſalſus è pituita. Cutis ſcabra, arida, & rugoſa ſymptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur ſymptomata generis ſecũdi, quæ ſimplices ſunt corporis affectus. Tertiũ porrò genus in excrementis ineſt, quæ præter naturam vitium contraxerunt, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Subſtantiæ vitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturã eſt, vt calculus, vt arenula, vt lumbricus. Aut quum non id quod excernitur, ſed ipſa illius excretio præter naturam exiſtit: vt ſanguinis è naribus, ex auribus, ex ore ſeu ſputo ſeu vomitione, è veſica vel aluo profluens, & quæcunque citra naturæ præſcriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis vitia inſunt, quum aut eorum color à naturę modo recedit, vt ſi vrinarum, deiectionũ, menſium, ſputorum, aut vomitionum niger eſt color, liuidus, aut viridis. Quum etiam aut graueolentia ferit: aut ſapor amarus, ſalſus, acidúſve ſubeſt: aut lentor vel acrimonia, & craſſities vel tenuitas, aliáve qualitas præter naturã, tũ his tum cæteris quę manant è corpore ineſſe deprehenditur. Quãtitatis vitium eſt, quum iuſtus naturę modus in his minimè tenetur, ſed ea vel abundantiùs vel parciùs profluunt. Hæc igitur excrementorum vitia in ſymptomatis connumerentur, ſi præſertim ex morbo originem ſumpſerunt. At quæ non hinc, ſed ex alimentis profecta ſunt, quorum vel qualitas praua, vel immodica quantitas permanet, non propriè ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excremẽtorum vitia atque ſymptomata dum præter naturam intus coërcentur, nouorũ plerunque morborum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio vllàne alia cauſa plures morbos procreet, quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt, iam eorum cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. Cap. IIII.

FVNCTIO læſa per ſe nulliúſque rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autem qui ſenſum motúmque offendit, vel in cerebro propria facultatis ſede, vel in ſenſus motúſve organo conſedit. Qui facultatem eiúſque ſedem occupat & impedit, aut intemperies eſt, aut cõtinui ſolutio, aut conſtipatio, aut obſtructio, eáque vel à tumore præter naturã, vel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidem coërcita facultas prohibetur in ſenſus motúſque inſtrumenta defluere. Qui inſtrumentum, modò partem eius principem & primariam, modò cæteras quæ illi ſubſidio veniunt, aut quouis modo vſui ſunt, exercet. In primaria

quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intemperies, continui ſolutio, & ſitus mutatio: hic enim ſæpe de ſede propria decedit. In cæteris inſtrumenti partibus, præter intemperiem & continui ſolutionem inſtrumentarij quoque morbi cóſiſtunt: cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo vel anguſtia, humorum penuria vel exuperantia, horum tunicarúmque craſſities aut alienus color, ſuffuſio, vnguis, & quæcunque ob pupillam ſuccreſcunt, deinde vlcera, inflammationes, aliíque tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt, & ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurium obſtructio, vel à tumore naſcitur, vel à tuberculo, vel à ſordibus, vel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoque obſtructio ex attritu & tumore, vel ex polypo fit: & oſſis ſpongoidis obturatio à grauedine. At fœtores iis inſidentes odoratum corrumpunt: quēadmodum linguæ lentor ſalſus, acidus, aut amarus, guſtatus iudicium euertit. Iam verò tactus motúſque ſymptomata, vt ſtupor & paralyſis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut vinculo alióve extrinſecus premente conſtrictis, aut craſſo lentóque humore obſtructis. Hæ cauſæ ſpiritum & facultatem animalem latiùs manare non ſinunt. Ita igitur animales functiones cauſæ multiplices offendunt. At verò læſæ naturalis functionis cauſa omnis vel intēperies eſt, vel ſubſtantiæ corruptio: hæc enim vitia, ſimilarem partem actionum opificem inuadunt labefactántque, neque priuatæ vllius functiones naturales aliis ex cauſis lædi poſſunt: at publicæ, quales in naturalibus inſtrumentis inſunt, aliis etiam quibuſdam ex cauſis offendūtur. Etenim ventriculi, iecoris, alteriúſve inſtrumenti ratio ab eryſipelate, à phlegmone, ab aliíſque tumoribus præter naturā interdum peruertitur, híncque diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non ſolùm ſimilaris, verumetiam inſtrumētarius morbus attractionem interpellat. Sic tuberculo carnoſo vel alio quouis tumore in gula ſuccreſcente, quo cibis via præcluditur & intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel deprauata, quaſi ſaltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flatuum turba præpeditur retentio, nec ventriculus cibos arctè complectitur, nec eiſdem firmiter adhæreſcit. Expulſionē lædunt morbi ſimilares, & viarum anguſtia atque obſtructio. Sed hanc accelerat excernēdorum copia vel acrimonia: craſſities verò aut lentor remoratur. Nō aliç profectò cauſæ quærendæ ſunt, cur alimēti in vniuerſum corpus per venas diſtributio, aut fæcum alui deiectio, aut vrinæ profuſio, aut flauæ bilis in ſuā cyſtim, aut denique melancholiæ in lienem expurgatio vitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ. Cap. V.

AFFECTVS verò ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue in excrementis citra vllam functionū læſionem inhæreſcunt, interiores cauſas has obtinēt. Color quidem præter naturam, ſuccum & humores de optimo & mediocri ſtatu delapſos, qui vel in cutem ſe extulerunt, vel cum excrementis

crementis excidunt. Fœtor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus pręter naturam, rugitus & murmur, vel ab inſtrumentorum fit anguſtia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc im-
5 pulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, vt deiectionum, vrinarum, menſium & ſudorum vitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nunc ſimplici affectui aſcripſimus. At verò quantitatem eorum ſupra modum augent, vel ingens ciborum copia, vel eorum
10 corruptio & acrimonia, quæ expultricem vim ſtimulat, vel lubrica fluxáque materia, vel continentis facultatis imbecillitas, vel exquiſitior corporis ſenſus, vel impedita alimenti diſtributio, vel excrementa aliunde refuſa, vel corporis vniuerſi colliquatio. His enim ex cauſis vrinæ, deiectiones, ſudores atque menſes validiùs, abundantiùs, crebriúſque erumpunt.
15 Quantitatem verò eorum minuunt, alimētorum parcitas, craſſities & adſtrictio, expellentis facultatis imbecillitas, partium expellentium ſenſus obtuſior, viarum anguſtia vel obturatio, immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuerò excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa, aut a-
20 perta vena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & vi cauſarum euidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeratur patefactis oſculis & copia, & tenuitate, & acrimonia ſanguinis, interdum & à natura quæ laçeſſita ora venarum diducit, vt iis exigat quic-
25 quid eſt moleſtum. Nónunquam & ſanguis ita extenuatus vt ſeri ſpeciem referat, è venarum tunicis rarioribus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorúmque copia, cōtentorum velut bilis acrimonia, & quę pondere grauant, vt ſanguis vel pituita copioſior quodam loco concluſa. Tres hæ cauſæ cerebri deſtillationes, oculorum lachrymas, ex-
30 puitionem, gonorrhœam omnémque ex quauis parte vacuationem cōtra naturam proritant. Hîc nempe cōtinendi facultas excrementorum pondere defeſſa, omnia tādem elabi ſinit: expultrix verò ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

35 Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſæ. Cap. VI.

SENSVS vnuſquiſque rei obiectæ vehementia pulſatur ac dolet: vt oculus nimio ſplendore, & auris aſpero vehemētíque ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maximè atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus,
40 primus ſit & omnium animantium cōmunis, quódque qualitates in quibus hic verſatur maximè ſint efficaces. Hæ igitur ſiquando exuperent, & tactum repente vehementérque feriant, dolorem commouebunt. Nō ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio

dolor eſt, quemadmodum & quæ ex inimici conſpectu naſcitur, triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira, ita profectò neque rei noxiæ tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt. Itaque vt ira animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cēſeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum vlcus eſſe, dolores omnes non niſi diuulſione & cõtinui diuiſione moueri contendit. Auerrhois Galenũ inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, quòd praua & nocens qualitas inducta ſit: hanc vnicam & proximam cauſam ſtatuit doloris, quæ vna proximum eſt & proprium tactus obiectum. At verò vtraque ſententia videtur ſophiſmatum ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non vnum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quod in extremorũ caloris & frigoris, humoris & ſiccitatis, mollis & duri, aſperi & lænis, grauis & leuis mediocritate, cõuenienti forma atque ſitu cõſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui à temperatis ſuíque ſimilibus nihil affici, nec ea percipere, à diſſimilibus verò & contrariis variè perpeti, eáque non niſi offenſione & læſione ſentire. Quãobrem quicquid ſupra modum calidum frigidum, durum acutum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, ídque qualitatis ſuæ vi & efficacia, quæ proxima eſt doloris cauſa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, ſecans, exedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam non vnicam, ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcũque violenter & repente in tactum irrumpunt, tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt, quandiu agunt & ſenſum mouent: atque cum ſenſus mutatione illius pariter dolor cõquieſcit. Licet interdum ſublato efficiēte torpor aliquis (perinde atque in oculo rei viſæ ſimulachrum) aliquantiſper remaneat, obſcuram quandam doloris ſpeciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam eſt. Multæ quidem exiſtunt dolorum differentiæ, quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe duximus. Quamobrem de ſymptomatum ſummis generibus horúmque cauſis iſtæc attigiſſe ſatis ſupérque videmur, de ſingulis inter particularum morbos paulò pòſt aptiùs dicturi. Nunc de ſignis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT illorum differentiæ. Cap. VII.

MORBI in intimo corporis receſſu cõditi, qui neque cerni neque ſenſu vllo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tãquam rerum inditiis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quæcunque magna obſcuritate inuoluũtur ſic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta eſt ſignorum neceſſitas, vt his ſublatis medicinæ fundamēta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradentur, alij plerunque aut noui aut nouo modo implicit

ingruunt, qui neque literis, neque expreſſis ſignis doceri omnes poſſunt, generalis quædam ſignorum ars iure præmittenda eſt, quę modum exprimat, tum morbi, tum cauſæ cuiuſque interioris inueſtigandæ. Quum autē tria ſint prima ſignorum genera, hîc quidem de inſalubribus quæ morbos corúmque cauſas demonſtrant, in opere prognoſtico de ſignis prognoſticis, in opere ſanitatis tuendæ de ſignis integræ valetudinis diſſerendum. Quicquid igitur ſenſibus noſtris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius eſt ſignum. Sic ſymptoma quia conſpicuum interioris occultíque morbi è quo fluxit, expreſſum eſt ſignum: ſic & cauſa euidens vt vitioſus corruptúſque cibus, morbi quem procreauit index eſt. Eſt autem ſignum genere duplex, demonſtratiuum & prognoſticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo pręterita corporis conſtitutio memoria repetitur. Demonſtratiuis præſens indicatur cōſtitutio, prognoſticis futura præuidetur. Signa prognoſtica non continuò vt morbus inuadit, ſed aliquanto pòſt tempore ſe proferunt, híncque mox apparentia & ſuperuenientia nuncupari ſolent. Ea genere quidem triplicia ſunt: alia coctionis vel cruditatis, alia ſalutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoque genere alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra, de quib⁹ ſigillatim aliquando fuſiùs diſſeretur. Demōſtratiuorum quoque alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem conſtitutionem, & bonam humorum commoderationem commonſtrant. Inſalubria alia quidem morbi ſpeciem declarant, vt pulſus frequens, celer, & inæqualis febrem: alia ſedem affectam, vt pulſus durus mēbranam, mollis & vndoſus pulmones molliorémve partem affici: alia morbi cauſam, vt plethoræ & cacochymiæ ſigna. In vnoquoque porrò genere alia propria ſunt & inſeparabilia, quæ propiam rei eſſentiam perpetuò comitantur, neque poſſunt ab ea ſeiungi. Statim pariter cum morbo inuadunt paritérque deſinunt, vnde comitantia & ſimul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti ſimilis, difficilis ſpiratio, tuſſis, & acuta febris, propria dicimus ſigna pleuritidis. Alia dicūtur aſſidentia quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs ſuperueniunt, aliàs neque omnino adſunt: proinde nec propria nec inſeparabilia ſunt, ſed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum quàm in ſanum decubitus facilior, non propria, ſed aſſidentia ſunt pleuritidis ſigna: quemadmodum & capitis dolor, qui febri non aſſiduus comes aſſiſtit. Prætermiſſis autem ſalubribus prognoſticíſque ſignis, inſalubria duntaxat hoc loco exponēda ſuſcipimus.

Signorum inſalubrium quæ morbos corúmque cauſas indicant ſumma genera. Cap. VIII.

TRIA corpori præter naturam inſident, morbus, morbi cauſa, & ſymptoma. Poſtremum hoc, quia perpetuò ſub ſenſum aliquem cadit, ſeipſo non aliis ſignis percipitur. At morbus atque

eius cauſa interior noſtros plerunque ſenſus effugiunt,nec in conſpectum ſe dant,ex ſymptomatis tamen ceu ex ſignis innoteſcũt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & cõiecturalis eſt,cuius veritas nõ aliter quàm argumentis atque ſignis illuſtratur. Quoniam autem ad curandi methodum,non modò morbi ſpeciem, verumetiam corporis ſedem cui is inhæ- 5 reſcit,compertam eſſe oportet, conuenit vt ſignorum inſalubrium alia ſedem affectam indicent, alia morbum qui in ea cõſiſtit.Sedis affectæ ſigna ſunt,excremẽta,actio læſa,doloris proprietas, ſitus, & propria accidentia. Non ſemper omnia, ſed tamen quædã neceſſariò elucẽt in vnaquaque affecta ſede. Iecur enim inflamari plerũque doloris proprietas, ſitus, & pro- 10 pria accidentia dilucidè innuunt, etiamſi nec læſa videatur actio, nec excremẽta profluant. Sic factum vlcus exeſámque venam ſola ſanguinis expuitio retegit, licet cæterorum nihil ſe proferat. Excrementi quidẽ appellatione tum quod excernitur,tum ipſum excernendi modum complectimur. Quod excernitur,interdum portio quædã eſt affectæ ſedis, quam 15 certò coarguit: nam cartilago tuſſi eiecta arteriam, caruncula in vrinis renes,& ramentum in alui fæcibus,tenue quidem ſuperiora,craſſum & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demonſtrat. Interdum non ipſa partis ſubſtãtia,ſed quiddam illi adhæreſcens excidit, vt inteſtinorum adeps: interdum quippiam quod pars affecta cõplectitur, ſic per acceptum vul- 20 nus ſi vrina profluit,veſica,ſi fęx alui,inteſtinum ſauciatur.Vulnerato autem pectore ſi ſpiritus efflatur,ſuccingens membrana diuellitur. Excernẽdi quoque modus affectam ſedem patefacit: nam ex vulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex aperta eſt arteria: & portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur,è proximis eſt ſedibus,ſin verò naturalibus excremen- 25 tis ad vnguem exquiſitéque permiſcetur, è diſtantibus atque ſublimioribus eſt. Actio læſa eam partem à qua edi ſolet affici oſtendit, vt cæcitas oculum,ſurditas auditum,cruditas vẽtriculum.Partis autem affectus propriúſne ſit,an per alterius conſenſum, nõ ex læſa actione,ſed ex aliis ſignis diſcendũ. Quum enim ſolitarius conſiſtit & perpetuus eſt nihílque inter- 30 mittens,neque increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit, atque illi accommodata præſidia cõferunt, proprius exiſtit. At qui alterius incremẽto inualeſcit illiúſque remiſſione miteſcit,nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur, alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat quæ pars primariò ſit affecta:vt do- 35 lor pulſans,aut arteriam aut partem arteriæ proximam laborare: pungens membranam:conuellens neruos aut tendones:extenſus venas:cõtundens & profundus oſſium membranas:laxus & mollis carnem: grauis & obtuſus viſcera aliámve partem ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris,affectæ ſedis eſt index. Nam ſi dolor dextro hypochondrio 40 penitus inſidet,iecur non lien: ſi ſiniſtro lien non iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per coſtarum extrema producitur, iíſque ſubiectis lunæ figuram exhibet,in iecore eſt,ſi circunſcriptus in ventris longum exporrigitur,

porrigitur, in rectis eſt muſculis abdominis. Hæc ſignorum genera ſunt quibus affecta ſedes deprehenditur, atque ex his quæcunque propria & inſeparabilia dicuntur, quia maximam demonſtrandi vim obtinent, certiſſima ſunt: aſſidentia verò, quòd multorum ſint communia, non paruam interdum dubitationẽ habent. Iam verò affectuum ſigna ex eiſdem (ratione tamen paulùm diuerſa) depromuntur, præterquam ex actione læſa: hæc enim quæ pars affecta ſit, non quis in ea inſit affectus exprimit. In excrementis igitur ſi partis cuiuſpiam portio continetur, vlcus ſubeſt: vt quũ inteſtini ramentum deiicitur, aut aſperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenæ rubræ ſubſidẽt in vrinis, renes calor exercet. Si alui fæces ſemini cucurbitæ ſimiles exeunt, aſcarides vrgent. Doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat: vt dolor inflammans calidam intemperiem, ſtupefaciẽs frigidam. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtendens, vel aquam tenuem vel flatum oſtendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque ſitus, quòd vniuſcuiuſque partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur, renes & veſica ferè calculo: inteſtina lumbricis, nõ autem ventriculus. Cor nunquam penetrante vlcere, vt neque pulmo neque ſyndeſmus dolore.

Propria tandem accidentia, vt vngues adunci tabem, lingua nigricans ardentem febrem, citrinus vniuerſi corporis color, iecoris, niger verò lienis obſtructionem declarat. Ex iis igitur ſignorum generibus, tum ſedis affectæ tum morbi cognitio capi debet.

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtiganda. Cap. IX.

OMNIS inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultáſque cauſas deducit: quódque ortu & cauſarum ordine poſtremum eſt, inueſtigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certè ſymptoma. Hoc autem ſiue læſa functio, ſiue excrementum, ſiue dolor fuerit, tum ex ſitu tum ex ſpecie nos in aliquam partis affectę ſuſpicionem primùm adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quę primæ coniecturæ cõſentiant. Etenim nullum ferè ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed vnius eiuſdémque morbi multa ſemper concurrunt. Quum igitur omnia quæ tum narrando, tum percontando audita ſunt, in vnius eiuſdémque affectę partis ſignificationem cõgruunt, explorata compertáque eſt affecta ſedes. Sin verò illa inter ſe diſſident atque diſcordant, in alterius partis inueſtigationem diuertendum, dum quædam deprǽhendatur, quæ certorum ſignorum teſtimoniis affecta cõfirmetur. Si omnium ſymptomatum ſignificationes eòdem pertinent, neque vllum aliò quoquam deflectat, pars vnica laborat. De hac præterea diſquirendum proprióne affectu, an alterius partis conſenſu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius eſt affectus, íſne etiam primarius ſit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe

eiuſmodi

eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quendam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirandi difficultate queri. Quum ex ca actione læſa conſtet inſtrumentum aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutandum quidem faucéſne an aſpera arteria peculiari vitio tenetur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracē, 5
aut in ſeptum tranſuerſum, aut in vicinas partes cōferenda. Quum ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in vitio ſunt. Quum dolor in thorace premit, ídque circa nothas coſtas dextri lateris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernendúſque eſt. Si enim pungenti ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cum tuſſi qua maximè cruētum ex- 10
puitur, pleuritidis eſt index. Grauis verò cū aſſidua febre, cū tuſſi ſicca, cōiecturam adfert inflammati iecoris. Tum igitur obſeruādum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciem exhibeat, lingua ſcabráne ſit & nigra, ſitis inexhauſta, ingens cibi faſtidium, vomitus bilioſus, frequénſve deiectio bilioſa, vrina craſſa & flammea: hæc enim ſi extant, iecur 15
phlegmone tentatur. Sin multa deſunt, aliò referendus eſt affectus. Rurſum verò exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animóque luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdominis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnium magna affinitas. Hic verò do- 20
lor ſi infra deuergēs in crus vniuerſum exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, húncque deſtillationis ſigna anteceſſerūt, coxendicus eſt. Sin manus contactu vel blandiſſimo deprehenditur, & tuſſi, ſternutamento, altáque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circūſcriptus, éſtque moleſtus de- 25
cubitus dexter, & flatus plurimi cōcoctione ſuſcitati, aut ventriculum diſtendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœſtitia diu habēt, in lienem referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo, quod inter coſtas extremas & coxendicem eſt, vreteris progreſſu per ilia in veſicam ferè porrectus, qui aluo ſoluta haud prorſus cōquieſcit, vomitióque varia eſt, frequēs meien- 30
di deſiderium cum ardore, vrina vel ſubſtantia vel cōtentis à naturali plurimùm abeſt, is in rene conſiſtit. Colicus verò dolor & vagus & latè diffuſus eſt, qui aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigandi ratio. Quum autē res ipſa planè apertéque omnibus ſymptomatis inſtructa explicatur, non inueſtigatione, ſed acri duntaxat iudicio tranſigenda deci- 35
dendáque eſt. Vt ſi quis ter quatérve quotidie ſynceri puris circiter ſelibrā ex aluo reddat, interdum cum fæcibus, nonnunquam ſeorſum, nec dolor ſit vllus, nec vnquam fuerit, nec ſitis, nec appetentia deiecta, nec febris admodum valida, ſed lenta ſolùm, nec laborans decumbere cogatur, id vndénam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes oc- 40
cupauit. At certè ex quodam abſceſſu ſub diaphragmate rupto id effluere conſtat. Non autem in ventriculo aut inteſtinis, quia in his ſine ſenſu eſſe non poteſt. Non in renibus aut veſica, quòd ex his non in aluum, ſed in vrinas

rinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horum abſceſſus laborantem omnino proſternunt, cum febre ardente, cum ſiti, cum grauibus aliis ſymptomatis. Reſtat igitur in ſolo ſit meſenterio, quod pars eſt ignobilis, ſenſus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua ſyncerum poſſit in
5 inteſtinum rectum confluere. Iam verò ſi multa indicia variáque ſymptomata ſeſe exhibent, quorum nec vires nec ſignificationes in vnam & eandem affectam ſedem pertineāt, ſimplex eſſe nequit & vnica ſedes affecta. Hîc autem imperiti & artis ignari ſignorum turbulenta concurſione præpediri ſolent, tanquam in nouū inauditúmque morbi genus incidant.
10 Et reuera cōfuſos implicitóſque morbos dilucidè explicare in primis quidem arduum & operoſum eſt, maximè verò quū affectæ ſedes vicinæ ſunt, & in communem quandam functionem conſpirant, quoniam pleraque illarum ſymptomata cōmunia ſunt. Vt tamen ij ſecernantur explicentúrque, perpenſis ſingulorum ſignorum viribus & naturis, quotquot in eiuſ-
15 dem partis ſignificationem concurrunt, ſeorſum conſtituenda referendáque ſunt, dum tandem conſtet quot partes primariò ſint affectę, vt & totidem morbi reipſa deſignētur. Quum igitur reſpiratio offenditur, tuſſiſque vetus fatigat, & ſtertor, & ſputum copioſum eſt, quibus dein lateris dolor accedit: quoniā nec tuſſis illa vetus, nec ſtertor poſſunt ex pleuritide pro-
20 ficiſci, neceſſe eſt præter latus ipſos quoque pulmones iamdiu obſtrui, eſſéque aſthmati implicatam pleuritidem. Rurſum verò quum dyſuria meiendo acri dolore & ardore diſtorquet, ſi emictionis initio pus emanet, ídque interdum ſponte citra vrinæ profuſionem, & vrinæ curſus plerumque intercipitur, ſi præterea ſub emictionis finem dolor acriùs vrget, excidít-
25 que nonnihil ſabuloſum aut viſcoſum, ſæpiúſque dolor in podicem incūbit: cui quæſo morbi huius primus aditus circumſeptus & difficilis nō appareat? ſingulis tamen accuratè explicatis variæ ſedes affectæ cernentur, & vlcus in penis meatu veſicæ calculo implicitum. At verò quum affectæ ſedes longiùs diſſitæ ſunt, quoniam ſymptomata edunt prorſus diſparia, &
30 quæ eódem pertinere nequeunt, earum ſecretio diremptúſque multò quidem expeditior, in híſque morbi euidentiores ſunt ac magis perſpicui. Vt ſi purulenta vrina citra ſenſum doloris emeiitur, ídque cum lumborū dolore, ſimul etiam fauces ceruíxque tument ac rubent cum ſpirandi vorandíque labore, atque etiam cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab an-
35 gina ſecernere. Quoties porrò deprehēſæ erunt multæ ſedes affectę, videndum num vna affectum alteri impertiat, vnáque alterius cauſa ſit. Tum ſiquidem connexi morbi erunt aut conſequentes. Vtro autem genere ſint, internoſcetur, ſi exploretur vtra pars ſit prior morbo prehenſa, & an illius graue quoddam ſyptoma poſteriori incommodauit. Sic quum in hydro-
40 pe dextrum hypochōdrium tumet ac renititur, difficiliſque eſt ſiniſter decubitus, & icterus multo antè tempore animaduerſus, connexi morbi iudicētur, iecoris ſcirrhus & hydrops, atque ille poſterioris cauſa. Sic & quū impurum multóque humore vitioſo perfuſum corpus, nephriticus cruciatus

ciatus in febrem præcipitat, nephritis febris cauſa ſtatuitur. Pleuritidi autem febris connexa eſt ferè ſymptomatica: at ſiquãdo pleuritim præceſſit, primaria eſt, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quòd eius cauſa minimè ſit: atque hos conſequentes appellamus. Nõ enim qui prior eſt affectus, ſed qui in poſteriorem vim obtinet, illius eſt cauſa: nec ſi poſt 5 alium, idcirco ab eo fit.

Qua ratione morbus eiúſque continens cauſa perueſtigetur. Cap. X.

PERSPECTA affecta ſede quis deinde in ea affectus ſit 10 quærẽdum. Hic autem quoniam ex doloris proprietate & ſitu atque excrementorum genere cognoſcitur, de affecta ſede roganti multa etiam de affectus ſpecie ſeſe exhibent, iiſdémque ſignis ambo plerumque innoteſcũt. Interdum ſedes affecta, interdum affectus ipſe conſpectior atque ma- 15 nifeſtior eſt, vt excreto pure abſceſſus, ſanguine vlcus intelligitur, etiamſi nondum conſtet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta ſunt ſignis exquiſitè noſcendum, quíſnam affectus in laborante parte conſiſtat, ſiue ſimilaris, ſiue inſtrumẽtarius, ſiue communis ſit. Deinde verò ſimpléxne is ſit, an compoſitus: ſi compoſitus ſit, ex quibus conſtet: vt ſi renis intemperies ſit 20 calida, an cum ea vlcus etiam conſiſtat. Atque ſiue ſimplex ſiue compoſitus ſit, ſcrutandum præterea ſítne ſolitarius & ſine fouente cauſa (hic enim expeditiùs ſanatur) an cauſa interior comitetur: quum enim ea in primis ſummouẽda ſit, curationem difficiliorem habet. Quocirca poſt affectam ſedem & morbi ſpeciẽ, cauſa omnis interior perueſtiganda, primùm 25 quidẽ continẽs & proxima, flatúſne ſit an aquoſus aliúſve humor, pituita, ſanguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliúdve præter naturam, vt calculus, grumus, lumbricus, excrementíve genus. Id autem indicãt partis color & natura, doloris ſpecies, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ ſiquidem partes aliis gignendis coaceruandíſque ex- 30 crementis comparatæ ſunt, iecur bili flauæ, lien atræ, ventriculus, inteſtina & cerebrum pituitæ, renes & veſica calculo, inteſtina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut conſuetudinem incaluit, ſi rubet ſanguine, ſi flaueſcit bile prætermodum perfuſa eſt: quæ friget, ſi albeſcit pituita, ſin liuet melancholia grauatur. Dolor acerrimus eſt à bile, mitior à ſanguine, hebes 35 à melancholia, à pituita, ab aqua & à flatu, niſi cum copia vehementer diſtendunt. Quæ ex affecta ſede prodeunt, ſi portio quædam ſunt concluſæ materiæ, vel colore vel ſubſtantia quænam ea ſit exprimunt. Ex his igitur quæ proxima & cõtinens morbi cauſa atque materia ſit intelligitur. Deinde verò quærendum ſoláne ea ſit atque ſolitaria, an ab antecedente quapiã 40 foueatur. Quæ ſolius laborãtis partis vitio quaſi cõgeſtione quadam coaceruata eſt, ſolitaria cenſetur. Quum verò vel corpus vniuerſum, vel pars aliqua humoris copia premitur, háncque exuperãtiam quaſi moleſtũ onus

excutiens

excutiens in partem laborantem deponit, tum quidem antecedens causa subest continentis comes: dupléxque interiorum causarum genus adest remediis profligandum. In his porrò diligenter internoscẽdum quæ pars in laborantem superuacua deponere solet: & quæ materia quísve humor, 5 tum ea in parte, tum in vniuerso corpore plurimùm abundat. Quoniam igitur sæpius ex vniuerso corpore in affectam partem vitium incumbit, atque etiam si nihil incumbat, nisi tamen perspecta corporis totius & viscerum constitutione, nullius partis affectæ curatio rectè suscipi potest, hoc loco subiicienda signa sunt, ex quibus vniuersus corporis status intelligatur, 10 & quis maximè humor in eo dominetur & exuperet.

Signa vniuersalia causæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore. Cap. XI.

15 EORVM quæ toto corpore exuperantem humorem indicant, alia absolutè signa, alia signa sunt & causæ. Signa quidem sunt, corporis facieíq; color & habitus, animi mores, insomnia, quæ excernuntur, vt vrina, deiectio, sudor, screatio, & quæ vndelibet exeunt: functiones tum naturales, tũ 20 animales, vt concoctio, somnus, atque pulsus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & causæ sunt, totius laborãtis natura: iecoris quòd sanguinẽ humorésque progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium viscerum cõstitutio, parentum vitia, suppressa quædam vacuatio consueta, viuendi consuetudo in cibo atque 25 potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique status. Deinde & præteritorum morborum quibus plurimùm conflictari cõsueuit recordatio. Faciei igitur corporísque color & habitus quis maximè humor in toto dominetur palàm faciũt, quandoquidẽ humoribus similis color efflorescit: quũ præsertim nec in altũ corporis vel frigore, vel timo- 30 re, vel tristitia compulsi sunt: nec in cutem violentiùs irruerunt, vel ira, vel pudore, vel æstu, vel balneo, vel exercitatione immoderata. Ergo si horum nihil corpus vehementer afficit, certissima est dominantis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. εὐεξία quippe, id est bona habitudo quæ in molis corporeæ mediocritate cõsistit, 35 succorum probitatem atque mediocritatem ostẽdit. καχεξία verò & ἀτροφίαν κακοχυμίαν, vt πολυσαρκία sanguinis copiam. Hæc autem coloris habitúsque indicia, tum in vniuerso corpore tum maximè elucent & leguntur in facie. Quippe quæ omnium corporis partium vna cutẽ obtinuit à subiecta carne minimè diuulsam, & quæ non aliud esse deprehenditur quàm summa 40 & extima corporis portio resiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conspectiùs & dilucidiùs in facie quàm in reliqua corporis cute efflorescunt. Si icteri iacta sunt rudimẽta, prima facies flauescit: si arquati nigri, liuescit: si elephantiasis, cum liuore crassescit & extuberat

pilíque decidũt: si luis venereæ, pustulis fœdatur: si leucophlegmatię, pallescit ac tumet: si pulmones inflammantur, rubore perfunditur: si iecur aut lien obstructione scirrhóve tẽtatur, obscuro colore marcescit: si phthisis est, cadauerosa euadit: si quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & significationes erunt in facie. Sunt & 5 qui ex vnguium colore de humorum corporísque constitutione pronuncient: sed multo obscuriùs quàm ex facie. Vt igitur vultus imago est animæ, ita facies index est & quasi sermo quidam tacitus, non modò perturbationum animi, sed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ vsu sedati sint, humorum 10 affectuúmque corporis certi quoque sunt indices. Quum enim tres animæ partes, sentiens, cõcupiscibilis & irascibilis, omnino brutæ sint plurimúmque affinitatis cum corpore obtineant, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt, naturam & vires sequantur. Sanguineo & adolescenti lætitiæ & hilaritatis plurimum inest, omniáque tanquam florescente Ve- 15 re iucunda obuersantur & arrident: seni & melancholico eadem tristia & horrida, qualia visuntur autumno inclinante & senescente anno. Eam autem varietatem non res ipsa quæ spectatur, sed æstimationis discrimen facit, quæ corporis naturam constitutionémque imitatur. Quæ huius palato sapiunt & voluptati sunt, alteri sæpe ingrata sunt & iniucunda. Hic 20 veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius stimulo lacessitur. Huic sensus hebetes, tardi & pingues: illi acuti, veloces & expediti. Ingenium vni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiam sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille tristis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & insolenti animo, hic abiecto & demisso. Quum 25 tanta morum dissimilitudo & varietas citra occasionem cernatur, vnde causa nisi à diuersa corporis natura quæri potest? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordiis consentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum & vis illa præstantior quæ nos conformauit. Calidi & sicci, concitato celeri expeditóque animo & corpore sunt: at 30 non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multò efficaciores ex abditiore & prestantiore illa facultate mores eduntur, quos ex faciei figura & conformatione indicari author est Aristoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua solertes & ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotunda iracundos. Aures magnæ & erectæ 35 stupidos ac bardos, paruæ versutos & fallaces: horũ plena est φυσιογνωμονία. Præter mores cuique à natura insitos, alij ex victu, alij ex disciplinis accedunt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, & delirio à sensu mentis abstrahit: vtque aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somno- 40 lentos efficit, hyoscyamus dementat: ita quidem & multò efficaciùs humores qui præter naturam exuperant, nos in mores suæ naturæ consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, & vnius

eiusdémque

eiuſdémque adeò plerumque varij, vt à ſeipſo plurimùm diſtare videatur. Hinc quoque phrenitis, furor, melancholia, mœſtitia, metus, iracundia, moroſitas aliáq; animi ſymptomata, præter cõſuetudinē & citra euidentē cauſam irrūpunt. Quãobrem diligēs morum obſeruatio morbos ſæpe de-
5 tegit aliis quibuſlibet ſignis incomprehenſos. Ieiunis autē ſub longa inedia maximè conſpicui ſunt mores, quum humor ſyncerus & impermiſtus viget & exultat, nondũ alimenti benignitate repreſſus. His finitima eſt inſomniorũ ratio. Quum enim per ſomnũ ſopitis colligatíſq; ſenſibus, externarũ rerum occurſu animus haudquaquã pulſetur & occupetur, tũ ſanè
10 multò maiorem vim q̃ per vigilias humores animum exercent. Laceſſitur autē per ſomnum animus tum recõditis reſeruatíſque ſpectris eorum quæ frequētibus actibus per ſenſus altiùs irrepſerũt, tũ aliena corporis cõſtitutione. Nam inſomniorũ cauſæ ſunt, quæ attētiùs videntur & audiuntur, & quæ curæ ſunt, & tacita corporis conſtitutio. Quæcũque igitur inſomnia
15 nequeunt ad præcedentē meditationē referri, ex corporis ea ſtatu originē habent, eiúſque ſunt indices. Quicquid enim corpus vehemēter in ſomno premit, quandã de ſe imaginē animo exhibet, & inſomniũ facit. Famelicis epularũ, ſitientibus potionũ ſpecies ſeſe dormientibus offerunt: & ſeminis copia turgētibus ſæpe obuerſantur mulierũ formę. In ſomnis graue quod-
20 dam põdus geſtare, aut arctiùs premi videtur, cui corpus humorũ ſarcina onuſtũ eſt. Et ex altiſſimo loco in profundũ præcipitari, cui caput humore multo cõfertum epilepſiam, vertiginē, aut appoplexiã minatur. At volare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui vapore perfuſum. Sõnium ictus aut vulneris quadam parte accepti, in ea doloris
25 morbíve cauſam ineſſe portendit: quēadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatē. Itaque vt deliriis, ita & inſomniis cõſtitutioni noſtræ cõſentaneis animus concutitur. Quę porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorũ portiones, vel partium excremēta quædam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturam quodammodo re-
30 tinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorúmque iecoris: alui deiectio horum atque inteſtinorum, vrina venarum, ſudor corporíſque halitus ſummarum partium index eſt, non modò quæ conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificans: quemadmodum narium mucus cerebri: ſputum pulmonis eſt
35 indicium. Pulſus vt cordis & arteriarũ, ita aliarũ quoque affectarũ partiũ quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notã exhibet. Etenim humorum qui tum in vaſis, tũ in aliis ſedibus exuperãt vaporatione tentatur & afficitur, atq; pro cuiuſque humoris cõditione ſe gerit & pulſat paritérq; arterię omnes. Harum igitur pulſus dominãtis cuiuſque humoris certus eſt nun-
40 tius, ea quidem ratione quam poſtea trademus. Rerum autem externarum vſus quaſi tentans & periculum cuiuſque naturæ faciens, quæ corporis humorúmque conſtitutio ſit, exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas

iniurias peræquè feret, nec niſi ſumma illarum exuperãtia offendetur. Vitioſa quæ tamen natiua eſt, & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, vt quibus ſuſtinetur atque cõſeruatur: ſimilib⁹ verò exuperantiis atque omnibus cõtrariis offenditur, quòd eorum vi de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quæ autem præter naturã & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiã exuperantibus læditur, quòd horũ vi multò magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato vſu iuuatur, quæ ſenſim ac blandè in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperãtia grauis. Sic ergo ex facili difficilíve cuiuſque, tum aëris, tum cibi aut alterius externæ cauſæ tolerantia, corporis humorúmque conſtitutio coniicitur.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. Cap. XII.

IAM verò euidentes cauſæ morborum effectrices magnã quoque ſignorum vim obtinent: quos enim morbos quáſque interiores cauſas genuerint neceſſariò commonſtrãt. Harũ aliæ inſitæ ſunt & cõgenitę nobis, aliæ aſcititię. Inſitæ ſunt temperamentũ, & totius natura à parentibus ſuſcepta. Aſcititiæ verò, ætas, ambiens aër, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & ſtudiis & perturbationibus animi poſitũ, vacuandorum ſuppreſſio, & prægreſſorũ morborum cõditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi cõſentaneos humores, tum morbos qui horũ vitio ſuccedunt nobis ingenerãt, qui & illarum animaduerſione protinus innoteſcunt. Inſitũ corporis totius temperamentum ięcoris atq; cordis naturã ferè imitatur. Quũ enim muſculorum omniúmq; partium quę ad cutem ſummáq; corporis accedunt, ſubſtãtia è iecore alimentum, è corde ſpiritum calorémq; ſumat, atq; ex his quodam modo cõſtet, eorum prorſus cõditionem naturámq; retineat neceſſe eſt. Quibus iecur natura calidum eſt, iis venarũ ineſt amplitudo, eáq; maior ſi humidum ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul eſt, durities quædã exiſtit. Quum enim venæ quaſi propagines ſint è iecore profectæ, illius nimirum inſitã temperaturã ſequuntur, eámq; nobis ob ſenſus exponunt. Vẽter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quum etiã ſiccum id fuerit, minùs verò quum humidum. Cõtrà autem quibus iecur frigidum eſt, venę anguſtę apparent, etſi humidũ ſimul eſt, molles: ſin verò ſiccũ, durę: venter & ilia glabra pilíſq; nuda. Si cor tẽperamento calidum eſt, pulſus magnus, velox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccũ eſt, durus: ſin humidũ, mollis. Spiratio pulſui quodãmodo ſimilis eſt, dummodò thoracis cõformatio atq; magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoque amplus eſt & excelſus, pręſens & acer, audax, iracũdus: quũ ſimul ſiccum id erit, tardior quidẽ, ſed ferocior nec facilè placabilis: quum humidum, prõptus, placabilis ac minimè ferox. Thorax quoq; hirtus eſt & magis in ſicco, min⁹ in humido. At verò ſi cor tẽperamẽto frigidũ eſt, pulſus ineſt paruus, atq; is quidẽ mollis ſi humida tẽperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui

perſimilis,

persimilis, nisi quum thorax à cordis commoderatione recedit. Animus humilis ac demissus, propicius, in iracundiā minimè propensus: ídque cū metu & ignauia si pariter humidum est, si siccum, cum pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum, magis in humido, minus in sicco. Sic igitur ex
5 cordis iecorísque signis de totius corporis temperamento iudicium fieri potest. Præterea verò ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunque calido est temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, si simul siccū est: blando & halituoso si hu midum. Pilosum quoque id est, magis quidem quum etiā siccū, minus ve-
10 rò quum humidum. Tēperamento proximas vires habet corporis princi-púmque partiū natura à parētibus inducta. Temperamēti notæ interdum fallunt: ac tum si fortè perspectum sit quales erant parentum naturæ, quo maximè tempore genuerunt, conspectius erit prolis temperamentum: neque temperamentum solùm, verumetiam omnis illius natura, & quas in
15 se partes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis sit opportuna. Nam parentū semina atque etiam prægnantis victus, principum partium totiúsque corporis naturam cōstituunt. Causæ porrò ascititię multo pòst tempore genitis iam nobis hos illósve humores exaggerant: quandoquidem ętas, ambiens nos aër, alimen-
20 ta, vitæ exercitationísque genus, animi pathemata, vacuādorum suppressio, humores morbósque generant in nobis suæ naturę finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quam in singulis subiiciam, conspicuæ sunt

Signa plenitudinis. Cap. XIII.

25 PLENITVDO quidem statuenda duplex, vna impura nec exquisita, cuiusque sanguinis redundantia, siue biliosus is sit, siue pituitosus, siue serosus, siue flatulentus, siue aliter inquinatus. Atque hæc veriùs multa est cacochymia, quam & impuram plenitudinem nuncupamus. Altera est
30 plenitudo pura, quæ solius sanguinis siue omnium succorum æquabilis est redundantia. Nusquam enim tam syncerus sanguis cumulari potest, quin aliorum succorū atque seri permistione sit perfusus. Ea autē excellentiæ nomine plethora dici consueuit. Hæc rursum duplex, vna supra vires, in qua tametsi sanguis nec qualitate nec copia symmetriā
35 & cōmoderationē excessit, vires tamē quauis alia ex causa imbecillas premit. Altera absoluta quæ iam supra naturę symmetriā est, & copiosiùs increscens naturalis esse desinit. Quę ipsa aut leuis est, quum mediocritatem paulùm excedit, aut tensiua quum iam vasorum tunicas præ copia distendit ac prope diuellit. Hæc licet immodicè exuperet, fieri tamen potest vt
40 vires non premat: nam plerumque (vt in habitu athletico) vires cum sanguine & carnis mole æquabiliter increscunt. At si vires infirmę subsistant, supra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, supra vires est & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vasorum hæc cōmunia sunt

 signa.

ſigna. Venarum omnium tumor æquabilis. Hic autem obſeruandus eſt quum omnes ſimul particulæ eodẽ ſunt ſtatu, nec pars vlla cæteris eſt decliuior in quam ſanguis incumbat. Et quum omnes ęquabili & moderato ſunt calore, & ſanguis nec frigoris vi in altum refugit, nec immodico calore ſiue aëris, ſiue balnei, ſiue vini, ſiue exercitationis, ſiue febris, ſiue vl- 5 lius cauſæ calfacientis cõcitatus aut turgeſcẽs, aut quaſi colliquatus venas diſtendit in tumorem. Alterũ ſignum eſt, tenſio venarũ cum quodã ſenſu doloris, quæ non ſolius plenitudinis, ſed exuperantis plenitudinis eſt index. Hæc eſt tenſiua laſſitudo ſpontanea, in qua & corpus & artus omnes ægriùs præ pondere mouentur, víxque manus in pugnũ adducitur. Si cor- 10 poris moles iam plenior euaſerit, & brachia, manus, tibiæ inturgeſcant, non ſolùm venarum, ſed totius eſt corporis plenitudo. Pulſus etiam fortis, validus, magnus, & plenus ineſt. Venæ ſiquidem pleniores anaſtomoſi copiæ nonnihil in arterias tranſfundunt, niſi ſupra modum craſſi viſcoſique humores exiſtant. Plenæ autem arteriæ pulſum edunt qualem diximus, 15 non in carpo ſolo, verumetiam in tẽporibus, in digitis, & in extremis quibuſque partibus moleſta pulſatione conſpicuum. Reſpiratio nec alta nec omnino libera: etenim difficilior & crebrior (præſertĩ verò in exercitatione) deprehẽditur. Cõmunia hæc ſunt plenitudinis ſigna. Euidentiũ porrò cauſarum quæ plenitudinem ingenerant obſeruatio demõſtratiuorum ſi- 20 gnorum vim obtinet. Cibus plenior valentíſque materiæ, plenitudinis eſt pabulum. Inſuetarum balnearum moderatus vſus à cibo hũc quaſi fuſum liquatúmque celeriter allicit diſtribuítque in corpus. Conſueta exercitatio neglecta, vitáve deſes & ocioſa nihil è corpore diſſipat, omnia retinet: quẽadmodum & cutis denſior. Multò manifeſtiùs conſueta omnis vacuatio 25 ſuppreſſa, plenitudini materiam ſuggerit. Hæc igitur quum iamdiu anteceſſerint, multò certiùs plenitudinem ineſſe demõſtrant. At verò quæ plenitudinis ſpecies ſit, non ex illis communibus, ſed ex propriis cuiuſque ſignis internoſcendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingraueſcit & vires omnes æquales perſiſtũt, ſola eſt vaſorum plenitudo. At ſi cor- 30 pus artúſque ingraueſcunt, & motus pigrior euadit, ſomnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per inſomnia ſe grauiter premi aut onus geſtare, aut loco moueri non poſſe putat, virium eſt plenitudo. Cuius autem humoris hæc ſit, quũ in omne corpus æquabiliter diffunditur, color oſtendet. Rubẽs enim nec ex ſole, nec ex balneo, nec exercitatione, nec 35 ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore contracta, ſanguinis eſt, ſubpallida flauæ bilis, alba pituitæ, nigra bilis atræ. Cerebrum bilis occupans vigilias, pituita ſoporẽ, atra bilis inſomnia terroréſque incutiet. Si os ventriculi, pituita appetentiam excitabit, bilis flaua ſitim, nauſeam, oris amarorem: atra animi demiſſionem, moroſitatem, triſtitiam, copioſam ori ſa- 40 liuam. Quoniam autem hæc non ſatis conſpicuè dominãtis humoris ſpeciem ob oculos proponũt, de vniuſcuiuſque propriis ſignis accuratiùs dicendum.

Signa

Signa boni ſanguinis, & ſigna veræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIGNENDO cumulandóque ſanguini apti quidem & accómodati ſunt, qui ſiue ab ortu, ſiue poſtea iecoris cordíſq; temperiem ſunt adepti. Etenim quum iecur in tẽperamenti mediocritate eſt, niſi cordis vehementior intemperies obſtiterit, humorũ mediocritatẽ & cómoderationem gignet, quæ bonus eſt & tẽperatus ſanguis. Huic etiam gignẽdo apti ſunt, quibus iecoris cordíſque temperatura cómemoratis ſignis calida humidáque deprehẽditur. Quinetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatúmque ſanguinem: adoleſcentia & iuuentus copioſum, ſed aliquãtùm calidiorem producunt. in externis porrò & euidentibus cauſis ſunt cibi euchymi benéque temperati, quíque facilè ac celeriter alunt: ſanguini quippe & humoribus ſui ſimilem materiam ſubminiſtrant. Moderata autem tempeſtiuáque exercitatio ſine labore, ſomnus mediocris, vita curarũ expers, gaudiorum plena, aëris clementia, qualis Vere & regione temperata exiſtit, ſanguinis humorúmque omniũ mediocritatem ſi non efficiunt, ſaltẽ tuentur nihílque immutant. Quum igitur eiuſmodi cauſæ quaſi cónexæ conſentiunt, εὐαιμίαν, id eſt bonitatẽ ſanguinis & omniũ humorum quandam faciunt æquabilitatem: quum verò cogitatione ſola & memoria repetũtur, dominãtis ſanguinis indices ſunt notæ. Signa autem aſſidentia quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri dominaríque demonſtrant, hæc ſunt. Faciei corporíſque color ſupra conſuetudinem rubicundus, & quaſi ex albo rubróque miſtus. Habitus carnoſus, firmus, ſine multo adipe: miti, blando & halituoſo calore perfuſus. Venarum vaſorúmque omnium ſymmetria, ſed ab exercitatione vel ab æſtu promptè turgens plenitudo. Pulſus fortis, magnus, & plenus: viriũ robur cum ſanguine & habitu proportione quadam pariter increſcẽs. Vrina copioſa, colore, ſubſtãtia, cótentíſq; mediocris. Animi mores trãquilli, hilares & iucũdi. Sónus placidus, in quo & res inſomniis viſuntur iucunditatis & lætitię plenæ, quaſi floribus aut luce illuſtres. Externarũ cauſarum atq; etiã iniuriarũ facilis tolerãtia. Iã verò πολυαιμία, id eſt ſanguinis vbertas veráq; plethora ineſſe credatur, ſi in ea corporis cóſtitutione venæ & arterię intumeſcũt aliæq; comitãtur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximéq; vini vbertas & afflu&etilde;tia pręceſſit: nã potu q̃ cibo impleri faciliùs eſt. Vt autẽ vinũ, ita & humida liquidáq; omnia celeriùs q̃ ſolida coquũtur, atq; tũ in venas tũ in omne diſtribuũtur corpus. Hæc igitur plenitudinẽ faciunt ſi tẽpeſtiuè cóuenientíq; reliquarũ cauſarũ cócurſione accedãt. Si præterea ſanguinis è naribus, ex hęmorrhoide, aut ex vtero cóſueta vacuatio ſuppreſſa eſt. Si laborãs morbis ex plenitudine iam ſæpius cóflictari cóſueuit. Atq; ſi iã plethora carnẽ ipſam corporíſq; molem iã occupet, cæcę exiléſq; venę, quales oculorũ ſunt, rubẽt atq; diſtendũtur, arteriæ omnes validè pulſant, maximè verò in capite & in tẽporibus ſudor copioſus, dulcis, nec graueolẽs occaſione leuiſſima ſuauiter emanat. Quo autẽ plenitudinis ſigna grauiora obtigerĩt, eò plenitudo maior eſt atq; periculoſior.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

QVI iecoris cordíſque calido & ſicco temperamēto ſunt, bilis flauæ copiam vel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerāt, maximè verò ſi iuuentutem ipſámque conſtantem ætatem agunt, quę & omnium feruentiſſima eſt, & bilioſis morbis facilè conflictatur. Deinde ſi alimēta calida ſiccáque anteceſſerint, inediæ aut victus admodum tenuis, parcus & rarus. Exercitatio vehemens, robuſta, multa & frequēs: æſtus feruidioríſque aëris, ſiue à regione, ſiue ab æſtate, ſiue ab æſtuariis, ſiue à calfaciente vitæ ſit genere, frequēs occurſatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores: ſuppreſſa bilis vacuatio ſpontanea aut intermiſſa, quæ medicamentis fieri conſueuerat, per vomitum, per aluum, per vrinas aut ſudores. Cui iſthæc omnia obtigerint, is neceſſariò bile multa redūdat. Quum autem ea iam moleſtiùs inualeſcet, ſigna hæc apparebūt. Faciei, oculorum, totiúſque corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum eſt. Interdum bilioſę puſtulæ eryſipelatis ſpecie erumpentes. Corporis habitus ſiccus, macer & gracilis, & qui tangentem acri mordacíque calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris vi diſtentæ: pulſus vehemens, velox, frequens & durus: vrina flaua, flammea, & acris, ſedimenti pauci: interdum vomitione, deiectione, vrinis aut ſudoribus ardens & bilioſa excretio: in iracundiam, in audaciam & vindictam propenſio: ſomnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: inſomnia belli, furoris, iracundiæ ſplendoríſque plena: frigidorum appetentia eorúmque vſus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratúq; facilis. Hæc exuperantis bilis communia ſunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetúmque facit varietate, ſymptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum inſiliente, vigiliæ fiunt, deliria rixarum & iracundię plena: in os ventriculi, ſitis, nauſea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in inteſtina diarrhœa & dyſenteria.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

CVMVLANDÆ melancholiæ apti ſunt quicunque iecur & cor frigidum ſiccúmque, ſiniſtrum verò hypochōdrium diſtētum, in eóque obſtructum imbecillúmve lienem, aut natura, aut viuendi conſuetudine obtinent. His craſſi lentíque humores ac prorſus terreni ſuccreſcunt, aliàs in vnū lienem, aliàs in omne corpus effuſi. Ætas iam inclinans primáque ſenectus repreſſo vitæ feruore in hanc prona eſt. Victus vſúſque frequens craſſorum ac terrenorum alimentorum, cuiuſmodi ſunt bubulæ, ceruinæ, caprinæ, ac leporinæ carnes, & thumni, balenæ omniáque cetaceorum genera, & maximè condîta ſale, atque etiam vina craſſa, rubra, aut nigra. Vitę conditio triſtis, multis curis, negotiis, contemplationibus,

tionib⁹ aut literarum ſtudiis implicita, nulla interpoſita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: ſub hac enim natiuus calor elangueſcit, & omnia torpore ſopita craſſeſcũt. Autumnus, aut regio, aut cœli tempeſtas frigida & ſicca, inconſtans & inęqualis. Cõſueta melancholiæ vacuatio ſuppreſſa, ſiue ea ſpontanea eſſet, vt per hæmorrhoidas, per menſtrua, per aluum aut vomitionem, aut per varices aut ſcabiem: ſiue medicamentis fieri ſolita. His igitur ex cauſis melancholia coaceruatur & immoderatiùs exuperat, túmque naturæ ſuæ morbos cognatos inuehit. Quum iã illa exuperat, hæc ſigna ſe proferunt. Faciei totiúſque corporis color fuſcus, obſcurus aut nigricãs, interdum vniuerſus & æquabilis, interdum maculis quibuſdam inuſtis. Nigra plerumque & cruſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra vitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilentus, aſpectus incõſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, rarus & ſubdurus. Vrina ſi nihil vnà excidit melancholiæ, tenuis & alba, ſin verò illius quiddã prępterfluat, craſſa, liuida, vireſcens aut nigra. Præ copia ſpontè erumpens melancholia vomitione, deiectione, vrinis, ſudoribus, mariſcis aut varicibus. In morbis animi metus & mœſtitia, taciturnitas, ſolitudo, inanis rerum commentatio, ſomnus turbulentus, horrendis inſomniis fluctuans & agitatus ſpectris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerum, ſepulchrorum, quę plena ſunt terroris. Appetentia ſæpe corrupta, interdum canina cum acido ructu. Medicamenta quibus vis eſt atrã bilem detrahendi conferunt laborantémque leuant: omníſque victus probum tenuémque ſuccum proferens iuuat, contrarius verò lædit. Hæc igitur quoties adſunt melancholiam exuperare demonſtrant, quę ſi in hanc illámve partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At verò atræ bilis quæ ex præaſſatis quibuſcunque humoribus, maximè verò ex flaua gigni ſolet, non hæc, ſed miſta quodãmodo ſunt ſigna. Huius cauſæ eædem atque bilis flauæ ſunt, ſed quę magnę ac vehementes diu multúmque perſiſtunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hîc etiã apparent quidem, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorem ſummum deuergunt, quòd ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnáque feritate inſurgunt.

Signa pituitæ dominantis. Cap. XVII.

PITVITAM coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & ventriculus frigido humidóque temperamento ſunt, atque iis conſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obæſior, colore albicans aut liueſcens, venæ & arteriæ exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Ætas propriè quidem ſeneſcens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorúmque alimentorum immoderatus vſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior

&

& liberalior, largiórque potus, intempeſtiuè necdum priore cófecto ſumptus: omnis denique ſatietas & ingluuies. Vita ſedentaria & in otio deſes, locis præſertim aquoſis & humidis. Aëris conditio frigida & humida, ſiue ex regione, ſiue ex hyeme, ſiue ex cœli ſtatu, & artis quam quis exercet conſuetudine. Somnus longus ac profundus, præſertim à cibo: itémque balneum à cibo, vita ſine curis, ſine ſtudiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluum vacuatio ſuppreſſa, quæ diu ſiue ſponte, ſiue arte conſueta fuerat. Hæc ſanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore ſigna apparent. Faciei corporíſque color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæſa, mollis & contactu frigida. Pulſus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa & turbida cum multo ſediméto. Pituita vomitione aut deiectione ſpótanea erumpens, corpúſque madore ſæpe diffluens. Pituitoſorum morborum vt œdematis, & deſtillationis atque ſimilium conſuetudo & frequentia. Animi mores omnéſque corporis motus tardi cum grauitate & ſegnitie, ſenſus obtuſi, mens hebes, ſomnus profundus atque grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut ſubmerſionis plena inſomnia. Cibi potúſque calidi, omníſque cauſæ calfacientis occurſus iucundus & vtilis. Pituitæ vacuatio quæcunque, vel arte vel ſponte obtigerit, conducibilis. Hæc ſigna exiſtút, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterum ſi vel in capite duntaxat, vel in ventriculo, vel in inteſtinis colligitur (his enim tribus maximè locis ſuperuacanea illa coaceruari ſolet) affectæ partis propria ſymptomata illam detegent. Salſæ porrò pituitæ non hæc, ſed miſta quodammodo ſigna ſunt. Quum enim vel bilis permiſtione, vel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, vt miſtas bilis & pituitæ cauſas, ita & illarum miſta quodammodo ſigna obtinet. Eadem ſapore, pruritu, & fœda ſcabie plerumque deprehenditur.

Signa aquoſi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TENVES ſeroſóſque humores congerunt, quibus ventriculus frigidus, lien verò aut iecur obſtructum ſcirrhoſúmque eſt. Qui cibis humidis potuíque liberaliori indulgent, ætate potiſſimum ſenili. Qui in otio vitam agunt, hyeme, regione humida, ſimilíque cœli ſtatu. Quibus vrina pauca, nec potui reſpondens profluit, & ſudor nullus emanat: & lienteriæ aut ſpontinæ vacuationis aquoſæ conſuetudo deleta. Aquoſo autem humore in omne iam corpus effuſo, facies, manus, reliquúmque corpus ſubtumidum cernitur, non viuido, ſed pallido & obſcuro colore, corporis habitus plerumque œdematoſus, in quo prementis veſtigium manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdum mole tumeſcit, ſub quo fluctuantis aquæ ſonus obauditur. Vrina cruda & aquoſa, ac ſæpe vt in diabete multa, alui deiectio

liquida

liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, ſimplex, ſine tuſſi, è ventriculo plerumque redundans. Pulſus, animi mores, ſomnus, inſomnia, omnia quidem iis ſimilia quæ in pituitæ dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

FLATVS copioſos exuſcitant ventriculus frigidus & humidus, omníſque caloris imbecillitas, ſiue ex ſimplici intemperie, ſiue ex humorum vitio contracta. Lien melancholia turgens & obſtructus, ventriculi concoctionem cõtagione offendens. Flatulenti cibi, vt fructus crudi, caſtaneæ, fabæ, tubera: potus immoderatus, nimiáque ventriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otiũ, ſomnus multus, ætas, regio, cœlíque conſtitutio frigida. Quum autem ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt, ventriculus & colon inteſtinum, ſiniſtro præſertim hypochondrio, diſtenduntur & rugiunt quaſi ventis agitentur. Eſt enim colon præcipua flatuum ſedes, quorum vi id nonnullis ampliſſimè dilatatur. Tenſiui dolores in omne corpus euagantur vagíque tranſcurrunt. Frequens ructu crepitúque auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem, in alióſque ex flatu morbos. Inſomnia rei celeriter currentis aut volantis, interdum etiam tonitrui & tẽpeſtatis. Signa hæc ſunt omnia ex quibus corporis cuiuſque conſtitutio innoteſcit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ea tota eſt antecedens morborum cauſa, à qua & proxima cõtinénſque illorum materia fouetur incrementúmque ſumit. His ita mihi abſoluenda videbatur generalis demõſtratiuorum ſignorum tractatio.

LIBRI SECVNDI DE SYMPTOmatis & Signis, Finis.

De Pulſibus & Vrinis,

LIBER TERTIVS.

Quid pulſus, quótque eius differentiæ. Cap. I.

NON paruam demóſtrandorum morborum vim obtinent pulſus & vrina: ille ſiquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris venarúmque conſtitutionem renunciat, quorum adminiſtratione corpus vniuerſum gubernatur. Pulſus primùm & maximè vitalis facultatis totiúſq; corporis robur, at nõ obſcurè tamẽ cordis corporíſq; conditionẽ refert. Vrina certò & manifeſtè iecoris humorúmq; ſtatum, & morbos ex his genitos repræſentat, at obſcuriùs virium corporíſque robur. De his igitur vt certis ſignis ſeorſum quãtũ artis vſus expoſcit tradendũ. Pulſus eſt cordis arteriarúmque motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoléque cõſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio, eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatátque, vt aëre tenuíque ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. Syſtole, id eſt ctonractio, eſt qua in ſe ipſa vndique conſidet ſéque ſummittit, vt ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus, quòd omnino contrarij ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, cáque gemina: vna ſupera quæ diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet. Pulſuum differentiæ aliæ ſtatuuntur à diaſtole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque, à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: éſtque pulſus longus, quo in longum excurrit arteria, vt latus quo in latum, & altus quo in altũ: horum omnium concurſu fit magnus, quo arteria ſe quoquouerſum pandit. His cõtrarij pulſus ſunt, breuis, anguſtus, humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorum medio conſedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulſus erunt, longus breuis, moderatus, & latus, ãguſtus, moderatus, altus, humilis, moderatus. A diſtractionis vehementia ſunt pulſus validus ſeu vehemens, qui validè ac firmè tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contrà: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriam diſtendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxáque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiórque eſt: & moderatus. Ab arteriæ perfuſione, pulſus plenus quo arteria in diaſtole non modò ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit: vacuus quo non humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibúſque digitis nihil firmum ſolidúmve ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta pulſuum

pulſuum differentia eſt à quiete ſeu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulſus creber ſeu frequēs, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriam diſtendit tactúmque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima differentia eſt ab ordine: hic quum ſui ſemper ſimilis eſt, æqualis appellatur. Eſt 5 porrò genere duplex, in omnibus aut certè multis pulſationibus æqualis, ſui ſemper vbique ſimilis, ſibíque perpetuò conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & æqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteríſque differentiis. Æqualis in vno pulſu, cuius initium & finis omnéſque arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multi- 10 tudine, eſt quum multi pulſus comparati inæquales ſunt & diſſimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut vehementia, aut alio quodā modo: & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolutè inæqualis appellatur. Rurſus inæqualis bipartitus eſt, inæqualis æqualiter, & inæqualis inæqualiter. Æqualiter inæqualis, eſt qui inæqualitatis æquā parémque mutationem retinet: 15 vt quū primo pulſu ſecundus paulò minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vſque deinceps. Atque is eſt qui Græcè μύουρος, Latinè ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quietem prorſus recidat, myurus deficiens eſt. Horum alij in ea paruitate vel quiete perſiſtunt, alij reſurgunt & ad priſtinam magni- 20 tudinem, aut parem, aut minorem reuertuntur: hi ſunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis ſimilitudinem retinet. Hic ſi aliquando deſinat, propriè inæqualis deficiens dici conſueuit. Et ſi duorum, trium, vel plurium pulſuum ictibus prætermiſſis iterum arteria agitari incipiat, deficiēs reciprocus vocatur. Huic finitimus eſt inęqualis inter- 25 mittēs, cuius eſt quies interdum longiſſima, íſque circuitibus admodū rarus euadit. Inęqualis porrò vno pulſu duplex eſt, aut enim in vna eadémq; arteriæ parte, aut in diuerſis fit. Pulſus eadē arteriæ parte inæqualis triplex: nā arteriæ motus licet cótinuus, par tamen plerūque non eſt initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit 30 ac bis ferit. Impar eſt motus initio atque fine, aliàs in vehementia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, aliíſque modis quos omnes numerare vix liceat. Intercîdens pulſus ſeu interciſus eſt cuius diſtentio continuitate deſtituta, media quiete interrumpitur: hícque quanquam bis ferit, non tamen duo, ſed vnicus eſt pulſus. Quòd ſi motus à quiete celerior & vehe- 35 mentior ſit primò, caprizans tum appellatur. Dicrotus id eſt recurrens aut bis feriens, qui ſimulátque omnem diſtentionem effecit, ſe paululum ſubducit ac mox pulſat iterum, tanquam malleus ab incude reſiliens: éſtque ab interciſo planè diuerſus. Eſt & quum non ſemel tantum, ſed bis aut ſæpius arteriæ pulſus reuertitur. Pulſus diuerſis partibus inæqualis, eſt quum 40 multis digitis arteriam contingentibus non ſimilis ſentitur occurſatio. Ac primùm interruptus primo & tertio digito, vel ſecundo & quarto, nō autem aliis ſentitur. Inęqualis magnitudine, vehementia, duritie, plenitudine, quū omnibus digitis æquè tangentibus, aut magnitudo, aut vehemen

F tia,

[Marginalia: ὁμαλός. — ἀνώμαλος. — μύουρος. — παλινδρομοῦντες μύουροι. — ἐκλείπων — διαλείπων — διακόπτων — δορκαδίζων. — κλονώδης]

tia, aut durities, aut plenitudo non ſimilis apparet. Hic ſi pariter durus exiſtit, ſerratus appellatur. Eſt & inæqualis in ſitu partium arteriæ, quũ eius pars vna dextrorſum, altera ſiniſtrorſum, vna ſurſum altera deorſum inflectitur. Id autem ſi admodum manifeſtè & perſpicuè fiat, magnáque ſit arteriæ diaſtole, pulſus vibratus appellatur, in quo crebra & inæqualis eſt, quaſi in iaculis quæ impetu celeri vibrantur, concuſſio. Sin verò id obſcuriùs fiat, appareátque arteria tenſa & vtrinque retracta, conuulſiuus is eſt. Vndoſus pulſus, quum arteria primum digitum pleniùs validiúſque ferit, deinde ſecundum exiliùs & mitiùs, tertium pleniùs & validiùs, quartũ denuo exiliùs & mitiùs: non hic quidem interruptus, ſed inæqualis vt vndarum æſtus. Vermiculans pulſus vermium greſſui ſimilis, vndoſo finitimus, à quo non inæqualitatis ſpecie, ſed magnitudine ſolùm ac robore diſſidet. Formicans his ſuccedit mirè paruus, languidiſſimus, creberrimus & inæqualis, à vermiculante tantum deficiens quantum hic ab vndoſo. Pulſus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inæqualis ordinatus, eſt in quo inæqualitatis ordo retinetur: vt quum pulſus quatuor inæquales quodammodo ſunt, omnéſq; quaterni ſimilem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, eſt in cuius inæqualitate nulla ſimilitudo, nullus circuituum ordo ſtatui poteſt.

ἐμπρίων ἢ ἐμπριστικός. σπασμώδης. κυματώδης. σκωληκίζων. μυρμηκίζων. τεταγμένος καὶ ἄτακτος.

Qua ratione pulſus obſeruandi internoſcendíque ſint. Cap. II.

OBſeruantis manus temperata ſit, mollis, miniméque calloſa & eximij ſenſus. Digiti tres aut quatuor ſupernè tantũ carpi arteriam (quæ mediocris quum ſit & obuia, obſeruationibus accõmodatiſſima exiſtit) contrectent. Laborantis manus quæ tãgitur, nec ſublata ſit, nec depreſſa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu conſtricta, nec prona in volam, nec reſupina: ſed molli naturalíque ſitu æquabiliter reclinetur in latus imum, quod minimo digito clauditur. In carpo ſi directò ad maximum digitum obſcurus eſt pulſus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo perueſtigandus, quòd multis ex cauſis euariet, ac plerumque vel ex vulnere, vel ex contuſione, vel ex obſtructione alter oblireſcat. Qui vehemens eſt, non niſi preſſa arteria digitiſque validè infixis dignoſcitur, hoc à magno & à pleno diſſidens, quòd ſuo robore reniti tactúmque repellere deprehenditur. Non tamen hic adeò premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ ſuperetur robur. Languidus pulſus conſpectior eſt in manu prona atque decliui, attingíque debet molliter, & quaſi ſuſpenſis digitis: nã ſi arctiùs p̃matur, licet lãguidus hic pariter quoq; magnus ſit, vt in lethargo, aut nullus omnino, aut immotus videbitur, omnémque ſenſum effugiet. Syſtole in vehementi, in magno & duro pulſu aliquãtum deprehenditur, in lauguido nunquã: in vehementiſſimo maximo atque duro, aut ſaltem in eo qui mollis nõ ſit cõſpicua & aperta. Sẽtitur non mediocriter, ſed validè

preſſa

pressa arteria. Quies externa mediocri tactu citra vim vllã, interior nõ nisi digitorum impulsu pressúque animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui sese componere & accommodare volet, primùm se exerceat in systole & interna quiete cordis, quũ id vehementissimè maximéque pulsat. Pectoris enim contactu conspicuæ sunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis discet. Reliquæ pulsuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Generales pulsuum causæ. Cap. III.

PVLSVVM tres omnino statuuntur causæ, efficiens, impellens, & instrumẽtum. Primaria efficiénsque pulsus causa est, facultas illa mouens è corde profecta: instrumenta sunt arteriæ, quæ facultatis impetum sequuntur eíque obtemperant: causa facultatem incitans ac impellens vsus est atque mouendi necessitas. Hæc vna omnium est causarũ prima & validissima, à qua & mouendi initium existit. Omnis autem necessitas ex affectione quadam præter naturam proficiscitur, quæ quũ cordi infensa molestáque est eam protinus excutere contendit. Triplex est eiusmodi affectio, aut enim caloris spiritúsque est penuria, quem cor pulsu resarcire conatur: aut intemperies frigida calidáve, siue simplex, siue à febre, siue à phlegmone, quã refrigerare postulat: aut aliena substantia, cuius expulsionem molitur, vt quum fuligo, vapor, humórve aliena vitiosáque qualitate cor ferit, aut id mole copiáque premit. Et hæ quidem interiores causæ sunt: externæ verò immoderati omnes corporis motus animíq; perturbationes: vt ira, excandescẽtia, metus atque mœstitia. Ab his ergo causis necessitate quadã stimulata incitatáque cordis facultas, efficit vt per diastolen nouus aër extrinsecus hauriatur, qui insito calori refrigerium vitalíque spiritui pabulum suppeditet: per systolen verò exusta spirituum fuligo, & quicquid denique præter naturam est, tum cordi, tum arteriis infensum expurgetur. Itaque vsus atque necessitas cordis facultatem ad pulsandum impellit: incitata facultas instrumenta arteriásque mouet: hæ verò illius cedunt robori. Semper autem pro necessitatis conditione pulsus edentur, modò facultatis subsit robur, & obsequantur arteriæ. Duo enim hæc, vitale robur & arteriarum constitutio, necessitatis sæpe significationes obscurant. Etenim amplæ arteriæ pulsum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur si non altè in profundum illæ demersæ sunt. Exiles verò angustæque arteriæ quales insunt pinguibus & crassis, nequeunt pulsum proferre magnum. Quinetiam vitale robur si vegetum est, pulsus natura magnus ac validus existit: si imbecillum, paruus ac languidus. His ex causis quibusdam vel in extremo senio validus magnúsque pulsus apparet, quibusdam vel ætate virentibus obscurissimus ac propè nullus. Vitalis roboris causa non facilè perspici potest: vna proinde

obſeruatio, quæ magnum habet in ſingulis momentũ, pulſuum ac naturæ locupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium cauſarũ concurſione mediocritas quędam obtingit, pulſus moderatus exiſtit. Quũ verò à mediocritate diſceditur, pulſus immutatur, & de medio quoque decedit. 5

Quàm varij ſint pulſus naturales, & quibus ex cauſis per ſanitatem & citra morbum immutentur. Cap. IIII.

HIS ita conſtitutis primùm quidem in pulſus moderati cognitionem penitus incumbẽdum, in eúmque animus defigendus, qui cæterorum lex ſit atque mẽſura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus eſt aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquã modo nimius. Is eſt cuius comparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperãtiæ nomine inſigniuerunt. Hic non niſi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatiſſima eſt & cõſtitutione prorſus media ac verè quadrata. At verò intemperatis naturis etiam dum ſanæ ſunt, pulſus ab hoc diuerſi exiſtunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantùm vehementem pulſum edunt. His enim refrigerij & expurgandæ fuliginis magna neceſſitas adeſt, nec deeſt virium robur: frigidi contrà. Graciles magnum, quia facilè nullóque impedimento diſtenditur arteria, ſed rarum & aliquantũ vehementem. Hinc viris quàm mulieribus pulſus longè maior & vehementior, ſed paulò tardior atque rarior ineſt. In ætatibus infantis pueríque pulſus celerrimus & creberrimus, quòd caloris exuperantia per diaſtolen refrigerari, & fuliginis copia per ſyſtolen expurgari poſtulet. Senis contrà rarus ac tardus. Reliquarũ ætatum pulſus inter hos ambigũt. Iuuenis pulſus maximus, quòd calor ſit acer ampláq; arteria: ſenis minimus: pueri medius: huic quidem neceſſitas ineſt, ſed anguſta arteria. Iuuenis pulſus vehementiſſimus, quia facultas validiſſima: ſenis languidiſſimus: pueri medius. Ex his quidem coniici poteſt, qualem vniuſcuiuſlibet laborantis naturalẽ pulſum eſſe oporteat. Hunc porrò vel integra valetudine cœli ſtatus & corporis motus animíque perturbationes immutant. In anni temporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & vehemẽtiſſimi, quòd in ſumma illa temperie facultas ſit robuſtiſſima: at celeritate & crebritate moderati, quia in temperie pulſandi vſus moderatus eſt. Tales apparent autũno medio. Æſtate media celeres atque crebri: vſus etenim neceſſitáſq; creſcit: at parui ſunt & languidi, quia langueſcit facultas. Hyeme quoniam vſus remittitur, tardi atque rari & quàm æſtate minores, ſed tamẽ vehementiores. E regionibus & cœli conſtitutionibus quæcunque vehementer calida fuerit & æſtuoſa, æſtati mediæ: quæ verò frigida, hyemi: quæ tẽperata Veri ſimillima

ſimillima putetur. Exercitatio moderata quidem pulſus vehemẽtes efficit, quandoquidem facultas contentione excitatur: magnós quoque, celeres & crebros, quòd caloris incremento vſus pariter increſcat. Contrarij apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quòd iam ſupra vires ſit, pulſus paruos & languidos efficit, ſed ex vſu celeres & crebros: at quum ad virium reſolutionem & defectum peruẽtum erit, tardos atque raros. Eadem ratio balnearum calidarum, frigidarum verò ſimilis atque otij & torporis. Cibi viníq; vſus plenior, pulſus edit magnos, vehemẽtes, celeres & crebros, ſed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyùs vaneſcit. At multò immoderatior vini vſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormiẽtium parui ſunt, languidi, tardi, atque rari: eorum verò qui expergiſcuntur, è veſtigio quidem magni ſunt, vehemẽtes, celeres & crebri cum quadam vibratione, ſed qui in mediocritatem mox redeunt. Iratorũ pulſus magnus, altúſque, vehemẽs, celer & creber: triſtium, paruus, languidus, tardus & rarus: timentium, vehemens, celer, vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certò poſſit pulſus percipi, nec quãtum per morbos à naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neque mox ab exercitatione, à balneis, à cibo immodico, à vino, aut ab aliis cauſis calfacientibus: neque ilico ab ira vel timore, vel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitantibus: de pulſu nihil quicquam ſtatuendum antequã externarum cauſarum vis deferbuerit, omníſque ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus nõ omnes quidem mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus cõtinentur. Deinceps verò qui contra naturã ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant, tradendum.

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ. Cap. V.

COR dum ſecundum naturam habet, moderato pulſu inſitum ſibi calorem ſpiritúſque mediocritatem tuetur: at præter naturam affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtum inſenſúmque eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt inſtaurare contendit. In eo autem primùm quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demonſtret ſignificétque tradã. Quũ vſu & neceſſitate cor laceſſitur, ſtimulatũ id, primum quidem pulſum edit crebrum, ídque ſiue valida, ſiue imbecilla ſit facultas, creber enim omniũ primus eſt, quia facillimus. Si neceſſitati non ſatiſfaciat crebritas, huic etiã celeritas accedet: atque etiã ſi ne duo quidem illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modò non imbecilla ſit facultas: tum quippe totis hæc opitulatur viribus. Quòd ſi pariter valida eſt, pulſum edit robuſtum ſeu vehementem, eúmque plenum ſi ſpiritus vbertas ineſt. Ita quippe artis vſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentẽ necnõ celerem pulſum edi, at non perpetuò magnum: quandoquidem ſi vires languent, cum crebro paruus quoque ac languidus exiſtit. Ruríum & quibus ſine febre imbecillæ,

becillæ,vt in animi defectione, ſunt vires, & quibus hæ copia vel impuritate premũtur, vt in leucophlegmatia,pulſus frequens ac celer (non enim ex frequẽtia perpetuò febris iudicãda)at nõ ilico magnus deprehenditur, ſed verè paruus ac languidus.Quocirca prima pulſus mutatio non in magnitudinem, ſed in crebritatem fit, cui dein celeritas, poſtea magnitudo 5 accedit.Mirari proinde ſubit Galeni dictum,pulſum omnem vrgente neceſſitate ſtatim initio magnum euadere,ſiue valida ſiuè imbecilla ſit facultas:& celeritatem nunquam ſine magnitudine inueniri.Itaque pulſus frequens ac celer, aut exuperantem calorem, aut ſpiritus vitalis penuriam oſtendit: magnus non imbecillam eſſe facultatem, vehemens eandem eſſe 10 validam. Paruus autem pulſus natiui caloris penuriam ingénſque refrigerium denunciat.Quod quum obtigerit,primùm quidem raritas erit conſpicua: increſcente malo tarditas accedet,poſtremò paruitas,vice verſa atque in caloris incremento. Iam verò pulſus differentiæ in longum, latum & altum,non ex rei neceſſitate proficiſcũtur,nec vllius affectus eſſentiam, 15 ſed impedimenta duntaxat repræſentant, quæ circum arteriam incidunt. Arteria enim quàm maximè poteſt diſtrahitur, at diſtractionis magnitudo aliàs obtegitur,aliàs interpellatur, vel numero, vel craſſitie, vel duritie circumiacentium corporum, vt membranæ, vt cutis, vt adipis aut carnis, quorum gratia pulſus varius apparet, & alius plerumque quàm neceſſitas 20 expoſcit.Sic igitur corpulentis,breuis ac paruus:gracilibus,longus & magnus:quadratis,moderatus obtingit. Mollis verò pulſus arteriam mollem demonſtrat, & corpus humore multo eóque pituitoſo perfundi, vt in hydrope,in leucophlegmatia, in lethargo, in comate: ſiue ab humidiore cibo, ſiue à balneis immodicis, ſiue à ſomno, ſiue à molliore vita ſuccreuit. 25 Hic tandem ingraueſcente morbo & viribus langueſcentibus, vndoſus & vermiculãs euadit.Pulſus durus ſi neque ex languore animi,neque ex metu,neque ex verecundia eſt,arteriæ duritiẽ perpetuò declarat: víxque vllus eſt durus,qui non etiã paruus ſit,licet nõ ſtatim languidus. Durior autem arteria fit, vel ſiccitate,vel cõſtrictione,vel tenſione. Siccitas fit ab immo- 30 derato vſu vini meracioris,à febribus ardentiſſimis, à marcore, à quartana febre & à melancholia.Conſtrictio interdum à frigore fit,quod aëris,balnei, aut frigidæ potionis vis intulit: interdum à vitioſis fructibus, qui vitream craſſámque pituitam gignunt.Tenſio ab ingenti inflammatione,à ſcirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tenſiuo pulſui affinis eſt conuulſi- 35 uus,qui aut neruorum propaginem conuulſione teneri prodit,aut aluum immoderatiùs quaſi poto elleboro fluxiſſe. Vibratus pulſus ex paruo duróque procedit:quum enim magna eſt refrigerij neceſſitas, & facultas valida, ſi arteria dura tum ſit, contentione facultatis validæ & arteriæ renitentis,vibrare continget.Hoc proinde eoſdem quos & pulſus durus mor- 40 bos denunciat. Ita igitur ex diaſtole iudicandum. Syſtole verò quemadmodum & diaſtole,aliàs maior aut minor eſt,aliàs vehemẽtior aut languidior,aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harum tamen

vnica celeritatis aut tarditatis differẽtia ſenſu dignoſcitur,atq; in his dũntaxat quorum ſyſtole animaduerti poteſt.Celeritas ſyſtoles magnam prodit vſtorum excrementorum copiam, quam natura arteriarum compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcentibus humoribus coaceruari
5 ſolet,qui febres neceſſariò accendunt,quoties eorum ſubſtantia aut vapor putris in cor irrepit. Quocirca ſyſtole quàm diaſtole celerior,putridæ febris perpetuum eſt indiciũ. Ea celeritas nõ modò febriũ eſt quas in venis, ſed & earũ,quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putreſcens humor accendit.Contractionis tarditas eſt quum
10 non multum excremẽti putridi & exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri teſtatur,quę idcirco efficit vt externa quies minima ſit. Raritas cõtractionis in qua externa quies longa eſt,excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

Morborum ex pulſu cognitio. Cap. VI.

15 HÆC verò iam ad artis vſum & exercitationẽ apertiùs referenda ſunt. Pulſuum differẽtiæ & affectum præter naturam,& affectam ſedem demonſtrant. Affectus præter naturam, alij primùm ac per ſe, alij ſecundò ex pulſu depre-
20 henduntur. Primùm quidem ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex,tum quæ ex humorum eſt vitio: adhæc plethora,cacochymia vel ſimplex vel cũ putredine, phlegmone, ſcirrhus, obſtructio: qui affectus cæterorum omnium velut principia quædam & continentes cauſæ ſunt. Calidæ intẽperiei ſimplicis,qualis eſt ab æſtu aut
25 ab ephemera febre, pulſus creber eſt, celer ac magnus, ſimulque æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit,ſed aliquanto durior.In plethora ſimplici quæ nondum vires premit, atque in ſynocho ſimplici, nõ ſolùm creber,celer,magnus & æqualis, verumetiam turgidus, plenus ac vehemens, quòd non niſi robuſtis integríſque viribus obtingat. Intẽperies ex humo-
30 rum putredine,quemadmodum & putrida febris pulſum etiam crebrum, celerem & magnum efficit,ſed inæqualem,non in multis ſolùm,verumetiam in vnico.Tum quippe ſyſtole celerior eſt quàm diaſtole,vt putris fuligo expurgetur:eſt & externa quies breuior,ob quam etiam crebrior pulſus euadit.Inęqualitas aliquantum conſpicua acceſſionis initio,ſed incre-
35 mento & vigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit,& in parte nobili, quoniã putredinis calorem cordi totíque corpori impartit, febrilem pulſum infert: præterea verò durum ac interdum ſerrantem & vibratum: quandoquidem partis inflammatæ tenſio peruadit arterias:ſed tamen duriorem ſi phlegmone obtigerit neruoſis partibus,& iis quę circa membra-
40 nas,venas,& arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarũ, tardum & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit. At verò ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur,iis quæ dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas,maximè ſi in partem no-

bilem humor impingat. Siue enim obstruuntur arteriæ, siue humorum copia comprimuntur, siue his natura grauata oppressáque est, inæquales fiunt: magísque quum crassi, viscosi & copiosi sunt humores, quàm quum tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta sit noscitur ex pulsu molli atque ex duro, qui tensiuus appellatur, ex serrante & vibrato. Mollis enim & affectum molliorem & partem carne venis arteriísque conspersam affici denunciat, durus verò partem neruis mēbranísque præditam. Quinetiam partes cordi propinquę, aut ei vasis maioribus coniunctę, magis ac celeriùs affectum suum cordi impertiunt: distantiores & paruis vasis copulatæ, minus & tardiùs. Horum permistione secundariò noscetur qui pulsus in singulis morbis existant. Nam imflammato septo transuerso durissimus est, plurimùm serrans aut vibratus, & plerũque conuulsiuus: minus in pleuritide, rursúmque minus si aut inflãmatio, aut scirrhus sit in ventriculo vel in vesica, vel in vtero, intestinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulsus magnus, lãguidus & mollis simul & inæqualis, tũ in vno motu, tum in multis: sæpe etiã vndosus & dicrotus. In lethargo pulsus illi ferè similis: & huic finitimus in catoche, nisi quòd æqualis est. Epilepsiæ & apoplexiæ (quũ præsertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur) pulsus languidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis, tum demum celer euadit. Conuulsionis pulsus conuulsiuus appellatur, tensus quidem vibratus & inæqualis, non perinde tamen validus ac magnus. Paralysis paruus, lãguidus atque tardus, nonnihil inordinatè intermittēs. Hydropis ascitæ paruus, creber, durus atque tēsus: tympanitæ, longus, celer, creber, subdurus: anasarca vndosus, latus ac mollis. Phreniditis durus atque idcirco paruus, mirè celer, & creber, vt proximam syncopen denunciet: interdum tremulus, aut cum conuulsione intermittens. Anginæ magnus & vndosus aliquantũ conuulsiuus. Quum iam suffocatio impendet, paruus, tardus, creber & inæqualis. Orthopnœæ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem verò languidus. Phthisis paruus, languidus, nõ admodum celer, hecticus. Suppurationis, hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione, latus, tardus, rarus & languidus. In cæteris denique morbis, ad horum imitationem qualem pulsum esse deceat intelligi potest.

Virium obseruatio ex pulsu. Cap. VII.

MAXIME autem ac propriè virium robur atque constantiam pulsus ostendit. Facultatum quippe omnium princeps atque conseruatrix est vitalis, qua vna constante nemo interire potest, ex qua & vita omnis, & virium robur æstimari solet. Quum mors futura est, huius labãtis signa apparent, aliàs quidem multo antè tempore: vt quum illa morbi diuturnitate languet sensímque deficit: aliàs nõ diu ante mortem, vt quum vitale robur immoderata eáque repētina vacuatione vel dolore,

vel

vel alio grauissimo symptomate dissipatur atque perit: aut quũ rupto abscessu, vel inopinato humorum influxu, vel maxima obstructione suffocatur. Itaque si pulsus cordis ac vitæ est nuncius, idem omnium quoque virium & facultatum index erit. Robustus veheménsque pulsus, sanis vitæ
5 longitudinem, ægrotis securitatem pollicetur: languidus contraria. Vehemens qui tactũ euertit, facultatis robur ostendit, eóque maius quo fuerit vehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate, tum quantitate laudabiles ac probè coctos: aut naturam semicrudorum (quales in salutaribus morbis sunt) concoctionem vehemẽter moliri: maximè
10 verò si nec ab ira, nec ab exercitatione, nec à vini cibíve vsu immoderato processit. Languidus pulsus qui à tactu euertitur, imbecillæ facultatis est nũcius: ac proinde vel animi defectionem, vel syncopẽ demõstrat, vel vires morbi lõgitudine debilitatas, vel quauis causa dissolutas, vt inedia, vigiliis, doloribus, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus
15 magnitudine pressas obrutásque. Robustus ac vehemens pulsus ferè quidem magnus est, at non necessariò, quemadmodum nec qui iuuenis est ac robustus magnis semper citatísque passibus incedit. Languidus non omnis paruus est, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum sit, magnus tamen existit. Vt autem virium robur certiùs ex
20 pulsu innotescat, triplex statuatur imbecillitatis causa: vna quæ sensim ac tempore virium substantiam conficit: altera quæ repente dissoluit ac dissipat: tertia quæ vel copia illam obruit, vel malignitate extinguit. Sẽper quidem pulsus languidus virium imbecillitatem portendit, quæ verò imbecillitatis causa sit, reliqui pulsus indicant, qui languido comites assistunt.
25 Itaque quum vitalis facultas vel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euasit, pulsus primùm per se languidus apparet, deinde etiam paruus citra vllam inæqualitatẽ, rarus quidem & tardus si febris nulla, creber atque velox si qua inest. Facta iam imbecilliore facultate pulsus myurus reciprocus, deinde deficiens reciprocus, postea
30 myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulsus abolitus apparens, nisi ex syncope sit: omnium tandem extremus verè abolitus, qui summis partibus ipsísque arteriis iam demortuis inest. Quum facultas ex repentina spirituũ dissolutione atque dissipatione imbecilla est, vt per dolores, vigilias, aut vacuationes immodi-
35 cas, huius euidentes efficientésque causæ præcesserunt, pulsus similiter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minimè tamen inæqualis: illa verò iam imbecilliore, vndosus, vermiculans, formicans, abolitus apparens, & tãdem verè abolitus. Quum facultatis substantia non ipsa per se consumitur, sed vel obstructione, vel tumore præter naturam,
40 vel humorum copia & influxu quasi pressa & obruta succumbit: atque etiam quum pernicie vt pestilentis febris malignitate extinguitur, pulsus quidem languidus, paruus, tardus & rarus est, ísque continuò inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nũc languidus est, mox vehemens

vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, statim rarus. Quo plures magni ac vehementes erunt, hoc minus premetur grauabitúrque facultas, eò verò magis quò plures parui & languidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primùm existet: deinde intermittens in pulsuum multitudine. Intermissio aut quies quò diuturnior, hoc periculosior. Diuturna censetur quæ tẽpus excedit duorũ pulsuum: breuis quę citra hoc manet. Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio, minus pueris, minimè senibus. Interdũ tamen neque iuuenibus ipsis exitialis est, quum vel integra valetudine ex arteriarum obstructione aut diuturno quouis affectu, vt ex asthmate familiaris existit. Ex vnius pulsus intermissione multi senes pariter & pueri euaserunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perseuerans illa diutius inopinatam repentinámque mortem minatur, ipsiúsque cordis vitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidem est finitima, hoc tamen dissidens, quòd breuior sit citra inæqualitatem, at cum pulsus tarditate: intermissio verò cum pulsu celeri & inęquali est. Illa quidem arguit vel cordis corpus vel spiritum & sanguinem sinubus conclusum, vel partẽ aliquam vicinam ingenti frigore occupari. Minus quàm intermissio perniciosa, sed quæ interdum in repentinam mortem præcipitat. Intercurrẽs pulsus eadem quæ intermittens significat causásque easdem habet: minus tamen periculosus, quoniam facultas validior decertat cum causis noxiis, non autem in intermittente. His succedit intermittens in vno pulsu, qui naturam à causis insalubribus impediri, sed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidem & multò periculosior quàm intermittens in pulsuum multitudine, quoniam natura non solùm in quarto aut quinto quoque pulsu, sed in singulis impeditur, ob ídque præsentem mortem denunciat. Ex hoc genere sunt caprizans & dicrotus, qui planè ostendũt, aut cordis inæqualem intemperiem, aut fumosorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter insidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cum grauatis contendunt, vt quæ prius leuitate aut calore exiliunt, retrahãtur à frigidis & grauatis, maximè quum imbecilla facultas est, & arteria dura. Vndosus & vermiculans facultatis non validæ, viriúmque insigniter dissolutarum sunt indices, quos proximè formicans sequitur. In iecoris lienis & cuiusque visceris inflammatione atque in scirrho, quoniam pulsus durior euadit, nec vndosus, nec vermiculans esse potest. Neque profectò in hectica febre, neque in tabe aut marcore, etiamsi iam morti proximus sit æger: at languidus tamen & inæqualis deprehenditur. Myurus in vna distentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore ostendit, & cor ipsum eatenus debile, vt vim & actionem ab se iam nequeat ad extremas vsque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus est atque ruinam minatur, etiam si reciprocus sit. Hoc deterior est deficiens reciprocus: & hoc rursum periculosior

culosior myurus non reciprocus. Omnium verò pessimus atque perniciosissimus est deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitiosa arteriæ cõformatione: vt quum arteriæ pars media nudæ cuti subiecta est, & quæ vtrinque sunt, altiùs demerguntur. Hic facultatem eò vsque imbecillam ostẽdit, vt nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam sæpe visuntur initio grauium accessionũ à frigore inuadentiũ. Tremulus pulsus qui necessariò languidus est & paruus, facultatem imbecillam arteriámque mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Cõuulsiuus non admodum frequens occurrit. Hos tanquam postremi excipiunt abolitus apparẽs, & verè abolitus, facultate quidem iam prorsus extincta. Quocũque autem genere ordinatus sit pulsus, fidus existet, inordinatus verò infidus. Proinde bonus pulsus ordinatus certissimus est & optimus, malus ordinatus pessimus, & inordinato malo deterior.

DE VRINIS.

Quid vrina, vtque humorum partiúmque affectus demonstret. Cap. VIII.

QVVM corporis excrementa aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quędam sint, aut saltem ex his desectæ reliquiæ, quæ illorum sit constitutio certò referunt, atque in demõstratiuis signis primas tenent. Vna autem vrina omnium maximè de toto decedit significationem in primis generalem sortita. Est enim vrina serum vehiculúmque sanguinis renum vi secretum. Vt in lacte dum concrescit, ita & in sanguine serum à crassiore terrenáque substantia seiungi secerníque animaduertitur: quod idcircò sanguini permiscebatur, vt hunc fibrarum copia iam crassum ac lentum dilueret, & tanquam vehiculum per venas tenuissimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem serum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus solidior diluitur, & sine quo vix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprimè cõueniens & necessarius, aliis quidem vt volucribus quæ haudquaquam meiunt parcior, aliis vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione liquor totus cibo permiscetur, totáque cibi vis in liquorem confertur dum vna fiat æquabilis substantia, cui chylo nomen est. Hunc flexuoso per intestina prolapsu exugunt mesenterij venæ, & quicquid inest vtilioris substantiæ, id omne eripiunt, potúque tanquam vehiculo subuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus sanguis est, vt melancholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & vrina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex ventriculi & intestinorum excrementum) iam inutilis & superuacanea

canea è gibbis iecoris renum vi per venas emulgẽtes allicitur. At non vniuerſa:portio enim cum ſanguine in corpus diſtribuitur,quę quum vectionis munere perfuncta eſt, aut ſudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via proceſſerat,eadem tracta relabitur in renes & in veſicam. Itaque non è iecore ſolùm, verumetiam è venis,tum maioribus, tum minoribus & è cor- 5 poris mole vrina prolicitur: quod apertè ſentiet quiſquis biduũ triduúmve nullo aut parciſſimo potu tranſegerit.Ea autem ſi nec immoderato potu diluta,nec aliena permiſtione conſperſa ſit,manifeſtò humorum qui in iecore maioribúſque venis, obſcuriùs verò eorum qui tum in minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notam exhibet eorúmque cõſtitutio- 10 nem indicat. His enim tantiſper dum vrina permiſcebatur, eorum omnem affectionem, omnem qualitatem contraxit aſciuítque ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorum cõſtitutio ſit coràm proponit planúmque facit. Quocirca ſi vel viſcera,vel maiores venæ, vel caput, vel pulmones, vlláve corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionẽ humo- 15 ribus in ſe contentis impartit, vrina profectò quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas referet propriáque eius ſigna dabit. Sed & partiũ per quas illabitur, vt renũ, vreterum, veſicæ ac penis affectus repræſentabit. Nam tametſi non diutius in his ſubſiſtat ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamẽta(ſi qua 20 inſunt)præterfluens corradit ſecúmque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa oſtendit. An verò cum affectu quæ etiam pars affecta ſit certò & apertè referat,poſthac diligẽtiùs ſcrutabimur.Hæc porrò humorum partiúmque vitia demonſtrat, vel ſua chymoſi, vel puritate, vel quantitate,vel colore, vel odore, vel cõtentis: quorum ſignificationes 25 ſigillatim deinceps oratione proſequemur.

Quæ obſeruanda antequam certa de vrinis ſententia feratur. Cap. IX.

EXCIPIENDA vrina eſt à ſomno prima & expleta cõ- 30 coctione cibi,eáq; vniuerſa, quòd pars nulla dilucidè poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè vitrea eſt, oblonga ne diuulſam hypoſtaſin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ ſit capax. Obturetur procul à ſole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel craſ- 35 ſeſcat: quieta nulláque agitatione reſideat, dum ſenſim refrixerit, nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quam corruptionem ſubeat. Si fortè vel frigoris vi vel ſponte ſua craſſeſcat turbetúrque, igne leni diſſoluetur,nulla agitatione ne diſſipetur hypoſtaſis,quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdum tum 40 craſſæ,tum tenues vrinæ ne vel ingenti frigore quidem,interdum verò tẽperato etiam loco turbẽtur, non niſi ad inſitum vrinæ calorem referri poteſt, qui vt hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguítque, quem

quem constat aliàs languidum aliàs valentem esse. Vrinæ inspectio in loco sit nec obscuro, nec nimium lucido, nec solis radiis collustrato, splendórque luminis in matulam desuper quã transuersum potius incidat. Hæc autem in vrina veniunt consideranda, chymosis, perspicuitas & puritas,
5 quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis est interiorum affectionum significatio, tam quæ secundum naturam, quàm quæ præter naturã existũt. Illa verò aliàs ex assumptis rebúsq; externis, aliàs è renũ vesicæque ductibus, aliàs è venis aut è reliquo corpore proficiscuntur atque manant: ita enim tribus ex causis manifestæ qualitates imprimuntur in vrina. Po-
10 tus immoderatior præsertim aquæ aut vini albi tenuis, copiosiorem vrinã profundit, eámque tenuem & crudã: & quæ quoniam præproperè perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expressas exquisitè refert. Non pauca etiam vel mediocri vsu vrinam colore inficiunt, vt crocus, cassia, rheumbarbarum, senna, rubia maior:
15 quædam alieno illam odore perfundũt, vt allium, & terebinthi lachryma. Horum enim qualitates quum sint præter naturam, pariter cum excremẽtis, præsertim verò cum vrinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriam vrinæ indicationem, vt neque morbus neque interior vlla constitutio præsentibus his certa prodatur. Sic vrina morborum nũcia exter-
20 narum rerum nulla permistione inquinetur, omníque earum qualitate vacet. Quinetiã si vel vlcus, vel abscessus in renibus, aut in vesica, aut in vreteris, aut in pene inest, vrina crassior euadet ac turbidior, eáque vel puris permistione alba, vel cruoris perfusione rubra: quemadmodum sæpe aut arenulis aut filamentis variè conspersa. Et hæc renum vesicæque vitia vri-
25 nas plerumque efficaciter immutant. Quæ verò nec rerum externarũ qualitate, nec renum vesicæque labe inquinata fuerit, ea certiùs venarum reliquíque corporis demõstrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quę cernuntur in vrinis causas in tres vbique partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuum,
30 & in eas quæ totius sunt corporis. Hac enim obseruatione atque distinctione, certa veráque vrinarum significatio haberi potest.

Quæ vrina sit optima, vtque sexu, temperamento & ætate mutetur. Cap. X.

35 OMNIVM autem prima inspectanda & cognoscenda est vrina optima, quæ cæterarum quasi lex sit & regula. Talis substantia mediocri est, nec aquę modo tenuis, nec vt iumentorum crassa: clara non turbida: colore subaureo atque flauo, quem hîc extremorum medium collocamus. Quantitate media & hesterno superiorúm-
40 que dierum potui respondens, aut aliquãtùm parcior, quòd potus nonnihil in corpus absumatur. Hypostasis in hac subsidet alba, læuis & æqualis, in acutum fastigiata, ea ratione quæ posthac exprimetur. Neque crassum quicquam subest, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquã

quæ inter mala referentur. Hæc non modò inculpatam omnem naturæ concoctionem, ſed & integram corporis valetudinẽ indicat, viríque ſummã temperiem eiúſque ętatem floridam: non enim alij cuiquam vrina talis obtigerit. Nam mulieris etiamſi temperatiſſima ſit & ætate florens, vrina non parũ ab hac deficit. Subſtantia quippe non (vt quibuſdam placuit) tenuis, ſed apertè craſſiuſcula eſt, neque vt viri pura & pellucida, ſed aliquantùm turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quàm viro ſuperuacanea in vteri veſicæque ſedes confluunt, quæ vrinis plerumque permiſcẽtur. Color ex albo liueſcens non modò cruditatis, ſed ſexus præcipuè index. Horũ proportione hypoſtaſis copioſior quàm viris, craſſior & albior. Qui ſæpe & ſedulò maris ac fœminæ vrinas inter ſe contulerit, eas tandem internoſcet oculorum conſuetudine. Infantium & puerorum vrina albior quidem, ſed craſſior & copioſiore ſedimento quàm ætate florentium. Calor enim tametſi in illis plurimus ineſt, quoniam tamen humoris copia obtunditur, quas dixi vrinas producit. Senum alba, tenuis, hypoſtaſi pauca, cruditatis & imbecillæ concoctionis nuncia, quòd in illis paucus & imbecillus ſit calor. Horum exemplo minimè arduum ſit coniicere qualis eſſe debeat vniuſcuiuſque temperamenti, & quantùm ab optima quæque diſtet. Itaque cuiuſpiam vrina propoſita, ex ſexu & temperamento tum inſito, tum aduentitio, & ex ætate coniiciendum & æſtimãdum qualíſnam eſſe debeat ea naturalis: vt ſiquãdo offeratur alia, recordatione illius planum ſit & in promptu, eáne præter naturam ſit, quantúmque à naturali abſit. Antequam verò de morbo ex vrina iudicetur, æſtimandum quod quis vitæ genus paulò antè ſit ſequutus. Nã exercitatio vehemens, vigiliæ, animi excandeſcentia, inediæ, calidiorum ciborum eſus, vt inſitum calorem, ita & vrinas inflãmant eáſque bilis permiſtione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodum & aër vel à regione, vel ab æſtate, vel ab alia quacũque cauſa exæſtuãs. Contrà verò otium, ſomnus multus ac profundus, inertia, crapula, frigidorum ciborum eſus, albas, craſſas vrinas, contentáque multa atque cruda profe-runt: quemadmodum & aër vel à regione, vel ex hyeme, vel quauis ex cauſa frigidior. Sine horũ animaduerſione parũ firma futura ſunt de vrinis iudicia, nec quæ ſanorũ ab iis quæ ægrotantiũ ſunt facilè queant internoſci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA ſi mediocri ſit copia, moderatam ſeri abundantiam arguit, proindéque naturam tum rectè valere, tum omnia conuenienter adminiſtrare. Multa verò atque copioſa interdum ex immoderato potu vini tenuis vel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut vi frigoris, aliáve externarum rerum importunitate obtingit. Interdum vitio renum, qui vi maxima ex omni corpore ſerum proliciunt aſſiduóque profundunt: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ tranſitu, in qua admodum

admodum multa exuperat, eáque ferè alba, tenuis & sine hypostasi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coërcita erumpit, aliàs quidem ab hydrope, aliàs à multa cruditate aquosa quæ circum viscera fluctuabat. Illinc siquidem quodam impetu aut naturæ vi contendit in renes, perinde atque in spontanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu est, quoniã nihil potest è corpore manare, cuius materia non aliquando fuerit immissa. Ea vacuatio tametsi vires aliquantùm debilitat, ventriculum tamen & abdomen quasi pondere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiã corporis humorúmque moles nonnunquam liquescit dilapsáque diffunditur in vrinas: quomodo obseruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllã vim morbi collapsum. Id etiam caloris aut colliquantis febris vi fieri proditum est: túmque vrina multa, nó tamen tenuis & alba cernitur, sed flammea, vinea, aut passea: cui etiam pingue & oleosum quiddam innatat. Atque hoc hecticę febris est initium. Vrina pauca quę neque potus penuriã, neque sicciorẽ victũ, neque austerũ crassúmve potũ, neque nimios sudores aut copiosam alui deiectionẽ, neque multos labores cõsequatur, morbum ostendit, eúmq; ferè in vrinæ ductibus. Obstructio aut tumor præter naturã renũ, hanc plerũque efficit: túmq; his sensus quidã grauitatis inest, aliáque significatio ex cõtentis conspicua. Si obstructio ex calculo aliáve causa vtrinq; circa vreteras est, dolor vehementer affligit, ísque fixus vt in nephritide. Si vesicę ceruix quouis modo impedita est, siue tuberculo, siue pituita crassa, siue calculo, difficilis est emictio, aut etiam vrina supprimitur, cũ pubis & perinæi dolore, multáque subsident aut volitant in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à crasso & viscido fit humore, qui difficilè secernitur ac permeat, eáque tum crassa existit. Febris vehementia nõnunquam vrinam cohibet, túmque & calor & alia febris signa comitantur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum facessit, quod extenuatis & ex morbo conualescentibus frequens esse solet.

Odor vrinæ quid denunciet. Cap. XII.

VRINÆ odorem obseruare fœdum est ac planè sordidum, medicíque dedecet dignitatem. At plerumque velimus nolimus teter vapor odoratum ferit, maximè quum vrina adhuc calet aut admota igni est concalfacta. Odoris suauitatem vix sperare licet ab vrinis, nisi vel terebinthina, vel moschi, vel silphii, vel odoratioris medicamenti vi affletur. At moderatio sæpe è sanis ac bene constitutis corporibus est. Fœtor interdum assumptorum, vt putris casei, vt alliorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi vlcere, ac tũ vrina alba crassáque est cũ hypostasi purulenta, si è vesicæ calculo existit, crassior mucus subsidet in vrina, eáque cum dolore redditur. Fœtida verò vrina ex superioribus locis profluens, siue rubra turbidáque sit, siue vt in-

terdum contingit tenuis ac perspicua, aliàs cum febre, aliàs sine febre, putredinis semper est index: eáq; putredo aut in humoribus, aut in partiũ substantia cõsistit. Si recens est fœtor & repente natus in vrina crassa ac turbida, humor: sin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perspicua, partis cuiusdam substantia putrescit. A crisi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copiosáque fluit, ac mox succedit ægro leuamen. 5

Quid significent singuli vrinæ colores. Cap. XIII.

VRINARVM hi maximè colores obseruandi, albus, spiceus, citrinus qui omniũ verè medius est, aureus, croceus, ruber, passeus, viridis, ceruleus, liuidus, & niger. Horũ duæ sunt effectrices causæ, viscerum corporísque calor, & alieni humoris permistio. Etenim labor, inedia, æstus, febris & quęcũque causæ corpus cõcalfaciunt, vrinã pariter colorant, eóque magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutius in corpore subsistit, & quæ longè à pastu meiitur, prioribus coloratior existit. Quinetiam bilis irruens in venas sero permiscetur, ídque (vt in ictero) flauo citrinóve colore inficit, quod & de alio quouis humore statuendum. Differt autem color ex simplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permistio tulit: ille siquidem vix vnquã rubrum superat, cõsistítque in vrinæ substantia tenui aut mediocri, hic verò ad omne genus pertinet & extenditur, reddítque vrinam aut turbidam aut crassam. Itaque citrinum vrinæ colorem temperatus moderatúsque calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunque subsistit, imminuti caloris & cruditatis est nuncius. Vrina alba si simul tenuis & perspicua veréque aquea est, nisi ex tenui & copioso potu genita sit, aut summam renum iecorísque obstructionem, aut summam coctionis imbecillitatẽ denũciat, ab extrema iecoris & ventriculi intẽperie frigida profectam. Sæpe etiã per febres ardentes quũ bilis in cerebrũ rapitur, talis apparet & delirium prænunciat. Alba & crassa si pariter perspicua est vt cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ mucosæ dominium ostendit: si obscura (lactea hæc est) crassæ viscosæq; pituitæ exuperãtiã. Hæ si diutius apparent, frigidos diuturnósque morbos portendunt. Ab his est spicea, quæ minorem cruditatem ostendit, & calorem temperato finitimum. Citrina omnium mediam sedem sortitur. Supra hanc sunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorẽ pręter modũ increuisse significãt: atque si purę hæ sunt ac perspicuæ, purã simplicémque intẽperiem, sin crassæ ac turbidæ humorum vitia permistionésque referũt. Rubra si perspicua fuerit, ardens flammeáque dicitur, iecoris exuperantem calorem, sæpe etiam ardentem febrem denunciat: sin crassa obscuráque est, siue cum febre, siue citra hanc contingat, flauæ, aut vitellinæ, aut rubræ bilis permistionem. Huiusmodi ferè apparet inclinãtibus febrium accessionibus: at maximè quum iecoris substantia vitiata est à phlegmone aut ab exquisito scirrho, vt in hydrope: aut quum vel illius, vel folliculi fellis ingens est obstructio, ob quam 10 15 20 25 30 35 40

bilis

bilis in venas & in vrinas cõfluit, hásque eatenus inficit, vt si linteum immergas citrinum colorem planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro: hæc aut præsentem ictерum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeáque vrina ab ea quæ ex bilis permistione aut crocea aut coloratior euadit, discernitur. Cruenta vrina siue duntaxat recẽtis carnis loturam ac veluti saniem, siue puriorem sanguinem repręsentet, quum planè refrixerit, quasi grumum concreti sanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reseratis eorum venis, è quibus sanguis mox emanat, ídque ferè calculi pondere. In errore versantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt: vix enim intelligi possit sanguinem alicunde cum vrina præterlabi citra renum affectionem. Itaque si nec lumbis nec renibus casu ictúve contusis cruenta vrina redditur, ea ex calculo renes obterente, præsertim quum vehementior subitur exercitatio, proficiscitur. Hanc sæpe turbida & nigricans præcedit, quæ impendentem nephritim præmonstrat. Rubræ vrinæ succedunt vinea & passea vuæ nigræ persimiles, quæ vel sanguinem vel bilem præassari & in atram deuergere indicãt. Viridis, prassinę bilis aut æruginosæ copiam & permistionem: veneta verò seu cerulea, deinde etiã liuida seu plumbea, nisi è plagis & verberibus sint, aut melancholiæ dominium atque permistionẽ, aut natiui caloris extinctionẽ. Omniũ extrema est nigra, quæ si ex rubra & viridi processit, summum incẽdium & bilis atræ perfusionem: sin verò ex cerulea & liuida, extremã caloris extinctionem demõstrat. Est tamen & quũ vrinæ eiusmodi crisi quadã profundũtur, cùm in acutis, tũ in diuturnis morbis & melãcholicis. Id verò decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis salutem.

Quid vrinæ substantia in morbis ostendat. Cap. XIIII.

VRINÆ chymosis & substãtia in liquore spectatur, cuius differẽtiæ sunt tenuis, crassa, mediocris. Tenuis sub iis dũtaxat coloribus inueniri potest qui ad rubrum procedũt, sub albo, spiceo, aureo, croceo, ad rubrum vsque: nũquam enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Crassa nulli nõ colori permiscetur: nã vt in nigra ita etiã in alba crassities interdũ inest. Itaq; tenuis quę neque immoderato potu, neq; alia externarũ causarũ importunitate facta sit, renũ & vreterũ obstructionẽ sequitur, quę cũ liquore nihil crassi præterlabi sinit, qualẽ ferè in nephritici doloris uehemẽtia notãt, quum vreteris caput calculo obseratur. Sequitur & nõnunquã imminutã concoctionẽ natiuíq; caloris penuriã, ex intẽperie sola citra humorũ vitium: tam exiguus interdũ calor est, vt aquã aliúmve potum talẽ elabi sinat, qualis acceptus fuerat, atque hæc cruditas extrema est. Natiuus noster calor alimentũ humorésve cõcoquẽs, primùm quidem & maximè substantiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura colorem addit: proinde ex substantia magis quàm ex colore concoctio spectatur. Qua ratione dixit Hippocrates: quoad vrina ruffa tenuísq;

fuerit, crudum morbum ſignificat. Mediocris vrinæ ſubſtantia vegetum calorem, exquiſitam concoctionem ventriculi iecoris atque venarum oſtendit, hac ratione in tribus illa mediis coloribus conſiſtit, in ſubaureo, aureo & croceo. Craſſa vrina niſi ex laxioribus patentioribúſque viis vrinę profluat, oppreſſi caloris atque cruditatis ſoboles eſt: non quòd calor in- 5 ſitus intemperie, ſed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum craſſa, tum tenuis concoctione tandem ſubſtantiæ mediocritatem adipiſcitur. Ad craſſam vrinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorũ ſimilis innatat, ſed ea cuius ſubſtãtia lentore & craſſitie oleum adipémve liquefactum repræſentat, & quæ cõ- 10 mota grauis lentáque, vt oleũ, apparet. Hæc vel phthiſi, vel hectica febre, vel hydrope corpus liqueſcere demonſtrat.

Vrina perſpicua & turbulenta quid ſignet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara vrina eſt quam viſus acies facilè penetrat. Turbulenta & obſcura, per cuius medium non 15 videmus. Quantùm autem turbulenta diſtet à craſſa, & tenuis à perſpicua, hîc diſcitur quòd & oui cãdidum & oleũ, & vitrum lequefactum, & vinum ſubnigrum verè craſſum ſit, nõ tamen turbidum, ſed planè perſpicuum. Quòd etiã 20 vinum album & tenue plerumque turbulentum ſit: quemadmodum & aqua è vino ſtillatitia, tenuiſſima quum ſit, interdum tamen obſcura turbulentáque cernitur. Quo ſit autem res dilucidior & fructuoſior, turbulentas vrinas in tres ordines differentiáſque ſecernemus. Vna turbata eſt, quæ externi frigoris vi talis euaſit. Hæc omnium denſiſſima & obſcuriſſi- 25 ma, matulam lentore quodam albo ſumma præſertim corona inficit, quæ calore próptè declaratur priſtinúmque ſplendorem recuperat. Quòd autẽ vrina vna quàm altera faciliùs difficiliúſve, quædam vix vnquã turbetur, id ad illarum conditionem referẽdum eſt: ſed externũ quoque frigus non paruam vim ad perturbationem obtinere argumento eſt, quòd loco cali- 30 do nulla conturbetur, ſed qualis emicta eſt talis ſeruetur. Altera verè turbida eſt, cuius ſubſtantia atque liquor vel ex ſeſe vel ab interiore quadam permiſtione craſſeſcit: eiuſmodi à purulentis renibus profluit. Hæc calore diſſolui non poteſt, multáque habet innatãtia corpuſcula, quę quiete ſubſident cum hypoſtaſi craſſa, & plerumque reliqua mox vrina expurgatur 35 atque inclareſcit. Vino ea comparatur quod fecis permiſtione turbidum eſt. Tertia iam cœpit recepto nomine confuſa appellari: in qua nihil innatare manifeſtò deprehenditur, ſed eſt tota ſui ſimilis, nec tamen hypoſtaſin, nec aliud quicquam (etiam ſi diutius quieſcat) deponẽs quo magis inclareſcat: igne omníque calore manet indiſſolubilis. Vino cõfertur quod 40 vetuſtate coaceſcens, aut tonante fulgurãtéque cœlo mutatũ & vappa factum, omni ſplendore nitoréque deſtituitur. Perſpicua vrina integram perfectámque concoctionem, humorum bonitatẽ & natiui caloris ſummam

mam

mam vbertatem oſtendit, cuius vis etiam in vrina permanens hypoſtaſin tandem ſecernit & diſtinguit. Quæ frigoris vi mutatur poſteáque calore reſtituitur ſibi, admodum leuis eſt ſignificationis, niſi fortè quòd per acutos morbos quum primùm apparuerit, creditur concoctionis rudimẽtum
5 habere, quia ſcilicet morbi initio tenuis non facilè cogitur, poſtea craſſamentum nacta faciliùs turbatur. Verè turbida plerumque ex renum aut veſicæ affectu manat: in quibus vel humoris eſt copia, quem vrina ſecum rapit, vel vlcus ſimplex è quo cruor, vel ſordidum è quo ſanies, pus aut mucus profluit: horum quippe colluuione vrina craſſa turbidáque redditur.
10 Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicũque ſunt opportuni, his vrinæ vix vnquam claræ meiuntur. Turbida quę citra hos affectus fuerit, craſſorum humorum copiam in venis, horúmque effuſionẽ renũciat, quos difficilè coquit calor inſitus. Hinc & morbi diuturni cõtumacéſque & capitis dolores fiunt, de quibus Hippocratis eſt ſententia. Quibus vri-
15 na turbida qualis iumẽtorum eſt, iis capitis dolor vel adeſt vel aderit. Perſeuerans autem diutius, aut veternũ, aut lethargum minatur. Sæpe etiam vrina repẽte turbida euadit, quum ſolutis obſtructionibus apertíſque viis craſſior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod ferè ſanis poſt exercitationes, ægrotãtibus poſt morbos ob-
20 uenit: maximè verò in criſi diuturnarum febrium, quales quartanæ ſunt, & in lienis iecoríſque morbis, & in abſceſſuum eruptione. Omnis autem eiuſmodi commodè emanare ſolet cum alleuatione corporum. Quinetiam vrina rubicunda citrináve & ſine ſedimento, qualis per febrium tum continentium, tum intermittentium initia redditur, & quę ſimplici-
25 ter cruda nuncupari ſolet, turbida quoq;, nondum autẽ confuſa cenſetur: hinc quippe facta eſt, ꝙ humor crudus & ſuperuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atque in ictero proſiliens, in ſanguinis ſerum ſe inferat. Confuſa porrò vrina nunquã renum, aut duntaxat viſcerum, at venarum ſemper affectibus ſuccedit. Ea non crudorum humorum exupe-
30 rantiam, ſed propriè ſanguinis & humorum qui in venis ſunt maioribus confuſionem, corruptionem & putredinem portendit, eámque ferè malignam: quandoquidem putredo omnia permiſcet, confundit atque perturbat. Quocirca in ſolis continuis febribus iíſque periculoſis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi velim vrinam quæ vel nullo
35 renum vitio ſit inquinata, non ſemper ſanguinis & ſuccorum eius conditionem oſtendere. Ea quippe nonnunquam citrina, craſſa & turbida meiitur, & qui nihilominus tum detrahitur ſanguis exquiſitè purus & rubicundus exiſtit. Id perſæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis ſuperuacanea aut è iecore aut ex
40 eius folliculo, ex aliíſve ſedibus prorũpit in venas, neque ipſi ſanguini, ſed eius duntaxat ſero permiſcetur. Atque hîc turpiter errant qui ab vrina craſſa & rubra protinus mittendum ſanguinem eſſe pronunciant. Eſt & nonnunquam vrina & calore, & ſubſtantia, & ſedimento ſecundum naturam,

quum tamen detractus ſanguis, tum colore, tum ſubſtantia vitioſus apparet. Id ferè contigit in ſtatu & antę criſim continuarũ febrium, quum perfecta eſt vrinarũ concoctio, necdum tamen natura vllam eſt noxij & peccantis humoris vacuationem molita. Hæc ſunt quæ prima vrinarum inſpectione ex quantitate, ex odore, maximè verò ex colore, ſubſtãtia & per- 5
ſpicuitate animaduerti percipíque poſſunt, etiam ſi nondum quicquam in vrina ſubſederit: ſed quæ, vt monui, ſummo ſint prudẽtique iudicio diſcernenda. Nunc de contentis tranſigendum.

De his quæ vrinæ permiſcentur. Cap. XVI. 10

EORVM quæ vrinæ permiſcentur, alia per ſummam vrinam innatant, alia volitãt per mediam, alia in infima ſubſidẽt. In ſummis prima eſt corona, quæ ſupremam faciem ambitu cingit. Hæc in vrina quæ æquabilis & vbique ſui ſimilis ſit, dignoſci vix poteſt, facilè verò in ea cui partium 15
diſſimilitudo quędã ineſt, aut humorũ exagitatio. Etenim pars vrinæ ſumma tenuiſſima quũ ſit, mutationi magis eſt opportuna, ac ſæpe multa vel colore, vel ſubſtantia ſubiicit oculis, quæ nondum in reliquo vrinæ humore cerni poſſunt. Corona ferè docet qualis in vaſis maioribus ſanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum ſanguinem & ſero te- 20
nui perfuſum oſtendit: craſſa & alba pituitoſum: citrina naturalem: crocea bile multa eáque flaua conſperſum: rubra & ardens feruidum & accẽſum: viridis bile praſſina vel æruginoſa: cerulea & liuida vel naturali melãcholia, vel atra bile inquinatum: aut hunc certè in eorum humorum naturam corruptione mox abiturum. Quocirca harũ poſtremæ vel melancholicũ 25
morbum, vel epilepſiam deſignant. Spuma multa citra vrinæ agitationem innatans, flatus plurimos in corpore vagari, vẽtriculum & inteſtina diſtẽdi, colicum dolorem imminere, ídque vel fructuum vel leguminum immoderato eſu, vel inſiti caloris imbecillitate. Ea ſi magnis bullis diu perſeueret, craſſos & viſcoſos humores ex híſque obſtructiones indicat: at 30
ſi leui cauſa hæ bullæ rumpuntur atque diſſoluuntur, tenuem flatũ tenuéſque humores. Si bullæ paruæ & exiguæ per vrinę coronam diſpoſitæ ſunt, capitis dolor adeſt, cephalalgia quidem ſi coronam omnem, hemicrania verò ſi illius ſolùm medietatem occupent: acriórque dolor erit ſi aureę ſint & citrinæ, mitior ſi albæ & pallidæ, diuturnus verò ſi diu permaneãt. Quæ 35
porrò media vrinæ facie conſiſtunt, pacati doloris ſunt indices. Quum enim ſummam vrinæ partem teneãt, ipſum quoque caput in homine ſummum dolore obſideri teſtantur, ídque vel à flatu, vel ab humore, cuius ſpeciem bullarum color exprimit. Bullæ granis exiguis ſimiles in corona ſitę, ſi dum verſatur & agitatur vrina deorſum verſùs depulſæ, mox in coronã 40
reſiliunt, deſtillatio è capite vel in pulmones, vel in ventriculum, vel in ſcapulas, vel in alias ſubiectas ſedes procumbit, cuius vis & natura ex colore vrinæ, coronæ, atque bullarum intelligitur. Pinguedo per ſumma

innatãs telis araneorũ similis, hominẽ, inquit Hippocrates, tabe cõsumi significat. Nisi enim renũ colliquatio & fusio quædam in causa sit, corpus vniuersum vel febre ardẽte, vel phthisi, vel hectica febre liquescit. Diuulsa quasi olei puncta innatantia alterutrũ similiter, sed inefficacius denũciant.
5 Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hęc cũ vrina fluxisse. Quo autem faciliùs illa dissipantur, eo morbũ leuiorem, cõtumaciorẽ verò quo diutius persistunt. Volitãt porrò & interdum subsident corpuscula quædã „ vel farinæ crassiori, vel squamulis, vel furfuri similia. Quib⁹ in vrina crassa „ quędã furfuri similia exeũt, iis vesica scabie affecta est. At si hęc in vrina te-
10 nui apparent, flammeam & colliquãtem febris ardorẽ denũciant, ob quẽ & venarum sanguis retorretur, & earum substantia incendio perusta solidum quiddam quasi intertrimentum deperdit abiicítque, quod cum vri- „ nis emittitur. Siquis squamulas minxerit & grauis odor adsit, vesica exulcerata est. At si citra vesicæ exulcerationem exeunt, febris ardens vasorum
15 summas partes & tunicas colliquefacit, & veluti in lamellas dissoluit, vnde & solidarum partium consumptio inest, sed tanto minor quantũ squamulæ furfuribus tenuiores existunt. Quæ farinæ crassiori similia volitant aut subsident, eandem, sed leuiorem significationem obtinent. Quum enim febris ardore vel exassatus & torrefactus sanguis crassus, vel in carne
20 quicquid tenerum & adipale inest liquatum fuerit, & caro denique ipsa durior, non secus atque ea quæ in sartagine pertorrentur, exaruerit, tũ quę vrinis redduntur, crassiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam valetudinem significant. Prægnantium integrè valentium vrinis quędam innatant tenui farinæ aut amylo similia, quæ in quiete sedimentum vel
25 enæorema deponut crassiusculũ instar carptæ tenuiter lanæ: reliqua vrina subturbida existit, aliquantùm virescens, aut liuescens. Carunculę exiguæ in vrina crassa exulceratis renibus apparẽt. Filamenta albis capillis similia à renibus reddi author est Hippocrates: at ipsi animaduertimus ea sæpius ex iis vasis spermaticis deriuari quæ parastatæ dicuntur, in quibus teretem
30 figuram sortiuntur ex seminis materia, quæ vi morbi sensim defluens calore crassescit. Apparent autẽ in iis plurima, qui fœda exulceratáq; gonorrhœa correpti nõ ita pridẽ fuerũt, & iis mulieribus quibus albicãtes mẽses profluunt, aut vterus fœda colluuie turget. Nonnunquã & vrina quæ prima fit à concubitu tale quiddam refert, aut aliquãtum filamento crassius.
35 Iam verò sanguis purus aut in grumum concretus, recens vlcus: pus verò, inueteratum ac sordidum ostendit: ídque aut in rene aut in vesicæ ceruice. Discernitur autem quòd à ceruice ingenti partis dolore manet, à rene nullo ferè sensu doloris: quódque à pene aut à vesicæ ceruice omnia vel seorsum sine vrina, vel emictionis initio profluunt: è renibus verò vel cum
40 vrina diligenter permista, vel sub emictionis finem, sed quæ mox in quiete subsideant. Arenulæ cum vrina postremæ prodire solent: harum rubræ & flauæ à renibus, albæ à vesica proficisci creduntur: veruntamen quum sordidum in rene vlcus inest, ex eo quoque albi calculi quasi cõcreto pure obducti

obducti excidunt. Crassior pituita instar muci narium matulæ fundo inhærescens cum dolore emicta, vesicæ calculum aut ceruicis sordidum vlcus denunciat. Talem enim affecta vesica, quia frigida atque membranosa, cumulat, quam & calculi moles fouet. At quæ nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpositarum partium vlcere vel abscessu illabitur. Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebro, vel è crudiore ventriculo in vesicam permeare: quomodo enim per venas illa pura nec sanguine tincta nec perfusa defluat in renes, hósque sola præterlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima, semen, pus atque pituita, quæ sic tamen internoscuntur. Semen quia tenue ac leue, vrinæ semper innatat, pus & pituita subsident: hæc tamen crassa atque tenax sibi cohæret, pus verò agitatum mox dissoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiscentur vrinis pars maxima ex vrinæ viis defluit, ne cui fortè de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem causam effectuúmque seriem à prima referam origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ si copiosæ sunt & crassiusculæ, calculum minantur. Earum adhæsu calculus vel milij vel hordei magnitudine concrescit, qui quum è renum substantia in capacitatem excutitur, vrinas crassas, turbidas, rubras aut subnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput vreteris insertus dolore excruciat: ac tum vrinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu, cernũtur. Grandescẽs porrò calculus sic plerũque in rene coërcetur, vt exturbari minimè queat: ac tum in labore & exercitatione valida renem proterens vrinam profundit, non modò crassam & turbidam, sed & verè cruentam, in qua sæpe cõcreti sanguinis thrombus subsidet. Simile quiddã interdum fieri videmus vel à casu, vel ab ictu, rariùs à labore violẽto. Quũ iam factũ vlcus est vrina in quiete alba & crassiuscula, in labore coloratior spectatur cum sedimento crassiusculo. Deinde vrina crassa, alba, fœtida veréque purulẽta insequitur, lacti non admodum dissimilis, in qua pus subsidet, vbi scilicet iam vlcus cauum ac sordidum euasit. In quo vrinę aliquãdo tales visæ sunt, nunquam in aliis morbis possunt certam significationẽ præbere: quandoquidem perpetuò renales, vt ita loquar, apparent. Vbi verò renis vlcus supra modum sordescit & in fistulã abit, in vrina alba, crassa, turbida atque fœtida sæpe crassamentum quoddam subsidet viscidum & cohærens, narium muco aut oui candido non dissimile. Tale etiam plerumque animaduertitur, quum in vesica calculus inest: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circum tamen calculum concrescit vesicæ vitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerumque manet ac persistit exempto calculo. Quinetiam sordida ceruicis atque penis vlcera eiusmodi sępe vrinas emittũt, maximè quũ ex fœda veneris lue gonorrhœa illa virulenta parastatis insederit. His quidem incipientibus in vrinis filamẽta quædam visuntur, primùm tenuia, deinde crassiora: ab his vrina tota crassescit, postremò sedimẽtum quale dixi mucosum inest: atque licet vlcus arte sanescat,

ſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum vaſorum imbecillitate permanent.

De hypoſtaſi & vrinæ contentis. Cap. XVII.

5 AMPLA ſanè & cōtrouerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam cōtentionis quàm veritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorū liquidorúmque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in ventriculo, in iecore, atque venis fit, cibo, ſanguini, humoribúſque permiſcetur, tū co-
10 loris, tum ſubſtantiæ ſuæ modum adipiſcitur, perinde atque leguminum carniúmve iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſſior. Quinetiā tantiſper dum in nobis ea continebatur, inſiti caloris vim quādam conquiſiuit, quam & Ariſtoteles re-
15 ctè annotauit in ipſis quoque animātium excremētis manere. Quicquid igitur in emiſſa vrina craſſioris ineſt ſubſtantiæ, licet nō protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerūque ſubſidet perinde atque fex in aqua roſarum ſtillatitia, ídque inſiti huius caloris beneficio, cuius eſt vis heterogenia ſecernere. Hæcque craſſior vrinæ portio inſiti calo-
20 ris vi ſecreta, hypoſtaſis eſt. Nō igitur hæc (vt Actuario viſum eſt) eius duntaxat coctionis quæ in extremis venis perficitur, aut etiam ſolidarum partium excremētum eſt. Neque (vt aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quæ interdum è ventriculo in venas cum ſero prouehitur, ſed vbique cum vrina ortum perfectionémque nacta eſt. Quocirca non ſolùm aut ventri-
25 culi aut ſolidarū partium, ſed præcipuè maiorū venarum hypoſtaſis eſt index. Vt autem huius atque vrinæ vnus eſt ortus, ita & earum ſubſtātiæ mirè conſentiunt. Multa quippe tenuiſſima ac prorſus aquea vrina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter verò tenuis tenuem, vt in iis quibus cruditas eſt & infirma cibi cōcoctio: mediocris mediocrem, craſſaque craſſam,
30 vt in pueris & helluonibus qui multa vorant eáque probè cōficiunt. Quæ verò externæ cuiuſpiam rei vel à renibus vel à veſica profluētis permiſtione craſſeſcit & perturbatur, craſſamētum deponit, quod nō propriè hypoſtaſis, ſed fex eſt vrinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiā cōfert vrinę chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in vrina vegetus eſt ac validus, ma-
35 teriam in vrinæ humorem ſparſam ac tum minimè conſpicuam, citò quidem ſegregat & colligit, ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit vt æqualis euadat, id eſt ſui vbique ſimilis, atque etiam læuis nihil aſperum nihil diuulſum habens. Infirmior vrinæ calor craſſamentum hoc tardiùs ſecernit, neque id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propēdere,
40 quod enæorema dixerunt, ídque ferè aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſſimè ſecernit, neque potens cogere, id aut diuulſum relinquit aut per ſumma innatans nubis ſpecie. Itaque triplex ex ſitu fit cōtentorū genus, in imo ſubſidet hypoſtaſis, id eſt ſedimentum, in medio propendet

pendet enæorema, id est suspensum, summa facie nubes innatat. Calor demum extremè languidus, vt in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorum copia oppressus, vt in ictero, sæpe & in tertiana febre, quũ è iecore bilis abundantior irrũpit in venas seróque permiscetur, nihil prorsus segregat, & vrinam permistam ac verè confusam exhibet. Hæc verò in 5 solis obseruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypostasi ex veterum decreto disseruerunt subtiliùs, illam statuunt puri proportione quadam respondere, esséque portionem eius humoris qui in febre computruerat, sed iam coctam, secretã, & naturæ vi depulsam cũ vrina. At certè hoc in primis perniciosum est medicinę cómen- 10 tum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis est, aut in pus aut in quippiam simile puri concoctione verti potest: neque eadem est huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in statu iam cocta dum tãdem perfecta crisi ab aluo deiicitur, vnquã purulenta apparet aut alba, sed planè flaua atque biliosa. Quî fiet igitur vt hypostasis quæ in statu febris 15 ardentis alba conspicitur, portio sit eius flauæ materiæ quę computruerat, & quæ nunquam albescit? Adhęc si in statu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremẽto nihil, vrina in statu quàm in principio vel incremento crassior existet: quod quotidianis obseruationibus falsum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & cófusa, ita & 20 crassa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantium hypostasi statuendum: hanc non portionem coctam eius esse humoris qui putruerat, sed similem atque in sanis materiam obtinere: & quum primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque victoriã, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferocientes tum repressit 25 ac edomuit, & quæ iam ad pristinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris concoctio quam appellant, nec suppuratio est, nec propriè maturatio, sed solius putredinis repressio atque cohibitio. Ita enim in statu tota febris materia adhuc in venis conclusa est, nec eius quicquam crisi vacuatum, & nihilominus quia sedata est & in naturę dominio atque po- 30 testate, vrina purior existit cum hypostasi, quæ eiusmodi sedationẽ ac victoriam certò demonstrat. Tum igitur represso furore noxij humoris minus cũ vrina defluit, eáque tenuior & minus turbida est quàm initio, quũ vi putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confusio, quorũ & magna vis in vrinam quoque ferebatur. Tũ etiam superior dominatrixque 35 natura crassiorem ex vrina materiam in enæorema vel hypostasin secernit. In hæc igitur contrahenda erat disputatio longè difficillima, quam accuratiùs exequar in opere prognostico, vbi ex professo de morborum cócoctione disseretur. Itaque quum calor noster insitus perniciosos morbi humores prorsum euicerit atque concoxerit, bona fit hypostasis, nem- 40 pe alba, læuis & æqualis, quæ est omnium perfectissima. Enæorema quod album, lęue & æquale sit, minus bonum quàm hypostasis est, & quodammodo imbecillum calorem ostendit, qui nondum planè coctam materiã

nequeat

nequeat ſubigere & in fundum depellere. Nubes etiam bona, nempe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecillioriſque caloris eſt nuncia. Hypoſtaſis nigra aut liuida omnium eſt deterrima, eámque perniciem minatur quæ naturam omnino proſternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem 5 perniciem, rurſúmque minorem nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub iis calor inſitus nondum ſuccumbit, ſed vigoris nonnihil etiámnum retinet. Optimum igitur vnumquodque contentum quod quantitate & ſubſtantia eſt mediocri, album, læue & æquale. Quodcũque ab hoc defecerit, vitioſum.

Multũ fit quia aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis 10 quædam vacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudum apparet. Quod autem alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, ſimul tum ſubſtantia, tum colore mediocre exiſtit. Paucum verò reddunt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtantiam abſumũt diſſipántque. Et hæc quidem in ſanis. In mor-15 bis verò quod ſubſtantia craſſum apparet, vel à crudioris materię fit copia, quam natiuus calor euincere non poteſt, túmque alia cruditatis ſigna comitantur: vel à criſi diuturnorum morborum, éſtque tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & à pure & à viſcida pituita, vt ex iis quę ſuprà nobis ſunt dicta facilè diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatem 20 in morbis portendit, aut coctionis initium: in ſanis tenues humores nondum ad ſubſtantiæ mediocritatem deductos. Cõtentum læue quod nempe continuum eſt, nulla ex parte fiſſum rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohærens, nihil habens aſperitatis, à valido fit inſito calore. Contrarium huic aſperum ac diuulſum imbecillus calor haud prorſus cogere potuit. 25 Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui vbique ſimiles ſunt: & cõtrarium inæquale, cuius partes diſſimilitudine quadam diſtinguũtur, nec æqualiter coctæ aut coloratæ apparẽt. In coloribus autẽ ſpiceum, aureum rubrúmve, bilem in venis exuperare, aut ſanguinem vehementi incendio corrumpi ſignificat: quanquam Hipprocrati rubrum læ-30 uéque in vrina rubra reſidens ſecuritatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum vitalis caloris extinctionem, aut corruptum ſanguinẽ, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta ſi fortè deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim vel ex magna obſtructione, vel ex potu multo ac tenui, qui antè diſtribuitur quàm vllam cum 35 cibo permiſtionem aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non ſuppetat. In ægrotis autem qui humorum vitio laborant, quoniam peccans materia ſubeſt in venis, contenta ſiquãdo deſunt, ſemper malò ſunt, naturámque denunciant corruptorum humorũ copia impediri. Sed hîc 40 demonſtratiua vrinarũ ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut cõcoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, aliò relaturi.

Exercitatio iudicandi ex vrinis. Cap. XVIII.

QVICQVID in vrinis præter naturam ineſt, niſi ex aſſumptorum qualitate ſit, aut viſcera, aut venas ſummáque corporis, aut renes vrinæque vias affici commonſtrat. Eadem ex his vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo præcipuè loco illa dimanent. Quæ de renibus & vrinæ viis defluũt, promptum ſit ex his quæ de morbis eorum protuli internoſcere, atque ſi horum nihil comparet, omnis vrinæ ſignificatio aut ad viſcera aut ad venas maiores ad reliquúmque corpus certò refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo cõtemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populum, nam is ſemper metuendus ſuſpiciendúſque eſt, qui multis inſidiari cõſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notúſne is ſit, vt illius natura atque conſtitutione repetita, cõſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationẽ & dignotionem momenti, præſertim quum morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in vrinis perſpicua ſigna. Nã ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri vix poteſt, quĩ tuſſi, deſtillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur, maximè verò ſi crapulæ & vinolentiæ deditus, & natura humidior deſtillationũ morbis ſæpe cõflictari ſolet. Aut ſi iuuenis íſque bilioſus ægrotat, æſtate media, cœlíque ſtatu & regione feruentiore, poſt victũ calidum exercitationémve immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis bilioſæ, aut dyſenteriȩ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ægrotus ſit obnoxius, aut quæ tum temporis plurimùm graſſatur in vulgus. Horum exemplo de cȩteris quoque morbis (vel vrina nondum perſpecta) coniiciendum eſt. Adhæc verò vrina quæ nec renum ductuúmque vitio, nec externarum cauſarum vi mutata ſit, quænam tum viſcerum, tum venarum totiúſque corporis ſit intẽperies oſtẽdit: deinde ſimpléxne ſit, an ex humorũ vitio: & quod humoris genus exuperet, & an cũ putredine atque febre. Nam color intẽperiem, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium, cõfuſio putredinem denunciat: quæ profectò omnium ferè morborum interiores cauſæ ſunt, ex quibus etiamſi morbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agẽdorum atque vacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & vrinæ cõtenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquã arioli multa multi de abſente ægroto ex ſola vrinæ inſpectione augurẽtur, quiſquis ſe ad eorum imitationem ſtudet accõmodare captandæ gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quæcũque primùm nouerit ex vrina. Nam verborum circuitu ſtultorum mens irretitur. Itaque ſi vrina alba vel ſpicea tenuis offertur, dicat vẽtriculum atque iecur ſupra modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium feréque deiectam appetentiam

tentiã, ventriculum à pastu distendi atque dolitare, ructus multos eósque acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerumque sentiri, caput ingrauescere, corpus vniuersum quasi eneruatum languere, multa olim cómissa fuisse in victu, ídque vel potu frigidæ, vel fructuum esu, vel vigiliis, 5 vel mœrore. Si iamdiu malum persistit, corpus vniuersum cruditate scatere, viuidum periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aut pedes tumere, & leucophlegmatiæ aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniam ea quoque vrina sæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque symptomatis narrandum, de mœrore, metu, insomniis turbu- 10 lentis, rugitu sinistri hypochódrij, cordis palpitatione, scotomate, déque his similibus. Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniam à crassæ lentæque pituitæ dominio fit, enũciet caput dolore cócuti, vel graui somnolentia teneri, viscera humoribus multis impediri, intestina atque hypochondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, ventriculum 15 nausea aut pituitosa vomitione premi. Hęc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem esse, cámque diuturnam: & symptomata vrgere quæ febres comitari solent. Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, vigilias, somnum turbulentum, manuum volas plantásque pedum impendio calidas. Ea si cras- 20 sa erit, bilem flauam exuperare & exagitari, háncque vomitione reddi, os ieiuno amarescere, animi defectiones obrepere, vẽtriculum & præcordia incalescere, ídque ferè cum siti, aluũ torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriã minatur, aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. Eadem si confusa existet, tertianam aut ardentem febrem affligere, 25 capitis dolorem, vigilias, delirium, sitim inexhaustam, aliáque harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. Rubra vrina si tenuis aut mediocris sit, sanguinis efferuescentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatem, membrorum tensiuam lassitudinem: & si confusa erit, synochum putridam eiúsque symptomata. Ad hũc modum si ex aliis vrinæ 30 coloribus, vel icterus, vel iecoris scirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel cæterorum quippiam inesse coniicitur, symptomata omnia, tũ quæ illinc profecta sunt, tũ quæ impendere solẽt, causas quoque euidẽtes ex quibus illa proficisci consueuerunt, diligenter persequi decet. Talis propemodum est & affectarum partium ineunda narratio. Sed interroga- 35 tiuncula cautè præmittenda, quam pridem morbus inuasit, subitóne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúsne an diuturnus is sit. Hinc quippe & ex naturæ, tẽporis, regionis, & morborum vagãtium æstimatione, ad morbi speciem proximè acceditur. Adhæc verò si bullæ per summam vrinæ coronam dispositæ, caput dolere aut 40 humore multo grauari denuncient, mox iudicandum & somnolentiam, & sensuum tarditatem esse, ex hísque aut soporem, aut paralysim, aut grauiorem defluxionis ruinã instare: aut quum iam certa destillationis signa quæ suprà dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicem, aut in scapu-

las, aut in latera atque thoracem, aut in pulmones cum tuſſi, aut in artus & articulos procumbere: atque ſi cum deſtillatione febris ſigna exiſtãt, pleuritin vrgere, maximè verò ſi tum temporis populariter ea vagatur: ſin verò cum deſtillatione vrina ſit oleaginea, phthiſin vel ineſſe vel proximè inſtare. Solas autem haſce corporis partes imperitorum vulgus nominibus deſignat, caput, latus à ſumma ſcapula ad coxendicem, ſtomachum à clauibus ad vmbilicum, ventrem, dorſum, & artus. Quúmque vllo modo pars dolens (nam dolorem vt maximè infeſtum, omnes in primis animaduertunt) deprehenſa fuerit, quæcũque hanc ſymptomata premunt, enarrentur, móxque idonea illi remedia prudenter decernãtur. Incertam & plerumque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam vates augurari coget. Conſultor verò prudens & fidelis ſani conſilij fructum percipiet.

LIBRI TERTII DE PVLSIBVS & Vrinis, Finis.

De Febribus, Liber Quartus.

PRÆFATIO.

SVMMA morborum ſymptomatúmque genera, & eorum cauſas atque ſigna expoſui, & qua ratione vniuſcuiuſque (etiamſi inauditus aut ex multis variè implicitus eſſet) eſſentia cauſaque percipi poſſit, vt iam nihil eorum quæ ſunt ad generalem medendi rationem pręmittenda deeſſe videatur. At verò quoniam vniuerſalium perceptione, nemo quicquã magna laude dignum cóſequi poteſt ſine vſu & exercitatione, quæ in ſingulis verſatur: morborum qui in humanum corpus inuadunt differentias omnes ſpeciéſque nunc ſigillatim perſequar, veterum inſtituto & ordine quoad licet obſeruato. De febribus itaque primùm ſcribã, déque morbis qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui vniuſcuiuſque partis proprij ſunt. Non pauca interim legenti occurrẽt à maioribus aut prætermiſſa, aut non ſatis explicata, aut ab illis interdum diſſentanea, ſed quę tamen vt ratione ſtabilita, ita & longo ſint medendi vſu comprobata. Sic enim decet inueſtigatorem veri non ſolùm quæ legerit, ſed & quæ ſecum ipſe meditando conſiderat & contemplatur, vſúque tenet cognitione digniſſima in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſigna. Cap. I.

FEBRIS eſt calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Rigor horrórve intermittentium febrium, tametſi acceſſionis eſt initium, febris tamẽ haudquaquam cenſeri poteſt, quòd nondum ſit calor incẽſus. Neque per febrem exitialem partium extremarum frigus è febris eſt eſſentia: neq; vlla rectè poteſt frigida febris appellari, ſed omnis in caloris genere ſubſiſtit. Calor præter naturam aduerſatur naturali. Eſt autem naturalis duplex, vnus inſitus in ſolidarum partium humido primigenio inhæreſcens, cuius eſt origo cœleſtis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elemẽtorum permiſtione temperatus. Ille omnium functionum primarius eſt opifex: hic verò adiuuans, quòd elementorum temperies inſitum illum calorem foueat excitétque. Inſitum olim demonſtrauimus exuperare non poſſe, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, ſed quò fuerit vberior (vt infantium ætate) eò naturales vitæ functiones reddi fœliciores. In eo igitur cõſiſtere febris nulla poteſt: ſed febris eſſentia calor eſt præter naturam, qui quum adeſt tanquam hoſtis infenſus, inſiti illius ſubſtãtiam ſemper oppugnat, labefactat, omnéſ-

que functiones interpellat. Triplex autem cóstitui debet, vnus admodum simplex, qui solius est caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elemẽtarius assiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, sensim non naturalis euasit, vitiosus proinde & naturæ iam infensus. Alter est calor ex putrescẽte materia pro- 5 gnatus, qui etiam si nõ admodum sit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ códitionem redolet, præter naturã est & insito calori grauis. Tertius est malignus & perniciosus, quem pestilens venenatáque materia fundit, nõ qualitatis exuperantia, non putredine, sed totius substantiæ dissidio vitali insitóque calori aduersus. Solus igitur qui præter naturã 10 est calor, febris existit, si modò iam accensus constánsque permanet. Etenim si vel æstu, vel balneis, vel exercitatione corpus incalescit & mox agitatione sedata deferuescit, calorem hunc nemo febrem vt neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui vel caput vel brachiũ, vel crus solùm occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque si ex par- 15 te quapiam latè dimanet, sed neque si è calidiore iecore pariter cum sanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quasi exurat: aut etiã quoquouersum effusus omne corpus prehendere videatur: non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vnà cum spiritu profluit, vniuersalis esse potest, vnúsque promptè ac celeriter in cor- 20 pus omne distribuitur. Solus igitur debet febris appellatione cõtineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulsum, sed naturales solùm functiones immutari. Affecto verò corde vitæ principio, ipsi mox omnia consentire, omnésque peræquè partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maximè vniuersalis morbus omnes vbique functiones offendat, de- 25 bet eius partis affectio censeri, quæ est ad omnium conseruationem vsúmque necessaria: solúsque calor præter naturam è corde in omne corpus effusus, vera febris haberi. Non est id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis fébris calorem in corde accendi. Tametsi de continuis & primariis id verum fatemur, intermittentiũ tamen & symptomaticarum calor non 30 in corde primùm accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, è quo æstuans cum spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porrò febrium communes notæ sunt, pulsus celer ac frequẽs, interdum etiam inæqualis: qui solius calidioris cordis est proprius. Viriũ languor & imbecillitas cũ spontanea corporis grauitate aut dissolutione: corpus quippe v- 35 niuersum cósentit laboráti cordi. Calor aut foris acer ac pungẽs, aut intus certè molestus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ. Cap. II.

VT tota febris essentia calor est præter naturam, ita illius propria 40 summáque genera ex caloris differentiis statuenda sunt. Tria igitur febris vt caloris præter naturam prima summáque genera existũt, simplex, putrida, & pestilens. Simplex febris est cuius calor

calor elementarius ſolo incremento, naturæ ac temperiei limites exceſſit: poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum conuerſus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam venenata pernicioſáque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex eſt, ephemera, ſynochus & hectica: quæ ſolo caloris ſubiecto diſtant, quod aut corporis ſubſtātia eſt, aut humor, aut ſpiritus: nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu vago primùm conſiſtit, íſque verè inflammatus eſt, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hæc quia in tenui & diſſipabili eſt ſubiecto, vno ferè die ſoluitur, vnde ephemera, id eſt diaria nuncupata eſt, rarò longiùs excurrit. Synochus, id eſt cōtinēs ſimplex eſt ſanguinis efferueſcētia, qua nimirum citra putredinē aliámve labem is incaluit, cuius contagione cor ipſum partéſque omnes incaleſcunt. Hectica vna omniū in partium ſolidarum ſubſtantia primùm ac per ſe conſiſtit ac hęret. Conſiſtunt igitur omnes in corde, at ratione diſſimili. In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores verò atque ſubſtantia duntaxat calent. In ſynocho humor incaluit, ſubſtantia verò calet. In hectica cordis ſubſtantia prorſus iam incaluit, & permanentem fixúmque obtinet calorem. Eſt autem hectica duplex, vna quidem vniuerſalis & primaria, quæ cordis primùm deinde reliquarum partium ſubſtantiam æquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hectica, quæ cuiuſpiam partis ſubſtantiam primùm ac per ſe obſidet, è qua tamen tum cordi, tum partibus ſingulis impertitur. Huius genera complura: nam & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam verò putridę febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atque ex ſitu, duo prima conſtituuntur genera, continua & intermittens. Quum tanta in venis arteriíſque maioribus ineſt putredo, quę vel ſeipſa vel ſuo vapore cor cōtinenter attingat & labefactet, cōtinua fit febris. Quū verò aut leuior eſt, aut longiùs à corde diſſita, vt nō aſſiduò id afficere queat, febris eſt intermittens. Cōtinua febris duplex, vna vera & primaria, quam accendit putreſcens humor in vaſis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera ſymptomatica eſt, quæ viſceris cuiuſpiam partíſve putredinem quaſi comes inſequitur. Et quæ harum ex iecoris, lienis, renis aut cuiuſuis partis eryſipelate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut inſigniorum partiū phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraque autem ſymptomatica eſt continua. Fit & nonnunquam ſymptomatica, dum in hiſce viſceribus citra eorum inflammationem coërcitus humor putreſcit: ídque ſi affatim vniuerſimq; fit, acuta febris exiſtit: ſin verò ſenſim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna eſſe conſueuit. Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, ſpecies ſortitur ex vincētis humoris natura. Etenim venarum arteriarúmque ſanguis, ſi quum putredine incendióque prehenditur, bene temperatus eſt, & ex quatuor humorum ęquabili permiſtione conſtitutus, febrem accēdit ſynochum putridam, cuius mox ſpecies explicabimus. Si calidior is eſt plúſque bilis quàm cæterorum humorum continet, abſolutè conti-

nuam facit tertianam. Cuius si magnum est incẽdium in cor & præcordia deuergẽs eáque obsidens, verus causus, id est febris ardens existit. At verò si pituitosus est sanguis, incensus is ac putrescens, febrem profert cõtinuam quotidianam: si melancholicus quartanam continuam. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia composita, alia cõfusa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putrescẽte, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsum putrescente. Cõfusa febris non ex humore syncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco confusis, paritérque putrescẽtibus emergit: huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Composita febris ex mistis implicitísq; fit intermittẽtibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente cõstat. Hîc vt multæ sunt febres, ita & humores multi separatim putrescunt, non loco vno eodémque confusi. Hac quasi figura putridæ febris differentiæ ex humoris specie ac situ depromptæ sunt. Pestilens porrò febris non vno calore, sed pestilenti malignáque pernicie aliàs spiritus, aliàs humores, aliàs partium substãtiam contaminat, híncque differentiæ surgunt, quas postea exequemur. Rursùm autem de his singulis expressiùs & quantùm exposcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEBRIS ephemera est calor præter naturam in spiritu primùm considens. Est autem hic spiritus non insitus, quem in Physiologia diximus solida parte contineri, eiúsque præcipuam substantiam complere: sed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapsus. Hic ephemeræ materia est continénsque causa, vt in quo tanquam basi consistens, in reliquum dein corpus inuadit, eiúsque functiones interpellat. Atque vt spiritus admodũ tenuis est, ita & quæ in eo consistit febris omnium est leuissima & facilè dissipabilis: non constans, sed veluti trãsiens ac præterfluens. Huic ferè origo est à causis euidentibus, quarum vi & impulsu tenuis, calidus, feruidúsque spiritus, omnium quæ in corpore sunt promptissimè incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quàm spiritus inflammari possint, necesse est febrem omnem putridam ab his genitam quædam antecedat ephemera. Huius notæ sunt, quòd nõ sensim præcedẽte cibi fastidio aut spõtanea corporis lassitudine, aut grauiore somno, & frequẽti oscitatione, sed tota repente prehendit, soláque euidentium causarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, ídque dũtaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eámque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutẽ à frigore densatam, aut ob exilium meatuum cõstipationem suppressa, ferit partes neruosas. Nulla comitantur sæua symptomata, nec vehemẽs dolor, nec magna corporis iactatio. Pulsus quidem celer & frequens, sed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, nisi vel

ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta ſit: eſt & in pulſu diaſtole maior atque velocior quàm ſyſtole: inſpiratio quoq; expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occultè expiratur, aut madore ſudoréve naturali eóq; miti nec graueolente diſcutitur. Vrina ſubſtantia, colore, ſedimento, aut nihil aut minimũ à naturali diſtans. Diariæ febris prægreſſæ euidentéſque cauſæ ſunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ſolis æſtus, omníſque ambientis feruor: laſſitudo labórque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, curis, triſtitia vel timore. Omnium autẽ grauiſſimæ ſunt, cruditas, ſiue ex nimia cibi copia & heluatione, ſiue ex vino meraciore, ſiue ex fructuum corruptorúmque ciborum eſu contracta. Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex cauſa retentio: vt ſudoris halitúſve ſuppreſſio ob cutis denſitatem & conſtipationem vel ex frigore, vel ex adſtringente balneo. Adenum maximéque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammãt humoréſque exagitant. Tres hæ cauſæ non ſolùm qualitatem, ſed & vitioſam materiam vel in corpore retinent, vel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpius accerſunt ab horrore, & in periculum adducunt putridę febris, cæteræ verò ſolam qualitatem intemperiémque conferunt. Quę cauſa diariam excitauerit, ex antecedẽtium inueſtigatione diſci poteſt, neque in re tam leui, neceſſaria videtur amplior ſignorũ diſcuſſio. Has in febres maximè propenſi ſunt qui calido ſiccóque ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo conferti ſunt, & quibus ſudor, vrina aut egeſtio ſupra modũ graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiam finito ſudore, ſtatu pari diem vnum exceſſerit, metuenda permutatio vel in ſynochum, vel in putridam, quod ex ſignis ſuſpectæ imminentíſque febris internoſcitur.

De ſynocho febre. Cap. IIII.

FEBRIVM quæ in humoris vitio poſitæ ſunt, omnium prima eſt ſynochos, nobis continens appellata. Ea aſſiduò fatigat, nulla excãdeſcentia, nulláque intermiſſione, dum integrè ſoluta ſit. Eſt autem duplex, vna ſine putredine, altera putrida. Vtriuſque materia continénſque cauſa in vaſis eſt maioribus, inter alas & inguina ſitis, atque ea eſt vtrique ſedes. Materia autem ſanguis eſt, non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum æquabili permiſtione conſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquantò humidiores calidioréſque ſunt, ætate media, habitu carnoſo ac verè quadrato, & quos plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorũ redundantia premit: cæteras naturas conſtitutionéſve non attingit. Eáque cauſa eſt cur admodum raro ſynochus reperiatur ſimplex. Itaque ſanguinis quædam velut efferueſcẽtia & ſimplex inflammatio, quæ phlogoſis appellatur, ſynochus eſt

est sine putredine. Vt autem sanguinis ea materia sui vbique similis est, ita & illius inflammatio tota vnius est modi, & ab initio in finem vna quasi accessio. Id quidẽ trifariam fieri contingit: aliàs enim calor par suíque similis toto febris decursu manet, quan túmque recèns inflammatur, tantũdem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos. Aliàs recens inflam- 5 matio quàm dissipatio maior est, túmque calor continuo incremento inualescit, & synochos fit epacmastica, id est increscens. Aliàs plus dissipatur quàm recèns inflammetur, ac tum calor statim à summo vigore incipiens, sensim minuitur dũ desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdem atque diaria febris causas habet: quæ leuiores 10 quum fuerint, diariam: quum vehementiores synochum proferũt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatióve cutis, & sanguinis redundantia, siue ex suppressa cõsueta vacuatione hęmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato vsu ciborum euchymorum & calidorum ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est tẽ- 15 peratus intemperanter viuens, qui quum bene habito sit corpore, multo se tamen vino multáque carne implet: huic enim sanguis multus atque calidus inest, qui non facilè corrumpitur. Ab his igitur causis primùm inflammatur spiritus, ac tũ sanguis sensim incalescit. Huius etenim tenues acrésque vapores, ac ipsum calorem præter naturam cutis dẽsitas aut adstrictio 20 cohibet nec prodire sinit, qui geminatus sanguinẽ inflãmat simplicémq; synochum facit. Huius notæ sunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantùm manifestiores. Propriè tamen corpus omne maximéque facies inflammatione ruboréque suffunditur: distendens lassitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia distentæ multùm turgent: tempora ve- 25 hementer pulsant: caput dolet vel ingrauescit: somnus sæpe profundus ac veternosus premit: respiratio difficilis: pulsus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non squalida, sed mollis, non acri, sed blando calore madoréque perfusa. Huic generi & alterum finitimum sæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorúmque humorum agitatione nimia. Causæ siquidem 30 euidentes quum vehementiores in biliosum corpus alioqui sanum irruerint, non modò spiritus cõcalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorum æstu febris accenditur sine putredine. Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen synochos est nunc exposita: illa quippe sanguinis efferuescentia est, hæc bilis concitatio sine putredine: illa in corpus incidit tem- 35 peratum benéque habitum, hæc verò in calidum siccúmque ac planè biliosum. Huius causæ euidentes non aliæ sunt quàm quę ephemerã mouẽt: maximè verò cruciatus summus, qualis nephritici aut parturiẽtis est: exercitatio, labórque immodicus, æstus, balneũ, animi excandescentia, & quæ his pares sunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulsu aut in vrinis 40 cernuntur, veruntamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgẽt: in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa, paucis pòst diebus febris eiúsq; symptomata, quiete sola, nullo ar-
tis

tis ſubſidio ſedantur ac ſponte deſinunt. Quũ febris diaria citra putredinis notas diem vnũ alterúmve exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. Cap. V.

PVTRIDA ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidem diſſenſione certãt artis proceres, poſſítne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochóſne ſit, an biliosa febris. Cæterum poteſt eorum controuerſia, hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariam putreſcit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam ſegregantur quæ in eo ſunt ſubſtãtiæ diſſimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ craſſa terrenáque eſt ſecernitur. Hæc autẽ degeneratio veriùs corruptio quàm putredo cenſetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendatúrque febris, ea nõ ſynochos, ſed vel bilioſa vel melancholica euadet. Alio modo verè ſanguis putreſcit, quum citra ſubſtantiarum diremptum aut ſecretionem, totus corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatẽ ſanguis præter naturam effuſus, vitiatur & quaſi in venenatam ſubſtãtiam putreſcit: & in muſculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonénque parit, atque putreſcit primùm, deinde ſuppurat: ita dubitari non debet eum validis ex cauſis, vt in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione in venis maioribus putreſcere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtãtia, ſanguis totus nõ modò putridus, verumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, vt nõ amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ concoctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur non ſolùm fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeò vt nec ſibi cohærere nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis. Hoc igitur modo quum ſanguis corrumpetur, ſynochos accendetur putrida. Hæc quemadmodum & altera ſimplex, vna quaſi acceſſio eſt, nec antè aut miteſcit aut intermittit quàm integrè deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quũ plus putreſcit quàm diſſipatur, epacmaſtica: paracmaſtica, quum minus putreſcit quàm diſſipatur. Hæc etiam non niſi in temperato benéque habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Cæterùm cauſas habet quàm ſimplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem acceṙſunt. Omnium autem efficaciſſima eſt cutis non ſimplex conſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis viſcoſiſque humoribus vera obſtructio, quæ non cutem ſolam, ſed & tenues iecoris habitúſque corporis venas inferciat. Tametſi igitur integrè ſanum corpus fuerit, omnéſque humores ſecundum naturam ac ſynceri, quia tamen valida

lida obstructio perspirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò subit, neque tenuia, acria & fuliginosa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem strangulari, & quæcunque illic calida humidáque sunt putrescere necesse est. Nonnunquam verò & similium putridorum occursu febris hæc accēditur. Notæ similes atque in synocho simplici, sed insigniores ac magis conspicuæ. Pręterea verò calor in hac acriùs contactum ferit: pulsus non modò magnus, vehemens, celer & frequens, verũetiam inæqualis & inordinatus: vrina crassa, rubra, turbida, sedimentóque nullo.

Qua ratione in venis maioribus putrescant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PROMPTE putrescunt calida humidáque corpora, ídque ferè quum insitus eorum calor quauis ex causa imminuitur: humor quippe tum vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permistione terrenæ substantiæ secedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putrescunt, & ex propria in alienam substantiam concedunt: aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiam particula, idque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonen. In venis arteriísque maioribus febris accenditur cõtinua, eò vsque perseuerans, dum humores qui hanc gignũt, vel incendio cõsumpti dissipatíve sint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè restinguitur, quòd coarctata non liberè perfletur ob loci densitatem, quódque adhæsu apparatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex híſque in alias venas prorepat transferatúrve, nec antè desinat quàm quicquid in venis vitiosum est, depopulata sit. Duplex autẽ est putredinis ratio: alia in omnes aut saltẽ in maximas venas æquabiliter inuadit: alia ex vna quapiam initium ducens in cæteras sensim cõtinuatione perreptat. Quæ in venas omnes pariter inuadit, licet earum sanguinem, non tamen eius omnes æquè partes occupat. Quum enim non omnino simplex sit sanguis, sed ex multorum humorum permistione compositus & sero multo perfusus, primùm quidem illius portionẽ putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipsi permistã atque confusam quę minus quàm illa sit vitiosa: hócque modo sensim obrepens simul cum calore præter naturam augetur & inualescit, nec antè desinit quàm partes omnes sanguinis putredini obnoxias, absumpserit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus sanguis nõ statim vniuersus, sed eius pars alia citiùs alia tardiùs & putrescit & suppurat, sic sensim augescẽs putredo in summum vigorem fertur: quemadmodum & dum ignem accendimus aridiores primùm stipulæ, deinde virgulta, postremò ligni materia, suo quæque concremãtur ordine. Omnibus quæ putrescere apta fuerãt absumptis, putredo calórque febrilis cessat, manet tamẽ pars sanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredi-

ni obnoxia, huic inuiolata resistit, eáque licet putridæ permisceretur, illius tamen contagione minimè computruit, sed duntaxat incaluit: restincta proinde sedatáque putredine in pristinam illa puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorsus laudabiles apparent, quæ crassæ, turbidæ, ac
5 sine sedimento fuerant. Itaque ea putredine (nisi fortè extremo exitio fuerit) neque sanguis vniuersus neque totus labefactatur. Nam soluta febre, non omnino exhaustæ venæ manent, sed aliquid in his etiamnum inesse deprehéditur ídque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miscebatur putredini. Idipsum continget etiamsi nihil sanguinis
10 recèns genitum, nihílque cibi toto morbo sumptum fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret sanguis in synocho putrida: nec multò secus in causo, in continua tertiana, in aliísve continuis. In his quippe non vniuersus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus constituitur: (ita enim permiscerentur
15 omnia continuarum febrium genera) sed is duntaxat qui maximè omnium vitiosus est. Atque vt huius est natura, ita & consentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem cótinuam, si bilis flaua quæ in sanguine est: quotidianam continuam, si pituita: & quartanam continuam, si melancholia putrescat. Altera putredinis est ratio, quæ non
20 in omnes pariter venas, sed ab vna quapiam (à qua fortè initium sumpserit) continuatione in cæteras in earúmque sanguinem & in humores irrumpit. Obtingit hæc quum putrefaciens causa vni fit quàm alteri venæ propinquior, aut quum sanguis non in omnibus æquè venis sui similis habetur. Nam in qua magis ad putredinis conditionem acce-
25 dit, in ea primùm labe tentatur, dein verò (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine succedunt: nec antè serpere ea putredo febrísque desinet, quàm omnes venas sensim peruagata, quicquid in his putrere aptũ erat absorbuerit. Varietas atque mutatio vena secta sæpe animaduertitur: nam interdum primus sanguis emanat syncerus, mox dein corruptus:
30 nonnunquam contrà: & interdum è naribus purissimus, è secta cubiti vena vitiosus: quod & Hippocratis authoritate celebratum est. Hinc dissimilium symptomatum origo, aliis per febres lumbi maximè ingrauescunt aut ardent: aliis præcordia siti æstúque flagrant: aliis vel animi defectio vel summa spirandi difficultas molesta: aliis capitis dolor, vigiliæ, aut de-
35 liria, vt partis natura fuerit quam putredo obsidet. Hinc & inordinatæ febres, quum priore relicto humore, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexus, quum humores obsidentur varij. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam ferè edomito victóque, alius alióve loco putrescere incipit, qui post concoctas vrinas crudiores alias de se
40 profert. Putredinis efficiens causa duplex, vna propria & intima, altera externa. Putrescu͂nt corporis humores propria intimáque causa, dum in se vitium obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari potest. Ita quidem sensim ac tempore corrumpuntur, ídque spóte sua nullo extrinse-

cus suscitante. Id vitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum vitiosa est substantia contrahi solet: cuiusmodi sunt frumenta, legumina, oua, pisces, carnes, & quæcunque aut vetustate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, sed qui facilè corrumpantur aut putrescant: quales sunt lac, horarij fru- 5 ctus, & quicunque alieni vitiosique sunt succi: ex his quippe genitus sanguis tametsi concoctione crebram mutationem subiit, pristinæ tamen conditionis & eius à quo nascitur nonnihil etiamnum vbique retinet. A cibis intempestiuè aut ordine prępostero sumptis, vt quum priore nódum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctúque difficiles leuioribus 10 præmittuntur, quorum infirma est substantia. Corrumpuntur postremò ac putrescunt humores interiorum partium, vt ventriculi, iecoris, omniúmque viscerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamsi purissima sunt, tamen contracta labe inquinantur. Externa porrò causa putredinis duplex, obstructio & putridorum 15 occursus. Obstructio à crassis viscosisque humoribus tanta vt perspirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamsi probi sint, putrescunt. Eandem vim obtinet & obstructio quæ à vasorum fit plenitudine. At quæ supra vires est plenitudo, idcirco putrescit, quòd neque concoqui, neque regi ab imbecillis viribus possit. 20 Putridorum occursus, spiritus primùm, deinde humores ipsos corrũpit, vt aëris, halitus, vaporísque putridi inspiratio, & vel scabie, vel putrida febre, vel lue venerea inquinato accubare. Non pauci contendunt vnam obstructionem quæ perspirationem prohibeat, omnis putredinis causam esse, nihílque in nobis citra hanc corrumpi posse. Neque eum humo- 25 rem ex quo calor præter naturam vapórque teter facilè totus exit, quíque liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At contrà: euidens perspicuúmque est, vitiosos cibos sæpe in ventriculo aliísve partibus computrere: & in pestilenti constitutione, tum inspiratu, tum perspiratu humores corrumpi: licet corpus omnino patens laxúmque sit, & omnia 30 spiracula dehiscant, aëréque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex causis potest citra obstructionem innati humidi calorísque substantia minui, alienúsque calor introduci, qui efficiens est putredinis causa.

De febre continua quæ conclusa nuncupatur, déque eius differentiis. Cap. VII. 35

CONTINVÆ febris subiecta materia in vasis est maioribus, quæ illic putrescens aut ipsam de se putredinem, aut putrem va- 40 porem in cor assiduò continentérque fundit, è quo assidua fit putrida febris, quæ cóclusa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in semotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinẽ, nec eius halitum

litum, ſed vnum calorem partium continuatione in cor infert, è quo ſolùm vel diaria febris fit, vel ſymptomatica. Ea autem venarum materia ſanguis eſt: in quo (ſiquidem ex æquabili humorum permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi verò ab illius mediocritate deficiens vel bilioſus, vel pi-
5 tuitoſus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus nō niſi in temperata natura, quæ multo ſanguine eóque mediocri abūdat, & quæ carnoſo eſt habitu gigni ſolet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis, pituitoſis, aut melancholicis. Hîc autem eorum meminiſſe velim
10 quæ in Phyſiologia fuſiùs demōſtrauimus, in venis nihil præter ſanguinē cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt ſanguinis nomine comprehendi: nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos, ſed eos quatuor ex quibus ſanguis conſtat, verè ſuccos eſſe quibus alimur, neque aliud illic bilē eſſe quàm totius ſangui-
15 nis partē tenuem atque calidam, quam etiam bilioſum ſanguinē appellamus: neque aliud pituitam quàm ſanguinis partem crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenam portionem & melancholicū ſanguinem. In quibus igitur non æquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine, febris accenditur continua: at quibus ſanguis
20 multùm bilioſus eſt, tertiana fit continua: quibus is pituitæ quàm cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiam deuerget, continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finē perſeuerant nullo ſtato excādeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſynochos pu-
25 trida, & quæ cauſus appellatur: alterum earum quæ nunquā intermittunt, remittunt verò & excandeſcunt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianæ cōtinuæ, aliæ quarto die vt quartanæ continuæ. Quæ ordine nullo excandeſcunt, earum materia in venis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſſiduò pari vehementia exercet. Cæte-
30 ræ verò cauſam in venis habēt aliquantùm diſiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduò ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrepſiam deſinit. Talis eſt omnium earū continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in venis
35 coërcita ac putreſcēs, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur, non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarum frequentiſſima eſt tertiana, rara quotidiana, rarior quartana continua: vtraque crebrior eſt cōtinua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pituitoſus vel melācholicus eſt, quia frigidus ægrè admo-
40 dum putreſcit, neque hinc vehemēs febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quæ ferè inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. Prægreditur inæqualitas quædā & neutra corporis conſtitutio, ex ea certè plethora vel cacochymia, quæ ſenſim

cumulatur ceu futura febris materia: hinc spontanea corporis lassitudo: motus grauis atque piger, somnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hypochondriorum distentio, respiratio difficilis, venarum repletio, capitis temporúmque dolor grauis, ac interdum pulsans. Ex his demum excrementa succrescunt præter naturæ consuetudinísque modum: vt sudor insolens, sputum mucúsve exuperans, nausea aut vomitus: alui deiectio aut vrina copiosior & fœtidior. Talia ferè existunt in neutra corporis constitutione, quæ putridam febrem anteuertit. Quum verò iam febris prehendit, putridam hanc esse testatur, quòd ex neutra corporis constitutione, non ex sola euidente causa processit. Vel enim spõte ex corporis præparatione fit, vel à causis euidentibus quæ pręparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, sed acer, mordax & qui tangentis sensum acriter feriat, non ipso inuasionis initio, sed vel in augmẽto, vel in statu, ídque maximè si diutius corpori manus insideat. Pulsus atque respirationis inæqualitas: velox enim est systole, diastole verò tardior, ídque præsertim augescente calore: quum enim ex incensa putredine multa torrida & fuliginosa excrementa spiritus humorésque premant, natura systole festinat depressa arteria illa excludere: neque tãta necessitate nititur per diastolen refrigerium allicere. Est & plurium pulsationum inæqualitas: modò enim celer, modò tardus est pulsus, ídque ex inæqualitate varióque motu putredinis: & rursum modò fortis, modò languidus, aliàs quidem oppressa, aliàs leuata natura. Est & pulsus velox simúlque paruus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidem vrgente refrigerij necessitate. Vrina penitus cruda vel obscurè concocta, ídque maximè initio: crassa enim rubra ac turbida existit, in qua nihil secernitur: interdum etiam ex vehementi obstructione, tenuis quidem, sed rubra & turbida: sæpe acris est & mordax, sæpe grauem fœtidúmque halitum efflat. Expiratio aut sudor præter consuetudinem graueolens. Si exactis horis vigintiquatuor, febris ex toto non desinat, nisi hecticæ suspicio sit (quod est certè rarissimum) affirmari certò potest hanc ex humorum putredine accendi. Continuam porrò ab intermittente his notis discernes. Nullo rigore aut frigore prægresso repente calor hominẽ adoritur, aut siquando rigor, horror frigúsve (vt sæpe fit) animaduertitur, noxij humoris non parũ circũ præcordia inhærescit, qui horrore concutit, dum totus calore sit incensus. Pulsus inæqualitas maior quàm pro caloris vehemẽtia: vltra horas vigintiquatuor exporrigitur, neque vt intermittens vel manifesto sudore, vel sensim hoc tempore desinit, sed perseuerãs eousque durat, dum prorsus conquiescat. In ea autem continua quæ causus appellatur, in primis cõspicuæ sunt cõmunes putredinis notæ, perpetuus & constans est ardor, ísque ferè æquabilis nec manifestè tertiano motu excãdescens: vehemẽs est præcordiorũ æstus: spiratio difficilis ac penè suffocãs: iactatio inquietudóq; indefessa: vigilia deliriũq; frequẽs: sitis inexhausta: lingua nigricãs, sicca, scabra feréque amara. Quòd si tãta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores

partes

partes ipſáque viſcera vri videantur, ſimúlque extrema frigeant, peculiari ea iam nomine lipyria febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia, inſtar cucurbitulæ calorem ad ſe, ex toto corpore reuocat. Tertianæ verò continuæ manifeſtior eſt remiſſio, manifeſtior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prehēdens, nullóque inſequēte ſudore miteſcens: cæteræ quæ in cauſo notæ, at leuiores apparent. Continua quotidiana aut quartana ſiquando inciderit, excandeſcēntiæ ordine circuitúque internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcítque nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoque die. Putredinis quidem notę adſunt, ſed admodum obſcuræ, neque pulſus ea celeritate, frequentia, aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra eſt, etiamſi fortè craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum ſanguis, oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis térve vno die, altero aut ſemel, aut minimè excādeſcens. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum varia ſigna & ſymptomata ſe proferūt. Cæterùm cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex his ſignis quæ vnicuiq; propria ſunt, colligi poteſt. Atque hæc de continuis febribus primariis ſeu concluſis.

De febre ſymptomatica. Cap. VIII.

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neque vlla vnquam viſa eſt intermittens. Huius proxima materia continénſque cauſa non in venis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddam, aut teter putridúſque vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quum enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quòd ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partium interiorum maximéque principum & cordi vicinarum, vel phlegmone vel eryſipelas eſt, ſanguis biliſve putreſcens aut illinc in cor ſubit, aut tetrum putrémque de ſe vaporem in ipſum emittit, è quo per arterias fuſo, putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatide, ſplenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typhodes, eò quæque grauior, quò pars affecta nobilior cordíque vicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, at febris eius ſymptomatica admodum cōſpicua eſt: quæ hoc modo à continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullis ſtatis periodis exacuitur,

vrinæ nullum putredinis indicium habēt, nisi ex affecta sede putredo forsan obrepat in venas: si nō statim initio, mox tamen inflammatæ sedis indicia se proferent. Rarò vel septimo vel quartodecimo die aliísve decretoriis iudicio soluitur. In primaria febre continua, hisce contraria apparent omnia. Alterū febris sẏptomaticæ genus multò obscurius est, eam febrē continens quam lentam appellaui. Oritur nō è visceris partísve cuiusquā inflammatione, sed è latente obstructione & putredine, quæ visceri contumaciter adhærescit impactáque est, adeò vt & ipsa visceris substantia plerumque labefactetur. Putredinis portio nōnunquā in venas effusa sanguini permiscetur. Hæc notas præ se fert symptomaticæ eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur. Distinguitur autem quod omnium est putridarum mitissima: æger nullo graui symptomate premitur: sępe nec se ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulsus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillæ & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidem æger possit. Corporis moles, etiamsi alimentum sumitur, sensim liquescit. Diuturna etiam hæc febris est quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigesimo, nec interdum quadragesimo soluta. Huius quum suspicio est, fomes quærēdus, omnésque corporis partes animo sensúque lustrandæ sunt, dum signis conspicuum sit, in qua is parte cōsistat. Sæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut mesenterio, nōnunquam in pulmonibus cuiusuis humoris semimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obseruanda sunt hypochondria & hypogastrium, num in his tumoris cuiusdam sensus insit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, serosæ pituitæ in corpus effusæ leuis putredo illam protulit. Et hęc quidem lenta simplex appelletur. Altera est lenta periculosior, quæ non solùm ex impacti humoris, verumetiam ex visceris cui insidet corruptione putredinéque emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiā renis distantiorúmque partium corruptela, simpléxque putredo, tametsi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assiduò lacessit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor suscitat: eámque symptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti, hecticam dixerunt. Iisdem notis se prodit atque nunc exposita. Internoscitur autem, quòd sensim editur multóque tempore procedit: aliis ferè morbis succedit: nihil vel minimùm vacuatione mitescit, nullis cedit remediis, sed iis sæpe exasperatur: vires plurimùm offendit ac debilitat, leuíque occasione syncopen accersit, sensim ac plerumque sine sensu hominē extenuat & marcore conficit. Hoc genus est febris quæ phthisin comitatur: hectica quippe non est, sed putrida ex putrescente pulmonum substantia: nec enim necesse est putridam omnem in humore consti tui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium cōtinentem proximámque causam non esse in habitu corporis. Cap. IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens
& proxima est intermittētis febris materia, in solo corpo-
ris habitu & extra venas computrescere: hunc accessionis
initio è venis maioribus in quibus conditus erat sanguini
permistus, in minores, ex hísque in corporis habitū pro-
pelli. Hoc impetu summas corporis partes quarū exqui-
sitior est sensus, ferientis humoris occursu vel inhorrescere vel rigere. Eum
mox sensim illic incalescere, inflammari ac putrescere: tum demum exte-
nuatum caloris vi vniuersum dissipari in sudores: sic accessionem finiri, dū
noua similiter recurrat. Hæc opinio dum quadam veri similitudine fri-
goris rigorísque causam reddere contendit, veram intermittentis febris o-
riginem obscurat. Hoc in primis absurdum illa statuere videtur, omnes fe
rè humores qui morborum causæ fiunt in venis contineri, illic primā om-
nium esse originē, quasi neque in visceribus, neque in mesenterio, neque
in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam congeri possit aut cō-
putrescere. Quod deinde illa existimat primo accessionis insultu noxiam
materiam prorsus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem
auditu est. Quo pacto enim tam repente possit noxius humor sanguini
permistus, præsertim verò crassa lentáque pituita, aut bilis atra, è puriore
sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extimas corporis partes, in
manuum pedúmque digitos, & in nasum (quæ ferè prima frigescunt) pro-
tinus extrudi? Admirabilis sanè nec vsquam comperta tam expedita per-
mistarum rerum secretio atque depulsio. Adhęc quum in continuis febri-
bus peccans materia in vasis maioribus tota consistat, cur nō eius quoque
portio in corporis molem effunditur, quæ sæpe rigorem efficiat? Quoniā
(inquient) exilium venarum obstructio in his, quàm in intermittentibus
maior est, atque tanta vt omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuer
ticulum est. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm
inuadunt: quòd si ipso statim earum initio bilis in corporis summa effun-
debatur, cur non deinceps quoties inardescit, aut motu nouo excādescit,
eódem similiter insilit? Licet igitur rigor causo superueniens eúmque sol-
uens excitetur à bile è venis in corporis molem effusa, non sic tamen qui
vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus
luculenter commonstrat. In horrore atque in rigore febrium intermittē-
tiū vrinę meiūtur albę, tenues & crudæ. Quod aperto indicio est, bilem tū
flauam, tum atram intrò potius quàm foras compelli. Tum temporis mo-
lesta etiam est suffocatio, tussis plerūque sicca, oscitatio, anxietas, præcor-
diorum distentio, ac sæpe dolor vehemens: ab his nausea, & sub rigoris fi-
nem biliosa vomitio. Accessionis verò progressu multóque magis decli-
natione omnia mitescunt, & vrinæ euadunt crassæ, citrinæ, aut rubræ: quę
argumēto sunt tum temporis bilem vt in vrinas, ita & in corporis summa

contendere. Hiſce verò contraria omnia obtingerent, ſi acceſſionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittentis decurſu vrinam ſubſtantia colore hypoſtaſique laudabilem animaduertimus, nónne planum facit eiuſce febris nullam putredinẽ in venis haberi? Iam verò in febrium differentias deſcendamus. Quum leuior 5 eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed extremarum partium frigus (vt plerumque fit) ſolum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem effuſa frigoris cauſa ponetur? nunquid calida acríſque ea quum ſit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla eſt, omnium prima ac ſola inuadente febre inhorreſcit, túmne 10 ea ſola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æſtimandum. Quartana continua omnium eſt febrium rariſſima, quādoquidem (vt etiam Auicennas animaduertit) melancholia admodum raró peccet in vaſis maioribus, rariúſque multò putreſcat: quartana autẽ intermittens admodum frequens ac ſæpe popularis. Iam ſi admodum raró melan- 15 cholia vitioſa eſt in venis, quomodo ex his poteſt tam copioſa ſuffici, aut tam crebrò in corporis habitum pelli, quę tot gignendis intermittẽtibus quartanis ſit ſatis? At nũc obſecro opinio hæc rationẽ reddat cōpoſitarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipſis cenſetur antecedens materia in venis maioribus) portio quædam quotidie in omnem 20 corporis habitũ propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemens, vt quæ ab exuperante bile fit, in tertianam duplicem, omníſque quartana ferocior in duplicẽ triplicémve quartanā faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiũt opinionis huius interpretes, vt ſe nũquā extricare poſſint. Ad extremũ curādi lex & ratio ſpectetur. Si ātecedẽs febris ĩtermittẽtis materia tota 25 in venis eſt maioribus, vna venæ ſectio quæ hāc promptè demit, illius curatio ſit. Atqui neque hæc febrem tollit, neque qui in ſolos venarum humores mentem cogitationémque refert, illius vnquam curationem rectā conſequetur. Ea quidem cauſæ ignoratio ita veritatem quaſi tenebris offudit, vt nondum ſit vllius intermittentis febris vera curatio percepta, ſolu- 30 tióque ſponte ſæpius quàm arte ſuccedat. Hæc quidem pauca (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionẽ contorquere, quæ tam fraudulenta pernicioſáque fuit humanę ſaluti. Piget ſanè atque etiam pudet de ſententia tot annorum authorúmque numero & vetuſtate confirmata decedere. Sed quid eorum multitudo terrere debet qui ſpreta in- 35 ueſtigatione veri, vnius imitatione eadem omnes via in ſalebras inciderunt. Leuibus in rebus falſis interdum aſſentiri aut conniuere nihil fraudi eſt: at verò in ſeriis & grauibus quæ tanti ſunt ad hominum ſalutem momenti, in primis doloſum, omninóque veritas in lucem fidenter proferẽda. Quod expono & ratione & quotidiano rerum vſu veritati conſenta- 40 neum deprehendetur.

Quæ

Quæ ſit intermittentium febrium materia, & quæ illi ſedes in corpore. Cap. X.

QVÆ protuli, vt intermittentis febris materiam non è venis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circũ præcordia adhæreſcere demõſtrant: eámque non eſſe venarum ſuccum alendo corpori deſtinatũ, ſed humorem ſuperuacaneum, qui è ſanguine prolectus in propria cõditur receptacula, antequã is iecur tranſcendat. Itaque intermittẽs tum materia, tum materiæ ſitu ac foco à continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quę in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienẽ refuſa. Quotidianæ (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in vẽtriculo inteſtiníſque plurima colligitur. Omnium propria ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum præcordia, circum ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut meſenterium. Hæ ſiquidem partes ſunt quaſi publica corporis ſentina, in quam omnis confluit cumulatúrque humorum colluuies. Ex hiſce autem ſedibus febrium horrores rigoréſque ſuſcitari, primùm quidem docendum. Frigus, horror atque rigor intentione & remiſſione diſtant: frigore ſumma corporis inalgeſcunt: horrore id vniuerſum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt: rigore vſque eò contremiſcit concutitúrque, vix vt cohiberi poſſit. Omnium eadem ſimiliſque cauſa, caloris nempe, frigoris, rei pungẽtis, aut quouis pacto moleſtæ vehemens incurſio, in corporis ſentientes partes confertim facta. Diſtántque ſolùm inter ſe aut vbertate cauſæ, aut vehementia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aëris aut aquæ frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autẽ & partes omnes quæ circum hæc ſunt, quia mẽbranis ſepiuntur, neruóſque ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio quodam ſenſu ſunt præditæ. Magna etiam ſocietate, tum principibus, tum externis corporis partibus connexæ ſunt, iíſque adeò conſentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuerſúmque corpus in cõſenſum trahant. Sic enim vinum meracius liberaliúſque ſumptum, tametſi è ventriculo nondum elapſum eſt, mox tamen exulcerationis in veſica, vulneris in crure, aut arthritidis dolorem exaſperat. Sic & frigidæ potus liberalior corpus vniuerſum frigore horroréve concutit. Bilem vomiturus rigeſcit, multóque magis qui alienũ vitioſúmque cibum, velut fungos, ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordáxque medicamentũ ventriculum pręcordiáque ferit, non minus quàm ſi nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horreſcit demum & cui pus interiore abſceſſu collectũ irrumpit in mẽbranas. Ac certè bilis putreſcens in febre, acrem malignámque qualitatẽ adipiſcitur: eáque acceſſionis initio quaſi turgens impetu fertur affatímque irruit in præcordiorum membranas, iis ſanè argumẽtis quæ de tuſſi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de pręcordiorum diſtentione ac dolore, dę nauſea, de vomitu,

mitu, & de albis tenuibúſque vrinis protuli. Quanto magis igitur quàm ſuperiores cauſæ ea tum poteſt horrorē rigorémve concitare? Citrina porrò illa & praſſina ceruleáve bilis quæ ſyncera ſæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc eſſe dignoſcitur, quòd dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque ſoluit. Ea ſanè nunquam tam ſyncera poſſit è venis amādari citra exitium, ſed duntaxat è præcordiis, quæ illius ſedes ſunt. Hoc quoque vel inde conſtat, quòd ſi acceſſionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis imponantur, maximè verò lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicūque ſedi fomes ineſſe deprehendetur, horrorē rigorémve leniant, quia nimirū ipſum mali fontem demulceant. Iam verò ſudores non è ſolo corporis habitu, ſed & interdum è præcordiis moueri, hinc ſciri poteſt, quòd qui vel exercitatione vel ſolis ardore exæſtuat, ſi frigidam liberaliùs bibat, mox totus ſudore diffluit, non mehercle aqua in corpus diſiecta atque fuſa (diu enim poſtea ſentitur huc & illuc fluctuare in ventre) ſed eius halitu ab æſtuantibus præcordiis in omne corpus effuſo, qui demum in ſudorē concreſcit. Sed & illud præterea obſeruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbóve inaruit, vel magna obſtructione vel ſcirrho obduruit, vt in hydrope, in ictero, aut in cachexia, nulla vi eū poſſe ne per febres quidē in ſudores induci, etiamſi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum verò cui iecur atque lien calore humoréque naturali abundent,, quauis ex cauſa ſudore diffluere. Hinc igitur conſpicuum eſſe poteſt primam ſudorū ſcaturiginē è præcordiis eſſe. Diſcuſſa igitur illa velut caligine, vt veritas clariùs aliquando diluceſcat, rem hanc omnem ſic in ſummam cōcludemus.

Calidus ac putris humor extra venas quauis in ſede conditus, quandiu conquieſcit corpus rarò exagitat: at verò dum quaſi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id variè concutit affligítque. Si paucus eſt vt in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, vt pituitæ putreſcentis, motúſve lentus ac languidus, ſolum frigus inuehit, calore quidem ac ſpiritu ab externis partibus intrò quaſi in opem & ſubſidiū aduocatis. Sin copioſior eſt, aut acrior, aut eius motus impulſúſque concitatior, horror inuadit. Quum verò plurimus, íſque vehemēter acer ac mordax, magno impetu in præcordia excuſſus fuerit, rigor verus inducitur. Hæc præterea rigoris febríſque materia circum præcordia hærens, ex ſe tanquam è fomite tetrum malúmque vaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris, horroris rigoríſve cauſa eſſe poteſt. Hinc febris intermittentis acceſſio, ea ferè ratione prehendit, qua cēſuit Hippocrates ex inguinis abſceſſu putridam febrem accendi, ſi non ſolùm calor, ſed & fumus vapórque putridus minimè coërcitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quaſi turgēte putrido humore, ab eius emiſſa portione ac vapore membranæ feriuntur horrórque vel rigor inuadit. Tum etiam vapor teter ex eo fomite excitatus, in cor primùm per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouerſum per arterias effuſus, omne corpus implet. Atque

hic

hic initio cor offundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrúmque implens degrauat consopítque, omnes denique artus velut obtundit. Posteà verò in corpus quasi aura quædam disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiúsque symptomata mouet. Tandem supra 5 modum extenuatus, tum impetu proprio, tum impellente natura dissoluitur, interdum manifestè in sudores, interdum obscurè sensimque per cutem. Atque hæc quidem pura simpléxque intermittentis species existit: in qua vrinæ plerumque toto morbi decursu, colore, substãtia sedimentóque laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis ir-10 rumpit in venas: plerũque verò tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnunquam verò inuasionis impetu humoris vehementiùs impulsi vna portio insilit in ventriculum, quæ biliosam vomitionem mouet, eámque ferè sub rigoris horrorísve finem. Altera portio tenuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur venásque maiores in omne cor-15 pus irrumpit: túmque grauior est accessio, sub cuius finẽ vrinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longè dissimiles quæ paulò ante accessionem fuerant. Atque multò quidem grauior euadit accessio, quum ex eo ipso foco portio maior penetrat in venas, sed & nõnunquã accessione soluta febrilis quædam manet inęqualitas, nec pura sequitur intermissio: quod in pri-20 mis conspicuũ est in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittẽtium porrò febrium focum atque fomitẽ de quo disputo, præter rationes quas antè protuli, velim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ętate florẽte epulãs liberaliter, quotidianę vomitioni biliosę iamdudum fuerat obnoxius. Hac repẽte suppressa, ventriculi vehemẽs dolor prehendit, cum nau-25 sea & tussi inani. Hinc mox cæpit corpus citra febrem vllam vehemẽti rigore, tanquam inuadente exquisita tertiana, ex interuallis quotidie suprà vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putrescẽte iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis post diebus soluta, resolutio insequitur omnium partium quæ sunt sub capite, nec multò post interitus. Corpore 30 dissecto tam multorum affectuum causam deprehendimus, bilem synceram eámque prassinam circum iecoris caua libræ põdo membranis coërcitam, & cuius iam portio in spinæ neruos obrepserat. Non paucos dein non admodum dissimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi potest, rigorem modò sine febre, modò cum febre interdum ex præcordiis 35 suscitari: intermittẽtis quoque febris fomitem in iisdem locis cõtineri. Id ex his quoque conficitur, quæ sæpe fieri obseruamus, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnunquam & in artuum dolores & in paralysin facessit. Hic dolor sine febre est, ferè tamen consueto accessionis tempore exacuitur & 40 excandescit pristinúmque circuitum retinet. Vix nisi bilis vacuatione mitescit, quam constat vt doloris ita & febris causam fuisse: depellitur enim è præcordiis & visceribus in peritonæi intestinorúmve membranas, eo argumento, quòd & febris & sitis & inappetentia mitescũt suborto dolore.

Itaque

Itaque vt doloris circa peritonęum & inteſtina, ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formámque mutet. Cap. XI.

QVID humorum motus efficiat, & cur putreſcens pituita quotidie, bilis tertio, melancholia quarto quoque die impetum faciat, diſputatio eſt plena diſſentionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione cõfecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionẽ habere, ac dein recurrere, quoties adeò aucta & collecta ſint excremẽta, vt partẽ ad excretionẽ ſtimulent: tũ ſiquidẽ validior in imbecillã ea quaſi onus excutiẽs deponit. Hinc quidam interpretãtur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ nõ niſi tertio, & melancholię nõ niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturã proritet circuitúmq; moueat. Cæterùm hi nuſquã periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiãſi pauca putreſcat, quotidie tamen mouetur impetúmq; habet, nec cur bilis flaua vno loco ſi copioſior ſit, non frequẽtiùs quàm tertio die, nec melancholia frequẽtiùs quàm quarto efferatur. Quid quęſo vetat cõcurrentibus cauſis omnibus illis efficiẽtibus, tam multam flauam bilem atrámve quotidie cumulari, vt naturam quotidie ſtimulet circuitúmque moueat? Non igitur ſola excrementi copia, ſed alia quædam vis maior neceſſariò vnumquemque humorem ordine certáque regula ciet ac impellit. Hæc autem propria eſt contractæ putredinis qualitatíſve natura atque conditio, quæ omnem corporis ſtatũ naturalem immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, non humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita, excitat: & menſtruam mulierum purgationem ſtatis periodis mouet non ſanguinis exuperantia (nam ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere, menſibus tamen ſingulis, niſi quid naturæ ordinem interpellet, erumpit) ſed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædam ſeu qualitas in humore genita efficit, vt putreſcens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autem ſuperuacaneus plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi poteſt, corrumpitur & quodam modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illúmve motum impetúmque habet. Atque vt ſua eſt cuiuſque humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſque putredo vel qualitas, ſuus cuiuſque motus. Aliam igitur qualitatem aliúmque motum pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac autem ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuaſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coërcitus concitatur & quaſi turgeſcens excandeſcit, ipſóque impetu & multum de ſe tetrum vaporem quoquouerſùm in corpus omne diffundit, & interdum exiguam ſui portionem eructat excutítque in præcordia & in ventriculum: nõnunquam & per iecur in maiores venas: eáque manet acceſſio dum ſedetur impetus, & dum quicquid è foco excuſſum eſt, calore crematũ diſſipetur aut in ſudores

dores abeat. Hinc ſuccedit intermiſſio eouſque ceſſans dum alio humoris motu & nouo quaſi furore alia recurrat acceſſio. Recurret autem ſtatis vt dixi periodis, niſi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiúntque vt paroxyſmi, vel anticipent vel cunctentur. Anticipant præter cõſuetudinem, vel quum ſubiecta illorum materia augeſcit, vt ex impuro vitioſóque cibo & excrementorum ſuppreſſione: vel quum nimiopere extenuatur, vt ſinapis & aromatum aliorúmve calidorum tenuantiúmque vſu: vel quum motu exagitatur, vt exercitatione, balneis, æſtu, animi excandeſcentia. Cunctantur verò dum contrariis ex cauſis materia vel minuitur vel craſſeſcit, vel pigrior ignauiórque redditur. Quoties verò tanta circuituum mutatio apparebit, vt nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permiſtione confunditur. Acceſſiones porrò longæ euadunt, quum humor effuſus eiúſque vapor multus, craſſus & viſcoſus eſt, hic enim nõ niſi multo tempore inflammari abſumíve poteſt: & quum meatuum eſt adſtrictio aut virium imbecillitas, hæ ſiquidem diſſolutionem prohibent. Breuitatis verò cauſæ ſunt, humor paucus ac tenuis, viarum amplitudo, viriúmque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

FEBRIS vnaquæque intermittẽs à circuitus motúſq; ordine nomẽ habet. Hinc quotidiana quòd quotidie typo ſimili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febriũ rariſſima, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingit: ſed quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt autem paria ſtatuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamen rariſſimè putreſcit, víxque eam putredine qualitatem conſequitur, quę febris eſſentiam compleat. Quum aut ſuperuacua pituita (cuiuſcunque ea generis ſit) vel in inteſtinis, vel in meſenterio, vel circum ventriculum viſcerúmque caua coërcita putreſcit, febrilémque qualitatem nãſcicitur, quotidie mota conditionis ſuæ vaporem effundit, continentem acceſſionis cauſam. Accidit hęc quibus pituitæ copia ineſt, natura vel ętate humidis, obœſis, mulieribus, eunuchis, ſenibus, & iis qui vel otio, vel ſomno longiore, vel crebris balneis, vel frigidioribus humidioribúſque cibis, vel aſſidua crapula, vel edacitate vt pueri, vel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congeſſerunt: maximè verò hyeme, frigidis regionibus, & pluuioſo cœlo. His ferè facies ſubliuida & ſubtumida eſt, os ventriculi imbecillum, deiecta appetentia, acidúſque ructus frequens. Acceſſio autem non repente, ſed ſenſim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, raròadmodum rigore cõcutiens: corporis adeſt grauitas, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas: plerũque & hoc initio animus vel defectione vel ſyncope lãgueſcit. Calor dein pedetentim & ægrè augeſcit, magna certè inæqualitate, qua modò

K calor,

calor, modò frigus percipitur. Accensus dein calor non acer, sed hebes & halituosus tangenti primùm occurrit, quasi ex succensis viridibus lignis vapor sublatus, postea verò aliquantùm mordax & acer. Quum in omne corpus iam effusus est, nullum vehemens incendium corpus nudare cogit, nec ardoris compunctio id variè iactare, nec spirandi difficultas multum frigidúmque aërem ducere, nec sitis vehemens aquam frigidam exposcere. Inclinans accessio primis diebus nullum, postea verò paucum sudorem effundit, qui pro vaporis specie pinguis viscosúsque est. Tota accessio horarum est octodecim, intermissio sex, quæ raro integra puráque existit. Pulsus paruus, languidus, summissus, ac rarus, præsertim accessionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, crassi viscosique humoris agitatione vehementer prematur: postea verò creber euadit, sed minùs quàm in tertiana atque quartana, æquè tamen velox atque in quartana: huius inæqualitas omni accessionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudæ materiæ copia, quæ & vehementer obstruit & natiuum calorem obterit: postea verò quum materia coquitur, eiúsque nónihil cum vrina præterfluit, rubra, crassa, turbidáque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitosa. His igitur prima sæpe accessione quotidiana febris dignoscitur, quum præsertim quotidianæ populariter vigent. In hoc pituitosarũ febrium genus referri solet Epiala febris: per hãc quauis corporis particula eodem tempore calor frigúsque percipitur, & vnaquæque corporis pars rigore febréque iactatur. Huius causa putatur acida vitreáque pituita leuiter putrescẽs & cuius portio incensa iam est, altera verò necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionẽ febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri velim, & continuas (quę biduum triduúmve quandoque occupant) & intermittentes omnis generis variè admodum inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore, tum interiora, tũ externa summè frigent. At nonnunquam interiora frigore perhorrescunt aut rigent, quum tamẽ partibus externis non frigus, sed calor vnus æquabilísque deprehenditur. Nonnunquam partes summæ externęque frigent, interiores verò vruntur ac sitiunt potúmque in horrore continenter expostulant. Tantæ autẽ varietatis causa non ad vitream acidámve pituitam reuocanda est, sed eò sanè quòd impulsa febris materia dum præcordia feriens horrorẽ parit, partium externarum calorem aliàs reuocat intrò, aliàs non reuocat: aliàs quoque horroris materia acris salsáve non paruam sitim infert.

Tertianæ febris causæ, signa. Cap. XIII.

TERTIANA febris exquisita ex putrescente flaua bile supervacanea incenditur, ídque vel in propria cysti, vel circum præcordia cauáque viscerum: è quibus tamen & eius nónihil interdum in venas irrũpens sanguini permiscetur. Eos maxime prehendit

hendit qui natura calidi ſiccíque ſunt, habitu gracili, ætate florida, qui laboribus, vigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, victui parco, calido ſiccóq; aſſueti ſunt, qui iecur impenſè calidũ obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouentum faciunt, maximè quidem æſtate, calidis ſiccíſque regionibus &
5 æſtuoſo cœlo. Siquid iſtorum deeſt, exquiſita tertiana eſſe non poteſt. Repentè quidem hæc præhẽdit inſigni rigore, quo plerumque corpus omne cõcutitur, ſub cuius finẽ excuſſa bilis ſæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad vigorem feſtinãs, acer, pungens, & iniectam manum acriter feriens, ſed ſtatim miteſcẽs. La-
10 borans ita exuritur, vt & corpus nudet & variè iactet, & ſpirãdi difficultate oppreſſus magnum multúmque ſpiritum ducat, ſitíque enectus frigidã expetat, vigiliis, capitis dolore, & ira furoréque percitus. Longiſſima acceſſio horarum eſt duodecim, interdum ſeptem vel quatuor, multo quidẽ ſudore eóque calido & vaporoſo inclinans, quàm pura ſequitur intermiſ-
15 ſio. Pulſus acceſſionis initio contractus, paruus, poſtea verò quàm in cæteris celerior atque crebrior, quòd refrigerij maior inſit neceſſitas: vehemens & validus, ſed aliquantum durus ob arteriæ ſiccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius eſt facilis inflammatio, ob id etiã quòd non minor ſit refrigerij ex diaſtole, quàm expellendorum putrido-
20 rum ex ſyſtole neceſſitas. Vrina flaua aut flammea, ſubſtantiæ mediocris & odore grauis. Atque hæc pura quidem & exquiſita tertiana eſt, quã cenſuit Hippocrates ſeptem circuitibus, quod longiſſimum eſt, iudicari.

Tertiana notha aliàs ex vitellina bile in ventriculo putreſcẽte ac inhærẽte firmiùs, aliàs ex permiſtione bilis atque pituitæ gigni ſolet. Atq̀ue hęc
25 non omnes bilis, ſed quaſdam etiam pituitæ cauſas habet euidẽtes. Acceſſiones nullo anticipationis cunctationíſve certo ordine recurrunt, neque ſi ſtatæ ſunt, exquiſita propterea debet illa cenſeri: nõ enim ex circuitu ſolo febris eſſentia ſpectatur: rigor minùs quidem vehemẽs, ſed diuturnior, calor minùs pungens minúſque vehemẽs, qui nõ æquabilis in omne cor-
30 pus inuadit, non abſimilis igni ex miſtis virentibus ſiccíſque lignis ſuccẽſo. Ardoris ſymptomata omnia mitiora, quòd bilis furorem pituita reſtinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido ſudore inclinat. Acceſſio vltra horas duodecim multùm exporrigitur, quantóque longior fuerit, tantò impurior: nunquam ſeptem, raròquatuordecim circuitibus iudicatur:
35 ſæpe verò longiùs excurrit.

Quartanæ intermittentis cauſæ, ſigna. Cap. XIIII.

QVARTANÆ febris continens cauſa cenſetur melan-
40 cholia putris. Hæc enim quum propriis ex cauſis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteſt, quaſi deſtituta putreſcens hanc febrem accendit. Eſt autem melancholia duplex, vna naturalis, quæ ſanguinis qua-

ſi fex & limus eſt:altera aduſta, quæ vniuſcuiuſque humoris torrefacti veluti cinis eſt: hæcque aliàs ex bile flaua, aliàs ex melancholia exuſta fit: interdum ſed rariùs ex pituita aut ſanguine peruſto. Hinc quartanarum alia ex ſeipſa, non ex alia præcedente febre originem habet, eáque ferè ſuccedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarum ſoboles eſt, de qua dixit Hippocrates. Interpolata febris eadémque errabunda in quartanam mutabitur, præcipuè ſi autumnus proximus eſt. Humor enim quicunque priorem febrem genuit, niſi integrè vacuetur, exuſtus craſſiórque factus melancholiæ naturam ſubit, putreſcénſque ſubiecta fit quartanæ materia. Itaque eos inuadit qui melancholicum humorem congeſſerunt: cuiuſmodi ſunt lienoſi, & qui vel adurentes vel erraticas febres paſſi ſunt non integrè ſolutas. Neque tamen in liene ſolo, ſed & in meſenterio & circum hypochondria exuperans melancholia coaceruari ſolet. Huic gignẽdæ apti ſunt frigidi ac ſicci, qui graciIi & glabro ſunt corpore, ætate conſtante, vel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti ſunt, cibis diu addicti craſſis, terrenis ac omnino fæculentis. His melancholiæ copia ſuccreſcit, autummo præſertim & regione cœlíque ſtatu inæquali. Quúmque putredinis cauſæ aderunt, febris exquiſita quartana accendetur. Acceſſionis initium à frigore eſt valido, quod eouſque ſenſim inualeſcit dum vehementem rigorem inuehat, non eum quidem vt in tertiana pungentem ferientémque, ſed verè contundentem, quo corpus vniuerſum tremore concutitur, dentes ſtrident, articuli verò ac oſſa quaſi pondere obteruntur: hoc abeũte vomitio erumpit amara, quum præſertim viæ patent in ventriculum. Calor accenditur non vt tertianæ vehemens, ſed quàm quotidianæ ardentior: neque is toto corpore æquabilis eſt, ſed cum quadam frigoris permiſtione & permanente quodam artuum & oſſium dolore. Sitis, vigiliæ, capitis dolor, reliquáque ſymptomata ſæuiora quidẽ quàm in quotidiana, mitiora quàm in tertiana. Acceſſio quàm in cæteris intermittentibus longior, háncque ſudor finit quàm in quotidiana vberior. Pulſus acceſſionis initio multo quàm naturalis languidior, minor, tardior, ac rarior: poſtea verò validus, magnus, frequens ac celer, & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis, alba aquoſáque, poſtea verò & ſubſtantia & colore & contentis ſæpe mutabilis, quòd eius materia plerumque varia ſit, eiúſque modò minimum, modò plurimum penetret in venas. Vix tota febris, niſi ex errore, vltra annum prorogatur, ſoluitur ſæpe menſibus ſex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione ſuprà infráve multùm receſſit, exquiſita quartana non eſt, ſed aliorum humorũ particeps. Neque exquiſita cenſeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam vidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra vllum vitæ errorem ipſo ortu à matre contraxerunt. In hoc genus pleríque referendas putant febres longioris intercapedinis & intermiſſio-

nis,

nis, quales ſunt quintana, ſextana, aut ſi quæ rariores periodos habent. Harum quippe materiam ſtatuunt melancholiam admodùm craſſam atque terrenam, qualis ab exuſta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam diſtantiore iamdiu coarctatã, vt idcirco tardiùs moueatur acceſſionémque faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recipit, ne vel ſupra quatuor humores alium ſtatuere, vel aliã illis ſedem quàm in venis deſignare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè exiſtunt: at certè nõnunquam variant. Nam quartana interdum à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor ſéxve duntaxat horas excurrit. Tertiana verò hac plerumque tum horrore, tum æſtu atrocior atque prolixior. Quam autẽ aggreſſione prima difficilè ex typo, facilè poſtea ſit ex circuitus ordine dignoſcere.

De compoſitis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquiſita febris ex vnius ſimpliciſque humoris corruptione proficiſcitur, & eius omnes cauſæ omniáque ſigna, nempe natura, ætas, victus ratio, regio, anni tẽpus & ſtatus cœli, omnia denique ſymptomata in vnius eiuſdémque humoris dominium conſpirant. Compoſita autem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confuſis, vel quòd ex implicitis conſtet. Confuſæ ſunt quæ ita permiſcentur, vt ſimul incipiant ſimúlque deſinant. Fiunt autem ex diuerſis humoribus eodem loco permiſtis atque cõfuſis, paritérque putreſcẽtibus. Nulla ſeorſum internoſci poteſt, neque vlla ſimplex ac pura elucet, ſed ſunt earum ſigna cõfuſa. Hę ſunt quas ſuprà febres nothas appellauimus. Quum par eſt confuſarum modus, vix vllum poteſt definitum genus ſignari: quum verò impar, confuſa febris eius quæ plus pollet potiórque eſt genus noménque ſortitur. Quæ plus bilis putreſcentis quàm cæterorum humorũ nacta fuerit, tertiana appellabitur, ſed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua non ſyncera pituita, ſed alterius quippiã humoris vnà putreſcet: quartana notha in qua melancholia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres ſunt, quæ diuerſis horis incipiunt diuerſiſque deſinunt. Harum vnaquæque ſeorſum conſiſtit propriámque eſſentiam habet, tametſi acceſſionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuerſis humoribus non eodem loco poſitis, ſed quorum ſua ſit cuiuſque ſedes, ſua eſſentia, ſuúſque motus. Harum vnamquamque tanquam ſeorſum atque ſolitaria conſiſteret, minimè arduum fuerit propriis ſignis internoſcere. Continua cum continua duntaxat confunditur, non autem implicatur: & abſurdum eſt quod ſcribit Auicennas, vnius continuæ putredinẽ ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in vtraque humores in venis putreſcunt maioribus, in híſque agitati permiſcentur. At intermittens tum cum altera intermittente, tum cum continua implicari ſolet.

 Quum

Quum itaque tres ſint omnes ſimplices intermittentium differẽtiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harum vnaquæque cum altera vel eiuſdem vel diuerſi generis implicari poteſt. Ex ſimilium generũ implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies acceſſiones duæ typis definitæ contingunt, quod admodùm inſolens eſt. Duplex tertiana frequẽs obtingit, cuius acceſſiones quotidie fiunt, ſed nec pares nec iiſdẽ horis: ferè enim quæ diebus imparibns fiunt acceſſiones, ſimiles inter ſe ſunt, atque iis diſſimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana à ſimplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum vna prior terminari ſolet altera manente. Non minùs frequens eſt duplex atque etiam triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hæc quotidie acceſſiones habet, eáſq; raròpares. Vtraque ſolet è ſimplici naſci, cui dein altera, poſtea verò & tertia ad illas ſe applicat. Has omnes à quotidiana typus diſtinguit, quòd ſint quotidianæ ſimiles inter ſe acceſſiones, harum verò diſſimiles. Et licet ſimiles fortè contingant, ex mouẽti tamen impetu & ex commemoratis ſignis internoſci poſſunt. Neque enim duplex tertiana ſimiles atque quotidiana acceſſiones efficit, nec triplex quartana ſimiles atque tertiana duplex, quotidianáve: nec ſimiles euidentes cauſæ ſunt, quæ melancholiæ atque bilis aut pituitæ dominium proferant. Iam verò intermittentes diuerſorum generum perquàm raròimplicantur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, ídque ſiquando inciderit, primis vix diebus animaduerti poteſt. Cæterùm intermittens vt tertiana interdum cõtinuæ iungitur: atque hæc à tertiana continua diſtat, quòd huius exacerbationes ſine horrore rigoréve prehendant, nullóque ſudore inclinent: in illa verò contrà à rigore incipiunt inclinántque cum ſudore: nec tamẽ vt in intermittente ſudorem ſequitur integritas, ſed alterius continuatio. Huius generis eſt quæ ſemitertiana dicitur: continua quidem ac minimè intermittens, vno die cum horrore inuadens, híncque grauiùs increſcens affligénſque, altero autem leuiùs. Conſtat enim ex tertiana intermittẽte & ex quotidiana continua: vnóque die acceſſiones duas habet, altero vnicam. Si pares ambo ſunt humores, exquiſita fit ſemitertiana: ſi verò bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magíſque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens ſi quando tertianæ continuæ iungatur atque implicetur, ſemitertianam quoque efficiet, eámque exquiſitam & nunc dictæ perſimilem, ſi humores ipſi æquales concurrant: non exquiſitam verò, exuperante eorum alterutro. His ad vnguem cõprehenſa mihi videtur omnis putridarum febrium tractatio.

ἡμιτειταῖος.

Hecticæ febris gradus, cauſæ, ſigna. Cap. XVI.

FEBRIS hectica eſt calor præter naturam in cordis ſubſtantia primùm ac per ſe hærens & infixus. Hic autem cordis vitaliſque principij, mox etiam reliquarum partium ſimilarium ſubſtantiam obſidet, quòd omnis cordis intemperies mox corpori

pori reliquo facilè impertiatur. Conſiſtit in cordis partíſve ſimilaris ſubſtantia, non quidem leuiter, vt ephemeræ aut putridæ febris calor, qui ex accenſo ſpiritu vel humore in partium ſimilarium ſubſtãtiam quadamtenùs effunditur: ſed penitus quaſi immerſus primùm ac per ſe in propriam partis ſubſtantiam infigitur. Quúmque partis ſimilaris duplex ſit calor, vnus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, ſed vnus elementaris ſupra modum auctus, hecticæ febris eſt eſſentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in ſimilari parte conſiſtit tandẽ exhauritur. Etenĩ partis ſimilaris triplex eſt ſubſtantia, ſolida, humida, & ſpirituoſa. Humida rurſum triplex, carnoſa quę nil quàm concretus eſt humor alimẽtarius: primigenia, quæ propria eſt innati calidi ſubſtãtia, in qua & ſpiritus & calor innatus primum conſiſtit: aquea ſeu elemẽtaris qua tanquam glutino ſolida ſubſtantia cohæret ac perſiſtit. Quum itaque febrilis ille calor cor & vnamquãque partem ſimilarem inuadit, primùm quidem carnoſa quoque illius ſubſtantia incenditur & efferueſcit: ac quãdiu nihil eius aut exiguum diſſipatum eſt, primus eſt febris hecticæ gradus. Secuundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnoſa hæc ſubſtantia abſumpta eſt: nam & huius multi exiſtũt ordines. Tertius hecticæ gradus eſt, quũ abſumpta carnoſa ſubſtantia, calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeſtè depopulatur: hic verus eſt marcor, & febris hectica cum marcore, quam Græci μαρασμώδη appellant. Per hanc quidem inſitus ſpiritus atque calor qui eo humido innititur, omníſque hinc prodiens facultas magnam facit virium iacturam: hinc & corporis vires omnes marceſcunt & languẽt, omnéſque functiones intercidunt. Hæc ſi manifeſta iam eſt, penitus immedicabilis exiſtit. Quum enim nobis inſitum ſit, & ex ſemine cõtractum humidum id primigenium, quicquid illius abſumptum fuerit, reſarciri nunquam poteſt, & hominem neceſſe eſt multo antè tempore interire, quàm maior illius portio diſperdatur. Carnoſa verò ſubſtantia quia inſtaurari poteſt, ſecũdus hecticæ gradus curationem admittit, niſi iam fortè marcori ſit proximus. Vt autem febris calore, ita etiã ætatis decurſu ſine febre, ſine dolore, ſolo interdũ ſenio naturalíq; ſiccitate carnoſum id humidum abſumitur, deinde & primigenium, fitque ſimplex ex ſenio marcor: quemadmodum & dum arbores vetuſtate ſenióque marceſcere cõperimus. Hectica porrò febris quæ vera ſimpléxque exiſtit, aut ſtatim ab initio prehẽdit, aut ephemeræ ſuccedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior ſicciórque fuerit. Fit autem à vehemẽtibus cauſis euidentibus, vt ab iracundia, à mœrore, labore, æſtu, ſiti, inedia. Hæ ſiquidem cauſæ quum leuiores ſunt ephemeram, quum vehementiſſimæ hecticam mouẽt: ſtatim nimirũ inflammatis ſolidis partibus. Incipientis hecticæ febris primíque gradus ſigna ſunt, quum vehementes cauſæ euidentes anteceſſerũt. Exacto triduo aut quatriduo, quum ephemera amplius dici nequeat, ſi febris perſeuerat æqualis citra inſignem vel additionem vel minutionem: quæ quia æqualis exiſtit ſine vllo dolore eſt, víxque

laborans febricitare se putat. Magna virium imbecillitas est cum quodam languore. Tangenti calor mitis primùm apparet, sed mox acer ac mordax. Pulsus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quàm circumpositæ partes calidiores sentiũtur, maximéque in diastole. Hora vna duabúsve ab ingesto cibo calor exacuitur pulsúsque crebrior atque celerior euadit: cibo 5 autem confecto, febris in pristinam ęqualitatem redit. Vt enim si calcem humore conspergis, vapor multus acriórque calor suscitatur, ita & corporis solidæ partes hectico calore obsessæ, ampliorem calorem effundunt dũ cibi madore proluuntur. Quum secundus gradus est hecticę, præter superiora inualescente cordis siccitate, corpus iam manifestè liquescit & absu- 10 mitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum similis innatat, cutis non rugosa & mollis vt iis qui aliis de causis extenuantur, sed vt cæteræ solidæ partes arida squalidáque existit. Pulsus durus tensúsque est, multóque debilior ac minor. Febris marasmodes verúsque marcor & tertius hecticæ gradus est, quum præ siccitate consumptionéque corporis, oculi supra modum caui 15 sunt, & prominent quæ circiter sunt ossa, aridæ palpebræ vix attolli possunt atque vt dormienti conniuent, neque tamen is status somnus est, sed dormiendi impotentia. Collapsa tẽpora ac summè caua, quòd eorum caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida: facies squalida & plumbea, cuius & viuidus color periit. Vẽter quasi inanis, depressus atque cõtractus, 20 reliquúmque corpus omne ita aridũ, vt nihil præter ossa mẽbranis & cute obducta, & quasi sceleton esse videatur: ipsáq; cutis apprehẽsa vt coriũ aridissima apparet. Pulsus omnium maximè durus, paruus, debilis ac frequẽs. Atque hæc quidem hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quę proculdubio rarissima vsu obtingere animaduertitur. Est & alia 25 febris hectica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentémque febrem excipit. Quum enim admodùm vehemens est febris incẽdium, & laborãs natura calidus siccúsque diutius inediam aut sitim tolerat, nulláque ope incendio succurritur, colliquefit carnosa similariũ partiũ substantia, & febris in partes solidas inuadit eásque populatur. Hęc propriè ardens & col- 30 liquans est febris, id breui efficiens, quod simplex hectica sensim multóque tẽpore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuspiam affectione, pręsertim ex iecoris, lienis, ventriculi, pulmonum, thoracis, renũ vel intestinorum inflammatione haud rectè curata, maximè verò si purulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutiùs in his persistat córque ob- 35 sideat, solutu certè quidem difficilis euadit, ac tum cordi, tum cęteris partibus summam siccitatem ingenerat. Cæterùm hæc propriè hectica censeri non potest, sed symptomatica febris, eáque plerumque lenta, de quą antè iam dixi. Quinetiam neque hoc genus, neque alterum præcedẽs in hecticæ simplicis genere contineri potest: vtrumque enim ex putredine na- 40 tum est, quam etiamnum diu redolet, eius quippe indicia in pulsu, in vrinis, in siti, in aliísque symptomatis permanent. Quin & crebræ in his excandescentiæ etiam sine cibo fiunt, & inæqualitates, & crebri horrores,

quum

quum præsertim purulenta est collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps est.

De maligna pestilentéque febre, quæ totius substantiæ morbus est. Cap. XVII.

MALIGNA febris est quæ non modò calore, sed & qualitate venenata cor fatigat. Quâ enim febris est, calore: quâ maligna, pernicie molesta est. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies supra vulgaris putredinis conditionem est. Ea autẽ vel intus sponte gignitur in nobis, vel extrinsecus inducitur, ídque aliàs è sublimi, aliàs aliis ex causis. E sublimi venata febris quæ fit, pestilens est, aliis ex causis simpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores præter simplicem putredinem, alienam quoque perniciem his ex causis contrahunt. Hi enim vel sponte sua eò interdum sensim vetustate degenerant, vt prassina, cerulea, atráve bilis putrescens, vel vitiosi cibi atque potus, quia sint cuiusdam veneni participes, naturæ suæ humores febrésque proferũt. Aëris quoque inquinamenta quæ ex infectis palludibus, lacubus, antris, specubus, hominum animantiúmque cadaueribus aut excrementis, aut ex aliis grauioribus expirationibus sunt contracta: & quæ ex temporum tempestatúmque inordinatis exuperantiis procedunt. Quæcũque his ex causis genita sit pernicies, ea vel cum aëre, vel cum cibis, vel quouis modo aliter in nos penetrat, atque si suscipiendę febri pręparatum corpus est, malignè corruptis humoribus febrem infert simpliciter malignam. Pestilentis autẽ febris causa est pernicies venenatáque qualitas è sublimi cœlitúsque in aërem demissa, quæ quasi furibunda passim inuolat in vulgus. Quia enim pestilentiæ semina aëri inspersa inspiratione perspirationéque intrò subeunt, si cor affectioni præparatum est, id continuò, inde verò arteriarũ spiritus, postremò humores corpúsque vniuersum labefactant. Sed est cognitu difficilimum, quid corpus vnumquodque pestilentię obnoxiũ reddat. Quũ maligna pestilénsve febris simplex est & solitaria citra putridã, pulsus languidus, paruus, frequens, celer, omninóque inæqualis existit: vires omnes pręsertímque vitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum syncope: assidua vomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat: vigiliæ molestæ, frequens corporis iactatio, vrinæ nec crudæ nec turbidæ: nec sitis vehemẽs, nec appetẽtia deiecta, nec magnũ incendium, nec febris admodum ardẽs vt idcirco interdum ægri nec se febricitare putent, & sine sensu doloris viribus extinctis inopinatò decedant. Hæ igitur notæ sunt malignæ pestilentísque febris. Quum autem solitaria non est, sed putridæ permista, commemoratis signis accedũt, capitis dolor & grauitas, & in somnum propensio, deinde delirium, spiratio difficilis & graueolens, sitis inexhausta, deiecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æstus vehemens & extremorũ frigus, vt idcirco febris foris mitis sit, intus

conturbans:

conturbans: vrina cruda, turbida ac fœtida: fœda & graueolens alui proluuies, aliáque plurima quæ pro varia corporis humorúmque conſtitutione alia alios exercent. Hæc enim cõſtitutionis varietas cauſa eſt, cur vix duos vſquam videas eadem cõtagione inquinatos ſimilibus premi ſymptomatis. Futurorum porrò grauium malignorúmque morborum præſagia quædam ſunt. Ver pluuioſum & auſtrale æſtáſque feruida: nam putredo corporibus accerſitur. Auſter ſine pluuiis diu perſeuerans: omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidúſque eſt: pluuioſus verò calorem æſtúmque temperat. Aër turbidus, caliginoſus, æſtuoſus quodam caumate, ſine vẽtis aut leui auſtro. Nam flatu quouis & tempeſtate valida aër expurgatur, neque putredinem ingenerari ſinit. Cometæ, ſtellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conſpicua. Hæc enim ſingula ſi diu perſiſtant, putredinis tum cauſæ, tum ſigna perhibentur. Eius verò genitæ aut proximè impendentis ſigna ſunt, inſectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiuſmodi ſunt pulices, cimices, muſcarum varia genera, locuſtæ, ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ viſceribus degunt animalia, errabunda proſiliunt: auiculæ corruptione percepta nidos deſerunt cœlúmque mutant: nonnunquam minutiorum animalium quę proniore ſunt capite, vt ouium magna clades antecedit. Ex his igitur præſagiri poteſt annum grauem calamitoſúmq; fore, in quo putridi malignique morbi graſſentur. At verè peſtilentem annum fore non hinc præuidere licet, ſed ex ſola ſyderum commiſtione, quæ illius eſt procreatrix.

De carbunculo bubonéque peſtilenti. Cap. XVIII.

PESTILENTIVM febrium aliæ incomitatæ ſunt, aliæ malignitatis ſuæ atque veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus eſt vel bubo, vel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus ſub morbi ſtatum erumpunt toto corpore conſperſa, interdum cerulea vel nigra nullo tumore extuberãtia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa ſede, ſed indiſcriminatim, modò ex hac, modò ex illa proſiliens. Ferè autem oritur à puſtula exili milij ſeminis magnitudine: interdum verò & multæ proſiliunt, primùm quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloréque vehementi. Hoc verò ſenſim increſcente pars vritur cruſtoſúmque vlcus quaſi candente ferro inducitur, ídque vel nigrum vel cinereum. Nonnunquam & à cruſtoſo vlcere ſiue puſtula initium ſumit. Caro quæ circum vlcus eſt ſummè inflammatur, nigreſcente colore doloréque implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximam continentémque huius cauſam ſtatuunt, craſſum retorridúmque ſanguinem longè ab eo diuerſum qui phlegmonem parit. Cæterùm quòd peſtilens ſit populaitérque graſſetur, cauſa eſt non modò putrida, ſed & venenata aëris conſtitutio, qua dum præparatum corpus atttingitur,

tur, contractæ cladis hunc quaſi characterem exhibet. Quæſitum autem perdiu, febríſne ex carbũculo, an ex febre carbũculus procedat. Quoniam interdum carbunculi initium multo antè tẽpore conſpicuum quàm febris eſt, tametſi Galenus ex carbunculo febrẽ neceſſariò deducit. At certè vna venenata pernicies vtriuſque cauſa eſt, nec tota in carbũculo, nec in febre tota inhæreſcens. Quamdiu enim carbunculus ſine febre eſt, quis omne virus in affecta ſede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circumſcriptione facta virus intrò ſubire inhibeatur, nõ idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum beſtiarum demorſu, ex ea parte pernicies inducitur, ſed inquinati aëris inſpiratione. Quum itaque huius veneno cor laceſſitur, ſi robuſtæ ſunt vires, veneni quiddam ſtatim in aliquam corporis ſummam partem diſiicitur, illícque ſenſim incrementum ſumit partémque contaminat: altera veneni portio intus hærens, quum ſenſim inualuerit, febrem infert peſtilẽtem. Sin verò imbecillæ vires erunt, incenſum intus venenum febrem parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, poſtea carbunculũ promit. Similis eſt & de peſtilente bubone diſputatio. Hic autem ſimilem atque carbunculus ortus ſui perniciem obtinet: materiam verò minùs feruidam ac verè phlegmonodem, vt quæ ſanatione ſuppurat. Inſidet verò ſolis adenibus, nempe vel tõſillis, vel alis, vel inguinibus. De hoc nihil veterum literis proditum eſt, ſiue quòd tum rarus admodum & inſolens eſſet, ſiue quòd in regionibus feruidis nuſquam graſſetur. Nunc autem aquiloniis pręſertim regionibus in peſtilentia frequens, aliàs cum carbunculo, aliàs ſolitarius, aliàs antè, aliàs poſt febrem ortum habens. Si carbũculi comes eſt, illi ferè aſſidet proximáſque glandulas occupat: vt ſi in capite vel in aliqua vicina parte conſedit, eas quæ in collo & ſecus aures ſunt glandulas inuadit: ſi in brachiis alas: ſi in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quaſi comes eſt indiuiduus, ſed vterque etiam ſeorſum deprehenditur. Finitima his ſunt exanthemata & ecthymata. Hæc puſtularum ſpecie in ſumma cute extuberant, alba quidem, ſed in ambitu rubra. Exanthemata verò maculæ ſunt exiles vel rubræ, vel purpureæ, vel nigræ. Vt autem corporis ſumma, ita & interiora omnia viſcera, muſculos, neruos, cæteráſque partes ſolidas obſident, ex híſque primam ducunt originem. Vtriuſque ſua propriáque cauſa in aëre: qualitas quippe maligna diuerſi mitioríſque generis quàm quæ carbunculum bubonémque peſtilentem ingenerat: proinde in infantes ac pueros, non autem in ſeniores, niſi ferocior immaniórque ſit, inuadit. Neque auſtrina neque pluuioſa conſtitutio, neque æſtus, ſed cæca pernicies hyeme pariter ac æſtate annis quibuſdam irrumpens, horum eſt effectrix: cum hac enim inquinamenta illa incipiunt paritérque deſinũt. Initium habent à febre quæ ſynochi ſpeciem habet: cuius pulſus frequens, celer ac vehemens eſt. Membra omnia ingraueſcunt, ſomnus obrepit, caput dolet, nares ſtillant, oculi tument & illachrymantur, facies quaſi inflammata rubeſcit, vox rauceſcit, difficilis crebráque fit reſpiratio. Die tertio,

quarto

quarto, aut interdum quinto exanthemata ecthymatáve morbi vi impulsa prorumpunt nulla crisi, nulla febris solutione. Hæc enim persistit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum absumatur tempore. Morbi complures alij sunt pestilentes, aut cõsuetorum aut insolentium numero, quorum est sua cuiusque causa euidens propriáque malignitas in aëre cœlitus 5 demissa, cuius essentia haud secus quàm ex euentu dignosci comprehendíque potest. At nihilominùs quoniam vniuscuiusque comes est maligna perniciosáque febris ex ea contagione profecta, quæ inspiratu cor viscus omnium nobilissimum primùm attingit, iure debent omnes hoc genere pestilentis febris recenseri. Quicunque verò aut epidemij, aut con- 10 tagiosi, aut venenati morbi nulla comite febre nos obsident, licet occultæ cuiusdam & cæcæ malignitatis sint participes, non huc tamen, sed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione versamur.

15

DE FEBRIVM SYMPTOMATIS. Capvt XIX.

FEBRIS nulla incomitata progreditur, sed tum sympto- 20 matis, tum aliis plerumque morbis stipata. Symptomata quęcunque leuia sunt ac mitia in signis duntaxat connumerari solent: quæ verò sæua ac sæpe laborantem non minùs quàm febris exercent, virésque nimiopere aut fatigãt aut dissoluũt, animaduersione & tractatione digna sunt. 25 Siquid igitur præter febrem ægrotum immaniùs torquebit, videndum & accuratè discernendum, ídne ex febre vt proprium eius symptoma emergat, an ex alio morbo qui febri sit implicitus & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut humoris situs aut partis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus est æquabili- 30 ter effusa, sed in aliquam partem præcipuè impegit, pro illius conditione symptomata exurgunt. Quum etiã ante febrem pars quædam corporis vel natura vel humoris cuiusdam veterísve mali vitio imbecilla erat, tametsi æquabilis sit corporis affectio, pars tamen iamdiu offensa prima omnium iacturam & incommoda persentit: & si quod in ea delitescit vitium, id 35 protinus excitatur cum febre. Febrium verò symptomata, quæ ferè solent grauissimè torquere, hæc sunt: sitis, linguæ ariditas & scabrities, deglutiendi difficultas, gustus deprauatus, cibi fastidium, nausea, vomitio, alui profluuium, singultus, syncope, animi defectio, oppressio, æstus immodicus, corporis iactatio & eius velut contusio, lumbrorum grauitas, 40 capitis dolor, vigiliæ, delirium. In intermittente verò febre rigor vehemens, sudor exuperans. Sitis quidem fit interiore ventriculi tunica, vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroso & acri calidóque humore. Illa tamen

men potu extinguitur, hæc verò minimè, etiamsi totus vẽter humore perfundatur ac turgeat: sæpe enim vel ore madido grauis existit. Sola corporis æstuatio nisi hæc interueniant, rarò siti excruciat. Nam interdum corpus febri exardescit sine siti, nõ quòd (vt vulgò creditur) frigida destillatio ven-
5 triculum proluat, sed quòd ardoris causa longiùs absit à ventriculo. Lingua nonnunquam sine siti arescit in febre, perinde atque in iis qui per sanitatem hiante ore obdormiunt: arescit & ab immodico æstu, & à calido acríque vapore in fauces, in os, & in palatum sublato. Huius plerumque tanta vis est vt linguam scabritie exasperet, nonnunquam & hanc diffin-
10 dat. Si crassiusculus vapor est, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit, crassescens ea vi caloris & obdurescens linguam ac dentes plerumque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipsæ causæ quum fauces œsophagíque introitum obsident, & viam cibi vel siccitate vel lentore coangustant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen
15 deprehensum est his solùm ex causis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi. Gustus deprauatur quum lingua aut os vel bilis perfusione amarescit, vel corrupti humoris substantia aut vapore inquinatur. Sub hoc autem vitio integra nonnunquam est appetentia. Cibi verò fastidium aut febrem antecedit, aut primum eius symptoma existit.
20 Huius enim causa multiplex. Nam & sola corporis perturbatio & omnis ventriculi perfusio à quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat, aut aliena qualitate appetendi vim illius consopit & obruit: necnon corruptus vapor in os ventriculi vndelibet efflatus, aut sola infensa qualitas eò se inferens, appetentiam euertit. Nausea atque vomitio causas habet aut hu-
25 morem aut vaporem aut qualitatẽ, quæ modò nimiopere relaxat & emollit, vt pituita dulcis: modò expultricem facultatem, vel copia vel acrimonia extimulat, vt bilis genus omne: modò pernicie facultatis ipsius robur aut infestat aut dissoluit, vt maligna atque pestilẽs febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua vel in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam
30 vehementer impingitur ac hæret vt excuti ipsa minimè possit, si exinanitus est ventriculus neauseam solùm: sin verò potu cibóve confectus est, cibi vomitionem mouet. Quum autem causa ipsa nusquã obhæret, sed aut in ventriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit, humoris aliàs biliosi, aliàs pituitosi vomitionem ciet. Alui profluuium quod lienteria di-
35 citur nonnunquam perinde atque vomitio febri succedit, qum ventriculus, vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporúmve eousque proritatur vt minimè cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præstat immoderatus ac intempestiuus frigidæ potus, præsertim ventriculo purgatione lacessito datus. Singultum vel ab inani-
40 tione vel à repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas eásque malignas incidit quum ferè perniciosus sit, aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerum-

que animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altiùs inſeritur, ſingultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modò ab eius humoris pernicie, qui venenatam febrem inflixit, modò ab eruginoſa aut praſſina, aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorúmve membranas acriter ferit ac vellicat. Quum autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel ſubit vel impellitur, multò grauior obtingit exolutio, necnon ſyncope in primis periculoſa, quum ea repente & affatim irruperit. Exolutionem etiam plerumque infert ſymptomatum quæ febribus aſſiſtunt ſæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis vacuatio, itémque victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem ventriculi aut præcordiorum offenſione emergunt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putreſcens aut venenatus humor in eas ſedes vehementiùs irruit, aut eò de ſe tetrum vaporem effundit. Quæ autem non ex his cauſis profecta ſunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppreſſio quæ penè ſuffocat laborantémque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis praſſinæ vel eruginoſæ quæ circum cor, vt in cauſo, exæſtuat: interdum ab eius humoris copia qui in præcordiis aut in viſceribus firmatus ac per febrem impulſus ventriculum atque diaphragma premit. Poſterior hæc non minùs in intermittente febre quàm in continua frequens, cui ferè comes eſt præcordiorum diſtentio, atque in contractu preſſúque dolor. Eſt porrò grauiſſima oppreſſio, quum vel iecur vel lienem phlegmone exercet. Huic affinis eſt ſpirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorum oppreſſionem ſæpe conſequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æſtum, quum vt in cauſo bilis atque putredo circum eas ſedes incenditur: aut quũ turgens in venis materia impetu proſiliens eò procumbit. Delirantibus quorum ſenſus aliò diſtrahitur, rara & alta, iis verò qui iam morti proximi ſunt, alta, crebra difficiliſque fit reſpiratio, ſed non tam vehementia æſtus, quàm inſiti caloris penuria & virium languore. Quæ verò vel à deſtillatione, vel ab alia quauis cauſa proceſſit, minimè debet in febriũ ſymptomatis recenſeri. Lumborum dolor atque grauitas tum maximè fit, quum peccantis materiæ pondus in venam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimùm illabitur. Ea ſi pariter vehementiùs incenditur, renum lumborúmque ſuſcitat ardores. At verò quum eius portio in tenues venas quæ per ſumma ſunt corporis, atque etiam in muſculos excurrit, laſſitudines, membrorum grauitates, artuúmque dolores excruciant. His ex cauſis maximè verò ex oppreſſione, ex lumborum artuúmque dolore atque ex æſtu, magna incidit corporis iactatio, qua id ſubinde modò in alterutrum latus, modò in pedes inquietum deuoluitur. Quũ verò neque à dolore neque ab his cauſis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere, & huc illúcque ferri, vel cæca malignitate cor, vt in peſtilente febre, obſideri putandum.

Capitis dolor in febre ſubiectarum partium maximéque præcordiorum

rum consensu fit, in quibus exæstuans humor multum de se vaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic verò meninges & pericranium vel calore & acrimonia feriens, vel copia distrahens dolorem parit. Nonnunquam & è venis arte-
5 riisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor, aut tempora, aut frótem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui verò aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiamsi cum febre excandescat, peculiarem causam habet in capite, neque symptoma est fe-
10 bris. Sæpe enim hisce locis vetus dolor quasi sopitus atque conquiescens, humore irritato exasperatur cum febre, quemadmodum & humor omnis circum membranas & articulos præter naturam obhærens, si tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu suscitatur dolorémque ciet. Vigilias inferunt causæ omnes quæ somnum & quietem interpellant: do-
15 lor, æstus, oppressio, sitis, & quæcunque nimiùm infestæ sunt & laboranti graues. Plerumque etiamsi ne istæ quidem molestæ sint, somnus tamen nullus obrepere potest. Id ferè obtingit quum calidus acérque vapor cerebri substantiam magis quàm meninges ferit, eámque exiccat & calfacit, spiritúsque supra modum attenuat & variè dispergit. Idipsum
20 quoque citra magnum ardorem euenire compertum est, quoties perniciosa qualitate cor obteritur. Somni modus diligenter obseruandus. Nam in acutis morbis consopiti laborantes quum expergiscuntur, plerumque nec meminerunt, nec se dormiuisse putant. Posteriores hæ causæ si vehementiores occurrunt, aut si feruida bilis in cerebrum obrepit, ídque
25 vrinis factis interdum purioribus, mens conturbatur & portentosa rerum simulachra sensibus & menti sese obiectant, quibus continuò succedit delirium ipsáque mentis alienatio, cuius varias posthac species exponemus. Maioris autem terroris est delirium quàm periculi, quòd sæpe nullo vitæ discrimine hominem abducat ab vsu rationis. Præsentitur ve-
30 rò aut importuna loquacitate, aut immoderatiore gestu, aut quauis effrenata laborantis impudentia. Ferè autem quum is humor deferbuerit, represso delirio grauis profundúsque sopor obrepit. Rigor horrórve quanquam intermittentium febrium est proprius, nonnunquam tamen modum excedit. Ex his autem causis prodit, quas superiori oratione su-
35 mus complexi. Qui in continua febre interdum apparet, aut commutationis aut solutionis est index. Sudor non modò febrium intermittentium, sed & cótinuarum & aliorum quorundam morborum est communis. Huius materia est humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis spiracula manifestè affatímque prosiliens. Hinc verò quòd calidus sit aut fri-
40 gidus, mitis aut acer, tenuis aut crassus atque viscosus, fœtidus aut suauis, humoris qui hunc protulit genus exprimitur. Erumpit sudor aut naturæ vi quiddam superuacaneum robore expellentis, aut sponte proprióque impetu. Illum naturalem, hunc symptomaticũ appellant. Qui dece-

dente febris intermittentis accessione profluit vberiùs, & qui in cõtinuarum febrium crisi emanat, naturalis est: præter naturam verò & symptomaticus, qui quouis modo aliter alióve morbi tempore prosilit. Hic ferè primùm incipit à capite, ac deinde è reliquis etiam partibus sensim emanat. Solùm enim vtilis & secundum naturam is habendus est, qui expur- 5 gatæ aluo succedit, quíque iam vacuata crassiore morbi materia, reliquam tenuem per corporis summa dissipat. Qui verò vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante crisim exierit, irritus est atque symptomaticus, & cui nulla morbi fida solutio committi potest. Qui in syncope & in virium exolutione, siue calidus siue frigidus e- 10 mergit, non sudor, sed propriè mador appellatur. Hæc præcipua sunt febrium symptomata, ex quorum specie atque sæuitia intelligi potest, in quam præsertim partem continens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis, vel imbecilla, vel humoris vitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehensa sit tractatio noscendarum febrium, à qua in eam me 15 confero quæ de morbis est partium singularum.

LIBRI QVARTI DE FEBRIBVS earúmque symptomatis, Finis.

De partium morbis & ſym-
PTOMATIS, LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

QVI primi omnium medicinæ initia & quaſi fundamenta iecerunt, iure quidem ac meritò id ſibi laudi & gloriæ tribuêre, vt à ſe inuentis & modo deprehẽſis inuſitatíſque affectibus inaudita quoque nomina arbitratu ſuo imponerent. Sed quum ipſi rudem adhuc & incultam rerum cognitionẽ haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei eſſentia cui primùm & maximè medemur, ſed ex eo quòd ſorte primùm occurreret, quemadmodum & lui venereæ hæc ætas maximè varia aptauit nomina. Itaque morbi alij à parte cui inſident nũcupati ſunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alij ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alij ab ingenti quodam ſymptomate, vt epilepſia, apoplexia, paralyſis, tremor: alij ab externarum rerum ſimlitudine, vt elephas, cancer, polypus, ſatyriaſis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longáſque obſeruationes ad artem & ad præcepta reuocarunt: quam ne obſcurarent & offunderent nouitate verborũ, longo iam vſu trita morborũ nomina retinuerunt, aliíque deinceps eadẽ vſurparũt. Nobis quoque eorũ vſus tenẽdus: corporíſque partes ſequutis, morbi omnes eorúmque cauſæ & origines ſcrutandæ, non opinabiles tantũ quas plerique meditãdo fingunt & cõminiſcuntur, ſed curationi in primis cõſentaneæ, & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam vllum planè cognitum penitúſque perſpectum morbum eſſe putauerim, niſi compertum habeatur & quaſi oculis cernatur, quæ in humano corpore ſedes primariò laboret, quis in ea ſit affectus præter naturã, vnde is proceſſit, vtrum in ea ſede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliũde profectus κατὰ συμπάθειαν, an denique cauſa aliqua interior illum foueat. Hæc enim ſingula certis ſignis ſcrutari & internoſcere oportet eũ qui rectè velit morbis mederi. In hanc morborum cauſarúmque doctrinã nunc totus incumbo, cui necdum curationem ſubiiciam, ne in turbulenta ſingularium confuſione occuper, quorum non eſt diſciplina. Alia noſcendorum, alia curandorum morborum methodus, nec ſingulis omnia conuenienter aptari poſſunt. Interiores autem corporis morbos primùm oratione perſequar, deinde externos qui ſenſibus obiecti ferè chirurgiam poſtulant: id initio ſanciẽs, ne quis huc niſi gnarus anatomes ac peritiſſimus accedat: & quæcunque quis vel leget vel audiet (fit autem audiendo

quàm legendo mens in rem ipſam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore: vt ſummam rerum cognitionem firma memoria ſtabiliat.

De capitis dolore eiúſque cauſis. Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

CAPITIS affectus quoſcunque vſus olim notauit, ſymptomata certè ſunt, non morbi. Hęc in tres ordines ex affecta ſede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri ſubſtantiam, alia meatus atque ductus obſidēt. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus ſolis vt exquiſitè ſentientibus dolores fiunt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. In cerebri ſubſtantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ ſedes eſt atque inſtrumentum, deprauatæ functionis ſymptomata ſunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitæ verò functiones ſunt, ſtultitia, amentia, extincta memoria, ſopor, veternus, catoche, lethargus. In cerebri ventriculis atque in iis ductibus per quos animalis ſpiritus in ſenſuũ motuúmque organa diſtribuitur, ſenſus motúſque ſymptomata fiunt, vertigo, epilepſia, incubus, apoplexia, paralyſis, conuulſio, tremor, catharrus. De ſingulis rurſum pleniùs dicẽdum. Dolor omnis capitis in mẽbranis exiſtit, quæ ſi neque ab æſtu, neque à frigore, neque ab ictu, neque ab odore graui offenduntur, cauſam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit, aut diſtendit. Quę autem ſigna doloris ſpeciẽ, eadem & efficientes cauſas oſtendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut vapore bilioſo & acri feriente membranas: grauans à frigidorum pituitoſorúmque copia: diſtendens à flatuum aut humorum mitiorum exuperantia qui inter caluam & pericranium, vel inter caluam craſſámque meningem ſe inſinuant, eáſque membranas diducũt ab oſſe: dolor pulſans à tenui bilioſóque ſanguine, vel à ſpiritu redundante, quo turgentes ac diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant membrnáſque concutiunt. Eius ferè generis eſt dolor omnis qui ſtatis horis quotidie ſiue cum febre, ſiue citra hanc recurrit. Sed enim horum dolorum cauſæ ex iis ſignis certiùs diſcerni poſſunt, quæ demõſtrant quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus eſt aut interior. Externus quoniam pericranio incumbit, capillorum radices inuerti non ſinit, & capitis preſſu exacuitur, interior verò miteſcit. Falſum eſt & à veritate prorſus alienum, interiores ſolos dolores ad oculorum vſque radices pertinere: nam & externi eòdem ſæpe pertingunt, quòd & pericranium cui inſident, oculorum cauum ſuccingat. Dolor capitis conſuetus & multos iam annos hominẽ frequenter leui occaſione exercens, aut cephalæa aut hemicrania eſt: illa caput totum aut partem eius maximam: hæc alteram duntaxat occupat, à temporúmque pulſatione initium ferè ſumit. Quinetiam cephalæa ſemper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania verò præcordiorum ſubditarúmque

κεφαλαία

ἡμικρανία.

tarúmque partium ſympathia. Cephalalgia genus vtrumque comprehendit, ac præterea quemuis dolorem, ſiue ex febris ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies eiúſque cauſa internoſcitur.

Principis facultatis ſymptomata. Cap. II.

PRINCIPIS facultatis animæ quæ in cerebri ſubſtantia tanquam in proprio domicilio reſidet, deprauata functio eſt deſipiẽtia παραφρόσυνη Græcis & παράνοια dicta, quę mentis eſt alienatio. Hac qui cõflictãtur præpoſterè ratiocinãtur aut aliena cogitãt, qualia aut nuſquam, aut aliter multò ſubſiſtunt. Quibus ita mens ægrotat, ij dolorem, inquit Hippocrates, non ſentiunt. Deſipientium tres ſunt ordines: alij cogitatione ſola delirãt, quibus etiã vigilantibus mens viſis quibuſdam mẽdacibus iactatur: alij verbo, qui vel impudentiùs & effrenatiùs, vel nullo ordine nullóque iudicio multa obloquuntur: alij opere, qui ſuas etiam cogitationes factis explent. Omnium cauſa eſt humor aut vapor feruentiſſimus in cerebri ſubſtãtiam in eiúſque ventriculos effuſus, cuius impulſu & agitatione mens in falſa quædam fictitiáque traducitur. Deſipientia alia cum febre, alia ſine febre conſiſtit. Quę cum febre, aut phrenitis eſt aut deliriũ. Diſtãt autem quòd ſimplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui ſanguine per cerebrum effuſo, aut ex ventriculi, præcordiorum totiúſve corporis calida expiratione, qualis in ardentiſſimarum febrium vigore ſuſcitatur. Phrenitis ſemper ex proprio atque primario cerebri affectu, vt ex inflãmatione, ex eryſipelate. Diſtant etiam quòd delirium plerumque febris aut morbi grauioris ſymptoma ſit: phrenitis verò non ſymptoma, ſed cauſa ſit febris. Adhæc frequens admodum eſt delirium, phrenitis verò rariſſima. Horum autẽ cauſa ſanguíſne ſit an bilis flaua, ex delirationis ſpecie perſpicuè noſcitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quæ cum riſu accidunt, tutiora ſunt quàm quæ ſeriò: quòd illa à ſanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis ſint acrimonia. Diſcernũtur porrò ex iis ſignis, quæ quis humor exuperet demonſtrant. Atque hæ quidẽ deſipiẽtiæ in febre ſunt. Deſipientia porrò ſine febre, alia ſimplex eſt, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdũ fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit Hippocrates ab immoderato ſanguinis effluuio, atque etiam ex vigiliis accidere. Fit & interdum vehementiùs perculſo & impulſo cerebro, vnde & animalis ſpiritus & mens perturbatur atque confunditur, vt quæ apud Hippocratem ex capitis ictu fit deſipiẽtia. Quinetiam ex multa vini potatione naſci traditur, ídque plerumque ſine febre, capite nimirum ſanguinis vaporíſque feruidioris copia incaleſcente & celeriùs impulſo. Melancholica deſipiẽtia triplex, melancholia, lycãthropia & mania. Melancholia mentis eſt alienatio, qua laborantes vel cogitant, vel loquuntur, vel efficiunt abſurda longéque à ratione & conſilio abhorren-

περὶ τῶν παραφρονούντων,

παρακοπὴ καὶ παραφορά. φρενῖτις.

μελαγχολία.

tia, eáque omnia cum metu & mœstitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ signa constituit. Incipientes quidem melancholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suáque negligunt, vitam sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescant. Quum iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingunt & obloquuntur aliena perturbatè atque confusè, eáque ferè tristia: alij ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnem vitam in taciturnitate trāsigendam. Dein hominum consuetudinem cōspectúmque magnopere fugiūt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorum sepulchra aut horridas speluncas errantes sectantur, eóque se recōdunt, ac sæpe luporum ritu vlulant, quorum propriè vitium lycanthropia nūcupatur. Infinitæ horum species: qualis nimirum maximè olim fuerit cuiusque intenta cogitatio, aut qualis vitæ cōditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Nam (quod Aristoteles literis prodidit) vt vinum potātium naturæ & moribus, ita sanè melancholia laborātium constitutioni sese accōmodat. Eorū plurimi, qui sine febre desipiunt, melancholici putātur, maximè si meticulosi sint & tristes, qui facilè continentur, nec violenter quicquam faciunt: sola quippe melancholica desipientia à frigidiore succo cōtrahitur, reliquæ omnes à calido. Melāchοliæ succedit mania, nobis furor vel insania dicta, quæ cogitatione, verbo aut opere melancholicorū quidem deliramēta imitatur, sed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrēdo aspectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, vt quasi feræ & immanes beluę in obuios dentibus, vnguibus & pugnis inusitata rabie petulanter inuadant. Horum iam causas expediam. Melancholiam efficit ater ac fæculentus humor aut vapor in mentis sedem irrepens. Humor autem modò in liene viciníſque partibus, modò in capite solo consistit, modò in venas vniuersúmque corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypochōdriaca, primaria, & quæ totius corporis vitio fit. Omnium mitissima est hypochondriaca, quæ & flatulēta nuncupatur: ea sinistri hypochōdrij sympathia concitatur, è quo vapor ater & obscurus obrepit in mentem. Huius generis signa conspicua sunt subter præcordia, in quibus arteriæ vehementer & molestè pulsant, sicut & Hippocrates notauit. Præcordiorum venæ si pulsant, aut turbationem aut delirium portendunt. Ex humoris ardore æstus præcordiis inest, sed sine siti: nam læsa ventriculi concoctione sputum humidum copiosúmque reiicitur. Hinc etiam ructus, flatús, rugitús & fluctuatio: sæpe dolor & cordis palpitatio, interdum etiam suffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficicili, calidus vapor sursum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancholica deliramenta inualescunt, mitescunt verò refrigerante cibo, alui deiectione, vomitione & ructibus. In plerisque etiam lienis aut mesenterij renitēs dolénsque tumor aliæque horum affectuum notæ insunt: in aliis quū præsertim ab exusta bile flaua tales euaserunt, nec sola fæx melancholica, sed atra bilis molesta est, nō manifesta humorum cōgestio deprehenditur.

λυκανθρωπία. μανία.

prehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrum primariò afficitur, ſiue peculiari, ſiue totius corporis vitio, hinc intelligitur, quòd ſine præcordiorum affectione fatiget, quódque ſigna adſint quæ melancholicum humorem, vel in capite, vel in toto corpore dominari & exuperare demõſtrant. Iam verò quum atra bilis, vel melancholiæ, vel ſanguinis, vel flauæ bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ proinde ſæpe ſuccedit incaleſcenti melãcholię. Ater hic humor ſimiliter atque melãcholia aliàs in præcordiis, aliàs in toto corpore, aliàs in capite ſolo congeritur. Calidus verò quum ſit, immania horrendáque deliramenta cõcitat: quòd ſi putreſcat, febrem accerſet, ſin duntaxat vehementiùs incaleſcat, ſine febre maniam ſolitariam. Et hæ quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones exiſtunt, quibus ferè comites ſunt vigiliæ, eæque interdum pertinaces adeò ac diuturnæ, vt mente captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit. Nunc de contrariis ſymptomatis.

μανία μονήρης.

Stultitia ſeu fatuitas quæ Græcis eſt μώρωσις, mentis eſt imminuta & infirmata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt vel imaginationis, vel mentis occaſus atque priuatio, qua iam ab ipſo ortu perculſi affectíque vix mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſſis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ & obliuio. Omnium autẽ cauſa frigida eſt cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas ſegnéſque reddit: nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex vulnere vehemens concuſſio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo iam ortu & naturæ primordiis vitium contraxerunt, iis inconcinna cerebri figura maláque ineſt conformatio, aut certè pauca cerebri ſubſtantia, vt quibus caput puſillum exiſtit. Verũ enimuero frigida cerebri intemperies quæ nõ ſimplex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſique copia, iis quæ iam diximus ſoporoſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporem, cataphoram, lethargum.

τὰ καταφορικὰ καὶ καρώδη πάθη.

ἐπιλησμονὴ καὶ λήθη.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac vires inſtaurãs, quæ vigiliis & exercitatione per ſenſuum motuúmque organa diſſipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietíſque cauſa quædã eſt: ac proinde à vigiliis, à multáq; exercitatione ſomnus arctior & placidior obrepit. At verò ſomnus non naturalis (vt Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro, ídque vel halituoſo quodam vapore, vt à balneis, à cibi viníque copia, ab aluo ſuppreſſa: vel humore copioſo qui nec caloris nec frigoris modum vehementer excedat. Is enim ſi pariter frigidus veréque pituitoſus ſit, & magna copia in cerebri ſubſtantiam & in ventriculos (quò proprium cerebri excrementum cumulari recondíque ſolet) effundatur, nõ ſomnum, ſed altum ſoporẽ, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiam veternum ſopore grauiorem, ſi illius copia admodum grauis extiterit. Adhæc ſi fortè humorem eum pituitoſum putredo inuadens febrem accerſat, lethargus excitabitur, à ſopore vnius febris eiúſque pituitoſæ interuentu diſtinctus. Ab apoplexia verò ſopor, qui grauis ſit, internoſci vix poteſt: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd

ὁ ὕπνος.

λήθαργος

ὁ κάρος.

quòd sopor facilem liberámque respirationem sine stertore cõseruet, quæ tamen in apoplexia sensim ingrauescit, accersitque stertorẽ. Reliquæ omnes motus & sensus & mentis functiones, in sopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauiùs interceptæ concidunt, quãquam in quodam deprehendi vnam constitisse memoriam. Is quum per accessionem ita sopiretur, vt nec pilorum auulsionem, nec punctionem sentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbè excruciatus fuerat in sopore. Fiunt præterea & soporosi affectus cerebro ictu vel casu vehementiùs concusso. Agitatis quippe & cõmotis spiritibus, nulla rectè actio edi potest, túmque subsistit homo quasi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obstupuit. At si concussionis vi & impetu fracta ac depressa calua meninges cerebrúmque premit, sensus atque sermonis expers obstupescit æger. At certè quum effractum cerebrum est, atque eius aut neruorum inde prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur sopor exiguam nobis salutis spem relinquẽs. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu stupor malum. Et rursum. Quorum cerebrum concussum aliqua ex causa est, eos repẽte obmutescere necesse est. Quendam vidi ictu adeò vehementi ac valido concidisse, vt sanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tantus mentis sensúumque stupor inuasit, vt calua pertusa ac deinde obducta fuerit omnéque remedij genus sine sensu inductum, sitque is tertio mense restitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An autem ex contusione, an ex humorum frigidorum copia ortus sit affectus soporosus, facilè tum propria signa explicabunt, tum quæ morbum antecesserunt.

κάτοχος ἤγουν ἄγρυπνον κῶμα.

Est & aliud symptoma ex contrariarum causarum permistione nascẽs, quum pituita bilísque flaua permistę in cerebro simul immoderatiùs exuperant. Id catoche seu catalepsis id est prehensio aut stupor vigilans vocitatur, quòd licet mens sensúsque omnes subitò correpti vigilantis formã figurámque retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio consopita sit. Quocunque statu prehẽsus sit æger, eodem permanet. Rarum certè hoc malum, & cuius admiratione spectatores obstupescunt. Laborantes duos referam quorum animaduersio in cæterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis sedulò inuigilaret, repẽte hoc vitio perculsus, ita quidem obriguit, vt sedens calamúmque digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est omni sensu motúque carere. Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam: facilis tamen inerat spiratio, & quicquid in os inserebatur, promptè vorabat. E lectulo sublatus solus consistebat impulsúsque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum & stabile permanebat. Expressam quandam dixisses laruam, aut arte progredientem statuam. Hinc igitur constet, quæ cerebri symptomata simplicem intemperiem, & quę humorum vitium sequantur.

quantur. Nunc de ventriculorum ductuúmque affectibus.

Motus sensúsque symptomata. Cap. III.

VERTIGO est qua omnia circumagi videntur, ita quidẽ cerebrum sensúsque exagitans vt sæpe laborans corruat, nisi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius symptoma est suffusio, qua solùm fumi, nubes, muscæ, hísque similia volitare ob oculos putantur. Huius causa proxima est tenuis calidúsque vapor per arterias in cerebri ventriculos irrepens, qui in plexu choroide spiritus & humores exagitans & variè impellens, turbulentos sensus motúsque reddit. Hic porrò vapor ex humore quodam vitioso non continenter & assiduò, sed circuitibus & quoties euidentium causarum vi cietur, efflari cõsueuit. Hic autem humor interdum in cerebro, sæpius in ventriculo & præcordiis aliísve partibus subsidet. Hinc vertigo alia primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarúmque partium consortio fit. Illam demonstrant capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus vel auditus oblæsus: hanc verò nausea, inappetentia, oris amaror, & cordis erosio cardiogmos appellata. Aut si qua pars alia huic malo dedit originẽ, eiꝰ affectæ indicia elucebũt. Vt in quodã cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars ĩ eo minima dolebat, quæ si vel blãdissimè attingeretur, concitatus humor vaporem in sensus omnes expirabat, quo protinus offusi tenebãtur. His qui vertigini aut suffusioni obnoxij sunt, accessionem cient euidentes hæ causæ, solis æstus, exercitatio immodica, & quæcunque humores calfaciunt aut exagitant, aut cerebrum concutiunt. Deinde rotarum circumactus & aquarum vortices.

ὁ σκοτόδινος ἢ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

Epilepsia totius corporis distentio crebra est, seu conuulsio non perpetua, qua homo subitò concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus interceptis, vt nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorũ meminerit. Concussione ex ore spumæ mouentur, & solutis musculis interdũ vel vrina, vel stercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obscura vox eliditur. Atque hæ quidem absolutæ epilepsiæ notæ sunt: plerũque leuior existit, cuius non tam expressa sunt symptomata: nam vertigini finitima hæc est, aut quasi medio ordine inter vertiginem & epilepsiam. Proinde non pauci vertiginem dixerunt diminutam epilepsiam, prodiderúntque ingrauescentem illam in hanc facessere. Causa interior traditur humoris pituitosi aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri ventriculos meatúsque inferciens, efficit vt æger cohibito animali spiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus spirituum ductus obturat, sed eius nonnihil etiam prętersluit, quo cerebrum concussione adnititur quicquid noxium est excutere. Cæterùm non sola noxij humoris copia epilepsiam infligit, quòd in sopore eius copia insit citra conuulsionem: quòd etiam quum subitò desinit epilepsia, ei sanè quemadmodum & apoplexię, excusso in neruos humore, necessariò succederet paralysis, id verò nusquam

ἐπιληψία

quam obseruatum est. Quocirca vt alio opere pleniùs demonstrauimus, præter humoris copiam venenata & cerebri substantię grauiter infensa atque inimica qualitas, epilepsiæ causa statuenda est, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriente, cerebro autem contrapugnante, quasi colluctatione quadam ac dimicatione fit epilepsia. Huius 5 autem fomes modò in cerebro, modò in ore ventriculi, nonnunquam & in aliis distantioribus sedibus delitescit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrum serpit & progreditur. Hinc epilepsiæ tres differentiæ consurgunt, vna cerebro assignatur, altera est quæ ventriculi, tertia quæ alterius cuisuis partis consensu fit. Quæ in cerebro fit epilepsia, aperto eorum qui 10 è viuis decesserunt capite, animaduersa est sæpiùs aliunde suscitari quàm ex ventriculorum infarctu. Causam interdum deprehendi cerebri abscessum esse, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, summo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hanc speciem ostendunt, capitis grauitas aut etiam dolor 15 atrox, sensuum mentísque stupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta insomnia, & quòd accessio repente hominem adoritur nulla symptomatum præsensione. Alteram quæ ab ore ventriculi haud secus atque oculorum suffusio originem sumit, præcedunt ventriculi dolor, distentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerãtia: quúmque accessio proxima est, nau- 20 sea, cordis dolor, aut animi defectio: quum verò ea desierit, vomitio aliàs pituitosa, aliàs biliosa. Tertia species sæpe à manuum pedúmve digitis, vel à crure, interdum ab vtero, præsertim quum fœtus gestatur, cum quo & putria multa coërceri solent. Non paucas noui mulieres quæ quoties vtero gestant, crebrò epilepsia corruunt, expeditæ verò nunquam. Hæc etiam 25 potest ab alia quauis parte proficisci: nam visa est quæ à summo vertice capitis originem haberet: è quo vapor quoquouersum excurrẽs, si per externas partes solùm vagabatur, vertiginem: sin intrò penetrabat in cerebrum, epilepsiam ciebat. Omnium manifestissimè hæc species deprehenditur. Ex ea quippe sede in qua mali fomes delitescit, prehẽdente accessione ve- 30 lut aura quædam frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore vinculo (si pars id commodè ferat) intercludi cohiberíque potest.

ἐφιάλτης Incubus est grauis corporis oppressio & nocturna suffocatio, respirationem offendens vocémque intercipiens. Sensus quidem non adimun- 35 tur, sed tamen stupefiunt hebetãtúrque, quemadmodum & mens & imaginatio. Etenim laborãs vel ab hoste se inuadi, vel ab aliquo venerem exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, vel absurdiora quædam spectra imaginatur ac fingit. Causa est crassior pituita aut melancholia, non in cerebro, sed circum præcordia inhę- 40 rescens, qua per crapulam & cruditatem turgescente, diaphragma pulmonésque premuntur: crasso autem vapore illinc in fauces & cerebrum expirato, vox supprimitur, sensus atque mens obturbatur, visísque tristibus offunditur.

funditur. Incubus epilepsiæ & apoplexiæ affinis est, in quas si diutius persistit, sæpe degenerat.

Apoplexia est repentina motus & sensus, omnísque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculsus, nullis ferè mali indiciis præcurrētibus, totus repente quasi attonitus concidit: atque si acerbum malum est, iacet fixis oculis sine sensu, sine motu, sine mēte, sola respiratione à mortuo dissidēs, quæ & admodum difficilis mox euadit, & cum stertore grauissimo. Hoc vno maximè à sopore & ab vteri strangulatu distat, quòd in his ferè respiratio facilis & libera seruetur. Licet enim in caro in omníque graui sopore priores cerebri partes opprimantur ab hísque prodeuntes sensus torpescant, partes tamen posteriores illæsæ, satis spiritus in mouendi neruos effundunt quo motus cōseruetur, maximéque respirationis ad vitæ cōseruationē in primis necessariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motū omnē respirationémque tollit, eáque maximè causa hominē iugulat. Adhæc solutū carum ferè excipit bona valetudo: apoplexiam paralysis. Vteri verò strangulatus quum solo vapore cerebrum feriat, multò minus respirationem impedit, nisi fauces pręcludat. A syncope verò dissidet apoplexia, quòd nullus aut in primis obscurus ac languidus in hac arteriarum pulsus existat, in apoplexia verò plenus ac validus, nisi quum iam in propinquo mors est. Si mitior apoplexia fuerit, sensus quidem aut motus inest, sed admodum stupidus & incertus, ac tum ferè pars altera corporis resoluta ingrauescit. Huius causa in cerebro consistit, omnis motus atque sensus cōmuni principio. Ea autē est crassior frigidiórque pituita: neque enim à sanguine, neque à melancholia hāc gigni verisimile est, etiamsi toto torpore exuperēt. Atque frigidior ea pituita, licet proprium cerebri excrementum sit, dum tamen affatim & vniuersè omnes eius vētriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas spiritus ex corde in cerebri sinus influit, repente obstruit aut coarctat, apoplexiam infert. Tum quippe sinus influente spiritu destituti, nihil deinceps suppeditare possunt sensuum motuúmque neruis, móxque necesse est animal collabatur, ac si eius carotides arteriæ interciperētur vinculo. Quibus caput graue frequenti sopore tentatur, & corpus omne pigrescit inertiúsque euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni sunt, maximè verò senes, pituitosi & crapulæ addicti, qui breui angustáque sunt ceruice.

ἀποπληξία.

Paralysis quæ consummata sit, vnius cuiuspiam partis non totius corporis motum & sensum perimit. At imperfecta interdum sensum perimit constante motu, interdum motum incolumi sensu: vtrūque enim altero manente interdum perire posse in Physiologia demonstrauimus. Est & quum imperfecta paralysi sensus motúsve torpet & hebescit, hic propriè stupor appellatur, quo aliquando vidi vniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici, illæso motu. Fit autem paralysis aliàs ex debili apoplexia, ac tū propriè paraplegia dicitur, aliàs ex stupore sensim aucto,

παράλυσις.

ἡ νάρκη ἀμυδρά τις παράλυσις.

παραπληγία.

qui paralysis est nuncius. Illa quidem grauior & periculosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit: hæc verò mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quæ sub capite sunt, aut alterum saltē corporis latus occupat, éstque propriè hemiplegia: hæc interdum illas, interdum vnamquampiam partem obsidet, vt linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium, manum, crus, pedem, aut quicquid sub diaphragmate cōstituitur.

ἡμιπληγία.

Pars resoluta celeriter frigore obriget, ea quoq; grauis est, & si attollitur, mox sua mole recidit relabitúrque, laxa, mollis, tum motus tum sensus expers. Quúmque iam diu malum protractum est, ea contabescit atrophiâ. Faciei quæcunque pars resoluta fuerit in aduersam partem sanam contorquetur. Inuestiganda porrò diligenter mali prima sedes. Si partis cuiuspiā in facie extinctus est sensus, affectio in iis est neruis qui à tertia cerebri cōiugatione prodeunt: at perēpto motu, in primis spinæ vertebris causa subsistit. Si partes omnes quæ sub facie sunt resoluuntur, affectio totius spinæ obsidet initium. Hemiplegiæ causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inhærescit. Altero crure aut vtroque resoluto causa non supra lumbos quærenda est. Si tota spinæ medulla in transuersum afficitur, resolutio subditas partes omnes, tum dextras, tum sinistras occupat, sin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumenti regione sunt. Quacūque igitur parte resoluta, accuratè discendum in eáne sola affectus consistat, an in illius neruo. Sed & quæri debet in totóne processu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine solùm, an in ipsa cerebri aut spinæ medulla. Ad quam quidem rem exquisitè tenenda est ex anatome omnis neruorum distributio. Ea porrò causa spiritus influxum & distributionem interpellans, crassa ferè est pituita neruo tenaciter impacta, húncque obstruens & impediens quominus spiritus animalis in eam distribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in spinæ medulla infixus paralysim committere potest: ac sæpe flaua bilis hanc infligit, quum sub finem intermittentium febrium in spinam dorsi ac in neruorum origines effunditur. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis præter naturam neruum aut medullam constringens, multóque magis iniectum vinculum, & contusio ex casu vel ictu, & vertebrarum luxatio, quæ aut in dextrum fit aut in sinistrū. Quænam autem harum causarum paralysim intulerit, quiuis facilè propriis ex signis internoscet.

σπασμός.

Conuulsio est neruorum musculorúmque suam originem versus præter voluntatem perpetua cōtractio. Hac membrum in quod musculi tendo inseritur simul adduci necesse est & contrahi, & à naturali figura desciscere, & vehementissimo torqueri dolore qui modò leuiùs, modò atrociùs insultet virésque prosternat. Rarum quidem & insolens, sed tamen acutum malum est conuulsio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infestat. Quæ totius est corporis, id adeò arctè occupat, vt flecti haud possit: qúumque corpus in priora curuatur

emprosthotonos

emprosthotonos est, quũ in posteriora opisthotonos, quum æquali robore in vtramque partem intẽditur, tetanos id est distentio: quæ nomina solent etiam solius ceruicis conuulsionibus accommodari. Huius causam & vitium in spinæ initio contineri extra controuersiam est. Iam verò par-
5 tis conuulsio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice, in maxilla, in labris vnde risus fit sardonius: interdũ in brachio, in manu, in crure animaduertitur: eo scilicet neruo aut musculo affecto qui partis motioni destinatus est. Pars autem nerui primariò affecta ea ratione designabitur, quæ in paralysi exposita iam est. Cõuulsionis causæ multæ sunt, quas
10 omnes Hippocrates in duas contulit, inanitionem & repletionem. Quæcunque enim vel ab ardente febre, vel ab ellebori alteriúsve medicamenti potione, vel ab immoderata sanguinis profusione, vel ab immodicis vigiliis, vel ab inediis, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione est, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui compunctione concita-
15 tur. Hãc sequitur inflãmatio simplex, & ardor neruosas partes cerebrúmque feriens. His igitur ex causis propria substantia dissipata, nerui & membranæ siccescunt ac in sese cõtrahuntur. Quæcunque verò cõuulsio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex suppressa quadam vacuatione consueta, vel ex intermissa exercitatione proficiscitur, ad repletionem
20 referenda est. Ex his igitur quæ antecesserunt, conuulsionis species atque causa discernetur, tum etiã quòd ex repletione repẽte gigni soleat, ex inanitione verò sensim multóque tempore. Præter illas alia quoque conuulsionis est species, quam rectè flatulentam quis appellet. Ea sæpe manuum pedúmque digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur vel in sese con-
25 trahuntur summo dolore, sed eo breui & qui frictione sola mitescat. Causa est crassus lentúsque vapor in neruorum propagines insiliens, qui illas haud secus atque citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui vino & crapulæ, aut socordiæ ac desidiæ se dediderunt, frequens esse consueuit. Huius etiam generis quædam non ita pridem mihi occurrit, non
30 extremas solùm verùm alias quoque partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, sed bis térve quotidie affligebat. Caput primùm in accessione vibratione quadam ex interuallis cõtorquebatur, hinc sensim malum per ceruicem frigoris sensu deuoluebatur: quúmque inter scapulas irruebat, illæsa mente integrísque sensibus opisthotono corpus rigebat: quum
35 verò in alterutrum latus, aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arctè id protinus contrahebatur, vt nulla astantium vi exporrigi posset, dum prorsus cõquiesceret accessio. Ex quibus intelligi potest, cõtinentem proximámque illius causam nõ humorem, sed frigidum, crassum lentúmque vaporem fuisse, qui inclinante accessione totus dissiparetur, cuius tamen
40 fomes esset in capite.

φυσώδη σπασμός.

Tremor motus est deprauatus mẽbrum præter voluntatem cõcutiens. Oritur quum insita grauitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere nec robustè exporrigere: tum enim pugna quadã gra-

ὁ τρόμος.

uitati resistit facultas ac tantum in sublime membrum attollit, quantum id suo pondere deorsum fertur. Præcipua igitur causa est facultatis atque neruorum imbecillitas: quæ contrahitur interdum ex ætate, vt quum iam grauis est senectus, interdum ex causa vires resoluente, cuiusmodi est diuturnus grauísque morbus, immoderata intempestiuáque venus, & timor aliúdve animi pathema: interdum ex iis quæ tota substantia neruis sunt infensa, vt hydrargyri vapor immodicus: interdum ex iis quæ neruos acriùs feriunt ac implent, vt vinolentia, viníque meracioris liberalior vsus, hac nulla crebrior tremoris causa existit. Quinetiam præter neruorum imbecillitatem alia quoque causa statuatur, neruorum obstructio à lentis crassísque humoribus, quæ sit tamen leuior quàm in stupore aut in paralysi: communes quippe horum causas esse volunt & ordine solo distingui, vt quanto interuallo à paralysi stupor, tanto à stupore tremor recedat. Atque vt pituita sic & bilis flaua in neruos insiliens horum fit symptomatum causa, ea ferè ratione qua & de paralysi traditum est. Etenim non rarò sub acutorum morborum finem tremor enasci deprehensus est. His iam omnia tum principis, tum sentientis mouentísque facultatis symptomata videor persequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt, expediam.

ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα.

Excrementorum cerebri symptomata. Cap. IIII.

καταῤῥοῦς.

DESTILLATIO Græcis καταῤῥοῦς est superuacanei humoris è capite in subiectas sedes prolapsio. Hoc nomen latè patet iunioribus, quo tamen veteres eam solùm designarunt quæ in fauces irruit. Ergo destillationis causa atque materia capitis est excrementum. Cerebri ampla copiosáque medulla multo eget alimento, è quo necesse multum quoque excrementum gigni: maximè verò si impensè frigidum humidúmque aut alia id ratione imbecillum sit, illíque vel copiosius, vel non satis congruens alimentum suppeditatur. His enim ex causis vbique magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum est, id omne in priores cerebri sinus reconditur, qui in id quodammodo destinati sunt: quum verò immoderatiùs exuperat, extrinsecus etiam circum cerebrum circúmque meninges dispergitur & fluctuat, quò per interiorum ora venarum effusus est. Cerebri sinus seu ventriculi facilè per palatum expurgantur, reliqua verò capacitas tum per palatum, tum per nares, tum per aures & oculos. Itaque si cerebro humido siccæ sunt nares, destillationes capitísque morbi ingruunt, quíque foris splendent intus sæpe sordent. Excrementum porrò id cerebri naturam imitatur, qúmque pituitosum sit, tenue tamen aquosum atque dulce existit: sed in cerebri ventriculis diutiùs obhærens plerumque vel salsam, vel acrem qualitatem tempore conquirit. Aliud præterea in exter-

nis

nis partibus capitis excrementum colligitur, maximéque ſub cute verticis, quò venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema deſinunt. Quoties enim hæ vel ſero vel humore multo turgent, alimenti reliquias & ſuperuacua ſub cutem effundunt, quæ præ cutis craſſitie
5 atque denſitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmentatione aſſidua tantus interdum cumulus fit, vt tumor ceræ inſtar mollis promineat cutẽ condenſans eámque à calua plurimùm diſiungẽs. Hic certè fons, hic fomes eſt omnis externæ deſtillationis, quem miror neminem omnium veterum animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtil-
10 latio, in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eáque tum omnis arthritidis, tum omnis ferè externi doloris cauſa eſſe deprehenditur. Quæ autem è cerebri ventriculis, aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea in interiores corporis
15 ſedes prolabitur, in híſque varios morbos excitat: in neruorum origines irruens apoplexiam, paralyſim, ſtuporem, tremorem. In ſenſuum organa, cæcitatem, ſurditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in aſperam arteriam raucitatem: in pulmones tuſſim, aſthma, phthiſim: in ventriculum cruditatem: in inteſtina alui
20 profluuium: híncque ſi in iecoris venas ſe inſinuet, craſſeſcens tum eas, tum viſcera infercit obſtructionéſque parit. Sic deſtillatio quàmplurimorum eſt morborum procreatrix. Vnus autem homo præ cæteris animantibus his malis idcirco obnoxius eſt, quòd amplo ſit cerebro eóque ſublimi, è quo excrementum in omne ferè corpus facilè delabi poteſt,
25 ídque perfundere & quaſi irrigare. Id autem excrementum quamdiu in cerebro conſiſtit, ferè aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorem adipiſcitur: quo ſæpe cernuntur per frigora nares ſtillare. Talis igitur initio vel in pulmones, vel in alias interiores ſedes illabitur: talíſque ab ſummo capitis vertice in ex-
30 timas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At verò excrementum hoc partium in quas procubuit calore ſenſim craſſeſcit portione eius tenui diſſipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſuperuacanea mucoſam, ex hácque albugineam, deinde vitream & gypſeam caloris vi procreari in Phyſiologia demonſtrauimus. Quum autem frigida deſtil-
35 latio in partem quampiam incidit, ab externíſne an ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit, internoſcendum quidem (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nunc poſita ſunt, tum iis quæ externum capitis dolorem ab interiore ſeiungunt. Deſtillationis porrò materiam gignunt ac augent intemperans humidiórque victus, & capitis imbecilli-
40 tas intemperiéſque frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos, tum quæ retuli profert ſymptomata. Id verò depellit & è capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, vt copia grauans, frigus exprimens, æſtus colliquefaciens,

balneum laxans, & perturbans exercitatio vel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt, vt pondere ſuo excrementum in ſubiectas ſedes profluat, deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt. Recentiorum medicorum turba non ſatis probabili Auicennæ dogmate, omnem deſtillationis materiam ſtatuit è iecore calidiore ſuſcitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam verſi protinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes quæ in nubes concreſcentes mox diſſoluuntur in imbrem, aut ſicut vaporarij halitus in ſublime elatus denſatur in aquam. At verò excrementi minimum hac ratione congeri poteſt. Sed & iis qui vel temperato vel frigidiore ſunt iecore, deſtillationes plerumque fiunt: & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium ſunt cauſarum creberrimæ ac validiſſimæ. Capitis ſymptomata omnia perſequutus videor, quorum interiores ferè cauſæ ſunt intēperies ſimplex, & vitium humoris, qui vel extra vel intra caluam conſiſtit. Hic verò vel in meningibus, vel in cerebri ſubſtantia, vel in eius ductibus obhæret, vel illinc in ſubiectas partes illabitur. Atque hi præcipui ſunt ſcopi, ex quibus tota medēdi ratio peti conſtituíque debet.

ὀφθαλμῶν πάθη.

Oculorum morbi, ſymptomata, horúmque cauſæ. Cap. V.

SIMILI ratione & oculorum interiores affectus ab externis ſumma cura ſeiungēdi ſunt, quòd in his curatio & remediis & vtendi ratione variet. Interiores dico qui intra corneam membranam conditi ſunt, & quorum origo ab intimis cerebri ſedibus ducitur. Externos verò qui vel in cornea, vel extra hāc exiſtunt. Hi autem affectus aut oculi viſionem aut motum peruertunt, ídque modò cum dolore, modò citra dolorem vllum. Motui impedimento ſunt ſtrabiſmus atque paralyſis.

στραβισμὸς ἢ διαστροφή.

Strabiſmus oculi conuulſio eſt, qua is in obliquum ita cōtorquetur, vt nequeat amborum vnus aſpectus eſſe. Paralyſis motus eſt abolitio: horum cauſæ ſuprà cōmemoratæ vel in oculorum muſculos incidunt, vel in neruos ex ſecunda coniugatione eò directos, vel in eam cerebri partem vnde illi emergunt. Atque hi primùm & per ſe motum impediunt. Affectuum porrò interiorum qui viſioni obſunt, alij in cernendi ſpiritu, alij in cerebro, alij in optico neruo, alij in humore cryſtalloide conſiſtunt. Spiritus vt acutè & diſtinctè cernat, debet multus eſſe & æthereus. Nam multus ſi craſſus quoque ſit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen diſcernit. Paucus verò licet æthereus ſit, luſcioſos tamē facit, qui propinqua planè diſcernunt, diſtantia haudquaquam vident. Paucus & craſſus hebetes, qui neque diſtantia vident, neque propinqua diſcernunt: ſenum hoc ferè vitium eſt. Cæcitas, obſcuritas omníſque viſus imbecillitas cuius cauſa in oculo conſpicua non eſt, vel cerebri, vel optici nerui, vel humoris cryſtalloidis vitio exoritur. Cerebri autem vitium intemperies eſt aut ſimplex,

οἱ μύωπες καὶ νυκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωποί.

aut

aut ex humore. Optici nerui vitium obstructio ex humoris crassioris influxu: aut angustia ex tabe vel ex tumore præter naturam: aut illius disruptio ab externis causis. Crystalloidis peculiare vitium est, è propria sede dimotio, aut ex casu aut ex ictu, quibus vehementer oculus ipse concussus
5 est. Iam verò hæc notis discernenda sunt. Vitium & offensæ visionis causam in cerebro esse certò scies, si non ad oculum modò, verumetiam ad alios sensus imbecillitas pertinet. An verò ex simplici intemperie, an ex humore vitium sit inductum, ea luculenter declarant, quæ de affecti cerebri signis prodita sunt. Quum causa in cerebro non reperitur, in neruis opti-
10 cis aut etiã infra hos quærẽda est: atque si cæcitas repente aut breui tẽpore inuaserit, obstructio certè est ex humoris influxu: sin verò pedetẽtim multóque tẽpore, aut intemperies aut adstrictio vitio detur. Quanta autem sit optici nerui obstructio vel adstrictio, ita quidẽ coniectura intelligere est. Si laborans oculum sanum claudens altero videre contendat, ac tum pu-
15 pilla dilatetur, spiritus nõnihil etiamnum influit per neruum: sin verò eadem pupillæ figura eadémque amplitudo permanet, nihil omnino spiritus illabitur, prorsúsque illi interclusa est via. Ruptus autẽ opticus neruus, aut humor crystalloides è propria sede dimotus, intelligitur ex ictu vel casu, vel ex alia quauis manifesta causa quæ vim intulerit: quanquam inter-
20 dum vidi nullius externę causæ vi, solius acerrimi humoris influxu repente & crystalloidem è propria sede dimoueri, & pupillam dilatari, sed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quinetiam quũ crystalloidis dimotio sursum deorsúmve fit, laboranti quæcunque cernũtur gemina apparent, non autem quum in alterutrum angulum fit.

25 Glaucoma est crystalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuscum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum aut per nebulam se videre arbitrantur. Idem impedimentum accidit quum vtriusuis humoris substantia nimiopere crassescit. Siquem fortè alium colorem contraxerit, is etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem vitium rarum, at certè
30 immedicabile, quòd humorum substantiam immutet.

γλαύκωμα, καὶ ἀμαύρωσις.

Suffusio est humoris præter naturam vel in pupilla, vel inter rhagoidẽ tunicam & crystallinum humorem cõcretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, ídque sensim, vt idcirco vix possit initio conspici: quanquam interdum vidi omnino crassam atque consummatam suf-
35 fusionem vno die congeri. Etenim si crassus humor in opticum neruum repente incidens subitò obcæcat, cur non etiam is longiùs ob pupillam prolapsus repẽtinam suffusionem eámque perfectam inducet? Omnis autem suffusio ob pupillam consistens, impedit ne crystalloides primum videndi organum, externarũ rerum species atque simulachra excipiat, néve
04 illa liberè cernat. Principio quũ tenuis adeò est humor, vt minimè deprehendi possit, fumi duntaxat & vapores, deinde etiam muscæ ante oculos obuersari putantur. Tempore eousque crassescit dum omnino visionem præpediat, ídque si pupillam omnem obtegit: aut si eius partem dũtaxat,

ὑπόχυσις.

obiectarum quoque rerum partem quampiam obscurat. Atque vt est suffusionis figura, ita & varia sunt rerũ simulachra. In his omnibus iam manifestè crassus, concretus albúsque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac suffusione eadem ferè visa atque in ea quæ affecto vẽtriculi ore fit sese repræsentãt: quę hac tamen ratione discernuntur. Suffusio propria alterum duntaxat oculum falsis rerum simulachris illudit, aut si ambos, non simul tamen neque similiter. Suffusio per consensum, & ambos, & simul, & æqualiter visis offendit. In illa visorum occursatio assidua est, ne diem quidem sed ne horam intermittens. In hac verò & remittit, & intermittit, si parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoës: inualescit si cruditas est, aut os ventriculi dolitat, aut nausea fatigat.

ἀύξησις τῆς κόρης. Pupillæ vitia manifestè sensibus patent: ea sunt dilatatio, imminutio, diuulsio & ruptio. Dilatatio siue iam ab ortu, siue postea ex morbo nata sit, visioni obest, vt quæ videndi spiritum vniuersè diffundi atque dissipari sinit. μείωσις. Imminutio natiua quoniam spiritum cogit atque densat, acutissimam visionem reddit: at morbosa quoniam causam præter naturam habet, deteriorem facit. παραστροφὴ καὶ ῥῆξις. Diuulsio & ruptio nec occæcant nec magnopere visioni officiunt. Dilatationẽ porrò efficit humor in vuea tunica conclusus ac redundans, qui illam distendens, illius quoque foramen quod pupilla est amplificat. Quocirca oculi prominẽtiam atque etiam scirrhũ, phlegmonẽ, & abscessum comitatur pupillæ dilatatio. At verò imminuitur pupilla angustiórque fit in oculi phthisi & atrophia, & quoties vitreus humor quauis de causa absumitur: tum quippe cõtracta rugatáque vuea, & in sese quasi cõcidens foramen coarctat. Eisdem causis atque etiam externarum vi & iniuria fiunt, pupillæ diuulsio atque ruptio. Hi sunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneę & adhęrenti membranæ insident persequamur.

τὰ ἀμυδρῶς ὁρῶντα τοῖς ὀφθαλμοῖς. Caligo est tenebrosa visio ex crassiore dẽsioréque facta tunica cornea. Rarum hoc vitiũ ex morbo, ex senectute frequens: qua certè membranæ quemadmodum & vngues crassescunt.

ὀμίχλη. Nubecula verò tenuis est humor corneæ inhærescẽs, cuius adhæsu putat laborans se per nebulam, per vaporem aut fumum res omnes intueri. λεύκωμα. Hic verò humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus & albus humor in vuea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, vt omnem plerumque videndi aciem perstringat. Sensim quidem hęc duo vitia succrescũt, ac sæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam adhærentem & vueam.

Hallucinatio quæ Græcis est παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: vt in ictero citrina, in sugillatione & inflammatione rubra.

ῥῆξις. Rhexis est eiusdem corneæ ruptura vel sectio, vel exesio, è qua primùm

albugineus

albugineus humor emanat, oculúmque multò minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum oculi eſt procidentia, quæ Græcis eſt proptoſis. Ab hac diuerſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſíque ſunt, citra eruptionem vllam.

πρόπτωσις ὀφθαλμοῦ.

5 Extuberant (ſed rariùs) in hac tunica puſtulæ quales exanthematum, phlyctænæ dictæ. His ruptis vlcuſcula manent varia, quorum ſordidiſſimum epicauma dixerunt. Hæc tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicæ & carbunculi & carcinomata inſident, rariſſima quidem, ſed omniũ vlcerum deterrima. Nunc adhærentis membranæ affectus percurramus.

10 Vnguis neruoſa dura & albicans mẽbranula eſt ex angulo ſeſe obtendens & plerumque pupillam contegens. Oritur ex adhærente membrana ſenſim multóque tempore (ſi permittitur) increſcente.

πτερύγιον.

Omnium autem frequẽtiſſimè oculos infeſtant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores ſanéquam acerbi & alij plerique morbi expullu-15 lant. Epiphora eſt tenuis humoris impetus, lachrymarũ ſpecie, in oculos factus. Is autem humor aliàs frigidus ac planè aquoſus ſine dolore, ſine ardore aut rubore: aliàs acer eſt aut ſalſus, qui & dolore & acrimonia & ardore & rubore moleſtus eſt, vnde & palpebrarum ſequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è ſincipite & è ſummo vertice ducitur, in quo 20 humor extra caluam & ſubter cutem cõgeri ſolet, qui per pericranium in adhærentem membranam deſtillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea ſede deſtillationes aliàs in dentes, aliàs in maxillas procumbere proditum iam eſt. Quocirca huius eædem atque deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt.

ἐπιφορά.

25 Ophthalmia eſt oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effuſa. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obſcuræ fuerant, cõſpicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat, rubeſcit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acriũ ſæpe lachrymarum fluxionem accerſit. Tum ſanè magna huic ſimilitu-30 do eſt cum epiphora. Sed inter ſe diſtant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora ſolum palpebræ cilium rubeſcat. Diſtãt præterea & materia & origine. Quum ingraueſcente ophthalmia album oculi rubeſcẽs vſque adeò tumet & increſcit, vt nigro ſublimius euadat, ipſúmque ferè cõtegat, chymoſis appellatur. Inflammationis cauſa eſt tenuis bilioſíque 35 ſanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorúmque venis in obſcuras & latentes oculorum venas irruens. Quibus fluxione frequenti venæ patefactæ ſunt, hi quauis ex cauſa inflammatione rurſum tentantur, & à plethora, & à ſolis æſtu, & ab exercitatione, & ab aliis externis cauſis quas diximus fluxionem irritare.

ὀφθαλμία.

40 Oculorum dolores quoniam in primis graues eſſe ſolent ſeorſum quoque æſtimandi. Mouẽtur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardore in ophthalmia, à flatuum vel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas diſtendit, à carbunculo & carcinomate: ſed à puſtulis

ἡ ὀφθαλμωδυνία.

lis & vlcusculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globũ obsident. Nunc qui ambitũ inuadant, palpebras dico & angulos tradendum.

ὁ αἰγίλωψ.

Maximus quidem & creberrimus est ægilops, phlegmone parua inter maiorem angulum & nasi radicem. Pars ipsa quasi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor summus vrget ísque lancinans. Causa est tenuis biliosúsque sanguis per temporum, frontis faciéique venas eò insiliens, sicque venam illic conspicuam exedens aut corrumpens, vt sanguis in id spatium sub cutem effusus phlegmonem pariat: qua rupta exulceratáque cute abscessus apparebit, è quo pus per vlcusculum manat.

κόλπος & σύριγξ.

Ex his parùm bene curatis affectibus, sinus consequitur, aut oculi fistula. Etenim quum ægilops non maturè aperitur, aut quum pus non liberè effluens diutius coërcetur, cuniculos agit, ac demum vicinis partibus exesis sinum parat, in quo copiosius colligitur: hinc ad os subiectum penetrat, & viam aperit in narẽ proximam, è qua graueolens excidit. Quòd si pus viam sibi muniat in angulum oculi maiorem, fistulam excauat qua sinus expurgatur. Solet quippe in sinu illuuies assiduò congeri, quæ presso angulo per illius fistulam emanat: túmque tumor subsidet, dum noua illuuie denuò repleatur, quod plerisque singulis horis obtingit.

ἡ ῥυάς.

His malis rhyas ferè succedit, quæ est carũculæ anguli maioris absumptio vel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamẽ & aliis ex causis, velut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur encanthis, quæ ipsius est carunculæ immodica eminentia.

ἐγκανθίς. ψωροφθαλμία καὶ ψωρώδη βλέφαρα. ξηροφθαλμία.

Palpebrarum vitia sunt scabies quæ psorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa scabies est ex humore calido & acri, cilia potissimum occupans: hæc pruritus est ex humore salso atque nitroso, solétque nostris sicca lippitudo nuncupari.

Ectropion palpebræ est inuersio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem vel ob cicatricem, vel ob subditæ carnis exuperantiam, qualis sæpe ex chymosi relinquitur.

κριθή. μαδάρωσις. φθειρίασις.

Grando tuberculum est durum palpebræ ferè superiori innascẽs. Hordeolum tuberculum calidum in abscessum ferè desinens, quod è palpebrę margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atque superciliis pilorum defluuium contingit, quod madarosis appellatur: & pilorum inuersio, & pediculorum prouentus, omnia certè ex iis causis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt.

Aurium morbi & symptomata, horúmque causæ & signa.

Cap. VI.

ἡ διὰ φλεγμονὴν γινομένη ὠταλγία.

AVRIS phlegmone plerumque tentatur. Hęc parte intima inter crassiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prętẽditur colligi solet. Gignitur ex acri tenuissimóque sanguine, qui ab interioribus meningum venis eò irruens, tandem putrescit.

putreſcit. Calore ſe prodit & dolore grauiſſimo, membranas quippe hu-
moris acrimonia pungit, & copia diſtendit atque diuellit. Hinc pulſans
& vehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas om-
nes quæ circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur
5 ſuis comitata ſymptomatis. Nullus tumor nullúſque rubor foris conſpici-
tur, niſi fortè geminato malo externa in cõſenſum trahãtur. Putris mate-
ria in pus ſenſim coctione mutata abſceſſum inuehit, è quo rupta vel exe-
ſa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna do-
loris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum eſt cerebrũ
10 & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manétque interdum ſuppu
ratio admodum diuturna, qua vel pus albũ, vel liquidior ſanies excurrit. [πυορροοῦντα ὦτα.]
Fit tamen & interdum ſuppurationis aut ſordium genus aliud citra in-
flammationem, ex magna cerebri impuritate, ex multáque colluuie eò ſi-
bi viam & exitum moliente.

15 Vlcus auris ſordidum ex his ſæpe cauſis excitatur, quoties vel pus vel
humor influẽs ſumma pollet acrimonia. In vlcere verò humido nec tem-
peſtiuè reſiccato, caro excreſcit, quæ auris ductum obturat, & auditũ per-
uertit. Obturant præterea tum ſordes copioſæ, ſi vel concreſcant vel ob-
dureſcant, tum calculi, tum alia quæcunque imprudentibus in aurem in-
20 cidunt. Diuturna autem ſordis ac ſaniei ſuppreſſio, ac etiam impurum ſor-
didúmque vlcus vermes progignit. [σκωληκιῶντα ὦτα.]

Iam verò dolor, tinnitus, auditúſque grauis, & omnia audiendi ſym-
ptomata, ex iiſdem ſæpe cauſis procedunt. Dolor enim acerbiſſimus in [ὠτωδυνία.]
phlegmone eſt, nec minus acerbus fit ex flatulento ſpiritu circum mem-
25 branas coërcito. Exitum quippe non reperiens, vehementer illas diſten-
ſtit diuellítque ab oſſe. Diſcernitur autẽ quòd neque in hoc ardor, neque
grauitas, ſed ſola ineſt diſtentio cum tinnitu aut ſtrepitu valido. At multò
leuior dolor exiſtit, quẽ frigidus craſſúſque humor intimæ auri impactus
ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque diſtentionem altè
30 fixus eſt, cauſáſque manifeſtas habet redundantis pituitæ ſuperuacuæ. At
certè ſibilus, tinnitus, ſonitus, ſtrepitus omníſque deprauata auditio, ex
motu & agitatione eorum naſcitur, quæ intimã aurem occupant. Hæc vt
varia ſunt, & variè impelluntur, ita & varios ſonitus edunt. Sibilus ex fla- [ὁ τριγμός.]
tu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto: ſonitus ex [ὁ βομβός.]
35 craſſiore pleniùs erumpẽte: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex hu- [ὁ ψόφος.]
moris iactatione. Horum verò nihil obauditur ſi cauſa interior quæcun- [ὁ ἦχος.]
que ea ſit, conquieſcat. Quum vlcus ab inflammatione vel abſceſſu, mul-
to pure manauit, niſi id probè coaleſcat, perpetuum ſonitum aut ſtrepitũ
relinquit. Nã licet flatus nullus pręter naturã ſubſit, ſpiritus tamẽ per arte-
40 rias impulſus, impetu læſum auditũ offendit. Quinetiã citra vllam auris
offenſionem obauditio, id eſt deprauata auditio, interdum capitis con- [παρακούσεις.]
ſenſu accidit. Quæ huius eſt generis, non vt ſuperior in ſolam aurem im-
pingit, ſed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè exiſtit
per

per ſummum febrium ardorem, necnon ſine febre quũ è ſubditis viſceribus calida copioſáque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoſo ſpiritu diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant, multúmque calidi ſpiritus in cerebrum & aures effundunt: ab his verò audiendi ſenſus alioqui ſanus, perturbata atque confuſa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea ſuffuſione quæ vẽtriculi cóſortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maximè quũ impuris eſſent viſceribus.

βαρηκοΐα ἢ κώφωσις.

Grauis porrò auditio atque ſurditas ſola magnitudine diſtãt. Fiunt autem vel cerebro, vel primo audiẽdi organo, vel auris anfractu aut læſo, aut impedito. Cauſa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, vel intemperies eſt ſimplex, vel humoris vitium. Ex bile ſurditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectionesillioſæ exeunt, eæ ſurditate ſuperueniente ſiſtuntur: & quibus ſurditas adeſt, bilioſorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, ab abſceſſu, & ab vlcere illam infligi ſuperiora demonſtrant. Ab humore quoque frigido, craſſo & pituitoſo penitus impacto & cóquieſcente crebrior eidem origo eſt. Hic enim omnium maximè ſenſus omnes eorúmque functiones conſopire ſolet. Has verò nó aliter quàm doloris cauſas, nec aliis oportet ſignis diſtinguere. Impedimenta auris appellantur quæcũque illius anfractũ obſtruũt, pus, concretæ ſordes, tuberculum carnoſum, callus, ſcirrhus, & quæcũque incidentia tenaciùs inhæreſcunt. Grauis auditio atque ſurditas, quæ iam ab ipſo ortu & à prima natali die contracta ſit, ab his minimè cauſis, ſed à conformationis vitio proficiſcitur, quo vel audiendi inſtrumẽtum deeſt, vel certè figuram vitioſam obtinet. Sic quidam ſenator ex coniuge ſana liberos omnes ſuſcipit ſurdos atque mutos, cuius rei cauſa in primis cæca & obſcura cenſetur.

δυσηκοΐα.

παρωτίς.

At verò parotis inflammatio eſt in iiſce potiſſimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices conſiſtunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorẽ, pulſantémque dolorem, niſi (vt interdum fit) œdematis ſit particeps. Oritur ferè à capite, humoribus calidis eò cofluentibus: aliàs ſine febre, aliàs in acuta febre, in qua præſertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur.

Narium morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

NARES expurgando cerebro deſtinatæ, eorum quæ præterlabuntur acrimonia ſæpe exulcerãtur: deinde etiam ab ictu, à caſu, à vulnere, ab aliíſque cauſis euidentibus. Narium vlcus neque dolore, neque acrimonia conſpicuum eſt, ac proinde diu ſæpe latet incomprehenſum, dum planè ſordeſcat exedátque oſſa tenella. At verò quum recens eſt hinc noſcitur, quòd ſanguinis nónihil frequẽter eructet, maximè quũ attingitur aut irritatur: quódque nares hoc ſæpe madeant: atque ſi ſinitur, cruſtula ſicca eáque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam

quam procidit. Vetustius ac iam putridum vlcus ozæna appellatur, è quo crustula sordidior atque etiam graueolens mucus excidit. Laborãs ipse tũ sibi graueolet, tum vicinis tetri spiritus contagione molestus est. Sæpe illic vlcera diuturna serpunt, quæ vel narium alas, vel earũ interstitium, vel 5 alia eius loci tenella ossa exedunt atque putrefaciunt magna deformitate, exesúmque palatũ sæpe perforãt: ídque maximè si vel carcinomatis speciẽ habent, vel è fœda lue venerea, quod creberrimum est, contracta sunt. — ἡ ὄζαινα.

Recentibus vlceribus neglectis caro plerumque excrescit, quæ sarcoma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, vt iam è nare foras 10 propendeat, aut in fauces relabatur, polypus est. Vtrumque vitium narem obstruit, & spiritui viam intercludit, dum præsertim in latus affectum decumbitur, loquelam offendit & obscurat. Atque hæc symptomata grauedini quodammodo similia, nisi quòd admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quódque vlceris signa iamdiu antecesserunt. — τὸ ὑπερσάρκωμα. ὁ πολύπους.

15 Iam verò odoratus symptomata sunt, fœtor assiduus, odorandi imminutio vel abolitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quæ circa nares & os ethmoides sunt: nam quæ in ipso olfaciendi sensu, vel propè hunc intra meningas putrescunt, sensum ipsum haudquaquã feriunt, nec ea laborans, sed quiuis assidens deprehẽdit. Vt enim quippiam odoratum 20 feriat, necesse est ex eo vaporem quodam interuallo in eum sensum & in priores cerebri ventriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito narium ethmoidísque ossis meatu, quo spiritus ac odor duci solet. Idque vel sarcomate, vel polypo, vel phlegmone, vel grauedine. At si horum nulla signa comparent, offensionis causa, vel ad prio- 25 res cerebri ventriculos, vel ad eas propagines in quibus est odorandi sensus, referri debet: in his vel intemperies, vel humorum copia, vel corruptela, sensum eiúsve spiritus contaminat. Circum eas sedes abscessus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore, è quibus ruptis animaduerti pus syncerum per nares affatim profluere perinde atque è purulentis auribus, 30 ídque nullo incommodo valetudinis. Sed & in quodam milite qui resimis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, vermes duo villosi instar digiti illic geniti inuentíque sunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febréque non admodum manifesta de medio sustulerunt die circiter vigesimo. — ὀσφρήσεως συμπτώματα.

35 Grauedo autem frigida pituitosáque est destillatio in os ethmoides eiúsque membranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è ventriculis eius effusa. Ea caput ingrauescit, respiratio difficilior euadit, nec nisi hiante ore anima duci potest, vox non vt antè sonora, nõnihil liquoris profluit è nare, principio tenuis, deinde crassiusculi. — ἡ κόρυζα.

40 E naribus porrò sanguis erumpit, aperta, rupta vel exesa vena eò desinente. Eam quidem aperit sanguinis tenuitas vel exuperãtia: rumpit vulnus, contusio ex ictu aut ex violenta quauis euidente causa: exedit sanguinis vel cuiusuis humoris acrimonia. Venæ in nares, nõ ex intimis cerebri, — αἱμοῤῥαγία.

ſed ex oris palatíque ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectæ ac patulæ, vt quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quæ in vteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidē omnibus, aliàs naturæ beneficio, aliàs præter naturam ſanguis emanat.

Faciei oríſque vitia, & horum cauſæ. Cap. VIII.

CVTIS quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, vitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulæ, quæ tum in naſo, tū in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſúſque ſanguis immodicè auctus, aut cōſueta eius vacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetúmque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quæ eo humore ſub epidermide coërcito promptè imbuitur. Huius quoque ordinis eſt rubor faciei vniuerſus præter modum ſine puſtulis effloreſcens: qui ſi perpetuus eſt atque conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex interuallis recurrit, ſolus vapor eò ſublatus in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinent citrinus, liuidus, albicans, aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omnéque cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum vitio, ex corporis ac viſcerum impuritate ducunt originem, vt poſthac pleniùs diſſeretur. At varus, tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſóque humore quaſi in callum concretus. Lentigo, ſubnigra aut verè fulua faciei macula eſt, lentem magnitudine coloréque referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex contuſione ictúque vehementi derelictæ, quemadmodum & vibices. Eiuſmodi deformitatum ingens eſt numerus, quæ quoniam corporis functionibus haudquaquam obſunt, non inter morbos, ſed quòd omnino præter naturam ſint, inter ſymptomata recenſeri debent.

[Margin: ὁ ἴονθος. ὁ φακός. τὰ ὑπώπια.]

Cynicus ſpaſmus oris eſt diſtentio ſeu conuulſio, qua id omnino peruertitur. Conſpicuum quidem malum ſi graue eſt atque conſummatum, leue autem non niſi quum loquendum ridēdúmve eſt, detegitur: tum ſiquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralyſis, hoc tamen diſcrimine, quòd ſi paralyſis eſt, labrum in ſanam partem contorquetur, ſi ſpaſmus in affectam. Quæ horum efficientes ſint cauſæ ex iis quæ ſuprà de paralyſi atque conuulſione prodita ſunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fiſſuræ, quæ ventriculi viſcerúmque conſtitutioni prauæ ſuccedunt.

[Margin: κυνικὸς σπασμός.]

Dentes variè affici ſolent: modò enim aut exerti aut longiores prominent, modò atteruntur aut mādendo, aut externarum cauſarum vi. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborū crudorúmque fructuum eſu. Nigreſcunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum vſu, atque expiratione cruditatis & crapulæ. Vacil-

[Margin: αἱμωδιῶσι. μελαίνονται καὶ πελιδνοῦνται. σείονται.]

lant

lant mobiléſque fiunt externa vi concuſſi, & quũ eorum radix multo humore madet, laxiórque fit alueolus. Dolore conflictantur grauiſſimo, ídque ferè ob deſtillationem aliàs tenuem aliàs frigidam, quæ vel in maxillæ membranam, vel in dentium neruum, vel etiam in corpus decum-5 bit. Ruit autem deſtillatio è capitis vertice per tempora in maxillam aut ſuperiorem aut inferiorem: & ſi quis dens exeſus eſt in quem iam via pateat, in eum maximè fluxio inſilit. Tenuis porrò an frigida deſtillatio ſit, ex ſuprà commemoratis ſignis internoſcendum: & quòd frigidæ malarũ tumor ſæpe comes eſt, tenuis raro: huiúſque dolor acerbior, illius verò mi-10 tior. Crebra ſæpéque recurrens deſtillatio, dentes excauat, exedit, putrefacítque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

ὀδυνῶνται.

Gingiuæ interdum præter modũ luxuriant & excreſcunt, adeò vt dentes propè integant: iis potiſſimum quibus molles & ſpongioſę ſunt, & qui locis aquoſis humidioribúſque, vt nautę degunt. Flacceſcũt & exeduntur 15 humoris acrioris & ſalſi adhæſu, & vlcuſculis dentiũ radices detegẽtibus.

οὐλα πλαδαρά.

Eædem phlegmone manifeſta tentantur parulide appellata ad dentiũ radicem intrò foráſve adeò prominente, vt etiam vicinæ partes diſtendantur, rubeant, caleant ac dolitent. In ſuperiorem maxillam ea procumbere ſolet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem verò per tẽpora è ve-20 nis eò deſinentibus. Abſceſſus hinc ſequitur, cuius pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili velamento tectas irrumpit. Vlcus ſi malè curatum eſt, caruncula extat & prominet epulis nuncupata.

φλεγμονή.

ἡ ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulſione & paralyſi interdum tenetur, crebriùs verò deſtillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem 25 influens, immobilem eam plerumque reddit, loci quidem dolore & tumore duro atque conſpicuo. Ea ferè externarum more deriuatur è vertice capitis.

Aphthæ porrò vlcera ſunt non admodum caua in quamuis partem oris ſerpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiúſque radicem. 30 Hæ infantibus familiares, ſed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œſophagum, aut etiam per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & ſine febre graues, quales ſæpe menſibus ſuppreſſis obſeruãtur. Eas autem hîc prætermitto, quas 35 venerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare.

αἱ ἄφθαι

Linguæ fauciúmque morbi, ſymptomata & cauſæ. Cap. IX.

IN ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incu-40 bat, atque quaſi vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, ſępius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui candido perſimilis. Lingua verò tota interdum ſtupore vel paralyſi tenetur,

ὁ βάτραχος.

iis neruis prorſus impeditis, qui à ſeptima cerebri cõiugatione propè ſpinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia, dextra ſiniſtráve reſoluitur citra vllam guſtus offenſionem. Quum tota prehenditur, grauis apoplexiæ metus impendet: quãquam non raro animaduerti diuturnam linguæ paralyſim nulla conſequuta apoplexia. 5 Ex conſummata paralyſi omnes obmuteſcunt: ab ortu quoque nonnulli muti permanent, ídque naturæ conformantis vitio. Viſus eſt etiam cui leuiore ex cauſa biduum triduúmve loquela adimeretur, móxque repente & inopinatò redderetur, & qui ſæpius ex interuallis & circuitibus modò loqueretur, modò muteſceret integrè ſano corpore. 10

οἱ τραυλοί

Bleſi atque balbi ſermonem non articulatè explicant, aut linguæ breuitate, aut craſſitie nimia, aut alio naturali vitio conformationis: nõnunquam & affluentis humoris copia modò ex humidiore cerebro, modò ex ebrietate: nonnunquam immodica ſiccitate.

Guſtus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia ce- 15 rebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadamtenus obſtructis, aut certè ea cerebri parte affecta vnde illi originem habent. Deprauatus verò guſtus qui abſurdi alieníque ſaporis perceptio eſt, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipſum veſtit membrana vitioſo atque tetro humore imbuitur, qui vel ſolus, vel liquore eorum quæ bibuntur eduntúrve dilu- 20 tus, in linguę corpus molléſque neruos penetrat, ſuíſque vitiis eos perfundit: túmque vel ſalſus, vel amarus, vel acidus, vel aliter abſurdus ſapor guſtu percipitur, tanquam à cibo potúve eſſet inductus. Is autem humor atque vapor ſæpe ex inferis ſedibus elatus, œſophagũ linguámque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit. 25

τὰ παρίσθμια.

Tonſillæ ſæpe tumẽt imbutæ deſtillatione frigida: ac tum quidem ſub maxilla tumor tactu viſúque intus animaduertitur, hícque ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens, mole ſua premit, obſtátque ne cibus, potus & ſaliua facilè vorẽtur: ídque ſine ſiti, ſine ardore. Sed & interdũ inflammatio tonſillas exercet, quæ partis nomen etiam ſortitur. Hęc tumo- 30 ris notas præ ſe fert, præterea verò dolorem, ruborẽ, ardorem atque ſitim. Concocta materia interior cuticula facilè diſrumpitur, abſceſſúque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc vlcus ſequitur ſordidũ & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiuſmodi vlcus frequenter citra plegmonen ex humore ſalſo vel acri, qui molles, humidas, calidáſq; tonſillas prorſus exe- 35 dit: nonnunquã & ex cõtagionis labe incipienti lui venereę familiare eſt.

ἡ κιονὶς κεχαλασμένη.

Sed & columella è palati extremo propẽdens plerũque moleſta eſt. Laxior enim longiórque euadens, in fauces & œſophagi caput illabitur, titillatione moleſta, qua qui afficitur, hanc perpetuò vorare fruſtrà contendit, metuítque ne eius impetu ſtranguletur. Hoc vitij naſcitur, quũ ea hu- 40 more multo ſupernè defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella ſeu gurgulio interdum (at certè raro) inflammatur tumétque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapſus maiore tędio quàm relaxatus,

γαργαρεὼν ἢ [illegible] κιονὶς φλεγμαίνουσα.

ſuffocationis

ſuffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima,craſſa,& rotunda,ſumma verò tenuis apparet, σταφυλὴ inquit Hippocrates,id eſt vua nominari ſolet.

At verò angina affectus eſt fauces,id eſt ſummas gulæ gutturíſque partes,per quas tum cibi potúſque, tū ſpiritus introitus eſt, præcludēs.In hac ſpiratio fit difficilis, deglutire vix licet, ac proinde potus reſilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ cōmunia ſunt ſigna,ſed quæ differētiis atque cauſis plurimùm euarient.Etenim angina alia vera,alia notha eſt:veræ & legitimæ quatuor ſunt differentiæ. Vna quam omnium periculoſiſſimam cenſuit Hippocrates,vbi neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abſtruſa,grauiora infligit ſymptomata,non ſine metu præſentis ſtrangulatus. Hac ſæpe vidimus ſublatum ægrotum horis octodecim, conſtante mēte integríſque ſenſibus. Altera eſt quum interiores laryngis fauciúmque muſculi manifeſta phlegmone tentantur. Hæc æquè ac ſuperior ſymptomatis ſæua eſt,ſed minore tamen fit periculo,quòd manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia promptè admittit, & in os expurgari poteſt.Tertia fauces interiores vnà cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor eſt cōſpicuus, cum calore ac dolore. Symptomata huic nihilo ſunt quàm cæteris leuiora, ſed tamē ſpes ſalutis melior, quòd inflammatio foras proſiliens euocari digeríque poſſit.De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonū: foras enim morbus profertur.Quarta omniū leuiſſima atque tutiſſima cenſetur,quæ non interiores fauces,ſed ſolam ceruicem eiúſque muſculos prehendit, quorū tamen tumore interiores etiam laryngis muſculi comprimuntur, introitúſque omnis coarctatur.Omnium cauſa eſt fluxio bilioſa aut ſanguinea, quæ è venarum iugularium ramis eò pertinentibus in has ſedes influens vel eryſipelas vel phlegmonen parit. Præter communia anginarum ſigna memorata,adſunt præterea in his tumor,rubor,calor atq; febris, quæ omnis veræ anginæ comes eſt aſſidua. Angina verò quæ notha nuncupatur febris eſt expers. Hæc autem fit quū pituitoſa deſtillatio in fauces ceruicíſque muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt,ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea anginæ ſpecies, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis vertebræ intrò luxatæ,fauces ac gulæ gutturíſque introitus premūt & arctiùs coanguſtant. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt, nullum apparet, quódque ceruix ponè excauatur, ægréque & cum dolore inflectitur: caſus quoque aut ictus anteceſſit: vel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas ſua copia de propria ſede diſiecit.

ἡ κυνάγχη.

Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. Cap. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiã quę in eis ſunt vaſa, ipſámque aſperã arteriam notamus. Affectus autem qui eò incidunt numerantur intemperies ſimplex, obſtructio, peripneumonia, vomica ſeu abſceſſus & tabes. In ipſa verò thoracis capacitate, humoris collectio, & ſuppuratio. Simplex intẽperies maximéque frigida, deinde etiam ſicca gutturis arteriam exaſperans, tuſſim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpirationem raram facit, & ad calidi aëris potúſque deſiderium ſtimulat. Calidior verò intemperies frigidum tum aërem, tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intemperies, dolorem inferet. Atque hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda ſunt. Nam quæ iam æqualis euaſit, quum veluti aſcititia quædam natura ſit, nullo penitus dolore cruciat.

δυσκρασία

Flatus in pulmone præter naturam coarctatur quidem, ſed admodum rarò: tum autem ambientes partes diſtendit, & ſi agitetur, dolore afficit, ac interdum violenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις.

Obſtructio autem frequens eſt magníque momenti. Ea tuſſim inuehit, & oppreſſionem, & ſpirandi difficultatẽ, quæ tanto grauior eſt, quanto & ipſa obſtructio maior. Huius cauſæ variæ, humorum copia, lẽtor atque craſſities, grãdo, lapis & crudum tuberculum, de quibus vt præcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendum. Humorũ copia in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluens eámque imbuens, vocem obſcurat ac raucitatem infert. Hãc etiam gutturis ſeu arteriæ aſperitas nimia parit, ſiue à fumo, ſiue à clamore, ſiue ſit à frigore cõtracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductúmque incidit, tuſſiculam cum quadam irritantis acrimoniæ ſenſu, ſin in pectus ac in pulmones, veram tuſſim ex imo pectore erumpentem mouet. Hæc enim fit, quum natura vehementi ſpiritus efflatione eiúſque erũpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtũ eſt, excutere: quemadmodũ & quũ inter bibendum edendúmve, quippiã in guttur illabitur. Verũenimuero quod in pulmones deſtillat, ſi admodum tenue eſt, tuſſiendo difficilè reiicitur, nã occurrentis ſpiritus vehementia repulſum atque ſubleuatum, mox diſrumpitur relabitúrque in pulmones. Sed multò quoque difficiliùs expellitur ac extruditur, quod nimis craſſum lentúmque eſt: nec enim abſtergi nec dimoueri, nec ſurſũ efferri ſpiritus vi facilè poteſt. Quũ recens eſt atque etiamnum ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequénſque tuſſicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum verò ea conſtitit hæſitque pulmonibus, rarior eſt tuſſis, quæ ſine gutturis ardore, craſſius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuíſque eſt deſtillatio, leuia quoque comitantur ſymptomata: quũ verò magna grauíſque impetu ruit, præfocans quædam ſpirandi difficultas angit, crebra, celeris & magna eſt reſpiratio, ſed qua paucus aër attrahitur,

hitur, ſenſus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad ſpinam protenſæ, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor ſit qui deſtillat, ex acrimonia, ex ſiti, atque ex iis perſpiciendum quæ de deſtillationũ ſignis tradita ſunt. Porrò autem humor
5 craſſus & lentus pulmonẽ eiúſve arteriam occupans, arida tuſſi vehementiſſimè exercet, qua vix quicquam extunditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem quendam aut ſibilum elidit, quòd pulmonũ bronchiis pertinaciter ſit impactus, & vias coarctet per quas ſpiritus euadit: deſtillationis notæ anteceſſerunt, vel à cerebro vel à vicinis ſedibus.
10 Hic humor quũ non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonũ cauis in quæ ſubiit firmiùs inhæreſcẽs quàm vt euelli poſſit, tempore magis magíſque craſſeſcit atque ſicceſcit, dum vi caloris in vitreã aut etiam in gypſeam pituitam abeat. Quúmque deſtillationibus multis circuitu redeuntibus, ex vnaquaque nonnihil craſſæ huius & gypſeæ pituitæ relictũ
15 fuerit, ſenſim magna eius copia in pulmonũ fiſtulis atque cauernis cumulata, verũ tandẽ fit aſthma, cui opportuni eſſe ſolẽt, qui deſtillatione atque tuſſi frequẽter tentantur, maximè verò ſenes & qui anguſtis ſunt pulmonibus. Ab aſthmate fit orthopnœa qua difficiliùs nec niſi recta ceruice ſpirit⁹ ducitur, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina vehemẽter premit.
20 Malo ingraueſcente, lentus humor in grandinem concreſcit, atque hæc tandem in veros calculos, quibus interdum diſſectos pulmones cõfertos deprehendimus, alióſque in his præduros ac ſolidos, alios veteris caſei cõſtantia, incipientes alios gypſeæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cyſti obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui quoties exerci-
25 tatione incaleſcit, cõcitata tuſſi calculos è pulmonibus edit prẹduros, eóſque excreat modò hordei, modò piſi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præterquã quòd paulò difficiliùs reſpirat, & in medio thorace grauitatis cuiuſdam pondus percipit. Atque hæc quidem aliis ſine dyſpnœa, aliis cũ ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur
30 vehementi anguſtia preſſi prope ſuffocantur, altóque & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aërem ducere contendunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos verè aſthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & ſereno cœlo faciliùs ſpirare ſolent: at quoties cauſa & materia intus condita frigido humidóve cœlo, aut etiam multa cra-
35 pula humeſcens & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœæ quaſi acceſſione conflictantur. Multóque magis ſi fortè recẽs quædam deſtillatio in arterias veteri malo iam impeditas ingruit. Sed & ſæpe fit vt grauiore & repentino vtriuſque cauſæ impetu æger promptè iuguletur, eáque deſtillatio ab euentu catarrhus præfocãs appellatur. Galenus neque à deſtil-
40 latione, neque à peripneumonia, neque à pulmonum tuberculo, neque à ſuppuratione quẽquam repente ſtrãgulari poſſe exiſtimauit, ſed à ſola angina, in qua neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. At verò quibus iam diu & multũ pulmones infarcti erãt, vt in veteri aſthma-

τὸ ἆσθμα.

ἡ ὀρθόπνοια.

te, multam repentinamque destillationem plerosque iugulasse testamur.

ὠμὸν φῦμα.

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatum easque obstruens, iisdem atque asthma vrget symptomatis, discernitur tamē quòd pedetentim increuerit nulla præcurrēte destillationis nota, quódque difficilis respiratio insit citra stertorem. Omnis tamen vetus & cōtumax ex quacun- 5 que causa sit obstructio, inspiratione magna detegitur: per hanc enim sub pectore offendiculum percipitur, quod protinus tussim etiamsi diu sopita fuerit, proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obstruens causa tam altè penetret, vt non asperis, sed lęuibus pulmonum arteriis cordi vicinis inhærescat, nō modò difficilis respiratio, verumetiam pulsus omnino va- 10 rius & inæqualis atque intermittens, vel etiā intercisus existet: ac tum cordis palpitatio & animi quædam defectio accedet oppresso iam corde. Atque hæ omnes quidem sunt obstructorum pulmonum causæ. At tum hi, tum eorum arteriæ angustiores fiunt vel à natura, vt iis qui iam ab ipsa conformatione depressum obtinent pectus arctúmque sub hoc spatium: 15 & qui vel natura vel pleniore victu & ociosa vita obesiores euaserunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodū crassi sunt, breuiore vita fruuntur quàm qui graciles. Vtrisque ductus omnes corporis præangusti insunt & exiles, in hísque spiritus paucus leui occasione opprimitur, éstque vel citra humoris influxum extinctioni maximè obnoxius. 20

ἡ περιπνευμονία.

Peripneumonia pulmonū est inflammatio, aliàs quidem phlegmones, aliàs erysipelatis specie. Magna spiritus difficultas vrget, malæ præter modum quasi inflammatę rubent, oculi intumescunt. Atque si phlegmone est, sputum, inquit Hippocrates, cruentum citatur, nisi admodum crudus sit morbus, præcordiorum totiúsque pectoris angustia præmit, graui- 25 tas summa sternum dorsúmque contrahit, sed tamen febris acuta non admodum vrit. In erysipelate verò tussis flauum sputum trahit non multo permistum cruore, pectoris angustia grauitatísque sensus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modò per se oritur, modò anginæ vel pleuritidi succedit, dum è faucibus aut è latere humor repente 30 fertur in pulmones. De hac scripsit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ nō alium morbum subsequitur, sed ex sese primam duxit originem, fit quidē ex tenui biliosóque sanguine, è dextro cordis sinu per venam arterialem in pulmones vehementiùs & abundantiùs excusso, qui non modò pulmonis venas & arterias, verumetiam totū 35 ipsius corpus præter modum implens atque distendens, coarctatur ac putrescit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, sed toto viscere effusam. Rara autem admodum est vera peripneumonia. At verò tenuis & acris multáque destillatio è cerebro cōfertim in pulmones illapsa, interdum ardore præter naturam incenditur 40 æstum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine designant, in qua & tussi & spirādi difficultate & lenta febre sensim conficitur æger, sine vlcere, sine expuitione cruenta. Hæc si peripneu-

monia dicetur, ab exquisita profectò plurimùm, tum causa, tum symptomatum magnitudine dissidebit.

Vomica pulmonis est abscessus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriáque cysti arctè adeò concluditur, vix vt quicquam de se tetrum in cor expiret. Hæc frequens est in tabidis, sed & plerumque sine tabe fit, quum sanguis ex aperta, rupta, aut exesa vena, in paruam quandam pulmonis regionẽ secedens, illic putrescit sensímque mutatur in pus, ac per summa siccescens sibi cystim efformat. Latens profectò & in primis abditum vitium, sæpe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, causámque interitus sui nesciens intus gerit sub pectore. Adolescens quidam à paulò vehementiore exercitatione, quũ acerba tussi nullo puncto temporis intermisso torqueretur, vomicam integram columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquisitè album & æquale deprehensum est: cruenta excreatio integrum biduum perstitit magna febre magnáque corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atq; sanitati restitutus. Nõ pauci inopinatò è viuis horæ quadrãte erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa cõparuit, quàm repentina vomicæ disruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipsius vim extinguens atque obruens. Quúmq; ex his duo medici essẽt percelebres, attamẽ nec febre, nec inappetẽtia, nec alio vllo symptomate, impendentem sibi diem vitæ supremum præsenserunt. Id mihi quidem persæpe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ea propter crassitudinem vel puris vel loci delitescit. Etenim haud rarò efficit obuoluentis membranæ densitas, vt nihil tetrum à pure in cor vitæ fontem inspiretur. Omnibus tamen sic affectis multo tempore antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio processit è pulmonibus, eáque cum tussi: adfuítque spiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes rarò comes. Sed hęc quidẽ signa aliorũ quoque affectuum communia sunt.

ἀπόστημα ἐμπύημα.

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus vniuersum liquescit. Hac incipiente frequens tussis molesta est, qua cruẽtum aliquid sine sensu doloris extunditur: hoc interdum subsistit, tussíque sordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermissio: quæ tandem hectica facta, mox à cibo aliarum more inualescit. Vlcere magis magísque serpẽte & sordescẽte pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A sanguinis sputo puris sputum. Hoc quum syncerum est, aquæ iniectũ minimè alterius ritu innatat, sed (si purum est) in imum descẽdit subsidétque. Ac nihilominus quoties vel labore, vel tussis impetu, vel excandescentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueterascente vitio putris pulmonis portio interdum exit, & sputum carbonibus iniectum aut etiã

φθόη.

per

per ſe graueolet, ſæpe id etiam halitus cótagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, ídque alimenti penuria: toto corpore exarefacto, & inualeſcente febre vngues in manibus curuantur, malæ liueſcunt tetro vapore eò ſublato, coſtarum extrema ſiccitate ſurſum cóuelluntur, dum tandem corpus omne conſumptum cótabefiat, calórque natiuus exhauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores cõtrouerſia eſt, poſſitne quis citra cruẽtam excreationem tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationem humoris liquidi & ſubflaui, leui febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo pòſt tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex, vna quidẽ pulmonis vitioſa conſtitutio, altera humor exedens. Vitioſam conſtitutionem appello, non intemperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fuſè diſſerui. Sic plerique iam ab ipſo ortu & à parentibus latente pulmonum vitio tenentur, quo tandem omnes contabeſcũt, etiamſi nulla aut certè minima deſtillatio è cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hęreditario iure omnes neceſſariò tabe marceſcunt: hócque malum ſæpe vidimus in omnes eiuſdem familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtum atque depreſſum obtinent, hi ſunt in tabem procliuiores, horúmque natura, vt inquit Hippocrates, ad phthiſim vergit. Non hinc certè quòd pulmones anguſti ſint, hoc enim duntaxat in aſthma deduceret, ſed quòd ij ferè languidi adeò ſint & imbecilli, vt tempore ſenſimque flacceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alij à cruenta ſcreatione, alij citra hanc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & exedens è capite deſtillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maximè autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate concluſum, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt purulentos qui intra dies quadraginta ſcreatu non purgantur, in tabem tranſire. Hæ igitur cauſæ valentiſſimos quoſque pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerant: quibus etiam accedunt quæcunque id cæca proprietate vt lepus marinus præſtare poſſunt.

ἡ φθίσις. τὸ ἔμπύημα. οἱ ἔμπυοι.

Iam verò pulmonum vena, caſu, labore, clamoribúſve rupta: aut æſtu, balneis, vini potu alimentíſve calidis & multis, vel etiam ſuppreſſorum menſium (quod interdum fit) eò confluentium multitudine reſerata, magnam ſæpe ſanguinis copiam excreatione profudit, quam nulla tabes eſt inſequuta, ac ita affectos pleroſque vidi diu poſtea vitam nullo incómodo exegiſſe. Non enim ſimplici venæ ruptione (modò reliqua pulmonis ſubſtantia integra ſit) quiſquam contabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſanè fit quòd ſanguis ab vlcere in pulmonum ſubſtãtiam dimanet, inflammatúſque ac demum putreſcens eam labefactet.

αἵματος ἀναγωγή.

Thoracis

Thoracis morbi & ſymptomata. Cap. XI.

PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranæ quę coſtis ſubtenditur. Latus varij dolores exercent, qui tum ſitu, tũ materia diſtant. Situ quidem quòd alius cauſam habeat inter coſtas & mẽbranam quæ intus illas ſuccingit: alius in muſculis meſopleuriis: alius in muſculis qui extrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non vtique exquiſita, ſed notha pleuritis eſt: qui verò vel in muſculis meſopleuriis, vel inter hos & membranam ſuccingentem, vel in vtramque ſedem incidit, ex ſitu vera & exquiſita pleuritis eſt. Materia quoque dolores hi diſtant, quòd alius à phlegmone, aliùs à deſtillatione, alius à flatu ſuſcitetur. Fit autem phlegmone rarò ex craſſo, ſæpius ex tenui biliosóque ſanguine qui ex vena caua cordi aſſidente, in eam quæ azygos nuncupatur, ac dein in tenues coſtarum venas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, incidírque aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentem membranam, illícque collectus phlegmonen verámque pleuritim parit. Quum verò ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus, ídque per ramũ qui à vena caua mox vt è thorace in alam emerſit, delabitur propagatúrq; in partes thoracis externas, ex materia quidem verã, at ex ſitu notham pleuritim facit. Quanquam autem hæ phlegmonę ſitu diſtant, magna tamen ſocietate connexæ ſunt: ac ſæpe interioris in externam, aut contrà trãſitus eſt: quod vt in anatome docui, interiorum venarum extrema foras emergant, & externarum ora intrò ſubeant. Cauſa porrò quæ ſanguinis fluxionem impetúmque mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcẽtia & exagitatio ab æſtu, à balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, à ſubita refrigeratione, aut à potione frigida, quæ concalfactum agitatúmque ſanguinem variè depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio nõ quidem allicitur, ſed promptiùs excipitur. Dolor autẽ pleuriticus non perpetuò vniuſmodi eſt, ſed vt ſanguis inciderit varius, & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſæpe vehementia variat: nam à tenui bilioſóque ſanguine qui phlegmonẽ eryſipelatodem gignit, atrocior, à puro aut pituitoſo mitior. Ab his enim aut ſimplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nũcupatur. Lateris dolor è deſtillatione contractus externas etiam partes occupat, oritúrque humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omoplatas, tandémque in lateris externos muſculos modò priores, modò poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquã pleuritis eſt, perſeuerans tamen veram interdum pleuritim quæ etiam ſputum cruẽtum emolitur, accerſit, ſeu quòd ſenſim altiùs penetrans tandem ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranam inſinuet, ſeu quòd illius dolor nouam fluxionem cò proritet è venis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum vehemẽs, quoties is inter membranas aut externas, aut interiores ſeſe infert, eáſque diſtendit diuellítque à vicinarum partium adhæſu. Adhæc hiſce

membranis

membranis viſcerum pondere & grauitate deorſum retractis ſępe diuturni inſunt dolores, quos vt iecoris vitio & mole fieri traditũ eſt, ita & lienis occaſione diu protrahi animaduertimus. Neque prętereundum eſt ex ictu aut caſu ſæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multóque magis ſi vel coſtarum luxatio, vel fractura ſit inſequuta. Hæc 5 genera iam ſignis diſcernenda ſunt. Lateris dolor quocũque pertineat ſpiritum intercipit, nec liberè & magnùm ſpirare ſinit, quòd latus atque thorax ad reſpirationem cõferat motúque irritetur. Diſtant tamen quòd dolor à flatu ferè vagus eſt, nec diu eadem ſede perſiſtit, ſed calore & fomentis miteſcit atque etiam ſæpius diſcutitur: ortus quoque eſt à frigore, aut 10 ab aliis cauſis flatulentis, híſque euidentibus. Dolor ex deſtillatione prægreſſam habet & manifeſtam cauſam: in ceruice vel ſcapula primùm affligit, deinde in latus delapſus eſt, in quo preſſu contractúque exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes eſt, niſi aliunde fortaſſis accerſita. Iam verò externæ atque etiam veræ pleuriti- 15 dis hæ communes notæ ſunt, febris aſſidua, reſpiratio difficilis, frequens atque parua: dolor pungens atque diſtendens: tuſſis initio ſicca quæ nihil prorſus emolitur. At multùm inter ſe diſtant, quandoquidem externę dolor tactu preſſúque excandeſcit: moleſtus eſt in latus ægrum decubitus, in ſanum facilis: pulſus quidem frequẽs & inæqualis: ſed neque tenſus neque 20 durus. Interioris & veræ pleuritidis febris aſſidua acutior eſt, quòd affectæ ſedi magna inſit vicinitas cum corde: ſpiratio difficilior, frequẽtior & minor: dolor pungens atque diſtendens, qui ſi membrana coſtas ſuccingens parte ſuperiore inflammatur, ad iugulum, ſin inferiore ad hypochondriũ pertingit: neque lateris tactu neque preſſu ingraueſcit, éſtque in ægrum 25 latus decubitus quàm in ſanum facilior: materia ſiquidem inter coſtas & membranam ſuccingentem collecta aduerſo decubitu propẽdens, membranam magis diſtendit atque diuellit, vnde dolor, dyſpnœa, atque tuſſis acerbior. Pulſus frequens & inęqualis, durus eſt atque tenſus, ídque magis quum membrana ſuccingens, quàm quum ſoli muſculi meſopleurij in- 30 flammãtur. Tuſſis interdum initio ſicca, ſed mox ferè humida, cuius deinde ſputum coloratum exiſtit. Primùm enim liquidum & album reiicitur, quum è ſolo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum ſanies quædam tenuis illabitur: poſtea rubrum ac verè cruentum, quum iam patentiore via ſanguis purus emanat: 35 hinc purulentũ inſequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per ſuccingentem membranam vel pertuſam, vel exeſam, vel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntúrque in thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multò magis dum in tuſſi vehementer comprimitur, humorem qui in capacitate eſt co 40 git reiicítque in aſperas pulmonum arterias: in quas facilè recipitur, quòd earum ora cartilaginea & ſemper patentia deſinant in extremum pulmonis tenuiſſima membrana obducti. Ex his ſenſim in maiores ſubeũt, dum

tandem frequente tussi in eam quæ gutturis est arteriam, ac tandem foras exigātur. Hæc thoracis vitia sunt, quorum hoc loco meminisse oportuit, Nam vulnera, cōtusiones, vlcera, abscessus, erysipelata & quæcunque foras erumpentia vel dolorē inferunt, vel respirationem interpellant, seipsis 5 conspicua sunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis vitia non alia symptomata infligunt, quàm quæ interiora thoracis obsidere diximus, atque iisdem ferè signis præterquam doloris situ se produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehendi, qui sensim tabe laborantes consumpserunt, citra 10 vllam delirij speciem.

Suppuratio est puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eò autem confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel quod frequentiùs contingit, ex pleuritide. His enim tussi non bene expurgatis, abscessus exoritur, è quo tandem rupto, pus sæpe 15 vniuersum in thoracis capacitatem influit: eóque etiam diu postea è sordido vlcere stillat, dum tandem ingens ac penè suffocans copia cumuletur. Interdum ex abscessu pus sursum in os irrumpit expuitúrque, ac tum suppurationis periculo liberat. Est quidem suppuratio omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacumque parte sit corporis: at propriè ea est 20 quę vel thoracis vel abdominis spacio fit. In alia verò quauis corporis parte, si maiuscula est, abscessus: sin minor, vomica nuncupetur. His autē notis suppuratio deprehēditur. Ex prægressa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, simúlque febris vehemētia subitò remissa 25 est: nouum grauitatis sensum in imo thoracis ad diaphragmą surrectus æger percipit: decumbens verò aut in alterutrum latus se cōuoluens, trāsfluere quiddam & fluctuare: tussis valida perseuerat, sed sicca & qua nihil aut minimum reiicitur: febricula perpetua, languida, inordinata ac verè hectica: perseuerans enim suppuratio phthisim accersit. Quoniam autem 30 thoracis capacitas dissepto (quod mediastinum appellant) media dirimitur, neque dextri lateris cum sinistro vlla societas est, contingit quidem vt aliàs suppuratio alterutrum dūtaxat latus, aliàs vtrumque occupet, quòd magna est obseruatione dignum. Ab angina & à peripneumonia suppuratio in vtrumque ferè capacitatis latus influit: à pleuritide in alterutrum 35 duntaxat, in id quippe quod dolore vexatum est. Latus porrò in quo vno suppuratio reconditur, hinc nosces quòd & grauius & calidius existit. Decumbens æger in latus sanum onus sentit pectori incumbere, quod & angustia vehementer premit & tussim exasperat. In latus ægrum decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in costas recumbente.

τὸ ἐμπύημα.

40 Suppurationi affine interdum malum est, in quo magna thoracis capacitas, seroso, pituitoso, eóque tenui humore scatet, qui aut è cerebro per asperā arteriā & pulmones tenuitate sua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiā ex abdominis capacitate (quod sæpe in hydropicis animad-

uersum est) cæcis ductibus redundans eò penetrauit. Tum suppurationis signa atque symptomata insunt, nisi quòd neque febris affligit, neque suppurationis efficientes causæ præcesserunt. Ea proinde affectio, non suppuratio, sed suppurationi finitima est. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thoracem, omnésque respirationis partes infestare solent. Iam 5 verò præcipua eorum symptomata persequamur.

Spiritalium partium symptomata, quibus maximè laborãtes vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læsio, dyspnœa, tussis & sputum cruentum. Vocis instrumenta sunt, guttur, larynx, musculi & nerui eò inserti: quemadmodum loquelæ organa sunt, lingua, labra, dentes, palatum, gur- 10 gulio atque nares. Itaque affectis aut musculis qui laryngem claudunt aperiúntve: aut neruis recurrentibus, qui è sexta sunt coniugatione: aut cerebri parte à qua hi prodeũt offensa, vel animal obmutescit, vel obscuram vocem, vel exilem edit. Raucescit verò quum gutturis succingens interior mẽbrana humore multo, vt per graues destillationes madescit, & quum 15 ingenti clamore exasperatur. Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œsophagi, ceruicis & luxatæ spinæ officiunt voci. Præterea verò & quicunque affectus respirationi obsunt, quòd citra respirationem vox liberè elidi non possit.

δύσπνοια. Difficilis spiratio multiplex: magna qua plurimus spiritus trahitur, hęc 20 ingentem calorem sine obstructione subesse denũciat, vel in corde vt per febres, vel in pulmone, vt in peripneumonia: eadem simul frequens est, & spiritus calidus ac feruens ab ore & naribus efflatur. Magna aliter respiratio qua thorax & scapulæ plurimùm attolluntur, meatuum angustiam ostẽdit, vel ab angina, vel à multa destillatione pulmonis arterias opplen- 25 te, vel à tuberculo duro pulmonis, vel à suppuratione. Parua & frequẽs respiratio aut imbecillitatis virium est index, aut doloris atque impedimẽti, quod vel pulmonib⁹ insidet, vt in peripneumonia, vel thoraci, vt in pleuritide, vel diaphragmati, vt quum vẽtriculi iecoris, aut lienis mole premitur, vel musculis abdominis qui omnes respirationi subseruiunt. 30

ἡ βήξ. Tussis expiratio est valida qua quicquid spirandi instrumentis molestum est excutere natura contendit. Instrumenta autem ea sunt, fauces, aspera arteria, pulmones interioráque thoracis. His interdum molesti sunt humores præter naturam illapsi, qui ferè humidam tussim excitant: interdum & alij affectus, vt refrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum ma- 35 teria expelli minimè potest, fitque ab his arida tussis. Quánam autem in parte hæreat affectus, tussiendi ratio ac modus ostendet. E palato & è faucibus quicquid infestum est screatu eruitur: ex arteria verò tussicula, illícque titillatio ac sæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus valida tussi. Quæ porrò tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex ir- 40 ruente destillatione proficiscitur: quæ verò cõtinenter nulláque aut minima intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus causam habet.

Succedit

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum variis ſanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoſcere licet. Qui enim expuitur ſanguis, ſi è gula aut è vētriculo eſt, vomitione: ſi è gingiuis, lingua & palato, expuitione ſimplici: ſi è faucibus & gurgulione, ſcreatu: ſi ex gutture, tuſſicula: ſi ex pulmone & thorace tuſſi reiicitur. Et qui tuſſi, ſi tenuis, floridus ac ſpumoſus, atque ſine ſenſu doloris effertur, ex pulmone eſt: ſin verò craſſus, grumoſus ac nigricans, ſimúlque pars quædam thoracis dolitet, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num ſanguis nuper fluxerit è naribus: illinc ſiquidem ſępe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in ventriculū, ſed qui poſtea grumoſus euadat atque concreſcat.

αἱμοπτόησις.

Cordis affectus. Cap. XII.

COR morbi omne genus obſidet, maximè verò ſimplex intemperies, phlegmone, eryſipelas, omníſque præter naturā tumor, vlcus quoque ac vulnus: ſed hæc ſanè rariùs. Crebriùs autem atque propriè venenatus humor, qui tota ſubſtātia eſt infenſus vitali robori. Intemperies omnis vires diſſoluit, corpúſque lāguidum reddit, quòd ſub hac vitalis calor ac ſpiritus laboret, cuius affectus & offenſa in omne corpus redundat. Calidæ intemperiei ſigna ſunt, pulſus frequens & velox ac interdum magnus: ſimilis quoque reſpiratio, febris plerumque comes, & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adſunt omnia. Humidæ pulſus plenus eſt, mollis & languidus. Siccæ exilis, tenſus ac durus. Cordis autem intemperies quæ iam multùm increuerit, manifeſtè partibus quoque ſimilaribus inuritur, quæ principi conſentientes ſupramodum incaleſcunt vel inareſcunt, vel frigeſcunt, vel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem noſſe difficillimū, inualeſcētes verò facilè, qui & antequā conſpicui ſint, ſyncopas magnas frequentéſq; inferunt, quibus ferè repētina mors comes aſſiſtit, fitque quod ab Hippocrate literis proditum eſt, Qui ſæpe & vehementer ſine cauſa manifeſta deficiunt, ij derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quę non altè in ventriculos penetrant, non protinus interimunt: & in quodam qui ſenſim contabeſcens & liqueſcens de medio tandem ſublatus eſt, tria vlcera in corde reperi non parū caua & ſordida, multo antè iam tempore contracta.

Quæ hinc præcipuè naſcūtur ſymptomata ſunt, ſyncope & cordis palpitatio. Syncope pręceps eſt virium lapſus. In hac pulſus aut nullus eſt, aut extremè rarus & obſcurus, corporis ſumma frigēt, tempora, ceruix & thorax frigido ſudore madent, facies pallet, totúmque corpus quaſi eneruatū iacet, mens omníſque ſenſus deficit. Syncopen autem inferunt cordis affectus omnes, præter ſimplicem intēperiem, ſæua animi pathemata, vt timor grauis, voluptas maxima, interdum & mœſtitia fortis. Dolor atrox,

συγκοπή.

 labor,

labor, inedia, vacuatio immodica & quæcunque calorem natiuū ſpiritúſque diſſoluunt atque diripiunt. Omnis verò quæ in os ventriculi (quod eximij ſenſus eſt & cordi vicinum in primíſque conſentiens) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopen coniicit, quam ſtomachicam vocitant. Idem præſtat & inflammatio, & eryſipelas, & à bile compunctio, & venenatus humor, ſiue illic inhęreſcit, ſiue in crure, vel in bubone, vel in vtero, vel in inteſtinis, vel in quouis viſcere concluſus, tetrū de ſe vaporem in os ipſum ventriculi aut in cor eructat exhalátque.

καρδίας παλμός.

Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio vehementi diaſtole atque ſyſtole moleſta. Huius tanta vis eſt vt ſæpe ſit animaduerſa thoracis vicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & eas quæ ſuprà mammam ſunt, de propria ſede depuliſſe: ſæpe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuriſma cōtracti pugni magnitudine, in quo & tactu & viſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affecto corde arteriæ omnes vehementiùs pulſant, ac interdum dilatantur, præcipuè verò quæ ſupra iugulum ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed vehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, venere, crapula, meraciore vino & excandeſcentia. Huius cauſam omnem veteres vel in ſanguinis exuperantiā retulerunt, vel in humorem copioſiorem pericardio infixum. Cęterùm in iis quos modò exempli gratia recēſui, palpitationē peperit retorrida bilis, quæ aliàs ſponte vacuari cōſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus qui à valida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſunt, illic deprehendimus in tophi nigri ſpeciē concreuiſſe. In cæteris verò cauſam animaduertimus bilem eſſe peraſſatam, interdum in pręcordiis, ſæpius in liene cōgeſtam. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimùm propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborāt, & quibus lien bilis atræ copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas cōſpicua & moleſta percipitur arteriæ palpitatio: ex eóque loco per arterias quibus multis lien perfuſus eſt, teter atérque vapor promptè in cor vicinum ſubit, cuius vi & malignitate irritatū, vehementiori pulſatione nititur quod noxium eſt excutere: haud ſecus atque cerebrum in epilepſia. Ne quam autem confuſionis obſcuritatem pariat longior ac malè diſtincta rerum productio, partium quæ ſupra diaphragma ſunt morbos hoc libro cōcludam, reliquos qui ſub diaphragmate conſiſtunt, in proximum relaturus.

DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOmatis Libri quinti, Finis.

De partium quæ ſub diaphragmate ſunt morbis, liber sextus.

OEſophagi & oris ventriculi affectus, cauſæ & ſigna. Cap. I.

OESOPHAGVS cibi potúſque via raró morbis tẽtatur, quòd in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum vel intemperies, vel tumor aliquis pręter naturam obſtruens, íſque modò frigidus, modò inflammationis particeps, nonnunquam & vlcus malè afficit. His omnibus deuorãdi actio præpeditur, ſed quodam diſcrimine. Quum ſimplex eſt intemperies eſculenta potulentáque tardè delabuntur, toto œſophago æquabiliter affecto ſine vllo anguſtię doloríſve ſenſu: quod iis etiam commune eſt, qui nauſea faſtidióque cibi vix deuorare queunt. Verùm ſi ſcirrhus aliúſve præter naturam tumor durus ac frigidus œſophagi viam intercludat, ſiue is in œſophago, ſiue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus tranſitus eſt, ſed cum partis cuiuſdam anguſtia. Quum verò phlegmone inhæreſcit, præter vorandi tarditatem & loci anguſtiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, ſiti magna & febre. Hinc tempore pus vel ſcreatu, vel vomitione exit. Vlcus tandem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirũ in modum exacuitur ſi vel acre, vel ſalſum, vel acidum, vel acerbum quippiam voretur. Omnis porrò œſophagi dolor in dorſi ſpinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhæreſcit.

Similibus quoque affectibus os ventriculi tentatur, quos & iiſdem licet notis deprehendere: præterea verò & mẽtis alienatione ob eos neruos quos è ſexta cerebri coniugatione ſuſcipit. Mulierem vidi grauidam, cui tuberculo duro eóque ingenti ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur attacto vẽtriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic aſtantium omnium iudicio nihil cibi potúſve bimeſtri vel conatu maximo ea vorauit. Tandem morbo, deſipientia febréque cõfecta deceſſit edito partu quem vitæ ſuperſtitem reliquit.

στομάχου πάθη.

Ventriculi morbi, cauſæ & ſigna. Cap. II.

IN ventriculi morbis numerantur intemperies, tum ſimplex, tum quæ humoris particeps eſt: inflammatio hunc raró exercet, rariùs abſceſſus, aliquando tamen vlcus. Quum intemperies calidior eſt, ſitis eſt diuturna, quę expleri nequit: cibi potúſque frigidi appetentia eiúſque facilis concoctio: frigidis tum ſumptis,

tum admotis vẽtriculus iuuatur recreatúrque: meraco vino & quouis potu cibóque calido offenditur ac plurimùm exæstuat edítque ructus nidorosos. Quòd si humor præterea calidus biliosúsque redundat, his insuper notis accedit nausea, oris amaror, cibi fastidium, & rosionis cuiusdã sensus. Frigidam ventriculi intemperiem testantur, sitis nulla, cibi potúsque calidi desiderium, tarda concoctio, frigidis tum sumptis, tum admotis offensio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque si humor crassus frigidúsque qualis pituitosus inhærescit, grauitatis cuiusdam sensus ventriculum premit, sine ipsius demorsu, sine oris amarore, adhæc nausea, languor atque dissolutio. Humidum vẽtriculum delectat ac firmiorem reddit cibi solidioris siccíque vsus: at immoderati potus humidioríque cibi copia hunc ita obtundit, vt quasi dissolutus languescat: atque si pariter humor aquosus multus innatat, aut vẽtriculi tunicis impactus est, saliua multa in os exurgit, quæ frequentem expuitionem sine tussi promouet. Ventriculi siccitatem comitatur potus humidioríque cibi appetẽtia vsúsque facilis ac iucũdus, solidioris siccioríque cibi tædiũ difficilisque cõcoctio, sed nulla erosio, nulla grauitas, nulla denique nausea aut vomitio.

Inflammatio autem quæ in ventriculi substantiam inuadit, originem habet è sanguine per venas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatiùs inter illius membranas effuso. Ingens ex partium diuulsione dolor excitatur atque tumor, atque is cõtactu maximè, interdum & visu cõspicuus. Hic putrescente sanguine vehementer lancinat, quòd pars affecta eximio sensu prædita sit: febris ardẽtissima, magna corporis iactatio & inquietudo, sitis inexpleta: assidua ingestorum aut vomitio aut deiectio, nisi quum fortè eius osculum aut pylorus obsidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur: animi frequẽs exolutio: vigiliæ & plerumque deliria. Huic plurimùm affinis est inflammatio quæ vel summũ iecoris lobum quo ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumscriptus cum dolore in ventriculi situ inest, & febris & sitis & reliquarum notarum plurimæ: vt proinde vel experientissimos medicos interdum fallat. Distinguitur sola symptomatum vehementia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium sæuissima incidunt.

Abscessus si fortè insequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine est, sed vel in ipsum abdominis spacium, vel in vẽtriculi cauum pus eructat, aut vomitu aut deiectione conspicuum.

Vlcus siue ex abscessu derelictum est, siue ex assumpto caustico aut septico medicamento, siue ex humore qui simili facultate polleat eò se infigente, prorsus exitiale cẽsetur: quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut ex venenata potione inuritur. Dolor quidem plerumque subest, interdum tamen & sine dolore malum clanculum serpit. Alui deiectio aut vomitio fatigat, quum præsertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eáque assidua laborantem conficit, cum pulsu crebro

bro ac frequenti: appetentia, concoctio omnísque ventriculi functio languet, corpus malè alitur sensimq; liquescit, dum tandē insito calore pabulóque deficiente vita priuetur. Atque ij quidem ventriculi morbi sunt.

Ventriculi symptomata, horúmque causæ. Cap. III.

OS in primis ventriculi multa symptomata exercent. Horū alia fiūt quatenus eximio id sensu præditum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate coniungitur. Illis enim consensu quodam sua etiā vitia impartit, & variis ea modis lacessit: cor quidem animi defectione, syncope, dolore quem cardialgiam dixerūt: cerebrum sopore veterno, catalepsi, incubo, morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omniū rationes atque causæ suprà satis explicatæ sunt. Alia verò huic vt appetentiæ sedi symptomata ingruunt, qualia sunt diminuta atque deiecta appetentia, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, sitis.

Imminuitur aut omnino prosternitur appetentia, cibíque fastidium adest, quum corpus vniuersum multo luxuriat alimento, nec huius quicquam partes cæteræ sugunt è ventriculo. Hic enim vtili multo humore perfusus alium respuit. Idem quoque obtingit quum os ventriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter vitioso obtunditur. Sæpe quidem fit vt quum cibi fastidium est, gustus nihilominus (vt qui in lingua consistat) integer permaneat & rectè diiudicet. *ἀνορεξία καὶ ἀποσιτία*

Bulimos autem id est vehemens fames magnam cōsequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exhausto pabulo pars ventriculi summa exquisitè sentiēs efflagitat quod est sibi necessariū. Est enim fames ex penuriæ sensu orta cibi appetentia. *βούλιμος.* Canina quoque vocata appetentia modò ab eisdem fit causis, modò ab humore frigido & acido, osculo ventris impacto: qui adstrictione alimēta in ventriculi fundum compellens, famem accersit. *κυνώδης ὄρεξις.*

Pica verò & malacia quibus vitiosi alieníque cibi, vt terra, caro cruda, carbones, fructus acidi & acerbi expetuntur, grauidas sæpe mulieres infestant, nonnunquam & viros. Tanta malaciæ vis est vt vir quidam nobilis edendæ calcis viuæ desiderio iamdiu pressus, illam tandem pugni magnitudine vorauerit, sitque omnino recreatus, nulla vētriculi, nulla viscerum offensione. Fit autem quoties oris ventriculi tunicæ vitioso quodam humore vel excremento oblitæ sunt, cuius longa cōsuetudine similia etiam vitiosa expetuntur: quanquam quum ingens & morbosum iam omnino vitium inest, contrariorum appetitus vrget. *κίττα καὶ μαλακία.*

Sitis demū est frigidi humidíque potus appetentia. Hæc nulla prorsus est, quum os ventriculi humore dulci, frigido multóque perfunditur: immoderata quum id ipsum quasi humore prorsus exhaustū inaruit, ídque vel potus penuria, vel magna corporis dissolutione ab æstu & balneis: aut quum illius tunicæ vel humore salso, vel calido & acri imbutæ sunt, vt ex *σφοδρὸν δίψος.*

salsorum ciborum & condimentorum esu, ex meracioris vini potu, maximéque per febres ardentes.

Ventriculus porrò vt cibi promptuarium est & primæ coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, quæ hæc ferè sunt: cruditas, bradypepsia, vitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, singultus, nausea, vomitio tum simplex tum cruenta, cholera, dolor. Cruditas coctionis est priuatio, bradypepsia tarda difficilísque concoctio. Harum causæ sola vi & magnitudine distāt. Eæ autem sunt intemperies omnis, modò simplex modò ex humorum vitio: tumor præter naturam, omnéque morbi genus quod ventriculi concoctionem necessariò peruertit. Sæpe etiā iecoris lienis aut mesenterij vitia, vel integrè sani ventriculi concoctionem sympathia quadam & affectus cōmunicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile scatet, ventriculus contactu imbecillior, nō tamen (quod multi prædicāt) continuò frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & hypochondriacis & quibuscunque venter inferior abscessu aut graui humorum vitio laborat, ventriculus malè concoquit si vitiosa illa qualitate lacessitur. Cruditatis effectrices etiam causæ sunt cibi potúsque exuperantia, quam natiuus calor moderari nequit: aut praua illorum qualitas quæ nec superari nec mitigari potest: aut intempestiuus illorum vsus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondum cōfecto: aut somnus breuior, aut immoderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius descensum accelerant. Cibum verò corrumpit aut aliena ipsius qualitas: aut vitiosi humoris permistio: aut vtendi ordo præposterus, vt quum persica mala, fraga, aliíque fructus horarij, cotoneis malis aliísque solidioribus cibis posteriùs eduntur.

ἡ ἀπεψία. ἡ δυσπεψία. ἡ διαφθορά.

Ructus flatúsque vel sursum erumpens, vel intus cum rugitu strepitúve conclusus, omnis denique ventriculi flatulenta distentio, cruditatis soboles est, atque iisdem ex causis originem habet, maximè verò ex cibo flatulento, & ex immoderato fluctuantéque potu: præsertim quum bilis flaua vel atra ventriculo substernitur, vt in hypochondriaca melancholia: tunc enim liquidi flatulentíque cibi pars maxima cōcoctione calorísque vi facessit in flatum. Quænā autem tum flatus, tum cruditatis causa præcipuè subsit, ex iis notis intelligitur, quæ ventriculi demonstrant affectus.

ἡ ἐρυγὴ & ἐμπνευμάτωσις. ὁ κλυδών.

Singultus cōuulsiuus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis vt & tussis repetit, dum quod molestū est extundat. Hunc perinde atque conuulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri cēsuit Hippocrates. Ab inanitione quidē vt ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione vt pueris & iis qui crapulæ addicti sunt: vt etiā quū vel piper voratum est, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas ventriculi sese penitus infixit: id quippe ventriculus interdum singultu, interdum & sternutamento, quod plerumque à singultu liberat, disiicere contendit.

ὁ λυγμός.

contendit. Hæ ſingultus cauſæ tradi ſolent, præter quas tamen & aliæ grauiores exiſtunt. Etenim ſæpe vapor malignus in os ventris effuſus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax ſingultum inflixit, qualem ſæpiſſime comperimus malignis & peſtilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi ſuperuenire, & maximè quum ſpes in anguſto poſita eſt, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinſecus os ventriculi premunt, ſingultum ingenerant. Quidam tres continuos menſes ſingultu vexatus nullis cõſuetis remediis antè potuit expediri, quàm coſtæ extremum, quod tum primùm deprehenſum eſt contorqueri, altiúſque in vẽtriculum nullo ſenſu doloris infigi, blandè ac molliter erectum ſit. Cõfeſtim namque ſingultus affligere deſiit: qui tamen repetebat quoties coſtam denuò incurueſcere contigiſſet. In aliis dein non paucis eandem ſæpe ſingultus cauſam agnoui.

Nauſea inane eſt vomendi deſiderium, quo nihil eiicitur: ſæpe tamen ſponte nullóque conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem eſt eorum quæ in ventriculi ſunt ſpatio ſurſum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hærent: ſingultus verò quæ illius tunicis penitus inſederunt expurgat. Similis eſt eadémque horum ſymptomatum cauſa, ſed in nauſea leuior, in vomitione grauior. Ea ſanè eſt multiplex, vna ventriculi imbecillitas tãtáque diſſolutio, vt neque cibum amplexari, neque continere poſſit. Noſcitur hæc inde, quòd cibus purior nullo humore vitioſo permiſtus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intẽperie præſertímque humida proficiſcitur, quę & diſſolutionẽ prænũciat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia ſumpta ſunt remeãt: vel ab aliena qualitate, qualis pręſertim eſt venenata ac peſtilens, qua afflati ferè aſſiduò vomunt. Altera nauſeæ vomitioníſque cauſa eſt res quæuis pręter naturam laceſſens ventriculum ac irritans. Id autem efficit modò copia, vt copioſior ingeſtus cibus naturæ grauis, modò acrimonia vt bilis, modò lentore vt pituita, modò aliena & externa qualitate, vt corruptus putreſcénſque cibus. Hæc etiam cauſarum vitia nõnunquam in ventriculo gignuntur, vt quum crudior cibus permanẽs in pituitam faceſſit, aut quum exuſtus vertitur in bilem, aut quum in externam alienámque ſubſtãtiam corrumpitur. Nonnunquam vitium ex aliis ſedibus eò confluit, è iecore, liene, meſenterio & inteſtinis, cerebro, & vniuerſo denique corpore per iecoris venas. Iam verò quis humor vomitionem proritet, etiam ſi nondũ is erumpat, multis tamen ex notis dignoſci poteſt. Ex ructu atque ex eius ſapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer eſt: dein ex doloris proprietate, qui nũc pungens nunc grauãs eſt, ídque quodam vel caloris vel frigoris ſenſu: poſtremò ex eorũ quę vomuntur qualitate atque ſubſtãtia, maximè quidem quum noxius illis humor permiſcetur: nam irritat is interdum ventriculum cogítque cibos vomere, nec tamen dimouetur ipſe, ſed incõcuſſus ſubſiſtit ac intus remanet. An autem humor vomitionis cauſa in ventriculo genitus ſit, an aliunde influxerit, diſcernitur quòd

quòd in ventriculo genitus iamdudum eum afficit atque torquet, & in victus ratione aut ordine peccatum aliquid recens est. Qui verò è iecore, aut è liene, aut aliunde confluxit, signa exhibet affectæ eius partis quæ veluti seminarium & origo mali fuerit.

αἱμάτηρος ἔμετος.

Sanguis quoque interdum vomitione redditur, sed impetu longè diuerso quàm in tussi, atque sanè copia maiore, quanquam visus est tussi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepente rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permistus existit ac ferè concretus in grumos, non tenuis ac rubicundus, sed crassus & iam concretione nigrescens. Hunc etiam sæpe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipsius portio in intestina deuoluitur, quæ lõgo illorum anfractu prolapsa ita nigrescit vt vel picem vel casiæ medullam repræsentet. Frequens præterea incidit animi defectio, quòd extra venas coërcitus putrescénsq; sanguis, perniciosa & venenata qualitate cordi sit infestus. Quisquis autem reuomitur è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus cõfluxerat, ídque vel aperta vel rupta vel exesa vena, quod ex prægressarum causarũ animaduersione discerni potest. Vomitionẽ cruentam nullam equidem naturalem esse puto, neque aut in plethora, aut in mensium suppressione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri.

ἡ χολέρα.

Cholera est bilis tum supernè tum infernè eruptio. Ea quippe vomitur paritérque deiicitur, primùm liquidior, deinde crassior atque coloratior: vt primùm pallida & citrina, deinde flaua, prassina, cerulea aut etiã nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus existit, in quo stomachus & intestina mirè torquentur, & flatuũ copia distenduntur: sitis cruciat: pulsus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquã succedit animi defectio. Huius itaque causa bilis est, quæ tèmpore vel in suo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circum pancreas, vel circum intestina stomachúmque cumulatur, qúmque supra modũ aucta naturæ grauis & infensa esse cœperit, huc illúcque impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculsi toxicum sese bibisse putent.

ἡ πόνωδυνία.

Ventriculum porrò dolor exercet plerumque immanis, cuius causa aut flatus est in illius capacitate coarctatus nimiopere distendens haud secus atque in colico dolore: aut humor cibúsve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor præter naturam, aut vlcus. Intemperies verò sola dolorem vix infligit. Indolescit & nõnunquam ventriculus incubantiũ viscerũ tumore: aut humorũ decumbentiũ copia: atque hic etiã dolor cõtactu pressúq; exacuitur. Causæ his notis internoscẽdę quas in aliis iam sępe recẽsui.

Iecoris morbi, causæ, & signa. Cap. IIII.

IECVR compluribus variísque patet affectibus. Hi autem sunt intemperies tum simplex tum ex humorũ vitio, substantiæ corruptela, obstructio, scirrhus, inflammatio, abscessus, vlcus. Quũ simplex intemperies calidior quacumque ex causa cõtracta est,

δυσκρασία

cibi

cibi maximéque carnis fastidium inest,ac nihilominus inedia plurimùm incommodat:sitis quoque vehemẽs : corpus vniuersum maximéque manuum palmæ & plantæ pedum calent,atque si siccitas comes est arescunt, madent verò si ea simul humida sit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas
5 maior:sitis nulla,pręsertim si ea pariter humida sit.Simplex verò nulla intemperies diu sola cõsistere potest,quin breui pòst tẽpore humoris vitium accersat. Quæcũque enim vis siue alimenti,siue aëris,siue alterius cuiuslibet causæ, iecoris, eadem multò faciliùs humorum temperiem immutat, eósque sui similes reddit. Imò etiam si ab ortu iecur intẽperatum est, quũ
10 gignendorum humorum præcipua sit officina,quacumque id cõstitutione fuerit,eadem quoque humores afficiet: ac impẽsè calidum, calidos biliosósque multiplicabit: frigidũ verò frigidos atque pituitosos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per mesenterij venas feruntur,tũ quos iecur in se continet & in omne corpus distribuit,extorret. Frigidior
15 verò crassos, lentos, crudos pituitosósque reddit: siccior densos, siccos atque terrenos: humidior tenues & aquosos. Sic humorum vitio & exuperantia sæpe iecur scatet & premitur. Signa verò calidioris humoris exuperantis sunt,bilis aut vomitione, aut deiectione prorũpens, primùm quidem tenuis ac pallida, deinde crassa verè flaua ac fœtida : oris amaror,
20 cibi fastidium,sitis vehemens & plerumque febris eáque aut intermittens tertiana,aut errabũda,aut certè lenta,qua omnino languescit corpus paulatímque exarescit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris signa sunt, nec frequens, nec multa, nec multùm colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetẽtia, nulla sitis,nulla febris, nulla denique
25 corporis extenuatio.

κακοχυμία.

Substantiæ corruptela non minus iecur quàm pulmo contaminari solet,qua laborans sensim languore contabescit.Ea fit ex omni humore,frequentiùs autem ex biliosa sanie per iecoris substantiam effusa,quæ sensim lentéque putrescens,ipsam pariter iecoris substantiã labefactat atque cor-
30 rumpit.Eiusmodi autem ab alimentorum vitio contrahitur,quæ aut corrupta sunt,aut septica vi pollent. Vinum quoque generosum & meracius longo ac liberaliore vsu in idem vitium præcipitat, nõ solùm quòd viscus hoc calefaciat & desiccet (ita enim in scirrhũ duntaxat deducit) sed quòd putridum quendam lentorem saniémque exaggeret. Sic affectis quoniã
35 malum sensim ac pedetentim serpit,virium robur diu infractum persistit, vt etiam obire illi possint consueta munia : febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta inest: sitis quoque non acriùs vrget, quòd iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochõdrio tumor subsit. Hinc tamen vitium deprehenditur, quòd vini optimi eiúsque me-
40 racioris summum inest desiderium,perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabescunt.Sic sæpe illecebris blanditur hostis infensissimus,& sui amantissimis clam iugulum petit. Eduliorum maximéque carnis ingens fastidium, vt etiam eius calentis vapor odórque grauis sit creátque neauseam.

οὐσίας διαφθορά

nauſeam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multóque magis quàm in tabe frequẽs animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde ſudore frigido erũpente grauior & periculoſior: quibus tandem crebrò violentérque preſſus æger ſuccumbit.

ἥπατος ἀτονία. Hos iecoris affectus proximè conſequitur imbecillitas, qua qui tenen- 5 tur propriè hepatici dici ſolent. Vt enim vniuſcuiuſque partis integritas & temperies tum ipſius tum facultatis robur tuetur, ita intemperies & ſubſtantiæ corruptela ipſis inuehũt imbecillitatem. Itaque ſi iecoris attrahẽdi facultas infirma ſit, liquida defluunt ab aluo cremoris ſpecie, etiãſi nulla ventriculi offenſa, nulláq; meſenterij ſit obſtructio. Si retinendi vis lan- 10 guet, aluus interdum (ſed admodum rarò) liquida & ſanioſa reddit carnis loturæ recèns mactatæ ſimilia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit, ſanguis ſponte profluit è venis, ídque vel per nares, vel per vterum, vel per hęmorrhoidas, vel per ſputa. Sed & interdum ſanguinem animaduerti ab extremis venis quæ in cutem deſinunt multis è locis effundi, qui 15 nullo ardore liueſcebant. Si vis ſanguifica imbecilla eſt, cruditates fiunt, quibus primùm pedes, deinde & cæteræ partes intumeſcunt: vt iis qui à morbo graui conualeſcunt, necnõ hydropicis, ſcirrhoſis, ictericis aliíſque hepaticis. Etenim venæ iecori malè affecto vtpote ſuæ origini cõdoleſcũt & conſentiunt, vt & nerui cerebro. 20

ἡ ἔμφραξις. Obſtructio iecori admodũ familiaris eſt, nullúmque viſcus hoc æquè vitio tentatur, quòd vena è portis per iecoris ſubſtantiam in ramos tenuiſſimos diſſipata obliteretur: húcque alij non minus tenues è caua vena cõueniant, per quos omne debet alimẽtum traduci & exportari. Hæc apertas præ ſe fert notas: nam grauitas & diſtentio cum obtuſo dolore dextro 25 inſidet hypochondrio, tum præcipuè manifeſta, quum quis mox à cibo exercitationem ſubit. Ea tamen ſine tumore ſine febre eſt. Obſtructionis cauſę ſunt, humor craſſus, aut lentus, aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in ventriculum, qui deinde præterfluens ſenſim in tenues iecoris venas cum alimento penetrat eáſque obſtruit. Ferè tamen ex alimen 30 tis craſſis, viſcoſis multíſque fit obſtructio, quum aut balneis, aut motu vehemẽtiore mox à cibo in tenues venas vel rapiũtur vel impelluntur: nonnunquã & bilis flaua in iecore præter naturã diutius coërcita, nec tempeſtiuè expurgata mirè craſſeſcit, grauéſque & admodum periculoſas iecoris obſtructiones inducit, vt quæ (ceu mox oſtendemus) interdum etiam 35 in cyſti lapideſcat.

ὁ σκίῤῥος. Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, doloris expers, niſi fortè quũ pars affecta duriùs premitur. Tactus hunc deprehẽdit, præſertim ſi gracile & adipis expers eſt abdomen: ídque faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro, quàm decumbente ſupino, tum quippe nõ 40 niſi preſſu animaduerti poteſt. Hic iecoris ſitu & figura circumſcribitur: ægro pręterea facilis eſt decubitus dexter, ſiniſter verò grauis, quòd moles quædam velut ſuffocans in ventriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci

tumaci & inueterata obstructione ferè semper, rarò vel potius nunquam ex inflammatione originē trahit, quòd in viscere natura calido & humido omnis inflammatio in perniciosum abscessum desinat. Humor igitur obstructionis author, primùm quidem tenues iecoris venas implet & in-
5 farcit, auctus deinde hinc etiam in omnem visceris substātiam redundat, & eam perinde atque venas obstruit: quòd si rursum multò plenior cumuletur, iecur in amplam molem distendit: túmque viscus turgidum ac tumens apparet. Tēpore humor siccescit & vi caloris tenui parte dissipata, reliquus totus obdurescit: cuius permistione iecoris substantia labefacta-
10 tur verúsque tandem scirrhus emergit. Hic à simplici tumore distat, quòd non nisi longo dierum numero, simplex verò breui etiam procreetur. Vt autem peccans & efficiens humor, modò pituitosus, modò biliosus est: ita & scirrhi prodeunt varij, quos accuratè discernere expedit: quandoquidem & vehementia & impendente periculo plurimùm dissident. Illum
15 causæ antecesserunt quæ crassum pituitosúmque succum coaceruant, hūc verò quæ biliosum: in illo dominātis pituitæ refrigeratíque iecoris, in hoc bilis exuperantis concalefactíque iecoris signa elucēt: hic ferè ictero succedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic vnus in eum hydropem præcipitat qui ascites appellatur, ille citra vllum incōmodi ge-
20 nus diu persistit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiámve infert.

Magnus etiam plerumque tumor iecur sine scirrho distendit, qui iisdē se prorert notis atque scirrhus, nisi quòd minus renititur & breuiori tempore genitus est. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur hásque prorsus obsidet. Contactu obseruandus: etenim plerumque tātus ap-
25 paret, vt vniuersum hypochondriū repleat, neque costarum extrema percipi, neque sub hæc digiti infigi possint, neq; iecoris vlla figura sit aut circumscriptio. Oritur interdum à flatu aut à tenui cruditate, quā vel immoderata frigidæ potio, vel intēpestiuus fructuū esus, vel crapula satietásque nimia peperit: & hic quidem non grauitatis, sed tensionis sensum infert,
30 & breuiori tempore contrahitur. Interdum verò ab humore crasso & lento, aliàs bilioso, aliàs pituitoso, quem validum iecur à se excutiens in proprias ambientes mēbranas deposuit. Hic magis renititur, & sua mole premit, atque etiam multo tempore cōgeritur, nec nisi multo discuti potest.

Est præterea & in hypochondrio tumor alius musculis abdominis in-
35 sertus. Hic admodum rarus est & insolens, qui nō pressu, sed leni blandóque tactu, ac sæpe visu percipi debet, foras enim prominet. Figurā quoque oblongam habet, qualis est recti in abdomine musculi.

ὄγκος ἄνευ σκιῤῥου.

Hepatis, est iecoris inflāmatio, qua sanguis illi⁹ parte quadā prȩter naturā collectus incēditur. Fit autē dum sanguis ipse vel exuperātia vel tenui-
40 tate, vel feruore & acrimonia, vel externarū causarū impulsu, è venis immoderatiùs prorūpēs, in visceris corpus copiosior secedit. Tū extra ꝓpria vasa putrescit & inflammatur, simúlque imbutam carnosam partis substātiam labefactat atque corrūpit: hinc plerumque sinus excauatur. Primùm

ἡπατῖτις.

igitur sanguis vertitur in putridam saniem, ac tum inflammatio est: sanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipsa puris collectio abscessus dicitur. Erūpente demum pure vlcus manet cauū ac sordidum. Hac mutationis serie multa vitia ex vno eodémque fonte dimanant, quæ vt variis sunt nominibus insignita, ita & varias curandi leges habent. Singula verò 5 propriis signis ita indicantur. Inflammationis notæ sunt grauitas dextra præcordiorum parte, dolor (quū maximè ea sedes attingitur) à iugulo ad costas nothas protensus, ob conclusam materiæ congeriem quæ succingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & spiritus difficultas & tussis exigua eáque sicca inest, qua nihil excreatur. His igitur notis 10 atque doloris situ distat à pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, sitis inexhausta, linguæ scabrities & huic lentor inhærescens, primùm quidem flauus, deinde nigricās: nausea & cibi fastidium: interdum singultus propè strangulās: sæpe corporis color ictero fœdatus: vrinæ crassæ, rubicundæ ac turbidæ. Syncerae bilis modò vitellinæ, modò æruginosæ 15 vomitio, & plerumque per aluum deiectio, quæ interdum vel diarrhœam vel dysenteriā infligit. Si inflammatio erysipelatodes fuerit, febris, ardor, vomitio reliquáque signa grauiora euadent ac tandem in marcorem deducent. Hæ quidem omnis inflammationis communes notæ sunt: particulatim verò si inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi fastidiū, 20 nausea, sitis, biliosa vomitio aut deiectio acriùs vrgent, & præterea grauis & admodum laboriosus est decubitus sinister, nec promptè inflammati iecoris tumor cōtactui obuius est. Si verò inflammatio gibbam magis regionem obsideat, spirandi difficultas, tussis & grauis dolor iugulum retrahens magis infestant, & præterea difficilior est decubitus dexter, vt quo 25 pars affecta premitur: cōtactu pressúque dolor exacuitur, promptéque tumor percipitur, qui & interdum prominens est & oculis cōspicuus. Omnes hæ quidem manifestę & vehementes notæ apparent quum ingens est inflammatio. Quum verò exigua, obscurę & exiles, hæcque in multos interdum menses perseuerat: in qua hypochondrij dolor & grauitas, magna 30 respiratione potius quàm tactu se produt. Quum autē musculus abdominis rectus iecori prętēsus solus inflammatur, superiorum notarum nulla quidem (nisi fortè febris) adest, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, visu tactúque conspicuus: cutis enim circumtensa rubescit atque calet. 35

Abscessus quū iam fit & putrida sanies in pus cōuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera symptomata inualescunt: rigores sæpe nullo ordine nulláque ratione inuadunt, quos sequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipséque ardor deferuescit, vires tamen relinquuntur multò imbecilliores, pulsúsque frequens, 40 paruus ac languidus, crebráque animi defectio. Quum rupto abscessu puris illuuies prorumpit, eius tetro vapore cor obruitur, qui sæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim vix quisquam seruari

uari poteſt. At quum exiguus eſt abſceſſus, ſi vires ſatis conſtent, pus nonnunquam vomitione prorumpit, aut per aluum, aut per vrinas profunditur. Sed & interdum fiſſa vel exeſa iecoris ſubſtantia id excidit in abdominis capacitatem, quò & hydropicorum aqua confluit.

Vlcus ex abſceſſu contractum quoniam alimento cõtinenter alluitur, perpetuò colluuie multa ſordeſcit, neque vnquam poteſt ſaneſcere. Iecoris enim ſolida ſubſtantia ſpermatica quum ſit, non magis quàm pulmonis reparari poteſt. Tum igitur vitioſa eſt ſanguinis confectio, corpus non alitur, ſed verè tabeſcit, putrida, ſanioſa & interdum cruenta eſt alui deiectio ac ſæpe quaſi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque ſanie perfuſa, aut ſi ea in abdominis ſpatium penetret, hydrops omnium grauiſſimus exoritur, qui & inguinum pubíſque grauitate & manifeſto tumore ſe prodit, ſiquidem vires tandiu perſiſtant, quod certè vix vnquam vlla obſeruatio notauit.

Qui morbi in cyſti fellis. Cap. V.

CYSTIM fellis occupant obſtructio, calculus, repletio & inanitio. Obſtructio aut eius eſt ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius quo è cyſti in inteſtina eructatur. In vtraque aluus durior pigriórque eſt, fæces albicãt, vrinæ flauæ craſſæque adeò ſunt vt ſæpe nigreſcãt, bilis cum ſanguine in ſummũ corpus effuſa ictero cutẽ deturpat. In priore tamen cyſtis prorſus exhauſta eſt: in poſteriore illa bilis copia diſtenditur, variíſque exuperantiæ ſymptomatis premitur.

Calculus in cyſti fellis plerumque concreſcit niger, ſed tamen leuis & qui aquæ immerſus innatat, neque vt qui è renibꝰ aut veſica euellitur ſubſidet in imo. Origo illi eſt è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coërcita nec tempeſtiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirũ in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit quum vterque cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ, neque grauia ſymptomata quibꝰ certò ac facilè detegi poſſit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis & diuturnus fuit icterus. Decrepitus quidam ſenex in iram mirè propenſus poſt deceſſum ſine felle ac ſine cyſti inuentus eſt, in cuius ſede calculus ingens cõcreuerat. Quinetiam poſt diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturæ innumeros calculos inſtar piſi aut hordei, in pleriſque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cyſti nonnunquam tantopere exuperat, vt hanc in ingentem diſtendat magnitudinẽ. Ac tum ſanè infeſta eſt grauitatis pondere preſſu ac ſuffocatione, ructu, ardore, ſiti, iracundia, & ſiquando fortè computreſcat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauiſſima mala prodeunt, nec certè leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cyſtis enim quum prorſus exinanitur omnémque bilem ſuam foras eructat, aut billioſas vomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam,

aut dyſenteriam, aut alia his finitima ſymptomata concitat. Non pauci è viuis erepti ſunt, in quibus nõ alia interitus cauſa comparuit, quàm quòd folliculus bile omnino eſſet exhauſtus.

Lienis morbi, cauſæ & ſigna. Cap. VI.

LIENIS grauiores morbi ſunt, tumor diſtendens, obſtructio, ſcirrhus, & inflammatio. Lien ſubſtantia rarus atque laxus occaſione leui diſtendi poteſt: quúmq; ſanguinis excipiendæ fæci deſtinatus ſit, hanc omnémque impuritatẽ facilè admittit: hac imbutus tumet multò quidem quàm iecur frequentiùs, ac plerumque ſine ſcirrho. Tumor tum ſiniſtro hypochõdrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis ſitũ figurámque retinet, interdum vniuerſum hypochondrium implet: ſed & is interdum ſubter vmbilicum prolabitur, noxia quidem materia è viſcere in omentum quoquouerſum effuſa. Hæc autem varia diuerſáque eſt. Crudus, aquoſus ac pituitoſus humor eò nonnunquam confluit, iis potiſſimum qui in locis paluſtribus humidíſque degũt, & qui frigidæ potu largiore humidíſque veſcuntur oleribus: iis etiam qui è frigidis, humidis, diuturníſque morbis emerſerunt. Sæpe tamen melancholicus ac terrenus humor, qui ſanguinis fæx eſt & limus, in lienem rapitur. Illic abundãtior cumulatur, vel quia multus erat in ſanguine, vel quia eius naturalis vacuatio quæ è liene in vẽtriculũ aut in aluũ fieri ſolet, ſuppreſſa eſt. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerat. Huius ſigna ſunt reſpiratio crebrior & difficilior, præſertim in curſu ac labore, aut etiã quum in dextrum latus decumbitur: amplificatio quippe viſceris maximè quũ ventriculus cibo turget, diaphragma premit. Appetẽtia ferè perſiſtit, ſed vẽtriculi offenditur cõcoctio: ex qua crudus aquoſúſque chylus pleriſque fluctuat, quo ſæpe os madet expuitióq; multa fertur. Flatus plurimus ſurſum deorſúmque erũpit, aut hypochondrio ſiniſtro rugitu quodam & murmure obauditur, totus ferè aut in ventriculo, aut in ea coli inteſtini parte quæ viſceri aſſidet collectus: non enim audiendi ſunt, qui hunc in liene concludi temerè profitentur. Humoris vapore cor laceſſitur corpúſque vniuerſum ignauum & iners quaſi diſſolutum languet: & nonnunquam leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconſueta ſomnolentia eáque turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia contemptúſque rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximéque faciei color. Atque hæc quidem efficit quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturalíſque melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues venas eò minimè laberetur.

Quum verò copioſior ea melancholia liquida tempeſtiuè expurgata minimè fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem venarum arteriarúmque gignet. Sub hac, hypochondrij ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet.

ercet. At quum multa non venas modò, ſed & lienem vniuerſum implet atque diſtendit, diſſipatáque tenui illius portione, craſſior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hic caloris vi ea materia magis magíſque craſſeſcit, ſenſimque in ſcir-5 rhum lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio vehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus aliàs ſolam illius ſubſtantiam occupat, íſque & ſitu viſceris & figura circumſcribitur: aliàs verò in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerumque ventris ſiniſtrã 10 regionem impleat. Hic longiori tempore quàm ſimplex laxúſque tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniáque ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melancholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignũ tempore diſſipatũ eſt. σκίῤῥος.

Iam verò inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quòd purus ſanguis 15 phlegmones author in id viſcus rarò penetret. Siquãdo tamen ea obtigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſſidua & ardẽs, lentor linguæ nigricãs, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochõdrij diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliáque ſymptomata in ſiniſtrum latus 20 perinde atque inflammato iecore in dextrum incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melancholicorum ſymptomatũ. Si vel abſceſſus vel vlcus inſequitur, nõ ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quàm in iecore comprehenſum eſt. φλεγμονή

Atra bilis grauiſſimorum ſymptomatum effectrix, in liene proprio etiã 25 receptaculo in viciníſque locis congeri ſolet. Fit autem aliàs ex bile flaua, quæ exuſta malignámque naturam ſubiens, iam aut à liene prolicitur, aut iecoris vi in lienem ipſum atque interdum in pancreas ac meſenteriũ protruditur. Aliàs quoque ex naturali fit melancholia, quæ in liene iam diu inhæreſcens, victu calidiore, æſtu, exercitatione, aut etiam vetuſtate ſupra 30 modum incaleſcens vſtáque, malignã bilis atræ naturam adipiſcitur, qualem ſępe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immaniùs efferatur. Bilis hæc atra ſæpius ſine tumore, rarò cum tumore exuperat: vix enim tantã illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochõdrij tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtẽtio aut oppreſſio. Cæterùm æſtus in pręcordiis magnus, præſertim quum aut vinum aut calidior cibus aſſumitur. 35 Huius cõfectio moleſta, ructus, flatúſque plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita, nec alius quiſquã humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordiis & ſupra vmbilicum dilatantur ac vehementer pulſant: cordis magna & frequens eſt palpitatio, ſiquid 40 præſertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nõnunquam incidit pulſum immutans. Quum autẽ, vt ſæpe fit, vapor in caput irrepſit, facies quaſi inflãmata rubore perfunditur, mens peruertitur & alienatur, terrore, metu & mœſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihílque reli-

quum ſit ſpei. Furori omnia finitima in quem æger ſæpe metuit raptum ſe iri. His reliqua hypochondriacæ melancholiæ quæ ſuprà commemoraui ſigna plerumque accedunt, interdum etiam abſunt.

Meſenterij & eius quod pancreas appellatur morbi, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

TANTA plerumque ſuperuacuorum eſt humorũ colluuies, vt deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſſit. Ac tum non parua ſuperfluentis portio in vicinas quoque ſedes illabitur, maximè quidem in pancreas & in meſenteriũ, quæ totius corporis veluti ſentina ſunt. Quibus ergo aſſidua ingluuie magnus fit vtriuſque bilis & pituitæ prouentus, eas tempeſtiuè non expurgatas natura valens ac robuſta plerumque in pancreas & in meſenterium ignobiles ſedes deponit: ídque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui non in inteſtina, ſed in ipſum meſenterium & pancreas deſinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varij humores, qui primùm laxum mollémque tumorem, deinde ſiccescentes renitentem durum ac verè ſcirrhoſum ingenerant. Durus vſqueadeò interdum deprehenſus eſt, vt penitioribus ſub vmbilico partibus vel os vel calculus cócreuiſſe putaretur. Itaque ſi ampla & vaſta mole venter totus præter naturam prominet, ídque citra fluctuationem, citra alui ſuppreſſionem diutinã, citra hydropis ſuſpicionem, vnde & qua id ex cauſa obtigerit, tactu ita quidem diſcernendum. Quum adipis copia vẽter prominet, quoniam cuti ſummæ is inhæreſcit, manu totus comprehẽdi ſecernique poteſt à muſculis abdominis: ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Quum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerumque etiam citra preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina nó coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterij verò tumor quoniam altè ſepultus eſt, nó niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quòd pars ipſa doloris ſit expers. Quinetiam ſua is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit vt aluus pigrior ſit tardiúſque fæces deſcẽdant. Vtrum præterea tumor vniuerſum meſenterium an partem duntaxat, & quámnam occupet, mollíſne ſit an durus, tactu etiã internoſcendum. Cæterùm quíſnã in meſenterio humor exuperet, iam non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut in liene proditum eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen tum obſcuriores, tum leuiores exiſtunt. Hæc autem obſcuritas multis cauſa fuit ignorantiæ, & cur harũ partium affectus prætermiſſi fuerint, nec veterum ſcriptis celebrati. Ego tamen hoc affirmo & profiteor, choleræ, melãcholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ languoris, lentarum errantiúmque febrium, latentium denique morborũ cauſas me in his plerumque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deploratis ſalus redderetur.

Vera

Vera quoque inflammatio in mesenterium incidit, quum ab exesis aut ruptis illius venis sanguis excidit, & in aliqua sede præter naturam collectus putrescit, tandémque suppurãs abscessum facit. Ea inflammatio sine manifesto dolore est, solúmque grauitatis sensum habet, nisi fortè vehe-5 mentiùs prematur. Febris admodum leuis & lenta, sine siti sine grauibus symptomatis, nec omnino ægrum prosternens nec quotidianas functiones interpellãs. Principio sanies quædam rubra, facto deinde abscessu pus album defluit ab aluo, & vtrumque modò permistũ alui fæcibus, modò seorsum & syncerum, vt quum inflammatio in postrema intestina de-10 uergit. Tum quippe pus per venam proximã in recti aut coli intestini capacitatẽ influit, syncerúmque magna interdum copia redditur nullo sensu doloris: quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuersia torsit. Sed non aliunde id quàm ab affecto mesenterio dimanare facilè nosci poterat. Neque enim ab inflammatis intestinis, neque à ven-50 triculo potest sine vehementi dolore prodire. Ex iecoris verò aut ex lienis inflammatione, febris vehementior affligit, omniáque symptomata fiunt grauissima: nec tam syncera sanies seorsum ob longiorem viæ tractũ exit. Renes etiam affecti non illac, sed per vrinas repurgãtur. Itaque vnum mesenteriũ reliquũ est in abdominis capacitate, quod sub illis notis inflam-20 matione tentetur.

Iecoris lienísque symptomata, & horum causæ. Cap. VIII.

MVLTA sanè symptomata promiscuè à iecore & à liene originem habent, quòd ea viscera in humorum procreatione secretionéque plurimùm occupentur. Ea sunt icte-25 rus, melãcholia, atrophia, cachexia, hydrops eiúsque species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc album oculorum & partes quę circum tempora sunt, interdum & cutis tota vel pallido, vel flauo, vel citrino colore suf-30 funditur, hincque vitium aurigo nũcupatur. Auriginosum corpus vix sudat, sed prurigine plerũque tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescens torpescit, mens sensúsq; hebescũt & variis lacessuntur imaginibus. Icteri variæ existũt causæ, vna est virulentarum bestiarũ vt viperæ demorsus, aut epotum venenum: quorũ vi sanguis totus pristinã amittit puritatem & in 35 citrinũ ac biliosum humorẽ corrumpitur, qui omnia peruadẽs cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes causæ prægressæ sunt, atque repente aut breui color mutatus est, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febrium, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in summum forásque propellit. Hic repẽte nascitur, febrem finit nec 40 tamen cum febre desinit, sed diutius aliquando protrahitur: vrinæ & alui excrementa secundum naturam habent. Ex iecoris quoque inflammatione icterus nascitur, cuius vi & incendio pars sanguinis maxima vertitur in bilem, & in omne corpus quoquouersum effunditur. In hoc vehemẽs ar-

ἴκτερος.

dénſque febris exiſtit, dextro hypochódrio grauitas dolórque ſubeſt, deiectiones & vrinæ biliosæ profluunt, inflammati iecoris ſigna cōmitātur. Atque hi quidem rariùs incidunt, nec omnino ſimplices exiſtūt. Simplex verò icterus & qui frequētiùs ingruit, aut iecoris aut folliculi peculiari vitio fit. Quū enim in calidiore iecore bilis copioſior gignitur quàm à cyſti expurgari tota poſſit, redundans ea quoquouerſum irrumpit aut effunditur, atque cum ſanguine vel eius ſero euadens ſummam corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius ſubſtantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conſpicuum: ac dein tempore craſſeſcens atque obdureſcens nó modò obſtructionem, verumetiam iecoris ſcirrhum renitentem ac prædurum ingenerat, cui ferè ſuccedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodū lenta febris eſt, atque licet turbidæ, craſſæ & croceæ ſint vrinæ, alui tamen deiectiones non albicant, quòd è folliculo atque etiam è iecore bilis multa proruat in aluum. Icterus verò qui ex obſtructione meatuum ad bilis cyſtim pertinentium fit, repente hominē adoritur, ſine febre, ſine magna corporis aut virium iactura: deiectiones albicant, quòd bilis illapſus in inteſtina cohibeatur. Vrinæ craſſeſcunt atque rubent adeò vt & propè nigreſcant: dextro hypochondrio grauitatis ſenſus ineſt ſine conſpicuo tumore. Comminiſcuntur plerique alias icteri cauſas, vt folliculi fellis imbecillitatem, & partiū quæ in habitu ſunt corporis calidiorem intēperiem: quæ tamen omnes rariſſimæ quum ſint, in earum numero haberi debent, quæ cogitatione potiùs quàm vſu & euentis deprehenſa ſunt.

ἴκτερος μέλας.

Icterus arquatúſve niger melancholici eſt humoris in cutem & in corporis ſumma effuſio. Sub hoc coloris flos perit íſque pro viuido obſcurus primùm, deinde ſubliuidus & ſubniger nulla euidenti occaſione apparet. Corpus quidem minùs quàm in altero ingraueſcit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mœſtitiæ plenæ ſunt. Nec deiectio, nec vrina de naturali ſtatu manifeſtè decedit. Proxima huius continénſque cauſa eſt melancholicus humor in omne corpus cum ſanguine effuſus: ídque vel quòd in ſanguine atque in iecore nimium exuperet, neque totus lienis vi elici expurgaríq; poſſit: vel quòd lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgēs illius portionem refundat in venas, ac tum lienis tumor grauitáſque premit: vel quòd vena è portis iecoris in lienem directa & qua ſanguinis fæx deducitur ac expurgatur, obſtructa obſtipatáque ſit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος

Affectio hypochondriaca vtriuſque affecti viſceris maximéque lienis ſoboles eſt. Huius enim ſpecies duæ vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno ſanguiníſque fæce ducit originem, qui in liene viciníſque ſedibus ſupra modum cumulatus, tumorē ingenerat, è quo teter vapor ſurſum effertur. Lienis tumor interdum cōſpicuus ingénſque animaduertitur, ſine ictero, ſine cachexia: ídque quum & mitis eſt humor & arctè coërcetur. At verò quum è propria is ſede prorūpit, in venas

effuſus

effuſus aut icterum aut cachexiam parit. Quum autem præter naturã incaleſcit, vel deteriorem ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe vaporem exhalat, qui animum mentémque variè conturbans, author eſt hypochondriacæ melancholiæ. Huius notæ ſunt multa fixáque diu cogita-
5 tio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, verecundia, ruſticúſve pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mẽtis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum iudicium. Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit.
10 Ea fit ab atra bile quæ vel ex terrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, vel ex bile flaua proceſſit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pãcreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quúmque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuiſſimorum ſymptomatum author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melan-
50 cholia, ſuperioris notas præ ſe fert omnes & eas quidem multò grauiores. Præterea verò præcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſúſque arteriarũ in his eſt validus, quũ vapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat, aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoréque ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligant, mens denique perturbatur, ac interdũ tan-
20 topere occupatur, vt ſine vlla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio vitæ: neque poſſit vlla orationis ſuauitate ad ſpem recuperãdæ valetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma verò tranquillitas eſt laborãntis conſtantia & prudentia. At verò extincto diſſipatóque vapore ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc ma-
25 lum ſi penetret in cerebrum eóque figatur, furorem ac tandem febrem acceſſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

His quadantenus ſimilia profert incommoda bilis ſimplex circa iecur abundantior coërcita & exæſtuans: nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor: & niſi vires iam malo ſuccumbant, animus
30 concitatus exardeſcit, iracũdia ſæpe iactatur, vlciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandem corpus abſumitur & liqueſcit, niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si vel alimenti penuria, vel vacuatione immoderata, vel aliarum eui-
35 dentium cauſarum, vel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur: ſed duntaxat quum lentè ac pedetentim nulla prægreſſa cauſa id ſumpto alimento non alitur. Atrophiæ quę vnam quampiam partem obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius vitium: eius verò quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe viſcere conſiſtit, quæ caloris ſpiritúſque
40 aut naturalis aut vitalis robur vel obtundit vel extinguit. Itaque cordis affectus maximéque febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam vitalem illius omniúmque partium ſpiritum labefactãt, in atrophiam perducunt. Quinetiam ventriculi grauiores affectus eódem adigunt, & lienis

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀτυχία.

nis iecorísque calida atque ſicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tũ atræ perfuſio. Vix enim vllam animaduerti veram atrophiã in qua viſcera præter intẽperiem, non multa quoque humorũ præſertímque bilioſorum colluuie ſcaterent, ac earum plerumque copia diſtenderentur. Hæc igitur cauſa quoniam naturalem ſpiritum & calorem proterit, vix vt vtilem ſanguinem gignat, in atrophiam præcipitat. Per hos affectus tametſi alimenti copia ſuppetit, & venæ multo humore turgent, corpus tamen nõ alitur, quia is humor caloris & ſubſtãtiæ bonitate, ſæpe etiam fibris quibus concreſcat deſtitutus, partibus neque adhæreſcere neq; aſſimilari poteſt. Multo autem diuerſa eſt cachexiæ ratio, de qua nunc tranſigendum. 10

καχεξία. Cachexia malus eſt atque vitioſus corporis habitus. Sub hoc plena ſatis atque copioſa corporis moles eſt: at verò tum ſubſtantia tum colore vitioſa. Corpus non vt athletarum promptum & alacre, ſed graue eſt atque iners, non viuido colore floreſcens, ſed vel pallido, vel liuido, vel citrino ſqualidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis cõtrahi ſolet: 15 aut ſi hæc vitio non ſunt, vẽtriculi ac viſcerum vel imbecillitas, vel impuritas accuſanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatémque parit, quæ in venas & in habitũ corporis, vtilioris vice alimenti rapta, partibus ſingulis tum apponitur, tum etiam agglutinatur, at nõ perfectè aſſimilatur: híncque vitioſa non autem vera & perfecta fit nutritio. Impuri- 20 tas viſcerum ſiue à ſcirrho, ſiue à corrupti humoris affuſione, ſiue ab eorũ corrupta ſubſtãtia proficiſcitur, vitioſum corruptúmque ſanguinem profert, qui demum in partes ſingulas euectus illícque concreſcens, vitioſam quoque efficit nutritionem, vitiatam nimirum ſubſtãtiam pro vtili diſſipata reponens. Hinc cachexia pro ſanguinis conditione varia: alia cruda 25 ac pituitoſa, alia melancholica, aliáque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala viſcerum conſtitutio protulit. Pituitoſa cachexia, qua ferè virginum nitor ſqualet viuidíque coloris flos perit, leucophlegmatiã ãntecedit eámque prænunciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephantiaſim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quàm longiſſimè 30 diſtat: in hac extenuatum corpus ſenſim contabeſcit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in venis eſt, nec concreſcit nec parti adhæreſcit, víxque ſanguinis appellationem meretur: in cachexia & concreſcit & nutriendæ parti adhæreſcit: atque licet pituitoſus, melancholicus aut aliter vitiatus, ſanguis tamen appellatur. In vtraque corporis virium- 35 que robur elãgueſcit, ſed in atrophia quòd nulla prorſus, in cachexia quòd vitioſa ſit nutritio.

ὁ ὕδερος. Huic proximus eſt hydrops, maximè qui ſarcites appellatur. Triplex enim traditur, ἀνὰ σάρκα, aſcites, & tympanias: horum rationes atque cau- ὁ ἀνὰ σάρκα εἴγουν λευκοφλεγματίας. ſæ in primis diuerſæ. Ana ſarca, id eſt ſubter cutem, qui & leucophlegma- 40 tias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incremẽtum eſt præter naturam. Huius initio pedes tument, maximè veſperi & ab exercitatione, aut quum decliues diu fuerint, in híſque (ſi craſſiuſculus eſt humor) digiti manet im-

preſſum

pressum vestigium, manè verò & per quietem sæpe dissipatus tumor euanescit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliæ, imò neque abdomen ipsum magis quàm reliquum omne corpus intumescit: sed id æquabiliter molle, laxum & pallidum existit, dissolutum & quasi eneruatum minimo labore frangitur, omnésque illius functiones languēt & hebescunt: febris ferè assidua sed lenta conficit, cum pulsu paruo, crebro & inæquali: vrinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quòd corpus vniuersum cruditate & pituitoso albicantéque sanguine, aut si dicere mauis, aqua lenta & concreta suffunditur: hinc & malum ipsum aqua inter cutem rectè nuncuparūt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc à phlegmatica cachexia seiungit sola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitiatam molem. Vna & eadem vtriusque causa, immodica nimirum iecoris atque venarū refrigeratio, quæ aut primaria est, aut ex cordis, lienis, ventriculi, mesenterij aliarúmve partiū concoctioni seruientium vitio cōtracta: & insiti caloris ac spiritus nimia dissipatio. E causis autem euidentibus viscera refrigerant natiuúmque calorem obtundunt aquæ frigidæ & vitiosæ potus immodicus, lactucarū fructuúmque esus intempestiuus, præsertim dum vel æstu, vel exercitatione corpus incaluit, eiúsque viæ patent, per quas externa vis penetrat. Insitum verò calorē spiritúsque dissipant acutus veheménsque morbus, & sanguis è naribus, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoide immoderatiùs profluens, & quęcumque denique exhauriunt nutrientium viscerū robur. Harum causarum magna vis est, si vehementer & affatim fiant: sin verò sensim ac lentè, tametsi perseuerent (vt diutius ab vtero vel naribus paulatim fluens sanguis) minimùm certè incommodaturæ sunt. Mensium verò cōsuetarúmque hæmorrhoidum suppressio & omnis sanguinis nimia exuperātia calorem spiritúmque strangulat & obruit.

Ascites est abdominis ex subdito aquoso serosóque humore distentio. Vēter sensim impletur dum diuulsa laxatáve cute supra modum intumescat. Corpus reliquum marcescit ac liquescit. Tumor presso diaphragmate spiritum difficilem reddit. Si abdomen impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur, fluctuantis humoris sonus obauditur. Vrina admodum pauca est, eáque ferè crassa & rubicunda: præsertim si iecur morbo initium dedit. Serosus humor totus interdum sub abdomine concluditur, nōnunquam eius portio in femora & in pedes, maximè post inambulationem, interdum in scrotum, veluti cuniculis sibi inusitatam viam parat. Irrepit & nōnunquam in thoracis spaciū, infértque ea symptomata quæ diximus purulentos affligere: nonnunquam & in vterum, vt in ea muliere cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus, per vterum sponte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo subsideret: alius dein humor sensim proximo mense succrescere incipiebat, qui stato quoque tempore totus efflueret. Hęc non vt leucophlegmatias ex sola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate sola ortum

ὁ ἀσκίτης.

ortum ducit: ſed maximè ex ſoluta cõtinuitate partium aut vaſorum quibus humores contineri ſolent. Itaque in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia, cruditas è viſceribus per venas in omne corpus permeat: in aſcite verò quoniam exeſum, apertum, ruptũ, fiſſúmve aliquid eſt, ſeroſus humor vtpote tenuis, ſine ſanguine ſolus vti ſolet per renes, excidit & in abdominis capacitatem illabitur. Haud ſecus atque ſuppurãs pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingente coſtas membrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta ſeri collectio præter naturam illic fieri poteſt. Turpiter hallucinantur qui putant per anguſtos cæcóſque poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam hac ratione aſcites peræquè omnes inuaderet: & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúſque tam multos deſtinaſſe. Adde quòd iis quos ex vrina dies viginti ſuppreſſa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpacium refluxiſſe, quoniam integra nec pertuſa his erant ſanguinis ſeríque conceptacula. Hinc fit vt aſcites iis ferè ſuperueniat, qui rupta vel exeſa viſcerũ vena, cruẽtis vomitionibus aut deiectionibus opportuni ſunt. Licet enim ſuppreſſus ſanguis ſit, ſeroſus tamen humor per derelictam fiſſuram præterfluit incidítque in ſpacium abdominis. His etiam ſuperuenit qui viſcerum errore ictero diu tentantur, & quibus lien vel iecur vel meſenterium veteri ſcirrho obduruit: quandoquidem viſcerum ſubſtantia ſiccitate humoríſque penuria, ceu rimis quibuſdam dehiſcit, eorúmque ambiens mẽbrana diffringitur, vt non amplius tenue ſerum continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinit, atque ſenſim quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuũ abdominis ſpacium. Hanc cauſam innuit Hippocrates, quum ait, Quibus hepar aqua plenum eruperit, iis venter aqua repletur. Quòd ſi ſola viſceris ſubſtantia diffinditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, ſed veſiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus ſæpe pecudum boúmque iugulatorum iecur ſcatere deprehenſum eſt. Hoc enim viſcus quia terrenum ſiccúmque eſt magis quàm reliqua hydropem accerſit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaque cauſæ omnes quæ iecur vehementer exiccãt, vt ardentes febres, vt calidiorum ciborum præſertim vini meracioris liberalior vſus, hydropem inuehunt: ab his quippe exarefactum iecur perinde atque terra ſiccitate dehiſcit ac finditur. Fit præterea aſcites ex iecoris aut lienis vulnere exiguo quod non altè penetrauit (hoc enim repẽte hominem interimit) ſed ſummam duntaxat extimámque faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illorum ſuppurante phlegmone atque vacuata relinquitur.

ὁ τυμπανίας.

Hydrops tympanias abdominis eſt diſtẽtio ex multo flatu in illius capacitate cõcluſa. Moles quàm in aſcite minor & minus grauis, parum fluctuãs, ſed rugitu obmurmurãs: ſummus vẽter vngue percuſſus vt tympanũ tinnit, multáque flatus indicia exiſtunt. Huius ergo materia flatus eſt ex imbecilla concoctione & cruditate genitus: qui cùm multus in vẽtriculo

aut

aut intestinis, velut in colico dolore coërcetur, nec exitum naturalem reperit, impetu viam sibi muniens, per cæcos tenuésque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus sese infert, ac demum variè impulsus in ipsum abdominis spatium penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit
5 Hippocrates. Quibus tormina circa vmbilicum fatigant, & labor atque lumborum dolor, qui nec medicamento aut vllo alio modo solui potest, in hydropem siccum firmatur. Rarus certè hic hydrops, víxque syncerus flatus sub abdomine citra humoris permistionẽ vnquã est animaduersus.

10 Intestinorum morbi causæ & signa. Cap. IX.

INTESTINA non admodum intemperie infestari solent: horũ autem grauiores morbi sunt, obstructio, adstrictio, inflãmatio, abscessus, & vlcus. Obstructio, aut alimẽti prolapsionem, aut fæcis deiectionẽ, quæ præcipuæ sunt intestinorum functiones,
15 interpellat. Ea autẽ interdum, sed admodum rarò fit à tumore præter naturam in intestini substantia orto, qui nonnunquam eousque increscit, vt eius ductum viámque impleat. Hic notis elucescet, quę mox recensebuntur. Interdum à resiccatis obduratísque fæcibus, quæ in illorum anfractibus reconditæ exturbari vix possunt: siccantur verò quoties tardè descen-
20 dunt, aut quum forensibus negotiis aliísve occupationibus coërcitæ sursum remeant. Euidens has causa antecessit: nullus subest dolor, nullúsque tumor conspicuus. Leuiter ac facilè hæc soluitur obstructio. Interdum à crassa, lenta, veréq; gypsea pituita, quæ sensim copiosior collecta firmiúsque intestinis adhærescens, omnem eorum capacitatem replet. Superua-
25 canea quidem pituita in cerebro, in ventriculo, & in intestinis gigni consueuit: sed in cerebro tenuis & aquosa, in his verò crassa atque lenta: hæc enim peculiare est ventriculi & intestinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementum est commune. Etenim quum illorum substantia frigida sit atque membranosa, crassum certè ac viscosum de se
30 excrementum proferet, quale est pituita lenta. Hęc igitur secundum naturam gignitur cõcrescítque in intestinis: è quibus cernitur aliàs sponte fæcibus circumiecta descendere, aliàs clystere manifestè deduci, aliàs dysenteriæ vi corradi. Quum autem parciùs ea vacuatur, sensim aucta caloris vi sic tandem crassescit, vt prorsus obstruens intestina quasi infarciat, fiátque
35 latentium difficiliúmque morborum causa. Caroli Quinti Imperatoris legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in sinistrum exporrecto. Huic quum sexennio toto remedij genus omne tanquam emolliendo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tãdem acriori clystere durum ac firmum quippiam, medio ductu
40 pertusum, pedis longitudine detractum est: quod ille intestini portionem esse metuebat. Sed quum repentè leuatus videretur, adhibito consilio iterum ac tertio clystere prolutus est, rursúsque simili euulsa materia continuò pristinę est valetudini restitutus. Alteri cuidam similis, sed grauior af-

ἔμφραξις.

fectus aluum prorſus cohibuit: qui tandem ventre ſupra modum intumeſcente deceſſit è viuis: inuentúmque eſt colum inteſtinum vſque adeò infarctum pituita concreta, vt ſolidum prorſus cēſeretur, nihilque omnino fæcis in aluum delabi ſineret. Vera hæc eſſe teſtamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia videntur. Craſſior porrò hæc pituita in cęci aut coli inteſtini cellulis diutius coërcita, nōnunquam concreſcit in calculos: quales ſæpe vidimus inſtar nucis iuglādis, & in quodam magnitudine caſtaneæ quarto aut ſexto quoq; die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concreſcens pituita efficit, qua exuperante animus viréſque languent, vētriculi cruditas adeſt, tardáque alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, venter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

στενοχωρία. Obſtructioni affinis eſt inteſtinorū coarctatio & anguſtia. Ea autem fit eorū vi quæ ingeruntur: ſiue cibi ſint, vt cotonea mala: ſiue adſtringentes clyſteres. Quinetiam à meſenterij aut viſcerū tumore inteſtina premente: hócque frequens admodum eſt. Fit & ab enterocele, quum inteſtinum in ſcrotum deuoluitur, eóque quaſi vinculo coarctatur. Horum vnumquódque ſeipſo non aliis indiciis percipi debet.

φλεγμονή. Iam verò inflammatio in gracilia inteſtina non ſæpe incidit: at in craſſiora quæ ſanguine multáque carne prædita ſunt, frequenter, maximéque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer íſque lancinans, non vt in dyſenteria aut corradens, aut vagus, aut intermittens: ſed in vnam eandémque ſedem defixus cōſtánſque premit. Febris quàm in dyſenteria ardentior, eáque dum pus conficitur exaſperans & inęquali rigore fatigans. Deſidendi cupiditas inanis, & qua præ obſtruentis tumoris magnitudine nihil minimúmve deiicitur: in dyſenteria verò nonnihil atque etiam creberrimé. Dolorem vel anodynus clyſter mirum in modum exacuit, quòd tumorem comprimat: in dyſenteria compeſcit atque demulcet acri humore deterſo.

ἀπόστημα. Abſceſſu facto ruptóque pus primum ſanioſum, deinde album & concoctum à podice exigitur: ídque vel ſeorſum ac ſyncerum, vel paulum ante fæces, à quibus detergi impellíque ſolet. Tum dolor, febris aliáq; ſymptomata miteſcunt, & aluus impedimento ſublato liberè exit.

ἕλκωσις. Vlcus tum ex abſceſſu, tum etiam ex dyſenteria aut tenaſmo relinquitur. Huius dolor fixus eſt, cuius ſenſu debilitata inteſtina, ſæpius onus ſuū deponunt, eructántque modò cruentam modò purulentam ſaniem. Id ſi cauum eſt, quoniam in parte humida conſiſtit & excrementis peruia, diu ſordidū manet, víxque tandem cicatrice obducitur, & niſi diligenter præcauetur, ferè vel in fiſtulam, vel in cancrum deſinit.

Inteſtinorum ſymptomata, horum cauſæ & ſigna. Cap. X.

INTESTINA nō paucis diríſque ſymptomatis torqueri ſolent, qualia hæc ferè ſunt: dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut lienteria eſt aut colliquatio,

quatio, aut diarrhœa, aut dysenteria, aut tenasmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoque & ascarides.

Colum intestinum amplum quum sit & laxum, anfractibúsque multis sinuosum, varias sanè materias excipit, quarum exuperātia distorquetur, 5 dolórque fit, quem ab affecta sede colicum nuncupamus. Hæ autem materiæ sunt flatus crassior, humor aut lentus ac pituitosus, aut acer & mordax & verè biliosus, qui interdum etiam inflammationem accēdit. Flatus in colo intestino plurimus gigni cumularíque solet, in quo sæpius rugire vel murmurare obauditur: neque enim aliud natura cōdidit excipiēdi fla- 10 tus receptaculum, quem tamen prima ventriculi concoctio maximè progenuit. Itaque flatus in hoc intestino copiosior congestus, si propter obstructionem à duris resiccatísque fæcibus aliísve de causis erūpere nequit, intestinū vi distendit atque diuellit, magno certè & immani cruciatu magnóque sensu doloris. Cohibendi flatus consuetudine non paucos disse- 15 ctione animaduertimus, quibus dilatatum colon intestinum brachij amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo ventre flatus toto anfractu in ventriculum resiliēs ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoque aliis ex causis hoc symptomate continenter affligi, vt his plures ructus quàm verba essent. Flatulentus dolor colicus vētrem disten- 20 dit, vagus est & instabilis, in variásque ventris sedes se cōtorquet: sæpe obmurmurat, & arctè conclusus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: hunc causæ flatus effectrices præcesserunt. A crassa lentáque & præsertim à vitrea pituita, quæ nō modò huic intestino adhærescit, sed & ipsum corradit, dilacerat atque in id plerumque perforantis terebelli more se infigit, colicus 25 etiam dolor exercet. Hic sæpe fixus est & altè excruciat, nauseam & pituitæ vomitionem ciet: neque ructibus neque flatibus emissis demulcetur: habuítque originem à crapula & otio, quæ cruditatem crassúmque humorem progignunt. Ab acri verò erodentéque humore, aut etiam ab inflammatione quisquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam est, sed cum 30 febricula, ardore, siti & vigiliis: irritatur esculentis potulentísque calidioribus, à quibus etiam sumpsit originem. Atque hi quidem verè colici dolores facilè mitescunt cedúntque iustis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, sępe colicorū specie eludunt.

κωλικὴ ὀδύνη.

Alij insuper, cruciatus quadam similitudine & vehementia colici nun- 35 cupantur, quibus tamen non in colo intestino sedes est, sed vel in peritonæo, vel in membranis quæ abdomini ventrísque partibus obtenduntur. Hi sanè grauissimi sunt & admodum diuturni, ac neque clysteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui verè sunt colici dolores, deliniri solent. Eorum materia aut flatus est te- 40 nuis, aut humor acerrimus & eruginosus membranarū spaciis conclusus, è quibus detrahi vix potest. Succedūt diuturnis febribus aliísque biliosis morbis, quorum est difficilis solutio. Natura quippe crisim noxiíque humoris depulsionem in aluum molita, quū nusquam vacuādi viam prom-

ptam & expeditam nanciſcitur, illum è venis & viſceribus in membranas ſæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſæpius verò quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur parémque acceſſionum ordinem retinebant. 5

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fæces & cibi reliquiæ ratò nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fæces neceſſariò obdureſcunt, quòd diutius cohibitæ caloris vi continenter ſicceſcant, ab híſque nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterij venæ, non modò in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem 10 ſymptoma eſt, ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices cauſas refertur. Illinc ſiquidẽ vapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, ventriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sæpe ex viuendi errore naſcitur, velut ab eſculentis ſiccioribus, acerbis & adſtringẽtibus, quæ prę́ſertim prima men 15 ſa aſſumpta ſint: ad hæc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque vincere neque diſtribuere poteſt: ex otio denique & decubitu ſomnóque multo. Cæterùm non hanc, ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardam deiectionem perquirimus. Huius cauſa triplex ſtatuitur: ſenſus obtuſus qualem infligunt veternus, apoplexia & paralyſis. Stimuli 20 penuria, vt quum flaua bilis quę obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hócque crebrò fit in ictero. Inteſtinorum vel obſtructio vel adſtrictio quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio à meſenterij aut viſcerũ tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat: nonnunquam & ab enterocele. Obſtructio verò vel à duris ſiccíſque fęcibus, vel à craſſa lentáque 25 pituita, vel à concreto calculo. In quibus ergo pigra multum ac tarda eſt aluus, vt in eo quem nouimus non niſi duodecimo quoque die excrementa fæcéſque deiicere, & aliquãdo citra manifeſtum corporis functionúmque detrimẽtum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque à conſuetudine, neque à natura, ſed ab iis quæ nunc 30 recenſui vitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturã in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fæcíſque prolapſum cohibet.

ὁ εἰλεός.

Hæ cauſæ quum ſupra modum increuerint, excrementorum via prorſus occluſa, miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum præterlabi nequeunt. Hunc perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſterco- 35 re vel in ſcrotum vel in diſruptum vmbilicum procidens retrudi nequeat. Interdum & ſtercus durum, & inteſtini tumor præter naturam: aliæ verò cauſæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcendit. Atque per initia inteſtinorum murmur ineſt, dolor circumuectus, ructus inanis, nauſea, atque vẽtriculus nimium humidus. His dein 40 accedit pituitę bilíſque vomitio, quicquid eſtur bibitúrve, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamẽ poſtea remeat inquinatum ſtercoris nidore: ac poſtremò horrẽdum viſu ſtercus ipſum morituris vomitione reiicitur,

frigeſcente

frigeſcente quidem iam corpore & oborto ſudore frigido.

Cita alui deiectio contrariis fit ex cauſis, quum videlicet cibus vel liquidus vel lubricus vel pinguis nimium eſt, quum is ſua copia vẽtriculum & inteſtina quaſi pondere grauiùs onerat: quum quędam acrimonia eum 5 pungit atque vellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue bilioſum & acre corporis excrementũ ſit, aliunde eò confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe citam aluum reddunt, quæ & liquida, & ſæpius quàm ex conſuetudine deiicit. Ex iis autem quæ exeunt profluuiorum differentiæ ſtatui debent. Quum ab aluo continenter cru-10 da defluunt, aquoſa nempe diluta, humẽtia, colore ſubalbida vel cinerea, graueolentia, ídque ſolo ventris rugitu vel murmure, nullo manifeſto torminum doloríſve ſenſu, aut lienteria aut cœliaca eſt affectio. Si enim lęuia & æqualia ſuíque ſimilia & quaſi chyli aut cremoris ſpecie profluunt, cœliaca: ſin verò inæqualia & diſſimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confe-15 cti ſubſtãtia apertè cognoſcitur, lienteria eſt. Cœliacæ affectionis cauſa non cruditas eſt, non imbecilla ventriculi concoctio, ſed chyli imperfecta maláque diſtributio, quam meſenterij, lienis aut iecoris obſtructio, vel trahentis facultatis imbecillitas, vel alimẽtorum maximéque fructuũ fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim diſtribui tota ne-20 quit, ſed maxima ex parte in abdomine ſubſiſtit. Ab his cauſis multa congeritur illuuies, quæ ſenſim in tenuioribus inteſtinis aucta, vel in vẽtriculo, vel in meſenterio, vel circum viſcera, tempore corrumpitur. Quúmque ſua copia grauis eſſe cœperit, vel ſponte infrà interdúmque ſuprà prorumpit, vel à natura laceſſita propellitur: nõnunquam leuiſſimo clyſteris me-25 dicamentíve irritamento exit. Pulſus freques & celer exiſtit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomen diſtenditur, ventérque prominet: híſque ſuccedẽs ſpontanea perturbatio, cœliaca eſt affectio. Vacuato humore omni ſuperuacuo, profluuium ſponte conquieſcit, interdum eodem quo cœperat 30 die, interdum poſtero aut tertio.

Lienteria dicitur inteſtinorum læuitas, qua quæ per aluum defluunt, alimentis tum ſubſtantia tum colore finitima ſunt. Cauſam habet non diſtributionis impedimentum, ſed concoctionis primæ imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihílque mutatus delabitur: ſiue quòd imbecillior vẽ-35 triculus eum non conficit, ſiue quòd laxior ille non arctè continet dum integrè coquatur. Vẽtriculus autem imbecillior redditur proprio robore diſſoluto, ídque bifariã, vel ſuo, vel externo, ſeu aliarũ partium vitio atque ſympathia. Propria illius vitia hæc ſunt: refrigeratio, cuiuſmodi eſt ab immoderato frigidæ potu, præſertim quum corpus exæſtuat. Laxitas ſeu e-40 mollitio, qualem inducunt aquæ tepidæ, olei, butyri, adipis, prunorum, maluę atque ſimilium vſus immoderatior. Aliena qualitas inuſta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putreſcentium intempeſtiuus eſus, multóque efficacius hauſtum venenum in-

διέξοδος ταχεῖα.

κοιλιακή.

λειεντερία

duxit, quemadmodum & peruersa cœli constitutio, quæ popularem sæpe lienteriam promouit. Aliarum autem partium consensu lienteria fit, quum ab illis vitium aliquod in ventriculum incidit. Sic pituita è cerebro procumbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profusa ventriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic sæpe animaduertimus ingentem abdominis abscessum, & pulmonum vomicam, & pectoris renúmque suppuratione tetro malignóque nidore in cor & in ventriculum effuso, grauem periculosámque peperisse lienteriam, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti sunt proximi.

διάῤῥοια. Diarrhœa quanquam dici potest omne alui profluuium, id tamē propriè designat quo synceriores humores defluūt, sine vehemēti sensu doloris. Aliàs enim seorsum pituita, aliâs bilis flaua, aliâs atra purior apparet. Pituita crassa & mucosa ex intestinis crassioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concrescere solet: sæpe & ex mesenterio in quo ea plenior cōgesta, œdemata scirrhósque progignit, híncque ferè pituitosum omne profluuium originem sumit. At nihilominus tenuem spumosámque pituitam censuit Hippocrates è capite in ventriculum ínque intestina prolabi: dulcem verò atque dilutā ex vniuerso corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam testatur diarrhœam soluere leucophlegmatiam, esséque balbis familiarem. Diarrhœa biliosa est qua bilis flaua aut citrina ardēs ac plerumque spumans emanat, ídque sine magna ventris torsione, quòd liberè per laxas patentésque vias defluat. Ea sæpe è calidiore iecore aut è cysti fellis profunditur in intestina: nonnunquam & ex mesenterio in quod superuacuum omnem humorem oppressa natura solet recōdere: nōnunquam sed rarius è venis maioribus atque etiā ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam statuit Hippocrates surditatem alió sque ex bile morbos soluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut mesenterio prodit, quum oppressa natura vel naturalem melancholiam, vel bilem atram in aluum excutit exturbátque. Hæc autem cæteris multo est insolentior. Atra nonnunquam vsqueadeo apparet deiectio, vt vel cum diluta pice vel cum casiæ medulla conferri possit, quæ multos melancholiæ similitudine fefellit. At illa certè è sanguine fit, qui quoties aperta, rupta vel exesa præcordiorum vena, in intestina incidit, longo sinuosóque prolapsu ita præassatur ac nigrescit, vt picem planè referat. Discernitur autem quòd intincta lintea rubescant, quódque cruenta vel comitetur, vel præcesserit vomitio.

Sed & intestinorum colliquatio ad diarrhœam referri potest: in qua quod infernè procedit, quasi adipe vel oleo perfusum cernitur. Hinc autē fit quòd recens concreta pinguedinis carnísve aut etiam (diu protrahente vitio) solidarum partium substantia liquescat defluátque in aluum. Familiare hoc quidē profluuij genus pestilentibus febribus & causo colliquanti & hecticæ, & phthisi, & atrophiæ, nonnunquam & viscerum inflammationibus.

Dysenteria

Dyſenteria eſt crueta alui deiectio cum dolore & ventris torſione: vnde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primùm quidem inteſtinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhæreſcens exiguo cruore perfuſus: eáque prima eſt dyſenteriæ ſpecies. Altera quum interior inteſtinorũ 5 tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permiſtæ apparent. Tertia quum altiùs penetrante & depaſcente vlcere, ipſa caro propriáque inteſtini ſubſtantia putris vel exeſa procidit. In quo autem maximè inteſtino vlcus cõſiſtat, primùm ex ſitu doloris intelligitur, deinde ex permiſtionis ratione. Etenim ſi cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui 10 exquiſitè permiſcetur, inteſtina ſuperiora: ſi verò id purũ ac minimè permiſtum excidit, ſeorſúmque fæces alui deſcendunt, inferiora craſſioráque vlcere depaſcuntur. In hoc genere tenaſmus habetur, qui directi inteſtini vlcus eſt. Sub hoc aſſidua deſidendi cupiditas ſollicitat, ſed qua nihil ferè præter mucoſum quiddam & ſubcruentum egeritur Dyſenteriæ at- 15 que tenaſmi cauſa eſt pũgens acérque humor, qui non rectà, ſed per anfractus in inteſtina vi quadã delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem vel bilis eſt flaua, vel atra, vel pituita ſalſa. Nonnunquam & exedentia medicamẽta, vt colocynthis & adamãtis puluis: necnõ vitioſa & acria alimenta ingeſta altiùs ſe in inteſtinum figunt, dyſenteriámque 20 cient. Humor porro acer in inteſtinum irruit, interdum ex meſenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, vt crebrò iis accidit, quibus amplũ abdomen prominet: interdũ è iecore vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdũ è venis maioribus atque ex ipſo etiã corporis habitu. Hæc omnia propriis ſignis noſſe expedit, vt certa ſit curatio. Non omnem dyſenteriam febris 25 comitatur, ſed eam dũtaxat cuius humor eſt acerrimus, íſque è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus.

δυσεντερία

τεινεσμός.

Crueta alui deiectio qua cruor ſine dyſenteria ac ſine tenaſmo fertur, raro ex iecoris imbecillitate fit, ſæpius ex apertis internis hæmorrhoïdibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor non eſt, ſed dilutus & 30 recentis carnis loturæ perſimilis. Hic idcirco rariſſimè apparet, quòd inſolenter admodum ſanies ea per meſenterij venas è iecore prolabatur in inteſtina. Qui autem ſeorſum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoïde eſt, quæ hunc proximè è vena caua profundit, modò egeſtionis initio, modò in fine & in ipſo egerẽdi conatu. Interdum & grumus rubens hinc 35 procidit, dum hæmorrhois ſtillat in recti inteſtini capacitatẽ, in qua omnino coït. Neque igitur ex apertis meſenterij venis ſanguis multus, neque ex ſuperioribus liquidus ac rutilus deſcendit, ſed vt antè dixi picis inſtar retorridus ac niger.

ὑποχώρησις αἱματηρά.

Purulenta excretio ſi exigua & cum dolore prodit, ab vlcere aut inte- 40 ſtinorum aut podicis eſt, quod vel dyſenteria, vel tenaſmus, vel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonſtrat. Si copioſior eſt atque doloris expers, ex abſceſſu quodam meſenterij in proxima inteſtina fertur. Nunquam certè aut admodum raro è iecoris aut è lienis

πυώδης ὑποχώρησις.

abſceſſu, multóque rariùs (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus ſyncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamē illi viam comminiſcitur, è pulmonibus eructari in ſiniſtrum cordis ventriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac in minores quæ per meſenterium ferūtur pelli & excidere in inteſtina. Auicennas aliam viam confinxit, è pulmonibus in 5 dextrum cordis ſinum, hinc in venam cauam, è qua in iecur & portas, ex quibus in meſenterij venas tandémque in inteſtina. Cæterùm in his figmentis fieri omnino nequit, vt tam longo viæ tractu pus quod ſanguinis permiſtione tinctū fuerat, tādem album redeat, ſecernatúrque ſyncerum.

ἕλμινθες

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maximè inteſtina occupare 10 ſolent: quanquam & exiguos interdum in renibus genitos vidi cum vrina profuſos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: ſæpe etiam in neglectis abſceſſibus vlceribúſque ſordidis. Ex craſſa lentáq; pituita, quæ in inteſtinis frequēs corrupta præparatáque fuerat, ab vberrimo inſito calore ſuſcitantur vitámque ſumunt, eorum animalium exēplo quæ ex pu- 15 tri materia cœleſtis caloris ope vitā habent. Vt autem varia eſt putreſcētis materiæ figura, ita & variæ fiunt lumbricorū ſpecies. Alij longi ſunt ac teretes, qui in ſuperioribus gracilibúſq; inteſtinis gigni ſolēt: è quibus dum cibus deſcendit obnituntur & ſurſum plerumque irrepunt in ventriculum, quem grauibus torquēt ſymptomatis. Inde per gulam os ipſum con- 20 ſcendunt, è quo hiante etiam proſiliunt: clauſo verò dormientibus per palati cauum obrepunt in nares foráſque prodeunt. Alij breuiores ſunt & lati cucurbitæ ſeminis effigie, quorū procreatio eſt vel in cæco inteſtino, vel in coli cellulis: atque hi ſæpe mira ſerie inter ſe cohærent. Alij exigui ſunt & tenues ſimúlq; teretes (aſcarides appellant) quibus ferè ſedes eſt in 25 recto inteſtino & extremo ſphinctere: adultis nonnunquā horū multitudine fœces cōſperguntur. Hos etiā animaduerti interdum ab ano pruritu quodā emergere, híncq; in femora natéſq; quoquouerſum ſerpere. Omnibus materiam ſuppeditant cruditas & crapula, deinde eorum vſus, quæ facilè putreſcunt, vt lactis, caſei, fructuúmque dulcium & fugacium. Ita- 30 que pueri quàm adulti his multo ſæpius affictantur, quòd illorum calor humidior ſit, confertioréque halitu perfundantur. Lumbricorum ſigna ſunt ventris diſtētio cum murmure atque torſione, lientericum profluuium, corporis diſſolutio, faciei pallor, oculorum ſuffuſio vel ſuggillatio, narium pruritus. Quúmque ſurſum obrepunt, agitati (maximè per in- 35 edias & cibi penuriam) inteſtina morſu aut ſuctu feriunt, ſiccam tuſſim mouent: oris ventriculi præcordiorúmq; cōpunctione animi defectiones, ſyncopas, epilepſias: aſcenſu verò tremorem, deuorandi conatum & ſtrangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique ſunt extincti.

αἱ στρογγύλαι.

αἱ πλατεῖαι.

ἀσκαρίδες

Ani affectus atque ſymptomata. Cap. XI. 40

ANVM hi affectus occupant, phlegmone, abſceſſus, fiſtula, fiſſura, condyloma & hæmorrhois, cuius ſymptoma eſt ſanguinis effluuiū. Phlegmone fit copia ſanguinis è vena caua per hæ-

morrhoides

morrhoides in partes inanes quæ circa podicem sunt incidente. Hæc quũ ex aliis causis tum maximè ex multa duráque equitatione proficiscitur. Dolor inest admodum acerbus ísque lancinans & qui premendo exacuitur, foras interdum prominet, aluus non nisi difficilè & summo cruciatu exit, ac interdum dies multos sistitur comite etiam febre.

Abscessus è phlegmone relinquitur qui in recti intestini cauũ sæpius quàm in cutem erumpit: quandoquidem parte molliore exedens pus sibi promptiùs viam parat. Rupto abscessu vlcus manet purulentum ac sordidum, quale & nonnunquam existit ex neglecto tenasmo. Id autem in fistulam breui degenerat: vix enim parte humida & excrementis peruia coalescit, sordiúmque copia callosum, diutissimè manat, etiam dolore sedato. In hoc pus vel seorsum vel deiectionis initio exit, multò secus, quàm è mesenterij aut superiorum partium vlcere. Sed & id visum est interdum in vesicam penetrare: ac tum micturo crepitus è pudẽdo perinde atque è podice, deinde puris atque etiã fecis nonnihil mistum vrinæ prorũpebat.

Ragades, id est, fissuræ, ani vlcuscula oblonga sunt, quibus sphincteris rimæ proscinduntur, iis similes quæ inferius labrum & manus pedésque dilacerãt. His finitima sunt & leuia quęcunque sedis vlcera. Dolor acerrimus est cum ardore citra phlegmones indicia, vlcerísque extremum expressa ano plerumque oculis patet. Fiunt autem vel duriorum asperitate fæcum, vel humoris acris salsi siccantísque morsu. *ῥαγάδες.*

Condyloma durum est tuberculum in ani margine ortum, aut verrucæ, aut grani vuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigróq; sanguine illic sensim extuberat & increscit, tædio potius quàm dolore molestum. *κονδύλωμα.*

Hæmorrhoïs verò quæ externa & conspicua est, ex ano quoque surgit ac prominet. Ea ex atro melãcholicóque sanguine fit, qui è caua in extremum venæ profusus, nõdum tamen illinc præ loci duritie exiliens cumulatur, ídque implet & in ficus speciem distendit. A condylomate autem distat, quòd & breuiori tẽpore fiat, & affligat graui dolore, quódque nondum in callosam duritiem concrescat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil sanguinis effundit. Quæ verò aperta iam est, sanguinem interdum spõte, in conatu semper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis venæ aut multo aut acri turgent sanguine, nullo ferè sensu tumoris dolorísve superuacuum sanguinem eructant, ídque solùm in egerẽdi conatu, atque is seorsum conspicitur fæce minimè permistus. *ἡ αἱμοῤῥοΐς.*

Hęmorrhoïdum symptomata sunt immoderata sanguinis profusio, & eius minimè cõsueta suppressio. Vtrũque enim præter naturam est, fitque grauium morborum causa. Sola quippe vacuatio naturalis ea cẽsetur, quæ quod graue infensúmque est, velut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem, citráque virium iacturam. Profusionis causa continens vel in sanguine est, qui multus, tenuis aut acer violenter erumpit: vel in venis

quæ aut apertæ aut exeſæ aut ruptæ iam ſunt. Suppreſſio autem contrariis fit ex cauſis.

ἀρχὸς προπίπτων.

Anus procidit modò ſponte, modò egerēdi conatu, apparétque ſphincter totus interdum inuerſus atque prouolutus. Cauſa eſt muſculi reſolutio ſeu laxitas ex multi humoris perfuſione: qua ratione pueris & infantibus quàm adultis id vitij familiarius obſeruatur.

Renum morbi, cauſæ atque ſigna. Cap. XII.

νεφρῖτις.

RENES morbi pauci exercent: inflammatio, obſtructio, abſceſſus & vlcus. Inflammatio quæ propriè nephritis appellatur admodum raro accenditur in renibus, quòd firma eorum & prædura caro ægrè fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu caſúve cōtuſis, accerſitáque fluxione per emulgentes venas. Hanc adeſſe teſtantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulſans in ea inanitate, quæ eſt inter extremā coſtam & coxendicem. Hic & vicinas partes quæ circum præcordia ſunt, circum lumbos, circum coxendicem & pubem atque partes obſcænas, diſtentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo ſiti ſtupor ineſt: mictio cū ardore atque labore frequens, principiò tenuis & cruda, deinde craſſa atque mucoſa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris diſtentio, febris aſſidua, nauſea, ructatio, crebráque vomitio.

νεφρῶν ἐμφράξις.

Renis obſtructio varias habet cauſas: arenulas, calculum, humorē craſſum & viſcoſum. Rarum quidem eſt víxque vnquam compertum, vt à ſolo humore vel craſſo vel lento ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis ſæpiſſimè, à quibus etiam ſolis vrina ſupprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, ſed in propria renum ſubſtantia proueniunt, à qua duræ ſunt ac rubræ & renis ſubſtantiam colorémque retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabuntúrque in veſicam per vreteras, & vrinam reddunt arenoſam. Si curatio negligitur, tempore craſſeſcunt illæ, vel mutuo adhæſu inter ſe colligatæ calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis ſubſtantia exturbatur in cauū, qúmque euellitur, renis partem cui adhæreſcebat, ſine doloris ſenſu diuellēs & quaſi dilacerās, ſaniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eámque craſſam, turbidam, ſubnigrámque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate ſi exiguus eſt, nō multo pòſt tempore in caput vreteris ſe infert, ex quo magna vi ſummóque dolore nephritico in veſicam procidit. Si craſſiuſculus eſt aut ſalebroſus & aſper, in via diutius hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate ſubſiſtit ac permanet, quum præ craſſitie non ſatis lata illi eſt vreteris via. In illam contruſus & exagitatus acerbum ſæpe dolorem mouet, quū præſertim proſilit atque ſe infert in vreteris caput: at is miteſcit calculo remeante in renis cauum. Hic (niſi tempore procidit) aſſiduo arenularum appulſu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna ſemper eſt magnitudo,

ψαμμώδης νεφρός.

νεφρὸς λιθιῶν.

magnitudo, nec vna forma, nec color vnus. Confirmatus ferè renis cauum implet consuetásque arenulas exire prohibet:ac proinde renum calculus veteres dolores nephriticos obtegit & dissimulat. Perfectum in rene hunc esse docent, affectæ partis grauitas, ob quam vix spina dorsi in-5 flectitur: cuius tamen dolor, non vt is quem destillatio peperit, externarum partium pressu admodum manifestus est. Nullo tumore foris conspicuo obtusioris cuiusdam doloris sensus inest, præsertim quum aluo suppressa ren ipse vel flatu vel fæce premitur, aut quũ decubitus est in aduersum latus, aut quum vehementior est exercitatio. Nephriticus dolor 10 ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationem vrina profluit cruenta, tum quippe calculus suo pondere & attritu renem contundit ac plerumque sine sensu dilacerat exulcerátque, è quo sanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis est, torpor quibusdam inest molestus. Calculi materia est crassus & vi-15 scosus humor in renem pariter cum sanguine eiúsque sero excurrens, qui aliàs ex cruditate, aliàs ex torrido terrenóque sanguine processit. Efficientem causam omnes quidem profitentur immoderatum esse renum calorem, qui humores perurens, siccans, & obdurans cogit in lapidem. At certè alia statuenda causa efficacior longéque crebrior, insita renum arenosa 20 calculosáque constitutio. Hanc quisquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitium omnium est maximè hæreditarium, vt nõ paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuãtium porrò causarum præcipua est otium somnúsque diuturnus decubitu supino.

νεφρῶν ἀπόστημα.

25 Renum abscessus quo purulenta materia coërcetur, rariùs ex phlegmone fit, sæpius ex sordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox subiiciam. Concoctione tamen phlegmones pus gignitur & abscessus, tantus interdum vt distento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant: grauitatis sensus quàm antè magis infestat. 30 Rupto autem abscessu pus cũ vrina defertur, & interdum sordes aut corrupta caro ex putri renum substantia.

ἕλκωσις.

Vacuato expurgatóque abscessu vlcus manet diuturnum admodum ac ferè immedicabile. Quæ enim substantiæ portio vel putredine vel attritu exesa est, neque resarciri vnquam neque coalescere potest: quãdoquidem 35 viscus hoc vt cætera spermaticũ est, cuius etiam vrina iugiter præterfluens vlcus agglutinari non sinit. Quocirca sordidũ id vt fistula perpetuò relinquitur. Huius signũ est quòd modò pus, modò mucosum quiddam vrina permistum defluit: hincque vrina redditur alba, turbida, lactis sero persimilis, quæ tandem quiete sedimentum id purulentum mucosúmve depo-40 nit. Vlcus ex abscessu phlegmones insolens admodum est. Nec minus id quoque insolens putãdum, quod vel à profluentis materiæ acrimonia renem exedente, vel ab ictu, vel à casu eius venas disrumpente fieri tradunt. Crebrò autem ac ferè semper à calculo intus coërcito fit, qui vel pondere renem

renem contundit, vel attritu comminuit exedítque. Ita sæpe vidimus tota renis carne ac substantia peresa, ambiente tanquam marsupio membrana pus calculósque multos obuolui. Vlcus ab his causis ortum habuisse argumento est, quòd vrina antequam purulenta esset, sæpe cruenta fuerit, præsertim ab exercitatione & labore, quòd febris nulla aut perobscura fatiget. 5 Siquãdo autem obstructo vreteris capite pus cohibetur, id sensim vel per emulgẽtem in maiores venas redundans, sanguinem habitúmque corporis inquinabit (qua ex causa quasi ex leucophlegmatia calculosos tumere ac palescere sæpe animaduerti) vel ea sede congestum ilia lumbósque copia distendet, è quibus etiam aperta cute diu multúmque manat. Nõnun- 10 quam & illinc calculus ingens cũ pure aliàs excessit, aliàs euulsus est. Hæc quum accidunt tota iam penè renis substantia putredine consumpta est, illíncque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam ventris lumborúmque regionem distẽdi, & pus hinc tum deiectione, tum vomitione reddi syncerum. 15

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Nephriticus dolor, acerbissimus est renum cruciatus, aut certè vreteris cuius est sensus eximius. Is in renis situ fixus alterutro latere stabilis est, nisi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad testem qui è directo iacet, vreteris tractu protenditur. Non vt colicus dolor in ventrem medium aut in omnem illius regionẽ murmure quodam euagatur: neque semper citata 20 & expurgata aluo discussísque flatibus mitescit: sed immanitate & ferocia peritonæum cõuellit: hinc viscera & ventriculus subuertũtur, ac primùm quidem pituitosa, deinde biliosa, vomitione reiiciunt. Vrina quũ malum incipit pauca, tenuis, & aquosa est, interdum verò supprimitur: postea copiosa, crassa, & arenosa exit, eáque ardoris quodam sensu ad crebrius meiẽ- 25 dum compellit. Decubitus in ægram partem dolorem demulcet, in aduersam exasperat. Creber admodum est ac multis frequens hic dolor, colicus verò rarus. Tanti cruciatus neque inflammatio, neque sanguinis grumus, neque crassus humor causa statui potest, quòd mollis ac fluidus facilè obsequatur, quódque obseruamus crassiorem mucum, imò & cõcretum 30 pus nullo sensu è renib9 facilè prolabi. Vnus calculus causa fit doloris, qui crassiusculus inæquabilis ac scaber dum per angustum vreterem deuoluitur, hunc magna vi dilatans atque dilacerans perquàm immaniter excruciat. Iis qui iampridem nephriticis doloribus erant assueti vsqueadeò dilatatũ vreterem aliquãdo cõperimus, vt in eũ maior digitus immitti posset. 35 Per hunc mediocres calculi sine molestia excidebãt, qui olim nõ nisi summo cruciatu procidissent. Qui verò aut nondum, aut certè raro & leuiter nephritico dolore tentati sunt, minimo calculo distorquentur. Hunc autem à colico discernere in primis arduum est, quia nihil excedere manifestò deprehenditur. Sedato atque restincto dolore etiam atque etiam 40 considerãdum, dolorísne causa in vesicam exturbata sit, an in renis cauum remigrauerit. Si exturbata est, cauendum ne illic subsistat, & assiduo materiæ appulsu in vesicæ calculum coagmentetur. Iam verò eiecto cum vrina

calculo

calculo, æstimandum solidúsne sit an ex arenularum adhæsu compactus. Ex iis namque medendi ratio constituitur. Neque iis credendum est, qui calculos albos in vesica duntaxat, rubros in renibus nasci affirmant. Nam purulenti renes albos quoque proferunt.

5

Vesicæ morbi, causæ, signa atque symptomata. Cap. XIII.

VESICA calculo crebrius affligitur, inflammatione & abscessu admodum raro, exulceratione nonnunquam. Vesicæ calculus magnitudine, substãtia, colore, figura atque situ plerumque va- 10 riat, nec vniusmodi cernitur in omnibus: hinc & varia symptomata laborantes exercent. Huius causam plerique omnes tradunt crassum esse crudúmque succum, qui per venas cũ vrina in vesicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx subsidens, loci calore exarefactus sensim lapidescat. At verò quid limum istum (nisi forte admodum angusta aut obstructa 15 sit vesicæ ceruix) tandiu possit illic remorari non video, quum & sanguinis grumus, & pus, & mucosa lentáque pituita, aliáque multo crassiora facilè illinc profluant cum vrina. His argumentis adductus aliam cœpi causam inuestigare, ac tãdem cõperi omnem calculum in vesica conclusum, rudimẽtum quoddam è renibus traxisse, è quibus per nephriticum dolo- 20 rem excidens, si grandiusculus est, in vesica aliquandiu hæret ac plerumque persistit, illícque allatarum sordium adhæsu coagmentatur, dum verus confirmatúsque lapis fiat. Ita quidem neminem hactenus offendi in vesica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus antè nõ fuisset. Et quoscunque exemptos vesicæ calculos obtriui (obtriui autem expe- 25 riundi gratia permultos) in eorum medio quasi nucleum reperi, verum rudimentum è renibus exturbatum, diuersi quàm reliquum integumẽtum ac inuolucrum & coloris & substantiæ. Propria calculi vesicę signa hęc ferè sunt, vaga quædam & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, siquidem exiguus is & leuis etiamnum est: quum verò grandescit incum- 30 bentis grauitatis pondus percipitur, vt idcirco difficilis & doloris plenus per salebrosa loca sit incessus, multóque difficilior saltatio. Mictio crebrescit adeo vt & tandem assiduò meiendum sit, víxque possit vrina cohiberi. Quum meiendum est, vrinæ fluor repẽte intercipitur, obuiam quidem impulso calculo, sicque minimè continuata, sed intercisa est emictio. Ac 35 tum dolor aliàs vniuersum pudendi ductum, aliàs glandem solam affligit, ísque acerrimus sub emictionis finem, quum calculus vrinæ cursu incitatus quasi proditurus sphincterem violentiùs comprimit. Meiendi conatũ comitatur desidẽdi cupiditas, quòd calculi magnitudo è perinæo rectum intestinum vt vesicæ ceruicem extimulet. At verò nonnunquam summæ 40 vesicæ adhærescens calculus, & quasi ex illa propendens, vix vllum ex his signis manifestè exhibet: & visi sunt, qui nullo dolore diu illum gestauerint: omnibus tamen hæc signa modò mitia sunt & obscura, modò sæuiora. Vrina alba, crassa, & turbida redditur, in qua sedimentum purulentum

ἡ λιθίασις κύστις.

eſt aut narium mucori perſimile. Horum ſignorũ plurima etiam ſpectantur in cauo & ſordido ceruicis vlcere, quale venerea gonorrhœa profert. Hæc verò ex cauſis antecedentibus internoſcenda ſunt. Si vlcus ineſt ſordidum fœda illa gonorrhœa iamdiu anteceſſit: ſin calculus, laborans miris quibuſdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque ſemper calculum doloris cauſam eminxit. Ad extremum verò digitus in anum aut certiùs catheter in veſicam immiſſus, quod cõiectura dubium incertúmque fuerat, ſenſu explorabit confirmabítque.

φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflammatio ſi qua premit, ea non veſicæ vt quæ tenuis exanguíſque eſt, ſed ſphincteri ceruicis muſculo inſidet. In ea febris ardens & acuta infeſtat: dolor perquam acerbus ac lancinans in perinæo cum rubore & ardore excruciat: vrina ſupprimitur ſummo tamen meiendi deſiderio atque conatu: aluus ſolito adſtrictior eſt, quia rectum inteſtinum inflammationis magnitudine coarctatur: pubes atque pecten ad vmbilicum vrinæ copia diſtenditur. Catheter præ loci anguſtia immitti non poteſt: ſed & inprimis periculoſa eſt irritatio, quandoquidem hic affectus ſæpe in gãgrænam vel ſponte abit, è qua vix vllus vnquam ſeruatus eſt. Quum abſceſſus fit & ſuppuratio, omnia ingraueſcunt: eo autẽ aperto miteſcunt, pure quidem erumpente, ſubſidente verò tumore profuſáque vrinæ exuperantia.

Ex abſceſſu ſi ſeruetur æger, vlcus in ſphinctere cauum manet ac ſordidum, è quo cum vrina craſſa modò ſanies, modò pus copioſum & graueolens excidit, tandémque ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæum erumpere, è quo vrina reddebatur nõnunquam & in anum penetrare, illácque vrinam omnem defluere.

τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Quinetiam veſicæ corpus ipſóſque vreteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit aliàs à cõtundente corrodétéve calculo, aliàs ab vrina acriore, quam vel vini meracioris ciborúmque calidorum vſus, vel acris ſalſíque humoris permiſtio tulit. Ex vtraque aliquanto craſſior euadit vrina, & modò ſanguine, modò pure exiguo perfuſa: pelliculæ aut ſquammulæ, aut furfurea quædam cum vrina exeunt. Cæterùm ab ea quæ in vretere cõſiſtit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum ſpecie natat in lotio. Ab ea verò quæ in veſica, vrina contineri nequit, aſſidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus ſtare poteſt: ingens cruciatus & indeſinens veſicam, pubem, perinæúmque obſidet, maximus verò emictionis tẽpore.

ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.

In penis ductu ab eiſdem cauſis leuis quoque fit exulceratio abraſa interiore tunicula. In hac quæcunque modò dixi etiam cum turbida vrina manant, attamen non vt in illis ſub emictionis finẽ, verum vel ipſo initio, vel etiam ſponte citra vrinæ curſum. Inter meiendum vrina, acrem in pene dolorem parit, præſertim quum fluere vel incipit vel deſinit: quemadmodum in veſicæ exulceratione (cui acris vrina ſemper incumbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiunt & in vrinæ ductu exulcerationes ſordidæ atque cauæ illis multo deteriores, cuiuſmodi hoc ſeculo frequentes

protulit

protulit venerea lues, de quibus postea.

Priapismus est colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis stimulum. Hic interdum cum inflammatione interdũ citra hanc existit, quum inflatus coles quodam tetano distenditur. Causa 5 est flatulentus spiritus pudendi arterias fistulosúmque neruum affatim implens. Is autem vel ex crasso viscosóque humore caloris inopia suscitatur, vel ex genitalis seminis vbertate atque redundantia. Hoc mali genus insolens admodum est, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab excessu è vita intentum rigidúmque exhibuisse penem.

πριαπισμός.

10 Iam verò præcipua partium obscœnarũ symptomata sunt rei venereæ impotentia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta virilitate semen intus non gignitur, aut quia emitti nõ potest. Extinguitur virilitas ex senio, ex morbo, ex causis omnibus quæ insitum spiritum robúrque dissoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula est) maleficiis, 15 & ex medicamẽtis quæ genitale semen aut proprietate aut qualitate manifesta perimunt. Non emittitur verò semen in magna vasorum obstructione atque in partium obscœnarum paralysi. Posteriores tametsi rei venereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercẽt, priores verò nec ruunt in venerem, nec eius desiderio pulsantur.

ἀδυναμία τοῦ ἀφροδισιασμοῦ.

20 Gonorrhœa, est inuita & nimia seminis profusio citra venerem, citra libidinis insomnia, citra colis tẽtiginem, leui quodam aut nullo oblectationis sensu titillatúve facta. Sed & gonorrhœæ species quædam est, quũ occasione minima semen emittitur, vt in eo qui sola clysteris perfusione semen eiaculari consueuit. Sed & quendam vidi qui longa gonorrhœæ 25 consuetudine, per insomnia atque etiam cogitatione sola purum sanguinem, non minori voluptate quàm semen effunderet. Malum quidem est gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune. Est autem in hac semen crudum, aquosum, liquidum, ac tenue, nec prorsus album. Effluuij causa est spermaticarũ partium infirmitas, qua vel nõ cõcoqui vel 30 nõ retineri semẽ potest tãtisper dũ coquatur atque crassescat. Quamobrẽ frequens iis esse solet, qui impuberes necdum matura ætate veneri petulantiùs sese addixerũt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa consuetudine humores abundantiùs confluunt.

γονόῤῥοια.

Quum per insomnia libidinis, aut in attenta rei venereæ cogitatione 35 semen affatim procidit, non, vt in vera gonorrhœa, crudum id & aquosum, ac sine sensu, sed magna vtique voluptate exit. Effluentis huius causa est seminis vel exuperantia, vel calor & acrimonia naturam proritans, vel ingens spermaticarum partium robur: hoc argumento quòd voluptate iucunda id semper emanat.

40 Inuasit hoc seculo in humanum genus ex lue venerea quoddam vitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam virulentámque gonorrhœam appellamus. Principiò virus album aut subcitrinum è vasis spermaticis sine sensu excidit vigilanti pariter atque dormienti. Eius

γονόῤῥοια βρομώδης καὶ δυσειδής.

causa est spermaticorum vasorum atque testium imbecillitas, nō illa quidem simplex, sed ex venenata lue contracta: hæc enim efficit vt quicquid in his vasis colligitur, in tetrum fœdúmque virus facessat: quod dein contagione alium quemuis cōtaminat. Tempore virus hoc putret & acrimoniam asciscit, ductum penis in transitu exedit & exulcerat. Factum verò 5 iam vlcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tanquam in dysuria acriùs stimulat, vt idcirco multi in calculi vesicæ suspicionem venerint. Sed hęc propriis affectuū signis haud difficilè sit internoscere. Tam altè interdum excauatur vlcus, vt foras emergat in penis summam cutem. Hoc virulēto fluore præter ra- 10 tionem suppresso, intus plerumque colligitur abscessus, aliàs quidem circa testiculum in epididymide, aliàs in perinæo, qui rupta apertáve cute materiam fundit.

καυλοῦ ἕλκος.

Diuturnum quidem penis vlcus esse solet, víxque vnquam sponte sanescit. Quocirca in eo neglecto vel tuberculum carnosum instar verrucæ 15 expullulat, vel cumulata sordes in callum obdurescit: ídque nō vno meatus loco, sed duobus ac plerumque tribus. Adnati tuberculi callíve notæ sunt: vrinæ suppressio, vel tenuis emictio, qua non pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodam quasi filo exit. Pene cōpresso durum tuberculum deprehēditur, & immisso cathetere obuiā fit obsistítq; quasi offendiculum. 20

Meiendi porrò symptomata sunt: diabetes, vrinæ incontinentia, ischuria, dysuria, stranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum vrinæ profluuium est, quo assumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus venter aut corporis habitus aquosi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu vrina quàm potus longè copiosior emanat: 25 quomodo obæsum quendam & tumidulum vidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & concidere. Qui largissimè bibunt, copiosam quoque profundunt vrinam, vt is quem nouimus quotidie horæ spatio tepentis aquæ medicatæ libras sexdecim exorbere: etenim qualem sumpserat, talem protinus emeiebat. Cæterùm horum af- 30 fectuum neuter diabetes putandus: sed quum siti inexpleta supra modum bibitur, omnisq; potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium est renum symptoma, in quibus calor ingens, aut ardentissimus humor impactus, vim trahendi seri vehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuò prolabitur in vesicam. Proinde corpus vniuersum 35 & siti & calore immodico exhaustum planè contabescit. Sed hoc quàm rarissimè symptoma vsu venit, víxque vllus est deprehensus, qui copiosæ emictionis non aliam intus causam haberet.

ὁ διαβήτης

οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea sine acrimoniæ & doloris sensu manifestè excidit præter arbitrij imperiū: hísque signis longè distat à dys- 40 uria. Fit autem resoluto sphinctere ceruicis, atque iis neruis paralysi affectis, qui è lumbis in eum inseruntur musculum. Hoc aliàs ex ictu aut casu, aliàs ex refrigerio aut destillatione fit. Qui se in somno permeiunt quales

maximè

maximè pueri, his quidem non paralysi, sed sola laxitate atque mollitie sphincter dissoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniam vrinæ sustinere potest, præsertim quum animales vires somno sopitæ obscuram functionem obtinent.

5 Ischuria his cõtraria est, vt qua prorsus vrina supprimitur, nec hui⁹ quicquam exit. Causam Galenus plerumque refundit in obtusum vesicæ sensum, ob quem illa se impleri non sentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certè vrina quandiu patentem liberámque viam habet (vt in iis qui ob calculũ secti sunt) nullo propellente aut excernente prolabitur, & suopte impetu foras excidit. Vna igitur suppressę vrinę causa est adstrictio vel obstructio. Hæcque vel vreterum amborum capita, vel vesicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in causa sit, certis notis peruestigandum. Si alterius duntaxat vreteris via obstructa est, haudquaquam supprimitur vrina, per alterum enim perlabitur. At quum vterque obstruitur aut coarctatur, suppressio fit, hinc conspicua, quòd laborans renis vtriusque dolori fuit opportunus, lumborum summa grauitas est, ac interdum vehemens vtrinque dolor excruciat: nulla aut minima meiendi cupiditas vrget: in pube nec dolor nec tumor, ne premendo quidem percipitur: vesica inanis est & vacua, vt ne immisso cathetere vrinæ quicquam emanet. Quum verò obstructa vesicæ ceruix vrinã cohibet, assiduum meiendi desiderium premit, summúsque sed irritus conatus est: pubes collectæ vrinæ copia distenditur ac dolet: atque si catheter in vesicã inseritur, copiosior vrina impetu profluit leuamentóque est. Obstructio circa vreterũ capita ferè fit à calculis grandiusculis, qui pariter illis impacti sunt: raró vel ab humore crasso, vel à sanguinis grumo: rariùs ab inflammatione vel à pure. In vesicæ ceruice plerumque fit, vel ab inserto & hærente calculo, vel à tuberculo carnoso aut calloso, cuiusmodi ex virulenta gonorrhœa succrescit: rariùs à crasso humore, aut à pure, aut à sanguinis grumo. Hæc enim non diu subsistunt in via, sed facilè vrinæ cursu ac impetu foras impelluntur. 30 Cuidam annũ agenti trigesimum obstructa vesicæ ceruice, vrina affatim tanquam emictione ex vmbilico in multos menses profluxit: ídque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem, & citra valetudinis offensam. Quum hinc multi admiratione tenerentur, audirem verò recèns in lucẽ edito malè vinctũ vmbilicũ nũquam coaluisse, exhíncque 35 semper nonnihil stillasse, censui nondum inaruisse vrachum, & nunc illi perinde atque dum vtero gestaretur vrinam è vesica in vmbilicũ refluere.

ἰσχουρία.

Stranguriam, id est vrinæ stillicidium nuncupant, quum vrina stillatim guttatímque redditur: id aliàs quodam conatu, sed dolore nullo, aliàs vehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, easdem causas 40 atque ischuria obtinet, sed sanè leuiores, quòd sit diminuta quædã ischuria. Quæ cum dolore acri, tum ischuriæ, tum dysuriæ permistas causas habet. Quòd enim guttatim stillet, ischuriæ: quòd verò ardeat ac stimulet, dysuriæ rationem sumit.

στραγγουρία.

δυσουρία. Dyſuria penis & veſicæ vt dyſenteria inteſtinorum difficultas eſt: vrina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Cauſa vel in vrina conſiſtit, vel in veſicæ ceruice. In vrina quòd acrior euaſerit, ídque aut victu calidiore, aut bilis permiſtione, aut acrimonia puris ex rupto abſceſſu manantis. In veſicæ ceruice vel exulceratio, vel inflammatio eſt, quam tranſiens vrina acriùs ferit. Cauſæ his ſignis internoſcentur, quæ ſuprà vnicuique affectui ſunt aſcripta.

αἱματηρὰ οὔρησις. Mictio cruenta eſt quæ ſanguine perfunditur. Puri ſyncerique ſanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appelletur, quòd ſine vrina nullóque voluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, vel exeſa vena fiat. Quum autem ſanguis vrinæ permiſcetur, ſi copioſus eſt, vel à renibus excidit, vel à ſphinctere ceruicis muſculo: nam neque ab vretere, neque à veſicæ corpore multus emanare poteſt. Qui à renibus defluit, vrinæ toti exquiſitè permiſcetur, vt ea quaſi dilutus & tenuis quidã ſit ſanguis: hic verò mox ſubſidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Huius cauſa ſi neque caſus neque ictus fuit, debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborem præſertim per exercitationem validam, renem eiúſque venas obterẽs, ſanguinem profundit. Sola ſanguinis emictio ſæpe renis calculũ patefecit, qui aliis nullis indiciis ſe ꝓdebat, vt ne ſubeſſe quidem putaretur. Sic diu poteſt multa emictio cruenta prodire, ſine manifeſta virium iactura. Quæcunque huius aliæ cauſæ tradi ſolent, vt renum imbecillitas, ſimplex eorum apertio, iecoris infirmitas, plethora, mẽſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſio, raræ adeò hæ & inſolentes obtingunt, vix vt vnquam ſolæ cruentam mictionem protulerint. Qui porrò ſanguis à ſphinctere muſculo in veſicæ capacitatem inſtillatus mictionem cruentam reddit, vrinam non æquabiliter perfundit, ac ſubſidens in imo concreſcit in grumos: eius quoque portio aut grumus interdum citra vrinam excidit: dolor plerumque meiẽdo premit, ac veluti penis radicem adurit, aliáque vel vlceris vel ruptæ venæ ſigna comitantur.

πυώδης οὔρησις. Mictio purulenta interdum è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accuratè permiſtum, aut ſi quid fortè craſſius ſeorſum eſt, id ſub finem emanat. Hæc verò primo loco pus ſyncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice, vel à paraſtatis exulceratis, vel à vaſis ſpermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina ſubſequitur.

ὑπόμελαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις. Mictio ſubnigra ac turbida ſine dolore, ſi neque ab ictero neque à criſi prodit, ab euulſo calculo eſt, qui poſtea nõ ſine moleſtia exturbabitur è rene. Mucoſa vel ab vlcere quodam, vel à calculo veſicæ fit. Filis aut capillamentis conſperſa, vel à lenta pituita, quæ in vreteribus, vel à ſeminis excremento, quod in vaſis ſpermaticis longitudinem hanc adipiſcitur. At verò tum hæc, tum alia quæcunque vrinas poſſunt immutare, fuſiùs explicantur in iis quæ de vrinæ contentis ſunt tradita.

Scroti

Scroti morbi, causæ, & signa. Cap. XIIII.

SCROTVM & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosóque, tum omnibus herniæ
5 generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidúsque sanguis præter naturam in scrotum & testes profluens. Scrotum in tumorem distenditur, durities inest, rubor atque calor, dolor lancinãs, qui leui contactu exacuitur, febris plerumque comes. Quòd si inflammatio testem solum occupet, hæc in profundo demersa sunt, tactu meliùs quàm
10 visu comprehensa: sin verò in scrotum effunditur, omnia foris extant oculis obuia.

Malè curata inflammatio illic sæpe prędurum tumorem ex calore præproperè extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor absunt, durities vna persistit, cuius nonnihil plerumque immedicabile permanet.

ἡ κήλη. βουβωνοκήλη.

15 Hernia seu ramex aliàs in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque virorum communis, aliàs in scroto, quæ virorum duntaxat est. Fiunt autem quum quippiam in alterutrã sedem illapsum, tumorẽ parit. Illapsus causa est peritonæi (quod omnia sub abdomine coërcere solet) ruptio aut dilatatio. Quum sola est ruptio interioris membranæ (du-
20 plex quippe est peritonæum) tumor in inguine solo existit: quũ verò huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in scrotum deuoluitur, hoc pariter distenditur. Illabuntur autem varia, ex quibus ramicum differẽtiæ statui solent. Ab intestino, enterocele est: ab omento, epiplocele: ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, sarcocele. In enterocele & epiplocele perma-
25 nens tumor non est: nam resupino & intestina & omentum vel sponte vel blando digitorum impulsu remeant: illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc verò ægriùs, & nullo sono, nullo rugitu. Hydroceles atque etiam sarcoceles tumor perpetuus est, nec impulsus in abdominis capacitatem cedit. Hoc autem discriminis intercedit, quòd hydroceles tumor
30 mollior est, pulsatus resonat, põdere leuis, & opposito lumine perspicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obscurus, qui longiori tempore pedetentim increuit. Vt autem viris in scrotum, ita & interdum mulieribus tũ intestinorum, tum omenti aut aquarum prolapsus fit in pudenda, è quibus illa videntur tanquam è sacculo propendere. Sed & vmbilici ruptio
35 ramicis genus censeri potest, quo sæpe videtur is mirum in modum prominere, intestinis sub cutem prorumpentibus. Neque præter institutum sit eùm virum producere, cui ex accepto ventris vulnere præcisum tenue intestinum prodit, è quo alui excrementum nondum solidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

ἐντεροκήλη. ἐπιπλοκήλη. ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη. οἱ ὀμφαλοί.

Vteri affectus, causæ & signa. Cap. XV.

VTERVM morbi varij obſident: phlegmone, abſceſſus, vlcus, cācer, ſcirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides. Phlegmone fit tenui feruidóq; ſanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacitatem, ſed in illius ſubſtantiam effuſo: qui collectus accenſus ac putreſcēs, phlegmonem parit. Malum certè in ceruice quàm in vtero frequētius. Quum totus vterus inflammatione obſidetur, dolor acer ac pulſans excruciat: atque ſi inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & vrinæ difficultas eſt: ſin verò in poſteriorem partem, dolor lumbos infeſtat, & aluum ſupprimit. Pubis, imi ventris, lumborúmque ardor, tumor, diſtentio atque grauitas ineſt: febríſque comes aſſidua cum ſymptomatum ſyndrome: immiſſo in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet.

ἀπόστημα. Putri ſanguine in pus tranſeunte abſceſſus fit. Ac tum commemorata ſigna inualeſcunt, febrium horrores ſæpe adoriūtur nullóque ordine: omnia tamen confecto iam pure miteſcunt. Rurſum verò quum pus acre & exedens eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehementiores, aliáque grauiora ſymptomata excruciant.

ἕλκος ῥυπαρόν. Rupto expurgatóque abſceſſu vlcus manet, ídque ſordidum. Pus autē ex vteri corpore, vel in illius capacitatem incidit, vnde ſyncerum profluere deprehenditur: vel extrà in abdominis capacitatem penetrans, inter inteſtina hęret ac ſubſiſtit, vt imū ventrem copia diſtendat premátque pondere. Ruptus in ceruice abſceſſus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in ſolam ceruicem pus effundit, tandémque foras emittit: interdum in veſicam, túmque vrina per vteri ceruicem aſſiduò fluit, hácque ex re ſæpe vidimus naturalem mictionem prorſus abolitam: interdum in directum inteſtinum penetrat abſceſſus, túmque fæcis nonnihil ex vteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαία. Leuior interdum exulceratio vtero eiúſve ceruici inuritur, quę interiorem pelliculam corradit aut excauat modicè. Fit autē à partu difficili, quo aut grandior fœtus editur, aut etiam aduerſus, aut corruptus vi miſerè extrahitur. Fit & à violento effreníque concubitu, atque à diuturno fluore acri & erodēte. Ab omni exulceratione dolor ſubeſt acer, pūgens & exedens, ſanies & colluuies emanat, eáque copia, ſubſtantia, & colore varia, nonnunquā fœtida, nōnunquam odoris expers, quámque à ſimplici fluore vix diſcernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex cauſis antecedētibus atque ex ſenſu doloris capitur, qui vel immiſſo digito, vel acri iniectione, qualis ex vino aut ex hydromelite eſt, refricatur.

τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη. Vteri maligna vlcera, quòd locus excrementis putrediníque pateat, ſæpe vel in nomas, id eſt depaſcentia efferatáque vlcera, vel in carcinoma-

ta

ta degenerant. Nomæ inæquales cõſpiciuntur, exedentes, indiéſque magis ac magis depaſcentes, cæteris vlceribus fœtidiores, ſordidiores, acerbioréſque. Neque à ſolis euidẽtibus cauſis, ſed & ab acri exedentéque humore infixo originem habent. Carcinoma humor efficit atribilarius, qui collectus vi caloris efferatur & excandeſcit. Hoc ſi nondum exulceratum eſt, moles pondere grauis percipitur, tumórque durus colore ſubliuido. Ab inflammatione hinc ſeiungitur, quòd diuturnus ſit, dolórque minus lancinans, & febris non perinde ardens. A ſcirrho quòd calore doloréque fatiget. Exulceratum verò carcinoma vt nomis malignius eſt, ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atque ex concreta illuuie, ſordida & liuida: ſanie quoque id manat graueolente, tenui & nigra vel etiam fulua.

καρκίνωμα.

Scirrho autem interdum totus vterus, interdum pars quædam obdureſcit. Tum durus ipſe tumor tactui renititur, nullus aut obſcurus dolor adeſt, ſtantibus graue põdus (quod in aliis etiã tumoribus obtingit) quaſi prolapſurum incumbit in pudenda: ſedentibus verò aut decũbentibus ſua grauitate rectum inteſtinum premit: inceſſus difficilis, crurum totiúſque corporis ſegnities. Fit autem ex humore craſſo ac terreno per vteri ſubſtantiam effuſo, illícque concreſcente: aut ex inflammatione quę neque diſſoluta eſt, neque in abſceſſum conuerſa.

σκιῤῥωθεῖσα μήτρα.

Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtantia, ſed in vteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiuſdam formæ obtinet, ſæpe moles eſt informis cute vel membranis obducta, intus caro mollis & confuſa, venis reſperſa compluribus, ſine oſſibus, ſine inteſtinis, ſine viſceribus. Alimentum ea per venas prolicit, nutritúrque plantarum more & incrementum ſumit, vt interdum ventrem quaſi octimeſtris fœtus diſtẽdat. Hæret nonnunquam acetabulis firmiſſimè, vt hanc aliquæ quatuor quinquéve annos, interdum & totam vitam vtero geſtarint. At plerumque leuiùs adhæreſcens, tertio quartóve menſe excidit, nondum ad iuſtam magnitudinem perducta.

ἡ μύλη.

Ad hanc proximè accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens eſt euentus. Multi ſimul interdum geſtantur pariuntúrque, & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molæ cauſa efficiens non eſt ſolus ſanguis menſtruus, neque hanc (vt oua quæ appellantur ſubuentanea) efficere poteſt ſolum muliebre ſemen, quum nuſquam viſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe: ſed molæ cauſa eſt viri ſemen, ídque aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare poteſt. In mola quemadmodum in conceptu menſes ſiſtuntur, mammæ turgeſcunt, cibi faſtidium ineſt, venter ſenſim attollitur, vt idcirco concepti fœtus ſuſpicio magna ſit. Atque his ſignis diſtat à ſcirrho. A fœtu autem vero atque legitimo, quòd hic blandè ac leniter mouetur: mola aut grauitate figitur, aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier decumbat. In mola mulier

τὰ ἔμβρυα ἄκυρα & ἀμβλυνά.

lier ad incessum grauior euadit, eíque quasi pondus propendet ex vtero, artus gracilescunt, dolórque vẽtrem sæpe compungit: quorum nihil adest in vero atque legitimo fœtu, præsertim si valetudine integra est mulier.

ἐμπνευμάτωσις μήτρας.

Vterus præterea nonnunquam tumet atque distẽditur flatuum copia, qui aut edito partu in vacuam capacitatem irrepserunt, aut alia ex causa 5 illic geniti coarctantur. Pecten imúsque venter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerumque ad septum transuersum & inguina excurrit: agitato corpore interdum sonitus obauditur, vẽtréque digitis impulso tympani sonus editur, ac flatus è ceruice manifestò prorumpit.

ὕδερος ὑστερικός.

Tumet & nonnunquam vterus aquarum copia, qui certè hydrops est 10 vterinus. Inflationis signa adsunt, sed grauitas maior & sonus quasi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodum & ascitæ efficiens causa est iecoris aut lienis vitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inusitatam viam sibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua solum sanguinis serum eódem instillat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties 15 appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluésque sex aut octo implebat aqua citrina feruentissima, dum venter totus subsideret. Mox dein menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense par colluuies, stato dein tempore profluebat. Hæc tandem persanata vterum gestauit, pepe- 20 rítque bene vitalem fœtum.

Rhagades, condylomata & hæmorrhoides in vteri ceruice, in eiúsque pudendo, perinde atque in ano proueniunt. Percipiũtur dolore, aut cruoris profusione, maximéque in coïtus attritu: atque etiã (nisi foras prodeãt)

ἡ διόπτρα.

instrumento vterino, quod dioptrismum appellant. 25

Vteri symptomata, horúmque causæ. Cap. XVI.

VTERI propria symptomata sunt: mensium suppressio, mẽsium profluuium atque stillicidium, albus fluor vterinus, gonorrhœa duplex, vteri strangulatus, ascensus, descensus, prolapsio & con- 30 uulsio. Hinc furor, dolor: adhæc quoque sterilitas & abortus a-

ἡ ἔμμηνος κάθαρσις.

liáque gestantis vteri incommoda. Menstrua purgatio ex naturæ præscripto primùm erumpit ætatis anno quarto decimo, desinit verò quinquagesimo. Quibusdam à duodecimo in sexagesimum persistit. Plerisque serius incipit citiúsque desinit. Horum causa est tum naturæ, tum victus 35 varietas, quæ aliis copiosam, aliis perexiguam purgationẽ exhibet. Itaque aptus & conueniens purgationis modus est, qui naturæ & vitæ generi est consentaneus: hoc vno signo dignoscendus, quod vbi desiit, neque vires grauatas neque imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίσχεσις.

Mensium suppressio in ætate matura citra prægnationẽ, omnino præ- 40 ter naturam cẽsetur: quẽadmodum & eorum purgatio rarior quàm menstrua, & parcior quàm naturæ & victus conditio poscit. Hinc symptomata succedunt: nausea, cibi fastidium, lumborũ, scapularum, capitis, totiúsque

tiúsque corporis grauitas, & dolor quasi tensiuæ lassitudinis: vrinæ crassæ, turbidæ, rubicundæ, ac plerumque nigricantes: ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidentes horum effectricésque causæ sunt, cibi potúsque parcitas, labor vehemens, sudor
5 multus, sanguinis immoderata, vel ex naribus, vel ex hęmorrhoidibus, vel è secta vena profusio, vomitio aut alui immodica vacuatio, corporis extenuatio ex quocunque sit morbo contracta. Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrendus, sæpe menses suppresserunt. Interiores verò causæ aliæ quidem in principibus partibus vel in toto sunt corpore, aliæ in vtero so-
10 lo. In principibus partibus vt in iecore, in liene, in vētriculo, aut in pulmonibus. In his si qua est frigidior intemperies contracta, aut vehemens obstructio, aut scirrhosa durities velut in ictero, in cachexia, in hydrope, in asthmate, in aliísque affectibus, quorum vitio venarum sanguis labefactatur, fieri certè nequit vt mēses rectè atque ordine ex naturæ præscripto
15 fluant: quemadmodum neque si crassorum viscosorúmque alimentorum vsu, aut frigidæ multa potione, aut otio diuturno, frigidus lentus crassúsque sanguis euaserit. In vtero autem mensium purgationem impediunt, refrigeratio, obstructio tū quæ simplex est, tum quæ à tumore fit, vt à scirrho, ab inflammatione: vteri quoque peruersio, & quicquid interius os e-
20 ius obturat, vt concretus sanguis, caro excrescens, adipis copia, & adnata pellicula, aut ab vlcere malè inducta cicatrix: aut cōformationis naturale vitium, ex quo mulierem vidi, cui nūquam vel menses, vel aliud quicquā fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita prorsúsque incolumis annos vixit circiter sexaginta.

25 Immoderata autem mensium purgatio vltra naturæ vitæque modum est, qua aut copiosior sanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non stato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis vacuationis signum est virium imbecillitas, & eorum symptomatum inuasio, quę immodicam sanguinis effusionem sequuntur: cuiusmodi sunt in-
30 appetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum ac deinde reliqui corporis tumor œdematosus. Fit autem vacuationis exuperantia ab his causis omnibus quę sanguinem ita excalfaciunt, extenuant, vel quoquomodo exagitāt, vt promptè ora venarum patefaciat, tantóque impetu efferatur, vix vt possit naturæ robore cohiberi. Fit & à plethora, quæ tanta plerumque
35 exuberat, vt non solùm venarum ora aperiat, sed & ex iis tenues interdum disrumpat, quod his ferè accidit, quibus menses diu suppressi postea confertim ac concitatiùs erumpunt: & quibus abortus aut veri aut irriti fœtus quauis ex causa contingit. A partu quoque laborioso atque difficili, quum vel grandior fœtus, vel obliquè situs, nimio conatu excluditur, in quo vel
40 rumpuntur venæ, vel nimis dehiscunt, vt idcirco immoderatus sanguis, quemadmodum & ab euidentibus causis quibuslibet violentus emanet.

ἄμετρος κένωσις καταμη-νίων.

Crebrior mensium purgatio, siue bis, siue ter ea mense redeat, si modo copiosa sit, iisdem quoque fit ex causis. Etenim neque huius ordinem, ne-

ἄτακτος καὶ συχνοτέρα καταμηνίων κάθαρσις

que

que mensurā natura moderari potest. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. Est & vteri stillicidium seu fluxio diuturnior, qua sanguis parcè ac sensim, nullóque ordine illabitur, interdum quidem purus, interdum serosus & quadam saniei specie: ídque aliàs assiduò, aliàs ex breuioribus interuallis. Huius causa est venæ exesio, modò simplex, modò vlceri coniuncta, quod nonnunquam in vtero, sæpius in eius ceruice consistit. Quum simplex est exesio, aut nullus aut obscurus est dolor, sin verò vlcus adest, manifestus ac vehemens, plerumque immisso digito deprehensus.

ῥοῦς γυναικεῖος.

Fluor quem muliebrem aut vterinum appellant, à mensium profluuio distat, quòd nō syncerus sanguis, sed corruptum quiddam prodeat, ídque continēter, aut nullo ordine, nullóque circuitu. Est autem id modò liquidum & albicans lactis sero aut ptisanæ cremori persimile: modò citrinum aut pallidum adeò acre ferè & adurens, vt quascunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret: atque id rursum modò tetrum est & graucolens, modò odore nullo molestum. Prodeuntium odor, color, atque substantia fluoris speciem cōmonstrat. Causa autem quæ corruptum humorem assiduò gignit, aliàs in vtero, aliàs in principibus partibus consistit. Grauiter proinde hallucinātur, qui omniū ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis suppressionis mensium causam ab vno requirunt vtero. Etenim quibus mulieribus viscera refrigerata, vel obstructa, vel scirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerūt, corruptus humor in varias partes effusus, sæpe in vterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibusdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem vitium multorū commune, sed maximè in ea muliere conspicuum, cuius suprà diximus hydropem mensibus singulis per vterum expurgari. Neque verò affectus hic ætate maturas tantū, verumetiam virgines quas pallor decolorat inuadit, quo & puellam octauo ætatis anno obsessam vidi, ac diu postea grauitérque afflictam. Atque hæc fluoris vterini causa admodum frequens obseruatur. Altera causa ex vtero longè quidem rarior existit, eáque vel intemperies est feréque frigida, vel imbecillitas ab vteri gestatione, à partu, à cōtusione, aut ab alia externarum causarum vi contracta: vel erosio, vel exulceratio ex inflammatione aut ex abscessu derelicta. His quippe causis oblæsus vterus & proprium alimentum malè conficiens, excrementa multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoscuntur causę, quòd ex solo vteri affectu parcior sit fluor, & eius affecti adsint indicia: at ex viscerum totiúsve corporis affectu, fluor sit copiosus, nec malè affectorum viscerū notæ desint.

γονόῤῥοια καὶ ἀπὸ τῶν γυναικῶν.

Muliebri fluori affinis est gonorrhœa, quæ mulieres perinde ac viros imò etiam frequentiùs exercet, quòd harum semen vt pote crudius ac dilutius minus subsistat. Profluit autē citra vllam veneris titillationem, nec assiduò nec quotidie vt in vterino fluore, sed quibusdam interuallis, non ab vteri capacitate, sed à vasis spermaticis in vteri ceruicem, éstque id album,

bum,ſeroſum, omnis expers graueolentiæ & acrimoniæ ac omnino paucum.Huius eadem eſt cauſa atque virilis gonorrhœæ.

Hac autem multo crebrior eſt virulenta gonorrhœa,quam impura venus infligit, eo modo quo antè in viris eſt cõprehenſum. Quod per hanc excidit,cõtinenter aſſiduóque fertur vt in vterino fluore. Eſt tamen craſſius multo, atque modò album, modò flauum aut vireſcens, odore graui moleſtum,acre & exedens: ac proinde rarò deprehenditur citra pudendi vlcus. At nondum his notis certò poſſit ab vterino fluore internoſci: ſed hinc maximè quòd non vt ille ab vtero, ſed à ſpermaticis vaſis prodeat: quódque prorumpentibus menſibus non deſinat, ſed cum his & mox ab iis ſimiliter perſiſtat: vterinus verò fluor ceſſet in menſium eruptione & aliquanto poſt tempore.Quinetiam luis venereæ ſigna ſe produnt,neque vterini fluoris ſeu primarij, ſeu eius qui viſcerum vitio fit, indicia vlla cernuntur.

ἰ̔ομώδης γονόῤῥοια.

Hyſtericorum porrò ſymptomatum grauiſſimus eſt ab vtero ſtrangulatus. Primùm quidem quum leuis & exigua eſt mali cauſa, ex vtero ſublatus vapor viſcera ventriculúmque feriens, nauſeam quãdam mouet, cui tamen rarò ſuccedit vomitio,ſæpe tędium quoddam & cibi faſtidium,ídque interdum cum murmure ventríſque rugitu,interdum citra hæc.Quũ vapor in diaphragma thoracíſque partes effertur, reſpirationem breuem crebrámque tanquam compreſſo pectore facit. Simul etiam cor obſidens leuem interdum animi defectionem inducit, qua tamen vix pulſus immutatur. Metus hinc atque deſperatio ægram concutit, ac plerũque tanta vt ſe mox interituram putet, nulláque ratione in ſpem erigi & recreari poſſit.Malum altiùs in fauces inuadens,eas quaſi vinculo cõſtringere,aut manu præcludere videtur, prorſúſque ſpiritum intercipere magno ſuffocationis metu. Vbi verò cerebri arcem cõſcenderit, aliàs quidem furorem vterinum appellatum, cum garrulitate, iracũdia, & inquietudine mouet, aut alia deſipientiæ genera metus horroríſque plena: aliàs quaſi ſoporem quendam ac veternum inducit, quo mulier corruens velut attonita iacet, ſine motu,ſine ſenſu vllo,reſpiratione adeò parua & rara,vt interdum nulla eſſe credatur,tãquam ipſa iam mortua extinctáque ſit. At nihilominus pulſus interdum conſtat validúſque eſt,interdum obſcurus paruúſque, vt ne percipi quidem poſſit.Hi varij ſunt ordines variæque hyſtericarum acceſſionum formæ,quæ circuitu vt epilepſia repetũt,aliis quidem crebriùs, aliis rariùs dum diſcuſſa ſit earum cauſa. Sub acceſſionis finẽ humor quidã ex muliebribus locis excurrit,inteſtina obmurmurant,deinde oculi attolluntur,malæ rubeſcunt,intellectus,ſenſus, ac motus reſtituitur, & corpus firmari incipit.Sæpe tamen deprehenſum eſt frigus,tum temporis è capite per ceruicem in ſcapulam & brachium illabi, quod ſtuporẽ difficilémque motum redderet, exhiberétque ſpeciem quandam paralyſis, ſed quæ nõ multo pòſt diſcuteretur. Cauſa quidem acceſſionis hyſtericæ eſt vapor ex vtero,non ſolùm per venas aut arterias, ſed & per ſpiracula cæca &

ἡ πνὶξ ὑστερική.

latentia ſublatus, atque is certè venenatus támque malignus ac pernicio-
ſus, vt partium quas attigerit facultates offundat earúmque functiones
intercipiat. Si vaporis naturam ſpectemus, plurimorum venenorum con-
ditione frigidus is & melancholicus eſt. Huius focus eſt vterus, in quo
vel menſtruus ſanguis, vel concluſum ſemen, vel alius quiuis humor in 5
hanc venenatam malignitatem corrumpitur. Vt igitur ſæpe animaduer-
ſum eſt comitialem morbum ab vtero vel in prægnãte ſuſcitari, è quo ve-
nenatus humor tetrum vaporem in cerebrum expiraret, ipſúmque mor-
bum cum partu finiri, ita & de hyſtericis ſymptomatis credendum. Hæc
autem vix putem duntaxat vel à menſtruo vel à ſemine ſuſcitari, quum & 10
eas quę bene purgantur, & vterum geſtant, & viri conſuetudine fruuntur,
plerumque fatigent: quúmque ſupra quingentas eodem cœnobio degere
videamus, quæ diu conſuetum veneris vſum intermiſerunt, nullo hyſte-
rico ſymptomate. Quiuis autem humor in vtero hoc modo corruptus, e-
ius generis vaporem ex loci natura venenatũ expirat, & vnde vita, illinc 15
& ſumma veneni pernicies exoritur. Hinc fit vt tametſi viris diu hæ-
morrhoides ſuppreſſæ ſint, aut veneris vſus ſit intermiſſus, nulla tamen
hyſtericis ſimilia ſymptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt,
noſcuntur quidem facilè, leuia difficilè, quòd melancholicis aut cardiacis
non admodum ſint diſſimilia. Debent autem omnium affectarum partiũ 20
obſeruatione, omniúmque ſignorum conſenſione diſcerni.

Vteri aſcenſus, deſcenſus, prolapſus, atque conuulſio mulieres ſæpe fa-
tigant. Galeni motus authoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut
perexiguum è ſua ſede dimoueri: at ægrotarum mulierũ modò querimo- *τῆς ὑστέρας ἀνωῤῥοπία*
nia modò precibus adductus, hunc ſępe tactu deprehendi inſtar globi cu- 25
iuſdam in ventriculum efferri, eúmque grauiter opprimere. Hinc & ſæpe
manu depreſſus eſt manifeſtóque in propriam ſedem propulſus. Neque
id ſanè alienum magis videri debet, quàm eiuſdem prolapſus, quo totus
ferè procidit. Aſcenſu non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed dunta-
xat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate 30
aut animi defectione, at ſine metu, ſine delirio aut alio ſymptomate gra-
uiore. Deſcenſus vteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. *κατωῤῥοπία.*
Percipit obſtetrix hunc pudendo obuium: laborans verò ſi erecta ſteterit,
grauitatis pondus in pudendum incumbere: ſin verò vel ſedeat, vel ſupi-
na iaceat, vel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi: ſin 35
prona iaceat, vrinę difficultatem naſci, vt etiam viri congreſſum pertime-
ſcat. Prolapſus deſcenſu grauior eſt, quòd euerſus vterus foras procidat, *πρόπτωσις*
eiúſque fundus promineat, & manu attractetur anſerini ſaltẽ oui magni-
tudine. Conuulſio eſt quum vterus in alterutrum inguen contorque- *σπασμὸς καὶ διαστροφή.*
tur. Inguinis ac ſæpe coxendicis vehemens tum dolor exercet, qui ſi atro- 40
ciùs excãdeſcat vteri furor appellatur: crus totum maximéque femur tor-
peſcit ac friget. Tam varij motus & errores iis duntaxat obtingũt, qui-
bus vteri appendices laxiores, ídque vel ex graui vteri geſtatione, vel ex

casu atque contusione, vel ex copiosi humoris perfusione euaserunt. At prolapsus non ex leuioribus hisce causis, sed ex vehementiore solùm pariendi conatu, quo vterus fœtum secundásve excludens impetu consequitur, séque inuertens præcipitat: interdum & imprudentis obstetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum secũdis inuertit detrahítque. Quibus itaque habenæ seu appendices laxiores sunt, his vterus quoties irritatur, sursum deorsúmve, aut in alterutrum latus se contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in se continet, aut externæ eiúsque aduersæ molestia. Tum quippe lacessitus & quasi succensens de proprio loco decedit, aliàs in aliam partem oberrãs, vt quod infensum inimicúmque est fugiat, quod verò iucũdum ac blandum sequatur. Ita quidem rem habere sensus animaduertit, vt proinde non parum demirer Galenum, contra Platonem censuisse, vterum nihil aut certè perexiguum moueri, ídque non per se, sed duntaxat à vinculis & appendicibus quibus annectitur, dum plenitudine distenta contrahuntur breuioráque fiunt. At tametsi sponte mouetur vterus aut errat, nõ idcirco animal haberi debet. Nam & ventriculus pars etiam planè naturalis, sine arbitrio, sine iussu nostro mouetur: quũ rei alienæ iniuria lacessitus magno impetu hanc vomitione repellit: aut quum fame exinanitus iucundo cibo quasi gestiens occurrit, húncque ab ore vixdum præmansum eripit, ereptúmque auidè adeò continet & arctè amplexatur, vt vndique contractus in eum totus incumbat. Hæc si in ventriculo conspicua sunt, multóque magis in corde, cur non similiter in vtero fiant? quem scimus prima fœtus conceptione semen attrahere, genitúmque fœtum mensibus nouem continere, & maturum (quasi cognitione sit præditus) excludere.

τῆς μήτρας ἀρτήματα

Sterilitatis causæ. Prægnantium signa, symptomata, horúmque causæ. Cap. XVII.

STERILITAS vt alia pleraque symptomata, aliàs vteri obscœnarúmque partium, aliàs viscerum vitio tum viris tum mulieribus inducitur. Steriles enim & infœcundi sunt impuberes & senio confecti, quòd his tenue & aquosum languidúmque sit semen: & qui vel ætate matura morbo acuto, vel etiam diuturno conficiuntur, qui vel humores corrumpat, vel spiritus principes offendat. Ad horum conditionem accedunt, & qui citra manifestam corporis actionúmque vitæ offensionem, principum partium vt ventriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti vitio, intemperie, obstructione aut scirrho tenẽtur, maximè si vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel tabes & corporis extenuatio, vel lenta febris, vel alia quædam cacochymię soboles sit consecuta. Viri enim ita affecti aut semen non proferunt, aut prorsus euanidum & infœcundum, vtpote nec ex vtili materia productum, nec spirituum benignitate perfusum. In mulieribus verò quæ ita sint affectæ aut viri semen vtero non concipitur, aut conceptum à muliebri semine de-

ſtituitur móxque excidit: aut retentum principum partium vitiis obrutũ extinguitur, ídque vel mox, vel aliquanto poſt tempore. His ex cauſis non modò ſterilitas fit, ſed & mola, & irritus conceptus, & fœtus languidus & abortus, multo quidẽ frequentiùs, quàm peculiari vteri errore. Iam verò obſcœnarum partium vitia, quæ ſterilitatem accerſunt, in viris quidem 5 numerantur: pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa, vaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio, & contuſio: teſtium pudendíque exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadẽ atque in viris teſtium ſpermaticorúmque vaſorum vitia: & oris vteri ceruicíſve nimia amplitudo vel anguſtia, obſtructio, obliquitas, peruerſio, híncque nata mẽſium ſup- 10 preſſio: quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Adhęc vteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quum (vt in viragine) genitalia pruriunt nimíſque titillantur venere, & menſes parcè & cum labore emanant ardoréque exulcerant. Frigidior, quum venus eſt ignauior, menſes aut ſupprimũtur aut parcè fluunt, atque 15 ij decolores: lumborum, pubis, crurúmque ſtupor ineſt. Humidior, quum tenue, aquoſum, copioſúmque mẽſtruum redditur, ac ſæpe vterinus fluor infeſtat, frequénſque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui, & vteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his vitiis mini- 20 mè tenetur, & bono rectéque conformato eſt corporis habitu, nec extenuato, nec obæſo, lumbis latis amplóque ventre, fœcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat Hippocrates, ſi veſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur: ſterilem verò quum in via extinctus odor eò minimè pertingit. Quinetiã allium ex- 25 purgatum ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odórque vel ſapor ad os pertingat, fœcunda eſt, ſin minus ſterilis. Hordeum in mulieris aut viri vrina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet, fœcunditatem, ſin minus ſterilitatẽ arguit. Præterea ſi vrinæ viuũ ſulphur inſpergatur, híncque vermes prodeant, fœcunditas, ſin minus ſterilitas eſt. Quũ igitur ma- 30 ris ac fœminæ congreſſu conceptus non euadit, vtrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sępe tamen vſu venit, vt neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis verò generare poſſunt. Sic amborum impenſe calidorum non facilis eſt conſenſus, vti nec frigidorum: temperatorum atque etiam contrariorum 35 perutilis congreſſus.

Itaque mulier viro iuncta conuenienti & conſentaneo, quæ nec naturali nec aduentitio vitio ſterilis ſit, nec ad veneris vſum ignauior, ea ad cõcipiendum apta idoneáque eſt. Eam autem concepiſſe coniiciendum, ſi ingenti oblectatione vnà cum viro, aut certè paulò pòſt ſemen eiaculetur. 40 Si exceptum id retinetur nec excidit, nec à concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit, aut titillatu quodam vterum contrahi percipit, dum ſemen arctiùs comprehendit, aut dolor

dolor leuis imum ventrem obſidet. Vteri os interius arctè adeò conniuet, vt ne ſpecilli mucronem admittat. Deinde pleniore diſtentóque iam vtero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, ſurſúmque remeat, vix vt immiſſo obſtetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiúſque aliquanto negligentior eſt prægnans. Menſtrua purgatio præter conſuetudinem ſubſiſtit, nec ſtato tempore procedit: quum enim vteri acetabula ſecundarum adhæſu obturētur, óſque ipſum interius conniueat, nihil ſanguinis ex vteri capacitate elabitur. At quibus fortaſſe ſanguis primis menſibus aut etiam poſtremis effluxerit, ex iis venis quæ ad vteri ceruicem pertinent, quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offenſionem. Menſe ſecundo etiam ſi menſtrui aliquid profluat, quia tamen prouida ſolérſque natura ſanguinis nonnihil reponit in mammas ſuperioréſque ſedes, pectoris venæ impleri, mammæ verò turgere ac dureſcere incipiunt. Fœtu grandeſcente latera lumbíque expanduntur dilatantúrque, ac venter citra manifeſtam grauitatem intumeſcit. Quibuſdam tum temporis in facie vel citrinæ vel liuidæ maculæ, vel lentigines effloreſcunt, vel oculorū ambitus liueſcit aſpectu languido: aut alia ſymptomata vrgent, quæ poſthac enarrabimus. Vrina citreo aut ſubliuido eſt colore, craſſáque ac turbida, quæ leuiter cōcuſſa bullulas vel granula è ſumma corona demittit: in hac quod per quietem ſubſidet innatátve craſſum eſt & malè cohærens, carptæ lanæ haud abſimile. Vrina vini albi permiſtione, ſimilis euadit elixarum fabarū iuſculo. Mulſa cruda ex aqua cœleſti data dormituræ, ſi deinde ventrem torſionibus affligit, grauida eſt, ſin minus, non eſt. Poſtremum hoc & minimè fallax indicium eſt, quum iam fœtus loco dimoueri cœperit, quod vel tardiſſimū accidit medio prægnationis tempore. Moueri autem incipit nō vt mola, graui moleſtóque pondere, non rugientis aut euagantis flatus ſpecie, ſed leni, blando, ordinatóque impulſu, aut quaſi muſcæ volatu, quem ſæpe calens manus impoſita animaduertit. Quum citra hæc ſigna menſes ſubſiſtunt, ac venter præter modum ſine hydrope diſtenditur, in vtero præter naturam quippiam ineſt, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Máſne an fœmina vtero geratur hinc coniiciendum. Mulier ſi marem gerit, probè colorata eſt & hilari vultu, ſi fœminam decolor ac triſtis. Mares parte vteri dextra magis continentur, fœminæ magis ſiniſtra. Et quum mas eſt, dextra mamma amplior eſt ac tumentior, eiúſque papilla nigreſcit, firma & arrecta, citiúſque lacte ſtillat. Prægnās è ſede progreſſura dextrum pedem primùm promouet. Omnes tum venæ, tum arteriæ dextræ magis quàm ſiniſtræ implentur ac tument, præſertim ſub lingua: éſtque pulſus dextra quàm ſiniſtra manu plenior, maior, ac validior. Quum verò fœmina geſtatur, ſiniſtra omnia firmiora & magis conſpicua ſunt, flaccidioréſque ſunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum, ſi aquæ inſtilletur, mox (quia tenue & dilutum eſt) diuellitur, cohęret autē ac diutius perſiſtit in ſummo, ſi maſculus eſt fœtus.

Mulier quæ viuidum fœtum opportunè conceperit, si integrè sana est, nihil molestiæ offensionísve perpetitur toto prægnationis decursu. Natura quippe singula in conuenientes vsus legitimè disponit. At verò si valetudinaria est, secundo aut tertio mense quum iam menstrua purgatio diutius subsistit, necdum tamen in fœtus alimentum absumitur, eius morbi 5 insultus præsentiscit, cui maximè fuerit opportuna, & quicquid est in corpore vitij, id tum detegitur: quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties mensium instat eruptio. Ei autem quæ vel cacochymia vel plenitudine premitur, corpus quasi lassitudine frangitur, lumbi, inguina, fœmoráque ingrauescunt ac dolent: somnus grauis interdiu obrepit. His ac- 10 cedit cibi fastidium, inappetẽtia, nausea ac plerumque vomitio modò pituitosa, modò biliosa: ex eo scilicet humore superuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor vomitione non prorumpit, iis spirandi difficultates, vertigines, animi defectiones anxietatésque contingunt. Et quum tetri humores ventriculi tunicis impacti fue- 15 rint, pica & malacia, omnísque rei alienæ & peregrinæ, vt terræ, testarum, carbonum, salsorum acidorúmque eduliorũ deprauata appetitio in quartum quintúmve mensem fatigat.

Abortus porrò vel ab euidẽtibus, vel ab interioribus fit causis. Euidentes aliæ fœtum enecant, vt syncope, timor & tristitia: & quæ toto genere 20 extinguũt, vt quæ vel suffitu, vel odore, vel substantia venenata sunt. Aliæ cibum subtrahunt, vt inedia, immoderata purgatio, sanguinis è naribus ex hæmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim sanguine misso abortum facit, ídque magis si fœtus auctior est. Aliæ vteri acetabula dissoluunt, per quæ fœtus alimentum capessebat: vt violenta exercitatio, saltatio, durior 25 equitatio aut vectio, grauioris oneris gestatio, casus violenter concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens. Interiores verò causæ sunt cibus immoderatus, & plethora fœtum suffocans aut extinguens: mucosus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac dissoluens, vt fœtũ continere non possint. Cibus mali succi & inde nata cacochymia, ob quã 30 fœtus alimenti benignitate destitutus, sensim languet & emoritur. Morbus acutus, qui sæpe fœtum in grauius discrimen quàm matrem coniicit: adhæc quæ suprà enumeratæ sunt & principum partium & vteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentem causam abortire cõsueuit, vel totiꝰ corporis, vel vteri solius vitio laborat. Abortu porrò imma 35 turus fœtus excluditur, aliàs viuus, aliàs mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula violentiùs dissoluta sunt: mortuus quum iis firmis & cõstantibus fœtus ipse perit. Abortus futuri notę sunt: lac spõte fluens è mammis, præsertim aquosum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum esse testatur. Mammarum spontanea extenuatio. Nam si gemel 40 los habenti dextra mamma gracilescat, marem: si sinistra fœminam amittet. Laterum ventrísque superioris coarctatio. Lumborum coxarúmque grauitas & ad motum segnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiórque

guidiórque motus euadit: quúmque abortiendi tempus instat, aqua primùm saniosa profluit loturæ carnium similis, deinde cruenta: hinc purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse aut formatus, aut informis excluditur.

5 Quum verò extinctus iam fœtus diu in vtero subsistit, commemorata omnia ingrauescunt, adsúntque stomachi morsus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, spiratio fœtida & graueolens, venter grauis & quasi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò & obstetrix immissis digitis frigidā animaduertit vte-10 ri ceruicem, interdum conuulsiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Pariendi difficultas aut à matre, aut à fœtu est. A matre quidem mala conformatio, staturæ breuitas, virium corporis imbecillitas, vt in puella & anu, pusillanimitas atque metus. Vteri ceruicísque mala cōformatio, angustia, & ossis pubis firmior compactio, compressio seu coarctatio ex vici-15 narum partium tumore ac duritie, ex vesicæ calculo, ex recti intestini excremento duriore, & lumborum concauitas. A fœtu autē, quum solidior illius mēbrana ægrè disrumpitur: quū ipse imbecillior enixu nihil matrem adiuuat: quum grandior, aut monstrosus, aut geminus est: aut quū non recta in caput fertur, nec manibus secundum latera adductis, sed vel ambos 20 pedes, vel (quod multo operosius existit) alterum duntaxat, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nates exit: vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrem primùm exhibet, quæ omnium pessima est pariendi figura. Difficilem partum in propinquo esse prænunciat, humor aquosus in membrana allantoïde conclusus totus ante partum effluens, aut copio-25 sior sanguinis eruptio multo tempore fœtum præcedens. Loci enim sicci manent, destituti eo humore qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quādoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, víxque secundæ ab vtero diuelluntur.

δυστοκία.

30 Arthritidis differentiæ, signa & causæ. Cap. XVIII.

ARTHRITIS articulorum est dolor ex interuallis ferè inuadēs. Corporis artus varij dolores occupant: alij nāque ossium membranas, vel musculos, vel neruos, vel medias regiones, quales aut lues venerea, aut simplex destillatio proferre solet. Alij arti-35 culos duntaxat obsident, in quos quasi defixi inciderunt: atque hos solos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differētiæ ex articulorum numero: sed tribus dūtaxat vsus nomina indidit, hæ sunt chiragra, ischias & podagra. Quæcūque in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manū infestat, eiúsque vel car-40 pum vel externam partem, vel digitorum articulos ac vincula. Dolor huic inest plerumque pulsans, sæpe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus plenísque venis. Podagra vel malleolos, vel pedium, maximè verò pollicis articulum adoritur. Tumor vt in chiragra adest, tum partis, tū

ἀρθρῖτις.

χειράγρα.

ποδάγρα.

ἰσχιάς. venarum ambientium, rubor, calor, dolórque pulsans. Ischias omnium vehementissima, sedem habet, non in eo articulo quo fœmoris caput in coxendicem inseritur, sed altiùs ad summam natem, qua nerui à lumbis & ab osse sacro emergentes, feruntur in crura. Dolor atrox non in sola est coxendice, sed in femur quoque, & in suram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Rarò tumor inest conspicuus, rariùs calor aut rubor, quòd eius loci summa cutis venis conspersa minimè sit. Humeri arthritis dolore quidem insignis est, non tamen (vt neque ischias) tumore, rubore, vel calore manifesta. At quæ cubitorum genuúmque est, & dolorem & tumorem præ se fert ingentem, ruborē verò calorémque exiguum. Proxima continénsque omnis arthritidis ac doloris causa est, non simplex vlla intemperies, sed humor præter naturam infixus & adhærens, qui sæpe tumore manifesto se prodit. Atque tametsi nonnunquam (vt iis qui primùm incipiunt illa tentari) citra insignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor subest. Hic autem qui continens est doloris causa, nūquam aut admodum rarò (pręter multorum id opinionem asseuero) in id cauum ac spacium penetrat, quod inter ossium extrema interuenit, sed in vincula duntaxat, atque in eas membranas quæ extrinsecus ossium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eò directos: hoc sanè argumento quòd in nodosa tophaceáve podagra atque chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptáve cute plerumque eruitur è digitorum articulis, vinculo integro ac illæso. Et in ischiade si noxius humor in coxendicis pixidem conditus esset, nec tam vehementem (quòd vinculum obtusi sit sensus) nec tam latè diffusum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic, cōtinens arthritidis causa, tam varius atque traditur existit: nec enim sanguineus, nec biliosus, nec melancholicus vnquam est, sed omnino vel pituitosus vel serosus: perperámque arthritidis differentiæ ex humoris genere statui solent: vt alia calida, alia frigida sit, sed omnis frigida est, ex frigido humore genita. Quòd si rubor aut calor interdū maximéq; in chiragra vel podagra cernitur, is nō ex morbi essentia, sed ex vehementia fit doloris, qui ruborem calorémque, nonnunquā & febrem accersit: quę potissimum iis eueniunt qui constitutionem corporis obtinent impense calidam atque plethoricam, & qui leui occasione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum vincula, membranas aut tendones implens & distēdens aut feriens, dolorem infert: dolor verò si corpus præparatum iam est, ruborem calorem atque febrem: quę distendentis aut ferientis humoris sunt symptomata. Talis est ratione artísque vsu comprobata sententia de arthritidis continente causa. Antecedentē porrò causam rectè omnes statuūt humorem esse, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus est, vnde autē & per quas vias influat, nemo ad vnguem videtur inuestigasse. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus est, nuncupatúrque medicorum opprobrium.

probrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrũpere putant. Quomodo enim à visceribus intimísque sedibus possit humor syncerus aliquispiam per venas ferri? aut qui sanguini permistus nuper erat, illinc per ora venarum in articulos purus excidere? aut
5 si etiam cum humore sanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem non excitet? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è visceribus in pedes incumbẽs dum tumescant, podagram non efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus est arthritidis origo. Hæc autem, caput est, è
10 quo sanè pituitosus humor ísque tenuis profluit in articulos. Nõ quidem cerebrun aut interiores eius ventriculi, in quibus pituitosum excrementũ cumulari coaceruaríque solet (hoc enim vel foras, per nares, vel per palatum in asperam arteriam atque pulmones, aut in ventriculum interioréſque sedes illabitur) sed partes capitis externæ & extra caluam positæ o-
15 rigo sunt arthritidis: è quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorsum decurrit. Venæ enim multæ ab externis iugularibus deductæ eò excrementa sua tenuia atque serosa deponũt. Quúmque capitis crassa densáque sit cutis è qua capilli succrescunt, nõ quemadmodũ è reliqua corporis cute, illinc facilè humor expiratur. Tempore igitur cumula-
20 tur copiosior, in iis maximè quibus gignendi eius euidentes causæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris signa sunt: capitis grauitas & somnolentia, dolor externus & qui contactu, præsertímque inuersis capillis exacuitur. Tumor œdematosus interdum vt cera mollis, cuti præsertim ad occipitium subiectus: cutis densa nec caluæ propiùs ad-
25 hærens. Ea igitur humoris densa lentáque congestio arthritidis fomes est atque origo. Supra modum congestus humor leuissima occasione aut æstus, aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam sponte de sua sede decidit, & in subiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & seri instar tenuis sit, ei persimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere cõperimus,
30 non per spinalem medullam (paralysis enim fieret) non per neruos & musculos, sed facilè sub cute (vbi laxæ & amplæ sunt viæ) in corporis extimas sedes influit. Is autem fluxionis decursu, quia tenuis, in solis articulis qui compacti densíque sunt, subsistit ac hęret, non item in mediis regionibus, quæ amplæ laxæque sunt. In id demum corporis latus præcipuè fertur, in
35 quod crebriùs corpus decumbit. Atque si dum incitatus est humor in dextrum latus est decubitus, dextrum humerũ brachiúmque dolor impetit, si in sinistrum, sinistrum: si in dorsum, ceruicem, scapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide cõflictari incipiunt, solent primùm leuem chiragrã aut podagram experiri, cuius vix quisquam nisi expertus credat humorẽ è
40 capite duci, aut illinc posse tam repente in extremos pedes clanculum & sine sensu illabi. At quoniã initio admodum tenuis est, & iis maximè qui calidiores mũdi regiones incolunt, facilis promptáque illius est defluxio. Quum autem tempore crassiusculus is iam euaserit, maximè in frigidis regionibus

gionibus & ætate prouectis,non repête in extrema profluit, ſed in mediis hæret regionibus:ac tum mali origo,tum decurſio conſpicua eſt. Sentitur enim dolor è ceruice vel per humeros in cubitos & manus,vel per dorſum in coxendices, genua, pedéſque ſenſim deuolui, ſenſu interdum frigoris oborto,quo corpus omne perhorreſcit. Dolor è ſuperis partibus in inferas 5 ſæpe deſcendit,aſcendit nunquã,nec è dextris in ſiniſtras aut contrà commigrat: ſi quando enim dolori dextro ſuccedit ſiniſter, hunc nõ loci permutatio,ſed noua defluxio parit.Omnis etiam quũ defluit humor aliquãtum tenuis eſt,alioqui non defluxurus: articulo iam impactus noſtri caloris vehementiorúmque medicamẽtorum vi craſſeſcit, & parte tenui diſſi- 10 pata diſſolutáque,fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmentata, in manifeſtum tophum & calculum digitorum præſertim in articulis cõcreſcit.Ea eſt arthritis nodoſa,qua diſſiliunt articuli, diſtorquentur,& pereunte motu incurueſcunt. Iam verò arthritidis euidentes cauſæ eædem quæ fluxionis exiſtunt:vna quippe humoris in capite redun 15 dantia,altera articulorum imbecillitas. Harum neutra ſeorſum arthritim facit,ſed neceſſarius ambarum concurſus. Imbecillitas quum ex aliis quibuſdam vitiis æſtimanda eſt, tum maximè ex vinculorum membranarúmque laxitate, & ex viarum amplitudine. Hæc autem vitia vel ab ortu ſunt ex parentum imbecillo ſemine, fitque tum arthritis hæreditaria: vel 20 aliis ex cauſis euidẽtibus, quæ laxant & emolliunt membranáſque feriũt: eiuſmodi ſunt veneris balnearúmque vſus crebrior, & quæ foris incidentia articulos cõtundunt.Redundantis verò humoris interiores cauſæ ſunt cerebri totiúſque capitis imbecillitas, & frigida humidáque intemperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quum hæc vitia adſunt, 25 totus confici non poteſt, ex eóque neceſſe eſt excrementum tempore gigni atque cumulari.Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur,ſi præterea euidentes cauſæ acceſſerint,quæ illius exuperantiã gignũt. Hæ præcipuæ ſunt,crapula,potus omnis viníque maximè liberalior: hoc enim & caput implet,& neruos mẽbranáſque ferit.Somnus immodicus prȩſertim 30 mox à cibo:ocium,exercitationũ intermiſſio,conſuetarum vacuationum earum maximè quæ per vrinas & ſudores fiunt ſuppreſſio vel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

ELEPHANTIA morbus eſt venenatus in terrena ſubſtan- 35 tia,totius corporis naturam immutãs. Quum terrenus ac melancholicus humor venenatam qualitatem aſciuerit, eam mox tũ viſceribus,tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quẽdam ac melancholicũ ſuccũ vel ex puriſſimis alimentis gignunt eiuſdem veneni 40 participẽ:quo partes imbutæ ac nutritȩ tẽpore ſimilem nanciſcũtur naturam, fitque in eis elephantia totius ſubſtantiæ morbus. Neque verò hic (quod pleriſque viſum eſt)cutem ſolam aut corporis ſumma,ſed & intima

quæque

quæque oſſáque ipſa inuadit & obſidet, quòd omnia impuro fruātur ſucco. Quanquam autem ipſa morbi qualitas ad totum corpus pertinet, præcipua tamen vis in iecore atque in liene reſidet, quæ ſua dein vitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alij ab ortu, alij contagione, alij ſponte pro-
5 prióque vitio contrahunt. Ab ortu, qui ex elephantico parentum ſemine procreati ſunt: atque ſi parentum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque naſcetur elephanticus: tanta eſt diuinæ illius procreatricis facultatis energia, vt in ſemine intemperato ac prorſus impuro cōſiſtens, corporis partes fingat vel ex impura materia. Si nondum elephātia parens
10 quum genuit tenebatur, ſed in eam duntaxat erat propenſus, filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum eſt, mulierem quæ inſtantibus aut profluentibus menſibus conceperit, fœtum edere in elephantiam procliuem. Contagione verò ſiue concubitu, ſiue accubitu, ſiue aſſidua vitæ conſuetudine, lues hæc hominem
15 adoritur, quòd ex elephātico pernicioſa qualitas pariter cū humore tranſferatur in aliud corpus, ſenſimque irrepat in omnes partes. Proprio corporis vitio inducitur, cùm bilis atra plurimùm exuperat, quæ ſenſim ac tempore venenata labe inficitur. Nam veneni ſpeciem in nobis ſponte gigni poſſe, alio loco demonſtrauimus. Exuperat autem quum vel ſanguis, vel
20 melancholia, vel bilis flaua ſupra modum torretur. Quocirca eos adoriri ſolet, quibus vel menſes ſuppreſſi, vel varices, vel diuturnæ hæmorrhoides curatæ ſunt: & eos qui bubula, ceruina aſininâve carne veſcuntur, cæteríſque cibis glutinoſis atque craſſis: eos denique quibus vel iecoris ardor, vel victus calidior bilem flauam cumulauit, quæ diu cohibita dege-
25 nerauit in atram. Quæ mala quum non niſi florentis aut etiā prouectioris ſint ætatis, elephātia nec pueros nec adoleſcētes ſpōte inuadet. Incipiēte morbo viuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet, aliis quidē nigricans, aliis flaueſcens, aliis albicans: vnde nonnulli tres elephantiæ ſtatuerūt pro coloris varietate differētias: hinc denſior, durior, aſperiórque
30 redditur, quū ſcilicet iā multo eſt humore perfuſa. Talis verò pręcipuè cōſpicitur aut in facie, aut in manib⁹, aut in pedibus, natura quoad licet vitia propellente in corporis extrema. In his ſenſus torpeſcit frigúſque perpetuum ineſt, maximéque in pedibus. Licet enim horum initio integer ſeruetur motus, ſtuporis tamen & frigoris ſenſus ineſt. Tum temporis verru-
35 cæ plurimæ ſuccreſcunt, nō in manibus ſolùm, ſed & in facie & in reliquo corpore, peculiares verò in linguæ radice. Pedes, manus, & facies tument, in híſque varia prominent tubercula, maximè verò in malis quæ extuberant liuido tumore: labra inuertuntur, nares reſimæ obſtruuntur craſſitie alarum, & rimis diſcerptæ cruſtulas nigras atque cruentas excutiunt: ocu-
40 li candidum flaueſcit, miráque craſſitie quaſi vngue obtegitur: ſupercilia prædura ac ferè calloſa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris, & ex mento, pili venenata qualitate imbuti defluūt, dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuū pedúmque

que digiti ſiccitate dehiſcunt, vnguéſque finduntur ac dilacerantur. Totius etiã corporis cutis areſcit atque fœda ſiccáque ſcabie exaſperatur, eáque interdum cum pruritu. Ipſa muſculorum caro abſumitur ac ſenſim liqueſcit. Malo autẽ ingraueſcẽte pro ſtupore cutis ſenſus perit manẽte motu, vt ne infixa quidem acicula dolorẽ moueat, neque inſperſa feruidior aqua exurat: vox è gutture rauceſcit, reſpiratio difficilior euadit, ſpiritus totiúſque corporis exhalatio fœtet, ſordida virulentáque vlcera in manibus, pedibus & pleriſque locis excauãtur, grauíſque putredo omnia contaminat. Quę ex vrinis aut ex ſanguine tradi notæ ſolent, incertę omnino ſunt atque fallaces. Eſt autem eo ſæuior elephantia, quo ſigna grauiora apparent: maximè verò quum non in ſummo duntaxat corpore, ſed & in ipſis quoque viſceribus, in oſſibus cæteríſque interioribus partibus firmius inhæreſcunt. Non omnia tamen in omnibus, ſed alia in aliis comparere ſolent.

De Lue venerea Cap. XX.

LVES venerea eſt contagioſus affectus cum vlcere aut immani cruciatu variis locis emergens ac ſæpe extuberans. Efficiens eius cauſa, venenata eſt & maligna qualitas atque pernicioſa labes, quæ in quacunque corporis parte primùm inſederit, eam contaminat, indéque continuatione in corpus omne ſpargitur, & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo profecta, ſenſim inualeſcit & propagatur, dũ non ſpiritus modò atque humores, ſed & carnem & partes omnes ſolidas peruagetur. Neque earum temperamentũ ſolùm, verumetiam totam ſubſtantiam peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouẽtus ſuccreſcũt, variáque vitiorum genera emergunt, qualia mox recẽſebo. Ea porrò qualitas non ſimplex & ſolitaria eſt, ſed in humore ſubſiſtit, quo vt ſubiecto quodam & vehiculo vtitur. Neque qui iam inquinatus eſt, alium halitu ſolo, ſed liquore de ſe in alterius corporis partẽ epidermide nudatã eiecto cõtaminat: è qua malum prorſus initiũ ſumit. Itaque venerea lues contagioſus eſt morbus, nõ ſponte intimóq; corporis vitio, ſed attactu ſolo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum contagione proceſſit. Maximè autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata eſt in hominum genus, atque ex vnius impuritate & inquinamento ſenſim in vniuerſum orbem eſt diſſeminata, miſerabile ſcortatorum flagellum. Sæpius ea è partibus obſcœnis incipit, licet interdum & ex aliis pleriſque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aſperſa. Inquinatur autem duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo qui longè ſit impurior, à ſimili verò aut à minus impuro nunquam. AEquè impuros citra offenſionem congredi licet, & vterque tamen puriorem alium congreſſu labefactat. Hauritur interdum lues è ſcorto, quod nondum inquinatum eſt, quum quis

cum

cum eo volutatur mox ab alio impuro ſcortatore. Impuritas non ex cute ſpectatur, quòd ſæpe maximéque inueterata lue fermentum intus reconditum ſit & abſtruſum. Et hæc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpeciéſque nõnulli, quibus ſymptomatũ quàm eſſen-5 tiæ maior cura fuit, varias multiplicéſque ſtatuerũt. Vna tamen & eadem totius eſt eſſentia, ſed variis diſtincta ordinibus, vt alia leuior ſit, alia grauior. Eſt & corporum in quæ illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex cauſa fit, vt lues alia leuioribus, alia grauioribus ſymptomatis exerceat. Omnium leuiſſima eſt ea ſpecies qua ſolùm capitis, & barbæ pili ſenſim ci-10 tra aliam corporis offenſionem defluunt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore conſiſtit, qui in corporis ſumma effunditur ad illorum radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc ſpecies diſtat à cæteris. Altera paulo deterior eſt, qua cutis vniuerſa crebris maculis minimè extuberantibus conſpergitur, iiſque paruis lentiginis inſtar, ac modò rubris, 15 modò flauis: quæ non antè deleri extinguíve poſſunt, quàm morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſſimo ſanguine virus habet, quam nulla grauiora ſequuntur incommoda. Tertia ſpecies grauior ac iam vera lues eſt: hac rubræ aut flauæ puſtulæ primùm quidem circa frontem ac tempora ponéque aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erumpunt & extube-20 rant, rotundo ſchemate ſiccæ ſine pure: quæ deinde ſicca cruſta obducuntur, atque ſi negliguntur, ſerpunt in ambitum excauántque cutem, dum ex puſtula verum vlcus euadat, quod ferè virulentũ eſt ac ſordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atque fauces ſunt, quia tenellæ, omniũ primæ exulcerari ſolent. Emergunt autem hęc, quum iecur ipſum atque ſan-25 guinis humorúmq; maſſa labefactatur, à qua protinus carnoſæ molléſque partes detrimẽtum capiunt. Quarta his ſpecies ſuccedit, quum iam inualeſcens lues ſolidas partes, oſſa, vincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam vitiatis excrementa multa, craſſa quidem & glutinoſa pro partis conditione, ſed tamen maligna cõgeſtione cumulãtur, quæ nonnunquã 30 in tendones ſæpius inter oſſa & perioſtia confluunt. Hęc quum vel membranam ab oſſe diuellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriunt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingraueſcunt. Ab his demum coagmentatis pręduri tophi cruciatu multo grauiore ſuccreſcunt. Eadem porrò quum in oſſe ſubſiſtunt, id amplificant, diſtendunt atque etiã exedunt, 35 vt eius ſæpe deprehenſa ſit mõſtroſa figura. Tandem verò corpus vigiliis, diris cruciatibus confectum, & atrophia marceſcens vita deſtituitur. Longiſſimè hi dolores diſtãt ab arthritide, quòd hæc breui paruóque tempore exoritur, ídque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores verò luis venereæ ſenſim multóque tempore procedunt ab eo excre-40 mento, quod pars malè affecta paulatim congeſſit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut circa hunc conſiſtit fixáque eſt. Dolores ex lue, nõ articulos, ſed medios artus obſidẽt, in quibus & plerumque tophi cõcreſcunt, maximè verò in fronte & capite, in clauibus, in medio humeri oſſe, & in medio

cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nonnunquam & in aliis quoque ossibus. His ergo ex signis vna quæque luis species dignosci percipíq; potest. Quum autem ex dubiis signis de lue ambigitur, eius origo altiùs est inuestiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non nisi attactu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primùm parte comparuerit per quam insertum est virus. Hæc enim prima se profert in partibus obscœnis si concubitu, in summa cute si accubitu contracta est: in nutricum mammis si inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscœnis partibus pustulæ, vlcera maligna, virulentáque gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc nisi altiùs intrò subeant nondum lues sunt venerea, sed rudimentum & veluti character eius impēdentis. Huc affinitate quadā attexendi videntur reliqui tum venenati tum contagiosi affectus, & quicūque virulentarum bestiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex causarum animaduersione capitur, non antè duxi de his tradendum, quàm eorum curandorum ratio quoque subnectatur. In hæc omnē iam videor interiorum affectuum cognitionem cōtraxisse, quam tamen frequens inspectio contemplatióque rerum cōfirmabit. Confido etiam particulatim singula me persecutum, nihílque recèns emersurum, quod nō ex illorum obseruatione ac imitatione nosci percipíque possit.

LIBRI SEXTI DE PARTIVM morbis & symptomatis, Finis.

De externis corporis affecti-
BVS, LIBER SEPTIMVS.

5

PRÆFATIO.

CHIRVRGIA primùm medicinæ pars est habita, & ambæ sub iisdem natę sunt authoribus: nec chi-
10 rurgiæ alia quàm medicinæ pręcepta, nec aliæ demonstrandi sunt leges. Postea verò vt vnius medicinæ dignitas splēdidior præstabiliórque foret, rationis cōsiliíque facultatem, vt pote liberalem, assumentes medici, ac suo quodammodo iure sibi
15 vendicantes, quicquid manuum opera geri solet, id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis administros trāstulerunt. His prima cura fuit luxata ossa sedibúsque suis mota reponere, fracta verò dirigere in suámque sedem compellere: & nōnulla ferramentis quoque aperire, secare, excidere, vrere. Tum deinde vulne-
20 rum vlcerúmque, ac postremò suppurantium tumorum curatio illis est relicta, quæ vnguentis illita linteola atque linamenta manu adhibet. Reliqui affectus externi possunt sine chirurgia curari, quos tamen & illa plerumque vsurpat sibi. Omnium tamen origo ferè ex interiore causa trahitur, cuius obseruatio atque curatio planè est medica: imò etiam omnium
25 quæ foris existunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, vt medicus ratione, chirurgus manuum vsu & exercitatione præstet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

30

MORBI qui in externis partibus ex humoris vitio succrescunt, modò cum tumore fiunt, modò citra tumorem: & ex vtrisque alij ex sanguine, alij ex bile flaua, alij ex atra, alij ex pituita, alij ex sero, alij ex flatu, alij ex horum permi-
35 stione. Humor porrò qualitate aut acer est & exedens, aut mitis ac blandus. Situs verò humoris aut in sola cute est, aut cum cute subiectam quoque carnem, vel tēdonem, vel adenem occupat. Qui in cute, vel in summa quę epidermis appellatur, vel etiam in vera consistit, quæ illi substernitur. Rursum verò humor vel partem cui insidet
40 in suam naturam conuertit, vt in elephante & alpho, vel per ipsius duntaxat substantiam effusus sua illam qualitate afficit. Hæ quidem proprię externorum affectuum differētiæ sunt ad medendi rationem accommodatæ. Itaque vniuscuiusque propria continénsque causa est humor quidam

vitioſus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, vel cógeſtione vel fluxione. Congeſtio præter naturam ſenſim fit ex humoribus in partem alimenti vice diſtributis. Quum enim pars vel ita imbecilla eſt, vt nec affluens alimentum in propriam ſubſtantiam mutare, vel ita vitiata, vt idipſum corrumpat, nec genita excrementa à ſe propellere queat, neceſſariò præter naturam congeſtio quædam fit. Fluxio autem eſt humoris incurſio concitatior atque copioſior, quàm parti alendæ ſit ex vſu. Huius interiores cauſæ ſunt fluxuræ materię copia, acrimonia vel tenuitas: propellentis partis robur, viarum laxitas, & excipiẽtis partis imbecillitas ſitúſve decliuior. Euidentes verò cauſæ: contuſio, ruptio, vulnus, luxatio, & quæcũque doloris aut caloris vi fluxionem accerſunt. Hi porrò affectus qui corporis ſumma obſident, vel in cute prominent, vel eam excauãt, vel cómaculant. Prominent tumor, tuberculum, puſtula. Tumor tuberculo maior, & vtroque minor eſt puſtula. Tumores ſunt: phlegmone, phygethlon, bubo, phyma, eryſipelas (hoc enim & in tumoribus recenſeri ſolet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, ſcirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, ſtruma, cancer. Tubercula ſunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Puſtulæ ſunt: epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes, ſcabies, prurigo, lichẽ, pſora, lepra, omniáque verrucarum genera, clauus, callus. De ſingulis igitur dicẽdum, ſed alio ordine ex cauſarum affinitate inſtituto, quæ in curandi ratione primas obtinent.

ἀθροισμός. ῥευματισμός. pſydracia

Tumores, tubercula, & puſtulæ è ſanguine. Cap. II.

ἡ φλεγμονή.

PHLEGMONE tumor eſt calidus præter naturã collectus, prominens atque circumſcriptus, oui ſaltem gallinacei magnitudine. Huic quaſi ex igne aut ex balneo rubor ineſt: calor quoque ex inflammatione vehemens quaſi pars vratur: diſtentio ex copia renitens: pulſatio profunda & moleſta, quòd arteriarum diaſtole partem inflammatam feriat: dolor ex calore, ex pulſu atque tẽſione acerbus, pręſertim quum pars eximio ſenſu prædita eſt. Cauſa cõtinens ſanguis eſt, non in ſolam cutem, ſed in ſubiectam quoque carnem impactus, qui è venis eò tandem confluxit. Quum enim venę arteriæque maiores immoderata ſanguinis copia diſtenduntur, hãc grauatæ in minores quaſi onus deponunt, ex his demum in minimas. Ac tum per earum oſcula, pérque tunicarum meatus ſanguis cohiberi non potis, effluit illabitúrque in ſpacia vacua quæ inter fibras ſunt primorum corporum, præcipuéque muſculorum, venarum, arteriarum, neruorum atque mẽbranarum. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implentúrque, diſtentæ copia quaſi diuelluntur, feruentíſque ſanguinis ardore incaleſcunt, dolorémque faciunt. Sanguis quippe extra vaſa collectus, nec liberè perflabilis, neceſſariò putreſcit atque inflammatur. Ita quidem ſi purus is erat, exquiſita phlegmone fit, cuius ſpecies ſunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, aliæq;

ex

ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita, cuius non ſyncerus eſt ſanguis, ſed aliorum quoque humorũ particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes, & ſcirrhodes.

Phygethlon phlegmone eſt in adenum locis emergens, maximè verò 5 in ceruice, in alis, aut in inguinibus: Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur, peculiari nomine bubon nũcupatur. Similibus ex cauſis ortúque ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdémque ſignis innoteſcit. Ferè autem fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes. — τὸ φύγεθλον. ὁ βουβών.

10 Phyma tumor quoque adenum eſt, ſimplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior, minúſque rubẽs ac dolens. Non enim è puro ſanguine proficiſcitur, ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtũ, vt ſit phlegmone œdematis particeps. — τὸ φῦμα.

Carbunculus ex ſanguine originem habet, nõ eo quidem tenui & lau- 15 dabili, ſed craſſo, ac nigro, calido tamen feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimáſque ciet, tandémque ardoris vi cruſta vel nigra vel cinerea obducitur. Huic partes vicinæ longo ſæpe tractu conſentiunt, caloris doloríſque participes: valida quoque febris accerſitur. Inflammata pars 20 nunquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptę carnis lobum tandem excutit, quo excidente vlcus cauum ſordidúmque manet, hócque vno maximè à cæteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimplicíque putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit venenatam qualitatem: talis in peſtilentia graſſatur, de quo plura 25 proprio loco diximus. — ὁ ἄνθραξ.

Furunculus dothien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine nõ excedens. Phymate ergo minus eſt, ſed acutius, rubẽtius, ac dolore grauius. Plegmones veram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quæ vix infra cutem deſcẽ- 30 dat, atque ſubiectæ carnis minimũ comprehendat. Suppurat furunculus perinde atque phlegmone, hícq; à ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine qui in particulam vi quadam irruat: ſed è craſſo & vitioſo, non perinde tamen atque in carbunculo exuſto, quem à reliquo puriore natura ſecernens tãquam in- 35 fenſum & inutilem in corporis ſumma propellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, ſic furunculus cacochymiæ ſoboles eſt: raróque fit vt hic ſolitarius erumpat, ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur. — ὁ δοθιήν.

Epinyctis Celſo puſtula eſt peſſima, ſubrubra ac quadamtenus liueſcẽs, quæ noctu potiſſimũ affligit. Spõte exulceratur ex eáque ſubcruenta ſa- 40 nies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbũculi, cauſámque ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat: quemadmodum & eius puſtula carbunculo minor. Terminthus huius quoque generis eſt, ex feruido præaſſatóque ſanguine prorumpens. Epinyctidi par — ἡ ἐπινυκτίς. ὁ τέρμινθος.

 quidem

quidem magnitudine,ſed cui puſtula incumbit nigra ac rotunda,quæ ardore in ſquamam abit. Ecthymata etiam ſi peſtilentiæ conditionem ſequantur,ex ſanguinis tamen feruore prodeunt & extuberāt: neque manifeſta eſt pituitæ permiſtio . Tempore cōcoquuntur & albeſcunt,eorum materia in pus iam conuerſa,quæ tandem & in ſquamas ſicceſcit.

τὰ ἐκθύματα.

Tumores,tubercula,atque puſtulæ ex pituita. Cap. II.

VT pituita alia tenuis,aquoſa,aut mucoſa exiſtit,alia craſſa & glutinoſa,cuiuſmodi eſt quæ vitrea aut gypſea appellatur: ita neceſſe eſt varios ex hac collecta naſci tumores . Ac primum quidem œdema tumor eſt frigidus,laxus ac mollis, doloris expers . Nec calor nec rubor, ſed vel genuinus vel albidus duntaxat color ineſt : tumor ſæpe magnus & qui preſſo digito , vel nullo vel exiguo dolore cedit . Eſt autem duplex:vnus collectus & circunſcriptione definitus,qui propriè ac ſimpliciter œdema nuncupatur: alter diffuſus & expanſus , qui rectiùs tumor eſt œdematoſus . Hic ex crudiore pituitoſóque ſanguine , aut iecoris aut aſſumptorum vitio progignitur, qui in nutriendas partes illapſus, nec in earum ſubſtantiam conuerſus, ſenſim cumulatus redundat partémque tumore diſtendit,ac ferè retinet prementis digiti veſtigium.Ita ſanè in tabe,in cachexia,& in leucophlegmatia,modò pedes, modò reliquum corpus omne tumidum euadit . Verum autem & exquiſitum œdema non ex ſanguine pituitoſo,ſed ex pituita fit ſuperuacanea, quæ ſolùm vel aquoſa, vel mucoſa ſit , vndecunque illa in affectam partem deferatur . Ferè tamē è capitis deſtillatione huic origo eſt,quæ ſæpe in genua , interdum in humeros aliáſque partes decumbit.

τὸ οἴδημα. ὄγκος οἰδηματώδης

Huc pertinent aquoſi tumores , quibus vel aqua citrina , vel ſanguinis ſerum comprehenditur:quod genus hydrops aſcites,hydrocephalon,hydrocele,& quicunque horum ſimilitudine ſub cutem prominent.

ὄγκοι ὑδατώδεις.

Finitimi his etiam ſunt flatulenti tumores, in quibus vapor aliquis flatúſve præter naturam concluditur . Huiuſmodi ſunt hydrops tympanias, ramex flatulentus,& quicunque aut ſub cute,aut ſub oſſium membranis, aut in muſculis ex collecto vapore attolluntur . Hi admodum raro vſu veniunt,víxque vſquam poteſt ſolus flatus citra humoris permiſtionem colligi . Tumor indolens eſt, niſi quum membranas magna vi diuellit atque diſtendit, œdemate mollior minúſque renitens , nec prementis digiti veſtigium retinens.

φυσώδεις. ἡ φυσοκήλη.

Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens , cōcolor & indolens.Duplex is eſt: vnus velut incipiens nec confirmatus nec legitimus,in quo preſſo,doloris ſenſus ineſt:alter confirmatus & exquiſitus, qui omnis doloris omníſque ſenſus eſt expers. Vtriuſque materia eſt craſſus viſcoſúſque humor , qui particulæ impactus in eiúſq; ſpacia inſertus ita obduruit, vt non niſi ægrè ſolui diſſiparíque poſſit. Hic autem humor aut ſtatim tumoris initio talis exiſtit:vt quum vel pituita vitrea atque gypſea,vel naturalis

ὁ σκίῤῥος.

ralis melancholia quæ fæx est sanguinis, in parte aliqua seu fluxione, seu cõgestione cumulatur. Aut ex malè curato erysipelate vel phlegmone talis euasit, vt quum eius materia immodicè refrigeratur & adstringitur, aut diaphoreticis dissoluta tenui portione crassior subsistit ac manet. Vt e-
5 nim iecoris scirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile sensim crassescente fit, ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

Ganglion tumor est concolor durus renitens & indolens, nisi quòd vehementer pressus stuporis sensum exhibet. Oritur circum neruos & articu-
10 los, sæpe in carpo ex crassa lentáque pituita, vel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concrescit. Qui extra articulos neruósque necnon extra adenes passim exoritur, discriminis gratia quibusdam nodus appellatur. Huius generis est bronchocele, nostris hernia gutturis appellata, inter asperam arteriam cutémque congesta: non vt plerisque visum est ex
15 immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliísque mõtanis in vsu est: sed ex crassa lentáque pituita, quæ eò sensim è capite eiúsque partibus externis per auris posteriora deuoluitur.

τὸ γάγγλιον.

βρογχοκήλη.

Glandula est adenis tumor obduratus, à nodo gangliόve solo situ distãs. Hæc enim è solis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quúm-
20 que adenes variè sparsi sint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarúmque diductiones, in multas quoque partes glandulæ incidere solent: quibus nonnunquam corpus vniuersum (quod multa pituita redundaret) scatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, bubóque frigidus. Glandularum aliæ resoluuntur, quarum humor non
25 admodum crassus sensim digeri dissiparíque possit. Aliæ suppurant, factóque & erumpente pure in abscessum desinũt. Et hæ quidem sanguinis calorísque sunt participes. Aliæ duræ persistũt veram scirrhi speciem adeptę, earum origo è gypsea pituita est: aliæ vbi inueterauerunt contracta tandẽ malignitate in vlcus desinunt: illæ strumæ simplices sunt, hæ verò exulce-
30 ratæ. Vehementer quidem duræ sunt strumæ, & propriis membranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, sed earum materia acrior tãdem euadens, adenem ipsum, circũsitam carnem cutémque exedit, vlcúsque efficit malignum, serpens & exedens. His sæpe ortus est in ceruice, in qua plerũque longa serie dispositæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquã
35 in pectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes: ídque sensim ac lento adeò cursu, vt sępe obscura sit origo. Ea verò materia non simplex pituita est, sed quæ iam caloris vi ac putredine excandescens acrimoniam conquirit. Quòd si pituita atræ bilis permistione ferocior sit, struma carci-
40 nomatis vim & conditionem æmulabitur, nuncupabitúrque struma carcinodes.

ἀδὴν ἐσκιῤῥωμένος.

ἡ παρωτίς.

αἱ χοιράδες.

ἡ καρκινωματώδης χοιράς.

Cancer, tumor est durus, rotundus, inæqualis, venis quandoque in ambitu turgidus, colore liuescens aut nigricans, dolore, ac interdum calore

ὁ καρκῖνος

grauis. In qualibet corporis parte naſci ſolet, in ore, in oculis, in vulua, in cole,in ano:at maximè in fœminarum mammis, quæ quia fungoſæ & inanes,illius materiam promptè excipiunt, ſed & in eas tum è capite, tum ex vtero facilis eſt decurſus.Huius obſcura ſunt rudimenta,ac plerumque tumor exoriens ſentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quaſi ferientis candentis acus,interdum etiam dolore nullo.Hinc fabæ,deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorē molem attollatur & increſcat. Quum iam illius materia aut vetuſtate aut errore viuendi, aut medicamentis incaleſcit, dolor calórque citra inflammationem vehemētior exercet,pars conſpicuè liueſcit aut nigricat,venæ in ambitu craſſo nigróque ſanguine nonnunquam turgent. Huius continens cauſa eſt bilis atra ſanguíſve feruidus ac retorridus:ſæpe ex ſuppreſſis menſtruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor eſt, hoc mitiorem cancrum infert: grauiorem verò quo is calidior acriórque fuerit.Ille niſi irritatus excandeſcat, diu citra perniciem conſiſtit.Hic verò coërceri vix poteſt quin breui exeſa cute ſe detegat,fiátque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet,cum fœtore,cum ſordida illuuie,horrido aſpectu, labris præduris & inuerſis. Ex eo ſanies tenuis, nigra aut fulua manat, vapor expiratur cordi,ori, cerebróque grauis, febris aſſidua eáque lēta ineſt, frequens animi defectio,quum præſertim cancer mammis inhæret:exeſis venis ſępe ſanguis profunditur,& niſi malignitate ocyùs interimat,longè latéque prorepit.

ἡ φαγέδαινα.

Cancrum proximè imitatur phagedæna, vlcus quidem nō cutem modò,ſed & ſubiecta quęque depaſcens & erodens.Huius etiam origo eſt ab atra bile maligna aut ab æruginoſa,de qua inter vlcera tradetur.

τὸ σάρκωμα.

Sarcoma carnis eſt incrementum tuberculi tumoríſve ſpecie. Non ex humoris cuiuſquam fit affluxu,ſed ex ſolo partis alimēto. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata eſt, ni cohibeatur, aſſiduo alimenti acceſſu diffunditur atque luxuriat: ſæpe etiam venarum & arteriarum inſtar ductus producit, per quos alimentum ſumat. Sic in malè curatis vlceribus ſæpe excreſcit caro, ſic polypus naribus contuſis, ſic epulis in gingiuis ad dentium radices,ſic ficus in ano. Sic demum & integra cute quum ſubiecta caro contuſa ruptáque eſt,ingens tumor ſenſim exurgit,qui & cęterarum partium more alimentum capeſſit, nullo quidem dolore, ſed exquiſito ſenſu & naturali colore.Hic in quauis parte, ſed frequentiùs in ceruicis,alarum,inguinúmque adenibus prouenit,quorum circumſcripta caro nō facilè poteſt amplificari in tumorem. Similem ferè ortum habet atque phlegmone, diſtat verò quòd non affatim,ſed ſenſim ſanguis accedat, & quantum accedit,in alimentum abſumatur atque luxuriet.

ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις.

ὁ κιρσός.

Huc fortaſſe cauſarum affinitate pertinebunt,varix & aneuryſma. Varix venæ immodica eſt dilatatio: in cruribus quàm in cæteris partibus frequentior. Quúmque vena impletur multo craſſóque ſanguine, pars aut

liuida

liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, sed sine dolore: pressus tumor protinus cedit, móxque redit. Fit autem ex ictu, ex contusione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdũ ex plethora, vt plerisque mulieribus vterum gerentibus. Aneurysma arteriæ dilatatio est spirituoso plena sanguine. Id interdum in externis partibus existit, in manibus, pedibus, circa iugulum atque pectus: hoc à varice distans, quòd magna, turgida ac sæpe molesta pulsatio insit. Presso tumore, quæ intus est materia promptè subterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis, maximè sub pectore, circa lienem & mesenterium, vbi vehemens sæpe pulsatio animaduertitur. Credi vix potest quod nonnulli comminiscuntur per hos affectus ruptam apertámque esse venam aut arteriam. Si enim sanguis è vena aut arteria prosiliens, non amplius illis cõtineretur, mox corruptus putresceret, tumórque fieret generis diuersi.

[τὸ ἀνεύρυσμα.]

Externi affectus & pustulæ à bile. Cap. IIII.

ERYSIPELAS, ardor est vehemens per corporis summa diffusus. Nec tumore manifesto extuberat, nec partem attollit aut distendit, nec penetrat in subiectam carnem, sed latè diffunditur nulla collectione circũscriptum. Quamcunque partem prehendit, vehementer mordicat & vrit: color inest ex rubro flauescẽs, qui pressu subterfugit, móxque redit. Dolor nec pulsans nec admodum vehemens est. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac sæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta sede, in vicinas partes sensim obrepit. Est autem duplex, vnũ quod simplex erysipelas Celso appellatur, solo rubore & ardore, nulla exulceratione molestum. Alterũ quod eidem sacer ignis nuncupatur: éstque exulceratum erysipelas. Huius duæ species sunt, vna qua summa cutis sine altitudine exulceratur, in qua & crustulæ instar furfuris excitantur: altera cuius exulceratio altiùs in cutem penetrat, è qua ruptis pustulis purulenta sanies exit. Simplicis erysipelatis origo est è feruente tenuíque sanguine, qui biliosus appellatur: exulcerati verò ex eo cui bilis superuacuæ eiúsque incalescentis nõnihil sit admistum. Is è venis tenuioribus propulsus nequaquam in carne subsistit & hæret, sed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ densior & compactior hunc retinet cohibétque. Qúmque tenuis sit humor facilè dispergitur, neque in conspicuum tumorem se attollit. Genus hoc vniuersum exquisitum est erysipelas: quod verò phlegmonodes appellatur, tumentius quidẽ, sed minus feruidum existit, multóque minus œdematodes.

[τὸ ἐρυσίπελας.]

Huc pertinent phlyctænæ & phlyctides Græcis nuncupatæ. Repente emergunt subflaui humoris copia distentæ, bullarum modo lucidæ atque iis similes quæ ab aqua feruida, vel ab igne ambustis erumpunt, non manifesto tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, crustulæque obdurescunt,

[αἱ φλύκταιναι καὶ φλυκτίδες.]

obdurescunt, dum sanescant. Has cõstat non nisi ex feruentissima bile gigni, quæ ignem viribus suis adæquet, vt non idcirco præter rationem illas vulgus ignem syluestrem appellarit.

ὁ ἕρπης. His proxima est papula. Est autem ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans ac rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, vna simplex quæ herpes est miliaris, altera fera, quæ herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis pustulis verã cutem exulcerat, rodit atque depascit, serpit in latum atque in altum, ex eáque vlcuscula manent arida. Papula simplex & mitior summam cutem exasperat, & sub vna epidermide consistit, exiguas illic pustulas excitans, quæ minimùm extant aut prominent, milio haud absimilis. Vtraque in vicina quasi in orbem quoquouersum serpit séque diffundit, ac plerumque mediũ sanescit extremis longiùs procedentibus. Papula exulcerata erysipelati summè affinis est, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen discriminis intercedit, quòd erysipelas conspicua fluxione derepente emergit, herpes verò seu papula sensim multóque tempore, nec conspicua fluxione efflorescit. Herpetis pustulæ aridæ sunt, è quibus ruptis nec sanies nec pus exit. Erysipelatis verò magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ saniosum pus effundunt. Herpes pruritu, erysipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna est, prorsus febris expers, nec nisi tẽpore sanescit: erysipelas verò ferè cũ febre est, præceps & quod breui vel sponte soluitur. Vtriusque herpetis materia continénsque causa, bilis est syncera, superuacua eáque ardentissima, cuiusmodi prassina vel æruginosa, quæ sensim nullóq; fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes pręcipuéq; carnosas transgreditur, dum densiorem cutem attingat. At verò crassior ea atque glutinosior est, quàm in erysipelate, ac proinde diutiùs atque tenaciùs in cute hæret ac subsistit. Quæ igitur glutinosior fuerit simúlque acrior, in cute tota remoratur, pustulásque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior verò cutem etiam penetrat, coërcetúrque in sola epidermide, quam si sudoris modo nequeat transire, erodit & pustulis intercursantibus exedit.

ὁ λειχήν. Impetigo, cutis est asperitas dura ac sicca cum ingẽti prurigine. Ea autem à scabie distat, quòd sicca sit & omnis humoris omnísque saniei expers. Ex siccis enĩ pustulis fit, scabies verò ex humidis. Huius quatuor sunt species, vna admodum simplex, qua cutis rubra, dura, exasperatáque vehementi pruritu roditur: at hęc simplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida sit aut salsa, & quę sub vna epidermide coërcetur, eámque exedit. ὁ κνησμός. Altera est vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ asperior pustulis maioribus emergit, acriùs corrodit latiúsque procedit. Hæc sæpe ex neglecta papula fit, feréque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ nisi maturè sublata sit in lichenem vertitur, hic deinde in psoram, psoráque in lepram. Lichenis materia, est bilis ardentior, aut pituita putris ac salsa, non tenuis illa quidem, sed quæ crassitiem

ſitiem aut ex ſe aut ex aliorũ permiſtione cõtraxit. Tertia ſpecies eſt Græcorũ pſora (hæc enim à ſcabie longè eſt diuerſa) qua cutis craſſior, ſiccior, durior, tumentior & ſerpentibus puſtulis aſperior euaſit: his vehementer roditur & exeditur paſſimque finditur, ex ſe furfuracea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutẽ effuſa, è qua digeri vix poteſt: ægrè ſi quidẽ hoc malum ſaneſcit. Quarta ſpecies eſt lepra Græcis nũcupata, omnium ſanè deterrima. Ea cutem vehementer rodit, altè depaſcit atque findit: ex qua non ſolùm furfures, ſed & ſquamulæ decidunt, modò pallidæ, modò ſubnigræ: nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione vulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra, cui etiam craſſæ lentæque pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum. Híncque non epidermidẽ ſolùm, verum etiam totam cutem prehẽdit ac obſidet. Quodcũque pſora lepráve inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur.

De puſtulis. Cap. V.

CVTIS admodum frequens vitium eſt puſtula, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo ſchemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, vna eſt humida, è qua rupta vel humor vel ſanies vel pus emanat: altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis cõtinentur hidroa, ephelides, phlyctænæ ſeu phlyctides, epinyctides, & quæ ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerantur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

Exiguæ & aquoſæ puſtulæ ſunt hidroa, id eſt ſudamina. Emergunt repente ſparſim toto corpore, ſed frequentiùs in manibus pedibúſque milij magnitudine, aqua plenæ, ſine rubore, ſine vllo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coërcitis, per cuius ſpiracula ij digeri minimè poſſunt: vnde à quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur.

His aliquãto maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubræ ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut veſica, albus humor inſtar lactis exit, ſcabiéſque ſuccedit. Fiunt autem ex feruido impuróque ſanguine ſub cutem effuſo.

Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriẽs aut interdum rodens. Fit autem ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida, ſiue nigra ſit: quę rupta vlcuſculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata ſanie aridum, ídque modò cum prurigine ſola, modò cũ leui rubore in ambitu, cúmque calore ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſæpe vlcuſculum obducitur. Vt autem puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ, humoréſque multi ac varij earum cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis ſaniei ſpecies diſtinguit. E toto quidẽ corpore ſcabies erumpere ſolent, ſed ex capite peſſimæ, quæ idcirco peculiari nomine ſunt inſignitæ. Appellantur autem pſydracia, fauus, & manantia capitis vlcera. Fauus, qui Græcis eſt cerion, ſaniem amplis foraminibus

ὁ ἀχώρ.

nibus emittit mellis craßitudine. Vlcus manans, quod Græcis est achor, glutinosam saniem angustis foraminibus eructat. Hæc scabiei genera ab ea simplici capitis scabie distant, quæ summam duntaxat cutem obsidet. Hinc autem cerion & achor dignoscuntur, quòd euulsi capilli radix crassa in primis est, lento crassóque humore obsita. Causa est nitrosa salsáque pituita aut melancholia, sub cute malignè putrescens, quæ quoniam capillorum radici multa inhærescit, & capitis quàm cæterarum partium cutis densior est, ex ea detergeri aut elui tota vix potest. Quocirca vlcus ęgrè sanescit, atque ex humoris pernicie in primis contagiosum pueris existit.

ἀκροχορδών. θύμ.

Verrucarum genera licet exigua sint mole, quòd tamen fœda sint ac plerumque molesta, in morbis haberi debent. Verruca pensilis, quæ acrochordon Græcis appellatur, parte quidem summa latior, ima verò quæ ad cutem est tenuior, qua quasi pediculo innititur. Exquisitè dura est & aspera, cuti concolor. Altera thymium dicta, & colore thymi florem repræsentans, ad cutem etiam tenuis est, in summo lata, dura, & aspera, pensili minor. Hæ quidem verrucæ rarò solitariæ, sæpius complures proueniũt, maximè in palmis pedibúsque puerorum. Plerumque inopinatè comparent, atque etiam nonnunquam subitò disparent. Verruca sessilis, quæ Græcis est myrmecia, humilior est thymio, lupino vix vnquã maior, dura, stabilis, latiore basi, radices altè exigens dolorem ciet. Clauus vt sessilis verruca, in cute eminet, albus, rotundus, callosus, parte summa clauorũ capiti similis, sed prædura solidáque radice intrò se infigens, quasi ex ossium mẽbranis emergat & expullulet. In digitis plantísque pedum ex calcei pressu aut intertrigine nasci solet: acuto interdum dolore sponte feriens, semper verò ingredienti molestus. Callus colore atque substãtia clauo similis, obdurata est summa cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis succrescẽs. Nullam tamen radicem altè demittit, ac proinde prorsus est doloris expers.

μυρμηκία. ἧλος. τύλωμα.

Maculæ. Cap. VI.

δέρματος ἐπίλος, ἢ κηλίς.

CVTIS etiam vitia quædam nihil prominent, sed æqualia manent nulla asperitate: huiusmodi sunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant: vt vitiliginis species, lenticulæ, ecchymomata, sugillata, stigmata, vibices. Vitiliginis tres sunt species: alphus, melas, leuce. In his cutis fœdatur dispersis maculis, neque cõtinuatis, neque cohærentibus, sed quæ sedem mutant ac serpunt. Sub his sensus aut omnino perit, aut multo stupidior euadit, vt ne si cutis scalpatur, & interdum ne si acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore velut vmbra inficit: atque hi summam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, vt alphus colore describitur, sed altiùs descendit cutémque totam prehẽdit. In hac pili excidunt, aliíque albi ac tenues succrescunt lanugini similes. Cõfirmata leuce perfrictione nusquã rubescet, neque adacta acu sanguis, sed aquosa duntaxat sanies exit. Videtur

ὁ ἀλφός. λεύκη.

tur præterea & interdum vitiligo quædam rubro, fuſco, aut liuido colore, cuius ſenſus aut perit aut ſtupidior eſt, hócque genus vniuerſum iuniores malum mortuum appellant. Hæc vitia peculiaria iis ſunt, quorum malus eſt habitus: omnium quippe efficiens cauſa eſt humoris impuritas. Alphi quidem & leuces craſſa glutinoſáque pituita, melanos bilis atra, cæterorũ humor fœdo colori conſentaneus.

Lentigo in facie potiſſimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſa: his familiaris qui ruffo ſunt pilo. Interdum hyeméque pręſertim ſponte deletur, æſtate reuireſcit ac crebreſcit. Accidunt & partibus cæteris maculæ maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fuſco, & quæ quibuſdam temporibus & oriuntur & deſinunt, quæ quoniam naturæ eiuſdẽ ſunt, in id quoque genus pertinent. Has autem conſtat ex melancholico ſucco naſci, qui è viſceribus in cutem ſit effuſus. Interdum etiam peculiari cutis vitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam ſi purum ſit, corrumpitur alienúmque colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculę ab ortu primáque conformatione, vt ſigna quædam nobis inuſtæ, nulla poſſunt ratione deleri: & ſi nonnunquam obſcurãtur, tempore tamen vireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſiis, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore, alióve cœli ſtatu. Quinetiam vt exanthemata, ita etiã aliæ quædam maculæ venenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis effloreſcunt, tum colore tum figura variæ, atque etiã interdum inauditæ: ídque vel aëris inquinamento, vel hauſti veneni pernicie, vel virulentæ beſtiæ morſu: quæ non niſi extincta venenata qualitate deleri poſſunt.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim eſt ſanguinis per cutẽ effuſio atque concretio. Effunditur autem è tenuibus exilibúſque venis in cutem ſparſis, quæ ob ſanguinis copiam aut tenuitatem aut acrimoniam, vel anaſtomoſi, vel diapedeſi reſerantur: crebriùs verò vel labore immodico, vel contuſione ex ictu caſúve rumpuntur. Ex his ergo ſanguis per cutẽ effuſus coït, modò cum leui tumore ac dolore, modò citra hęc, eiúſque colore inficitur cutis. Primúmque liueſcit, ac tum affectio pelioma Græcis nuncupatur: deinde & nõnunquam nigreſcit, éſtque tum melaſma: vtraque nobis ſugillata dicuntur. His minora ſunt ſtigmata, minoréſque vibices: quales relinquuntur è flagellis.

ὁ φάκος. τὸ ἐκχύμωμα. τὸ πελίωμα. τὸ μέλασμα. τὰ ὑπώπια. τὰ στίγματα & μώλωπες.

De gangræna & abſceſſu. Cap. VII.

MAGNA ſæpe vitia phlegmonis aliíſque tumoribus ſuccedunt, quorum non aliud gangræna peius. Eſt enim incipiens partis corruptio: quæ quum iam eò proceſſit, vt pars corruptione extincta & emortua ſit, Sphacelus, id eſt ſideratio nuncupatur. Hæc in oſſe caries eſt, in carne cæteríſque partibus generis nomen retinet. Primùm igitur co-

γάγγραινα. ὁ σφάκελος.

loris flos perit & extinguitur: qúmque iam ſphacelus eſt pars liuet aut nigreſcit, tumida, mollis, ac prorſus cadauerosa: nec arteriarũ pulſus eſt, nec dolor, ſed nec ſenſus vllus, vt etiam ſine ſenſu doloris altè ſcalpellus adigi poſſit. Oritur autem quum pars affecta vitali calore ac ſpiritu deſtituitur: aut quia à corde per arterias influere prohibetur, arctiore vinculo, contuſione vel obſtructione: aut quia inſitus partis calor præfocatur & extinguitur, ídque vel humorum copia, vt in magnis inflammationibus, vel ingenti obſtructione quæ perſpirationem prohibet, vel penetrabili frigore, vel venenata atque maligna qualitate.

τὸ ἀπόστημα. Abſceſſus, apoſtema Græci dicunt, eſt collectę materiæ in pus aut in alienam ſubſtantiam cõuerſio. Inflammationis quidem materia, quæ ſanguis eſt, extra venas putreſcit, cuius ſi tanta eſt putredo vt nequeat ab inſito calore vinci, ſæpe in gangrænam tranſit: ſin verò vincatur, concoctione in pus faceſſit, eáque puris collectio abſolutè eſt abſceſſus. Hic quum fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac antea apparet, dolor incumbit vehementior, íſque pungens ac lancinans: atque ſi locus inſignis eſt, febricula rigórque inordinatus noctu potiſſimùm fatigans. Abſceſſu iam facto miteſcunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitatúrque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alij abſceſſus ex frigidis, duris, inueteratíſque tumoribus, quorum materia neque inflammatur neque ſuppurat. Ex his non pus, ſed aliena quædam ſubſtantia eruitur, ex frigido humore concoctionis vi genita. Ita enim his apertis potiſſimúmque inueteratis, ſubſtantiam deprehendimus ſimilem vel grumo, vel oſſi, vel vngui, vel pilo, vel lapidi, vel adeni, vel ligno, vel carboni, vel luto: ea in carnoſa parte ſuccreuit, ſed nulla cyſti obuoluta. Fiunt & alij quoque abſceſſus quorũ materia cyſti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ, ſteatoma, atheroma, & meliceris. In ſteatomate quæ extirpatur ſæuo, in atheromate pulti, in meliceridi melli perſimilis eſt, circum quam tunica vetuſtate obduruit. Hæc in reliquis partibus corporis rariſſimè, crebrò in capite progigni ſolent, quòd huius cutis denſa materiam diu cohibeat, dum in alienam externámque ſubſtantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus teſtudo & talpa dicti, niſi quòd fortè diſtent magnitudine. Quoniam autem lenti ſunt hi abſceſſus, ac ſenſim multóque tempore gignuntur, aut nullo aut obſcuro dolore exercent, niſi quum fortè acriùs ſuppurant.

τὸ στεάτωμα. τὸ ἀθέρωμα. ἡ μελικηρίς.

ὁ κόλπος. Sinus, venter eſt & obtecta laténſque capacitas expurgato abſceſſu manens. Quum ſanguis in phlegmone, aut alia in abſceſſu materia putreſcit, contagione vicinam quoque carnem, & interdum neruorũ venarúmque fibras corrumpit & exedit, quę & puris naturam ſubeunt, & cum pure defluunt. Proinde pure affatim effuſo, neceſſe eſt intus ſinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coërcetur ac intus ſubſidit, proxima quæque & adhuc ſana rodendo ſinuat, ſicque latè

ſinus

ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur longioréque ductu pus emittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblongúſq; ſinus. Hęc ex figura modò ſimplex, modò multiplex quaſi ramulis ſparſa, interdũ recta, interdum tortuoſa flexuoſáque eſt. Recẽs ſinus atque fiſtula carne ſua circũuoluitur, cuius tandem latera vetuſtate obdureſcunt, quòd pure adhærente nec tempeſtiuè deterſo atq; concreſcente occaleſcãt. Hoc tanquã pariete aut velamento ſinus fiſtuláve circũdatur, qui & tum calloſus appellatur.

ἡ σύριγξ.

τυλώδης κόλπος.

De vulnere. Cap. VIII.

VNITATIS ſolutio in vtrãque partem tum ſimilarem tum organicam incidit, éſtque communis vtriuſque morbus. Quæcũque interiorem & ex corporis vitio originẽ habet, aut quæ pus putredinémve contraxit, vlcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & vulnus quod incuria iam ſordidum ac putre euaſit, ſpecie mutata vlcus eſt. Quæ verò extrinſecus orta eſt, ſi cæſim infertur, plaga aut vulnus: ſi pũctim ab acuto telo, punctio: ſi colliſu à re graui, in carne quidem contuſio, in oſſe fractura: at in membrana, neruo atque vena ruptio nũcupatur. Euidentes cauſę aut incidũt ac vulnerant, aut pungunt, aut contũdunt, aut multifariam agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt acie. Pungũt pugio, ſica, ſagitta, animalium morſus, & quæcũque mucrone ſunt prętenui. Contundunt caſus, violenta incurſio, motus vehemens, vociferatio. Multifariam agunt, venabula, retuſa tela, & quęcũque vulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt ſolutæ vnitatis differentiæ, vulnus quod partis eſt mollioris, vt cutis, vt carnis, venæ, arteriæ, nerui aut membranæ. Punctio verò vniuſcuiuſque partis perforatio. Contuſio ſeu colliſio mollioris partis frequẽs interior diuiſio, externa facie integra. Durioris verò partis vt oſſis quod irruenti corpori duro nõ intrò cedit nec in ſe compellitur ſolutio, fractura eſt. Tenſarum verò partium, vt nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. Hæc quidem ſimplicia ſunt ſolutę vnitatis genera, ex quorum commiſtione compoſita emergunt. Vniuſcuiuſque multę rurſum ſpecies exiſtunt. Nã vulnus aut ſimplex eſt aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ ſubſtantiæ portio quædam periit. Simplex rurſum aut ſummum eſt, quum cutem ſolam occupat, aut profundum quum in carnem in aliáſve ſubiectas partes infligitur. Longum aut breue, magnum aut paruum, atque in his non longitudo ſola, ſed altitudo quoque & latitudo ſpectãda. Rectum vel obliquum, æquale vel inæquale, vt quod parte vna ſummum eſt aut anguſtum, altera profundum aut latum. Singulæ eiuſmodi differentiæ tum ſenſibus pręſertímque viſu atque tactu, tum infligẽtis cauſæ animaduerſione internoſci ſolent: neque (quum coram ſint & in conſpectu poſitæ) alia de ſe indicia poſtulant. Sed tamen cauſæ quæ vulnus inflixit, & materia, & figura, & magnitudo & vires æſtimandæ ſunt. Materia aut lignea eſt, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut ſtannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea.

τραῦμα.

πληγὴ ἢ τρῶσις. νύγμα. θλάσμα. κάταγμα. ῥῆγμα.

τραῦμα. νύγμα. ἡ θλάσις. κάταγμα. σπάσμα, καὶ ῥῆγμα.

Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa, sulcata aut spiculis alata. Magnitudo teli admodum varia obtingit, cuius etiam appellatione irruendi impetus comprehēditur: vt sit vtrinque vulneris magnitudo conspectior. Vires eius materiæ quæ vibratur interdum nullæ sunt, interdum aut simplici aut venenata qualitate infensæ sunt: simplici vt cauterium & 5 septicum medicamentum: venenata vt tela toxico immersa intinctáque, vt rabidi canis, serpētis aut muris aranei morsus: vt scorpij, viperæ aut phalangij aculeus. Hæc verò non ampliùs simplicia & solitaria sunt vulnera: quemadmodum nec quæ vel intemperiem, vel ingentem dolorem, vel phlegmonem, vel pruritum comitem habent. Hinc autem illa nosci pos- 10 sunt, quòd symptomata quàm pro simplicis vulneris conditione grauiora suscitent, maximè verò quę toxicorum & virulentarum bestiarum ictibus infliguntur, de quibus posthac plenior erit tractatio. Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demonstrant, quę pars in quouis vulnere plurimùm sit affecta. Incisa vena, sanguis abundè profunditur, eóque abundantiùs 15 quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autē continenter & æquabiliter nullo subsultu, sanguis crassiusculus atque rubicundus. Ab arteria verò tenuis, flauus feruidúsq; manat, neque is æquabiliter, sed pulsu quodam & saltu: quum enim arteria se summittit copiosior exit. Neruo autem seu pūctim seu cæsim vulnerato, motus interdúmque sensus perit aut cer- 20 tè offenditur, torpórque accidit partibus vulneri subiectis, dolor ingēs excruciat, inflammatio partem exercet nonnunquam in gangrænam desinens, febris accenditur cerebríque consensu sæpe delirium succedit. Conuulsio quoque insequitur, ídque frequentiùs pūcto aut quadamtenus secto quàm pręciso neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quæ tum 25 caluam, tum reliqua ossa conuestiūnt, eadem signa at obscura tamen obtingunt: multóque magis cæsis articulorum vinculis. Os vulneratū si nudatum est, immisso specillo scabrū exasperatúmque percipitur nullo dolore, nisi quum fortè obtegenti membranæ duriùs occurritur. Iam verò quam intus partem vnumquodque penetrās vulnus attingat, signis indi- 30 cādum. Si ex capitis ictu meninges vulnus acceperint, atrocissimus dolor inest, qui & mansu adductísque maxillis, & spiritus contentione exacuitur, protinus vomitio consequitur identidem ac subinde recurrēs: sanguis intrò effusus nonnunquam vel è naribus, vel ex auribus, vel ex oculis promanat: sensus interdum quasi attonitis obtūduntur, neruíque distendun- 35 tur: nec multo post febris atque mox delirium exoritur, præsertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque substantia offenditur, vt facilè fit quum amplificatum id (vt plenilunio) omnem caluæ capacitatem implet, mens labat symptomatáque omnia ingrauescunt, ac sæpe cerebri portio non citra vitæ perniciem excidit. At si altiùs in cerebri ventriculos 40 vulnus sit inflictum, aut si transfossi sunt oculi, repentina mors insequitur, perinde ac percusso corde: illic quippe animalis, hic autem spiritus atque etiam sanguis confertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauum subit,

expiratione

expiratione flatus erumpit, atque, vel aloës, vel myrrhæ vel aristolochiæ puluere in vulnus infuso, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio spumãs cruentáque fertur, spiritus difficilè atque cum sono eliditur, deinde ni repetina mors sequatur, tum febris tum 5 marcor hominem sensim conficit. Consauciato corde protinus extrema frigescunt, mórsque in propinquo est: atque ea derepente irruet, si sauciatio in illius sinus descenderit. Arteriis venísque amplioribus inibi dissectis magna sanguinis viriúmque facta profusione, sudores frigidi fœtidíque exeunt mortis nuncij. Transfixum diaphragma pręcordia conuellit, sum-10 mam infert difficultatem spirandi, delirium quoque & mentis alienationem, nõnunquam tussim & expuitionem cruentam, tãdémque haud secus atque ictus pulmo tabem atque interitũ: maximè quum parte id media afficitur, vt quæ neruosa exanguisque sit, & continenter agitetur. Extremarum verò partium quæ carne multa sunt præditæ vulnera interdum 15 agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potúsve transitus est, quicquid assumptum fuerit, protinus euomitur: singultus, animi defectio, ac plerũque cõuulsio distorquet. E ventriculi vulnere quod in capacitatem subit, cibus & potus erumpunt, vomitio quoque frequens est, & singultus, & animi defectio, nec ex eo diu quisquam seruari potest. Dissectis intestinis 20 fæces minimè descendunt, sed in abdominis spatium illabuntur graui exorta putredine: atque plaga vel fæces ipsas vel earũ odorem fundit. Iecoris aut lienis vulnus quum per summa est, præcordia ad spinam reducit, cruentas tum vomitiones tum deiectiones mouet, lateris punctiones doloresque ad iugulum quod è directo est, animi defectiones atque febrem, 25 alui profluuia, quibus tandem quasi atrophia corpus liquescit & absumitur. At quod altiùs vulnus infligitur, animi defectione frequenti sudoréque frigido mortẽ accelerat. E rene læso mictio fit cruenta eáque parcior, dolor ad inguina atque testes deuoluitur, vrina sub abdomine collecta hydropis quãdam speciem exhibet. Eadem propemodum & percussa vesica 30 infert, atque insuper vomitionem, singultum, deliria, vrinæque profusionem è vulnere, quibus & mors succedit. Discissa spinæ medulla subditæ partes resoluuntur, earúmque motus ac sensus omnísque functio intercidit, vt etiam modò stercus, modò vrina, modò semen præter voluntatem exeat. Rarò autem simplex vulnus vsquam consistit, sed ferè partes com-35 plures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & variè confusa signa existunt.

De vlceribus. Cap. IX.

VLCVS, est fœda impuráque continui solutio. Impura quidem 40 fit, non vt vulnus sanguine, sed vel humoris vitio, vel hinc genita sanie, vel pure, vel quauis alia corruptione, nõ extrinsecus, sed ex vulnere ipso profecta. Vulnus extrinsecus accipitur: vlcus nonnunquam extrinsecus quoque, vt quum vel septico medicamẽto, ἕλκος.

vel cauterio corpus inuritur: at ſæpius huic origo ſpontanea, ex interiori vitio eſt. Itaque omnis efficiẽs vulneris cauſa euidẽs eſt, vlceris verò plerũque interior, quiuis ſcilicet humor præter naturã collectus. Hic enim vel exeſione vlcus gignit, vel in vulnere accepto vetuſtate aliáve ratione ſuccreſcit. Eſt autẽ vlceris interior illa cauſa duplex, antecedens & continẽs. Antecedens eſt corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viſcerum praua affectione contracta. Cõtinens eſt, vitioſus humor omníſque corruptio in affecta parte conſiſtens ac hęrens. Vulnus ergo ſolitarium exiſtit, neque illi cauſa aſſidet, vlceri ſua ſemper comes eſt cauſa, quæ quod genuit etiàmnum fouet. Præcipuæ vlcerum differentiæ & ex iis quæ dimanãt, & ex cauſarum varietate ſtatuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruum, ſummũ profundum, rectum obliquum, æquale inæquale, recens aut inueteratum, at non illius propriæ ſunt differentiæ. Ab iis autem quæ in vlcere ſuccreſcũt indéque manant ſpecies hæ fiunt: vlcus ſanioſum, virulentum, ſordidum, purulentum atque verminoſum. Eſt autem ſanies omnium quæ defluunt tenuiſſima, minimè glutinoſa, ſubalbida aut ſubrubicũda. Quod hac craſſius exiſtit, ſi glutinoſum quoque eſt, ſiue Græcorũ ichor ſit, ſiue meliceria, noſtris virus appelletur: pus vtroque craſſius eſt & albidius, minimè tamen glutinoſum aut cohærens: hoc ex vlcere exit iam ſaneſcẽte, ſanies ex incipiente atque crudo, virus ex maligno. Vnũquodque autem vitioſum habetur, ſi multum, tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre: tolerabilius verò ſi omnia obtineat contraria. Sordes hiſce omnibus craſſior glutinoſiórque eſt ac minimè profluit, ſed veluti concreta adhæreſcit vlceri. Vermes tum ſordis tum putredinis ſoboles ſunt, ſoléntque in neglecto vlcere procreari.

ἕλκος ἰχωρρόουν, ἰῶδες, ῥυπαρὸν, πυῶδες, σκωληκιῶν. ἰχώρ. ἰός. ῥύπος. σκώληκες

Vlceris porrò differentiæ ex continente cauſa hę ſunt: vlcus phlegmonodes, eryſip elatodes, œdematodes & carcinodes: dein exedens, cacoëthes & putridum. Nam interdum ex adaperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partíſve corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut cancroſum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore verò vlcus fit exedens, quod partem cui inſidet aſſiduò excauat exterítque. Quinetiam depaſcens (Græci nomodes appellant) quod non ſolùm affectam partem excauat, ſed & vicinas quoque integras abſumit & quaſi depaſcendo depopulatur. Huius quoque ſpecies eſt phagedæna, ſerpens quidem vlcus & obambulans, ſed ſolam cutem, non autem ſubiectam carnem rodens ac depaſcens. Omnium cauſa eſt bilioſus, acer & mordax humor, aliàs craſſus, aliàs tenuis confertim in partem effuſus. Succedunt ea herpeti & eryſipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exaſperauit.

κακόηθες ἕλκος. νομῶδες. φαγέδαινα.

Ab his ſunt vlcera cacoëthe, id eſt maligna & ægrè ſanabilia, quę etiam quòd difficilè ad cicatricem ducantur Græcis dyſepulota nuncupantur. In hoc genere ſunt Telephia atque iis deteriora Chironia. Ea ferè magna,

κακοήθη καὶ δυσίατα τηλέφεια χειρώνεια ἕλκη.

non

non tamen putrida ſunt, neque tetrũ odorem expirant, neque depaſcunt, neque dolore excruciant: ſed oras habent tumẽtes, præduras atque calloſas: proinde non facilè ſaneſcunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, ſed quæ mox dirupta vlcus renouat: exulcerato cancro ferè ſimilia, niſi
5 quòd tumore nullo obſidentur in ambitu. Horum præter vulgare humoris vitium, cæca quoque malignitas cauſa ſtatuenda, quæ vix abigi profligarı́ve poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

Putridum vlcus proximum his eſt, in quo non id ſolum quod exit, ſed ipſa quoque vlceris caro cõputruit, atque mollis, glutinoſa, & cadaueroſa
10 iam reddita, tetrum grauémque odorem exhalat. Hoc niſi coërceatur plerumque in ſphacelum deducit. Oritur nõnunquam ex ſola humoris pernicie, ſed hinc tamen frequentius quòd partis inſitus calor vel ab arteriarum obſtructione, vel alia quauis ex cauſa ſit extinctus, neque iam poſſit partis ſubſtantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies e-
15 iúſque continens materia tum ex iis, tum ex eorum quę dimanãt ſubſtantia atque colore, tum ex orarum duritie vel tumore vel colore noſcenda.

σηπεδονώδες.

Ad hæc verò vt perfectior inſtituatur curandi ratio, cauſam quoque vlceris antecedentẽ, & quicquid in illius ambitu conſedit, etiam atque etiam circumſpicere oportet & accuratiùs explorare. Multa enim plerum-
20 que circũſtant, ſine quorum animaduerſione nequeat vlceris ſanatio cõpleri: cuiuſmodi ſunt intemperies pręter naturam, phlegmone, omnı́ſque tumor: varix, contuſio aliáve carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborãtis ſenſu, atque remediorum vſu. Tumor pręter naturam quum tactui viſuı́que ſit obuius, ſeipſo innoteſcit. Hic au-
25 tem vlceri materiam pabulũque ſuggerit, vt (ni prius ſublatus ſit) nequeat vlcus omnino ſaneſcere. Varix quoque aut quouis modo dilatata vena, ſi in vlcus materiam eructat, id agglutinari non ſinit. Contuſio autẽ omnı́ſque ſubiectæ carnis corruptio aut vitioſitas, haud ſecus ac intẽperies vlcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque
30 cicatrice rectè obduci ſinit, ni cõuenientem naturę ſuæ modum obtineat. Quinetiam viſcerum præſertim verò iecoris atque lienis conſtitutio, totius denique corporis habitus tenẽdus, quod ex bono facilis, ex malo habitu difficilis ſit vlceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & ictericorũ vlcera ægrè ſaneſcunt.

35 De oſſibus fractis, luxatis, aut aliter vitiatis. Cap. X.

OSSI quoque peculiaria vitia inſunt vlceri finitima: nam & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Cõtinuitas ſoluitur quum id aut vitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut fran-
40 gitur. Vitiatur vel quum nigrum euaſit, à candẽte ferro vſtum, à maligno vlcere, à fiſtula, à cãcro aſsidente inquinatum: vel quum pingue & molle, vel etiam quum carioſum fit. In his non ſolus color, ſed & oſſis ſoliditas perit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua, in contecto verò explorari

τὰ κατάγματα.

plorari debet ſpecillo tenui in vlcus immiſſo, dum os attingat: molle ſiquidem & aſperum deprehenditur. Colliditur atque cõtunditur nonnunquam cum nulla diuiſione pars illius ſumma ex ictu ſolùm exaſperatur: nõnunquam quum integra continuatione inflectitur, vt coſta atque cartilago, at verò propriè quum in interiorem partem impellitur. Hoc 5 concauum quodam modo fit, quẽadmodum & ænea vaſa quum illiduntur. Infantibus & iis quibus etiámnum tenella ſunt oſſa, præſertim verò caluariæ, peculiare hoc vitium. Tum quidem incumbens caro contuſa eſt atque ſub ea depreſſum os cauúmque tactu dignoſcitur. Foratum eſt os quum adacto tenui mucrone demiſſóque tenui ſpecillo vndique ſoliditas 10 exiſtit. Finditur rectum & vt lignum in longitudinem, frangitur vel trãſuerſum vel obliquũ: atque huius extrema modò retuſa, modò acuta ſunt, hæcque ſæpius carnem vulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non ſine compunctione ac dolore. Fiſſum fractúmve os facilè cognoſcitur ſi illius fragmenta ſuis ſedibus mouẽtur: 15 aliud enim ſuper aliud effertur, ac proinde aſperitas & inæqualitas tãgenti occurrit, mutatúrq; interdũ partis figura. At nõnunquã fit vt fragmenta omnia in ſuis ſedibus perſiſtãt, ac tum obſcurius eſt malum: nihil enim pũgit, nihil reſimum eſt, ſed tactu omnia ſunt æquabilia, membróque ſua figura manet. Hinc tamen coniicere licet, quòd pars cõtacta dolet, neque 20 ſuo perfungitur munere: tota intumeſcit ac plerumque calet, euidentes quoque ictus cauſæ anteceſſerunt. Atque hæc omnibus quidem oſſibus communia ſunt, nunc quicquid vnicuique peculiare eſt perſequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculoſiſſimum, & nihilominus cognitu difficillimum eſt. Quum caput vehemẽter percuſſum eſt 25 re quapiam dura, aſpera atque vaſta, ſanguíſque per aures aut per nares effluxit, & bilis vomitio & vertigo inſequuta eſt, homóque quaſi attonitus concidit, ſine voce, ſine ſenſu, magna fractæ caluariæ ſuſpicio eſſe debet. At hæc certè interdum ea nondum fracta obtingunt, concuſſo duntaxat vehementius cerebro. Sed & nonnunquam ſine his quoſdam vidimus fra 30 cta caluaria dies circiter octo quaſi minimè affectos, ad conſueta munia prodire, quos tamẽ poſtea ingens ſymptomatum turba proſtrauit. Itaque quum fracti oſſis opinio eſt, nullum certius ſignum ſit, quàm demiſſo in plagam ſpecillo id explorare. Si quid enim in oſſe aſperum extra ſuturas occurrit, fractum idipſum eſt: ſi nihil niſi læue & lubricum, integrum ma- 35 net. Interdum etiam ex malis ſymptomatis fractæ caluariæ ſuſpicio eſt, nec tamen qua parte vulnerata eſt cutis, ſed altera os finditur: ac tum circumſpectiùs quærẽdum nunquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina exiſtit. Porrò autẽ ſi malis quas dixi notis ſtatim per initia vel mentis alienatio, vel torpor, vel neruorũ reſolutio vel diſtentio 40 acceſſerit, non modò fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrúmque premit. At ſi ea multo poſt tempore ſuperuenerint, vel ex phlegmone, vel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus

aduerſum

aduersum frangitur, siue os siue cartilago est, nasus desidit, coarctãtur nares, spiritúsque ægrè ducitur. A latere verò si quid fractum est, aut locus cauus apparet, aut nasus in alteram partem cõtorquetur. Fracta verò maxilla quemadmodum & iugulum, non nisi communibus indiciis deprehen-
5 ditur. At costa si tota perfringitur, præter eas notas, sanguinis quoque sputum, grauissimum dolorem, spirandi difficultatem, inflammationem, febrem, suppurationem vitæque periculum infert. Contusio atque depressio, eadem quoque sed leuiora multo. Quum quid verò in spina fractum est, quoniam acutum id est, vtique pungit, locus concauus fit, corpúsque
10 in partem interiorem nititur. Humerorum atque fœmorum fractorum non alia quàm communia signa sunt: vti neque brachiorum neque tibiarum: quãquam in his non parũ ad rem pertinet considerare alterúmne os an vtrumque sit fractum. Hæc de fractis ossibus, nunc de luxatis.

Luxari os dicimus quod vel prolabitur, vel quouis modo sede sua mo- (τὰ ἐξαρθρώματα)
15 uetur. Id si perfectè fit & articulus prorsus excidit, ossísq; caput è sinu suo promouetur, vitium hoc Græci ἐξάρθρωμα vocant. Si verò os ab osse paulum recedit, eáque inter se dehiscunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrumque autem modis quatuor fieri solet: aut enim in partem priorem, aut in posteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autẽ
20 prolapsus omnis interdum ab externis causis vt ab ictu, casu & ab aliis quę violenter os aut è propria sede dimouent, aut vincula disrumpunt, aut laxant, ídque frequẽtiùs in pueris & imbecillis, quàm in robustis. Interdum etiam ab interiore causa, quæ vincula articulósque laxat & infirmat: vt quũ humor pituitosus, mucosus, ac lubricus exuperat, qui vel multitudine
25 vincula emollit, vel lẽtore ossa lubrica efficit. Luxati autẽ omnis articuli hoc indicium est, quòd qua parte os prosilit, articulus extuberat, aduersa à qua recessit sinum habet: mẽbri figura peruertitur, neque recta manet, membrum ægrè in eam partem flectitur in quam os excessit, in aduersam perfacilè. Et hæc quidem luxatis omnibus sunt communia, quid verò sin-
30 gulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet forásque excedit, & inferiores dẽtes longiùs superiorum seriem excedunt: quũ verò in latus, mentum in contrariam partem cõtorquetur, nec dentes inferiores paribus respondent. Ceruicis vertebræ si in partem interiorem
35 procidant, ægrè tum spiritus ducitur, tum cibus voratur, sinúsque inest: si in externã, præter hæc mentum etiam pectori cõmittitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in spina vertebrę prolabuntur, licet nõ prorsus excidant, ea posteriore parte vel prominet, vel excauatur, vel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet.
40 At verò quum toto loco mutatæ sunt vertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ super septum transuersum sunt, brachia atque latera aut resoluuntur, aut distenduntur, vomitio spiritúsque difficultas incidit. Ex iis verò quæ sub

X septo,

ſepto, crura reſolutione aut diſtentione laborãt, vnde aut fæx alui, aut vrina modò ſupprimitur, modò præter voluntatem exit. Humerus in alam frequentiùs, in priorem partem rariùs, in ſuperiorem nunquam prolabitur: ſi in alam, brachiũ recedit à latere, neque in id adduci poteſt: ſi in priorem, brachium in poſteriroa facilè, in priora difficilè inflectitur. Cubitus ab humero in omnem partem excidit: quum in poſteriorem, brachiũ curuum eſt, neque exporrigi poteſt, éſtque altero breuius: quum in priorem, extentum idipſum eſt neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus eſt ratio. Fœmur ſi (vt ſæpiſſimè fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extrà porrigitur, vix alteri iungi poteſt, éſtque eo longius. Si in exteriorem, vt nonnunquam contingit, crus totum intrò ſpectat, éſtque altero breuius. Rarò autem admodum vel in priora vel in poſteriora luxatur. Genu in omnem pręterquam in priorem partem conuerti poteſt: quod ſignis communibus internoſcitur. Hinc etiã quod perinde atque in fœmore nerui intendi ſolent. Palmæ plantęque oſſa modò in priorem partem, modò in poſteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduerſa ſinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, cõmunéſque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent, neque poſſunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque concluſa ſit Pathologia, quę eſt affectuum, cauſarum & ſignorum inſalubrium, omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quaſi formulã comprehẽſa videri poteſt, quiſquis tamen acri ſtudio attentáque cogitatione ſingula expendet atque æſtimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermiſſum eſſe, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi vſum cõducunt. Præſtabilia quæque videor perſequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo ſtudio in cuiuſque vel mediocriter eruditi captum ac mentem venire poſſunt.

LIBRI SEPTIMI PATHOLOGIÆ, DE externis corporis affectibus, Finis.

INDEX IN PATHOLOGIÆ LIBROS ſeptem: cuius prior numerus paginam, poſterior verò lineam demonſtrat.

INDICIS PATHOLOGIÆ FINIS.

IOAN. FERNELII Ambiani, Therapeutice ſeu medendi ratio.

METHODVS MEDENDI. LIB. I.

PRÆFATIO.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

VNIVERSA illa mundi natura, omnia continens atq; per ſingula meabilis, vt ſolis & lunæ reliquorúmque ſyderum curſus & conuerſiones, temporúmque vices & tempeſtatum cõmutationes, atque Oceani æſtus reciprocationéſq; moderatur: ita & hanc rerum immenſitatem ordine certo & cõſtantia regit immutabili. Nec verò tam ſapienter & vniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadam mente architectatrice & conſeruatrice vteretur: quę conſilio & recta ratione omnia prudenter adminiſtret & prouidenter tutetur. Hæc autem ipſius ratio, lex eſt naturæ, ſumma quippe vis inſita in natura, qua adminiſtrantur omnia atque exiſtunt, & conſeruantur ſingula: ceu imperiũ quoddam cui cuncta pareant, & ſine quo nec rerum natura nec mũdus ipſe conſiſtat. Atque hæc quidẽ lex vnà cum mundo nata, è ſumma eſt mente Deíque numine profecta. Nam, vt inquit Plato, quum Deorũ ſator mundum naturámque cõderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam verò quicquid aut animantiũ aut ſtirpium aut metallorum genere continetur, inferiore hac mũdi regione cõprehenſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) cõſtat, quę quod genuit, tuetur & regit. Hęc rurſum peculiaris cuiuſq; natura, propria lege eáq; ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illáque tota eſt obediens & ſubiecta vniuerſæ naturæ, eiúſque propria lex ſummæ legi: vt omnia vna quaſi conſenſione & ſympathia iuſſis ſupremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua conſtantia rectáque ratione & conuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtram medicámque contemplationem referemus, quicquid in homine pręter cognitionem & voluntatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturæ legibus. Ad huius autem ſimilitudinem effictum ſimulachrum quoddam eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuẽs in eámque defixa, ad ipſius imitationem, ſtudium & opus omne dirigit, vt homi-

ni firmam miniméque morbis obnoxiam valetudinem cõſeruet & tueatur, lapſam verò & affectam erigat & in integrũ reſtituat, vitámque ipſam ſaluam & incolumem quàm poteſt fieri lõgiſſimè producat. Illa quidem nata aut potius æterna, hæc verò ſcripta naturæ lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædam eſt eius effigies. Has nulla vis humana, nulla regionum locorúmve mutatio, nulla temporum decurſio peruertit: ſed inuiolatæ, ſtabiles, & omni ſeculorum æternitate immutabiles & perpetuæ manent. His vel inuiti (quia mors omnibus cõmunis) colla ſubmittunt, qui omnium gentium populos ſibi ſubiicere & legibus aſtringere contendunt. His imperatores ſummíque reges parent, aut certè non impunè refragantur. Hæ legum omnium præſtantiſſimæ, omnium gentium peræquè communes prorſus neceſſariæ & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earum neceſſitas, tanta prȩſtantia, enitendũ omnino vt integræ, puræ & caſtæ hauriantur è ſaluberrimis & puriſſimis naturæ fõtibus: nõ eæ quidẽ arctæ & rigidæ, ſed blãdæ ac mites, quæ morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiant: eos verò qui earum ope medicinam ſint facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiántque tandem ſuaſori honorificȩ, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi ſalutares.

Medici officium & quæ artis præſtantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium eſt curare appoſitè ad ſanandum. Non enim ſemper ægrotum ſanitati reſtituit. Appoſitè autem curat qui citò, tutò & iucundè remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non ſolùm vt naturæ miniſter, ſed interdum vt adiutor, interdum etiam vt opifex primarius. Eſt enim in pleriſque ars natura præſtantior: vt quæ non ſolùm naturam imitatur, ſed & modò adiuuat, modò etiam ſuperat, ac ſæpe medendo plus quàm natura gerit. Etenim humanȩ vitæ moderatrix natura, cuncta quàm optimè poteſt adminiſtrat, ídque aſſiduè molitur, vt corpus in extremam vſque vitæ periodum integra, aut quam ſaltem ortu accepit, ſanitate conſeruet: & ſi qua id fortè extrinſecus iniuria laceſſitur, eam pro viribus propulſet. Quæcunque autem vel tuenda ſanitate, vel morbis profligandis rectè illa gerit, imitatur conſilióque dirigit medicina, vnam ſanitatem ſcopum agendorum ſibi proponens. Nonnunquam & morbi peruicacia impeditæ vel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoatáque munera explet ac perficit, diuturnóſque morbos plerumque breuiores facit. Quinetiam naturam interdum ea ſuperat. Siquidem luxatos artus reponit, vulneríſque diſiuncta labra adducit, & in aliis nõ paucis præcipuam curationis partem adminiſtrat, quam minimè natura aggredi poteſt. Quorſum quæſo conſtituta hæc eſſet tot tãtíſque maiorum vigiliis, niſi maius quiddam

dam & excellentius quàm natura præſtaret? Vt fabrica in auro, quæ naturalis eſt materia, opera magnifica & eximia inſculpit ſuperiora naturæ viribus, & architectura ex lignis & lapidibus ædes templáque extruit, quæ architectari natura nunquam poſſit: ſic & medicina nónulla maiora, in-
5 terdum & præſtantiora gerit, quàm natura queat efficere. Nimirum quòd natura inſtinctu ſolo, medicina verò rerum ducatur cognitione ac intelligentia. Quum igitur omnium quæ mundus habet medicina perſpectas vires teneat, internoſcátque ſalutaria à peſtiferis, hæc quidem longè præuidet & declinat, illa conſectatur & inquirit, & ita tempeſtiuè adhibet, vt
10 ſuis viribus exitiales alioqui morbos leniat faciátque ſalutares, quos ſola natura nunquã euicerit. Iam verò medicinæ ſcopus ſanitas eſt. Hãc violatam reſtituit ſanatio, quæ modò natura ac ſponte, modò arte fit. Leuiores morbos ſola natura plerumque ſanat, ídque per ſe nullo artis ſubſidio: grauiores ſæpius arte indigent, quos non ipſa per ſe, ſed adhibita curatio-
15 ne ſanat: nam quæ arte fit ſanatio, nó niſi curatione perficitur. Eſt autem curatio, recta atque cõueniẽs remediorum vſurpàtio. Remedia dicimus quæcunque corporis affectum præter naturam depellunt. Horum autem recta & conueniens eſt vſurpatio, quum idonea quãtitate & modo ratio-néque congrua adhibentur, atque in his curatio omnis conſiſtit. Tria igi-
20 tur ſunt quibus ars tota medendi conſtituitur: remedij genus, quantitas, & vtẽdi ratio: quę hoc libro accuratè perſequi conſilium eſt. Remedij genus vt planiùs cognoſci percipíque poſſit, diſcernẽdum vnúmne an multa eſſe oporteat. Si vnum, ſimpléxne an cõpoſitum: ſi multa, ſimúlne omnia, an ſigillatim, & quo quæque ordine afferenda ſint. Atque hæc recta
25 cenſenda eſt methodus. Quãtitas rectè deſignabitur ſi conſtet quàm validum remedium, quo gradu receſſus à mediocri, quo pondere, quoties & quandiu exhibendum ſit. Vtendi ratio explicat per quæ loca abigendus morbus eſt, cui ſedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tempore, quáve hora. Hæc igitur omnia noſſe oportet, vt conueniens fiat remedio-
30 rum vſurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio ſuccedit.

De remedij inuentione. Cap. II.

35 MORBVS omnis contrariis profligandus: contraria enim ſunt morborũ remedia. Remedium eſt quod morbũ depellit: quicquid autẽ morbum depellit, id illi vim infert: quod vim infert, contrarium eſt: omni ratione igitur remedium morbo contrarium eſſe neceſſe eſt, omnémque morbi depulſionem atque curationem
40 contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate ſolùm, verumetiam in quãtitate, in numero, in ſitu, in figura, in omni denique genere plurimùm diſtant, vt calidũ & frigidum, humidum & ſiccũ, durum & molle, craſſum & tenue, atque etiam magnum & paruum, mul-

tum & paucũ, altum & depressum contraria sunt, quæ propriè nuncupantur aduersa. Alia contraria sunt quæ priuantia appellantur, vt plenum & inane, integrum & corruptum, continuum & solutum. Quæcunque autem remedia contraria morbos remouere & valetudinem restituere possunt, in hęc tria genera retulerũt medicorum celeberrimi, quæ sunt medicamentum, chirurgia, dięta. Chirurgiam in aliud tractandi tempus reiecimus, medicamentorum alimentorúmque vires hîc tradituri. Quæ morbis aduersa dicuntur, non in mediocritate quadã consistunt, sed ab hac in oppositum diuertũt. Quod enim mediocre est in medio extremorum positum, nũquam ad mediocritatem id traducet, quod vel extremum iam est, vel in extremum deuergit. Nam quum illa vel permistione vel contactu congrediuntur, mutua actione sese obtũdunt, suásque vires remittunt, ac neutrum omnino in alterius naturam, sed in medium quiddam facessit. Itaque quod frigidum est, non temperatis, sed calidis duntaxat in temperiem reuocatur: quẽadmodum quod tortuosum est, nisi in aduersum crebrò retorqueatur, rectum vix euadet. Hoc autẽm in priuãtibus multo euidentius existit, inter quæ quoniam medium nihil intercedit, non nisi con trariis curationem perficiunt. Rata igitur constánsque manet curandi lex per contraria. Arbitrãtur plerique, medendi summam legem euerti, dum morbos quosdam audiunt remediis depelli similibus. At eiusmodi omnia morbo licet similia sint, eius tamen causæ primùm ac per se aduersantur, morbo autem ex accidenti: húncque tollunt non per se, sed sublata eius causa. Sic rheumbarbarum, quãuis calidum, febrem soluit, dum ipsius materiam expurgat. Et lassitudinem exercitatio lenit, quòd humorem per musculos effusum discutiat. Et vomitionem sedat vomitio, quæ proritantem humorem excutiat. Et dysenteriam purgatio leuat, noxia materia eius efficiente causa detracta. Ad eundem prope modum frigidæ larga perfusio conuulsionem (vt est apud Hippocratem) soluere putatur. Cæterùm non eiusmodi remedia hîc scrutamur, sed quæ primùm ac per se affectum summoueant. Sunt autẽ eiusmodi omnia curando affectui verè contraria. Itaque quum suum cuique morbo contrarium sit remedium, eadémque sit contrariorum doctrina, quot certè morborum, tot & remediorum genera sunt constituenda. Vt igitur aliàs vnicus morbus est, ísque aut simplex aut compositus: aliàs multi existunt modò impliciti, modò disiuncti: ita sanè & remedium aut vnum est, ídque vel simplex vel compositũ, aut multa existunt vel disiuncta, vel implicita. Hæc summa remediorum genera ex vno simplicíque fluxerunt. Nam vt vnum multis, ita simplex composito prius existit. Quocirca vt ea rectè cõstituantur, simplicia enumeranda sunt, & in primis inuestigandi colligendíque simplices omnes affectus præter naturam, quicunque vel in corpore vel in humoribus aliísve cõtentis subsistunt. Partis quidem similaris vitia & simplices affectus contra naturam sunt, intemperies calida aut frigida, humida aut sicca. Ad hæc substantiæ laxitas & mollitudo: deinde corruptio atque putre-

do

do. Eadem vitia in humoribus quoque atque in cæteris contentis inſunt, maximè verò intẽperies & corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in plethora, turbulenta agitatio atque defluxio, craſſities atque tenuitas, durities & mollities, lẽtor ſeu tenacitas & acrimonia. Hæc 5 enim quoties à naturæ modo longiùs abſunt, vitioſa & pręter naturã cenſeri debent. Inſtrumẽtorum verò vitia, quæ quidem medicamentis emendari poſſunt, numerari ſolent: meatuum læuitas & aſperitas, anguſtia ſeu coarctatio, & amplitudo ſeu dilatatio, denſitas & raritas, occluſio & apertio. Nam cætera quæ vel in figura, vel in numero, vel in magitudine fie- 10 ri traduntur, aut ex enumeratis humorum vitiis obtigerunt, aut certè chirurgiam expoſtulant, quemadmodum & continui ſolutio affectus partis vtriuſque cõmunis. Quare non alij ſimplices & primi affectus præter naturam conſiſtunt in nobis, quorũ ſit per medicamenta curatio. Iam verò ſi his aduerſas medicamentorum vires perſcrutemur, ita quidem in 15 medendi arte omnia inter ſe collata è regione reſpondere videbuntur, vt quot affectus contra naturam ſimplices, totidem exiſtant & medicamentorum facultates, párque ſit affectuum atque remediorũ numerus. Quod & alia diuidendi ratione certiùs aliquãdo demõſtrabitur. Itaque intemperiei calidæ contrauenit & opponitur medicamentum refrigerans, fri- 20 gidæ calfaciens, humidæ exiccans, ſiccæ humectans. Humorum exagitationi ſedans & reprimens: defluxioni tum inhibẽs tum repellens. Exuperantiæ aduerſatur vacuans per vomitum, aluum, vterum, per vrinas & ſudores, & quod per nares aut partem aliam attrahit: & quod per cutem reſoluit digerítque: craſſitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans: tenuitati τὸ παχυντικὸν in- 25 craſſans: duritiei τὸ μαλακτικὸν emolliens: mollitiei τὸ σκληρωτικὸν indurans: lentori τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμητικὸν detergens & expurgans. Acrimoniæ τὸ ὑδατῶδες ἐμπλαστικὸν illinẽs & glutinoſum frigidum. Partium laxitati τὸ συσταλτικὸν contendens & corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum: putredini concoquens, ſuppurans & expurgans. His 30 contraria ſunt venenatum corrumpens & ſepticum. Meatuum læuitati repugnat τραχῦνον exaſperans, aſperitati λεαῖνον læuigans. Anguſtiæ dilatans, dilatationi coanguſtans ſeu aſtringens: denſitati ἀραιωτικὸν rarefaciens: raritati πυκνωτικὸν denſans: occluſioni ἀναστομωτικὸν aperiens: apertioni συνακτικὸν occludens. Continui ſolutioni & agglutinans & ſarcoticum 35 & epuloticum: his autem contraria ſunt exulcerans, exedens, cauſticum & eſcharoticum. Omnes igitur ſimplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates ſummatim percenſuiſſe videor. Hæc generalis eſt remediorum pro affectuum varietate inueniendorum ratio, atque indicatio ſumma, è qua medicamentorum omnium tam ſimpli- 40 cium, quàm compoſitorum vires peti debent.

Simplicis affectus, simplex curatio. Cap. III.

SIMPLEX affectus, simplici remedio, compositus composito propellendus. Qualis enim morbi, talis est & contrarij remedij conditio. Vt enim affectus alius simplex est, alius compositus vel implicitus: ita contrarium remedium aliàs simplex, aliàs cõ- 5 positum aut ex variis implicitũ sit oportet. Itaque simplicis affectus simplicissima est per contrarium curatio. Cui perspecta cognitáque sit morbi natura, facilè sit nulla adhuc arte, sed communi quadam animi notione contrarium ipsi curando remedium opponere. Nam si vel corpus vel humor aliúdve contentum calidius euasit, cuius efficiens causa esse desierit, 10 solis refrigerãtibus ad mediocre temperatúmque remigrabit: si verò frigidius, solis calfacientibus, si humidius siccantibus, si siccius humectãtibus: si quid denique humoris copia turget vacuãtibus, si quid inanitum est, replentibus. Eadémque ratione in cæteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperantia. At verò inter simplices illas & primas cæterarũ quasi 15 effectrices, quæ calida est intemperies pari tempore atque frigida discutitur. Licet enim caloris quàm frigoris maior sit efficacitas, illi tamẽ patientis corporis repugnantia magis obsistit: agenti frigori vt minus efficaci, ita & repugnãtia minor occurrit, quò fit vt pari illa tempore suas efficientias exerceant effectúsque compleant. At nihilominus tutior est ac mitior ca- 20 lidorum quàm frigidorum vsus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, insito pariter negotium facessunt: calida verò dum frigus propulsant, insitum pariter calorem exuscitant atque fouẽt. Sed & insitus corporis calor aduentitio quasi auxiliarius opitulatur, vt faciliùs ac mitiùs externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tu- 25 tiùs ac mitiùs quàm calida tollitur. Id verò de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque cõsummata frigida intẽperies ægriùs multo quàm calida cedit remediis, quemadmodum extrema senectus insito calore destituta ac morti iam proxima, minus medicabilis est quàm hectica febris. Sicca quoque intẽperies tardiùs omnino ac difficiliùs eximitur quàm hu- 30 mida. Si obscurior morbi species nõdum tibi penitus cognita perspectáq; est, huic ne properes remedia adhibere: sed rem totam naturæ cõmittito. Natura enim proba ratione viuẽdi adiuta & innixa, aut morbũ ꝓfligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, non nisi dispendio decernitur. Si quid fortè experiri cogêris, leue id esto, ne fiat 35 in re ancipiti, iactura grauis. Hæc quidem de affectu simplici ac solitario, cui nec causa, nec graue vllum symptoma assistit. Nunc de affectu quem sua adhuc causa fouet ac continet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII. 40

CAVSA omnis prius quàm affectus methodo recta excindi & summoueri debet. Causa enim persistente, affectus manet, nec penitus euelli potest. Quòd si adnitaris, quantum huius demes,

tan-

tantundem assidua & continens causa (nũquam enim naturalis quum sit, ociosa manet) proferet: atque licet affectus interdum leuior euadat, minimè tamen eius succedit perfecta curatio. Quum recẽs affectus nulla adhuc firma stabilíque constitutione inhærescit, totus quidem sublata causa plerumque disperditur: at quum pars quædam eius genita iam est, pars quasi ortu nouo continenter additur, tum causæ sublatio affectũ non eximit. Quocirca causa primùm, genitus dein affectus summouendus: ita enim radicitus extirpabitur, nihil vt deinceps eius repullulet. Ergo & quũ longior quædam continuatio seriésque causarum existit, in qua alia ex alia nasci & existere, & omnes inter se aptæ connexæque videbuntur, suo quæque ordine demẽda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inuestigatione verò postrema fuerit inuenta. Ab hac sensim ordinatímque ad cęteras, postremóque ad morbũ progressus fiet, suo cuique obiecto contrario. Hæc non iam simplex, sed methodica curatio est, quæ nõ solis remediis, sed via vtendíque ratione completur. Hac vna maximè herbariis atque pharmacopæis, quibus etiã cognita est remediorum materia, medicus est præstantior. Esto exempli causa, impuri eiúsque calidioris alimenti vsu lõgo & immodico chylus acrior factus, qui dein necessitate & alterius penuria raptus in iecur, bilem multã vitiosósque humores proferat, quorum postea sit in venis facilis corruptio ac putredo, quã proximè febris sequatur suis comitata symptomatis. Cõstat sanè neque febrem neque eius symptomata sedari posse, nisi vacuata putredine. Hanc verò frustra purgari, nisi quæ hanc gignit humorum colluuies emendetur: hanc emendari non posse quandiu chylus impurus è ventriculo affluet & impurius calidiúsque alimentum suppeditabitur. Itaque nisi vrgentius quidpiã interpellet, primùm prohibendæ sunt euidentes causæ quęcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis est materia, ac demum quæ his ex causis orta est humorum putredo vacuanda: ad postremum si quid caloris alieni vel in humoribus, vel in ipsis partibus derelictum sit, extinguendum. Quendam rursum statuamus molesta cerebri destillatione vrgeri, quæ ex immodico excrementorum prouentu sit orta: hic verò ex frigida humidáque cerebri intemperie, quam vel alimentorum refrigerantium vsus, vel gelidi cœli occursus pepererit: constat ipso statim initio, tum immutata victus ratione, tum aliis quibuscunque remediis corrigẽdam cerebri frigidam intemperiem, mox eximendum omnem excrementorum prouẽtum: sic demum quæ ab hoc fit destillationem protinus conquiescere. Hac ratione simplicis omnis affectus curatio pro causarum ordine procedat. In connexis quoque aut consequentibus, affectus omnes eo sigillatim extirpentur ordine, quo sibi ortu succedunt. Affectus enim prior statim initio eximatur necesse est, vt si crebrior ea distillatio tandem illabatur in ventriculum, cuius vitio tum nausea orta, tum deiecta appetentia, tum impedita sit concoctio, neque profectò nausea tolli, neque appetentia, neque concoctio restitui potest,

nisi expurgato ventriculo, prorsus verò expurgari nequit non antè inhibita destillatione, neque hæc inhiberi nisi vacuato cerebro sublatáque frigida intemperie eius effectrice. Itaque nisi vrgentius quidpiam sollicitet, primùm corrigēda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum est excrementi, purgandum est: ac si quid posthac gigni contingat, id cursu naturali deriuandum in nares: his quum destillatio expurgata & auersa fuerit, ventriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil sit reliquum, atque vanescant symptomata quæ laboranti erant importuna. Hæc vtique vera est & exquisita medēdi ratio, ex causarum affectuúmque serie ineunda. Affectus dico præter naturam, qui vel in partibus ipsis vel in contentis inhærescunt, id est vel morbos, vel interiores eorum causas. Horum quippe vitium quodque contrario oppugnandum est. Symptomata verò inter hæc plerumque apparent interiecta, sed quorum tamen propria non est curatio, neque his contrarium quicquam è regione obiicitur, quòd sublatis affectibus ea protinus euanescant. Methodi atque ordinis inuersio, nō modò nihil ad curationem proficit, sed & plerumque morbum conduplicat. Quum enim persistente causa de morbo nonnihil subtrahitur, licet tum fortasse sibi æger nonnihil leuatus esse videatur, mox tamen pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: vt quum collecta fluxio calidis vehementérque dissoluentibus discutitur, quæ irruenti causæ motum vehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in causarum ordine: quæ verò in implicitis & cōpositis affectibus tenenda deinceps monstrabitur.

Quum multi morbi insunt, quænam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & disparati morbi in corpore cōsistunt, suā quisque seorsum medendi rationem obtineat. Qui ita sedibus longè distant, vt vnicuique sua possint remedia cæteris intactis adhiberi, possunt ij & sigillatim & pariter omnes curari, minimúmque refert cui primùm propria remedia decernas. Impliciti verò atque compositi nō nisi methodo ac ratione summa eximi possunt. Nam impliciti quoniam tam vicinis partibus insident, vt communiter ipsarum functiones impediant, vix propriam seorsum curationem habent. Multo magis est compositorum implicita sanatio. Etenim quum vni eidémque particulæ penitus inhærescant, & in vnum quasi conflati coëant, quodcūque remedium vnum quempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compositis neque implicitis, singulis liceat propria seorsum accommodare remedia: quúmque omnium curatio eodem tempore probè administrari nequeat, methodus omnino adhibēda in primis est, quæ suum cuique ordinem præstituat, & quid primo, quid secundo, quid denique tertio quartóve loco sit sanandum. Porrò autē ita variè concurrētibus morbis accidit interdum vt omnino consentiant, quum vnius

curatio

curatio alteri ſanando conducit, aut nihil ſaltem obeſt: interdum diſſentiant, quum vtriuſuis curatio alteri incommodat morámque affert: nonnunquã verò partim conſentiant, partim diſſentiant, atque eatenus vnius curatio alteri & prodeſt & obeſt. Implicitos morbos atque cõpoſitos qui
5 aut congruunt aut minimè diſſentiunt, & ſimul & ſeorſum ſanare licet: quúmque id ſeorſum fit, ab vtrouis incipere conceditur: vt ſi oculus ſuffuſione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorum proximæ ſunt ſedes, poteſt ſuffuſio acu deprimi perſtante albugine, poteſt & albugo deleri permanẽte ſuffuſione, poſſunt & illæ ſi videatur pariter eximi. Simili-
10 ter ſi iecur frigida intemperie ſimúlque obſtructione ſimplici tenetur, ex quarum permiſtione compoſitus eſt morbus, intemperiem medicamentis emendare licet, quæ obſtructionem nec expediant, nec geminent: & hanc quoque expedire intemperie remanente: licet & ſimul iiſdémque remediis illas tollere. Quum impliciti aut compoſiti morbi omnino diſ-
15 ſentiunt, nec prorſus huic aut illi, ſed vtrique mediocritate quadam & cõtrariorum permiſtione ſuccurendum. Sic increſcenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiſcentur. Sic etiam ventriculum frigidiorem & iecur calidius temperata iuuant, quæque ex calidis frigidíſque conſtant, & modò horum, modò illorum vſus alternatus. Vbi vterque in-
20 cremento iam vires acceperit, quoniam contraria præſidia poſtulant, difficilè ſaneſcunt, ac plerumque deſperati & inſanabiles permanẽt. Quum impliciti morbi partim conſentiunt, partim diſſentiunt, ab eo auſpicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo ſine quo alterius curatio compleri nequeat: vt quum ophthalmiæ implicatur albugo, quo-
25 niam acribus hanc detergere non eſt quin noua accerſatur fluxio exaſperetúrque phlegmone, hæc in primis quidem ſananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte vlcus eſt, ídque cauum & inflammationi cõiunctum, vlcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci poteſt, niſi carne impleatur: carne autem proba impleri non poteſt, niſi inflamma-
30 tione ſedata priſtinam temperiem pars receperit. Imò quæ cicatricem inducunt, quia validè ſiccant, carni gignendæ obſiſtunt, & quæ carnem regignunt, inflammationem augent. Neceſſe igitur eſt inflammationem primùm extingui, quæ rationẽ eius obtinet, ſine quo nequit curatio perfici: deinde carne vlcus impleri, tandémque cicatrice obduci. Hanc meden-
35 di methodum dictãt ſimplicium affectuum naturæ, quæque illis contraria opponuntur remedia. Horum quippe obſeruatione cognoſci poteſt, quid à quo, quid cum quo, quid poſt quod ſanari poſſit. Ita quidem omnis abſoluta videri poteſt legitima morborum curatio, quam ſemper ſequi oportet, dum nihil vrgentius interueniet, quod hanc neceſſitate qua-
40 dam interpellet.

De

De curatione extraordinaria legitimæ opposita. Cap. VI.

IN affectuum connexione plerumque vrgentiori vel inuerso & præpostero ordine in primis succurrendum. Ab eo enim auspicanda curatio, à quo maximè ægro periculũ impendet, in eúmque primùm medentis consilium dirigi debet. Vrget autem & 5 periculosus est affectus bifariam: aut propriæ essentiæ magnitudine, aut læsæ functionis præstantia, aut facultatis offensæ dignitate corpus vniuersum gubernantis. Atque horum quidem periculosissimus est, qui vniuersalem facultatem prosternit, & vires frãgit corporis gubernatrices, vt quarum conseruandarum gratia omnis instituatur curatio. Ab hoc sequitur 10 qui præstantem quandam & eximiam functionem lædit: minus his periculosus est qui magnus quidem existit, sed citra præstantis functionis aut virium iacturam. Cæterùm si quando vel à functionis læsione, vel ab affectus magnitudine maius quàm à virium iactura ægro periculum impendet, ab alterutro auspicandum, atque in id quod est grauissimum omni cura & cogitatione primùm incumbẽdum, siue id ante susceptam curationẽ 15 partum iam erat, siue recens dum legitima adhibetur curatio interueniat. Grauissimum autem dicere possis, vel quod maximè ęgrum in vitæ discrimen adducit, vel de quo is grauissimè queritur, cuius precibus & votis interdum cedere cogimur. Hæc vt illustriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa antè commemorata vẽtriculi intemperies, eiúsque cru- 20 ditas ex cerebri destillatione profecta, omnísque eius legitima curatio: cui tamen vt proposito seruiat hoc insuper addamus, tam frigidam esse vt totus æger inhorrescat, víxque queat cõsistere: morbi quidem vis atque magnitudo hanc primùm lenire hortatur, deinde ad destillationem quæ eius 25 causa est accedere, quemadmodum æstuosum febris ardorem plerumque intermissa causa compescimus. Rursum verò id quoque ponatur, congestæ pituitæ vi vsque eò ventriculi appetẽtiam languescere calorémque remitti, nihil vt concoquat, sinátque quicquid assumitur aut crudum deiici aut vomitione reddi: læsæ quidem functionis necessitas ac præstantia sua- 30 dent in primis ventriculum expurgandum antequam irruens omnis destillatio sistatur. Hanc eandem pituitam si tertiò statuamus ita in os ventriculi defigi, ipsúmq; tam acriter ferire, rosionísque sensum inuehere, vt frigidos sudores, viriúmque defectionem ac syncopem accersat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget: tum quippe præ- 35 termissis omnibus, properandum vt pituita accuratè abstergeatur. Tribus itaque hisce concurrentibus, postremum omnium maximè vrgere solet, nisi fortè (quod rarissimum est) vsu veniat, morbi magnitudinem aut læsæ functionis præstãtiam plus negotij facessere. Omnem igitur eiusmodi curationem extraordinariã dicere solemus. Aliàs autem posterioris cura- 40 tionem prioribus prodesse, aliàs obesse contingit. Prodest in his quæ nunc commemoraui: quibus enim præsidiis posteriora, iisdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamẽto potest è cerebro atque ventricu-

lo

lo expurgari. Expetenda omnino optabilísque curatio, qua omnibus eadẽ opera medeamur. Quòd si posterioris medicatio priori neque confert neque officit, nõ vtique magna potest celeritate perfici, sed ferè longiùs producitur: tum nihilominus tamen vrgentiori obsistendum, aliis quoad fie-
5 ri potest minimè neglectis. Quum verò vrgẽtioris curatio cæteris prorsus obest, atque contraria exposcit remedia, dũ illi vacamus, reliqua deteriora fieri est necesse, quorũ dein aut difficilior aut certè longior sit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius est quàm vrgentioris ferocia & effrænatione affligi & prosterni ægrotantis vires. Læsio etenim morte est
10 tolerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit. Age verò donemus pituitam, quę in ventriculum è cerebro fluxit, ita demum in venas intrudi, eásque adeò obstruere vt bilem coërceat, hácque putrescente calum accendat: quis tam inconsideratus aut rudis sit, vt in perseuerantem
15 destillationem totus incumbat, neglecta febre quæ interim ægrotum sit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrem tum vacuatione, tum refrigerantibus restinguere, etiam si quid in destillationem peccet, aut etiam irritet? Eadem est atque etiam multo manifestior in ea pleuritide ratio, quã è capite ruens frigida destillatio, sensímque suc-
20 cingentem mẽbranam subiens excitauit. Sæuiori quoque symptomati quod vires nimiopere conuellat aut etiam prosternat, in primis diligentérque succurrendum, morbo etiam interdum prætermisso. Quanquam enim sublato morbo protinus symptoma vanescit, quòd nusquam in corpore subsistat, si tamen nimium graue infensúmque est, ne violentia aut
25 pernicie iugulet, leniendum protinus, ipsáque methodus inuertenda. Atque ea quidem symptomatis sanatio est, non qua symptoma, sed qua aut offensarum virium, aut noui cuiusdam affectus causa existit. Nam vigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis vacuatio, vacuandorum suppressio, prohibita transpiratio & vires debilitant & morbos ingenerãt. Itaque vr-
30 gente quouis symptomate quãdiu virium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præscriptum in ægrotantis gratiam vni vacandum symptomati. At si iam vires labant, protinus symptomati occurrendum, morbo tantisper omisso, omníque ratione vires fulciendæ & reficiẽdæ, quò & morbo obsistere & toto curationis spatio satis esse possint.
35 Sic igitur temperanda sunt omnia, vt neque laborans malorũ sæuitia crudeliùs torqueatur, neque delicata mollíque medicina quæ consanuisse videbantur recrudescãt. Hactenus explicatum satis qua ratione vniuscuiusque affectus remedium peruestigetur, siue id simplex siue compositum, siue vnum siue multa: & quo hæc ordine congruenter & methodicè afferẽ-
40 da sint. Nunc remedij designanda quantitas.

Vt remedij quantitas definienda sit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendáque sunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars constituebatur, remedij genus, quantitas & vtendi ratio: ita tria sunt ex quibus illa nosse oportet, affectus species, magnitudo, & partis cui insidet conditio. Ex affectus specie remedij genus innotescit, ex illius magnitudine remedij quantitas, ex partis conditione vtendi via & ratio peruestiganda. Affectus speciem ostendunt propria ipsius signa quæ demõstratiua dicuntur. Magnitudinem verò, signorum symptomatúmque vis ac impetus, & tum à pristino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbum fuerat, recessus indicat. Hic autem ex laborantis natura, ex ætate & consuetudine deprehenditur. Naturam dico non modò insitum temperamentum, sed & organorum conformationem & situm, omnémque insitam eorum constitutionem. Consuetudo cõstat ex vitæ genere, ex superiore victus ratione, & ex anni tempore, cœli statu & regione in qua quis plurimùm versatus est. His si propria signa accedant quæ alio loco prodita sunt à nobis, certum indubitatúmque euadet, quænam aut totius corporis aut partis affectæ pristina fuerit constitutio. Ad hãc deinde si morbi magnitudo symptomatum vi percepta conferatur, planè constabit quantùm morbus à pristino habitu recesserit, & quàm valida decernenda sint remedia. Cognitus sit Dion ante morbũ calido siccóque temperamento, Theon verò frigido atque humido: ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui à pristino habitu longiùs recessit, frigidiora remedia quàm Dioni decernenda sunt, grauiùs quippe & periculosiùs ex Hippocratis sententia laborat, quòd ipsius naturæ, ætati atque consuetudini minus cõsentaneus sit morbus. Eadem ratione senex, qui iuxtà ac iuuenis tactus iudicio febricitet, frigidiora tandem quàm iuuenis exposcet auxilia, licet ad ea sensim veniendum esse hortetur virium imbecillitas. Similiter quum pituitosum atque biliosum par causus inuadit, biliosus cognato morbo minus periclitatur, huícque leuiora medicamenta tum bilem purgantia, tum refrigerantia quàm pituitoso cõgruunt. In partibus quoque si tendo pari atque caro vel humorum influxu vel vlcere tentatur, sicciora quàm caro remedia postulat. Et vt generatim complectar, aduersus omnem affectum pręter naturam adhibendum eò vsque contrarium est remedium, dum in naturalem aut certè in pristinum habitum sit regressus. Id autem aliàs semel & vniuersim fit, aliàs sensim ac paulatim. Remediũ quod par morbo existit, quódque tanto recessu quanto & morbus à naturali distat, eum quidem omnino & vniuersim eximit atque persanat. Etenim si quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum, paribus viribus ei conuenienter adiungetur, id quidem vehementer immutabit, pariterque tantundem ab eo vicissim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quædam emergat. Vt enim si in aquam feruentissimam alterius gelidæ par modus

infundatur

infundatur, permiſtione tepor exurget: ita corporis ſanguini humoribúſque valde calidis, ſi aut alimenta aut medicamẽta paribus viribus frigida, necdum ventriculi calore prorſus obtuſa accedunt, perfuſione temperies inducetur. Si quæ verò partes incaluerunt vehemẽtiùs, eorum attactu ad-
5 hæſúque priſtinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinoſi adhæſionem omnem detergit medicamẽtum æquè validum, & vitioſi exuperantiam vniuerſam tollit medicamentũ quod huic ſemel detrahendæ ſit ſatis. At verò quod ſuppar infirmiúſque morbo eſt, hunc quidem minuit eáque ratione iuuat, ſed nec prorſus tollit nec perſa-
10 nat. Quod enim ordine ſecundo frigidum ſit, haudquaquam poteſt quarti ordinis calidum affectum ſemel & vniuerſim eximere, ſed eius tamen portionem aliquam delet detrahítque. Nam licet ab affectu vehementiore id fortaſſe victum & quaſi extinctum ſit, ea tamen veluti colluctatione aut ſibi parem aut aliquanto minorem alterius portionem ſuſtulit. Cu-
15 rando igitur affectui contrarium remedium aliàs quidem par, aliàs infirmius adhibendũ, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario ſemel vniuerſímque ſummoueri poteſt: quandoquidẽ nullã id corpori viribúſve inſignem vim infert. Extremis quoque morbis extrema diligentiſſimè remedia authore Hippocrate ſunt adhibenda. Præcipites enim ſunt & a-
20 cerrimi, vt apoplexia, quíque breui oppreſſuri ſint vires & extincturi. In quibus etiam morbis materia turget, ſuóque motu & inſtabilitate omnia conturbat, ſtatim initio valentiſſimum medicamentum adferendum eſt. Præſtat enim nonnullo virium diſpendio morbum diſcutere, quàm ſinere, vt ea materia principem aliquam partem obruat, & nullo ſubſidio vni-
25 uerſę vires mox collabantur & concidant. Mediocris autem affectus quoniam nec præceps eſt nec periculoſus, lentè paulatímque tutiùs eximitur. Non enim citra corporis offenſionem, & magnam perturbationem iacturámque naturæ, vniuerſum repente demoliri licet, quòd in contrariorum validorum pari robore magna vi & vtriuſque iactura confligatur, multó-
30 que magis ſi corporis aut partis affectæ ſubſtantia rara, aut eximio ſenſu prædita ſit. Ita enim pronunciauit Hippocrates, vniuerſim & repente vel vacuare vel replere, vel calfacere vel refrigerare, vel alio quouis modo corpus mouere periculoſum: omne ſiquidem nimium naturæ inimicum: paulatim verò quod fit, tutum. Quum enim lentè id paulatímque fit, vtri-
35 que tum morbo tum naturæ conſulitur: morbus ſiquidem abigitur, natura quàm minimum fieri poteſt offenſa. Bifariam autẽ lentè paulatímque curationem fieri contingit, cõtrariis quæ aut pari aut inferiore ſint receſſus ordine. Nam & contraria paria ſi exigua quantitate adhibentur, & quæ inferiore ſunt receſſus ordine identidem repetita, morbum blandè
40 ſenſímque eximunt. Quod enim ordine tertio frigidum eſt, ſi morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, non vniuerſum poteſt ſemel repentéque diſcutere: at identidem ſæpiúſque repetitum poteſt. Atque hæc profectò tametſi copia nõ magnopere lædunt, tempore tamen qualitatis

noxiæ labem corpori quandam inurunt, vt nõ admodum tutus ſit eorum vſus. Non enim immodicum corporis calorem congruenter vel opio vel mandragora vel hyoſciamo, exigua licet portione repetita extingues: neque exuperantem humorem parua portione vel ſcammonij vel colocynthidis repetita vtiliter detrahes. Tutior altera eſt quæ lentè paulatímque 5 fit curandi ratio, contrariis blandis & quę inferiore ſint ordine, ſed aut repetitis, aut interdum copia maiore adhibitis. Senſim quippe multóq; ocio & tẽpore affectum omnem depellunt, nullo aut certè quàm minimo corporis & virium diſpendio, nec vlla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tamen vſqueadeo imbecillæ & lãguidæ ſint remediorum vires vt nihil fe- 10 rè proficiant. Si quidem morbus vehementior illas plerumque ſic aſpernatur & contemnit, vt his vel iteratis nihil cedat. Sic verò blandæ ſint vt tamen aliquantùm iuuent, ne remediorũ blandimentis (quod ſæpe fit) morbus exaſperetur. Viribus imbecillis leuis lentáque curatio neceſſaria: ea quoque ſemper optanda, niſi morbus vehemẽtior accelerare cogat. Tuta 15 ſiquidem ea eſt ac iucũda, & quæ ſat citò fit ſi ſat bene. Hac paulatim medendi lege ſi omnia recta ratione geruntur, neque id ſuccedit quod ratio poſtulat, non protinus, inquit Hippocrates, ad aliud eſt tranſeundum. Tametſi enim manifeſta vtilitas necdum vlla ſit ſecuta, & tardior ſit remediorum euentus, de recta tamen medendi via decedẽdum non eſt. Impe- 20 rita ſtoliditas nihil ratum certúmve obtinens, huc illuc per omne remedij genus oberrat. Dum tamen in eodem remediorum genere conſiſtas, per varia & multa euagari licet, ne vni aſſueſcens natura eius vim non ſentiat & aſpernetur. Sed & plerumque remedium vni, non alteri confert, ob eas proprietates quæ ſunt medicamentis cum corporibus communes, & quæ 25 ſola experientia deprehendi poſſunt. Quod igitur permutatione vtiliſſimum compertum fuerit, id ſedulò vſurpandum, quod verò noxium protinus immutandum. Quæſitum ſępe dubitatúmque eſt, poſſítne blandum ac lene remedium iteratum, id ſenſim præſtare, quod validius ſemel & vniuerſim, huiuſque vehementia compenſari crebritate & copia lenio- 30 ris. Hoc ſanè in iis remediis veritatem habet, quæ nec genere nec agendi modo naturáque, ſed ordine ſolo diſtãt. Nam plantago vel cópia vel crebro vſu æquè refrigerare poteſt, atque ſemperuiuum ſemel aut parciùs admotum. At verò non id efficiet quod opium, quòd huic vis inſit narcotica: neque agaricus crebriore vſu id quod ſemel colocynthis, quòd huic nõ 35 illi vis inſit trahendæ craſſæ mucoſæque pituitæ, ídque è ſummis & extremis corporis partibus. In omni porrò ſiue repente ſiue paulatim ſuſcepta curatione, ſic adminiſtrari tẽperaríque remedia debẽt, vt neque morbi quicquam indiſcuſſum maneat, neque contrarium morbi genus inducatur mediocritate trãſmiſſa. Id verò aſſequi in primis eſt arduum, vnáque 40 remedij quantitas, omnium quæ in arte geruntur, maximè acri eſt iudicio decernenda.

Partium

Partium indicationes quibus limitatiùs definitur remedij quantitas. Cap. VIII.

REMEDII quantitas quam morbi magnitudo præscripserit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendáve est: non enim omni ęquè parti eadem congruere potest. Partis autem conditio æstimatur ex ipsius conformatione, positu, præstantia atque sensu. In conformatione considerandum quàm rara sit aut densa. In situ verò sitne in summo ea corpore constituta, an in alto demersa, quàm longè absit vel ab ore, vel ab eo loco cui remedium imponitur. In præstantia spectandum pársne sit ex earum numero quæ principes appellãtur, & corpus vniuersum gubernant, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, & iecur: ánne munus publicum habeat & toti corpori commune, vt pulmo, vt ventriculus, intestina, renes, & vesica, & quæ his subseruiunt venę, arteriæ, & nerui: aut an priuata sit, sibi duntaxat non aliis vtilis. In sensu videndum hebésne is sit an acutus. Horum autem animaduersione remedij quantitas atque vis sic est immutanda. Pars densa & compacta, remedia exposcit validiora & attenuantia magis, quorum vis intrò subire possit, cuiusmodi sunt renes & iecur, & quæcũque solida pars appellatur. Quæ verò substãtia est rariore, vt liẽ, pulmo, & musculorũ caro, mitiora postulat. Affectus in corporis summo positus pari quodam modo remedio abigi potest: qui verò in alto corpore demersus latet, valentius & attenuantius flagitat: validiora quippe inflammato iecori quàm inflammato abdomini extrinsecus imponuntur. Et ex assumptis vehementiora renibus quàm vẽtriculo debentur, quandoquidem in ventriculum illabuntur ea viribus integris: ad renes verò hebetiora & imbecilliora reddita, neq; qualia assumpta sunt perueniunt. Longior quippe via est per viscera partésque multas directa, in quibus remedia aliis permiscentur humoribus, nec leuem mutationem subeunt. Quocirca longè acriora & vehementiora decernenda sunt, pro viæ longitudine & partium quas permeant numero. Præstantia porrò idcirco mitiora exposcit remedia, ne vehementiorum appulsu & contagione facultas aut offendatur aut dissipetur ad vitæ conseruationem necessaria. Priuata verò pars & ignobilis vehementiora perfert, & quanta exposcit morbi magnitudo. Principi parti laborãti nullum adferendum est remedium quod immodicè vel relaxet vel refrigeret, vel aliena & occulta qualitate sit pręditum, sed id semper quadam corroborandi facultate polleat. Ob sentiendi quoque præstãtiam neque oculus, neque os ventriculi, vehementia acriáque medicamenta: hebetioris verò sensus partes & valida & acria medicamenta nullo incõmodo sustinere ferréque possunt. Atque hæc quidem sunt omnia, quorũ summa esse debet obseruatio, vt certa decernatur remediorum quantitas. Ex his enim & ex intellecta morbi magnitudine, sciri potest quàm validum remedium, quo gradu recessus, & quo pondere conueniat, vt affectum semel vniuerséque demat: aut

quoties & quouſque admouendum ſit, ſi lentè paulatímque id ars efficere præcipit. Semper autem priſtini habitus memor, in eúmque intentus, eouſque curationem promoue, dum in eum factus ſit regreſſus. Eò quippe redire conſilium eſt, vnde morbus exordium duxit. Priſtinum ſtatum, licet vitioſum, qualem acceperis conſerua, nec quãdiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione labores, niſi aut morbi cauſa ſit, aut eius curationi officiat. Sublato recentiore morbo recreatíſque viribus, ſi quid demum vetuſtioris ineſſe deprehendetur, id ſenſim ocióque multo, ſi videtur, demoliendum. Nam quæ longo ſunt tempore contracta, lentè curare oportet: quæ breui, breuiter: vt creationis morbi atque curationis paria quodam modo ſint temporũ momenta. Quiſquis remedij quãtitatem arte cõſequi ſe poſſe diffidet, omnia ſenſim paulatímque gerat, dum æger ſibi videatur reſtitutus, & priſtinas receperit vitæ functiones. Quęſtionis huius magnitudine nõ pauci occupãtur: poſſítne quis ex morbo, in priſtinum & æquè atque antea ſalubrem ſtatum redire. Validis hæc vtrinque rationibus agitatur, ſed quicquid in ea vel obſcurũ vel ambiguum eſt, explanatione adhibita elucebit. Morbus ſæpe repente emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nam quicunque continentem cauſam intus habet, ſenſim multóque tempore genitus eſt: vt licet fortaſſe continua febris repente hominẽ prehenderit, eius tamẽ cauſa, quæ humoris eſt vitiũ, multo antè tẽpore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanũ corpus erat. Quũ igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur, corpus nõ modò ad priſtinũ ſtatum redit, verũetiam plerũque ad multo meliorẽ eo qui ante febrẽ fuerat. At verò fieri arte nulla poteſt, vt ad ſimilẽ habitũ redeat ei qui ante morbũ & eius cauſam fuerat: aut ſi morbus ſine cõtinẽte cauſa fuit, fieri nequit vt in priſtinũ ſtatũ regreſſus ſit. Qui enim naturalis bonúſq; erat, ex morbo nõnihil immutatus eſt, párſque affectione aliquid cõtraxit, cuius naturã aut diu aut perpetuò redolet, manétque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentiùs apparet. Inuentũ iam eſt affectus cuiuſque remediũ, eiúſque deſignata quãtitas, reſtat vtendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quóque tempore & hora id adhibendum ſit, explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia vacuant, alia duntaxat immutant vitioſúmque affectum depellunt. Remedia quæ ſolùm immutãt, ſiue externa ſiue interiora ſint, affectæ parti quàm proximè licet, ad hibenda. Id autem partis affectæ ſitus oſtendit & ſedes atque conſenſus. Nam ſi externa pars eſt, ei ipſi imponẽda ſunt quæ immutent, vitioſúmque affectum remoueant: ea quippe non niſi contagione quicquam efficiũt. Quum autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat remedia ei parti extrinſecus imponenda, quæ illi proxima è directo reſpondet. Quocirca ex anatome compertum ſit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior ſubiecta ſubditáve eſt. Quo modo verò intrò ſumẽda rectè exhibeantur, demonſtrat partis conſenſus atque ſocietas, & vię in

affectam partem ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptúmque fuerit qua via ad partem affectam facilior expeditiórque transitus est, mox in promptu erit illac etiam intromittēda esse remedia. Sic cerebri affectus corrigunt & immutant auxilia, quæ capiti maximéque syn-
5 cipiti & coronali commissuræ foris adhibentur, & quæ induntur in aures, quæq; vel substantia vel suffitu per nares intrò subeunt: iis verò quæ eduntur bibunturve, immutādi cerebri parua & admodum lenta vis inest. Pulmonum, laterum, thoracísque interiori vitio succurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quæ vaporis specie vnà cum spiritu hauriuntur: & quæ
10 sensim lambendo & deglutiendo illabuntur in arteriā, minimè verò quæ ore accepta in ventrem statim deuorantur. Ventriculum, iecur, & lienem immutāt & corrigunt, tū quę admouentur, tū quę sumūtur cōueniētia remedia. Intestinis superioribus potio clystere vtilior, inferioribus clyster potione cōuenientior. Renibus & externa cōueniunt, & intrò sumpta, &
15 subdita vt clyster. Vesicæ atque vtero externa, immissa, & assumpta. Vacuatio autem fiat per communes patētésque vias, in quas natura commodè dirigit. Has verò ostendunt partis affectæ conformatio atque consensus. Cōformatio quidem, vt quæ illius sit figura, quæ in ea aut circum eam spatia sint, in quæ excrementa sua deponit. Consensus, vt quas & ex qui-
20 bus locis in se vias habeat pertinētes, quibus superuacanea suscipit, & quas aliò de se emittit, quib⁹ illa depellit atque propulsat. Quū igitur vacuatio triplex habeatur, vna absolutè vocata, altera quæ reuulsio, tertia quæ deriuatio appellatur: simplex quidem & absoluta vacuatio eorum est, quæ citra motum vllum aut exagitationem peccant. Reuulsio eorū quæ ex qua-
25 uis sede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quæ partem obsident, ipsi quodam modo iam impacta. Itaque ventriculum aut summa præcordia suis vitiis vtiliter euacuat vomitio: intestina clyster: viscera atque mesenterium purgatio: venas maiores venæ sectio: habitum corporis euaporatio aut sudorum eruptio. Ita igitur simplex fit eua-
30 cuatio. Reuulsio verò ex humoris motu spectanda. Si enim constet ex qua parte in quam is incumbit, facilè sit reuulsione eum in contrariam partem retrahere, eiúsque cursum inhibere. Sāguis vel quiuis humor cum sanguine per venas confertim in quamuis corporis partem supra claues positam irruēs, reuelli debet, secta è regione cephalica cubiti vena. Influens autem
35 è venis maioribus in aliquam earum partium quæ inter claues & renes sitæ sunt, reuellitur secta è regione basilica cubiti vena. Qui autem in eas partes decumbit, quæ inter renes & femora interiacent, sistitur, si quidem plethoricū corpus est, primùm sectione interioris venæ, deinde saphenæ, ídque è directo sedis affectæ. At si minimè plethoricum corpus est, vna
40 saphena aperta, satis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulsio etiam purgatione fit: pręsertim si è iecore maioribúsque venis, vel in totum corporis habitum, vel in caput, vel in pectoris sedes, vel in renes & vesicam, vel in vterum aut crura procumbāt. E iecore aut è lie-

ne cursus præceps in aluum, vomitione reuellitur, quemadmodum & vomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura existunt, quæ vt apertiora sint sigillatim accuratiùs persequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis sunt deriuandi, qui partem summam per commissuras, qui partem imam apophlegmatismis per palatum, qui latera plerũque per aures, qui posteriora eius venæ sectione quæ puppis appellatur. Oculorum epiphora & lachrymæ deriuantur per coronalem commissuram: eorundem externa vitia collyriis eluuntur, interiora verò quę è cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, vel commodiùs per id cauum quod ponè radicem est infimæ auriculæ. Qui in auribus congesti sunt humores, per eas ipsas expurgantur: & qui circum fauces, vel sectis venis quæ sub lingua extant, vt in angina, vel detergente & discutiente gargarismate. Pulmones, latera, interioráque pectoris vitia, vna excreatio purgat: quãquam interdum suppuratio aut abscessus pleuritidis, aperto latere foras deriuatur. Ventriculi pars summa, vomitione: ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per vrinas, pars caua quemadmodum & mesenterium, & pancreas, & intestina, & lien totus, omnis denique intestinorũ affectus per aluũ expurgatur. Renes & vesica per vrinas: testes, spermaticáque vasa per parastatas: & vterus per suam ipsius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, sed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis exposita videtur remediorum adhibendorum ratio: nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quo tempore conueniant. Cap. X.

VARIÆ multiplicésque medicamentorum formæ omnes duabus continentur: liquida & solida. Vtra autẽ sit vtendum, ostendunt affectus species, & partis affectæ natura atque situs. Pars affecta longiùs à remediis absistẽs, aut solida atque densa, liquidiorem medicamenti formam expostulat: vt quæ altiùs ac promptiùs penetret omniáque subeat. Pars verò propior aut rarior, solidis etiam iuuari potest. Medicamenta autem quæcunque intrò sumuntur vt vel emolliãt, vel extenuent, vel detergant, vel dissoluant digerántque: & quæ foris admouentur, vt vel eadem præstẽt, vel dilatent, vel relaxent, omnia quidem liquidiore forma efficaciora sunt. Quæ verò vel repellunt, vel attrahunt, vel incrassant, vel inferciunt, vel astringũt atque densant, vel corroborãt, siue intus siue foris adhibenda sint, maiorẽ vim obtinẽt effectúmque promunt manifestiorẽ solida. Quæ medias quodã modo vires habẽt, vt pleraque detergẽtia aut emollientia, his media quoque forma, qualis vnguentorum est & eclegmatum, aptari accommodaríque debet. Et hæc de remediorum forma, nunc de tempore.

In morbis curandis magni semper momēti est opportunitas. Affectus qui aliquantū protrahitur, vix nisi mutatis remediis sanescit. Simplex affectus qui leuioribus præsidiis tēpestiuè non cessit, valentioribus profligandus. Quum autē diuersorum quadam remediorū serie curatio perficiēda
5 est, nō nisi prioris effectu inducto, posterius aggredimur. Non enim durū scirrhosúmque tumorem discutere conandum, antequā is planè attenuatus sit & emollitus. Neque erysipelatis humorem digerere, priusquam id omnino deferbuerit. Frustra enim posterius tentatur, relicto priore. Ad hæc verò, qualis morborum per sua tempora, talis sit & remediorum mu-
10 tatio. Fluxionis initio astringentia quæ hanc repellant sola ex vsu sunt. In statu quum fluxio planè consistit digerentia: incremēto verò vtraque permista. Aut si fortè cōgesta materia digeri minimè posse videatur, eius dein suppuratio procurāda. Et in febribus cæterísque partium morbis, primùm quidem initiò exuperantis materiæ portio vacuanda, reliqua dein naturæ
15 imitatione præparanda: quúmque iam illius beneficio concocta, aliquò propellitur, illac etiam protinus arte vacuanda, ac prorsus extirpāda. Aut si fortè nullus vel certè lāguidus sit naturæ motus, artis præsidium eius vices tempestiuè suppleat: tunc enim medicamēto locus est. Opportunè gerit omnia qui morborum temporibus omníque mutationi remedia accō-
20 modat. Naturam quippe adminiculātem habet qui progressum eius imitatur. Fœlix autem medicatio cui adiutrix natura succurrit. Irrita verò quę citra naturæ opem tentatur. Sed & victus ratio præscribēda est ex morborum temporibus. Nam initiò tenuis quodam modo est habendus, incremento tenuior, in statu tenuissimus. Quum enim sæuissima sympto-
25 mata vigent, & natura in morbi coctionem tota incumbit, aliò auertenda non est, neque plenioris cibi concoctione distrahenda. Et quo breuior futurus est morbus, hoc victus tenuior pro cuiusque temporis conditione imperandus, quo verò longior, eo minus tenuis. Itaque sine clauo & remis nauigat, naufragium tandem facturus, qui nulla temporum obserua-
30 tione medicinam facit. Iam verò quum plerique morbi certis horis cōcitentur vehementiùs & exasperentur, neque vllius ferè sit eadem & perpetua æquabilitas, horarum quoque tum alendo tum medendo habenda est summa ratio. In accessionibus (inquit Hippocrates) cibo astinere oportet: nam adhibere noxium. Quum enim per circuitus irritantur mor-
35 bi, natura his obsistēs noua cibi coctione auocāda nō est. Sed & ipsa concoctione suscitatus calor morbum plerūque grauiùs exasperat, quū etiam secunda valetudine non pauci dum cibus conficitur ingrauescant, aut nō parum agitentur. Huc adde, in ipsa morbi maximéque febris excandescentia, tetro vapore corpus vniuersum perfundi, eóque recèns sumptum
40 cibum labefactari & maxima, ex parte corrumpi. Quò fit vt neque in accessione, neque quum mox futura est, sed duntaxat quum eius est decessio seu inclinatio aut intermissio, cibus adhibendus sit. Medicamētorum autem extrinsecus admouēdorum nulla stata hora, nisi quum vētriculum

aut præcordia attingunt: hæc enim cibo præmitti debent. Quæcunque verò intrò ſumuntur, expleta concoctione exinanitóque ventriculo iuuant, nec antequam exciderint, cibus eſt offerendus, niſi quum fortè maligna qualitate prædita ſunt. Hebetatur enim eorum vis & obruitur permiſtione cibi, neque longiùs poteſt ſyncerior ea prouehi, plerũque etiam 5 permiſtum cibum corrumpit. At quum pernicioſa qualitas medicamẽto vt elleboro ineſt, ne eius contagione exinanitus vẽtriculus grauiùs offendatur, cibi reliquias ineſſe conducit, vt quæ illius vires non eximant, ſed duntaxat exuperantem ferocitatẽ infrænent. Neque præterea quũ morbi acceſſio fatigat, vacuatione vlla conuellendæ ſunt vires. Perutilis & ac- 10 commodata eſt vacuationi hora quæ exacerbationem aliquantùm præcedit. Tum enim cumulata materia exacui mouerı́que incipiens, promptiùs euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne vacuatione immodica diſſolutæ vires, ſuccedentis exacerbationis impetum ægrius perferant. 15

His ſummas medendi leges perſtrinxiſſe videor, quibus vnicuique cognito perceptóque affectui, mox remedium eiúſque quantitas & vtendi ratio præſcribatur. Quod autem ſummatim comprehenſum eſt, nunc particulatim diſcutiendum, & vno quoque remedij genere propoſito, excutiendum qua id quantitate, & qua ratione ac methodo, curando 20 morbo adhibendum ſit: à vacuatione, quæ ferè omnium morborum cõmunis eſt, inducto exordio.

LIBRI PRIMI THERAPEVTICES,
de methodo medendi, Finis.

De venæ ſectione,

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quótque ſint humorum vitia. Cap. I.

MEDENDI methodo certis legibus ſtabilita, ſumma remediorũ genera, quæ vnicuique præter naturã ſimplici affectui ex aduerſo opponũtur, eorũ quantitatem, vtendíque rationem ſummatim attigimus. Nunc quò ſit artis cognitio vſúſque certior, particulatim in vnoquoque remedij genere accuratiùs verſandum, & explicãdum quæ cuiuſque vis ſit, quæ congruens quãtitas, & quę vtendi ratio. Quoniã autem contenta dum præter naturam exiſtunt, quamplurimorum morborum interiores cauſæ fiunt, quas in primis ars ſummouere præcipit, illorum euacuatio, vt maximè generale remedium, cæteris iure præmittenda. Eſt quidem euacuatio eorum quæ præter naturam in corpore cõtinentur expulſio. Continentur autẽ ſpiritus, humores, & excrementa. Excrementa ſunt fęx alui, & vrina, & quæ à partibus quibuſdam, vt à cerebro & à pulmonibus reddũtur. Humores alij ſuperuacui, alij propriè ſucci nũcupantur. Superuacui qui à ſanguine vi naturę ſecreti alendo corpori inutiles procul amandantur: vt pituita quæ in vẽtriculo & circum inteſtina hæret, bilis flaua quæ in propria cyſti, & melãcholicus humor qui in liene eſt. Succi dicuntur qui in corporis ſubſtantiam cõuerti ipſúmque alere ſolent: hoc genus ij ſunt ex quibus ſanguinis moles conſtituitur, & ij quos aliquãdo diximus ſecundarios appellari. Iam verò horum ſingula aliàs ſecundum naturam, aliàs præter naturam conſiſtunt. Secundum naturam quum decoram & conſentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniúntque naturæ legibus & integram ſanitatem tuentur. Præter naturam quum vel qualitatis, vel quantitatis modum non tenẽt. Itaque quicquid horum à mediocritate & à iuſto naturę modo manifeſtè deficit, quia morbi cauſa exiſtit, ſi emendari aliter non poteſt, protinus auferẽdum expellendúmque eſt. Hæc autem illius expulſio, eſt euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum vitio tum ſitu comparandæ inſtituendæque ſunt. Contentorum vitia ſunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda ſunt. Venarum ſanguis nequaquam ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed ex pituitæ, bilis vtriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus: atque hos etiam ſuccos ex omnium conſenſione vſuque dicendi, ſanguinis appellatione deſignamus. In homine bene temperato

&

& optimè ſano, minus eſt bilis flauæ quàm melancholiæ: minus huius quàm pituitæ, & pituitæ minus quàm ſanguinis puri. Iuſta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, conſentanea & naturalis eſt æquabilitas: atque is ſanguis optimus & benignus cēſetur, qui ex quatuor ſuccorum naturalium æquabilitate conſtat. Non ſic quidem vt is parem habeat omnium portionem, ſed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem quantitate peccat, quum ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturæ congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſanè corporis vniuerſa moles intumeſcit, & venæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniáque membra, præſertim ab exercitatione, exporrigi vidētur. Hęc iſta conſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus, & vires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circumgerit, quod ad immodicam peruenit redundantiā, quę in grauia pericula præceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorū omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma vbertas & affluentia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere vincit, non qualitatis, ſed quantitatis ſolius vitium ſubeſt, debet vtraque plethorę genere contineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quā etiam ad vaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quòd amplam vaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi vires non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad vires refertur, in qua tametſi vaſa nō tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen vtilis ſanguinis & alimenti continent, quàm à natura regi gubernarique poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamē vix tale perſiſtit: ſed à noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierúmque numero corrūpitur, fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt vitioſitas ſeu vitioſa humoris qualitas, qua is à iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiúſque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. Eſt autē ea bipartita, vna mitior, quū vel ſuperuacui humores immodicè accumulati ſunt, vel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalíque proportione & concordia tenētur. Altera deterior quum vel ſuperuacui humores, vel ſucci tum primi, tum ſecundarij à naturali & conuenienti ſua tēperatione in vitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quædam eſt. Horum vtrūque rurſum aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latiùs verò patebit cacochymiæ appellatio, ſi excrementorum quoque vitia comprehendat.

Contentorū porrò vitia quibus ſedibus inſint & vbi poſita, noſſe quidem maximè oportet ante quàm vacuētur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimum in venis atque in corporis habitu conſedit: at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundíque ſolet. Quò ſit autem vacuandi ratio cōſpectior, corpus vniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partiríque debet, quæ propriis limitibus & terminis circumſcriptæ tum varia

ſuperua-

ſuperuacuorum receptacula, tum vias expurgandi varias ſortitæ ſunt. Vna veréque prima è gula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua ventriculus, venæ meſaraïcæ quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera è medio iocinere in tenues 5 partium ſingularum venas excurrit, comprehendens iocineris conuexa, omnémque venam cauã, atque illi comitem arteriam maiorem, & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio muſculos cõplectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quæ ab ipſo ingreſſu arteriarum venarúmque minorum, in partes ſingulas & in ſum-10 mam extimámque cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum varietas, quũ propriis finibus ita circũſcriptæ ſint, vt inter eas communionis minimum intercedat. At multo maxima ex propriis cuiuſque viribus: quum ſint aliis aliæ coctiones, excrementa alia, & viæ expurgandi aliæ: ex quorum animaduerſione omnis ferè medendi ratio ducta deriua-15 táque eſt. Præter communes ac publicas corporis regiones, extánt haud paucæ arctiores, excrementis etiam ſubiectæ, quæ nec latè dimanant, nec in vniuerſum corpus influunt. Hoc genus ſunt cerebrum, pulmones, renes & vterus.

Euacuationum genera & differentiæ. Cap. II.

20

HINC rectè vacuationis differentiæ duæ ſtatuuntur, vna vniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis eſt quæ communiter ab vniuerſo corpore materiã ſubtrahit. Huiuſmodi ſunt ſudor vel perſpiratio, ſanguinis profuſio, vomitio & alui ſubductio. Harum 25 ſiquidem quæcunque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem vnam, cæteras tamen etiámnum conſequutione quadam licet parciùs exinanit. Vomitio primùm quidem ac maximè vẽtriculum, deinde ſi perſiſtit viſcera venáſque maiores, poſtremò corporis habitum. Alui deiectio primùm & abũdè inteſtina, vẽtriculum, viſcera, primáſq; venas, 30 deinde venas maiores, poſtremò minores habitúmque corporis. Sanguinis profuſio primùm venas exhaurit & arterias illis anaſtomoſi cõiunctas: exin corporis molẽ ipſáque viſcera, ad primas vſque venas progreſſa. Quæ per cutem fit diſſipatio, proximè quidem è corporis habitu diſſoluit, ſecũdò è venis arteriiſque grandioribus, ad poſtremum è viſceribus & ex inti-35 ma corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquampiam excrementorum onere preſſam leuat. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio, excreatio quæ pulmonũ & pectoris vitia extuſſit, arenularum aut puris è renibus emictio, ſanguinis ab vtero aut hæmorrhoidibus profuſio: hæc enim podicem, illa vterum in primis, 40 vtraque venam cauam expedit: quum aluus balano vel clyſtere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque vacuatio exiſtit. Vnumquodque porrò vacuandi genus aliàs ſponte, aliàs arte fit. Sponte quum citra vllam medicationem quippiam è corpore effunditur.

tur. Id fit interdũ natura duce, quæ dum integrè valet nobíſque rectè moderatur, quicquid vitioſe ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, éſtque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eóſque prorſum diffluere ſinit: aut licet robuſtior validiórque ſit, interdum tamen humoris copia vel acrimonia tãtopere laceſſitur, vt hũc è vaſis receptaculíſque ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. Vtraque ſymptomatica, irrita, pręter naturã, nullóque vſui eſt euacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nullíſque legibus prorumpat. Artificioſam euacuationẽ perhibemus, quæ externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſum bipartitò ſcĩditur. Vna legitima exiſtit, quæ quod vel qualitate vel quãtitate negotiũ faceſſit, dũtaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur: hęc medentiũ culpa vel inſcitia decernitur, qui neque quod iuſtum neque quod idoneum eſt perſpectum habẽt. 15

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis duntaxat viribus maximéque expultrice complet: medicus verò variis ſubſidiorum generibus, quæ in ea comparat & accommodat. Profundendi ſanguinis gratia venã aperit aut ſcalpello, aut hirudine, aut medicamentis quæ ora venarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis, quæ noxios humores è corpore eliciunt, ac dein eos foras vel vomitione vel deiectione pellunt. Per ſpirationẽ verò atque ſudores, exercitatione, frictione, motu omni, æſtu, balneis, pręſertim nitroſis, ſulphureis aut bituminoſis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offertur alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intrò ſumpta, corpus per halitum, pérque ſudores digerunt. In partium quoque vacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatiſmi: pectus & pulmones expediunt, quæ bechica nuncupantur: renes & veſicam diuretica: vterum hyſterica: aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex vnaquaque demum particula eruptionem mouent, adhibita digerẽtia, ſuppuratoria, amyctica, cauſtica: item hirudines, cornua, cucurbitulæ, ſcarificatio, & ferrum candens. Hæc igitur præſidia & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniúmque partium vacuationes, ſibi compararunt. Singulorum autem remediorum quæ hîc generatim percenſui, tractationem iam iámque diligentiùs exequamur, à venæ ſectione exorſi. 35

Quid & vnde vena ſecta vacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus cõſtet & cohæreat, iíſque tenui ſero perfuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquiſitéque permiſti ſunt, vt nullus ne minimum quidem à cæteris diſiunctus cõpareat. Inciſa vena ídque patente ſatis foramine, continendi facultas nequit

quit obliquis fibris tam arctè sanguinem continere ac inhibere, quin is aperta via excidat defluátque. Imò si fortè conetur auidiùs complecti atque supprimere, cōtractis venis hūc vberiùs è vulnere profundet. Emanat autem, non quemadmodum in purgatione, seorsum hic illéve humor, sed
5 sanguis vniuersus, qualē in venis haberi cōmemorauimus. Atque tametsi moderatus aut etiam paucus sit, motu tamen impetúque suo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus vitiosa est humorum constitutio, natura potest sic opus moderari, vt aperta vena id solum quod vel redundat, vel vitio contaminatum est effundat. In
10 crisi (fateor) nonnunquam infestum humorem concoctione præparatum ab aliis segregat, ac tandem per vias idoneas excludit: at nihilominus si tū venam incidere contingat, per eam minimè possit tantulo tempore vitiatum humorem secernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiam bonum sanguinem rapere, malum verò intus relinquere, quódque
15 metuit ne vena secta æger vel ad biliosorum efferuescentiam, vel ad pituitosorum cruditatem perducatur: si de permistis venarū humoribus id protulit, falsissimum & inconsiderantiæ plenissimum est. Neque enim serum prius quàm bilis, neque hæc prius quàm pituita vel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequā integer & familiaris elabitur. Hoc
20 & quotidianus rerum euentus dilucidè commonstrat. Dum enim sanguis effluit, simplex quidem & vniusmodi apparet. Exceptus deinde proprio disperdito calore mox totus cōcrescit, eiúsque partes omnes in suam quæque regionem contendunt. Serum per summa innatat, vrinæ haud absimile: bilis tenuis & florida concreti sanguinis pars fit suprema, melancho-
25 lia subsidet, sanguis rubentior & pituita pallidior media tenent. Constans sit igitur præcisa vena omnes qui in venis conditi sunt humores æquabiliter vacuari. At verò vnde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum. Quum profluens liquidúsque sit sanguis, quisquis secto loco vicinior assistit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatúsque est,
30 deinceps verò totus non modò è venis & arteriis, verumetiam è visceribus & ex habitu corporis emanat. Est enim admirabilis quædam continuatio seriésque venarum, per quam sanguis sic totus transfunditur, vt patēte via vniuersus plerumque cū anima excedat. Fit autem sanguinis per venas & arterias transmissio, dum toto corpore analogia quædam sit & æquabili-
35 tas: nam inanitæ & indigētes partes fibris oblongis trahunt è plenioribus, & pleniores illis subsidio veniunt, copiáque grauatæ in vacuas illas onus suum deponunt. Adde quòd fusus & liquidus humor sponte sua decliuiores inanésque regiones consequitur, in eásque procumbit. Itaque venæ sectio quęcunque venas depleuerit; vniuersum corpus euacuat. Hinc dupli-
40 ci illa nomine vniuersalis cēsetur, & quòd omnes humores ex quibus sanguis constituitur, & quòd ex vniuerso corpore detrahat. At certè non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam cōstitutæ sint, prius ac magis è propinquis quàm è distantibus: qúmque aliæ venæ in alias propa-

gentur partes, celeriùs atque validiùs ab iis quæ è directo, quàm quæ ex transuerso positæ sunt, hauriet. Hęc rerum nominúmque explanatio præmittenda videbatur vacuandi præceptis, quæ deinceps traditurus sum.

Quæ humorum vitia phlebotomia vacuet è venis. Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccãt in venis, aut ex his affatim defluunt proprium accommodatúmque remedium est venæ sectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo sistit. In primis autẽ de euacuatione, mox de reuulsione præcipiam. Humorũ qui in venis conduntur vitium, aut plethora, aut cacochymia est. Plethoræ exuperãtísque sanguinis vnicum ac proprium remedium est venæ sectio. Quúmque sit plethora duplex, vna pura ex optimorum succorum pari quodammodo portione constans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ vitiosorum est humorum in venis redundantia, vtrique secta vena succurrit. Quum igitur musculi solidi atque distenti, necnon venæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus sectione est opus. Hæc enim dolores ex tẽsione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quasi recreatum alacrius expeditiúsque reddit ad omnis generis functiones: quinetiam insito calore liberaliùs ventilato, reseratísque arctioribus viis & spiraculis, morbos arcet, quorum discrimen impendebat. Discrimen autem est vel ne distenta vasa dehiscant aut disrũpantur, vnde partium inflammationes obtingũt, & hæmorrhagiæ: vel ne oborta vniuersalis obstructio insitũ calorem restinguat, strangulétque vires alioqui validas, vnde ardentissima febris aut repentina mors irruit. His verò malis neque purgatio, neque exercitatio, neque inedia tutò ac repẽte quemquam prohibere potest. Plethora pura sanguine tutissimè demitur. Impura verò non æquè tutò, quo tamen ea simplici propinquior, magísque affinis fuerit, hoc sanguis abũdantiùs mittẽdus: parciùs verò atque restrictiùs quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam constitutionem sortiti, venas supra modum referserunt, aut qui licet proba essent cõstitutione, vitiosis tamen se cibis impleuerũt, eousque solùm eximendus sanguis est, dum plenitudinis pericula vitẽtur. Nam reliquæ impuritati purgatio dein accommodatur. Calida autem biliosáque plenitudo omnium impurarum tutissimè vena secta tollitur: vt quæ non eam modò minuit, verumetiam refrigerat. Melancholica plenitudo parciùs id auxilij genus tolerat: non enim eousque calida existit vt refrigerationem postulet. Pituitosa omnium certè minimè: quum enim impensè frigida sit sanguinis missionem auersatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, vix vt vnquam cõcoqui emendaríque possit. Sed & huic ferè comes virium imbecillitas largam vacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non est, nisi venæ supra modum confertæ graue periculum minentur: quúmque necessitas exposcet non id semel & vniuerse, sed sensim ac partitè tentandum, ea ratione quam posthac explicabimus.

cabimus. In omni igitur impura plenitudine à secta vena auspicanda est vacuatio, sine qua vix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamentum quod præsertim validius sit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbánsque plethoricum corpus, in grauius id discrimen adducit. In vniuersum autem plenis turgentibúsque venis, si nõ prosit, obesse tamẽ non potest moderata sanguinis missio. Iam verò altera plenitudo quæ ad vires refertur (hæc autem signis non facilè agnosci potest) licet neque vasa diducere, neque disrumpere, neque ingenitũ calorem obruere possit, quoniam tamen imbecillas vires premit, ne qua fortasse putredo aut humorum corruptela succedat, venæ sectione minui potest, quæ tantum relinquat, quãtum natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniã nullius periculi præsentis metu vrget, aut victu parciore, aut inedia vtiliter subtrahitur. De sanguinis humorúmq; corruptione aut putredine quæ in venis citra plenitudinem consistit, & quæ nũcupatur cacochymia, quã etiam nonnulli appellant plenitudinem ad vires, maior dubitãdi occasio existit, num etiam possit commodè vena secta demi. Simplicem venarum cacochymiam secta vena minuere tutum est ac vtile, copiæ tamen ac virium ratione suscepta. Licet enim dum in hac vena secatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & vnà eadémque ac ante restet humorum proportio: quoniam tamẽ detracta oneris portione quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, sed alacriores plerumque euadunt, quod reliquum est faciliùs ferunt, minoréque negotio domant atque cõficiunt. Ita sanè per continuas febres quum humorum summa etiámnum cruditas & putredo in venis est, plerumque misso sanguine vrinæ quæ rubræ, crassæ, ac turbidæ fuerant, mox puriores apparent, concoctionísque notas exhibent. Ita quidem ex artis principiis isthæc præcepta duci videntur atque stabiliri, vt in secanda vena perinde ac in diiudicandis litibus, facti quàm iuris quæstio sæpe fit obscurior. Exercitari igitur vnumquemque in his signis oportet, quę tum plenitudinem, tum vniuscuiusque humoris exuperantiam sitúmque demonstrant. Neque imperitorum more, si vel nares stillant sanguine, vel vrinæ rubicundæ sese offerunt, protinus imperanda venæ sectio. Etenim facilè sanguis prorumpit, non ex plenitudine solùm, quódque eam vacuationem moliatur natura, sed aliis compluribus ex causis. Quibus enim exesa sunt venarum oscula: quibus etiam viscera, præsertímque iecur imbecillum vel scirrhosum euasit, iis sæpe sanguis fluit è naribus, haud secus atque hydropicis. Quinetiam vrina rubescit cruentáque redditur in attritu calculi renũ. Flauescit ex ictero simplici, ex scirrho hepatis, atque etiam ex ascite. Nemo tamen per hos affectus rectè venam secuerit. Itaque ex iis solùm notis quæ vniuscuiusque humoris exuperantiã denunciãt, venæ sectio tutò decerni potest. Hæc vna omnium humorum qui in venis maioribus conditi sunt vitio expeditè succurrit: eóque liberat si illinc nõ autem è malè affectis visceribus originem habet: tum enim (vt aliquando pleniùs exequemur) præstantior accõmodatiórque est pur-

 gatio.

gatio. Ex his igitur cõſtare poteſt quæ humorum vitia vena ſecta vacuet. Nunc vt è venis prorumpentes humores reuellendo ſiſtat, exponendum.

Reuulſio atque deriuatio vt per venæ ſectionem fiat. Cap. V.

VNVM prorũpentis ſanguinis remediũ eſt reuulſio: ídque ſiue foras vt è naribus aut ex vtero, ſiue in partẽ aliquã abſceſſum factu rus illabitur. Eſt autem reuulſio illabentis humoris in contrariũ tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere poteſt. Contraria mathematicis ſunt quæ vnius & eiuſdem rectæ lineę extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicuntur. Medicis verò contraria quæ in eiuſdem venæ recto proceſſu, per quem humorũ curſus eſt, quàm longiſſimè diſtãt. Aperta porrò vena primùm quidem pars vulneri propinqua exinanitur, hæc dein è longinquis ſanguinem prolicit. Quúmque id rectarum fibrarum ope compleat (illas ſiquidem trahendo vt tranſuerſas expellendo natura deſtinauit) plus ſanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibræ diriguntur, quàm à cęteris eripiet. Imò etiam ſi nihil venæ trahant, humores tamen ſponte recto fibrarũ curſu defluent. Quicunque in dextris ſunt, dextra conſectantur: qui in ſiniſtris, ſiniſtra: Laudantúrque humorũ curſus quicunque in directum feruntur: qui verò obliquè in tranſuerſum, vitio dantur, tanquam violatæ naturæ & perturbationis indices. Nomine quidem contraria ſunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, ſurſum deorſum, intrò foras. Cæterùm in humorum reuulſione, ne illa quidem contraria ſunt, niſi & in fibrarũ venarúmque recto curſu collocẽtur. Pleuritidi dextræ nequaquam cõtrarium eſt latus ſiniſtrũ: at inflãmato cruri dextro contrariũ eſt ſiniſtrũ. Hîc enim cõmunis & directa venarũ ſocietas, per quam ſiniſtrũ crus inciſum euocat è dextro: at è dextro latere nulla vena rectis fibris in ſiniſtrum cõcedit. Proinde huius ſecta vena, dextram pleuritidem non adimit, ſed noxium humorem vel in inflammata parte linquit, vel puro ſanguini permiſcet, vel (quod frequẽtiſſimè accidit) ſiniſtram pleuritidem inuehit. Quum itaque omne eò ſpectet conſilium, vt à loco phlegmone occupato plus ſanguinis ac celerius quàm à cæteris partibus hauriatur, vena præcidetur, quæ ſit in directo ſitu partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem ſummũ virum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachij venam ſecare iubet, ab eo latere quod dolore ſit affectũ. Neque verò ſolũ in dextra pleuritide, verumetiam in iecoris inflammatione (cui tamẽ venæ omnes ſocietate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit: qua nõ comparente, mediam ſecat: ſi nec ea ſe profert, ad humeralem confugere mauult, quàm ad interiorem ſiniſtri brachij, tantam ſcilicet vim his attribuens, quæ ſunt in directo ſitu. Itaque reuulſio è directo euidens ſubſidium celeriter adfert, è tranſuerſo nullũ. Vena porrò ampla copioſe, vicina validè atque celeriter trahit. Quum igitur magna vehemẽnſque fiet inflammatio ex humo-

re

re scilicet maligno cuius fluxio sit præceps, & locus in quem procumbit
nobilis eximiúve sensus, ampla vena finitimo loco secanda, vt quę plus, ce-
leriùs atque potentiùs ab affecta sede vacuet. Sin verò affectus mitior est,
angusta vena eligenda, eáque distantiore loco, vt minus, tardiùs & igna-
5 uiùs euacuet. Eiusmodi reuulsio omnis præterquā quòd fluxionem sistit,
ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatū sanguinem, quàm ex
reliquo corpore benignum atque syncerum detrahit. Neque tum metus
vlli sit nouæ fluxionis proritandæ. Quum enim pars laborās magis quàm
cæteræ exinanita fuerit, si ad penuriam vsque detractū sit, vix denuò alia
10 humorum fluxione conflictabitur, nisi fortè nouo peccetur viuendi erro-
re. Distantes enim indigentia auidæ, proprium sanguinem elabi non si-
nent: nec pars affecta (nisi dolor aut calor restet vehemens) ab illis quic-
quam eripiet, vt quæ sit imbecilla, nec multo egens alimento. Malè igitur
Arabum dogmate censetur, pręcisam in pleuritide eiusdem lateris venam
15 fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens est plenitudo, ne flu-
xio geminetur, copiam primùm vel ex inferiore pedis vena subtrahēdam:
deinde ex aduersi cubiti interiore reuellendum, postremò reliquias ex eo-
dem latere deriuandas. Quid hoc quęso consilij & prudentiæ, ægrum to-
ties torquere, quem semel possis malo redimere? Profusus ad indigentiam
20 ex laborante latere sanguis, copiam è fonte plenissimo haurit, simúlque
phlegmone obsessam partem releuat, nullum metum afferens nouæ flu-
xionis. At ex aliis venis quæ è directo non sunt, vnam copiam imminuit,
nequicquam tamen deprauati elicit, neque oppressę parti leuamento est:
aut certè putris humor è parte motus, puro venarū sanguini permiscetur,
25 redditúrque malum quod corrigendum fuerat pristino deterius. Quū au-
tem è directo secatur, vacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atque
diuturna tutiùs è distātissimis reuellitur, ita & quę futura est arcetur: sic enī
in tractum nouæ viæ longiorem cōuersa, sensim à pristino citra virium of-
fensionem desciscit. Deriuatio est humoris illapsi tractus in vicinū la-
30 tus. Fit autem aperta ea vena quæ in affectam partem inseritur. Per quam
ea modò alimentum capessit, modò noxium humorem influentem exci-
pit. Quocirca quum iniecto scalpello ea vena præciditur, pars multitudi-
ne defessa illac onus suū abiicit. Opportunè autē deriuatio administrabi-
tur, quū reuulsione pręmissa fluxionis impetus & ardor iam resedit, neque
35 denuò recētis & inopinati suspicio est: simúlque humor adhuc liquidus est
in parte, è qua remeare potis est. Si verò vsqueadeo infarctū esse parti cōie-
ctura est, vt omni fluēdi remeandíq; habilitate sit orbatus (quod in diutur
nis inueteratísq; inflāmationibus frequēs est, in quibus scirrhosę quędā re-
liquiæ inhęrēt) nulla vtique deriuatio venæ sectione, sed fomētis & empla
40 stris mollientibus digerentibúsq; tentāda. Quibus etiā si ne humor dissol-
ui dissiparíq; potest, neque locus est insignis, neq; dolor vehemēter vrget,
pars affecta incidetur ac diducetur, maximè verò si humor pernicie atque
cōtagione vicinas sedes inquinauit. Id quāquā deriuatio propriè veréque

dici nõ poteſt, illi tamen quaſi vicaria ſuccedit. Hactenus de venæ ſectione generatim traditum ſit, quæ interiorem morborũ cauſam in vaſis conditam euacuat, vel effluentem reuellit: deinceps enumerandi affectus ſinguli quibus illa debeat accommodari.

Singulorum morborum, quibus vel præſentibus vel futuris ſecta vena ſuccurrit, enumeratio. Cap. VI.

MORBOS quos vel ſanguinis vbertas, vel eruptio progenuit, præſentes quidem ſanat venæ ſectio, impẽdentes arcet. Eius generis maximè ſunt: ſynochus febris, tũ ea quæ citra putredinem ex ſanguine efferueſcente, tum quæ ex putreſcente eo accenditur, omníſque continua, cuius putredo in vaſis maioribus condita eſt. In partium autem affectibus numerantur, phrenitis, ophthalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatis, ſplenis, nephritis, vteri, pudendorum, inguinum, alarum, brachiorum, crurum, articulorũ, omnium denique tum interiorũ tum externarum partium inflammationes, dictæ Grȩcis phlegmonȩ. Fiũt enim dum aperta, rupta, vel exeſa vena, dilapſus ſanguis in partem abſcedit, abundantiórque congeſtus tumorẽ parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis, incipiénſque tabes, ſanguinis vomitio, & quæ è naribus, ex vtero vel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio vena oppoſito loco tuſa fluxionis impetum ſiſtit, reuulſioníſque vi nõnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remedium eſt, qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt. Qui verò ex impura plenitudine emerſerunt, quia his plurimum cognati ſunt, vena quoque ſecta curari deſiderant, quòd eorum materia, etiam ſi impura ſit, in vaſis tamen condita eſt, vel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus, ſcabies humidior, omníſque rubor per corporis ſumma effloreſcẽs, & quicũque ad iſtorũ naturã conditionémque accedũt. His ergo præſentibus venæ ſectione medemur. Sic igitur cauſus, omníſque cõtinua febris curanda, cuius putredo in vaſis maioribus coërcetur. Intermittẽs verò quȩ pura ſit, ſiue tertianarũ, ſiue quartanarum aut quotidianarum genere continetur, quòd eius proxima materia propriúſque fomes non in vaſis ſit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ ſectione haudquaquã rectè curatur. At nihilominus in his interdum ſanguis cõuenienter mittitur, quum aut venæ immoderata copia turgeſcunt, plethoræque pericula impẽdent, aut incaleſcẽtis ſanguinis ſymptoma quoddam acriùs vrget: vt pulſans capitis dolor, corporis iactatio, æſtus penè ſuffocans: quanquam & hæc plerumque obrepunt ex bile circum prȩcordia efferueſcẽte At ne ſic quidem venæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit, ſed duntaxat ſymptomatũ tum præſentium, tum impendẽtium ſæuitiam compeſcit. Ex partiũ quoque affectibus, capitis & aurium pulſans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia quædam, & epilepſia, acris mordáxque fluxio, cordis quædã palpitatio.

tatio. Quinetiam impendentibus illis consuetis, aut anniuersariis, quum
iam plenitudo causáque subesse deprehenditur, anteuertẽdum occurren-
dúmque est sectione venæ, quandoquidem præsentium atque futurorum
vna communísque est ratio medendi: & quæcunque morbis præsentibus
5 rectè peraguntur, eadem sunt aut incipientibus aut imminẽtibus illis prę-
mittẽda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum ve-
na inciditur, quum euidentes causæ vt contusio, dolor, vel ardor fluxionẽ
proritant, quæ partis alicuius phlegmonem minatur: quod etiam nõ præ-
sentis, sed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit.
10 Hoc loco dubitatio existit non parum cõtrouersa, vtri magis ex vsu sit ve-
næ sectio, præsentine morbo an imminenti. Quæ sic tamen explicari po-
test. Quũ maxima & præceps est plenitudo, necdum morbus vllus geni-
tus est, nullo virium dispendio sanguis abundè educi potest, vt qui copia
& pondere naturæ grauis erat: protinus enim laborans discrimen effugit
15 morbi imminẽtis, securúsque redditur. Quum verò morbus iam est geni-
tus, vires præsentia eius attenuatæ, vix queunt citra detrimentum iustam
sanguinis effusionem sustinere. Hinc Hippocrates ex more insilientes
vel imminentes morbos iubet anteuertere sanguinis missione, non illorũ
incursum appulsúmq; expectare. Hac ratione in ephemera ex obstructio-
20 ne, in synocho simplici, sanguis copiose trahitur antequã materia putre-
scat. Quocirca tutiùs imminente quàm præsente morbo sanguis profun-
ditur: ac vtilius est futurum prospicere atque præcauere, quàm prorogare
vt insilientem defixúmque profligemus. Nam ægrius eiicitur quàm non
admittitur hospes. Cæterùm quum morbus iam grauiter hominem exer-
25 cet, maiore necessitate remedium expostulat, quàm quum nõdum inua-
sit. Quocirca genito quàm impendenti morbo, necessaria magis est venæ
sectio, quòd geniti sæuitia, maiore nos necessitate impellit & vrget, quàm
futuri metus. Itaque præsenti necessitas, imminenti vtilitas ac securitas
inest.

30 Quæ vena in quouis affectu secanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio assistit, qualibet ex ve-
na citra delectũ detrahitur, cõmodissimè tamen vsúq; maximo
ex interiore cubiti dextri, quæ à caua plurimũ & à iecore validis-
simè prolicit. Plenitudo biliosa, ex dextri quoque, melãcholica
35 ex sinistri cubiti interiore vena: ita enim efflagitat lienis situs. Quę verò ex
crudorum colluuie suborta fuerit, ex vtrocunque cubito perę̀què demi po
test. Eadem prorsus lex & in febrium curatione obseruanda. Quapropter
synochus tum simplex tum putrida, venam interiorem cubiti dextri præ-
cidi postulat: perinde vt febris ardẽs, & pestilens simplex, itémque tertia-
40 na & quotidiana continua. Quartana verò quæ continenter affligit, inte-
riorem poscit sinistri brachij. Eadem propemodum ratione in puris inter-
mittentibus secanda vena deligetur, si quando aut plethora aut sympto-

matũ ſçuitia hanc aperire poſtulet. Ex partibus quæ ſupra clauiculas ſunt, perſpicuè reuellit & vacuat inciſa vena humeraria, celeriùs validiúſque in cubito, tardius verò & ſegnius in eo manus ramo, qui inter pollicẽ & indicem excurrit. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſitæ ſunt, reuellit ſecta interior, celerius & maiore vi in cubito, tardiùs verò & ſegniùs in 5 manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex vtriſque reuellit vena media, ſiquidem ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmentata conflatáque eſt. Nam plerumque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat ſoboles eſt. Subter renes in quacunque parte inhęreſcet affectus, ſecta poplitis vena, maiore tum impetu tum 10 celeritate reuellitur, lẽtius verò & infirmi⁹ ſecta in malleolo ſaphena. Renes ancipites ſunt, medij inter ſuperiora inferioráque interiecti. Sitũ definio non ex partis ordine, ſed ex ortu & productione venæ, quæ in partem emittitur. Itaque phlegmone quæ rectos abdominis muſculos ſupra vmbilicum inuaſerit, retrahetur aperta inferiore vena. Quæ verò colum inte- 15 ſtinum prehenderit, quamuis ſubter renes ſit, reuelletur ſecta interiore cubiti: ita enim venarum origines deriuationéſque cõmonſtrant. Hinc ſingulas vniuſcuiuſque partis affectiones perſequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, ſiue etiam nunc initium faciant, ſiue magnitudinem ſummam impleuerint, reuellit ſecta cubiti hu- 20 meraria: dextros quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, vti quum anteuertere ac futuros præcauere cõſilium eſt, ſecabitur quæ directo inter pollicem indicémque manus contendit, niſi fortaſſe aliunde quàm ex humeraria ducat originem. Eos porrò deriuant ſcapularum atque humerorũ ſcarificatus, iniectæque cucurbitulæ, & ſan- 25 guis profuſus è naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines verò quæ capitis vitio enatæ ſunt, deriuantur præciſis quæ ponè aures ſunt arteriis: perinde atque inueterati capitis dolores calidi ſpiritúſque pleni. Qui dolores priora capitis obſederunt, deriuãtur aperta frontis vena: qui verò occiput & poſteriora tenent, cucurbitulis cer 30 uici humeríſque adhibitis, aut inciſa vena puppis. Oculorum inflammationes & acres lachrymæ, primum ſecta eiuſdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruicíſque cucurbitulis retrahuntur inhibentúrque: deriuãtur autem inciſa vena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus poſt humerariam ſecetur vena ſub aure. Gingi- 35 uarnm, maxillarum & dentium calidiores affectus, poſt humerariam, earum quæ ſub labiis extant ſectionem deſiderant: vt angina earum quę ſub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit paritérque deriuat interior cubiti ſiniſtri potius quàm dextri: quãdoquidem pulmonum venæ ex dextro cordis ſinu prodeunt, hic autem in ſiniſtrum parietem ve- 40 næ cauæ inſeritur, qui per alam ſiniſtram in cubitum excurrit. Eadem ſanguini qui tuſſiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliíſque eorum vitiis ſuccurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itémque pectoris, dia-

phragmatis

phragmatis inflammationibus & vlceribus sanguinem sputo fundētibus, interior eodem latere secta reuellendo deriuandóque confert. Inflammationes quæ vel axillas vel humeros malè habēt, nisi ad brachij flexum pertingant, eandem curandi rationē subeunt. Quum autem eò peruenietur,
5 quoniam partem inflammatione obsessam sectione proritare tutum non est, manus è directo aperienda est vena. Iecore inflammato grauitérve oppresso, interior dextra cęditur: at verò malè affecto lieni succurrit interior sinistra, in cubito quidem validius, in manu languidius. Deriuatio è liene, non vt quibusdam videtur in hæmorrhoidas, sed in aluum fit: & è cauis
10 quoque iecoris in aluum, è gibbis verò in vrinas. Recens renum inflammatio, quam copia sanguinis comitatur in venis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem si ren dexter, sinistri si sinister affligitur. Quum verò non immodica plenitudo premit, tutius validiúsque ex inferioribus quę è directo sunt, vel in poplite vel in malleolis. Per vteri affectus si mēses præ-
15 ter modum emanant, vena cubiti interior impetum coërcebit, sursúmque retrahet, quemadmodum & cucurbitulæ subter mammas, vel etiam vmbilico infixæ. Suppressos autē menses vena in poplite aut malleolo instante purgationis tempore cæsa mouet: nam sanguinis impetu deorsum conuerso, venæ quæ in vterum pertinent, resignantur. At si qua inflammatio
20 subest, per initia sursum retrahetur, ídque directò: illinc quippe tanquam è fonte plenior fluxio irruebat. Nec est quòd inde mensium suppressionē vereare: si modò quàm mox venam in poplitem aut in malleolum directā ferire iubeas, quę illorum euacuationi deriuationíque paratum & expeditum est pręsidiū. At si quis temerè hoc ab initio experiatur & attentet, flu-
25 xionis impetum phlegmonémque augebit. Reuulsio enim quæ fit secta interiore cubiti vena, quia iecur fontem ipsum, è quo fluxionis exordium est, exhaurit, vniuersalis censetur: quæ verò ex venis inferioribus fit, particularis, neque fontem primariò euacuat. Quum itaque vniuersalia particularibus sint præmittenda, inflammationes quæ subter renes incurrent,
30 primùm reuellendæ sunt præcisa interiore cubiti vena directa, deinde reseratis inferioribus, quæ aliquam etiam reuellendi vim obtinent: has tamē tutum minimè sit primas ferire, maximè si ingens est vasorum plenitudo, fluxioníque incursio vehemens. Profluentes affatim hęmorrhoidas, secta in cubito vena supprimit: suppressas diducit & euocat secta in malleolo.
35 At si qua inflammatio vel podicem, vel partes obscœnas, vel vesicam, vel alterutrum inguen infestabit, modò non venenatæ cuiusdam perniciei particeps ea sit, ex superioribus cubiti venis multitudo summouenda, inhibendáque fluxio: secundum quam ex inferioribus, si magna premet necessitas, particularis reuulsio deriuatióque fiet. Similis est crurum in-
40 flammatorum ratio: quoties enim ingens inest plenitudo, effrenatáque fluxionis vis & incursio, ex cubito sanguis primum, mox ex crure vel pede fundetur. Sin leuior existet inflammatio, neque plenitudo extra modum increuerit, superiorum venarum sectionibus prætermissis, satis supérque

erunt

erunt quæ ex inferis obeuntur. Hæ igitur venæ, in factis aut incipientibus morbis incidendæ. Cæterùm qui ex præsenti plenitudine futuri morbi metuũtur, sanguinis detractione arcendi sunt & preuertendi. Ac si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, quisquis morbus impendebit, congruenter propulsabitur inferarũ sectione, quæ dum vacuant, menses pariter exciunt, ipsámque mali causam exterminant. Vbi verò ex longa consuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinémque inuehunt, si quidem has euocare consilium est, ex inferioribus plenitudo haurietur: sin illas obcæcare ægrotus requirat, neque velit posthac illis obnoxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahẽda. Quæcunque autem aliis ex causis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius vasa facilè diducuntur vel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda est non per venam finitimam, quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per venã quàm longissimè è directo disiũctam, quæ & futurã fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Quid spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hæmorrhoide, atque ex vtero plerũque sponte prorumpit: ex ore verò modò tussi, modò vomitione: at ex alia corporis parte perquam rarò, nec nisi contra naturam. Quocunque ex loco lentè parcéque sanguis etiam secundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum soluit, neque conuenientem vacuationem dehortatur, quam præsertim morbi vehementia maturare cogit. Qui verò affatim copioséque profluit, tum in grauante plethora, tum in synocha febre vtilis, vt quam decretorio die plerũque finit. Quum enim vniuersale malum omnes peræquè tum venas occupet, vndecunque obtingat sanguinis imminutio, grauitatis plenitudinísque symptomata cedũt. At in causo atque in omni cõtinua per quã humores alij in maioribus vasis putrescunt, sanguis etiam copiose & affatim prosiliens non ęquè confert. E naribus enim qui excurrit licet vigilias, deliria, capitis dolorem aliáque symptomata demulceat, vix tamẽ propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi fortè immoderatior succedat profusio, summa virium dissolutione, quę tamẽ nusquam videtur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quum vtilioris magna vis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, vena tamen cubiti secanda: quãdoquidem sæpe deprehensus est è naribus tum colore, tum substãtia laudabilis, quum ex cubito impurus sordidúsque detrahitur. At verò qui per hos morbos ex hæmorrhoide aut vtero affatim & copiose exit, quòd proximè è vena caua lumborũ decedat, multo equidem vtilior habẽdus: sed plerumque nec ipsam febris radicem extirpat, quæ in venis est cordi proximis. Hinc sæpe profluentibus

bus mensibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgãtur, ob febris ardorem sanguis (licet parciùs) è cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior est interdum ratio mittendi sanguinis è cubito, profluente hæmorrhoide. Iam verò partium phlegmonæ aliique affectus qui supra ie-
5 cur & diaphragma consistunt, nihil aut minimum mitescunt sanguine ex vtero aut ex hæmorrhoide ꝓfuso: nec qui inferiores sedes obsidẽt, eo profluente è naribus: queãdmodum nec è nare dextra emanans affectus tollit sinistros, nec è sinistra dextros. Itaque sanguis sponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur venæ sectionem quam ratio vsúsque po-
10 stulat. Morbis autem curandis venæ sectio aut per se, aut ex accidente confert: per se aut vacuat aut reuellit, ex accidente verò, modò refrigerat, quum calidiorem sanguinem educit, modò obstructiones expedit, sed eas duntaxat quæ ex multitudine contractæ fuerant. His autẽ affectibus semper adhibenda est, quibus per se, non semper verò iis quibus ex accidente
15 medetur. Etenim iecoris calidiorem intẽperiem emẽdare emissione sanguinis quum eius est penuria, minimè tutum sit: sed eorũ tutior vsus quæ per se refrigerant & proprium sunt intemperiei remedium. Dicti iam sunt affectus omnes quibus remedio est venæ sectio: nunc effundendi sanguinis præfinienda quantitas.

20 Quibus signis morbi magnitudo & virium robur comprehendãtur: pro quorum indicatione mittere aut non mittere sanguinem oporteat. Cap. IX.

QVICVNQVE affectui conuenit venæ sectio, ei protinus adhibenda si magnus is est virésque consentiunt. Leuis autem vs-
25 queadeo interdum affectus est, vt vel sponte nullo artis subsidio breui sanescat. Atque interdum licet magnus sit, vires tamẽ imbecilliores apparent quàm quæ vllam vacuationem sustineant: vt quæ ferè omnis illarũ substantiam cõuellat, quarum seruandarũ gratia curatio
30 instituitur. Itaque vt accuratè & ad vnguem præscribatur in quibus morbis & quantũ demẽdum sit sanguinis, prorsus æstimãdum quàm magnus morbus sit, quámque validæ sint vires. Morbus autẽ siue factus omnino, siue incipiens, siue impendens, magnus dicitur aut ex se, aut ex sua continente causa quæ in humoribus cõsistit, aut ex symptomatis cuiusdam sæ-
35 uitia. Ac primùm quidem magnus veheménsque intelligitur ex suo genere: nam cuiuscunque partis sit phlegmone, grauior deteriórque censetur quàm simplex eiusdem intemperies. Deinde ex partis vsu atque præstantia, si ex principum partium est ordine, vt cor, vt cerebrum & iecur: aut si cõtrà inter partes abiectas & ignobiles censetur. Præterea ex istarum
40 situ: nam aliæ principibus affinitate iunguntur, vt pulmones, latera, ventriculus & lien: aliæ verò longiore interuallo disiunctæ sunt, vt intestina, renes, vesica, artus, aliæque in extremis corporis positæ. Ex ipso denique partis sensu, qui aut acer acutúsque est, aut hebes. At causæ magnitudo ex

humoris

humoris qui in affecta sede congestus est & continens fit morbi materia, conditione & natura spectatur: quòd nempe benignus sit vel vitiosus, vel putridus, vel perniciosa qualitate cōtaminatus, ísque aut multus aut paucus. Hîc enim quicquid perniciosum est & malignū, magnum etiā nuncupare consueuimus. Ex vasorum etiam & viscerum totiúsque corporis 5 plenitudine vel exinanitione, antecedentis causæ magnitudo deprehenditur: itémque ex humorum inibi conceptorum puritate aut vitio. Symptomatis magnitudinem ex vehementia aut remissione eorum quæ incidunt metimur, nempe doloris, sitis, languentis appetentiæ, vigiliarum, & cæterorum quæ vires imminuūt & attenuant. Itaque si praua quędā mor- 10 bi species velut inflammatio, iecur, cerebrū, vel partes cordi vicinas atque connexas occupauerit, cuius vis latè se fundat, sitque humor putridus & venenatus, quali & corporis vasa conferta appareant, adeò vt inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, sitis, dolor acerbus, & vigiliç: hūc profectò in maximorum grauissimorúmque morborum numero re- 15 ponemus, cui & maxima congruit euacuatio. In quo autem morbo diuersa comparent omnia, is certè pro leuissimo minimóque ducendus est, & qui fortasse nullius vacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti sunt medij ordines, qui pro maioris minorísq; ratione, aut abūdè aut parcè vacuandum denunciant. Nunc ad virium æstimationem trāsferatur ora- 20 tio. Facultatum viriúmque corporis aliæ partibus singulis ingeneratæ sunt & insitæ, aliæ communes & influentes. Insitarum atque innati calidi vnam eandémque haberi essentiam, eámque naturam appellari, & ex innato spiritu & humido primigenio conflari, cui solida partium substantia tanquam materia substernatur, aliàs planum effecimus. Commu- 25 nium verò vagarumque essentias è tribus principiorum fontibus emanare, triplicique spiritu in totū corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, vitalem è corde per arterias, naturalē è iecore per venas effundi ostendimus. Quo loci demōstratum simul est vires partibus singulis ingenitas ab influentibus illis sustineri, totum verò animal ab vtrisque gubernari. 30 Itaq; si integra sanitate frui debet animal, vtrasq; tā insitas quàm influentes saluas & incorruptas esse est necesse. Quod euenturū est, si earum substantia æquabili & iusta quadam moderatione consistat, quç in certa quātitate atque proba temperie posita est. Econtrariò autem si substantiæ vel quantitas vel temperies inuertatur, illæ necessariò iacturam faciēt, aut im- 35 becilliores euadent, vnde earum functiones lædentur, totiúsque animalis gubernatio perturbabitur, tandémque vitæ consequetur euersio. Ergo valentes & imbecillæ vires ex operibus primùm internoscendæ sunt. Vrinæ aut alui excremēta cruda, nempe tenuia & aquosa, aut loturæ carnis similia, naturalis facultatis imbecillitatem commonstrant, quemadmodum 40 vel retentio, vel alia quæuis oblæsa functio. Vitalis facultas ex pulsu paruo, obscuro & lāguido, similiter ex respiratione parua, difficili atq; crebra, ex voce exili & lāguida, quæ neque pulmonum, neque pectoris vitio oborta

orta ſit, debilis animaduertitur. Horum verò contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem vim imbecillam coarguunt motus ſenſuúmque læſio, vigiliæ, deliria, aliæque perturbatæ principes actiones: quēadmodum contrariæ conſtantiam ipſius firmitatémque demōſtrant. Ex iis ergo functionibus facultates lædi coniicimus. Læduntur autem & imbecillæ apparent bifariā, vel oppreſſæ vel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis internoſcere. Hę ſiquidem largam, illæ nullam vacuationem ferunt. Earum diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis prægreſſæ ſunt quæ virium ſubſtantiam vel mutant vel diſſipāt, eas verè languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ vrgent ſuo pōdere, opprimi ſolùm cenſeto. Externæ cauſæ & euidentes quibus inſitarum virium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentiſſimæ febres quæ corpus liquant, & cauſę vehementiores quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectant, ſiccántve. At illarum ſubſtātia digeritur atque diſperditur in morbis longiſſimis, qui hominem in atrophiam vel in tabem coniiciunt. Influentium autem virium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quarumlibet irruentium intemperie vel venenata qualitate, tum ex viſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aëris quippe feruor & æſtus non ſolùm quà nos extrinſecus ambit, verumetiam quà intrò reſpiratione ducitur, pulmones primùm, deinde cor, omnéſque ſpiritus eouſque inflammat, dum plerumque febris incendatur: ex qua ſpiritus intemperie neceſſitas eſt vires imbecillæ languidæque reddantur. Adde per eum feruorem ſpiritus nō modò temperiei mutationem ſubire, ſed & diſſipatione minui. Frigoris contrà immoderata vis foris incidens intróque ſubiens, aliàs ſpiritum omnémque calorem infringit & debilitat, aliàs prorſus extinguit. Aër dum vel peſtilens vel quodpiam venenatum aliud vitium concepit, hauſtus tractúſque contagione noſtros etiam ſpiritus labefactat, ex quo grauium morborum in corpus incurſio, viriúmq; non mediocris iactura. Multo quidem apertius vel ſcorpij vel rabidi canis vel alterius venenatæ beſtiæ morſu acceptum virus, ſpiritum polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſæ cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur, eadem ſi longius ſerpat neceſſariò ad ſpiritus indidem ortos dimanabit, viriúmque robur comminuet. Quodcunque etiam humoris vitium in corpore dominetur, ex eius intēperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorū vi qui aut corpus vniuerſum aut ventriculum maximéque os eius occupauerint, neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtantia refrigeſcat & infringatur, animálque prorſus lanqueſcat, interdum verò & ſyncope prehenſum corruat. Bilis ardentior calore immodico ſpiritus cremans, aut os ventriculi vellicās & quaſi aculeis compungens, haud leuiorum malorum fit cauſa. Eſt & quum humor aliquis veneni labe & pernicie aſpergitur, cuiuſmodi eſt cohibitum putre-

ſcénſque ſemen, aut menſtruum, aut grumus ſanguinis, cuius vapor ſpiritum labefactans & inficiens aliàs ſyncopen, aliàs vteri ſtrangulatum, aliàs epilepſiam, aliàs alia incómoda ſolet inferre, viribus extra modum offenſis. Ergo tot tantíſque modis ſpiritus à ſua temperie deſciſcũt. Eorum porrò viriúmque ſubſtantia imminuitur atque diſſoluitur, interdum ſponte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido, raro, laxóque concluditur, vt proinde ſuopte impetu diſperdatur & vaneſcat. Interdum verò externarũ & euidentium cauſarum occurſatione perimitur, quales ſunt ambiens aër feruidior & ſiccior, vacuatio immodica, motio vehemẽs, animi pathemata, dolor & vigiliæ. Immodica humoris aut etiam inutilis excrementi euacuatio, hoc ipſo quòd ſpiritus ſubſtantia fuſa atque profluens eſt, non poteſt non bonam illius partem è corpore ſecum abripere. Quocirca ſiue aluus nimiopere vel natura vel arte profluit, ſiue vrina plus æquo profunditur vt in diabete: ſiue pus aut aqua ex thorace, ſtomacho, ventre inferiore, aut ex magno quopiam abſceſſu vniuerſe & affatim prorumpit, neceſſitas eſt grauem vires iacturam faciant. Multo autem certius & clarius nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris vacuatio ſpiritus effundit, viréſque cõuellit, ſiue is ex vulnere, ſiue ex naribus, ſiue ex ore, ſiue ex mariſcis, ſiue ex vtero, aut aliunde proſiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt, quòd per has neceſſario & vtili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud non ſufficitur, vnde vim omnem cõcidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus caloríſque ſubſtantiam halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui vitæ ſuæ curſum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt, quoniam continenter labitur ac fluit eorum ſubſtantia, haud æquè excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem vitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluunt, his (inquit Poëta) frigent effœtæ in corpore vires, quæ nullius medicinę vim perferunt. Hi omnium maximè ex tantula ſeminis vacuatione flacceſcunt & languent, quòd ſpiritus plurimum diſſipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quàm labor ſpiritus diſperdit, viréſque proſternit. Animi pathemata alia quidem ſpiritum atque calorem obruunt & ſtrãgulant, vt timor, mœſtitia: alia verò diſſoluunt atque diſſipant, vt gaudiũ, lætitia. Vigiliæ corpus vniuerſum eiuſque maximè animalem ſpiritum exhauriunt, quemadmodũ ſomnus vacuationis genus omne præter ſudores, & quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci vocant cohibet. Atque hæ ſunt cauſæ quarum exuperantia calorem, ſpiritum vireſque diſſipat: quæ quoniam euidentes exiſtunt, tanquam notæ & ſigna fiunt, ex quibus vires propriæ ſubſtantiæ iacturam feciſſe intelligimus. Cauſæ verò quæ duntaxat vires opprimunt interiores ſunt & abſtruſæ, neque adeò nobis expoſitæ: eius generis ſunt obſtructio, & immoderata humorum copia. Venarũ arteriarúmque obſtructio quæ à craſſis lentíſque humoribus fit, ſpiritus arctè coërcet, neque illos ventilatione refrigerari ſinit, vnde prępedito vſu vitæ neceſſario grauiter cum ingenito calore opprimuntur. Id quidem in pulmonibus, in iecore, in cerebri ventriculis

triculis

triculis atque arteriis, in ipſo denique corporis habitu ſæpe ac multum euenire ſolet. Obſtructio autem quam humores nimio plus exuberãtes induxerunt, non modò ſpiritum calorémque premit, verumetiam ſuffocat & obruit. At multitudo libera neque vlla obſtructione præpedita ſiue ſim- 5 plex ſiue cacochymiæ particeps eſt, vires ſtrangulat: vt in athletico habitu ſanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydrope cruditatum, in ictero bilis exuperantia. Quotieſcunque igitur naturalis facultas ab excremẽtis, vitalis ex pulſu & reſpiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur: ſi qua ex cauſis illis procatarcticis vehemẽtior an- 10 teceſſerit, direptam & imminutam cenſeto virium ſubſtantiam. Vbi verò nulla ex cauſis illis prægreſſa fuerit, & vires nihilominus imbecillæ comparebunt, nõ vtique diſſolutas, ſed oppreſſas putato: maximè ſi vel plenitudinis vel multæ cacochymiæ ſigna fuerint connexa. Sublatis cauſis opprimentibus protinus vires recreantur & ad ſeſe redeunt, niſi affectionis 15 diuturnitate proſtratæ iam ſint. Velim igitur affectarum virium tres à nobis ordines conſtitui, alias eſſe proſtratas, grauatas alias, tertias languidas, quarum ſigna ſigillatim ex antè commemoratis elucebunt. Sunt qui vni pulſui tãquam ſigno minimè fallaci iubent attentos eſſe de virium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiã, at nondum ſatis eſſe iudico: quan- 20 doquidem pulſus ferè inconſtans incertúſque eſt, & externarum complurium rerum interuentu perturbatur, mutationémque ſuſcipit. Deinde ingens copioſáque euacuatio alias vires non minus quàm vitalem cõcutit, atque earũ occaſu haud ſecus emorimur atque ſi vitalis intercideret: quare videtur aliarum etiam facultatum obſeruatio ad vacuandum neceſſaria. 25 Si quis enim vehementi aut diuturno morbo, vt lienteria, atrophia, maraſmóve extabuit, huic ſanguinem non mittes, etiamſi pulſus plenus nũc exiſtit & validus. Quocirca non vnius, ſed trium vagarum & influentium facultatum, neque harum ſolùm, verũetiam inſitarum, quibus actio vitæ continetur, robur ad vacuationem æſtimandum eſt.

30

Vt vacuandi quantitas ex morbi magnitudine & virium robore æſtimari debeat. Cap. X.

MORBVS omnis ægroti vires conuellit, vt & vacuatio quæ ad illius depulſionem adhibetur. Ne igitur durum videatur iam afflictum grauius affligere, ea lege tẽperanda ſunt 35 omnia, vt morbi ſubſtãtia demätur, viribus quàm fieri poteſt minimum oblæſis. His quidem tãtiſper negotium faceſſere dum malum profligetur, & in maioris commodi ſpem adducamur, periti in primis eſt artificis. Quæcunque autem offen- 40 ſio per legitimas euacuationes viribus infertur, leuis admodũ & breuis eſſe ſolet, vt quæ completa euacuatione mox cõquieſcat. Natura ſiquidem noxiorum humorum pondere deonerata, quo veluti ſarcina premebatur, priores vires recuperat, quicquid ſpiritibus & innato calori fuerat detractũ

resarcit, factáque morbo deinceps superior, quæ reliqua sunt euincit partim coquendo, partim foras dissipando. Si Hippocrates ad pericula prospicienda sagacissimus, consuluit tenuem victum ægrotis adhibere, haud veritus illorum vires, licet infirmas victus tenuitate debilitare, vt hac simul morbi essentiam comminueret: idem profectò in vacuandi munere tenendum. Cæterùm perinde vt in victus ita & in euacuationis ratione cauendum, ne in extremam debilitatem adductæ vires concidant, circumspiciendúmque etiam atque etiam & accuratè considerãdum, quantũ & quoad perferre queant. Æqua autem & legitima vacuationis quantitas citra insignem virium offensionẽ morbum adimit. Hoc morbi viriúmque 10 inter se exquisita collatio commostrat. Nam validis constantibúsque viribus, fidenter quantum morbus desiderat erit vacuandum: minus validis parciùs, prostratis nihil prorsus moliendum. Cæterùm hoc ipsum in disceptationem quęstionémque vocatur, possíntne vires vsqueadeo debilitari, vt ne minimam vacuationem tolerẽt. Plerumque enim in magna virium 15 deiectione vacuationes sponte, salubriter, euentúque fœlici prorumpunt. Deinde vnicuique virium ordini sua quædam vacuationis quantitas proportione reddi potest: non enim credibile est vncia aut semuncia sanguinis effusa vires etiam prostratas offensum iri. Quoniam igitur hęc obscura sunt, explanationes adhibendæ, vt omnis veterum ambiguitas tollatur. 20 Vacuationum alia integra statuitur & perfectè absoluta, quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit: alia vtilis quidem at nõ integra, quę parte morbi sublata reliquum facit leuiorem: tertia eousque exigua & deficiens, nihil vt laborantem leuet. Raro quidem vires adeò prosternuntur (nisi malo victis & deploratis) vt ne vel minimam quidem vacuationẽ 25 sustineant: verùm huiusce tanquam inutilis veteres non meminere, quòd citra ægroti alleuationem viribus incommodet, statuerúntque viribus afflictis & prostratis nullam omnino vacuationem adhibendam. Itaque valentes vires integram consummatámque, mediocres imperfectam quidẽ, sed vtilem, prostratæ nullam mali curatricem vacuationem tolerant. Ex 30 morbis autem quicunque vehemens ac magnus extiterit, copiosam eámque necessariam exposcit, sine qua aut nullo modo aut non tutò sanari potest. Mediocris moderatam, quæ raro necessaria, sed duntaxat vtilis habetur, per quam citiùs ac tutiùs sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiam aut nullius omnino vacuationis indiget. Iam verò morbi magnitu- 35 do virium robori conferatur. Quum vires erunt planè integræ, & morbus mediocris, non vtique necessaria, sed duntaxat vtilis est venæ sectio: potest tamen tutò & quãtum morbus desiderat sanguis mitti. Non enim verendum est constantes vires aliquantisper imminuere, dum morbi sentina funditus exhauriatur: eæ siquidem promptè nulláque mora recreãtur. 40 Quum in virium constantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus, qui vasa immoderatiore copia distendat, quemadmodum in habitu athletico & in synochis febribus, tunc vberior vacuatio præscribẽda,

da, quæ affectus magnitudini vſquequaque reſpondeat, expedítque (inquit Hippocrates) vſque ad animi defectionẽ ducere, ſi æger perferre poſſit. Neque verò de ea animi defectione pręcipit, quæ vel timiditate & animi ignauia, vel acrimonia humoris accidit, qui os ventriculi pungit & irritat: ſed de ea duntaxat quæ vberiorem euacuationem cõſequitur. Hanc enim in morbis extremis ſtatuit tanquam regulam & legitimum vacuationis modum. Eſt autem animi viriúmque defectio lipothymia ſiue lipopſychia, in qua etiámnum ægrotus loquitur, audit, videt, agnoſcítque præſentes. Syncope verò eſt omnium virium præceps lapſus, vt epilepſia animalium: qua certè qui opprimitur, nec audit nec videt, & (vt verbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, háncque ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinem vſque ad lipothymiam mittere permittitur: at non temerè & ſine iudicio. Sed quum iam vires præ vacuatione manifeſtè fatiſcunt & vacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymiæ, cohibẽdum: neque vnquam vacuationes ad extremum & vſque ad veram ſyncopen deducendæ, vt quæ omnino periculoſæ euadant, etiamſi validæ vires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere, quoad vires ferant. Et quocunque tempore diſſoluũtur, etiamſi reſtent ſuperuacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtẽdum ceſſandúmque protinus eſt. Hoc autem certiſſimè diſces pulſuum mutationi animum mẽtémque adhibens, quum ex magno paruum, ex æquali inæquabilem, ex vehementi debilem & obſcurum fieri, quúmque fluentis ſanguinis impetum labare, ęgrotúmque iam languere animaduertes. Quoniam igitur ſyncope mortis eſt imago quædam, quæ aſtantes perterret, & ægrum in maximum vitæ diſcrimẽ adducit, in eam profectò vacuatione ægrotum minimè præcipitabit, quicunque exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque in vllas obtrectatorum reprehenſiones incurrere volet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutius torqueri, quàm vnà cum morbo vitam omnẽ profundere. Hactenus vires integras valentéſque oratio noſtra attigit. Mediocres porrò vires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque vacuationem poſtulãt, quæ leui aut exigua virium offenſione vniuerſam cauſam detrahat. Atque etiam vtilis ea fuerit, quæ leuior mitiórque adhibebitur. At ſi eaſdem vires morbus maior inuadat, & cui multa vacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & vniuerſe ſuſcipi: vt quam vires tolerare nequeant. Non enim rectè morbum demit, qui cum morbo ægrũ de medio tollit. Quum igitur ſemel & vniuerſe facta vacuatio citra periculum adhiberi non poteſt, quod vitioſe ſe habet, paulatim vacuare expedit, & minutatim ſalubre quippiam pro eo reponere: ac primùm quantum vires ferant detrahere, deinde quod defuit iteratione ſupplere, ídque vel bis vel ter, vel nonnunquam ſæpius: ea curatio Græcis eſt ἐπίκρασις. Proſtratis autẽ viribus nulla vel morbo exigente vacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, vt viribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat, quoniam com-

modi nihil, incōmodi verò atque perturbationis plurimū infert, tanquam inutilis & superuacua prætermittatur. Atque in viribus roborādis confirmandísque omne tum studium collocetur, ídque cibis boni succi modicè & sæpius offerendis, quibus etiam facultas insit morbo aduersa, quæ cacochymiam emendet. Quòd si postea vires recreari atque refici contingat, 5 tum idonea afferetur vacuatio, quod in diuturnis morbis sæpius vsuuenit. In acutis verò nimia cunctatio semper anceps est & periculosa.

Præsentium præteritorúmque obseruationes, ex quibus certior vacuandi quantitas indicatur. Cap. XI. 10

MITTENDI sanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atque virium robore perceptam, exquisitiùs atque perfectiùs euidentium causarum obseruatio præscribit. Ex his causis tres numerantur interiores & nobis congenitæ, temperamentum, corporis constitutio vel habitus, & ætas. Totidem externæ & aduen- 15 titiæ, ambientis constitutio ex anni tempore, regione & cœli statu profecta: vacuatio suppressa vel immodicè procedens: consuetudo victus vel generis vitæ vel vacuationis. Præteritas hasce causas idcirco suprà exquirebamus, vt ex iis exquisita morbi & virium magnitudo nobis elucere. Præsentes & futuræ nondum morbum aut vires immutarūt: quoniam 20 tamen humoris aliquid è corpore vacuare & vires dissoluere incipiunt, nō parum ad euacuationē quam proponimus momenti obtinent. Quas autē hæ vires habeāt, sigillatim explicandū est. Calidum humidúmque corporis temperamentum, in propria solidarum partium substantia situm, quoniam vi insiti caloris assiduò plurimùm dissipatur ac dissoluitur, non 25 peræquè copiosam fert vacuationem atque quod ab illo plurimum dissidet frigidum & siccum. Quodcunque verò corpus inde humidum appellant, quòd multo humore abundet in venis recondito, id facillimè vacuationem tolerat. Corporis habitus extenuatus, mollis & rarus, tum imbecillus, tum multæ dissolutioni obnoxius est: contrà verò carnosus, firmus at- 30 que densus pauca sinit è corpore dissipari. Qui autem præpinguis & obesus existit, quanquam minimum dispergitur, difficilè tamen venæ sectionem idcirco sustinet, quòd exilibus sit venis, quas exinanitas pinguedo facilè stringit deprimítque, vt inde metus sit ne natiuum calorē extinguat. In corporis habitu æstimāda etiā est venarū capacitas: quibus enim amplæ 35 & turgidæ spectātur, tolerabilior est euacuatio, q̄ quibus angustæ. Neque verò humorum natura posthabēda est: nā tenues & calidi celerrimè dissipantur ac diffluunt, crassi ac frigidi diutius hærent. Atque hęc quidem ad corporis constitutionem habitúmque pertinent. Ætatum porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis est viribus, nullam venæ sectionem 40 tolerat: moribundum senem præcipitat quisquis reliquum vitæ calorem cum sanguine profundit. Quæ inter senectutem & pueritiā mediæ interueniunt, quoniam firmis viribus & corpore bene constituto tenētur, nul-
la

la vacuandi præsidia metuunt. Puerorum ætas virium quidem substantia abundat, cęterùm quia corpus calidum & humidum obtinet, molle tenerum ac patens, quod sponte sua assiduò digeritur ac defluit, sanguinis missionem tutò non feret: quantum enim ex incidenda vena vacuãdum fue-
5 rat, id vltrò ex corporis natura præstatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates circumscripsit. At Galenus neque ante annum decimũ quartum, neque post septuagesimũ iis quas protuli causis adductus, venã pertundit. Quod profectò de pleniore illa veteribúsque consueta vacuatione audiendum: nam moderatam quæ tum viribus tum plenitudini aut
10 par aut inferior sit, vtrique pro eo ipso quantulocunque sunt præditi modo, facilè ferent. Sic Rhases ætate decrepita quæ graui vrgentéque pleuritide vel peripneumonia torquebatur, sanguinem emisit. Sic Auenzoar filio suo trimo se vtiliter venam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerumque experimur, sexto aut quinto ætatis anno tres sanguinis quatuórve vn-
15 cias, pleuritim interiores inflammationes, hísque grauiores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris, tum infantibus lactentibus, sanguis interdum abũdè prodit è naribus, nulla corporis aut virium iactura. Suis viribus iísque validis prædita est puerorum ætas, cur igitur ad illarũ proportionem vacuare non possumus, quum præsertim eusarcus est puer, plenè
20 ac liberaliter educatus, cui amplæ venæ bene cocto puróque sanguine tument? Ad extremum verò donemus virium robur lædi, vtrũ magis optandum fuerit, vel vt puer seruata plenitudine succíque copia intereat, vel vt ea imminuta, offensísque quodammodo viribus à morbo vindicetur? Secandæ autem venæ necessitas in pleuritide interioribúsque inflammatio-
25 nibus quàm in cõtinuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ non aliquem vacuationis modum ferat. Hæ sunt interiorum causarũ obseruationes, quæ sponte intimóq; motu corpus virésque afficiũt. Præter eas verò euidentium quoque constitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi viriúmque, multum peccantis humoris è cor-
30 pore haurit. Hinc vires comminuuntur pauciórque sanguis manet in venis: in ea proinde cõtractiores parciorésque in sanguine mittendo esse cõuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humorésque intus coërcet, horúmque minimũ dissoluit, quocirca sanguis abundantiùs profundi potest. Cæterùm in extremè frigida quæ plurimum in Boream de-
35 uergit, sanguis frigore veluti conglacians vacuationi vix cedit, sed & partes interiores si à suo calore destitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum subibunt. Quæ inter illas intercedit regio temperatior, largissimam sanguinis profusionem tolerat. In anni temporibus ver temperatum, succi viriúmque abundans, sanguinẽ largiùs fundi per-
40 mittit: éstque vere secta vena præcauendis morbis idonea. Post ver, autumnus, deinde hyẽs, omnium verò minimum æstas. Cœli status qui calidior obtigerit, vt subsolana vel austrina tempestate, parciùs: qui frigidior vt valido Aquilone aut Fauonio, is quoque parcè: largiùs autem quicũque

clementior nulla ingenti tempeſtatum vi iactabitur, ſanguinem mittendum eſſe ſuadet. Tria hîc in ambientis conſtitutione perpetuò implicita atque colligata, iam in vnum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus venæ ſectione nobis interdicit: ſolúſque Auſter placidior illam admittit. Regione autem feruida & æſtate, quum perflat Auſter, venam pertundere formidoloſum: at quum Boreas æſtum temperat, tutiſſimum. Hæ igitur cauſæ tum innati calidi, tum humorum ſubſtantiã, vel conſeruant, vel diſſipant, ſed tamen obſcurè ac ſine ſenſu. Cæterùm de manifeſta copioſáque vacuatione, quæ fortè tum erumpit, quum venã ſecare proponimus, ita quidem ſtatuendum. Spontanea vacuatio materiæ morbi nihil detrahens, veram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus vacuandum, præſertim ſi neceſſitas impellit, & vires ſpontanea illa vacuatione nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In vehemẽti pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis ſudor, aut vomitio, aut aluus, ſanguis mitti non debet: at ſedatis illis paulúmque recreatis viribus, vena incidenda. Symptomata enim quum illa ſint, neque morbi ſubſtãtiam detrahunt, neque vicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quæ ex frigidæ potu immoderatiore laxato diſſolutóque ventriculo inciderit, venę ſectionẽ non vetat. At quoniam vires inde paulo imbecilliores euaſerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parciùs emittetur. Spontanea autẽ vacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ęgrotum leuet, poſſitque quantũ requiris vacuare, prorſus eſt naturę cõmittenda. Sin minus id poſſit, tãtum ipſe detrahes, quo ex cõiunctis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſponte natura perfectura eſt, ne tãgito: inchoata verò nec ab ea perficienda, completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundantiùs ex vtero, ex hæmorrhoide, vel è naribus dimanet, iuſtáque ſit vacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, venam nõ incîdes. Sin verò parciùs aut languidiùs ex his locis profluit, morbúſque interim vehementer vrget, quod deficit, etiamſi puerpera ſit laborans, venæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, vt quod ſenſim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Conſuetudo porrò nobis obſeruanda, in victus ratione, in vitæ genere, & in euacuatione. Qui frugaliter ſiue ex conſuetudine, ſiue ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi ſunt quàm qui liberalius pleniúſque viuunt. Qui venæ ſectionem iam eſt expertus, modò vires crebra vacuatione nondum ſint læſæ, alacrius ac leuius eam perferet quàm inexpertus. Conſueta quippe mala, minus ſunt infenſa. Quapropter opinione ſua vulgus longè fallitur, qua primam venæ ſectionem vt in primis ſalutarem ſuſcipit, & quaſi veneratur, cõſeruátque in extremos vſus commodaturam.

Futurorum

Futurorum obseruatio aut veriùs prouisio præmiendæ quantitati necessaria. Cap. XII.

NON solùm vires præsentes emetiri, verumetiam futuras prospicere acuti sapiétísque est medici. Post vacuationem vires ita tuerí atque conseruare par est, vt & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atque iudicationi sustinendę satis esse queant. Quinetiam ne posthac intempestiuè & alieno tẽpore nutrire cogamur, sanguinis nónihil retinendum asseruãdúmque est ad morbi decursum & ad reliquæ curationis spatium. Futuras vires æstimabimus tum ex causis procatarcticis quæ præsentes sunt, & posthac etiam perseuerabunt, tum ex symptomatis quæ præter opinionem incidere possunt. In causis procatarcticis præcipuæ sunt, cœli constitutio, & viuendi ritus. Cœli constitutio si calida euaserit & sicca, ac istiusmodi deinceps expectetur, restrictiùs sanguis emittetur quàm si frigidam fore coniiciamus. Rursum si prospicimus ægrotum tenuiter sobriéque victurum, vel quia potionis & cibi languet appetentia, vel quia morbus deuorare non sinit, vt in angina fauces præcludente, parciùs euacuare monemur, quàm si pleniùs is viuat. Seruare tum aliquid sanguinis oportet, tanquam naturæ thesaurum & suppetias in leuamen futurę penuriæ. Iam verò repẽtina & inopinata symptomata, quæ vires summopere eneruãt & frangũt, sunt dolor vehemens, vigiliæ, vacuationes præter spem erumpentes, & in primis syncope. In hanc siquidem non pauci quàm mox ab aperta vena ex consuetudine incidunt, vel quòd natura sint imbecilliores, vel quòd timore magno perculsi, vires omnes effundant: vel quòd os vẽtris amara bile perfusum, aut quàm maximè acri sensu præditum & infirmũ nacti sunt. Quum igitur aliquid eiusmodi futurũ suspicamur, quanquam vires tunc valent, sanguinem tamen vel nullo modo vel pręparcè mittemus, nisi fortè huic periculo antè sit occursum. Summæ autem prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè prospicere atque præcauere. Hæc iam exemplis illustremus. Esto quispiam natura sanguineus, corpore eusarco, denso ac firmo, ætate florẽti, qui multos dies luxuriosum vitæ genus secutus, alimentis se expleuerit solidioribus & valentis materiæ: qui pristinam exercitationis consuetudinem intermiserit, domíque otiose vixerit, cui sanguinis ex naribus, ex vtero, vel ex hæmorrhoidibus vetus consuetáque eruptio iampridem substiterit: adeò vt ex harum concursione causarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & venæ natura amplæ præ copia sint distentæ. Quocunque tempore hominem ita constitutum grauis veheménsque febris vel inflammatio prehendet, quàm mox sanguis profundendus est, ísque copiosus: quãdoquidem tum morbi tum causæ magnitudo id expostulat, ex pręteritorum obseruatione confirmata. Quòd si his etiam præsentia consentiunt, adsitque aëris constitutio ex regione, anni tempore, & ex tempestate collatis, moderatè frigida & humida, ægrotus ad vacuationem procliuis sit: posthac

hac verò morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futurę tempestatis significatio appareat: nulla item futuri doloris, vel inediæ, vel vigiliarum, vel spontaneæ vacuationis comminatio intendatur: his ita in vnum conspirātibus, quis dubitet largissimam sanguinis missionem imperare? At verò hisce contraria omnia, quem nō subitò à sanguinis detractione auocabunt? Permiscentur plerumque ac prorsus inter se pugnantes existunt obseruationes, ac tum prudenti acríque iudicio est opus, quo ex comparatis illis vacuationi modus præscribatur. Præteritorum recordatio plerumque copiosum sanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præsentium obseruatio subtrahit. Vt si quis pristina exercitationis consuetudine intermissa desidiæ se & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & solennis quæpiam vacuatio substiterit: sed hinc euaserit corpus pingue & album, laxum & molle, tenuisque succi plenum, adsitque ęstas, regio ęstuosa, cœlíque status calidus ac siccus: omnino huic sanguinem non mittes: satis enim ex se ipso non modò obscurè, verumetiam manifestè vacuatur. Parum verò detrahes in eo ipso habitu, si hyems adsit & regio frigida, cœlíque status Aquilonius. In hac autem rerum permistione, non obseruationum multitudinem, sed potestatem velim te attendere, quòd vna plerumque reliquas omnes dignitate præstātiáque superet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum vsu, neque prudēti synceróque mentis iudicio, confidit se posse vacuationis quātitatem definire, is Hippocratis cōsilio potius infrà subsistat, quàm exquisitè vacuet.

Hoc autem loco non abs re fuerit perscrutari, sitne vteri gestatio inter obseruationes habēda. Ipsa veritatis species multa probabilitate suadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui vtero continetur, Hippocratis patrocinio ac sententia hūc in modum defensa: Mulier in vtero gestans incisa vena abortit, ídq; magis si est fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè est, vt neque illud quod proximè antè scribitur: Mulierem in vtero gerentem acuto morbo corripi, lethale est. Quum enim purgatio quæ malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fœtus quàm venæ sectione decernatur, si Hippocrates grauidę morbo ex cacochymia tentatę, purgationem largitur iis mēsibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutius sanguinē mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod si media gestatione liceat, longè tutius in initio factu fas est: quòd sanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore sæpe natura illius superuacui effusionem sponte vtilitérque aggreditur per nares, per hęmorrhoidas, aut per vterum: & nonnunquam menses statis temporibus salubriter effluunt, cur non similiter nobis liceat premente necessitate naturam arte imitari? Multæ nisi vena circiter quartum mensem reseretur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque verò in plethora sola, verumetiam citra hanc quum pleuritis, aliáve inflammatio vehementius vrget, prægnanti vena in cubito cædenda. Inferiores autem pręgnantium

venas

venas incidere minimè tutum, quòd impetu deorsum conuerso menses procedant, pręcipitetúrque fœtus. Octauo ac nono mense raro citra abortum sanguis emittitur, quum præsertim mulier leui ex causa, vel ob vteri imbecillitatem, vel ob lubricum lentorem abortire consueuit. Hac in re
5 Cornelius Celsus morbi dũtaxat viriúmque magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam vltimámque ætatem sustinere non posse hoc » auxilij genus iudicabant, persuaserántque sibi mulierem grauidam, quæ » ita curata esset abortum esse facturam. Postea verò vsus ostẽdit, nihil ex his » esse perpetuum, aliásque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas »
10 dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque » quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Firmus puer, & robustus » senex, & grauida mulier valens tutò curantur. Itaque vteri gestatio quem- » admodum & ætas, inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hæc quidem satis, deinceps verò de vtendi ratione.

15

Quo morbi tempore, qua die, quáque hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborũ causa est plenitudo aliáve humorũ labes in vasis, ea incipiẽtibus illis quámmox secta vena summoueri de-
20 bet. Hoc enim pacto quicquid morbi in posterũ gignẽdum est prohibebitur, quicquid verò genitum & procreatũ iam est, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut vehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interio-
25 res inflãmationes hoc auxilij genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nondum obhærens, profluentis sanguinis impetum cursúmque sequitur. Vires per initia firmę sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra valetudine: si quo igitur tempore, ipso maxime initio hoc præsidij genus tolerabunt. Qui plenitu-
30 dine aut fluxione permanẽte alia vult remedia adhibere, peruerso medendi ordine affectum cõduplicabit viribúsque negotium facesset. Sic tamen maturè vena secetur, vt ventriculus primęque venæ nec vlla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo semicocto confertæ sint. Præcepit quidem Auicennas in morborum principiis phlebotomiam prorsus omitte-
35 re & concoctionem expectare, dum morbus principium statúmque præterierit: atque tum demum solùm illam conferre asseuerat. Idque non de solis partium morbis quos antè percensuerat, audiendum putat, quum & mox idipsum de febribus omnibus præcipiat, maximéq; de sanguinea, in qua quũ aderit concoctio, iubet sanguinẽ profluenter educere. Quia verò
40 ista mirabiliter dissentanea videntur, perpendendum quibus illa rationibus suadere contendat, vt controuersia ad vnguem discussa, veritas ipsa clarius eluceat. Inquit igitur per initia incisam venã noxios humores extenuare, & per corpus quoquouersum impellere, sanguinéq; puro & syn-

cero permiſcere. Nonnunquam etiam nos expectatione noſtra adeò decipi, vt cũ ſalubri nihil prorſus vitioſi hnmoris educatur. Ex animi verò ſententia atque voto omnia ſuccedere, ſi expectata concoctione quum iam morbus principium & ſtatũ præterierit, ſanguinem detrahamus. Sed minimè tã inconſiderata eius ferẽda eſt ſentẽtia: neq; audiẽdi illius explanatores, quorũ dicta quotidie re & euentis refelluntur. Quæ enim abſurdior futiliórque ſententia hac excogitari poſſit, phlebotomiã humores extenuare, quum ex ſuperiorũ demonſtratione dilucidè conſtet, qua ante, eadem & poſt phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque ſeruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditiùs celeriúſque, craſſior ægrius & pigrius emanet, veriſimilius eſt phlebotomiam, ſanguinem & humores potius incraſſare debere. Cur deinde hæc humores exagitet? ſi multitudinem demit, quæ perturbationum & morbi cauſa fuerat, debet eadẽ omnia mitiora & tranquilliora reddere. At ſi peccans materia ſanguine permiſcetur in venis, cur hæc ſecta vena non pariter foras exiliet? Sed iam plenius æſtimata rei veritate, donemus morbum quempiam vehementem & acutum ex ſolius ſanguinis exuperantia natum, cuiuſmodi ſunt vtraque ſynocha, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarúmque partium inflammationes. Hæ ſi peracutæ ſunt & periculoſæ præ ſanguinis copia præcipites, quis non ſtatim ipſo initio venam pertundat? quis quum adhuc vires integræ ſunt nõ eam plenitudinem prorſus eximat, quæ morbo cauſam dedit, & quæ in vitæ diſcrimen adducit? Hoc conſilio in ſynocha feſtinamus ſtatim initio ſanguinem ad animi defectionem mittere, antequam materia putreſcat. At ille, in ea febre ſanguinea principio ſanguinem parcè mittit, abundantiùs verò vbi coctionis ſigna comparent. At quam quęſo concoctionem expectet ſanguinis optimi & bene cocti, qui ſola multitudine peccat? In his igitur vt in valde acutis, Hippocratis conſilio differre & cũctari malum eſt: ſed ſtatim ſi vires integræ & valentes erunt, ad animi vſque defectionem ducendum. Si minus acuti & vehementes erunt morbi, etiam per initia ſanguis effundetur, ídque pro multitudinis ratione. Num igitur in his venæ ſectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum cõcoctio eluceat, & principium morbus ſtatúmque præterierit? Siccine morbum ſinemus ſuo impetu proteruire atque ægrotum tam immaniter iactari citra vllam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionẽ nunquam perducetur: ſin ſalutaris vel anceps, poſt ſtatum in ipſa declinatione quum iam prorſus euictus erit, & laborans à periculo tutus, quid tum venæ ſectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis vim expendamus. Natura concoctione impuros noxióſque humores è purioribus ſecernit: hos vt conſeruet, illos vt tandem foras exturbet, aut ſola per ſe aut medicamenti ope. Atqui venæ ſectio nullo delectu omnes qui in venis ſunt, promiſcuè & indiſcriminatim prolectat. Quorſum igitur vt hæc fiat, humorum concoctionem atque ſecretionem præſtolemur?

ſtolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius ſecta vena, ſed alia ratione per vias breuiores deriuamus: ita in febribus quarũ materia in venis coërcetur, concoctus ac iam ſecretus humor, medicamento deriuandus deturbãdúſque eſt. Qua in re tum temporis naturam habebimus ad-
5 miniculantem, quæ ſecretos humores foras excludere cõtendit. At ſi quis hoc tempore venam auſit incidere, nõ eos ſolùm, ſed pariter vtiles eliciet: quódque grauius eſt, eos qui vi naturæ ſecreti fuerant, puro ſanguini permiſcebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturǽque molitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifeſtæ ſigna com-
10 parebunt, non amplius venæ ſectione, ſed aut purgatione, aut aliis deriuãtibus præſidiis reliqua curatio tranſigenda: niſi (quod interdum fit) cruditatis ſigna denuò ſe prodant. In febribus vacuata multitudine vbi quæ putruerant concocta ſunt, per aluum, vrinas, & ſudores ea vacuare tẽtandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt, & in pus cõuer-
15 ſa ſunt, per ſputa: in hepatide, caua quidem per aluum, gibba per vrinas, quemadmodum & in nephritide: ſingula denique per loca proxima & conuenientiora ſunt expurgãda. Si metu, ignauia, aliíſve occaſionibus venæ ſectio primis morbi diebus adminiſtrata non eſt, quocũque die etiam vigeſimo in ægrum incideris, ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna perma-
20 nebunt, hoc præſidij genus adhibendum, modò vires ferant, neque ſint morbi diuturnitate collapſæ. Nõ enim dierum morbi numerus à phlebotomia per ſe ac primùm dehortatur, ſed quòd ſæpius tẽporis progreſſu vel concocta eſt morbi materia, vel ſunt vires diſſolutæ. Vt autem vniuerſalium temporum, ita particularium, & dierum quibus morbi recurrunt
25 delectus habendus, in his potiſſimùm morbis quorum certa eſt vel intermiſſio, vel remiſſio. Vacuatio non excandeſcenti, ſed miteſcenti morbo afferenda. Natura quidem plerumque febrium maximéque intermittentium inuaſionibus vomitiones, & declinationibus ſudores cõmodè ciet, quo tempore nobis etiam licet eadem vtiliter arte promouere: at non vel
30 alui deiectionem, vel venę ſectionẽ. In acceſſionibus ab his omnino temperandum eſt, vt quas neque natura tum molitur, ſed ſi quę fortè incidũt, ſolius morbi feruore impetúque fiunt. Nulla eiuſmodi vacuatio, quę vires ſupra modum laceſſit, in tãta acceſſionum quaſi fluctuum agitatione tutò obiri poſſit. Quum enim humores tum maximè quodam quaſi æſtu inci-
35 tati efferueſcant, obturbatíque permiſceantur, nulla omnino queat iuſta eorum fieri ſecretio. Eſto etiam peccans morbi materia extra venas maiores exardeſcat, ſi hoc tempore vena reſeretur, metuẽdum erit ne illa in venas exinanitas è veſtigio commigret, fiátque ex intermittente continens. At verò maxima morbi tranquillitate vena ſecta, vix vllum naturæ nego-
40 tiũ faceſſit, ipſámque multitudinẽ è venis maioribus eripit, nullo excãdeſcẽtiæ metu. Maxima tranquillitas eſt medio remiſſionis intermiſſioníſve tempore. Si ſpatia inter acceſſiones porriguntur, facilè ſit medium ipſum pro rerum cõmoditate deſignare, ſin anguſtum, difficilè, quod interdum

vix occaſio ſeſe offerat, vt vel ante vel poſt venæ ſectionem opportunè ægrum alamus. In quibus morbis vel præcautionis vel curationis gratia, poteſtas datur ſanguini mittendo horam deligere, conuenientior erit matutina quàm pomeridiana. Nam à ſolis exortu ſanguis ſuſcitatur, viget atque dominatur, ipſóque diei lumine tenuis fit, ſerenus, & ad fluendum aptior: maximè ſecunda tertiáve hora. Hac ipſa ne æger ſopore torpeat, experrectus inſomnẽ horam ſaltem vnã duxerit oportet. Heſternum cibum integrè concoxerit, ſitque alui & veſicæ munia executus: eóque magis ſi vna quæpiam ampliorum venarum erit incidenda. Nam exiles è quibus ſanguis parcius emanat, nulla iſtiuſmodi obſeruatione feriuntur. Aſtrologica etiam obſeruatio vt non parum efficax tenenda. Cæterùm quotieſcunque vehementiores morbi prement & inſtabunt, tum venam pertundito. In vehemẽti enim & ſuffocante pleuritide, vel in angina, in ſanguinis immoderato fluore, in extrema vaſorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimiùm præcipites ſunt, nihil iſtiuſmodi delectus habendus. At verò in febribus aliíſve morbis qui circuitibus affligunt, quietis aut remiſſionis animaduerſio multo præſtantior quàm matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctíſve horam remiſſio inciderit, cæteris in id ritè adminiſtratis vena pertundetur.

Quæ ante venæ ſectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

VT ad venæ ſectionem opportuna temporis occaſio, ita corporis idonea præparatio adhibenda, qua neglecta, ægroto plurimum offenſionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione ſunt, puritas & expurgatio, potiſſima eſt ad venæ ſectionẽ præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certè remorantur, ſunt ventriculi primarúmque venarum cruditas, noxiorum humorũ colluuies, aluus fęcibus aſtricta: os ventriculi nimiopere ſentiens vel imbecillum: quæ nõ omnino vetant & excludunt, ſed dũtaxat retardant venæ ſectionẽ dum arte ſint ſublata. Crudiore enĩ vẽtriculo ſecta atque exinanita vena, crudi ſucci plurimum in ſanguinis locum rapiet. Et ſuppreſſiore aluo ſi venam eliſeris, iecur exhauſtæque venæ ſordidum quiddam & impurum è fæcibus exugent. Tantum moræ in vena pertundenda interponi debet, quantum ſatis eſt tum ad crudorum concoctionem, tum vt excrementa deſcẽdant. Hæc ſponte niſi ſuccedãt, clyſtere vel balano prolicienda ſunt: prunis, vel caſia aluus emollienda. Coctus crudúſve cibus internoſcitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus eſt, ex ructu, ex vẽtriculi pondere. Corruptus humor in ventriculo, aut in vicinis partibus exuperans, ſiue illic genitus eſt, ſiue aliunde, velut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur venæ inciſionem, dum ſit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimẽto quàm cruditas rapitur in venas, háſque impuritate multa polluit. Hinc vel obſtructiones, vel cachexiæ fiunt, vel

morbi

morbi quibus mederi proposueris ingrauescunt, euaduntque eorum symptomata sæuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociáque concitati excandescunt, ventriculum præcordiáque vellicant, hinc nausea, cõuulsio, lipothymia, syncope & alia symptomata, quę terroris & metus plena sunt. Vna bilis in os ventriculi tum effusa, omnium maximè hæc mala inuehere solet. Has autẽ partes à putidis humoribus occupari portendũt, cibi fastidium, nausea, humoris vomitio, frequens alui deiectio, ventriculi grauitas aut dolor, ventriculi præcordiorúmve tumor atque distentio. Quæ quoties præter vllam ciborum cruditatem in ægris apparebunt, è prima corporis regione antequam vena secetur deturbandus est vitiosus humor, illorũ author & velut seminarium. Vomitione id moliendum si sursum vergit, hausta potione vel aquæ, vel hydrelæi tepescentis pondo selibrę. Alui autem deiectione si eò declinat. Casia in id parum efficax, vt quę sola vi leniente & emolliente prædita, tenaces valde & glutinosos humores nec satis detergit, nec ex aluo subducit. Accommodatior est hiera picra, si febris non reclamat, vel rheumbarbarum, vel senna, vel agaricum, vel pro humoris specie aliud quoddam blãdum, cuius vis vniuersam corporis molem neutiquam exagitet. His non modò semel, verumetiam secundo & tertio pro rei necessitate, expedit vti: sub hæc tamen mox ad venæ sectionem accingendum. Quandoquidem humorum vitia, quum in omnes corporis regiones pariter irruerũt, methodus summáque artis præceptio est, eas suo quamque ordine vacuare, mesenterij quidem venas ante maiores, atque has rursum ante corporis molem. Non autem contrà, ne ex primis venis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxij humoris sit traiectio: quod sanè est nõ expurgare, sed inquinare & labefactare corpus. At ex habitu corporis in venas maiores, aut ex his in primas atque in aluum traducere consentaneum est. Quæ autem dixi vitia non solùm venæ sectionem remorantur ac tardant, sed omnino præpediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in scirrho iecoris, aut lienis, vel exigente alterius morbi importunitate, scalpellũ admouemus. Tertium vitium cui præparatio ante venæ sectionem adhibetur, erat oris ventriculi sensus eximius aut imbecillitas. Eximius est sensus quibus nerui è cerebro missi, molles sunt, teneri, nudi, aut occursantibus rebus obuij: atque hi vix citra offensionem, acria, acida aut salsa, quod genus habentur, acetum, piper, sinapi deuorant. Imbecillitas siue ex intemperie, siue ex rariore fibrarum structura prouenerit, inde noscitur quòd nec cibus appetitur, nec facilè fertur, sed eo accepto dolor est, interdúmque vel nausea, vel cibi vomitio. Qui sic affecti sunt, vt ex leuissima occasione, ex inedia, ex ira, ex tristitia, vel timore, ita sanè ex phlebotomia quæ pariter cum sanguine spiritus dissipat, & reliquos humores commouet, vel conuulsione vel comitiali morbo, vel syncope stomachica tentantur ad internicionis periculum, vel in alia denique symptomata incurrunt, quæ huius partis occasione nasci proditum est. His itaque ante venę sectionẽ consulendum, ósque

ventriculi muniendum iis quæ corroborant, quæ humorum acrimoniam retundunt, & quæ humoris influxum arcent. Id genus sunt, succus mali punici, mali cotonei, medici, citrei, limonum, oxyachãtæ, & vuæ acerbæ, acetum, aut qui ex his fiunt syrupi. Aut si qua frigidæ intemperiei suspicio inest, ex vsu erunt calida aromatica, maximè syrupus mẽtæ, diacydonion, 5 vinum austerum aut aromatites. Horum tantulum, vel panis optimi momentum his intinctum conferetur: mox verò vt æger paulum quieuerit, vena incidetur. Præparatio venæ sectioni præmittenda, si morbi clementia sinit. Immanis verò importunúsque morbus nulla præparatione nullá-que cunctatione festinare cogit. Sic in habitu athletico à quo præsens aut 10 suffocationis, aut ruptionis vasorum periculum impendet: in vehemẽtissima pleuritide, in febre ardentissima eáque maligna, in casu & prolapsione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidãdus, est quàm noxa ex non præparato corpore.

Quid ipso sectionis tempore faciendum. Cap. XV. 15

DECVMBENTI ægro, in maxima tum corporis tum animi trãquillitate vena incidenda, potissimum si vires imbecillæ sunt, aut syncopes metus inest. Etenim dum vel stamus vel sedemus animalis facultas corpus sustinens laborat, ipsáque intestina ac 20 viscera ex præcordiis pendentia, vitali naturalíque facultati vim inferunt. Sit pars quæ inciditur prona, sit & in hanc facilis directúsque sanguinis cursus, ex ea corporis sede quam plurimùm exinanire proponimus. Artus confricentur dum incalescãt, & proximè supra eum locum in quem scalpellus adigetur arctius vinciãtur, vt sanguine prolecto vena tumentior in 25 conspectum se det. Infra etiam illigari mos est, quum tremula incõstánsque vena ad scalpelli quemuis impulsum subterfugit, aut è sua sede dissilit. Quibus autem densa & squalida cutis est, & quibus angustæ venæ, aut in altum demersæ multa carne vel adipe obductę, iis multo arctius vinculum iniici debet, quàm quibus diuersa est cõstitutio. Minores pedum ma- 30 nuúmque venas, quia vinculis non satis implentur, in calentem aquam demittimus, quæ & profluenti sanguini impetum facit. Si ne sic quidem vena in apertum promatur, eam quo loco inesse solet digitorum impulsu percunctare, dum sanguinis fluxu & incursione, illius sit explorata sedes: háncque signatam, scalpello industrius artifex feriat. Sedulò etiam atque 35 etiam prospiciat, ne vel flatu tumidum locum, vel arteriam, vel tendonem pro vena petat. Interdum enim iniecto arctiore vinculo aliquid venæ simile intumescit: interdum pressa arteria motu vacat, & pro vena se profert. Scalpellum chirurgus visu perspicaci manúque valida, summis digitis pręhendet, nec plus mucronis proferet quàm ad penetrandum sit sa- 40 tis: manu altera membrum eiúsque pollice venam stabiliet, sensim nullá-que festinatione scalpellum intrò suauiter, quod satis erit impellet. Venæ quæ in articulis, in brachij flexu & in poplite extãt, in rectum diffissæ, tar-

dius

dius coaleſcunt, quòd articuli motu vulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi fiſſio tentanda, niſi quum iteratione eſt opus. Extra articulos, vt in capite, in manibus, vel in pedibus quæcunque emergunt, in rectum fiſſæ cicatrice celerius obducũtur, quòd labra ſemper inter ſeſe coëant. Sub in-
5 teriore quæ baſilica dicitur, ferè comes arteria deliteſcit, & ſub media neruus, vtriſque muſculorum tendones plerumque ſubſternũtur. Cephalica licet difficilis, omnium tamen ſolet eſſe tutiſſima. Chirurgus ne in tendonem, in neruum aut in arteriam impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, ſtupor, reſolutio, & brachij conuulſio cum tumore. Arte-
10 rię ſanguis ęgrè cõpeſcitur: illiúſque magna vi effuſa virium ſequitur exolutio, ſed neque inciſa arteria coït, neque ſaneſcit, ac pars tãdem gangræna corrumpitur. Punctum neruum aut tendonem, indicant doloris vehementia & inſequens conuulſio, atque tumor. Huius ſi qua erit ſuſpicio, vulnus ne coaleſcat, dum ab impendente phlegmone vindicatum ſit, &
15 dies duo tréſve abierint. Inhibebitur autem coalitus fotu tepẽtis olei. Lapſo triduo ſi dolor conquieſcat, nec noui quicquam obrepat, ſinatur coaleſcere. Sin minus, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, vt terebinthina, adiecto interdum euforbi momento. Aperta arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pul-
20 ſu quodam exiliens. Subſidio autem eſt emplaſtrum ex aloë, myrrha, thure, & bolo armena quæ oui candido & pilis leporis ſint excepta. His dein lintea ex liquore roſaceo imbuta inſternentur. Emplaſtrum faſciis obuoluetur firmè ac tutò, ne triduo excidat, hoc blandè ſummoto ſimile denuò imponendum. Si ne iis quidem arteria coaleſcat, tota tranſuerſum diſcin-
25 datur, vt extrema vtrinque reuulſa molli carne obducãtur. Rurſum autem quod ad ſectionis modum facit, ſi craſſus aut viſcoſus ſanguis qualis melancholicus ineſſe putabitur, aut cœli conſtitutio frigida ſit, ampla fiet venæ apertio: ſin tenuis & aquoſus, aut ipſa cœli conſtitutio calida, anguſtior. Vena vt decet aperta vinculum à ſuperiore parte laxabitur, quò inde
30 ſanguis vberius defluat. Si ſanguini curſus erit idoneus, ſinatur, ſi minus abundè & ſegnius fluat, ídque ſectionis errore, ea emendetur: ſi ſanguinis craſſitie, aliáve ex cauſa, laborãs pugnum arctè vehementérque adducat, neruos, muſculos & latera, tuſſi ac voce valida contendat: vulnus aquæ calidæ fomento proritetur. Si vecordẽ cura metúſque terreant, híncque par-
35 cius ſanguis emanet, intermiſſio fiat, dum vires exponendis recreẽtur modis. Immò etiam ſi pro ratione ſanguis dimanet, vtile eſt medio curſu digitum vulneri imponere, tum vt vires reficiantur minúſque diſſipẽtur, tum etiam vt deterior ſpurciórque ſanguis, ex intimis celerius in ſectionẽ confluat. Emanantis autem ſanguinis quantitas æſtimanda eſt, vt is demũ
40 opportunè ſiſtatur. Æſtimatio ex morbi neceſſitate & ex viribus eſt ineunda. In plethora ſimplici, ad imminentium morborum præcautionem ſatis ſit redundantiam demere, dum mediocritas ſit reliqua. At quum iam morbus ineſt, íſque vniuerſalis vt febris, non ſatis illud fecerit, ſed ſi vires

tolerent, infra mediocritatem imminuendum eſt. Mediocris enim ſi putreſcat, quaſi efferueſcens intumeſcit, & tum corpori infeſtus, tum viribus grauis eſt: minui igitur debet, at parcius quàm in plenitudine. In partium autem phlegmonis non vna quantitas, ſed tum coloris, tum ſubſtantiæ mutatio ſpectanda. Quum vehemens dolor, aut magna quædam inflammatio locis ineſt ſectioni propinquis, ſanguinis curſus non antè ſiſtatur, quàm vel dolor miteſcere occipiat, vel eius color commutetur. Mutatio quippe indicat ſanguinem ex inflammata ſede, in qua is eſt à reliquo diſpar, euelli: quod omnino expectandum eſt, niſi aut parti vehementer impactus humor eſt, aut euacuatione vires exoluuntur. Hæc ſiquidem cogũt intempeſtiuè ſupprimere, ac potius iteratò quod reliquum eſt detrahere, aliàs quidem eodem die, aliàs poſtero. Vt enim effluenti ſanguini, ita & viribus attendendum ne deficiant. Vires defecturas præmonſtrant, labãs fluoris impetus, pallens faciei color, oſcitationes, pãdiculationes, aurium tinnitus, oculorum ſuffuſiones, quæ omnia coarguunt vitales ſpiritus imminui & cor infringi deſtitutum calore. Ad hæc ſingultus & nauſea, quæ fiunt irrumpente humore in os ventriculi. Omnium tamen certiſſima & minimè fallax eſt pulſus mutatio, qui ſi ex crebro ſupra modũ rarus euadat, aut ex magno paruus, ex vehementi debilis & obſcurus, ex æquabili inæqualis, vires collapſuras, aut perturbationem epilepſiæ non admodum diſſimilem præſagit. Hæc igitur ſi ex vacuationis quantitate incidãt, protinus intermittendum, ne imbecillitas progreſſa vel mortem inferat, vel iacturam quæ nullo pacto reſarciri poſſit. At ſi vel metu & terrore, vel ſtomachi demorſu, hęc ſigna compareant, intercepto fluore laborans recreetur, vt exinde poſſit reliqua vacuatio compleri. Recreandi multæ ſunt rationes. Os atque faciẽ frigida conſpergere: acetũ, vinum, moſchũ, ídque genus aromatica ad nares admouere. Ab his verò præſtãtiſſimum ſit ægrũ proſternere: partibus quippe omnibus in vnam ſitus æquabilitatem adductis, ceſſat labor omnis, principéſq; partes caloris & ſpiritus plus ſibi mutuò impartiũt. Si ne ſic quidem releuetur æger, vomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo: quandoquidem is impetus ſtomachi cordíſque tædia depellit, ſuſcitátque robur. Mox vires inſtaurentur, vino, ſucco mali punici, iure carnium, medicamento diamoſcho aliíſve cardiacis.

Vt à venæ ſectione regendus ſit æger. Cap. XVI.

SANGVINE vt morbi magnitudo viréſque ferebãt emiſſo, vinculum diſſoluatur, vulnus exiccetur, ne concreſcente ſanguine madens aut non coaleſcat, aut abſceſſus metum inferat. His ſiquidem non accuratè animaduerſis, die octauo aliquando reſignatum eſt vulnus. Adeps ſi exiliat ne præcidatur, ſed intrò molliter refendus eſt. Deterſum vulnus linteo obſignetur, vel roſacea vel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo, ſi ſanguinem iterum fundere cõſilium eſt. Faſciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores ſint, nec cutem vlceríſve labra diſtorqueant.

ſtorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmones metus eſt, emplaſtrum è ceruſſa imponendum eſt: in ambitu verò cataplaſma ex ſemperuiuo, ſolano, arnogloſſo, aliiſque frigidis. Sectus æger ſupinus decumbat, vt omnibus partibus in ſpinam dorſi tanquam in corporis baſim 5 reclinantibus, ſumma ſit quies, & in quiete partes exhauſtę repleantur, reſarciantúrque ſpiritus. Neque igitur ad conſueta munia properet, neque celerius inambulet, neque vllo exercitationis genere ſe fatiget: neque vtatur venere, neque in balneum deſcendat: quãdoquidem ſanguis & ſpiritus vehementius incitati, ne diſſipentur aut incaleſcant, ſedandi compri 10 mendíque ſunt. Nec verò venæ ſectioni continuò indormiendum eſt, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti ſpiritus. Itaque vigilans conquieſcat, abſitque omnis tum animi, tum corporis cõtentio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora vna aut altera à ſanguine miſſo, alimentum licet offerre, exiguum quidem quódque boni ſit ſucci, quod 15 promptè alat, & quod ſit profligãdo morbo accommodatum. Duabus abhinc horis aut etiã minus, nihil vetat obdormiſcere, modò aſſidentes proſpiciant, ne vel laborans in brachium cæſum ſe deuoluat, vel vinculum diſſoluat, quo ſanguis dimanet, vel aliud ſibi incõmodum ferat. Reliquus cibus ſenſim tum copia tum materia deinceps increſcet: neque temerè aut 20 auidè ad pleniorem properandum eſt, vt quem natiuus calor imminutus non plenè ſit confecturus & quem crudum multúmque exuctæ venæ rapiant, quo demum omnem corporis molem refertiãt. Eſto etiam integra ſit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico ſe ſuccis largius implere, quos animus eſt vena ſecta demere? A miſſo ſanguine exquiſitior vi- 25 ctus ratio tenenda, neque protinus æger ad priſtinam diætam perinde vt canis ad vomitum redeat. Intemperantes, idonei venæ ſectioni non ſunt.

De iteranda venę ſectione ſic ſtatuendum. Quum ex feruentis ſanguinis copia, vel maxima inflammatio, vel dolor vehemẽtiſſimus, vel ardentiſſima febris irrumpit: ipſo protinus initio antequam effrænatus ſanguis 30 in principem aliquam partem incumbat, non modò quantum illius exuperat, verumetiam multo plus emittendum eſt, ídque vniuerſe & affatim, etiam ad vſque animi defectionem, ſi validę vires tolerando ſunt. Ferè autem valent in plethoricis affectibus, in quibus raro vacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras vires, non autem imbecillas permittit 35 Hippocrates vſque ad animi defectionem deducere. Nam cõſtantibus & integris viribus defectio interueniens, arteriarum duntaxat ſpiritus exoluit, illeſæ verò perſiſtũt eæ vires, quas cordi, iecori ac cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illę diſpereant, ex his tamen inſitis aliæ perſimiles denuò ſuſcitari poterunt, ex quibus impẽdio recreabitur æger. 40 At imbecillis (quoniã illę principibus partibus inſitę vires languẽt) ſi lipothymia obrepſerit, vix inſtauratio fiet. Quocirca virib⁹ imbecillis cauẽda diligẽter eſt defectio. Ita quidũ de maximis vrgẽtibúſque morbis ſanciendum. At in leuioribus iiſque vniuerſalibus, vt in plethora, in febribus &

aliis morbis, quorum materia coërcita eſt in vaſis, nõ quidem ad lipothymiam, ſed tamen quãtum expedit quãtúmq; affectus expoſtulat, vniuerſe & ſemel ſtatim initio vacuãdum eſt, ſi modò vires annuant. Ea vacuatio citra vllam virium iacturam, exuperãtem materiam ſubtahit antequã vel tota putreſcat, vel in nobilem partem irrumpat, vel horrenda ſymptomata ſuſcitet. Qui metu deterritus in his vacuationẽ partiri proponet, & minus ſanè proficiet, & morbum producet in longius. At ſi per virium imbecillitatem nequit vniuerſa vacuatio compleri, quum præſtantior virium quàm morbi ſit obſeruatio, partitione vti cogimur, ídque ſummo iudicio ſumma prudentia. Partitio autem ſit ex modicis interuallis, atque vel diſſoluto vinculo, vel digito indito vulneri, intermittatur tantiſper dũ modis antè expoſitis reſtituantur vires. Interdum hora vna, interdum etiã plures ad virium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum autem ſit nõ vltra diem prorogare, ac bis ſanguinem (ſi vires ſinunt) eodem die mittere, ídque in morbis vniuerſalibus: & (niſi quid aliud vetat) antequam putredo aut alia inualeſcant mala, quantum expedit educere. Cæterùm in affectibus partium omnibus præſertímque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo ſeiungi, atque repetitam vel in diem poſterum, vel in perendinum differri: vt hoc temporis ſpatio, corrupti humores ex affecta ſede remigrent in venas exhauſtas, quos exinde altera ſectio promptius eripiet. Pars enim laborãs ſenſim vno alteróve die humores ſuos eò depoſuit, qui corrupti quũ ſint, illic relinqui nõ debent, etiam ſi dolores cõquieuerint. At verò venenatam, malignámque inflammationem, vt peſtilentem bubonem, vel carbunculum, neceſſe eſt eo ipſo die feſtinanter iterata vacuatione demoliri, ne peſtilens contagio diutius hæreat in venis. Neque tamen confidentius atque audacius crebrior venæ ſectio adeunda: non parum enim ſpiritus caloríſque demit ac in ſenectutem immaturam & hãc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat: cuiuſmodi ſunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralyſis, apoplexia. Impenſius enim refrigerato natiuo calore, humidóque primigenio imminuto viſcera langueſcunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum cauſa ſit atque origo.

Emiſſi ſanguinis obſeruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS ſanguis excipiendus mundis terſiſque peluiculis, terrenis, vitreis, ſtanneis aut argenteis, non item ęneis, ne ab his vel propriæ ſubſtantiæ vel coloris, vel alterius qualitatis cõuerſionem ſubeat, quæ noſtrum de corporis affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus ſanguinis varietas diſpici ac diſtingui poſſit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis, nec fumus, nec ventus, nec ſolis radij pertingãt. Omnium prima in his obſeruabitur ſanguinis ſubſtantia. Viſcoſus eſt qui lentè fluxit & tanquam glutinum digitis obhæret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Craſſus eſt

&

& denſus, multáſque fibras habet, qui ocyus concreſcit atque conglaciat,
hic obſtructionum aliorúmque inde morborum fit author. Qui tardius
concreſcit ac dureſcit, tenuis eſt: qui verò iam refrigeſcens minimè dure-
ſcit, is omnino vel aquoſus vel putridus eſt, cuius fibræ omnes direptæ at-
5 que corruptæ vanuerũt. Idipſum planius diſtinguit fiſſio. Craſſus ac com-
pactus difficilè finditur, tenuis facilè: putridus verò non finditur verùm ſi-
mulatque attingitur totus in partes exiguas diſcerpitur. Serum multũ tan-
quam aqua citrina concreto ſanguini innatans, vel potum liberaliorem,
vel iecur infirmum quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eoſdem ob-
10 ſtructos oſtendit: quibus ex cauſis ſerum redũdans in venas, ſanguini per-
miſcetur. Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt, velut in his qui fru-
galius bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent: craſſeſcens enim ſanguis
difficilè in tenues venas diſtribuitur, eáſque promptè intercludit. Spuma
innatans niſi fluoris impetu nata ſit, incendium atque feruorem eius hu-
15 moris oſtendit, cuius colorem præ ſe fert: rubra quidem ſanguinis, citrina,
bilis: alba, pituitæ: liuida, melãcholiæ. Dureſcẽtis ſanguinis color per ſum-
ma rubicundus, boni vtilíſque ſanguinis eſt index: ruber quidem ac luci-
dus ardentis, qualis eſt arteriarum, ruber verò & obſcurus mediocris, qua-
lis eſt venarum. Color citrinus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retor-
20 ridam: liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, vt diſparium colo
rum permiſtio varios humores exuperare commonſtrat: qui an etiam pu-
tridi ſint nécne, ſanguinis ſubſtantia palam facit. Sanguinis parte ſumma
innatat nónunquam pingue quiddam & adipoſum, inſtar telæ aranei co-
hærens. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt, ex ipſo ſanguine
25 cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat minúſ-
que opimum, idipſum colliquari & marceſcere portendit. Ima parte con-
creti ſanguinis ſubſidet quod terrenum magis eſt atque fæculentum. Id
quum finditur, ſæpius apparet vel rubrum obſcurum, vel nigrum vel liui-
dum vel viride: vnde humoris qui ſanguinem perfundit, naturam videre
30 eſt: atque ex coloris copia aſſequi quantum vnuſquiſque humor in venis
abũdet. Si diffiſſo ſanguine grana quædam arenularum æmula offendan-
tur, aiunt vel elephantiaſim vel propenſionem ad hanc notari: quãquam
obſeruantibus rarò tale quiddam deprehẽſum eſt. Rarum eſt ſanguinem
à venis graueolere: quòd ſi contigerit, putredinis corruptioníſque deplo-
35 ratæ eſt indicium. Detractum ſanguinem nemo deguſtarit: at ſi cui in os
fortè incidet, dulcíſque apparebit, ſecundum naturam eſt: qui amarus,
bilioſus: acidus aut ſtipticus, melancholicus: inſipidus, pituitoſus: ſalſus pi-
tuita ſalſa perfuſus. Sanguinis ſubſtantia atque colore animaduerſis,
conferendæ inuicem erunt peluiculæ: quę ſi omnes optimum ſanguinem
40 ęquabiliter exhibeant, credibile eſt reliquum in venis ſimilem haberi, illũ
tamen detrahendum fuiſſe, quòd multitudine peccaret, quæ vna corpus
grauat, ſenſus offundit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pe-
ricula coniicit. Si vitioſus & impurus ſanguis cõſpicitur, multo etiam vti-
lius

lius eductus est, vt qui & copia & qualitate molestis, corpori negotiũ facesseret: sed & posthac diligẽtius vacuari corpus debet, aut pharmaco, aut venæ sectione. Si qui prius manauit syncerus, qui autem posterius, prauus existit, multi huiusmodi resident humores in corpore, proba victus ratione, idoneísque vacuationibus exterminandi. At si hoc ex phlegmone accidit, bono esse solet, nempe indicium completæ & integræ vacuationis, quæ morbi materiam ex affecta sede extirpauit. Si postrema peluis purior est primis, cõsummata est vacuatio, quæ sanguinem vitiosum omnem detraxit, dum vtilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepescentem aquam effusus, diuulsis secretísque substãtiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, vt internosci nequeat: illi etiã permiscetur tenuior sanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & specie quodam modo iudiciũ facere. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet in imo: quæ pura & secundum naturam esse iudicabitur, si lucida, tenuis, subalbida, & cohærens fuerit. At crassior crassum etiam sanguinem inesse: obscura & nigra, alióve infecta colore, sanguinem vitiosorum humorum fæcibus inquinari commonstrat, quos ipsa coloris differentia discernit. Si parum illa cohæret, distractáque facilè dilaceratur, summæ putredinis est argumentum.

De arteriarum sectione. Cap. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito venæ substratam, aut eam quæ in poplite sita est, neque ex industria, neque imprudenter incidere sit tutum. Eius enim sanguis ægrè restingui potest, nempe tenuis & calidus impetúque prorumpens: & sanè nonnulli volentibus medicis vinculo quasi hæmorrhagiam sistere, nata partis gangręna mortui sunt. Neque si reprimatur facilè queat vulnus ad cicatricẽ perduci, citra aneurysma ob assiduum pulsum óbque tunicas crassas & præduras. In ipsa verò aneurysmatis chirurgia non pauci periere. Præstat igitur quum necessitas postulat maiorem arteriam totam obliquè in transuersum secare: nam sanguis deinde sistitur, vtrinque ipsius extremis retractis, & vulneri imposito emplastro ex aloë suprà descripto. Minores verò arterias quę in summis artubus, in capite, in manibus, & in pedibus extant, licet citra hæc pericula incidere: vt quæ agglutinari possint, præsertim in molli humidóque corpore, quali mulieres ac pueri præditi sunt. Confert autem harum sectio quum vehemens diuturnúsque dolor circum membranas vim infert, qui pungenti similis est ob membranæ sensum, & qui pulsans est ex arteriarũ motu. Sãguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coërcitus, fit doloris causa. Itaque si partibus extremis inuestigentur ac secentur arteriæ, quæ à sedibus illis affectis procedunt, dolor omnino vanescit. Pauci hoc tempore arterias incîdunt, quòd non admodum cõspicuæ sint, nec facilè sit illas consequi. In temporibus tamen sectæ calidas acrésque

oculorum fluxiones inhibent, quarum gratia totæ diſcinduntur, aut inuruntur candente ferro, vel cauſtico medicamento. Ponè aures ſecantur in vertigine, in diuturnis capitis doloribus calidis atque ſpirituoſis, in faciei rubore, & quibuſdā aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicē & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter viſcera & diaphragma poſitis. Iuxta malleolum ſecta vetuſtos lenit coxendicum dolores qui iamdiu inualuere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ è directo affectæ ſedis eſt, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totius prouiſione neglecta.

De particulari ſanguinis vacuatione. Cap. XIX.

QVVM ſanguis aliqua in parte ita inhæſit, vt nec ſecta vena, nec medicatione reuelli poſſit, ab ea potiſſimum parte quę offenditur educēdus eſt, remediis quæ ei ipſi parti liberandæ inſideant. Eiuſmodi ſunt: hirudo, ſcarificatio, & cucurbita, quæ à parte iam læſa ſanguinem manifeſtè exhauriunt. Hirudo morſu trifidum vulnus infligit, quod non cutem modò, verum altiùs quoque, ſi ea tenella vt pueris & infantibus eſt, penetrat. Exhauſta porrò exinanitáque & accuratè præparata auidiùs tutiúſque ſugit, feréque continenter dum copia turgeſcat ſaturáque procidat. Plerumque etiam ſublata ea ſanguis confertim profluit, ſi præſertim in prominentem venam erat infixa: ac tum pro ſcalpello & phlebotomia eſt. Ita quidem ex hæmorrhoide tam copioſum interdum ſanguinem euocat, vt emplaſticis adſtringentibúſque medicamentis ſit opus, & puerorum cubito infixa, phlebotomiā exæquet. Quæcunque ſic è vena caua haurit, pro vniuerſali vacuatione habēda eſt. Quæ verò duriuſculæ cuti, aut ei parti cui nulla ſit amplior vena ſubiecta adhæreſcit, quam ſolùm partem attigerit, euacuat: aut certè minimum è vicinis, nihil verò prorſus ex alto aut ex diſtantiore loco prolicit. Quocirca iis duntaxat partium vitiis exugendis adhibetur, quæ in ſumma ſunt cute, vt ſcabiei, vitiligini, impetigini, pano, naſi facieíque rubori & elephanticorum tuberculis.

Scarificatio fit epidermide minutim ſcalpello diſciſſa: quæ tamen & nonnunquam altius ſubiens verā cutem ferit. Vacuat è ſola parte diuulſa, niſi fortè venam conuulneret: exitum enim facit humori ſubiecto, nec tamen vi quicquam ex alto aut è lōginquo trahit. Quo altius ſcalpellus adigitur, eo plenior ſanguinis eſt effuſio. Expurgandæ cutis remedium eſt ſcarificatio, ac eorum quoque affectuum quibus dixi hirudinem opitulari: quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eíque iam contumaciter obhærent, vt ſcirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiuſuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ, ſphaceli & aliorum in quibus natiuus calor ſtrangulatus ventilari deſiderat. Largius autem ac vberius ſcarificatio ſanguinē profundet, ſi protinus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim vi flāmæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxíque humoris ac ſpiritus partē

circum-

circunfundit, sed & quod in locis distãtioribus penitioribúsque inest validissimè trahit. Atque si cutis antè ferro exasperata est, id manifestè in se prolicit: sin vero leuis ea & integra manet, è distãtioribus penitioribúsque euocat in cutem, ac in eam sedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhærens cucurbitula cute iam incisa, corporis summas partes expurgat, multo quidem potentius, quàm aut scarificatio simplex, aut hirudo, iisdémque succurrit affectibus. Leuis autem & quæ sine scarificatione imponitur, non manifestè sanguinem, sed vnum spiritum extrahit. Cęterùm humores ad sese rapit, irruentem fluxionem reuellit, sanguinis profusioné vndecunque factam directo contrarióque loco imposita sistit, quum pręsertim ex vena sanguinem mitti reuellíque imbecillæ vires minimè sinũt. Errabundum vterum, fluctuantémque humorem cohibet: eum verò qui parti iam hæret impactúsque est deriuat: & eũ qui in alto corpore demersus est euocat in summum: vt idcirco stuporis, paralysis, inueterati doloris accommodatum sit remedium. Flatus verò ac spiritus quauis sede coërcitos expeditè dissoluit atque dissipat. Proinde palpitationem, singultũ, colicum, nephreticúmque cruciatum ocyssimè compescit. Expeditissimũ hoc præsidij genus ac minimè periculosum. Neque enim corpus vlla qualitate labefactat neque vires infringit.

Hactenus remedia exposui quæ sanguinem tum vniuersim tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illámve, sed nullo discrimine omnẽ corporis materiam vel absumunt vel dissipant.

Vniuersalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per summa corpus exhauriunt vacuántque, alia sudores cõspicuè cient, alia halitum tenuémque substantiam perspiratu digerunt. Hoc genere cõtinentur inedia, vnctio & frictio: illo exercitatio, balneum, laconicũ.

Phlebotomiæ vires proximè imitatur inedia, sensim ac pedetentim sanguinem absumens quem semel ac repẽte phlebotomia vacuat: præterea verò crudos humores aliósque complures dissipat, omnisque generis excremẽta propellit. Etenim natura libera nec impedita, salutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur cõsuetus corpori cibus aut subducitur, aut ex toto circumciditur, huiúsque penuria inest, insitus nobis calor omnium naturalium functionũ author, per omnia diffusus ac insertus, noui cibi copia minimè implicatus, vbíque vim suam exerens, inualescit. Ac primùm quidem vtilem succum & sanguinem in corporis partiúmque substantiam mutat absumítque nutritione: tenues verò humores ac superuacuos in halitum digerit & sine sensu dissipat: crudos concoquit, mutátque in sanguinem alendo corpori idoneum. Ex superuacuis autem crassos attenuat, lentósque detergit: ac proinde strenuè expedit obstructiones, adhæc quicquid cõcoquere non po-

test, id saltem præparat, viásque omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditioréſque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerint, in expurgationis vias adducit expellítque foras. Hinc plerumque aluus sponte soluitur, vomitiones erumpunt, vrina profunditur vberior, cerebri excremẽta defluunt, & quæ à purgationis via longius absunt perspiratione dissipãtur. His corpus vniuersum sublato quasi onere leuatur, respiratio libera fit ac facilis, mens sensúsque omnes expeditiores alacrioréſque euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerumque ventriculum vitiosis implet humoribus: vnde stomachi erosiones, vigiliæ, corporis perturbationes & vertigines, quòd scilicet insitus calor perinde ac medicamentum, noxios humores exagitet in alimẽti penuria. At verò perturbatos ea demum subigit, domat atque depellit, vnde magna sequitur tranquillitas & morborum multorúmque symptomatum sedatio, superstite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hæc sanè moderata efficit inedia, vt quę acres humores exacuit, incendit, calfacítque corpus. Immoderata verò quoniam pabulo atque etiã superuacuo humore absumpto, ipsam quoque partium substantiã dissipat, quæ caloris est sedes, corpus tandem refrigerat, viréſque comminuit & obterit. Salubris est tempestiua abstinentia, & apprimè vtilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blandè nulláque violenta aut corporis aut humorum impulsione, nulláque aliena qualitate in corpus inducta sensim ac lentè progreditur. Acutis porrò vrgentibúsque morbis sola inedia vix tutò succurri potest, sed aut venæ sectione aut pharmaco expeditè vacuandus est corruptus ac putridus humor, qui de sua bonitate plurimùm decessit, & quem insitus calor neque amplius in benignum reducere, neque de repẽte exturbare potest. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parsimonia, eosdem recèns genitos facilè persanat inedia: inueteratos quoque eos plurimùm coctione lenit, tandémque profligat. Ea ipsa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quòd sensim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui verò iam præsentes ex copia sæuiunt, eos non inedia, sed venæ sectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ situs æstimandus. Nam quum venis aut summis partibus vt capiti, vel plenitudo, vel cruditas, vel pituita grauis molestáque est, cibus parcus siccúſque confert, ea moderatione vt præcordia primáſque partes ne collabantur alat, non autem ad corporis summa ipse pertingat. Quum verò aut in vẽtriculo, aut in prima corporis regione vitium inhærescit, multo parcior sicciórque victus imperandus. Inedia appellatur modò abstinentia, modò parsimonia, non cibi duntaxat, sed & potus, qui magis própriúsque quàm cibus tum viscera tum venas implet, iísque negotium facessit. Quos igitur morbos inedia non sustulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque, sed quàm inedia minus absumit ac digerit, ídque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinsecus corpori calorem confert, sed ingenitum nobis & in-

natum ſuſcitat, qui dein quoquouerſum effuſus corpus humoréſque calfacit. Vnde alimenti concoctio, diſtributio, nutritióque fœlicior. Eadem ſanguinẽ & humores extenuat, mollit, colliquat & diffundit, atque adeò perturbat, vt ſua illi vaſa impleant atque diſtendant, víxque turgentes cõtineri poſſint, ſed vi impulſi aut foras exiliant, aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipſa etiam cutis ſpiracula laxat & reſoluit, quúmque validior ſuſcitatus eſt calor, ſpiritus quoquouerſum in corpus impellũtur, qui ductus omnes reſerãt viáſque expurgãt, & oborto ſudore copioſo ſuperuacua propulſant. Non ægrotantium, ſed bene valentium eſt quæ exercitatione fit ſudorum eruptio. Etenim quia vires exoluit corpúſque defatigat, laboranti grauis importunáque eſt. Bene valenti ad prçcautionem accommodata, concocto certè ac iam diſtributo cibo aluóque ſubducta. Impuriori corpori vitanda exercitatio. Quum enim vitioſos humores cõfundat ac perturbet, quos tamẽ nec euincit nec prorſus depellit, plerumque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longè quàm exercitatio potentiùs ſpiracula laxat remittítque, humores calfacit, extenuat, fluxóſque colliquat. Ex his fuliginoſos nõ modò diſſipat è ſummis, verumetiam ex intimis corporis regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicítque ſudores. Craſſiores verò quos non diſcuſſerit, colliquat & tanta vi cõcitat, vt in alias plerumque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduerſiſſimũ eſt qui morbo graui tenentur, atque iis qui citra morbum impuro plethoricóve ſunt corpore, & quibus nobilioris cuiuſdam viſceris imbecillitas ineſt, aut prçcordiorum durus reniténſque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones diſcrimen adducit. Vtile verò & accommodatum iis deprehenditur, qui ſqualidi extenuatíque ſunt, & quibus iam magna partium ſolidarum ineſt ariditas: atque iis etiam qui ex febris ardore quaſi retorridi euaſerunt: melancholicis quoque & craſſo terrenóque humore oppreſſis. Sed & in iis cautio adhibenda, ne vlla ſubſit in venis primis copia crudi humoris, quæ in omne corpus rapi poſſit: néve inter adminiſtrandum horror vllus incidat, qui febrem prænunciare ſolet. Tanto autem manifeſtius atque validius hæc efficit balneum, quanto vel natura vel arte calidius obtigerit, ſiue ſulphureum, ſiue nitroſum, ſiue medicamẽtorum calidorum permiſtione comparatum ſit. Solium verò aquæ calidæ in quod reſupinus æger à genibus ad vmbilicum demergitur, non mouendis ſudoribus deſtinatum eſt, ſed aut molliendo reſerandóque vtero, aut leniendo dolori, qui ventris imas partes excruciat.

Laconicum in quo ſicco calore ſudor elicitur, humores è corpore aliquanto valentius quàm balneum reſoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis, quorum materia aut in artubus, aut in ſummo hæret corpore. At quoniam in eo vapor feruidus, non ſolùm corpori extrinſecus occurſat, verumetiam reſpiratione intro ſeſe inſinuans, ac in omnia

nia diffusus corpus haud mediocriter incendit & exiccat, nec calidis, nec acutis affectibus, nec impense bilioso, nec extenuato corpori decernendum. Quum verò humores conturbet corpúsque vehementer lacessat, iisdem atque balneum obseruationibus vsurpetur. His vacuandi generi-
5 bus humoris atque spiritus non exiguum ex vniuerso corpore dissoluitur in sudores, qui tamē per febres acutósque morbos, si res expostulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Iam verò vnctio atque frictio summa duntaxat corporis exinaniunt, neque humores intus ac penitus abstrusos, neque corpus ipsum insigniter
10 conturbant. Mollis quidem longáque frictio corporis summa excalfacit, cutis spiracula laxat dilatátque, quibus ex causis humores in extrema corporis effusi incalescunt, extenuantur & liquęfiunt, qui demum sponte sua dissipantur & euaporant. Vnctio calida eadem, sed aliquanto validius confert. Altius siquidem penetrans non modò cutem emollit, verumetiā
15 corporis interiora & humores cōtagione calfacit, extenuat, disperdítque. Leuior tamen est vnctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis, longa verò neque in acutis, neque in crescentibus est ex vsu.

His mihi concludenda videtur de venæ sectione déque omni vacuatione vniuersali suscepta tractatio, quam idcirco paulo pleniorem insti-
20 tui, vt omnia complecterer, quæ in hanc rem pertinent, & quæcunque veterum scriptis ambigua sunt aut controuersa, perspicuam lucem acciperent. Quæ si cui vix licet omnia ad vnguem ipso medendi vsu complere, conandum tamen est, vt ad illa tanquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.
25

LIBRI SECVNDI THERAPEVTICES, de venæ sectione, Finis.

De purgandi ratione,

LIBER TERTIVS.

5

Quid purgatio, quótque eius differentiæ. Cap. I.

PVRGATIO, est eorũ quæ ſola qualitate moleſta ſunt euacuatio. Qualitatis genere non eas ſolùm complector quæ primæ appellantur, ſed & ſecũdas & cuiuſuis ſubſtantię corruptionẽ. Nam corporis excrementa & humores ſuperuacui quum immoderatius exuperant, non multitudine, ſed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium craſſi ſunt aut glutinoſi aut acres. Præterea tum hi, tum etiam qui propriè ſucci nuncupantur, ſi vel intemperiem, vel alienam qualitatem, vel corruptionem ſortiti ſunt, qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc vitia à naturali cõſtitutione eouſque iam receſſerunt, vt neque victu neque alteratione ſola emendari, neque naturæ caloríſque beneficio in priſtinam bonitatem reduci poſſint, auferenda certè ſunt, omníſque eorum materia tanquam inutilis prorſus extirpãda. Id autem purgatione fit, quæ vna cacochymiam ſubtrahit. Venæ ſectio eum fortaſſe vitioſum humorem qui conſiſtit in venis, at non ſyncerum euacuat, ſed ſanguine & vtili humore permiſtum. Purgatio verò id ſolum quod vitioſum eſt & qualitate peccat, vtili relicto, niſi fortè immoderatiùs efferatur. Purgatio alia ſponte, alia arte & medicamẽti ope fit, quæ propriè appellatur medicatio. Hæc rurſum duplex, vniuerſalis & particularis. Vniuerſalis nõ quæ omnes humores, ſed quæ ex vniuerſo corpore aut certè maxima ex parte ſuperuacua deducit. Particularis quę partem quãpiam propriis vitiis expurgat, vt è cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris è renibus emictio: vteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Eſt porrò vniuerſalis triplex, alui perfuſio, vomitio, & quæ alui nuncupatur deiectio: de quibus ſigillatim accuratiùs diſſerẽdum.

De clyſtere. Cap. II.

INTESTINORVM pręſertímque craſſiorum vitiis aptè clyſter ſuccurrit. Eò quippe integris viribus pertingit, quò epoti medicamenti vis nõ niſi hebetior & longo viæ prolapſu fracta, ignauior accedit. Quot igitur in inteſtinis vitia, tot & clyſterum genera: alij dolores leniunt, alij humores acres conſopiunt, alij vlcera detergunt

gunt aut ſiccant, alij fluxiones cohibent, alij euocant. Horum rurſus alij flatus diſcutiunt, alij fæces emolliunt, alij humores eliciunt è vicinis partibus, qui purgantium genere propriè contineri ſolent. Nam præter flatus ac fæces cibíque reliquias, non pauca etiam in inteſtinis cumulatur ſuper-
5 uacanea pituita, quæ nonnunquam proruit è cerebro, aſſiduò autem ex ventriculi, & inteſtinorū nutritione vt peculiare excremētum ſuccreſcit: maximè verò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinoſis cibis magnus eſt cruditatum prouētus. Ea quidem initio aquoſa aut etiam mucoſa exiſtit, quæ diutius in longo viæ anfractu, præcipuè verò in cæco inteſtino, aut in
10 coli cellulis inhæreſcens, caloris vi tempore craſſeſcit dum & vitrea & gypſea euadat. Talis interdum modò ſeorſum, modò fæcibus circumducta ſponte redditur: plerumque tenacius inteſtinis adhæreſcit, vt neque illabenti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hæc copioſior, atque tum inteſtina, tum meſenterium infarciēs, caput, ſenſus corpúſque
15 vniuerſum degrauat, obſtructionum multorúmque morborum procreatrix. Similis eſt & humorum quorumlibet ratio, qui aut ſponte aut purgationis vi è viſceribus decuſſi & in inteſtina deuoluti, illic ſubſiſtunt & hærent. Hos ergo attingens clyſter incîdit, extenuat, detergit, ſecúmque deducit: ac multa ſæpe craſſa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis vis
20 excludit. Sed & inferiora expurgans, ſuperiora conſequutione exonerat: etenim viſcera preſſáque præcordia liberat meliúſque ſpirantia facit. A clyſtere omnis eſt purgationis initiū: hic deiectionis viā parat & expedit, vomitionis impedimēta ſubſtrahit. Quúmq; in inteſtina defixi humores aliíve eorum affectus ſanādi ſunt, flatus fæcéſque clyſtere in primis exclu-
25 dendæ, vt dein ſit in ipſos affectus vis efficacior. In latus dextrum decumbenti facilius celeriúſque ſubit, ſurſúmque excurrens inteſtina proluit: ſiniſtro decubitu in recto aut in colo inteſtino, quod aliorum mole premitur, plerumque ſubſiſtit. Tepens iniiciēdus, ídque ſenſim ne impetu flatus ſurſum magnis torminibus compellat. Ad alui ſubductionem, quòd ſæpe
30 conturbet ſubuertátque cibum, ventriculo vacuo indendus eſt: ad medicationem verò eo etiam cibis conferto admittitur, diúque cōtinendus eſt vt tempore vires ſuas potentiùs exerat. Hoc diutius ſubſiſtente poteſt laborans cibum ſumere, aut huic etiam ſi volet indormire: nam poſtea licet non ſyncerus, ingenti tamen fœnore redditur. Rarenter admodum aut in
35 ventriculum ſubit, aut in meſenterij venas rapitur, licet odore vel ſapore os naréſve feriat, aut etiam vrinas inficiat. Qui naturæ conueniens pro alimēto ſubditur, abſorbetur interdum ſi longa fuit inedia aut parſimonia cibi. Sæpe etiam quum vehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, ſubſiſtit ac manet ſurſúmque repit. Dolor enim omnia quaſi ab-
40 ſorbens vacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clyſterem acrior alter aut glans reuocat.

Glans clyſtere longè ignauior eſt, nihil quippe eorum eluit aut ſanat, quæ inteſtina afficiunt, ſed aluum duntaxat idcirco mouet, quòd acrimo-

nia podicem ad desidendum stimulet. Crebrior hæmorrhoidas irritat & aperit, acriórque vlcus interdum excitat. Ad podicis vitia solent omnis generis componi, adstringentes, detergentes, lenientes, prout affectus conditio poscit.

De vomitione. Cap. III.

VOMITIO, est impetu ventriculi sursum facta reiectio. Quum immoderato potu ventriculus fluctuat, redundans humor plerumque sine sensu per gulam in os refluit, crebráque expuitione redditur. Lumbrici quoque interdum ex intestinis per vētriculum & gulam in os surrepūt: atque in nausea & cordis dolore tenuis aqua è ventriculo confertim in os cōfluit. Hi motus omnes tametsi sursum prę ter naturam fiunt, nondum tamen possunt vomitionis appellatione contineri, sed qui duntaxat manifesto ventriculi conatu obtigerint. Vt enim vterus in partu collectis vndique viribus sese arctissimè summis partibus adstringit quò fœtum excludat: ita & ventriculus rei noxiæ iniuria lacessitus compresso fundo totus sursum impetu fertur, vomitione quicquid infensum est excutiēs. Motus hic omnium est naturaliū manifestissimus, quo & ventriculus de propria sede exiliens, assidentes partes quibus annectitur magna vi diuellit. Hinc vomitio difficilis violentáque est, aliis tamē magis, aliis minus. Quibus pressum angustúmque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ij raro ac certè violenter vomunt: facilè verò & occasione leui qui contrario sunt habitu. Violenter rursum & periculose, asthmatici, tabidi, & ij quos præcordiorū inflammatio aut dolor exercet: metus enim est aut suffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quēadmodum & in motu omni vehementiore. Crebrior difficilísque vomitio vētriculum, præcordia & quæ sub his sunt viscera, crebra validáque concussione debilitat, eóque humores rapit impuros: caput implet sensúsque degrauat & offundit. Quæ verò facilis & moderata obtigerit, saluberrima est & purgationum omnium præstantissima. Noxios quippe humores ex ipsis fontibus synceros elicit & vacuat, omnem quę in ventriculi capacitate in eiúsve tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis superuacuos humores synceros elicit, quos plerumque nec hiera nec aliud vehementissimum vllum etiam frequens pharmacum in aluum exturbare potest. In ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quàm in aluum directæ sunt, per quas facilis est vomitio. Quanquam autem primùm ab interioribus euellit, consequutione tamen caput reliquúmque corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectib9, qui à prę cordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauseæ, cibi fastidio, crebræ vomitioni, ventriculo præcordiísve distentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranæ, vertigini, incubo, epilepsiæ, suffusioni, omnibúsque capitis affectibus, qui præcordiorum sympathia

thia contracti sunt, & quos è præcordiis in reliquum corpus effusa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu languescit appetentia, & nausea vomendíque desiderium fatigat, si pharmaco non satisfit, vomitione curandum. Nam quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio, & quæ illinc 5 non facilè labuntur in aluum, promptè in ventriculum remeant. Tāti igitur vomitionis vis æstimanda. Cui autē ægrè ea cietur, diligens adhibēda est præparatio. Quum enim vel ex corporis conformatione, vel ex humoris situ & crassitie, vomendi conatus angere solet, ac faciei oculorúmque rubor, capitis tensio, sudor multus, & interceptus spiritus obtingere, 10 ídque citra vacuationem vllam, non nisi adhibita præparatione vomitio tentanda. Primùm igitur attenuandus detergendúsque humor, atque iis viæ molliendæ & laxandæ sunt, quæ posthac traduntur. Corpore autem conuenienter pręparato, quum vomendi necessitas premet, addendus stimulus vt artis & naturæ concursione effectus edatur perfectior. Ferè qui-15 dem ieiunos nausea vomendíque desiderium premit, quum exinanitus ventriculus noxiorum humorum incursione infestatur. Nam pastis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitúrque nausea. Sæpe verò noxius humor vētriculum stimulat cogítque cibum vomere, nec tamen ipse prodit. Itaque synceri humoris superuacui vomitio ieiunis maximè cien-20 da: quanquā tum leuiusculus cibus pharmaco pręmitti potest, vt facilior succedat vacuatio. In id etiam corpus turbandum agitandúmque est motu & exercitatione. Atque quum oborto cordis dolore illuuies copiosior effluens laborantem vrget, prono situ collocandus firmato capite & ventriculo manu compresso, dum primùm cibus & pituita, deinde bilis varia, 25 quantum necessitas postulat eruperit, omnísque impetus sedetur. Si violentior vomitio nimiopere fatigat superueniátque vertigo, æstus, angustia, suffocatio, cordis aut ventriculi cōpunctio: aut si immoderatiùs exuperat atque vel succos vtiles vel sanguinem elicit, vel ramenta, vel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili persimile, lenienda certè & compescenda: 30 atque in quiete continendus est laborans, ventriculus fouendus spongia macerata in aceto tepente, atque iis etiam firmandus quæ posthac dicentur. Quúmque sedata vomitione pulsus plenus & validus existit, placidus somnus sponte obrepit, facilis & libera est respiratio, appetentia bona reliquúmque corpus leuius, vtilis ea censeri debet & consentanea. Contrà 35 verò inutilis & noxia, si contraria appareant.

De purgantium medicamentorum viribus, ac primùm vt vnumquodque familiarem humorem totius substantiæ similitudine deducat. Cap. IIII.

40 PVRGANS medicamētum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci censuerunt, eiúsque portione detracta aliam dein consequutione quadam, ei quę euacuata sit succedere, ídque ne vacuum quicquam & inane in corpore sub-

ſiſtat. Neque medicamentũ vnum quempiam humorem, ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbitulæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluẽdum aptior ſit, primùm ſequi, ab hoc deinde craſſiorem, poſtremò craſſiſſimum: atque ſi medicamẽtum infirmum & inualidum erit, nihil præter ſerum vacuari, ſi validius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin valentiſſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententiæ ſuffragans Auerrhoïs putauit tenues humores quia purgationi aptiores, prius quàm craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerũ peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores: ſcammonium verò & iridem nõ craſſos, ſed tenues ſeroſóſque vel ex corpore ſano elicere, nõ tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si vacuationis ordine tenuia ſemper cęteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quàm bilis atra defluet, quẽ conſtat multo tenuiorem eſſe? Hæc opinio dum vnicum medicamenti genus ſola pro vacuandi ratione quantitate mutatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine, ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadam vi, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitáque familiaritate. Medicamentum (inquit) quũ in corpus fuerit ingreſſum, primùm ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deducit, deinde alia quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtirpes terram vbi ſubierint, id quod in terra ſecundum ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſiue aliud quidpiam diuerſum. Primùm igitur eius quod ſibi naturali ſimilitudine coniunctum eſt plurimum arripiunt, tum cętera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in corpore ſeruant. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meraciſſimã purgant, deinde mixtam. Quanquam igitur attractio aliàs caloris, aliàs vacui & inanitionis vi, aliàs totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen à medicamentis purgãtibus eſt, vna ſimilitudinis proprietate completur, qua & ſtirpes ſuccum è terra ſibi idoneum, & vnaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & conueniens eſt, & lapis heraclius ferrum, & paleas ſuccinum prolectat. Hæc autem ſimilitudo nõ temperamentorum, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attractionis cauſa ſtatui minimè poteſt: quandoquidem nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, vniuerſum verò purgantium medicamentorum genus calidum habeatur. Ergo ſola ſubſtãtiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamẽtum hunc illúmve humorem alliciat. Hæc autem ſubſtantia nõ ipſa eſt rei materia, à qua vnumquodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantiæ dicere ſolemus: neque huius ſubſtantię ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit: nã neque agaricus, neque colocynthis tenuis ſubſtantiæ quum ſit craſſiorem pituitam, neque rheumbarbarum quòd aſtringẽ-

tis

tis & ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ, tenuem bilem educeret. Sed prȩſtantior eſt tota illa ſubſtantia, à qua tanquam ab intimo principio defluit & manat, quæ totius ſubſtantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cùm neque materia ſit, neque temperamẽtum, neceſſe eſt rei ſpecies & forma ſit, quæ 5 præcipua eſt ac ferè tota compoſitæ rei ſubſtantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque ſapore, neque odore, neque vllis ſenſuum qualitatibus, ſed operibus ſolis percipi poſſunt, vnde à pleriſque cæcæ & occultæ nuncupatæ ſunt. Quæ porrò eadem continentur ſpecie, ſubſtantiam non ſimilem, ſed planè eandem habere dicũtur: vt ferrum ferro, ma-10 gnetem magneti, non ſimili, ſed eadem ſubſtantia dicimus. At verò magnetem ferro ſimilem, non eundem, quòd eorum ſubſtantiæ ac formæ affinitate quadam & familiaritate coniunctæ ſint. Eadem in medicamentis quoque eſt ratio: cenſetúrque agaricus pituitæ tota ſubſtantia ſimilis. Ea autem ſubſtantiæ ſimilitudo attractionis eſt cauſa, atque vnumquodque 15 id trahit quod ſimile, non quod eodem eſt genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, ſi attractio fit à ſimilitudine ſubſtantię, oportere ferrum attrahere ferrum, aurúmque aurum. In hac autem ſimilitudine quod validius eſt trahit infirmius, vt agaricus pituitam, non cõtrà, quòd agarico vis 20 inſit potentior, quam & temperamenti calor plurimũ impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicamenti portionem exhiberi, vt ab humoris copia obruatur, ea omnino fruſtrabitur purgandi facultate, & in alienam vertetur ſubſtantiam. Vſus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines. Vnus eſt malignorum, in quibus vis & ſubſtantia 25 ineſt venenata, in quo habẽtur colocynthis & ſcammonium. Alter benignorum, quæ minimum ab alimenti natura defecerunt, cuiuſmodi ſunt pruna, violæ, manna, ſerum lactis, caſiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo ſunt rheumbarbarum, agaricus, ſenna, aloë. Itaque in corpore valido atq; inedia exhauſto, benigni medicamẽti exigua portio in corporis ſub-30 ſtãtiam faceſſit: maligni verò portio vel exigua in putredinẽ veneno finitimam: mediocris in humorem vacuandum, qui ex ſuperuacaneorum eſt genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus ſit, verti tamen nihilo minus poteſt in pituitam, vtpote qui quemadmodum & cnicus tota ſubſtantia non temperamento pituitoſus ſit. Hac rerum 35 commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente ſubſtãtia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quàm proprium & ſibi familiarem humorem extrahere è corpore. Cap. V.

40 APTAM vtilémque purgationem efficiunt medicamentum accommodatum ſatíſque validum vt humorem exturbet: natura robuſta quæ proritantem humorem expellat & purgationem moderetur: humor tenuis & ad fluendum aptus: corporis viæ per

per quas fluxurus est patentes & liberę. Si quid horum desit, aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ vel alieni est humoris, vel effrenata existit. Quum igitur vacuandus humor corporis parte densa, adstricta, vel obstructa coërcetur, neque huic purgationis viæ patent: aut quum vel nimium glutinosus crassúsque est, vel crudus aliísque humoribus omnino permistus, vel in longinquas partes disiectus: tametsi natura valens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis succedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui vacuandus erat: inutilis verò alterius qui paratior occurrerit. Medicamẽtum enim quod proprio humore frustratur, quemuis obuium & paratiorẽ impetu adoritur atque exturbat, eum scilicet qui aut ad fluendum est aptissimus aut immodicè exuperat, aut in via purgationis subsistit. Is enim quouis medicamenti genere impulsus excidit, vt qui sponte etiam interdum elabatur. Id sanè commonefacit Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno voles exhibere, hyeme pituitosissima tibi euomet, vere liquidissima, æstate biliosissima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor crassus, sanguine permixtus fortè irrepsit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo validum offeratur, potius tamen quàm hunc eam detrahet pituitam quę in ventriculo & in intestinis solet inhærescere: aut etiam bilem quæ seorsum pura atque tenuis vel nimia copia, vel corruptela naturam extimulat. Cacochymiam igitur in venis conclusam, aut in corporis habitum effusam, vix medicamentum (nisi fortè validissimũ) detrahet, quòd quæ circa ventriculum, circum viscera primásque venas consistunt in primis occurrant expurganda. His ex causis nonnunquam accidit vt purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, sed diuersum plerumque exturbet. Quinetiam si effrenata vis eius fuerit, alienum quoque trahet: tum quippe natura vel grauius lacessita, vel iam imbecillitate languens, neque medicamenti vim, neque humoris impetum coërcere potest. Effrenatæ & immodicæ hæ sunt purgationes, ὑπερκαθάρσεις Græcis appellatæ, quibus non modò peculiaris humor, sed & reliqui deinceps profluunt. Etenim violentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primùm tenuiorem ad fluẽdúmque aptiorẽ prolicit, deinde eum qui crassior atque pigrior sit, postremò sanguinem, quẽ natura tanquam reconditum thesaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitã, tertio loco atram bilem, postremò sanguinem euocat. Phlegmagogum primùm pituitam, deinde flauam bilem, postea atram, nouissimùm sanguinem. Melanagogum atram bilem primùm, deinde flauam, tertiò pituitam, ad postremum sanguinem naturæ familiarissimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest totius substantiæ proprietate, quòd nullũ medicamentum posit omni humori substantiam similem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referũt, quæ tum venarum

narum oſcula patefacit recludítque, tum continenter adeò proritat, vix vt humorem ſuum coërcere poſſint. Verùm ſi hypercatharſeos ea cauſa ſit, allium, pyrethrum & piper purgandi facultatē ſortientur. Quocirca præter peculiarem, quæ ſua eſt cuiuſque, neceſſe eſt generalem purgandi vim
5 medicamento attribui, qua in alios quoque humores incumbat, eóſque communiter euacuet. Compertum ſit in Dione purgandæ bili flauæ iuſtā congruentémque quantitatem eſſe rheibarbari drachmas tres: atræ bili, ſennæ drachmas ſex: pituitæ, agarici drachmas tres. Conſilium ſit triplex humoris genus expurgare, in ídque medicamentum componere & accō-
10 modare: aptum id efficáxque cōparabitur ſi cuiuſque triens cōferatur, & rheibarbari drachma vna, agarici drachma vna, ſennæ drachmæ duæ permiſceantur cōfundantúrque. Quod hac ratione compoſitum foret, nullam vim obtineret, niſi communi quadam & generali purgandi facultate ſimplicia illa mutuò ſe fouerent. Neque enim drachma vna rheibarbari
15 quicquā bilis purgare potis eſſet, neque drachma vna agarici pituitæ, neque ſennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam: neque igitur permiſta illa, niſi mutuas operas conferrent. Simile enim hîc accidit atque cùm multi niſu communi graue quoddam onus attollunt. Itaque præter propriam, neceſſe eſt & generali vi purgandi medicamētum vnumquodque
20 præditum eſſe, qua cùm nimia purgatio erit, alios etiā humores detrahet, ídque adiutum calore & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem à noſtro calore excitari, ſubſtantiam verò ad expurgādum humorem corpus non permeare. Cap. VI.

25 PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi è tota medicamenti ſubſtantia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi non energia & reipſa, ſed duntaxat poteſtate ineſt. Etenim ſi ſcammonio ſyncerę bilis portio propius aſſiſtat, non hāc quem-
30 admodum magnes ferrum alliciet, ſed duntaxat quum à noſtro calore excitatum prorūpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim ventriculi calore medicamentum teritur, calefit, omníque ratione exagitatur, tacita eius facultas quaſi ſolutis vinculis exurgēs ſe promit profértque vires nouas. Ac tum vapor ea ipſa facultate præditus illinc proſiliens, per cę-
35 cos occultóſque ductus in omnes corporis partes quoquouerſum effuſus, ad noxium humorem pertingit. Atque is humorem iamdiu fortaſſe parti conſuetum ac quieſcentem, acrimonia incîdit præparátque, & aduerſa qualitate partis naturam acrius ſtimulat proritátque ad excernēdum. Ipſa verò medicamenti ſubſtantia in ventriculo inteſtiníſve etiamnum perſi-
40 ſtens, eum ipſum humorem ſimul prolectat, vt purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci ſubſtantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui vacuandus eſt, vel hoc argumento, quod plerumque aluo ſoluta medicamentum in ventriculo

culo subsistat, aut etiam vomitione reiiciatur, quódque pilulæ duriores posteaquam abundè purgassent, visæ sint nondum dissolutæ, aliàs vomitione, aliàs deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra vorare si imbecillus est stomachus, eáque etiamsi minimè atterantur, miniméque in corpus permeēt, validè tamen purgare. Si, inquit Serapio, 5 medicamentum ad humorem longè dissitum accederet, illi familiaritate iungeretur, neque eum cuius iucūda voluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipsum aliò trahit, sed planè retinet ac seruat. Et hæc quidem consentanea iis sunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus vis inest venenata totíque 10 corpori infensa. Nam quę in mediocrium sunt ordine, vt senna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte subsistunt in ventre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in venas, vacuādúmque humorem assequitur, illiúsque tum color tum odor manifestus in vrinis est. Benigna verò medicamenta in omne fortasse corpus peruadunt, & noxiū 15 humorem quasi vinctum reducunt in ventrem. De quibus ita censuit Aristoteles, Medicamēta vbi ventrem adierunt resolutáque sunt, statim ad venas per easdem ferūtur vias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo concoqui potuerunt, sed victrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quę sibi obsistunt, secum detrahunt, quæ res purgatio vocitatur. Venter porrò 20 selectum secretúmque humorem vbi pariter cum medicamento excipit, gemino stimulo acriùs lacessitus, quum diutius ferre non potest, totis viribus vtrumque excutit, dum à se deponat expellátque per loca cōuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, foráſque excludit vomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius vis insita 25 in ventriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solùm vomitio obrepit, quòd medicamētum in ore ventriculi inhærescat, ídque infirmet: neque alui deiectio quòd in ventriculi fundum & in intestina id mox illabatur eáque debilitet, sed quòd medicamento proprietas insit, qua familiarem humorem non ad se modò, verumetiam ad certum 30 designatúmque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachióve admotæ, non solùm ad se aquā alliciunt, sed & vrinas abūdanter cient, quò tamen eorum substātia minimè penetrat: sic propemodum medicamenta quædam extrinsecus ventri applicata aluū subducunt, quędam vomitionem mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta sub- 35 stantia, etiam in ventriculo aut in intestinis consistens, purgandi vires obtineat exerátque?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VIII.

QVI porrò expurgatur humor ferè per apertos cōspicuósque du- 40 ctus traducitur, & à corporis ambitu in venas refluit minores, ab his in maiores, è quib⁹ per iecur in intestina deuoluitur. Cæterùm

terùm in violenta purgatione humores non per hos solùm, verumetiam per cæcos occultósque ductus, vel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in ventrem. Extincto animante ampliora duntaxat vasa & spiracula cernuntur, plurima in se considunt atque cõniuent, quæ dum id in viuis erat, vi caloris & spiritus distenta latius patebant, per quæ non modò tenues, sed & crassos glutinosósque humores validioris medicamenti vi deduci putandum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut in intestina rapitur, aut in vesicam remeat: sic multa plerumque & è pulmonibus, & è cerebri ventriculis, neque tamen per venas, neque per manifestos ductus in ventrem illabuntur. Sic & varij artuũ articulorúmque tumores, non œdematosi modò, sed planè scirrhosi aliàs in aluũ, aliàs in os lenta saliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius vi colliquantur omnia & è toto corpore in os impetu feruntur: sic denique valentiores apophlegmatismi non è cerebro solùm, verumetiam è ventriculo aliísque partibus pituitam eliciunt, ea interdum copia, quæ neque cerebri ventriculis, neque totius caluæ capacitate contineri queat. Horum nihil mirum videbitur, ei qui præter rerum euentus, Hippocratis quoque sentẽtiam spectabit, qua is corpus intrò foràsque spirabile statuit, & naturam quæ præsertim robusta validáque sit, semper viam moliri expurgãdis superuacaneis, crassioréśque materias vel per angustissima foramina deducere, quin etiam per ossa abscessus fieri confirmat: quemadmodum & empyorum & pleuriticorum crassus humor per densam membranam traducitur in pulmones ac demum tussi reiicitur. Hæc si natura per se facit, multò certè maiora & admiratione digniora molietur adiuta trahentis medicamenti vi, præsertim si conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus est. Itaque purgantis medicamenti quod validũ sit facultas in omne corpus subiens ac penetrans, humorẽ familiarem (qui coërcitus non sit) vndique detrahit, non modò amplis patentibúsque, verumetiã occultis viis, & sensibus incompertis. Hæc de vniuerso purgantium medicamentorum genere, déque viribus eorum præmittenda videbantur. Nunc verò particulatim medicamenti species quęrenda, eiúsque quantitas & vtẽdi ratio: quod vt accuratius exequamur, explicãdum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique adhibẽdum purgationis genus, clyster an vomitio, ánve medicatio: quæ medicamenti species, qua validum & quo id ordine: vniuerse an partitè: deinde quantum & quousque vacuandum sit, & qua id ratione faciendum. His enim tota cõpletur purgandi tractatio.

Quibus humorum vitiis, & quibus morbis adhibenda purgattio. Cap. VIII.

CACOCHYMIÆ proprium accõmodatúmque remedium, est purgatio: quicquid enim impurum adeò corruptúmque est, vt omnino naturę limites transcendat, quoniam arte nulla emen-

dari benignúmq́ue reddi poteſt, prorſus extirpari eximíque debet. Hoc autem purgatione præſtandum, quæ vna omnem impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & vacuat, ex hac quidem promptiùs ac expeditiùs, ægriùs tardiúſque ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione ſola commodè vtilitérque demi poteſt: & quæ in inteſtinis eſt clyſtere: quæ circum ventriculum & præcordia, vomitione: vtraque etiam pharmaco, ſed maximè quæ aut in liene, aut in iecoris cauo, aut in pācrea, aut in meſenterio, aut in abdominis capacitate conſiſtit. Ex his quippe ſedibus viæ breues ſunt ac directæ, per quas facilè ea ferri poteſt in aluū, quò ſponte etiam interdum prona ruit. Venæ ſectæ vis eò vix vnquam pertingit, neque hinc humores vacuat: ſed graui ſanè diſpēdio naturæ ordinem peruertit, qui impuritate derelicta purum ſyncerúmque ſanguinem profundit è venis: quíque venas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta è primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medendo ſit, vt aut ventriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis ſcirrhum, aut choleram, aut hydropem, aut his affines affectus audeat aut tentet vena ſecta curare? Quinetiam venarum cacochymia ſola purgatione, non phlebotomia eximi tota poteſt: permittitur tamen in hac plerumque venæ ſectio, quum tam copioſa accreuit, vt venas ſupra modum diſtendens, pericula minetur, quæ ex immoderata impendent plethora, tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde quū ex ruptis, apertis, aut exeſis vaſis, vel foras ea proſilit, vel in partem quampiam abſcedit: etenim reuellit impetúmque ſiſtit. Tertiò quū metus eſt ne ea concitata vehementiùs & quaſi furore corpus exercēs, in principem aliquam partem feratur: impetum quippe ſedat atque compeſcit. Nónunquam & citra hæc, quum præceps eſt morbus, cuius tamen materia in venis concluſa aut cruda eſt, aut viam expeditam nō habet, per quam facilè medicamento detrahi poſſit, eius portionem venæ ſectio promptiùs quàm purgatio demit, à qua & morbi ſæuitia ſæpe miteſcit, & natura quod reliquum eſt faciliùs coquit. Sic initio cōtinuarum febrium, ſi vires ferant, nec venæ nimium exinanitæ ſint, ſanguis mittitur. Cæterùm quæ in his fit venę ſectio, impuritatis quidem portionem elicit, at minimè ſynceram, ſed ſanguine permiſtam: nec vlla poteſt phlebotomia omnem venarum cacochymiam eximere, niſi fortè ſanguinem vniuerſum profundat. Nam vitioſus humor æquabiliter ſanguini permixtus ſeorſum profluere non poteſt. Quocirca licet his ex cauſis aut neceſſaria, aut vtilis fuerit venæ ſectio, adhibēda tamen eſt tandem & purgatio, quæ vt proprium remedium reliquias detrahat. Ea porrò cacochymia, quæ vel partis alicuius ſubſtātiam vel corporis habitū occupauit, medicamento in primis nō venæ ſectione ducenda: deinde quicquid reliquum fuerit, per cutis ſpiracula, aut per ductus peculiares mouendum. Sic exhaurienda eſt cerebri pulmonúmve crudior pituita, ſic & totius corporis cachexia. At verò in cacochymia quæ regiones multas æquabiliter infeſtat, vndelibet

bet vacuationem auſpicari licet. Vt ſi vel ab vniuerſa obſtructione, vel à ſtipatione cutis, vel à vigiliis, labore, æſtu, ira, peſtilentia, vel ab aliarũ euidentium cauſarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus æquabiliter inuaſit, non magni intereſt à purgatione an à venæ ſectione vacuationem inchoës, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quum inæquabilis eſt cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut vehemẽtiùs premitur, aut aliis mali initium dedit. Iam verò à cauſis ad morbos ex cacochymia ortos me conferam. In continua febre quæ æſtu magno & laſſitudine fatigat, ſi neque nauſea, neq; vomitio, neque primarum venarum cruditas eſt, protinus initio vena ſecari poteſt. In ea verò quæ aut ex ventriculi, iecorísque conſtitutione praua, aut ab eſculentorum potulentorúmque vitio proficiſcitur, quoniam infima regio prius ac etiam magis impuritate ſordeſcit, ex eáque in venas & in habitũ corporis vitium irrepſit, expurganda in primis eſt, vtpote ſine qua cæterarum nulla purior euadat. Hac etiã ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero, atque in aliis pleriſque affectibus, quorum impuritas è iecoris aut lienis vitio corpori toti impertitur, purgatione ſola vacuandum. Nec quoties vrinæ craſſæ ac rubicundæ cernuntur, temerè imperãda venæ ſectio: nec ſi ex hac ſordidus ſanguis ac impurus emanat, cõtinuò vtilis putãda. Impuro enim mox impurior alius ex ipſo fõte affluit. Non igitur è riuulis, ſed ex fonte ipſo exhaurienda mali ſcaturigo: cui niſi ſit antè proſpectum, vix cæteris dein poteſt arte ſuccurri. Vt autem in his, ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obſeruãdum, ne vel confuſis vel tranſmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ quarum cauſa in iecoris cauo inhæreſcebat, ſępe intempeſtiuè ſecta vena in continuas abiere: & continuæ in quibus admodum impura erant viſcera, non parum exaſperatæ ſunt. Exhauſto enim ſanguine impurus humor, quauis ſede ſit derelictus, efferatur ferociúſque ſæuit. Aliàs bilis flaua circum iecur, aliàs pituita, vel in cerebro, vel in pulmonibus, vel in ventriculo, quaſi ſubſultans detracto ſanguine deiectíſque viribus grauiora profert ſymptomata. Cõſtare hinc iam poteſt, quibus humorum vitiis & quibus morbis ſuccurrat accommodata purgatio.

Per quas vias inſtituenda ſit purgatio, quo medicamenti genere, & quàm valido. Cap. IX.

DVO præcipuè ſunt quibus purgationis via indicatur: vitij ſedes, & naturæ motus ſeu inclinatio. Sede perſpecta in promptu ſunt ductus omnes, qui ex ea aut per vẽtriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emiſſarium foras pertinent, per quos ſcilicet natura libera nec impedita, vitia ſua expurgare conſueuit. Hi ſunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum ſummæ partes vomitione: inteſtina maximéque craſſa alui profuſione: pharmacia verò cùm hæc ipſa, tum maximè viſcera & venæ habi-

túſque corporis commodè expurgantur. Renes & veſica per vrinæ vias: vterus per propriam ceruicem: cerebrum per palatum & nares: corporis ſumma per cutem halitu & ſudore. Si fortè purgationis vias morbus intercipit aliò motum conuertes: nunquam enim humor noxius in affectã ſedem eſt deriuandus. Quocirca neque imbecillo vẽtriculo cienda vomi- 5 tio, neque in inteſtinorũ vlcere, aut inflammatione, bilis eò deuocãda, ſed aliorſum reuellenda: neque renibus inflammatis aut exulcerata veſica ad vrinas, ſed ad inteſtina vitioſus humor conuertendus. Motus verò ac impetus naturæ ſic obſeruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque vias delatus ſinẽdus eſt: atque etiamſi ſegnius progreditur, incitan- 10 dus, fit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil niſi vtiliter gerit. Qui verò inſueto nec naturali curſu fertur, inhibendus, & in breuem rectúmque tramitẽ (ſi commodè licet) reuocandus, vt qui humoris impetu & impedita natura ſymptomaticè fiat. Iam verò medicamenti genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & 15 medicamentorum genera vſus notauit, vt ſingulis accommodaret ſingula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, ſanguinis ſerum alia: & in vnoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita enim quum arquato laboranti & flaua bile ſuffuſo medicamentum datur demendæ huic accõmodatum, mox totus in habitum naturalem refertur priſtinúmque colo- 20 rem recuperat. Si aqua ſubter cutem fuſa turgido medicamẽtum huic ducendæ propinetur, aquoſus humor excidet magnáque vi foras erumpet, ſubſidente ventris tumore. At verò nullo aut minimo emolumẽto erunt, quæ diuerſa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum vel pituita, vel bilis atra moleſta eſt, ſi ſuum cuique medicamẽtum 25 congruenter afferatur, noxium humorem experimur detrahi, laborãtémque vindicari à morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differẽtiis diſtinxit vſus, vt ſuam cuique purgationem opponeret. In vnoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam, vel alium quẽuis expurgat humorẽ, quàm 30 validum aut imbecillum deligi oporteat, noxij humoris ſitus oſtendet. Vt enim non quælibet ſecta vena, ita nec quodlibet medicamentum è quouis corporis loco humorem detrahit, ſed alia aliis corporis ſedibus expurgandis accommodatiora ſunt. Mitiora quippe è prima corporis regione, mediocria è vaſis maioribus, valẽtiora è corporis habitu ex ſingulíſq; par- 35 ticulis euocãt. Expedita facilíſque purgatio eſt è vẽtriculo & ex inteſtinis: difficilior è venis meſenterij, deinde è iecore & ex liene, multo difficilior è vaſis maioribus atque etiã è minoribus, omniũ verò diffiicillima ex ipſa partiũ ſubſtantia quæ ad ſummã cutẽ atque articulos accedũt. Quo enim pars quęq; diſtãtior & minus venis cõſperſa, eo difficiliùs medicamẽto ce- 40 dit: maior quippe in propinquũ vis eſt quàm in diſtãs. Vt igitur tres corporis regiones limitibꝰ diſcretę ſunt, ita & purgãtiũ medicamẽtorũ tres hiſce ordines accõmodantur. Deinceps de medicamẽti quãtitate ſtatuendum.

Vt

Vt medicamenti quantitas definienda sit. Cap. X.

POSTQVAM medicamenti genus ex humoris specie, & quàm validum ex humoris situ cognitum fuerit, æstimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem est & definita cu-
5 iusque quantitas, qua id cõueniẽtẽ atque moderatũ purgationis modum præstare solet, vt proximo libro enucleatiùs tradetur. Quãtitatẽ vel augere vel minuere pro purgãdi facilitate difficultatéve cogimur. Quando autem facilis & quãdo difficilis sit futura purgatio, corporis, humoris, atque cœli status ostẽdit. Corporis statu cõtinentur tẽperamentũ,
10 habitus, structura, atque cõstitutio & vacuãdi cõsuetudo. E sicco exuccóque corpore atque macilento pauca detrahi possunt: multa ex humido & ex habitu eusarco. Firmũ densúmque corpus, cuius viscera, venæ, ipsáque intestina naturâ angusta aut obstruuntur facilè, aut coarctantur, superuacua retinet, nec facilè elabi sinit. Molle verò, rarũ ac laxum, quale mulie-
15 rum est, puerorum & otio diffluentium patentius est, per quod concitati, tractíque humores facilè decurrant. Robusti & laboribus assueti leuiuscula aspernantur medicamenta, quemadmodum & quibus sensus est hebetior. Contrà incitantur facilè qui exquisitiore sunt sensu, & qui vel natura, vel morbo, vel viuẽdi ratione delicatiores euaserunt. Crebris purgatio-
20 nibus assueti, pharmaco minus lacessuntur, insueti magis: alienorũ quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum stimulat, quẽadmodũ & pharmaci odor grauis, aut intẽta cogitatio aluum plerumquẽ mouet. At verò consuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quæ vim omnem lenit. Sic longo tempore cõsueta, etiamsi deteriora sint,
25 minus infestare solent. Quibus ex cõsuetudine liquida est aluus, aut sponte interdum soluitur, purgatio sæpe expectationem fallit imprudentum. Humoris porrò species, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præscribunt. Aquosus humor, bilísque tenuis, facilè: pituita & melancholia pigrè defluit. Qui crassus durúsque est, & quasi ardore resic-
30 catus, velut fixus subsistit in via. Lentus verò & glutinosus ductibus obhęrescit. Copiosus & quasi restagnãs vt in obesulis & in his qui se crapula ingurgitarunt, aut quauis ex causa humorũ illuuiem congesserũt, leui medicamẽto magna plerũque ventris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reseratis venis quasi ex pertuso dolio sponte effluit,
35 non medicamenti effrenata vi, sed naturæ sese deonerãtis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, sed impetu suo id onus deponit & abiicit. Sobriis purísque corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamen validioribus ea medicamentis solicitãda sunt: quoniam qui integro salubrique corpore constãt, difficilè ferunt medicationes. Noxio
40 quippe humore destitutum vehemens medicamentũ sanguinem carnésque colliquat, quò propriũ ex ipsis humorẽ magna vi proliciat. Iam verò cœli status ex regione, anni tempore, & tempestate spectandus, purgationes quales futuræ sint ostendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in

regione æstuosa, acer & paucus inest humor in corpore, qui & foras euocatur, vt proinde haud facilis eius possit esse purgatio. Hyems media regióque gelida corpus densant & astringunt, humorem coarctant, qui ægrè demittitur. Sic propemodum aquiloniæ tempestates corpora densant cogúntque & aluum exiccant. Austrinæ soluunt, laxant, & aluum hume- 5 ctant. Solo igitur austrino statu, & temporum regionúmque moderatione fœlices succedunt purgationes. Hæc si omnia summatim complectemur, corpus siccum, robustum, densum, obstructum, purgationibus assuetum, melancholia pituitáve crassa non admodum multa confertum, quæ inueterata longè à viis purgationis dissita concreuerit: hyeme, regione fri 10 gida & tempestate aquilonia difficillimè medicamento moueri soluíque potest. Hisce verò contraria sortitum, facilè. Horum igitur obseruatione pharmaci quantitas coniici decerníque debet. Ad hanc præterea magnã vim habet roboris, ætatis, & prægnationis obseruatio, quę non modò medicamenti quantitatem, sed & genus plerumque immutat, ceu mox doce 15 bitur. At quoniam nos sæpe multa latent nullis indiciis comprehensa, incognitam laborantis naturam expedit blandis sensim pharmacis explorare, non temerè vehementioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quousque vacuandum, vniuerse an partitè. 20
Cap. XI.

VBI medicamentum & inuentũ & iustis viribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis postea præfinienda est quantitas, atque æsti- 25 mandum quantum & quandiu sit vacuandum. Noxius humor quum alienus ac præter naturam sit, siue morbũ præcauere, siue profligare consilium est, prorsus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquisita viuẽdi ratione, naturæ calorísq; vi domari ac vinci poterit, vt integra interdum tutáque sanitas succedat nullo metu recursuri morbi. Mul 30 ta tamen si reliqua sit, nisi hanc natura tandem subactam spõte propellat, nulla quantumuis exacta viuẽdi lege tutus à morbo æger esse potest: nam tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamen valetudinem recidet, modò citiùs, modò tardiùs, aliàs leuiùs, aliàs grauiùs, pro humoris co pia, malignitate, atque virium statu, & victus modo. Nam authore Hippo 35 crate, quæ à morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt. Quum enim derelicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat præter naturam, nunquam ipsa poterit in corporis substãtiam conuerti, sed tempore synceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuósque morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nu- 40 tris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxij inest humoris, id prorsus expurgãdum, vt corpus à morbo vindicetur. Id autem vniuerse an partitè fieri oporteat, humoris copia laborantísque vires indicabunt: ita enim

mittendi

mittendi quoque ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine & ex virium robore dimetimur. Conſtantibus viribus pauca cacochymia vniuerſe detrahi poteſt, præſertim ſi concocta ſit aut tenuis, ab eáque viæ pateãt in aluum. Imbecillis autem viribus non modò multa, ſed & pauca cacochymia partitè eximenda. Nõ enim vel in leucophlegmatia, vel in cachexia humor quoquouerſum in omne corpus effuſus, poteſt vllius medicamenti vi ex diſtantiſſimis locis per cæcos occultóſque ductus vniuerſus in aluum confluere. Neque vt ſanguis in plethora exuperans, ſemel & affatim totus ex aperta vena, ita mult⁹ humor è corporis habitu elabi proflueréque poteſt. Atque ſi id medicamẽto quopiam præſtari poſſit, neceſſe tamen fuerit corpus grauiter concuti, humores variè permiſceri, torſiones moleſtas inferri, ac ſpiritus diſſipari: hinc tandem vires concidere proſterni ac plerumque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo vtuntur cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quũ enim vitioſis corruptíſque ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facilè purgationibus ſoluuntur & fatiſcũt, atque venenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum vſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica vniuerſos ſemel demoliri: ſed aſſentiendum Hippocrati monenti omnes euacuationes extremas periculoſas eſſe. Quod non de ſola virium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris vacuatione extrema intelligẽdum. Nã alio inquit loco, Empyj, aut hydropici, cum vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in vitæ diſcrimen adducuntur, ſi valido aliquo medicamento firmis etiam viribus vno tẽpore vniuerſa tentetur purgatio? In multa igitur cacochymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quàm vltra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorum vacuãdorum acrimoniã & inteſtinorum torſionem interuenerit, leuis eſt: grauis verò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ vaporem in cor principéſque partes ſublatum: grauior ob malignam venenatámque pharmaci qualitatẽ, grauiſſima ob immoderatæ purgationis violentiã: neque tamen vires hæc æquè deiicit atque exuperãs phlebotomia. Semper horrendum exanimato iam ægro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè viribus comparanda eſt. Ex præſentium, præteritorum ac futurorum obſeruatione, ex aliíſque ſignis quæ ſecanda vena animaduertenda eſſe monuimus, tum morbi magnitudo humoríſque copia, tum virium robur exquiſitè perſpiciendum. Virium autem obſeruatio quum ſit omniũ præſtãtiſſima, non hîc, vt in phlebotomia, ſolum vacuationis modum, ſed & quod medicamenti genus, quámque validum eſſe oporteat præſcribit. Tametſi enim morbi ſpecies, humoríſque vacuandi ſedes validum medicamenti genus poſtulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendum ſuadet virium imbecillitas. Eadem quoque eſt tum ætatis, tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, non vt ætati mediæ

maligna decernes medicaméta, etiamsi humoris species atque situs eorũ vim desideret. Prægnans quoque integris viribus, licet horum vim tolerare possit, quoniam tamen fœtui qui intus geritur, quem seruare volumus vehementer obsunt, benignis solis est purganda. Ad virium porrò obseruationem pertinet expendere quæ corpora grauiter ac molestè, quæ leuiter ferant medicationes: multis enim quibus integræ vires apparẽt, ingẽs ex purgatione labor, ac plerumque ob suam cuiusque corporis propriámque naturam virium sequitur exolutio. Macilenti acriter feriuntur medicamenti qualitate praua, vtpote quę promptè in solidas partes se insinuet. Quibus acrium humorum copia inest, hos molestæ torsiones miserè fatigant, dirique vapores, principes partes offundunt. Dolorum metu nõ pauci medicationem despuunt & abominantur, quibus magna pernicie vitiorum colluuies omnem vitam languoribus exercet. Quibus partes circa vmbilicum & imum ventrem extenuantur & contabescunt, ad inferas purgationes tuti non sunt. Multóque minus quibus abscessus vel in pulmonibus, vel in iecore, vel in liene, vel in renibus, aliisve sedib⁹ delitescit. His enim concussis non modò dolor ingrauescit, sed & eruptionis, & defectionis virium metus incutitur. Quocunque vitio labefactatæ sint interiores corporis partes, quia imbecillæ sunt, facilè medicamẽti qualitate & acrimonia percellũtur. In summa, corpus aut magna labe, aut morborum humorúmve copia vehementer pressum & languens, medicamenti vi labefactatum concidit, quemadmodum & ruinosæ ædes instaurando fortè concussæ, mox vniuersę corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles sunt, aut ægrè ferũt vacuationes, pro medicatione expedit interdũ inedia victúque opportuno blandiri, aut ægrum, si nequeat in integrum restitui, sublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quãtum & quousque vires patiũtur, quúmque iam dissolui apparent, etiãsi restent superuacua, protinus supersedendum dũ illæ recreentur. At dum vires integræ manẽt atque persistunt, tum vniuerse, tum partitè vacuãdum eousque est dum nihil reliquum sit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas: nunc quæ illius sit vtendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die, quáque hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione, tum impetu spectatur. Concoctio est substantiæ in naturę conuenientiorem statum caloris vi facta mutatio. Non enim qualitates solas, vt quæ appellatur alteratio, sed ipsam rerum substãtiam concoctio mutat. Alimentum initio dissimile, corpori tandem simile euadit, in illiúsque substantiam vertitur concoctione crebra. Vitiosus verò putridúsque humor & à natura prorsus alienus, tametsi in corporis substantiam nequeat facessere, concoctione tamen in aliquid melius & naturæ

naturæ conuenientius, vt in pus, aut in quippiam quod ſit puri finitimum deducitur. Phlegmones materia putris, quemadmodum & vlcerum ſanies, in verum & exquiſitũ pus vertitur, quod interdum ſputo aliíſve excretionibus innoteſcit. Venarum verò maiorum ſuccus putreſcens in ali-
5 quid mutatur, quod eſt puri finitimum, cuius in vrinæ ſedimento conſpicuæ ſunt notæ. Superuacui autẽ humores ſiue putruerint, ſiue nondũ putredine tẽtentur, nunquã verè cõcoquuntur, nec caloris noſtri beneficio aut in pus, aut in quippiam illi finitimum mutantur: ſed duntaxat tum ſubſtantiæ, tum qualitatis moderationem quandam adipiſcuntur. Sic te-
10 nuis aquoſáque pituita influens in pulmones concoctione craſſeſcens faciliùs expuitur: craſſa verò extenuatur. Sic & vtraque bilis circum viſcera (quemadmodum in intermittente febre) putreſcens, concoctione miteſcit, domitáque promptiùs excluditur. Omnis cõcoctionis inſitus noſter calor diuinus eſt opifex, cuius vna eadémque vis optimum quiddam
15 perpetuò molitur: atque ſi varia interdum opera emergunt, non illius, ſed ſubiectæ materiæ id varietas efficit. Non aliter is alimentum, aliter putridum humorem concoquit. Neque (vt quibuſdam videtur) pus à duplici calore tum naturali, tum præter naturam fit, ſed à naturali ſolo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam eſt particeps. Hanc neque
20 prorſus vincere, neque in corporis ſubſtantiam, ſed in pus ſolum mutare poteſt, quod eſt putredine melius, ac inter putredinem & corporis noſtri ſubſtantiam medium. Vt autem in phlegmones ſuppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac miteſcit, pariter etiam fluidior euadit ſecernitúrque à crudis, vt eius dein expeditior eſſe poſſit eua-
25 cuatio. At verò purgandi tempus opportunum præſcribetur ex humoris ſpecie & ſitu, atque etiam ex morbi vehementia. Leuiter affecti naturæ viuendíque legibus committendi: quos enim ſponte natura perſanat, fruſtra medicina fatigat. At quibus nec naturæ vis nec proba viuendi ratio ſa tis fuerit, medicina ſuccurrat. Si enim aut longius protrahitur morbus, aut
30 vehementius excandeſcit, opitulandum arte. Ac primùm ſi corruptus vitioſúſque humor aut in ventriculo, aut circum hunc conſiſtere ſignis deprehenditur, ſiue pituitoſus, ſiue bilioſus, ſiue alio quouis præter naturam genere corruptus ſit, primo quoque tempore expurgandus eſt, præſertim ſi impetu quodam ſponte mouetur, neque locis illis tenaciùs adhæreſcit,
35 alioquin leniter eſt præparandus: eius verò concoctio haudquaquam eſt expectanda, vt quæ propriè futura non eſt, neque eius ab vrinis mutatio quærenda. Qui autem vitioſus humor altiùs aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in meſenterio conditus erit, ſiue lentam febrem, ſiue intermittentem, ſiue melancholiam, ſiue diarrhœam, ſiue cachexiam,
40 ſiue ingentem obſtructionem protulerit, protinus quoque detrahi poteſt, niſi aut admodum lentus craſſúſque ſit, aut ventriculi impuritas obſiſtat. Hæc enim quum adſunt primùm quidem leniter detergendus eſt ventriculus, deinde attenuandus ac detergendus humor, poſtremò aut

vniuerſe

vniuersè,aut partitè vacuandus. Quum autem vitiosus humor in maioribus vasis conclusus,vt in continua febre,aut circum hæc aliqua sede coërcitus,vt in plerisque acutis morbis,putrescit:tametsi corporis adsit præparatio, & ventriculus viæque omnes eò directæ, liberæ, expeditæque sint, haud tamen rectè potest ante coctionẽ exquisitè purgari.Etenim in mor- 5 bis acutis tempus perfectæ purgationi accõmodatissimum, status est aut verius declinationis initium,quo & perfecta existit cõcoctio,& vacuationes sponte procedunt. Tum enim morbi materia fluida, & à reliqua puriore secreta iam est, simul natura præparatam illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, statúsque vehementia mi- 10 tescente nulla succedit vacuatio decretoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè cõfidens, quicquid concoctum pręparatúmque est expurgabis,vt mox integra sequatur solutio. At si tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, sinẽda est dum opus compleuerit.Deinde si integrè iudicauit,neque morbi quicquã reli- 15 quum fecit, res in tuto est,nec aliud quicquam mouẽdum. Sin quippiam derelictum esse quasi ex imperfecta crisi suspicio sit, quoniam quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere consueuerunt, medicamẽto quoque detrahendum. Vniuersa igitur morbi materia non nisi concocta & post statum quum iam symptomata præter rationem mitescunt,ra- 20 dicitus extirpari potest. Idipsum est quod præcepit Hippocrates, concocta medicari atque mouere,non cruda. At nihilominus morbi incremento quum nõdum perfectè, sed manifestè solùm, & in fine principij quum obscurè concocta est materia, hanc etiam quodammodo vacuare licet. Quod enim iussit Hippocrates concocta medicari, non solùm perfectè, 25 sed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione excipiens,quæ vt in morborum principiis absolutè cruda sunt.Ita quæcũque vllo modo cõcocta fuerint medicari sinit, obscurè quidem cocta parcè,manifestè moderatius,perfectè verò cocta validius. Vt igitur in phlegmone non vniuersa materia retinetur, dum perfectam concoctionem sit 30 assequuta,sed quicquid suppurat quotidie elicitur,ita sanè & in acutis statuendum morbis, ídque siue partium, siue graduum ordine fieri putetur materiæ cõcoctio. Ita enim quicquid à purgatione reliquum erit, faciliùs natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentem morbum sæpe arcemus purgatione,quæ vitiosos iam congestos humores detrahat. 35 Atqui tũ maximè multóque magis quàm ipso morbi initio crudi ij sunt. Cur igitur non peræquè initio vtiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidẽ acuto,sed salutari prorsúsque tuto præcepta sint. Cæterùm in ancipiti atque graui cuius semper & symptomata sęua sunt,& minimè tutus exitus,statim per initia non vtiliter solùm,sed & necessariò vtendum me- 40 dicamento,neque prudentis sit medici concoctionem expectare,quæ fortasse futura non est.Quum enim anceps is sit ac vehemẽs, sempérque metus impendeat,ne aut deterior euadat, aut laborantẽ ante statum iugulet,

crudæ etiamnum materiæ nonnihil purgatione demendum ante concoctionem. Et certè cruda ea materia quum in plerisque acutis morbis turgere soleat, & quasi oberrãs fluctuet & fluat refluátque in venis atque visceribus, non admodum ægrè videtur medicamento cessura. Sic sæpe artis
5 vsu animaduersum est crudioris humoris purgatione, siue sponte, siue arte ea contigisset, accelerari concoctionem, móxque vrinas puriores & cum sedimẽto fieri, & ancipitem periculosúmque morbũ tutum salutarémque reddi. Idipsum Hippocratis est consiliũ in acutis morbis inter initia vtendum esse medicamento: & quum morbi incipiũt, mouendum esse, si quid
10 mouendum videtur. Quo autem acutior est morbus, hoc magis accelerãda validiórque decernenda purgatio: vt tãdem extremis morbis extrema diligentissimè adhibeantur remedia. His non solùm remedij celeritatem, sed & vehementiam hortatus, turgentem omnem materiam protinus atque eodem ipso die euacuare docet, ne vltrò citróque cõcita in principem
15 aliquam partem irruat, repentinóque sit exitio. Itaque licet à perfecta concoctione fœlicior semper sit purgatio, ea tamen etiam antè cõcoctionem in ancipiti grauíque morbo est necessaria, in salutari ac miti vtilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter cõtinentem acuti morbi materiam, quæ aut in venis, aut in visceribus, aut in habitu est
20 corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam vitiosa in ventriculo, in intestinis, aut circum præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amarore, aliísve signis manifesta. Hæc enim omni tempore etiam nondum vlla morbi apparente coctione, vtiliter potest adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis viis subsistit, si præparatus
25 est, omni morbi tempore vtiliter deiici potest. Qui verò aut in visceribus inhæret, aut in venis concluditur, & proxima est morbi materia, dum concoctus apparet, fœliciter: dum adhuc crudus est, vtiliter atque etiã interdum necessariò purgãdus. Iam verò de purgationis die déque hora dicendum. Trãquillo die purgatio tutior, expeditior verò perturbato. Quũ
30 enim morbus minus fatigat & collectæ vires melius constant, faciliùs medicamenti vis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur agitatáque eius materia in motu est, promptiùs detrahitur. Quocirca si per vires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio (quo tamen natura decretura non est)
35 copiosior expeditiórque, pari verò tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio compleri. Per accessionem quippe materia non in aluum, sed plerumque in diuersum ruit, & sæpe accessionis vehementia purgatio subsistit. Præstat nihilominus ante accessionem, quàm
40 mox ab ea, & pridie quartanæ, quàm postridie medicamento vti. Purgationi autem quæ libera est, nullíque præsentis morbi necessitate ad præcautionem solam suscipitur, aptissimum est ver, deinde autũnus, aut quæ illis non absimilis, sed quodammodo temperata sit constitutio. Dies non

aquilonia,

aquilonia,ſed auſtrina humidáve,quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tēpeſtas quoque ſimilis & beneuola ſyderum cōmiſtione ſalutaris.

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

VT in omnibus rebus agendis, ita maximè in purgādis humoribus antequā aggrediare, diligens eſt adhibenda pręparatio: qua & vię pateāt, & trahenti medicamēto omnia cedant ac obtemperēt, fiántque, vt iubet Hippocrates, corpora ante purgationē fluxa. Eſt autem præparatio duplex, vna corporis, vacuādorum humorū altera. Corpus ſic præparatum comparatúmque ſit, vt viæ omnes per quas medicamentū decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandúſque eſt, liberæ ſint & expeditæ. Primùm igitur ventriculus humorum copia minimè ſit nauſeabūdus, ne hauſtum pharmacum nimiopere auerſetur, aut mox reuomat. Nec inteſtina coarctata obſtructáve noxiorum humorum curſum impediāt. Etenim cōcitati ſi ſubſiſtant, aut ventris torſiones, aut faſtidia, aut vertigines, aut animi defectiones mouent, corpúſque iactatione multa fatigant. Quòd ſi aut è viſceribus, aut è venis atque ex corporis habitu eliciendi ſunt, non modò ventriculum & inteſtina, ſed & meſenterij venas & viſcera libera eſſe oportet. Itaque nauſea omnis ante purgationem ſummouenda eſt, aut inedia, aut vomitione, aut deterſione atque deiectione per pilulam ex aloë. Suppreſſa iamdiu aluus clyſtere mollienda: aut ſi quid aliud inteſtinis adhæreſcit, detergendum id eluendúmque eſt. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus craſſúſve eſt, non facilè per anguſtas vias profluit in aluum: glutinoſus in his etiam obhæret. Quocirca durum mollire, craſſum incídere & attenuare, lentum glutinoſúmque detergere oportet ante purgationem. Quæcunque id præſtant, pariter quoque venarum per quas futura eſt purgatio obſtructiones expediunt. Atque hæc vel alimenta, vel medicamenta ſunt. Horum autem alia intrò ſumūtur, eáque vel arida vel liquida. Arida quū frigidi lentíque ſunt humores, & magna cruditas in primis eſt viſceribus, pręſertímque hyeme. Liquida vt ſyrupi, apozemata, & oxymeli, quum altius & in exilibus venis cōditi ſunt humores, in ſicciore corpore, ac etiam æſtate. Alia verò extrinſecus pręparant, vt fotus & vnguenta. Fotus ſuo tepore ac vapore per ſpongiam, partem quamuis blandè concalfacit natiuúmque eius calorem erigit ac ſuſcitat, humores qui ei pręter naturam inſident & impacti conſopitíque ſunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxilèſque reddit, vt facilè ſequātur quocunque medicamentum trahet. Hoc quidem præparationis genus diuturnis eſt affectibus accommodatiſſimum, quod tamen & Hippocrates acuti morbi vt pleuritidis initio vſurpauit, neque calorem veritus, neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus vitioſo humore, eóque craſſo ac glutinoſo perfunditur, hūc nonnulli ante purgationem balneo perinde atque fomento pręparare iubent, quo tamen minimè proritentur ſudores, ſed duntaxat emolliatur & liquefiat,

liquefiat vacuãdus humor. Fotui proximam vim obtinet vnguentum,at infirmiorem,quòd non admodum altè subire possit. Victus quoque præparandi facultate pollet,quum attenuans detergénsque imperatur: maximè verò tenuis ac parcior. Detracta enim de cõsueto cibo portione, nati-
5 uus calor crudos humores concoquit absumítque: frigidos verò crassos & glutinosos visceribus aut venis impactos partim absumit,partim adeò extenuat, vt etiam sponte nõnunquam procidant: quúmque inedia corpus exhaustum excrementis vacat,liberúmque est,medicamẽtum facilè quoquouersum subit,ac integris viribus in omnia penetrat. A tenui victu me-
10 dicatio synceros ac minimè permistos humores commodissimè detrahit. Ea igitur crassis lentísque humoribus vt melancholicis & pituitosis, ante purgationem adhibenda præparatio. Tenues verò vt aquosos & biliosos,non Auicennę consilio,ante purgationem crassiores reddere oportet. Non enim quod ille existimat, vt sputorum quæ mediocri sunt substan-
15 tia facilior est excreatio, ita & humorum mediocrium facilior est purgatio. Nam licet pulmonibus contenta materia supra modum tenuis,impellentis spiritus vi tussiendo non facilè in arteriam sustolli excrearíque possit,sed tenuitate sua facilè relabatur in pulmones: in corpore tamen cõuenienter præparato, quo tenuior ac liquidior sit humor,eo fluidior existet,
20 & promptiùs trahenti medicamẽto cedet,eiúsque impetum sequetur. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantùm crassescat, atque tum euacuationi sit apparatior, non idcirco tamen & nos naturæ imitatione eũ ante purgationem debemus crassiorem facere. Non enim quòd crassescat idcirco coquitur,neque cõcoctus idcirco purgationi aptior est quòd cras-
25 sior euaserit, sed quòd sit à reliquis humoribus secretus, eúmque natura prorsus vacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum est aptior. Aliud præparatio est,aliud concoctio. Hæc naturæ solius opera calorísque nostri beneficio,illa etiam arte tota plerumque perficitur. Detergentibus enim incidentibúsque medicamentis expeditur obstructio, hu-
30 mórque attenuatur,at non plenè concoquitur. Præparatũ humorem non semper licet exquisitè purgare, concoctum verò Hippocratis præcepto licet,quum præsertim viæ patent. Itaque corpus qua purgari debet, patens nec impeditũ esto. In hoc quisquis peccat humor tenuis ac fluidus, si vt in acutis morbis turget, statim initio nulla præparatione è quauis regione
35 detrahendus est: sin verò parti cuipiam is firmiùs inhærescit, vix nisi detersus,aut concoctus, & naturæ vi secretus, trahenti medicamento obtemperat. Crassus verò atque glutinosus humor, non nisi vi & perturbatione, vel è patẽte corpore deduci potest. Accommodanda porrò vnicuique est ea præparationis forma,quæ pariter morbi sæuitiã leniat: vt acutis morbis
40 potio, nõnunquam & vnguẽtum ex eorum materia quæ attenuando detergendóque refrigerãt,aut nõ impensè calfaciunt. Diuturnis atque lentis valentiora, nõ potionis modo aut vnguenti, sed & fotus & balnei forma: vtrísque demum apta conueniénsque victus tenuitas.

An ieiuno, & qua forma, & quibus obſeruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA eſt quæ ſine offenſione fit medicatio. Solet autem omnium primus vẽtriculus offendi, vt qui medicamentum ſummis integríſque viribus excipiens, primos eius ſuſtinet impetus, neque id niſi fractum retuſúmque longiùs penetrare ſinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti ſit momenti ventriculus, ſumma tum huius, tum medicamenti ratio eſt habenda. Medicamentum omne validum aut malignum naturæ infenſum eſt, forma quoque omnis liquida vẽtriculi latera alluit, in illiúſque ſubſtantiam altiùs ſe infert, ac proinde grauiùs eum ferit: ſolida verò minùs, quòd promptè in fundũ intacta ferè illius ſubſtantia illabitur. Cæterùm liquida altiùs penetrat in omniáq; ſubit, potentiùs detergit & infarctus expedit. Solida diutius hærens circum præcordia, tardior minúſque efficax exiſtit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorſus vel ab inedia, vel à febre, vel à ſolis ardore exhauſtus, tum medicamẽti vi plurimùm laceſſitur, tum id auidiùs in ſe recondens & velut exorbens, neque diffundi, neque vim ſuam exerere ſinit. Cõtrà verò quum moderatè eſt humidus. At immoderato humore potúve perfuſus, medicamenti, quod præſertim imbecillum fuerit, plerumque vim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad vnguem ventriculo, medicamentum blandum aptetur: aut ſi fortè diſtantiorum partium affectus validius expoſcit, ieiuno quidem at non prorſus exinanito detur: quum nempe concoctus cibus deſcendit, ac nihilominus interior ventriculi tunica reliquiarum benignitate etiámnum madet. Sic enim in diſtãtiores partes id permeat, minimùm offenſa vẽtriculi ſubſtantia. Quũ autem malignitatis particeps eſt medicamentum, vt veratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionẽ humectanda ſunt cibo pleniore quietéque. Ipſum verò medicamentum ſeu liquida, ſeu ſolida ſit forma, ſacchari, mellis, aromatis aut rei cuiuſpiam ſuauioris permiſtione condiendum, vt vẽtriculo præcordiiſque iucũdum occurrens, quadam odoris ſaporíſque gratia vires ſuas fœliciter exerat. At robuſto atque impuro ventriculo, liquida forma nullius rei ſuauitate oblita confert, ídque longiſſimè à cibo, vt altiùs in primas corporis ſedes in earúmque humores ſe inferat. Et hæc quidem obſeruanda, quum ſyncera optatur humorum detractio. At verò blanda leuiáque medicamenta, quæ ſolas alui fæces emolliunt & exturbãt, eccoprotica dicũtur, non multo ante cibũ, atque etiã cum cibo ſumẽda. Si cui cõſueta eſt matutina vomitio, ea ante medicamentũ cienda. A medicamẽto quoque ea nónunquã ſuccedit, vel quòd imbecillior ſit ventriculus, vel quòd pharmaci horrore concutitur, vel quòd quum agitari cœpit, humores quorũ copia obruitur, excutit, vel quòd præcordiorũ mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obſtructa duriore nõ id facilè illabi ſinit. Hæc tamen omnia diligẽs auertit pręparatio.

Hauſto

Hausto medicamẽto, vel aqua hordei vel succo mali punici, vel subaustero vino, vel saccharo reliquiæ è faucibus & è gula detergendę deiiciendæque sunt, quum præsertim horrendo sapore grauis suspectáque est vomitio. Surrectũ dein corpus in quiete continendum, dum ventriculus medicamentum arctius complectatur: atque etiam interposito semihoræ spatio, si (quod ferè fit) inexpugnabilis dormiẽdi necessitas premet, vtile medicamento indormire, vt illius vis in sopore plenior excitetur: quum primùm verò in actum id prorumpit, vigilandum penitus est, dum effectum omnem cõpleuerit. Nam arctiore somno purgationis opus subsistit. Quũ enim, inquit Hippocrates, sistendum cẽsueris, somnũ mulieris nec quicquam mouebis, contrà quum libuerit vt medicamentum amplius ducat, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari iudicio est nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quàm medicamentum suo perfunctum sit munere: satis tamen sit è ventriculo id ita excidisse, vt nullus eius odor, nullus ructus, nulla nausea, nulláque stomachi rosio subsit, quum præsertim syncera desideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permistione corrumpitur. Solida forma, blandúmque medicamentum, quod tardius descendat, longiorem cibi moram, eámque quatuor saltem horarum interponi postulat. Primus autẽ cibus detergens sit sorbitio, quæ medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, simúlque ventriculi interiora oblinens omnem medicamẽti qualitatem tediáque demulceat. Qui purgatur cõtinendus est temperato loco: nam concitati iam humores æstus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferuescũt febrémque incendunt: frigore verò torpescunt & densatis coarctatísque viis igna uiter exeunt. Liberior ac vastior aër, aut apertus flatibúsque expositus, etiã si nulla est intemperies grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidẽ corpora præsertímque imbecilla vehementer conturbat.

Vtilísne & perfecta fuerit purgatio, an contrà. Cap. XV.

ARTIFICIS cuiusque summũ est studium quorsum opus euadat animaduertere. Purgationũ alia vtilis, alia vitiosa est. Vtili talia purgantur, qualia purgari oportet, vitiosa verò aut aliena purgantur, aut non conuenienti ratione. Vtilis tres statuantur differẽtiæ, obscura, manifesta, perfecta. Obscura exiguam admodum peccantis humoris portionem detrahit, quæ quia cõueniens est, confert quidem, nõdum tamen ægrotum manifestò leuat. Manifesta quæ insignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hæ discernuntur, à deiectionibus & à laborãtis tolerãtia depromptis. Deiectiones, inquit Hippocrates, non copia æstimãdæ sunt. Neque enim fecũ, neque crudorũ quæ circum mesenteriũ exuperant copiosa deiectio, vtilem purgationẽ facit. Sed quum talia, inquit, deiiciuntur qualia deiici oportet: qualia nimirũ exuperasse & morbi causam fuisse, coniectura fuerat. Qualia autem sunt illa, biliosáne, an pituitosa, an melãcholica, ex sub-

ſtantia & colore noſcendum, niſi quid medicamēti color peruertat. Nam ex rheobarbaro & hiera flaueſcit deiectio, nigreſcit verò multum ex caſia, aliquantū ex ſenna. Laborantis verò tolerantia atque leuamen quàm perfecta fuerit purgatio docet. Itaque ſi purgatione qualia oportebat, ſed admodum pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum ſe percipit, obſcura eſt purgatio, quæ confert quidem, ſed leuiter. Si verò noxij humoris copia maiore detracta ægrotus ſeipſo iam multo leuior apparet, manifeſtè vtilis eſt. Si plurimo humore ſeu vniuerſe ſeu partitè euulſo, laborās nō leuiorē modò, ſed vel ab omnibus, vel à præcipuis quibus affligebatur ſymptomatis ſeſe prorſus vindicatum ſolutúmque ſentit, ídque non quum adhuc purgatio fit, ſed quum ea iam planè deſiit, perfecta cenſeri debet. Tum ſomnus placidus íſque multo quàm ātè arctior, citra vllū tamē veternū obrepit: nō quidem ex viriū imbecillitate, ſed inde obortus, quòd ex morbo perinde atque ex labore fatigatū corpus, mox vt peccantium humorū quaſi ſarcina deoneratur, ſedato ſpirituū impetu leui ſomno conquieſcit. Sitis quoque ſi vehemens præceſſerat, exquiſita purgatione miteſcit, detracta nimirum materia quæ illam concitauerat: aut ſi fortè nulla fuerat, exquiſita purgatione exiccatum corpus ſitire incipit: nec, inquit Hippocrates, id deſinit purgari antequam ſitiat. Quinetiam à perfecta purgatione appetentia reſtituitur, dolor ſi quis vrgebat miteſcit, atque etiam febris, aut alia quæuis morbi eſſentia extirpatur, hinc laboranti vires reſurgunt, ídque pro eorū quæ vacuata ſunt ratione. Cæterùm nōnunquā accidit vt humor agitatus periodis cōquieſcat, aut morbus perſiſtente intus cauſa ſponte ſe remittat, ac tum laborans ſe morbo expeditum putat. At certè minimè tuta eſt quæ citra vacuationem obtigerit facilior tolerantia, &, vt inquit Hippocrtes, iis quæ non ex ratione leuant confidendum non eſt. Perfecta igitur purgatio non modò ex ſymptomatum ſedatione iudicanda, ſed ex eorum maximè quæ purgata ſint tum ſpecie, tum copia: quippe quum iis reſpondent quæ certis ſignis ineſſe deprehenſa fuerant. Horum igitur contemplatione innoteſcet quid, quantum, & quandiu purgandum: & quando abſoluta fuerit purgandi neceſſitas.

Vitioſa autem purgatio, aut inutilis eſt, aut moleſta, aut exuperans. Inutilis eſt tum quæ humorem à noxio diuerſum trahit, tum quæ noxium proritat, non autem educit: cōturbat enim magis quàm euacuet. Vtraque dum infenſum humorem euellere contendit, eum diffundit & exagitat, ſuſcitatóque vapore tetro corpus inflat atque diſtendit, ac proinde magis quàm iuſta purgatio laceſſit. Moleſta noxiū quidem humorē, ſed vi quadam elicit, vel quòd præparatio adhibita nō fuerit, vel quòd vehementius aut immoderata quantitate ſit pharmacū, vel quòd nō correctæ malignitatis ſit particeps, vt colocynthis, euphorbium, elleborus, vel quòd externus error ſit admiſſus. Omnis quippe eiuſcemodi ægrotum præter modū affligit atque torquet. Hinc corporis laſſitudo, capitis dolor, febris aliáque ſymptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet, ſed vires nimium

nimium conuelluntur atque dissipantur. Exuperans effrenatáque purgatio cum humore noxio naturalis pariter atque necessarij nonnihil vi eripit, non citra virium offensionem. Quoniam igitur de propria corporis substantia nonnihil euellit, vel cruor citra hæmorrhoidas, vel ramen-5 tum, vel pingue aliquid liquamini aut loturæ carnis simile in excretis cernitur. Hinc torsiones, cordis dolor, æstus, anxietas, iactatio, corporísque perturbatio, præter hæc animi quoque defectio, & summa virium exolutio: spiritu quidē quasi naturæ thesauro, vel vi direpto, vel pharmaci pernicie & malignitate oppresso. Hîc iā omnis concludenda videtur de 10 vniuersali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea desiderari potest, ab his quæ fusiùs de venæ sectione præcepta sunt, mutuari licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

15 PRÆTER ea quæ publicas corporis regiones, alia etiam priuatas quasdam sedes exhauriunt ac expurgant, quorum & hîc tandem meminisse expedit. Eiusmodi numerantur errhina, apophlegmatismi, bechica. Non antè his vtendum, quàm reliquum corpus probè exinanitū sit prorsúsque vacet excrementis, ne aliun-20 de noxios humores rapiant in affectā sedem: semper enim vniuersalis curatio particulari præmittenda. Errhina in nares vel immissa vel hausta cerebri superuacaneam pituitam proliciunt. Non eā quidem quæ in cerebri ventriculis (hinc quippe nulla via excurrit in nares) sed quæ circum cerebri substantiam circúmque meninges colligitur & fluitat. Hauriātur 25 autem prono capite, vt rectà per os ethmoïdes ferantur, nec recidant in fauces. Omnibus medētur soporosis affectibus, obtusósque sensus omnes expediunt, & interiores in quauis sede infixos dolores discutiunt. Similis propemodum est & sternutamenti ratio: sed quòd vehementer succutiat vis ei maior. Etenim nō modò cerebrū expurgat, sed & quę in partem eius 30 posteriorē atque etiā in fauces irruūt validè succussu reuellit. Apophlegmatismus vel mansus, vel gargarisatus saliuam atque pituitam ore deducit. Huic vis maior est expurgandi cerebri ventriculos, quibus via decliuis est in palatū: multo proinde maxima vis erit apophlegmatismi, si resupino capite hauriatur in nares, vt mox per summa palati relabatur in fau-35 ces. Ita quippe cerebri basim proluēs longè validiùs ex illius vētriculis excrementa detrahit. Et hæc quidem in primis necessaria ars destinauit expurgando cerebro, quod naturâ cumulandis excrementis maximè est obnoxium. Expurgatur autem tutiùs confecto iam cibo, quàm quum crudus venter est cibóque turgens. Pulmones interioráque thoracis expur-40 gant, quæ bechica nuncupantur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi potest in aluum, id tamen perexiguum est, ac maximam superuacuorū partē vel in pulmonū substātia vel in arteriis tū de stillatione tū peculiari vitio congestā, necesse est impetu tussis expurgari. In id autem ea

conferunt, quæ destinata pulmonibus, modò tenuiorem pituitam incrassant, modò lentã detergũt crassámque attenuãt, ídque quadã lenitudine: nã exasperãtia, vt salsa acida & acria tussim plerũque frustra ciẽt: neque ex vsu sunt, nisi quũ pigriorẽ vel imbecilliorẽ expultricem vim stimulare oportet. Cõmodè autem bechica in lentam ac crassam medicamẽti formã 5 aptãtur, qualis eclegmati est aut crassioris syrupi, ne liquidior præproperè illabatur in ventrem. Lenta quippe (præsertim si sensim ac blandè quasi lambẽdo demittitur) quoniam diutius subsistit obhærétque faucibus, maiore portione subit in asperam arteriam. Hanc tamen semper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod Hippocratis sententia confirma- 10 tum est, conspicuè etiam in eo obseruauimus, cui ex vulnere gutturis sub larynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum sorbendúmve nonnihil semper humoris emanabat.

Ita quidem medendi vacuandíque ratio summis iam præceptionibus exposita videri potest, quæ tamen quoniam sola in vsum accommo- 15 dari nequit, par est deinceps singula tum simplicia, tum composita medicamenta illi subnectere, quæ tanquam artis instrumenta ad profligandos morbos comparari vsurparíque solent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES
DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

Index

INDEX IN THERAPEVTICES LIbros tres: cuius prior numerus paginam, posterior verò lineam demonstrat.

INDICIS THERAPEVTICES FINIS.

ERRATA PATHOLOGIÆ,

Prior numerus pag. ſecundus lineam denotat.

2.14.affectus 7.34.primarum 11.37.vnius. 29.6.qui cæco. 39.14.vt ſanguis. 81.10.flammeum. 122.21.contactu. 169.38.hepatitis. 203.41.violentis.

THERAPEVTICES.

2.14.ſaluberrimis. 30.15.hepatitis, ſplenitis. 58.1.moleſtus. 75.4.quàm validum.

INDICIS [illegible] TICES FINIS.

ERRATA PATHOLOGIAE, [illegible] lineam denotat.

[illegible]

THERAPEVTICES

[illegible]


calibrite
colorchecker CLASSIC
mm